

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

28 juni 2017

PARLEMENTAIR ONDERZOEK

belast met het onderzoek over de oorzaken van het faillissement van Optima Bank en de eventuele belangenvermenging tussen de Optima Groep en haar componenten enerzijds en openbare besturen anderzijds

VERSLAG

NAMENS DE ONDERZOEKSCOMMISSIE
UITGEBRACHT DOOR
DE HEREN **Johan KLAPS, Frédéric DAERDEN,**
Gautier CALOMNE EN
MEVROUW **Meyrem ALMACI**

Zie:

Doc 54 **1938/ (2015/2016):**

- 001: Voorstel van de heer Vanvelthoven c.s.
- 002: Amendementen.
- 003: Verslag.
- 004: Amendementen.
- 005: Tekst aangenomen door de commissie.
- 006: Tekst aangenomen in plenaire vergadering.

Zie ook:

Integraal verslag:
7 juli 2016.

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

28 juin 2017

ENQUÊTE PARLEMENTAIRE

chargée d'examiner les causes de la faillite de la banque Optima et l'éventuelle confusion d'intérêts entre le Groupe Optima et ses composantes, d'une part, et des administrations publiques, d'autre part

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION D'ENQUÊTE
PAR
MM. **Johan KLAPS, Frédéric DAERDEN,**
Gautier CALOMNE ET
MME **Meyrem ALMACI**

Voir:

Doc 54 **1938/ (2015/2016):**

- 001: Proposition de M. Vanvelthoven et consorts.
- 002: Amendements.
- 003: Rapport.
- 004: Amendements.
- 005: Texte adopté par la commission.
- 006: Texte adopté en séance plénière.

Voir aussi:

Compte rendu intégral:
7 juillet 2016.

**Samenstelling van de commissie op de datum van indiening van het verslag/
Composition de la commission à la date de dépôt du rapport**

Voorzitter/Président: Eric Van Rompuy

A. — Vaste leden / Titulaires:

N-VA	Peter Dedecker, Johan Klaps, Wim Van der Donckt, Bert Wollants
PS	Frédéric Daerden, Ahmed Laaouej, Eric Massin
MR	Gautier Calomne, David Clarinval, Benoît Piedboeuf
CD&V	Eric Van Rompuy, Veli Yüksel
Open Vld	Ine Somers, Luk Van Biesen
sp.a	Peter Vanvelthoven
Ecolo-Groen	Meyrem Almaci
cdH	Benoît Dispa

B. — Plaatsvervangers / Suppléants:

Robert Van de Velde
Fabienne Winckel
Vincent Scourneau
Vincent Van Peteghem
Dirk Janssens
Dirk Van der Maelen
Georges Gilkinet
Michel de Lamotte

N-VA	:	<i>Nieuw-Vlaamse Alliantie</i>
PS	:	<i>Parti Socialiste</i>
MR	:	<i>Mouvement Réformateur</i>
CD&V	:	<i>Christen-Democratisch en Vlaams</i>
Open Vld	:	<i>Open Vlaamse liberalen en democraten</i>
sp.a	:	<i>socialistische partij anders</i>
Ecolo-Groen	:	<i>Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen</i>
cdH	:	<i>centre démocrate Humaniste</i>
VB	:	<i>Vlaams Belang</i>
PTB-GO!	:	<i>Parti du Travail de Belgique – Gauche d'Ouverture</i>
DéFI	:	<i>Démocrate Fédéraliste Indépendant</i>
PP	:	<i>Parti Populaire</i>
Vuye&Wouters	:	<i>Vuye&Wouters</i>

<i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties:</i>	<i>Abréviations dans la numérotation des publications:</i>
DOC 54 0000/000: <i>Parlementair document van de 54e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</i>	DOC 54 0000/000: <i>Document parlementaire de la 54e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</i>
QRVA: <i>Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>	QRVA: <i>Questions et Réponses écrites</i>
CRIV: <i>Voorlopige versie van het Integraal Verslag</i>	CRIV: <i>Version Provisoire du Compte Rendu intégral</i>
CRABV: <i>Beknopt Verslag</i>	CRABV: <i>Compte Rendu Analytique</i>
CRIV: <i>Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)</i>	CRIV: <i>Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)</i>
PLEN: <i>Plenum</i>	PLEN: <i>Séance plénière</i>
COM: <i>Commissievergadering</i>	COM: <i>Réunion de commission</i>
MOT: <i>Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)</i>	MOT: <i>Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)</i>

<i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i>	<i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i>
<i>Bestellingen: Natieplein 2 1008 Brussel Tel. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.dekamer.be e-mail : publicaties@dekamer.be</i>	<i>Commandes: Place de la Nation 2 1008 Bruxelles Tél. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.lachambre.be courriel : publications@lachambre.be</i>
<i>De publicaties worden uitsluitend gedrukt op FSC gecertificeerd papier</i>	<i>Les publications sont imprimées exclusivement sur du papier certifié FSC</i>

INHOUD	Blz.	SOMMAIRE	Pages
Inleiding.....	6	Introduction	6
1. Voorwoord	6	1. Préambule	6
2. Situatieschets.....	8	2. Situation	8
3. De beslissing tot het oprichten van een parlementaire onderzoekscommissie - chronologie der werkzaamheden	13	3. La décision de créer une commission d'enquête parlementaire - chronologie des travaux.....	13
Hoofdstuk 1. Het bedrijfsmodel en de beleidsvoering in Optima bank	19	Chapitre 1 ^{er} . Le modèle d'entreprise et la politique de la banque Optima	19
1.1. Het bedrijfsmodel van Optima Bank	19	1.1. Le modèle d'entreprise de la banque Optima	19
1.1.1. Motivatie voor de overname van Ethias bank door Optima Financial Planners	19	1.1.1. Motivation de la reprise d'Ethias banque par Optima Financial Planners	19
1.1.2. Kenmerken van het bedrijfsmodel van Optima Bank	20	1.1.2. Caractéristiques du modèle d'entreprise de la banque Optima	20
1.1.3. De gebrekkige implementatie van het bedrijfsmodel	22	1.1.3. La mise en oeuvre défectueuse du modèle d'entreprise	22
1.2. De bedrijfsvoering in Optima Bank.....	29	1.2. La gestion d'entreprise à la banque Optima	29
1.2.1. De "hands-on" benadering van de hoofdaandeelhouder domineerde de bedrijfsvoering.....	29	1.2.1. Une gestion dominée par l'approche "hands-on" de l'actionnaire principal	29
1.2.2. Het bestuur van Optima Bank vertoonde een groot aantal zwakheden.....	30	1.2.2. La direction de la banque Optima présentait un grand nombre de défaillances	30
1.3. De bedrijfsorganisatie van Optima Bank voldeed niet, in het bijzonder de interne controlemechanismen	31	1.3. L'organisation d'entreprise de la banque Optima était déficiente, en particulier les mécanismes de contrôle internes.....	31
1.4. Conclusies en aanbevelingen.....	32	1.4. Conclusions et recommandations	32
Hoofdstuk 2. De rol van de financiële toezichthouders	33	Chapitre 2. Le rôle des autorités de surveillance financières	33
2.1. De rol van de CBFA en de FSMA	33	2.1. Le rôle de la CBFA et de la FSMA	33
2.2. De rol van de Nationale Bank.....	34	2.2. Le rôle de la Banque nationale	34
2.2.1. De toekenning van een bankvergunning.....	36	2.2.1. Octroi d'une licence bancaire	36
2.2.2. Het toezicht van de NBB gedurende de implementatiefase.....	38	2.2.2. La surveillance exercée par la BNB durant la phase de mise en oeuvre	38
2.2.3. De afbouw van de bankactiviteit.....	40	2.2.3. Le démantèlement de l'activité bancaire	40
2.2.4. De vertrouwensbreuk en het faillissement.....	41	2.2.4. La rupture de confiance et la faillite.....	41
2.3. De visie van Optima Bank	44	2.3. La vision de la banque Optima.....	44
2.4. Conclusies en aanbevelingen	47	2.4. Conclusions en recommandations	47
2.4.1. Een roadmap voor het banktoezicht.....	47	2.4.1. Une feuille de route pour la surveillance bancaire	47
2.4.2. De afdwingbaarheid van de aanmaningen van de toezichthouder	49	2.4.2. Le caractère contraignant des injonctions de l'autorité de surveillance	49
2.4.3. Aanstelling van een voorlopige bestuurder of zaakvoerder als uitzonderlijke herstelmaatregel.....	49	2.4.3. Désignation d'un administrateur ou d'un gérant provisoire à titre de mesure de redressement exceptionnelle.....	49
2.4.4. De vermogensgarantie van overnemers en hoofdaandeelhouders.....	50	2.4.4. La garantie patrimoniale des repreneurs et des actionnaires principaux.....	50
2.4.5. Een afwikkelingsscenario als instrument bij toezicht van banken in problemen.....	51	2.4.5. Un scénario de résolution en tant qu'instrument pour la surveillance des banques en difficulté.....	51
2.4.6. Rapportering	51	2.4.6. Rapportage	51

Hoofdstuk 3. Evaluatie van de wetgeving en van de instrumenten voor financiële controle	52
3.1. Evaluatie van de deskundigheid en van de professionele betrouwbaarheid	53
3.2. Het “ <i>twin peaks</i> ”-model.....	54
3.3. Informatiedeling.....	54
3.4. De ralingaanvragen in het kader van de aftrek van vorige beroepsverliezen.....	55
3.5. De wet van 11 februari 2013 houdende organisatie van het beroep van vastgoedmakelaar.....	57
3.6. De nieuwe wettelijke regeling, sinds mei 2014.....	59
3.6.1. Beperkingen van de activiteiten van de financiële planner.....	60
3.6.2. Governance.....	60
3.6.3. Banktoezicht.....	61
3.7. Conclusies en aanbevelingen.....	63
3.7.1. De “ <i>fit & proper</i> ”-procedure versterken.....	63
3.7.2. Een strakker raamwerk voor de financiële instellingen die overheidssteun hebben genoten	64
3.7.3. De wettelijke regeling inzake banktoezicht stabiliseren, maar ontmanteling als volwaardige strategische keuze handhaven...	65
3.7.4. De oprichting overwegen van een communicatiecel ter verbetering van de informatie-uitwisseling tussen de verschillende bevoegde autoriteiten	66
3.7.5. De feitelijke onafhankelijkheid en verplichtingen van de <i>compliance officer</i> bevestigen.....	67
Hoofdstuk 4. De relatie tussen Optima Bank en de andere vennootschappen van Optima Groep	70
4.1. Juridische scheiding tussen vastgoed- en bankactiviteiten	70
4.2. Verkoop van de dochtermaatschappij OPFP	71
4.3. Uitstaande vorderingen bij de aandeelhouders, vennoten en bedrijfsleiders.....	73
4.4. Conclusies en aanbevelingen	75
4.4.1. Het begrip “verbonden partijen” definiëren conform ifrs (ias 24)	75
4.4.2. Betere opgave, in de jaarrekening, van kwalitatieve en kwantitatieve informatie over de transacties met verbonden partijen ...	75
4.3.3. Het toekennen van voorschotten via de rekening-courant beperken	76

Chapitre 3. Évaluation de la législation et des instruments du contrôle financier	52
3.1. L'évaluation de l'expertise et de l'honorabilité.....	53
3.2. Le modele “ <i>twin peaks</i> ”.....	54
3.3. Le partage des informations.....	54
3.4. Les demandes de <i>ruling</i> dans le cadre de la déduction des pertes professionnelles antérieures.....	55
3.5. La loi du 11 fevrier 2013 organisant la profession d'agent immobilier.....	57
3.6. Le nouveau cadre législatif en vigueur depuis mai 2014.....	59
3.6.1. Restrictions des activites du planificateur financier	60
3.6.2. Gouvernance.....	60
3.6.3. Supervision des banques	61
3.7. Conclusions et recommandations	63
3.7.1. Renforcer la procédure “ <i>fit & proper</i> ”	63
3.7.2. Établir un encadrement plus strict des établissements financiers ayant bénéficié d'une aide d'état.....	64
3.7.3. Stabiliser le cadre législatif en matière de surveillance bancaire tout en considérant le démantèlement comme une véritable option stratégique	65
3.7.4. Envisager la création d'une cellule de communication visant à améliorer l'échange d'information entre les différentes autorités compétentes	66
3.7.5. Affirmer l'indépendance et les obligations du responsable de la conformité dans les faits	67
Chapitre 4. La relation entre Optima banque et les autres sociétés du groupe Optima	70
4.1. Séparation juridique entre activites immobilières et bancaires	70
4.2. Vente de la filiale OPFP.....	71
4.3. Créances aux actionnaires, associés et dirigeants d'entreprises.....	73
4.4. Conclusions et recommandations.....	75
4.4.1. Utiliser la définition ifrs (ias 24) des “parties liées”	75
4.4.2. Renforcer la divulgation d'informations qualitatives et quantitatives concernant les transactions avec les parties liées dans les comptes annuels.....	75
4.4.3. Limiter l'utilisation des avances en compte courant	

Hoofdstuk 5. De band tussen Optima Bank en de overheidsinstanties.....	77
5.1. Het onderzoek van de BBI naar fiscale fraude	77
5.2. De kapitaalsverhoging van 3 juli 2014	77
5.3. De financiering door professionele tegenpartijen	78
5.4. Conclusies en aanbevelingen	79
5.4.1. NBB beoordeling van het omzetten van deposito's van niet professionele partijen in kapitaal bij banken in moeilijkheden	80
5.4.2. Strikt bepalen wat dient te worden verstaan onder "andere overheidsinstellingen"	80
5.4.3. De aangiftetermijn inzake de door een faillissement geleden schade verlengen, teneinde de dekking door het garantiefonds ten voordele van de kleine depositohouders te verbeteren	80
5.4.4. Oprichting van een comité F	80
5.4.5. Informatiedoorstroming tav depositohouders	81

Hoofdstuk 6. Onderzoek naar fiscale fraude, bijzondere fraudemechanismen en witwas.....	82
6.1. de start van het BBI-onderzoek	82
6.2. Procedures die leiden tot het vonnis en de dading	82
6.3. Voortzetting van het fiscaal onderzoek	83
6.4. Gerechtelijk onderzoek naar fiscale fraude en witwas	84
6.5. Onderzoek naar bijzondere fraudemechanismen en het AML-beleid van Optima door de toezichthouder	85
6.6. Conclusies en aanbevelingen	87

BIJLAGEN:

Bijlage 1	89
Bijlage 2	92
Bijlage 3	93
Bijlage 4	94
Bijlage 5	97

Chapitre 5. La relation entre Optima banque et les autorités publiques	77
5.1. L'enquête de l'ISI pour fraude fiscale	77
5.2. L'augmentation de capital du 3 juillet 2014.....	77
5.3. Le financement par les contreparties professionnelles.....	78
5.4. Conclusions et recommandations	79
5.4.1. Evaluation par la BNB de la conversion de dépôts de contreparties non professionnelles en fonds dans les banques en difficultés	80
5.4.2. Définir de façon stricte ce qu'il y a lieu d'entendre par "autres organismes du secteur public"	80
5.4.3. Prolonger la période de déclaration du dommage subi en cas de faillite pour améliorer la couverture du fonds de garantie auprès des petits déposants	80
5.4.4. Création d'un comité F	80
5.4.5. La circulation de l'information par rapport aux déposants	81

Chapitre 6. Enquête sur la fraude fiscale, les mécanismes particuliers de fraude et le blanchiment.....	82
6.1. Le début de l'enquête de l'ISI	82
6.2. Procédures qui conduisent au jugement et à la transaction	82
6.3. Poursuite de l'enquête fiscale.....	83
6.4. Enquête judiciaire concernant la fraude fiscale et le blanchiment.....	84
6.5. Enquête de l'autorité de contrôle sur les mécanismes particuliers de fraude et sur la politique AML d'Optima	85
6.6. Conclusions et recommandations.....	87

ANNEXES:

Annexe 1	89
Annexe 2	92
Annexe 3	93
Annexe 4	94
Annexe 5	97

DAMES EN HEREN,

Hierna volgt een overzicht van de werkzaamheden van de onderzoekscommissie, de vaststellingen en de aanbevelingen.

INLEIDING

1. Voorwoord

De tekst aangenomen in de plenaire vergadering van 7 juli 2016 die onderzoekscommissie OPTIMA heeft opgericht (DOC 54 1938/006) omschrijft op gedetailleerde wijze de opdracht van de Optima Commissie. Dit rapport bundelt de vaststellingen en aanbevelingen van de onderzoekscommissie. Het is gebaseerd op de hoorzittingen, de geraadpleegde documenten, de datarooms van de Nationale Bank van België (NBB) en de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA), een analyse van de geldende wetgeving, de besprekingen in de commissie en de wetenschappelijke literatuur over het bankwezen.

De thema's vermeld in de opdrachtverklaring van de commissie worden in dit rapport in zes hoofdstukken belicht. In een eerste hoofdstuk komt het bedrijfsmodel en de bedrijfsvoering van Optima Bank aan bod. De analyse van de sterkten en zwakten van het bedrijfsmodel verschaft inzicht in de overname van Ethias Bank en de toekenning van de banklicentie. De gebrekkige implementatie van het bedrijfsmodel en de tekortkomingen in de bedrijfsvoering zijn belangrijke oorzaken van het uiteindelijke faillissement van de bank. Zoals gevraagd in de opdrachtverklaring biedt dit hoofdstuk inzicht in de (i) verantwoordelijkheden van het management, bestuurders en aandeelhouders (ii) de wijze van fondsenwerving en kredietverlening en (iii) de interne controlemechanismen. Hoofdstuk 1 eindigt met een aantal aanbevelingen die voortkomen uit de ervaring met Optima Bank.

Hoofdstuk 2 bespreekt de rol van de financiële toezichthouders in het Optima dossier, met name de Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen (CBFA), de FSMA en de NBB. De controle- en toezichtfunctie wordt geëvalueerd. Er wordt nagegaan op welke wijze de toezichthouders reageerden op de problemen die in het functioneren van Optima Bank werden vastgesteld. De opvolging door Optima Bank van de beslissingen en aanbevelingen van de NBB wordt besproken. Op grond van de vaststellingen worden aanbevelingen geformuleerd die de effectiviteit van het banktoezicht in de toekomst kunnen versterken

MESDAMES, MESSIEURS,

Le présent rapport vise à fournir un aperçu des travaux de la commission d'enquête parlementaire, de ses constatations et de ses recommandations.

INTRODUCTION

1. Préambule

Le texte adopté en séance plénière du 7 juillet 2016 qui a instauré la commission d'enquête OPTIMA (DOC 54 1938/006) décrit de manière détaillée la mission de la commission Optima. Le présent rapport rassemble les constatations et les recommandations de la commission d'enquête. Il est basé sur les auditions, les documents consultés, les "data rooms" de la Banque nationale de Belgique (BNB) et de l'Autorité des services et marchés financiers (FSMA), une analyse de la législation en vigueur, les discussions en commission et la littérature scientifique relative au secteur bancaire.

Dans le présent rapport, les thèmes mentionnés dans la déclaration de mission de la commission sont abordés dans six chapitres. Le premier chapitre est consacré au modèle d'entreprise et au mode de gestion de la Banque Optima. L'analyse des forces et des faiblesses du modèle d'entreprise permet de mieux comprendre la reprise d'Ethias Banque et l'octroi de la licence bancaire. La mise en œuvre lacunaire du modèle d'entreprise et les manquements sur le plan du mode de gestion de l'entreprise constituent des causes importantes de la faillite finale de la banque. Comme le demande la déclaration de mission, ce chapitre met en lumière (i) les responsabilités du management, des administrateurs et des actionnaires, (ii) la méthode de collecte de fonds et d'octroi de crédits et (iii) les mécanismes de contrôle internes. Le chapitre 1er se termine par un certain nombre de recommandations basées sur l'expérience acquise au gré de la banque Optima.

Le chapitre 2 a trait au rôle des autorités de surveillance financière dans le dossier Optima, à savoir la Commission bancaire, financière et des assurances (CBFA), la FSMA et la BNB, et présente une évaluation de la fonction de contrôle et de surveillance. Ce chapitre se penche également sur la manière dont les autorités de surveillance ont réagi aux problèmes apparus dans le fonctionnement de la Banque Optima et examine le suivi donné par la banque aux décisions et aux recommandations de la BNB. Sur la base des constatations effectuées, des recommandations sont formulées dans la perspective de renforcer l'efficacité de la surveillance bancaire à l'avenir.

Hoofdstuk 3 evalueert de wetgevende basis die aan de grondslag ligt van het toezicht op Optima Bank en de Optima groep. Achtereenvolgens worden de *Fit&Proper* wetgeving, het “*Twin Peaks-model*” van financieel toezicht, de uitwisseling van informatie tussen toezicht-houders, het wettelijk statuut van vastgoedmakelaar en de bankenwetgeving besproken. De basisstelling van dit hoofdstuk is dat de wetgeving in de afgelopen jaren grondig is geëvolueerd in gunstige zin. Toch is er nog ruimte voor verbetering zoals in de aanbevelingen aan het einde van het hoofdstuk wordt aangegeven

In Hoofdstuk 4 wordt de relatie tussen Optima Bank en de verbonden partijen in de Optima groep onder de loep genomen aan hand van een reconstructie van de financiële stromen tussen de verbonden vennootschappen. Deze analyse maakt duidelijk dat, ondanks de juridische scheiding tussen de bancaire en vastgoedverrichtingen binnen de groep, Optima Bank nooit de nodige autonomie verwierf om haar bancaire identiteit te ontwikkelen. Meer nog, er is evidentie dat een aantal geobserveerde geldstromen ten koste gingen van de bank.

Het vijfde hoofdstuk bestudeert de relatie tussen Optima Bank en de openbare besturen.

Het zesde hoofdstuk betreft het onderzoek naar fiscale fraude, bijzondere fraudemeschanismen en witwas.

In deze zes hoofdstukken komen de meeste elementen van de opdracht van de parlementaire commissie uitvoering aan bod. In hoofdstuk 3 wordt gewezen op de noodzaak van een goede samenwerking en informatie-uitwisseling tussen de financiële toezichthouders, het gerecht en de Bijzondere Belastinginspectie (BBI). Er wordt ook nagegaan in welke mate de veroordeling wegens fiscale fraude door de Gentse correctionele rechtbank op 19 mei 2017 de *Fit&Proper* evaluatie van de heer Jeroen Piqueur beïnvloedt. Uit het vonnis van de correctionele rechtbank bleek immers dat de heer Piqueur reeds op 31 juli 2009 door een Spaanse rechtbank werd veroordeeld.

Daarentegen wordt er niet dieper ingegaan op dossiers die deel uitmaken van een gerechtelijk onderzoek zoals bijvoorbeeld de recente persberichten over de Spaanse vertakkingen van de Optima Groep.

De zogenaamde fiscale visitatie, die de BBI op 30 januari 2012 uitvoerde in de Optima kantoren, werd door de onderzoekscommissie besproken naar aanleiding van de hoorzittingen met de heer Karel Anthonissen en Frank Philipsen. Bij de fiscale visitatie werden tal van documenten en een kopie van alle computergegevens

Le chapitre 3 évalue la base législative du contrôle de la Banque Optima et du groupe Optima. Y sont examinés successivement la législation relative aux exigences “*Fit&Proper*”, le modèle “*Twin Peaks*” relatif à la surveillance du secteur financier, les échanges d’informations entre les autorités de surveillance, le statut légal des agents immobiliers et la législation bancaire. Le postulat de base de ce chapitre est que la législation a évolué en profondeur et dans le bon sens ces dernières années. Toutefois, elle est encore perfectible, comme le soulignent les recommandations formulées à la fin du chapitre.

Le chapitre 4 analyse les relations entre la Banque Optima et les parties liées au groupe Optima en reconstituant les flux financiers entre les sociétés liées. Cette analyse montre clairement que la Banque Optima n’a jamais obtenu l’autonomie nécessaire au développement de son identité bancaire malgré la séparation juridique des opérations bancaires et immobilières qui prévalait au sein du groupe. Mieux encore, des preuves attestent que plusieurs flux financiers observés se faisaient au détriment de la banque.

Le cinquième chapitre examine les relations entre la Banque Optima et les administrations publiques.

Le chapitre 6 concerne l’enquête sur la fraude fiscale, les mécanismes particuliers de fraude et le blanchiment.

Dans ces six chapitres, la plupart des éléments de la mission de la commission d’enquête parlementaire sont examinés en détail. Le chapitre 3 souligne la nécessité d’organiser efficacement la collaboration et les échanges d’informations entre les autorités de surveillance financière, la justice et l’Inspection spéciale des impôts (ISI). Ce chapitre examine également dans quelle mesure la condamnation pour fraude fiscale prononcée le 19 mai 2017 par le tribunal correctionnel de Gand à l’encontre de Jeroen Piqueur a influencé l’évaluation “*Fit&Proper*” de ce dernier. Il est en effet ressorti de ce jugement que M. Piqueur avait déjà été condamné par un tribunal espagnol.

En revanche, le présent rapport n’examine pas plus avant les dossiers visés par une instruction judiciaire, tels les communiqués de presse récents consacrés aux ramifications espagnoles du Groupe Optima.

La “visite fiscale” effectuée le 30 janvier 2012 par l’ISI dans les bureaux de la Banque Optima a été examinée au sein de cette commission d’enquête lors des auditions de MM. Karel Anthonissen et Frank Philipsen. De nombreux documents et une copie de l’ensemble des données informatiques avaient été saisis au cours

in beslag genomen. Deze fiscale visitatie werd door de rechtbank van eerste aanleg te Gent op 11 juni 2013 nietig verklaard. Het vonnis bepaalde dat de in beslag genomen gegevens terug zou worden bezorgd aan Optima Bank en niet meer zouden gebruikt worden in een fiscale context. In opvolging van het vonnis sloot de BBI een dading met Optima om de data niet meer te gebruiken. In de dading werd opgenomen dat de gegevens in 2013 volledig vernietigd zouden worden en dat er geen kopie mocht achterblijven.

Begin oktober 2016 deelde de heer Anthonissen in een mail aan de voorzitter van de onderzoekscommissie, de heer Eric Van Rompuy, mee dat er *back-up* van het bestand op de computerserver van de fiscus ter beschikking was gebleven die door de onderzoekscommissie zou kunnen geraadpleegd worden. Na verder juridisch advies besloot de onderzoekscommissie niet op dit voorstel in te gaan omwille van de bepalingen in het vonnis van de rechtbank en in de dading. Achteraf bleek trouwens dat het *back-up* bestand op bevel van de heer Philipsen werd vernietigd.

2. Situatieschets

De Europese Commissie gaf haar toestemming voor de staatssteun aan Ethias NV op 12 februari 2009. Het herstructureringsplan werd door de Europese Commissie goedgekeurd op 20 mei 2010, met als onderdeel de verkoop van Ethias Bank.

Ethias Bank was in 2010 op zoek naar een overnemer. De situatie van Ethias Bank was samen te vatten als volgt: het beschikte over een balanstotaal van 1,3 miljard euro, had een zwakke rendabiliteit met veel verliezen sinds 2004 en bezat een swapportefeuille met negatieve marktwaarde. Tenslotte lag de marktwaarde van de beleggingsportefeuille onder boekwaarde (*exposures* op Griekenland en Italië...).

Optima Financial Planners (OFP) had op dat moment het statuut van verzekeringsbemiddelaar en wenste het bankstatuut.

De Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA) werd op 27 juli 2010 officieel door Ethias geïnformeerd over haar voornemen om Ethias Bank aan Optima over te dragen en Optima heeft daarover op 4 en 5 oktober 2010 een officiële kennisgeving verricht. Op 13 augustus 2010 werd de overname reeds goedgekeurd door de Europese Commissie. De aankoopprijs voor Ethias Bank bedroeg ongeveer 49 miljoen euro en zou betaald worden in 4 schijven om OFP in staat te stellen de betalingen te doen op basis van toekomstige *cash flows*.

de cette visite fiscale, qui a été annulée par jugement du 11 juin 2013 du tribunal de première instance de Gand. Le tribunal a décidé à cette occasion que les données saisies seraient restituées à la Banque Optima et qu'elles ne seraient plus utilisées dans un contexte fiscal. À la suite du jugement, l'ISI a conclu avec Optima une transaction prévoyant que ces données ne seraient plus utilisées, qu'elles seraient entièrement détruites en 2013 et qu'aucune copie ne pouvait être conservée.

Début octobre 2016, M. Anthonissen a informé par mail le président de la commission d'enquête, M. Eric Van Rompuy, qu'un *back-up* du fichier était resté à disposition sur le serveur du fisc et qu'elle pouvait le consulter. Après s'être informée sur les implications juridiques d'une telle consultation, la commission d'enquête a décidé d'y renoncer, eu égard au contenu du jugement et de la transaction. Il s'est d'ailleurs avéré par la suite que le *back-up* avait été détruit sur l'ordre de M. Philipsen.

2. Situation

La Commission européenne a autorisé l'aide d'État à Ethias SA le 12 février 2009. Le plan de restructuration a été approuvé par la Commission européenne le 20 mai 2010, en ce compris la vente d'Ethias Banque.

En 2010, Ethias Banque cherchait un repreneur. Sa situation, à cette date, peut se résumer comme suit: total bilantaire de 1,3 milliard d'euros, rentabilité faible avec des pertes importantes depuis 2004, et portefeuille de swaps à valeur de marché négative. Enfin, la valeur de marché du portefeuille de placement était inférieure à la valeur comptable (expositions sur la Grèce et l'Italie ...)

Optima Financial Planners (OFP) avait, à l'époque, le statut d'intermédiaire d'assurances et souhaitait se doter du statut de banque.

Le 27 juin 2010, Ethias a officiellement informé la Commission bancaire, financière et des assurances (CBFA) de son intention de transférer Ethias Banque à Optima et, les 4 et 5 octobre 2010, Optima a adressé une notification officielle. Dès le 13 août 2010, la Commission européenne approuvait la reprise. Le prix d'achat pour Ethias banque avoisinait les 49 millions d'euros et il serait payé en 4 tranches, de manière à permettre à OFP d'effectuer les paiements sur la base de futurs *cash flows*.

Op het ogenblik van het aanvraagdossier in 2010 beschikte Optima Groep over een geconsolideerd eigen vermogen van 44,8 miljoen euro op 31 december 2010. Optima Financial Planners realiseerde een winst van 7,9 miljoen euro in 2008 en 14,3 miljoen euro in 2009.

De CBFA verzette zich tegen de overname op 14 februari 2011. Er was een gebrek aan financiële middelen bij OFP waardoor er ook twijfel rees omtrent naleving van de prudentiële vereisten (solvabiliteit en liquiditeit).

In april 2011 werd er nieuw aanvraagdossier voorbereid. Tegelijkertijd werden de bevoegdheden in verband met het banktoezicht overgedragen van de CBFA naar de Nationale Bank van België (NBB). In juli 2011 werd het nieuwe aanvraagdossier ingediend bij de NBB.

In september 2011 heeft de FSMA, op verzoek van de NBB (bevoegde autoriteit voor het nemen van de eindbeslissing), een advies verleend over de professionele betrouwbaarheid van de kandidaat-bestuurders op basis van de informatie waarover die beschikte in het kader van zijn bevoegdheden.

Het nieuwe aanvraagdossier bevatte een aantal belangrijke wijzigingen ten opzichte van het eerste aanvraagdossier. Ten eerste werd het eigen vermogen van OFP verhoogd door middel van:

- een doorverkoop, door de aandeelhouders van OFP, van 10 % van hun aandelen aan een derde partij en een gelijktijdige intekening op een kapitaalverhoging van OFP ten belope van 15 miljoen euro;
- de instap van de Spaanse Banco Inversis ten belope van 2 miljoen euro.

Tegelijk werd de aankoopprijs voor Ethias Bank naar beneden bijgesteld op 26,5 miljoen euro. In het kader daarvan nam Ethias NV een groot deel van de hypotheekportefeuille en de kredieten verstrekt aan collectiviteiten, evenals de Italiaanse overheidseffecten aan boekwaarde over van Ethias Bank. Bovendien werd het risico op Grieks overheidspapier bevroren en bij Ethias NV gelegd. Er werd eveneens een overdracht van niet-hypothecaire kredieten verwezenlijkt (ten belope van 8,7 miljoen euro aan boekwaarde) en de verbintenis werd aangegaan om geen dividenduitkeringen voor te stellen.

Au moment du dossier de demande en 2010, le Groupe Optima disposait d'un patrimoine propre consolidé de 44,8 millions d'euros au 31 décembre 2010. Optima Financial Planners a réalisé un bénéfice de 7,9 millions d'euros en 2008 et de 14,3 millions d'euros en 2009.

La CFBA s'est opposée à la reprise le 14 février 2011. OFP manquait de moyens et des doutes existaient quant au respect des exigences prudentielles (solvabilité et liquidité).

En avril 2011, un nouveau dossier de demande a été préparé. Au même moment, les compétences afférentes à la surveillance bancaire ont été transférées de la CBFA à la Banque nationale de Belgique (BNB). En juillet 2011, le nouveau dossier de demande a été introduit auprès de la BNB.

En septembre 2011, la FSMA a émis, sur demande de la BNB (autorité compétente pour prendre la décision finale), un avis sur la fiabilité professionnelle des candidats administrateurs sur base des informations en sa possession dans le cadre de ses compétences.

Le nouveau dossier de demande contenait une série de modifications importantes par rapport au premier dossier. D'abord, les fonds propres d'OFP ont été augmentés grâce à:

- la revente, par les actionnaires d'OFP, de 10 % de leurs actions à un tiers et une souscription concomitante à une augmentation de capital à concurrence de 15 millions d'euros;
- l'entrée de la banque espagnole Banco Inversis à hauteur de 2 millions d'euros.

Dans le même temps, le prix d'achat pour Ethias Banque a été revu à la baisse à 26,5 millions d'euros. Dans ce cadre, Ethias SA a racheté une grande partie du portefeuille d'hypothèques et des crédits octroyés aux collectivités, ainsi que les titres italiens à leur valeur comptable d'Ethias Banque. En outre, le risque sur les bons d'État grecs a été gelé et placé chez Ethias SA. Une cession des crédits non hypothécaires a également été réalisée (à hauteur de 8,7 millions d'euros valeur comptable), avec l'engagement de ne pas proposer de versement de dividendes.

In november 2011 heeft de NBB de tweede aanvraag goedgekeurd en werd de banklicentie toegekend. Daarbij werden door de NBB een aantal prudentiële voorwaarden opgelegd:

— de verplichting om een beroep te doen op een externe partner indien het business plan niet zou worden uitgevoerd of bijkomende verliezen zouden worden verwezenlijkt;

— de verplichting om de organisatiestructuur aan te passen aan bancaire vereisten (beslissingsprocedures, performant middenkader, omkadering nieuwe bankagenten, IT-organisatie, intern toezicht, compliance, risk management en auditfunctie, MiFID, antiwitwasverplichtingen...);

— de verplichting om een scheiding door te voeren tussen de bancaire poot en de vastgoedpoot.

In de periode 2012-2013 werd Optima Bank de tijd gegund om het bedrijfsmodel te ontwikkelen en de voorwaarden die door de NBB werden opgelegd te implementeren.

Omdat Optima Bank na 2 jaar er niet was in geslaagd om een rendabel model uit te bouwen, heeft de NBB in januari 2014 gevraagd om het kapitaal van Optima Bank te versterken met 7,6 miljoen euro.

In juli 2014 heeft de NBB de Optima Bank aan een evaluatie onderworpen.

De beslissing die de NBB in het licht van het bovenstaande trof, behelsde de volgende elementen:

— het saldo van de kapitaalversterking diende te worden aangezuiverd tegen uiterlijk 15 september 2014;

— de procedure voor het aantrekken van een ervaren financiële partner diende eveneens te worden beëindigd tegen 15 september 2014;

— Optima Bank diende een herstelplan op te stellen;

— de tarificatie voor spaar- en beleggingstegoeden diende te worden herzien;

— er dienden kostenbesparende maatregelen te worden getroffen;

— de kredietverlening aan partijen verbonden met Optima Groep en zijn aandeelhouders en transacties met die partijen die een cash-uitstroom tot gevolg hebben, dienden te worden bevroren;

En novembre 2011, la BNB a approuvé la deuxième demande et accordé la licence bancaire, mais en imposant un certain nombre de conditions prudentielles:

— l'obligation de faire appel à un partenaire extérieur en cas de non-exécution du business plan ou si la banque enregistre des pertes supplémentaires;

— l'obligation d'adapter la structure organisationnelle aux exigences bancaires (procédures décisionnelles, cadre intermédiaire performant, encadrement des nouveaux agents bancaires, organisation IT, contrôle interne, *compliance*, gestion des risques et fonction d'audit, MiFID, obligations antiblanchiment...);

— l'obligation de séparer le pilier bancaire et le pilier immobilier.

Au cours de la période 2012-2013, la Banque Optima s'est vu accorder le temps nécessaire pour développer le modèle d'entreprise et mettre en œuvre les conditions imposées par la BNB.

Dès lors qu'après deux ans, la Banque Optima n'était toujours pas parvenue à développer un modèle rentable, la BNB a demandé, en janvier 2014, une augmentation de capital de 7,6 millions d'euros.

En juillet 2014, la BNB a soumis la Banque Optima à une évaluation.

La décision que la BNB a prise à la lumière de ce qui précède comportait les éléments suivants:

— le solde du renforcement du capital devait être apuré au plus tard pour le 15 septembre 2014;

— la procédure de recrutement d'un partenaire financier expérimenté devait également être clôturée pour le 15 septembre 2014;

— la banque Optima devait élaborer un plan de relance;

— la tarification des avoirs d'épargne et d'investissement devait être revue;

— des mesures de réduction des coûts devaient être prises;

— l'octroi de crédits à des parties liées au Groupe Optima ou à ses actionnaires, de même que les transactions avec ces parties, pour autant qu'elles entraînent des décaissements de liquidités, devaient être gelés;

— de balansstructuur mocht niet fundamenteel worden gewijzigd.

Op 2 september 2014 maakte Optima Bank zelf bekend dat zij haar krediet- en spaaractiviteit ging stopzetten.

Daaropvolgend ging de NBB in oktober 2014 over tot een nieuwe evaluatie.

Op grond van deze evaluatie heeft de NBB een nieuwe beslissing genomen die voorzag in de verplichte uitvoering van een aantal elementen die opgenomen zijn in het eerder vermelde herstelplan. Het gaat om de volgende elementen:

— de stopzetting van commerciële activiteiten die betrekking hebben op kredietverstrekking;

— de verkoop van de kredietportefeuille tegen uiterlijk 15 december 2015;

— de onmiddellijke stopzetting van het aantrekken van nieuw spaargeld onder de vorm van spaar- en termijndeposito's.

Bovendien heeft de NBB op dat ogenblik eveneens een aantal begeleidende maatregelen genomen met volgende strekking:

— Optima Bank diende dagelijks een liquiditeitsrapportering te doen en tweewekelijks te rapporteren over de verkoop van de kredietportefeuille;

— er gold een verbod op acties die leiden tot een stijging van de risicoposities;

— er gold eveneens een verbod om een beroep te doen op financieringstechnieken die de activa immobiliseren (bv. geen lineaire obligaties in pand geven);

— ten slotte diende Optima Bank over te gaan tot een identificatie van extra verkoopbare activa.

In de periode november 2014 tot het voorjaar 2016 werden de bankactiviteiten van Optima Bank gestaag afgebouwd.

Begin 2016 werd het proces van afwikkeling verstoord. In het kader van de monitoring van de afwikkeling van de bankactiviteiten en de indiening van de aanvraag door Optima tot het verkrijgen van een nieuw statuut als beursvennootschap doken er bij de NBB vermoedens van onregelmatigheden op. Daarop besliste de NBB om ter plaatse een inspectie uit te voeren die toegespitst

— la structure du bilan ne pouvait être fondamentalement modifiée.

Le 2 septembre 2014, Optima a indiqué qu'elle allait mettre fin à ses activités en matière de crédit et d'épargne.

À la suite de cette décision, la BNB a procédé à une nouvelle évaluation, en octobre 2014.

Sur la base de cette évaluation, la BNB a pris une nouvelle décision prévoyant la mise en œuvre obligatoire d'un certain nombre d'éléments figurant dans le plan de redressement susmentionné. Il s'agit des éléments suivants:

— l'arrêt des activités commerciales portant sur l'octroi de crédits;

— la vente du portefeuille de crédits pour le 15 décembre 2015 au plus tard;

— l'arrêt immédiat de la collecte de nouvelle épargne par le biais de comptes d'épargne et à terme.

Par ailleurs, la BNB a également pris, à ce moment, plusieurs mesures d'accompagnement dans le sens suivant:

— la banque Optima devait faire un rapport sur l'état de sa liquidité chaque jour et sur la vente du portefeuille de crédits deux fois par semaine;

— interdiction d'opérations entraînant une augmentation des positions de risques;

— interdiction de recourir à des techniques de financement immobilisant les actifs (exemple: ne pas mettre des obligations linéaires en gage);

— enfin, la banque Optima devait procéder à l'identification d'actifs supplémentaires susceptibles d'être vendus.

Entre novembre 2014 et le printemps 2016, les activités de la Banque Optima ont été progressivement liquidées.

Le processus de résolution a été perturbé début 2016. Dans le cadre du monitoring de la résolution des activités bancaires et de la soumission d'une demande par Optima afin d'obtenir un nouveau statut de société de bourse, des soupçons d'irrégularités sont apparus. Ensuite, la BNB a décidé de faire réaliser sur place une inspection axée sur un certain nombre de transactions

was op een aantal complexe transacties tussen Optima Bank en een aantal andere vennootschappen uit dezelfde groep.

Op 3 mei 2016, heeft de NBB Optima Bank geconfronteerd met haar vaststellingen waaruit blijkt dat er middelen aan de bank werden onttrokken ten voordele van een aantal aandeelhouders.

Op 10 mei 2016 heeft Optima Bank verzaakt aan haar bankvergunning en haar aanvraag tot het verkrijgen van een vergunning als beursvennootschap.

Op 13 mei 2016 werd door de NBB een speciale commissaris aangesteld om het toezicht op de afwikkeling nog verder aan te scherpen. Die speciale commissaris had de volgende bevoegdheden:

- het verlenen van een voorafgaande toestemming voor de uitoefening van het initiatief- en vetorecht;

- het uitoefenen van verzet tegen elke betaling door Optima Bank aan Optima Group en alle personen die verbonden zijn aan deze groep (ook de meerderheidsaandeelhouders);

- het uitoefenen van verzet tegen alle beslissingen die ingaan tegen de maatregelen die de NBB had genomen of tegen de belangen van depositanten en schuldeisers;

- voorstellen doen die nuttig waren in het licht van de situatie.

Op 31 mei 2016 bracht de NBB, mede op basis van de inlichtingen die de speciale commissaris tijdens de uitoefening van zijn opdracht bij Optima Bank had verzameld, het parket van Gent op de hoogte van mogelijke wanbedrijven.

Op 8 juni 2016 heeft de FSMA de vergunning van Optima als verzekeringsbemiddelaar geschorst.

Op 9 juni 2016 heeft de NBB het Garantiefonds geïnformeerd dat de deposito's onbeschikbaar waren geworden; op die dag ging de termijn van 20 werkdagen voor de terugbetaling dus in (tot 8 juli 2016).

Op 10 juni 2016 heeft de handelsrechtbank van Gent twee voorlopig bewindvoerders aangesteld in verband met het vermogen van de heer Piqueur, die werd verzocht een staat (een balans) op te maken van zijn vermogen.

Op 14 juni 2016 heeft Optima Bank zelf een aangifte van faillissement gedaan, aangezien de twee wettelijke

complexes concluses entre la banque Optima et d'autres sociétés appartenant au même groupe.

Le 3 mai 2016, la BNB a confronté Optima à ses constatations, dont il ressortait que des fonds avaient été soustraits à la banque au profit de certains actionnaires.

Le 10 mai 2016, la banque Optima a renoncé à sa licence bancaire et à sa demande d'être agréée en qualité de société de bourse.

Le 13 mai 2016, la BNB a désigné un commissaire spécial pour renforcer son contrôle sur la liquidation de l'activité bancaire. Les compétences suivantes avaient été attribuées à ce commissaire spécial:

- l'octroi d'une autorisation préalable pour l'exercice du droit d'initiative et du droit de veto;

- le droit d'opposition à tout paiement qu'effectuerait la banque Optima à Optima Group et à toutes les personnes liées à ce groupe (en ce compris les actionnaires majoritaires);

- le droit d'opposition à toutes les décisions qui vont à l'encontre des mesures prises par la BNB ou des intérêts des déposants et des créanciers;

- la formulation de propositions utiles eu égard à la situation.

Le 31 mai 2016, la BNB a informé le parquet de Gand de possibles délits, en se basant notamment sur les informations collectées par le commissaire spécial durant l'exercice de sa mission auprès de la banque Optima.

Le 8 juin 2016, la FSMA a suspendu la licence d'intermédiaire d'assurances d'Optima.

Le 9 juin 2016, la BNB a averti le Fonds de garantie que les dépôts étaient devenus indisponibles, de sorte que le délai de 20 jours ouvrables pour le remboursement a commencé à courir (jusqu'au 8 juillet 2016).

Le 10 juin 2016, le tribunal de commerce de Gand a désigné deux administrateurs provisoires pour le patrimoine de M. Piqueur. Ce dernier a été prié de fournir un état (un bilan) de son patrimoine.

Le 14 juin 2016, la banque Optima s'est elle-même déclarée en faillite étant donné que les deux conditions

voorwaarden waren vervuld: de schuldeisers werden op duurzame wijze niet meer betaald en het krediet was geschokt.

Op 15 juni 2016 heeft de handelsrechtbank van Gent het faillissement uitgesproken en een college van curatoren aangesteld. De faillietverklaring heeft van rechtswege een einde gemaakt aan het toezicht door de NBB.

3. De beslissing tot oprichting van een parlementaire onderzoekscommissie – chronologie der werkzaamheden

A) *Ontstaan*

Op 28 juni 2016 heeft de heer Peter Vanvelthoven c.s. een voorstel ingediend tot oprichting van een parlementaire onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar het functioneren van de financiële toezichthouders en de Bijzondere Belastinginspectie bij de controle van de bank Optima (DOC 54 1938/001).

Op 29 juni 2016 heeft de commissie voor de Financiën en de Begroting een hoorzitting gehouden met de heer Jan Smets, gouverneur van de Nationale Bank van België en met de heer Luc Coene, eregouverneur van de Nationale Bank van België – lid van de Toezichtsraad van de Europese Centrale Bank over de stand van zaken betreffende Optima Bank (DOC 54 2022/001).

Op 30 juni 2016 heeft de Kamer in de plenaire vergadering ingestemd met de spoedbehandeling van dat voorstel tot oprichting van de onderzoekscommissie.

Op 6 juli 2016 heeft de commissie voor de Financiën en de Begroting het voorstel besproken, geamendeerd en aangenomen. Het voorstel werd aangenomen door de Kamer in de plenaire vergadering van 7 juli 2016, waarna de commissie nog dezelfde dag werd geïnstalleerd.

B) *Opdracht*

De opdracht van de onderzoekscommissie bestaat erin de volgende aspecten te onderzoeken:

— de overname van Ethias Bank door Optima Bank en de toekenning van de banklicentie in 2011;

— de omstandigheden die hebben geleid tot het faillissement van Optima Bank en de verantwoordelijkheden van het management, de bestuurders, de commissaris-revisoren en de aandeelhouders van de bank, evenals de wijze van fondsenverwerving en kredietverlening door Optima Bank;

légales étaient réunies, à savoir la cessation de paiement durable des créanciers et l'ébranlement du crédit.

Le 15 juin 2016, le tribunal de commerce de Gand a prononcé la faillite et désigné un collège de curateurs. La déclaration de faillite a mis fin de plein droit à la surveillance de la BNB.

3. La décision de créer une commission d'enquête parlementaire – chronologie des travaux

A) *Création*

Le 28 juin 2016, M. Peter Vanvelthoven et consorts ont déposé une proposition visant à instituer une commission d'enquête parlementaire chargée d'examiner le fonctionnement des autorités de surveillance financière et de l'Inspection spéciale des impôts dans le cadre du contrôle de la banque Optima. (DOC 54K1938/1).

Le 29 juin 2016, la commission des Finances et du Budget a organisé une audition avec M. Jan Smets, gouverneur de la Banque nationale de Belgique, et M. Luc Coene, gouverneur honoraire de la Banque nationale de Belgique – membre du Conseil de Surveillance de la Banque centrale européenne, sur la situation en ce qui concerne la banque Optima (DOC 54K2022/1).

Le 30 juin 2016, la Chambre, en assemblée plénière, a adopté l'urgence pour cette proposition instaurant la commission d'enquête.

Le 6 juillet 2016, la commission des Finances et du Budget a examiné la proposition, l'a amendée et l'adoptée. La proposition a été adoptée en séance plénière de la Chambre le 7 juillet 2016 et la commission a été installée le jour même.

B) *Mission*

La commission a pour mission d'examiner:

— la reprise de la banque Ethias par la banque Optima et l'octroi de la licence bancaire en 2011;

— les circonstances ayant mené à la faillite de la banque Optima et les responsabilités du management, des administrateurs, des commissaires réviseurs et des actionnaires de la banque, ainsi que la manière dont la banque Optima levait des fonds et octroyait des crédits;

— of de financiële toezichthouders voldoende controle hebben uitgeoefend en adequaat hebben gereageerd op het functioneren van de bank Optima;

— of de extra middelen die de toezichthouders na de bankencrisis kregen voldoende zijn;

— de wijze waarop de interne controlemechanismen van Optima Bank hebben gefunctioneerd, evenals de wijze waarop het management, de bestuurders, de commissaris-revisoren en de aandeelhouders de beslissingen en de aanbevelingen van de toezichthouders hebben uitgevoerd;

— het onderzoek door de BBI naar mogelijke fiscale inbreuken bij Optima Bank, het gerechtelijk kader waarbinnen dit onderzoek werd uitgevoerd en de dading die de BBI Gent in dit verband heeft afgesloten;

— de wijze waarop de Optima Groep en haar componenten de antiwitwaswetgeving hebben toegepast;

— de relatie tussen Optima Bank en andere vennootschappen van de Optima Groep, en de mogelijke impact op het faillissement van de bank;

— de relaties tussen de vennootschappen van Optima Groep enerzijds en openbare besturen anderzijds, in het bijzonder over de fondsenwerving en kredietverlening door Optima Bank en de besluitvorming over projecten inzake stadsontwikkeling en vastgoedprojecten;

— een verslag op te stellen met conclusies en aanbevelingen.

De parlementaire onderzoekscommissie bepaalt de eventuele verantwoordelijkheden.

De commissie moet uiterlijk op 31 maart 2017 verslag uitbrengen aan de Kamer van volksvertegenwoordigers.

Op vraag van de onderzoekscommissie heeft de Conferentie van Voorzitters op 15 februari 2017 beslist om het mandaat van de commissie te verlengen tot 30 juni 2017.

C) **Bevoegdheden**

De parlementaire onderzoekscommissie krijgt alle bevoegdheden waarin de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek, gewijzigd bij de wet van 30 juni 1996, voorziet.

— si les autorités de surveillance financière ont exercé un contrôle suffisant et ont réagi de façon adéquate face au fonctionnement de la banque Optima;

— si les moyens supplémentaires que les autorités de surveillance financière ont obtenus après la crise bancaire sont suffisants;

— le fonctionnement des mécanismes de contrôle internes de la banque Optima, ainsi que la manière dont le management, les administrateurs, les commissaires réviseurs et les actionnaires de la banque ont exécuté les décisions et les recommandations des autorités de surveillance;

— l'enquête de l'ISI relative à de possibles infractions fiscales à la banque Optima, le cadre judiciaire dans lequel cette enquête a été effectuée et la transaction conclue à cet égard par l'ISI Gand;

— la manière dont le groupe Optima et ses composantes ont appliqué la législation anti-blanchiment;

— la relation entre la banque Optima et d'autres sociétés du Groupe Optima et son impact possible sur la faillite de la banque;

— les relations entre les sociétés du Groupe Optima, d'une part, et les administrations publiques, d'autre part, en particulier en ce qui concerne la collecte de fonds et l'octroi de crédits par la banque Optima et le processus décisionnel concernant des projets en matière de développement urbain et des projets immobiliers;

— rédiger un rapport comprenant des conclusions et des recommandations.

La commission d'enquête parlementaire fixe les responsabilités éventuelles.

La commission doit faire rapport à la Chambre au plus tard le 31 mars 2017.

À la demande de la commission d'enquête, la Conférence des présidents a décidé, le 15 février 2017, de prolonger le mandat de la commission jusqu'au 30 juin 2017.

C) **Compétences**

La commission d'enquête parlementaire est investie de tous les pouvoirs prévus par la loi du 3 mai 1880 sur les enquêtes parlementaires, modifiée par la loi du 30 juin 1996.

Aldus kan de commissie “iedere persoon horen die ze meent te moeten laten verschijnen en zij kan beschikken over alle stukken die ze nuttig acht voor de vervulling van haar taak. De commissie is ertoe gemachtigd vaststellingen te doen ter plaatse en, in voorkomend geval, de internationale contacten te leggen die nodig zijn om haar taak te volbrengen” (artikel 3 van het aangenomen voorstel).

Niettemin mag “de commissie bij de uitoefening van haar opdracht niet in de plaats treden van de onderzoeken van de rechterlijke macht of van buitengerechtelijke onderzoeken en procedures. Haar onderzoek kan daarmee samenlopen maar mag het verloop ervan niet hinderen” (artikel 2 van het aangenomen voorstel).

Om haar taak te kunnen vervullen, kan de parlementaire onderzoekscommissie krachtens artikel 4, § 1, van de voormelde wet, alle in het Wetboek van Strafvordering omschreven onderzoeksmaatregelen nemen. Daartoe kan ze krachtens artikel 4, § 2, van dezelfde wet “een verzoek richten tot de eerste voorzitter van het hof van beroep die één of meer raadsheren in het hof van beroep of één of meer rechters in de rechtbank van eerste aanleg van het rechtsgebied waarin de onderzoeksverrichtingen moeten geschieden, aanstelt”. Bij beschikking van 25 juli 2016 van de eerste voorzitter van het hof van beroep te Gent werd een raadsheer van dat hof aangesteld. Die beschikking werd bij brief van 25 juli 2016 bezorgd aan de voorzitter van de parlementaire onderzoekscommissie.

D) **Samenstelling**

Het Bureau van de commissie is samengesteld als volgt:

- voorzitter: de heer Eric Van Rompuy
- eerste ondervoorzitter: de heer Luk Van Biesen
- tweede ondervoorzitter: mevrouw Meyrem Almaci
- derde ondervoorzitter: de heer Benoît Dispa
- rapporteurs: de heren Johan Klaps, Frédéric Daerden, Gautier Calomne en Peter Vanvelthoven

Het Bureau van de onderzoekscommissie heeft vergaderd op 13 juli, 12 september, 4 en 26 oktober, 8 en 23 november en 21 december 2016 en 8 februari, 9 en 17 maart en 20 april 2017.

Ainsi, la commission “peut entendre toute personne qu’elle estime devoir faire comparaître et peut disposer de toutes les pièces qu’elle juge nécessaires à l’exécution de sa mission. La commission est mandatée pour procéder à des constats sur place et, le cas échéant, pour prendre les contacts internationaux requis pour l’accomplissement de sa mission.” (article 3 de la proposition adoptée).

Cependant, “dans l’accomplissement de sa mission, la commission ne se substituera pas aux enquêtes du pouvoir judiciaire, ni aux enquêtes et procédures extrajudiciaires. Son enquête peut entrer en concours avec ces enquêtes et procédures, sans toutefois en entraver le déroulement.” (article 2 de la proposition adoptée).

Aux fins de pouvoir mener à bien sa mission, la commission d’enquête parlementaire a, en vertu de l’article 4, § 1er, de la loi, le pouvoir de prendre toutes les mesures d’instruction prévues par le Code d’Instruction criminelle. À cet effet, elle peut, en vertu de l’article 4, § 2, de la même loi, “requérir le premier président de la cour d’appel, qui désigne un ou plusieurs conseillers de la cour d’appel ou un ou plusieurs juges du tribunal de première instance du ressort dans lequel les devoirs d’instruction doivent être accomplis”. Par ordonnance du 25 juillet 2016 du premier président de la cour d’appel de Gand, un conseiller de la même cour a été désigné. Cette ordonnance a été transmise par lettre du 25 juillet 2016 au président de la commission d’enquête.

D) **Composition**

Le Bureau de la commission se compose comme suit:

- Président: M. Eric Van Rompuy
- 1re vice-présidente: M. Luk Van Biesen
- 2e vice-président: Mme Meyrem Almaci
- 3e vice-président: M. Benoît Dispa
- Rapporteurs: MM. Johan Klaps, Frédéric Daerden, Gautier Calomne et Peter Vanvelthoven

Le bureau de la commission d’enquête s’est réuni le 13 juillet, le 12 septembre, les 4 et 26 octobre, les 8 et 23 novembre et le 21 décembre 2016 ainsi que le 8 février, les 9 et 17 mars et le 20 avril 2017.

E) **Deskundigen**

De commissie heeft twee deskundigen aangewezen om haar bij te staan in haar werkzaamheden, met name de heer Mikael Petitjean (IESEG School of Management en UCL) en de heer Filip Abraham (UCL en Vlerick Management School).

F) **Hoorzittingen**

De commissie heeft in totaal 17 hoorzittingen georganiseerd, waarvan 6 openbare hoorzittingen en 11 hoorzittingen met gesloten deuren.

De openbare hoorzittingen hebben plaatsgevonden op 21 september, 5 en 21 oktober 2016 en 3 februari 2017.

De integrale verslagen van de openbare hoorzittingen zijn beschikbaar onder bijlage A (enkel op de website).

De hoorzittingen met gesloten deuren hebben plaatsgevonden op 5 en 21 oktober, 18 november 2016 en 27 januari, 17 en 24 februari, 17 en 31 maart en 3 mei 2017

De volgende personen werden gehoord:

• **op 21 september 2016 (openbaar):**

de heer Jan Smets, gouverneur van de Nationale Bank van België, en de heer Luc Coene, eregouverneur van de Nationale Bank van België

• **op 5 oktober 2016 (openbaar en met gesloten deuren):**

de heer Jean-Paul Servais, voorzitter van de FSMA

• **op 21 oktober 2016 (openbaar en met gesloten deuren):**

de heer Frank Philippsen, administrateur-generaal van de BBI

• **op 18 november 2016 (met gesloten deuren):**

de heer Karel Anthonissen, gewestelijk directeur van de BBI Gent

• **op 27 januari 2017 (met gesloten deuren):**

Revisoren Ernst & Young:

— de heer Jean-François Hubin

E) **Experts**

La commission a désigné deux experts afin de l'aider dans ses travaux: M. Mikael Petitjean (IESEG School of Management et UCL) et M. Filip Abraham (UCL et Vlerick management School).

F) **Auditions**

Au total, la commission a organisé 17 auditions, dont 6 auditions publiques et 11 auditions à huis clos.

Les auditions publiques ont eu lieu le 21 septembre, les 5 et 21 octobre 2016 ainsi que le 3 février 2017.

Les comptes rendus intégraux des auditions publiques sont disponibles sous l'annexe A (uniquement sur le site web).

Les auditions à huis clos ont eu lieu les 5 et 21 octobre et le 18 novembre 2016 ainsi que le 27 janvier, les 17 et 24 février, les 17 et 31 mars et le 3 mai 2017.

Les personnes suivantes ont été entendues:

• **Le 21 septembre 2016 (publique):**

M. Jan Smets, gouverneur de la Banque nationale et M. Luc Coene, gouverneur honoraire de la Banque nationale

• **Le 5 octobre 2016 (publique et huis clos):**

M. Jean-Paul Servais, président de la FSMA.

• **Le 21 octobre 2016 (publique et huis clos):**

M. Frank Philippsen, administrateur-général de l'ISI

• **Le 18 novembre 2016 (huis clos):**

M. Karel Anthonissen directeur régional de l'ISI Gand

• **Le 27 janvier 2017 (huis clos):**

Réviseurs Ernst & Young:

— M. Jean-François Hubin

— de heer Joeri Klaykens

— mevrouw Christel Wymeersch

Interne auditor: de heer André Clybouw

• **op 3 februari 2017 (openbaar):**

BIV (Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars):

— de heer Filip Van der Veken

— de heer Roland Timmermans

— de heer Jurgen Vansteene

• **op 17 februari 2017 (met gesloten deuren):**

Compliance officers:

— mevrouw Christine Giovagnoli

— de heer Jan De Paepe

— de heer Ingmar Criel

• **op 24 februari 2017 (met gesloten deuren):**

De curatoren:

— de heer Hans de Meyer

— de heer Geert Defreyne

— de heer Matthias Gesquière

• **op 17 maart 2017 (met gesloten deuren):**

De CEO's:

— de heer Luc Van den Bossche

— de heer Danny De Raymaeker

• **op 31 maart 2017 (met gesloten deuren):**

— de heer Philip De Hulsters, bestuurder Optima Bank NV

— de heer Jeroen Piqueur, voorzitter Optima NV

• **op 3 mei 2017 (met gesloten deuren):**

de heer Jan Smets, gouverneur van de Nationale Bank van België.

— M. Joeri Klaykens

— Mme Christel Wymeersch

L'auditeur interne: M. André Clybouw

• **Le 3 février 2017 (publique):**

IPI (Institut professionnel des agents immobiliers):

— M. Filip Van der Veken

— M. Roland Timmermans

— M. Jurgen Vansteene

• **Le 17 février 2017 (huis clos):**

Les Compliance officers;

— Mme Christine Giovagnoli

— M. Jan De Paepe

— M. Ingmar Criel

• **Le 24 février 2017 (huis clos):**

Les curateurs:

— M. Hans de Meyer

— M. Geert Defreyne

— M. Matthias Gesquière

• **Le 17 mars 2017 (huis clos):**

Les CEO:

— M. Luc Van den Bossche

— M. Danny De Raymaeker

• **Le 31 mars 2017 (huis clos)**

— M. Philip De Hulsters, administrateur Optima Bank NV

— M. Jeroen Piqueur, président, Optima NV

• **Le 3 mai 2017 (huis clos)**

M. Jan Smets, gouverneur de la Banque nationale de Belgique.

G) Werkvergaderingen

De onderzoekscommissie heeft werkvergaderingen gehouden op 25 april, 30 mei, 14 en 21 juni 2017.

H) Datarooms

Op vraag van de onderzoekscommissie werden er datarooms geïnstalleerd, zowel bij de NBB als bij de FSMA, die door de commissieleden konden worden geconsulteerd.

G) Réunions de travail

La commission d'enquête a organisé des réunions de travail le 25 avril, le 30 mai et les 14 et 21 juin 2017.

H) Data rooms

À la demande de la commission d'enquête, des *data rooms* accessibles aux membres de la commission ont été installées aussi bien à la BNB qu'à la FSMA.

HOOFDSTUK 1 — HET BEDRIJFSMODEL EN DE BELEIDSVOERING IN OPTIMA BANK

1.1. Het bedrijfsmodel van optima bank

1.1.1. MOTIVATIE VOOR DE OVERNAME VAN ETHIAS BANK DOOR OPTIMA FINANCIAL PLANNERS

De overname van Ethias Bank past in de strategie van de Optima groep¹ om een geïntegreerd vermogensbeheer aan te bieden aan kapitaalkrachtige klanten. Op het ogenblik van de overname richtte de groep zich op een combinatie van financiële planning, de intermediatie van verzekeringsproducten voornamelijk via beleggingsverzekeringsproducten van Lombard in Luxemburg, en vastgoedactiviteiten. Het doel was dit bedrijfsmodel van geïntegreerd vermogensbeheer uit te breiden met bankactiviteiten. Meer bepaald zouden de klanten van Optima groep hun vaak aanzienlijke beschikbare kapitalen kunnen beleggen in bankproducten van Optima Bank in plaats van te kiezen voor concurrerende banken.

Deze strategische overweging werd nog versterkt door juridische aspecten die te maken hadden met de veranderende financiële wetgeving in België. Uit juridisch advies van het advocatenbureau Stibbe in Brussel bleek dat in de nieuwe wetgeving de Optima groep niet langer de combinatie van financiële planning en vastgoedactiviteiten zou kunnen aanbieden in haar huidige statuut. Dit zou wel mogelijk zijn onder een bankstatuut.

Al waren er wellicht alternatieven, zoals het statuut van onafhankelijk bemiddelaar in bank- en beleggingsdiensten, koos Optima Group voor de overname van een bank. Dit is deels te verklaren door het feit dat Ethias bank op dat ogenblik voor overname in aanmerking kwam. De Europese Commissie had als voorwaarde voor overheidssteun aan Ethias NV bepaald dat de bank moest verkocht worden. Belgische banken hadden zich niet als overnamekandidaat aangemeld omdat Ethias Bank weinig synergieën toevoegde aan hun eigen activiteiten en omdat zij zelf kampten met de naweeën van de bankencrisis. Volgens één van de getuigenissen tijdens de hoorzitting haakte een Franse financiële holding uiteindelijk af als potentiële overnamekandidaat

¹ In dit rapport wordt een onderscheid gemaakt tussen Optima Group en de Optima groep. De Optima groep is gedefinieerd als het netwerk van vennootschappen waarvan de heer Jeroen Piqueur en zijn familie hoofdaandeelhouder zijn. Optima Group is een vennootschap binnen de Optima groep die als holding van de groep functioneerde.

CHAPITRE 1er — LE MODÈLE D'ENTREPRISE ET LA POLITIQUE DE LA BANQUE OPTIMA

1.1. LE MODÈLE D'ENTREPRISE DE LA BANQUE OPTIMA

1.1.1. MOTIVATION DE LA REPRISE D'ETHIAS BANQUE PAR BANQUE OPTIMA FINANCIAL PLANNERS

La reprise d'Ethias Banque s'inscrit dans la stratégie du groupe Optima¹ visant à offrir une approche intégrée de la gestion de patrimoine à des clients fortunés. Au moment de la reprise, le groupe se concentrait sur une combinaison de planification financière, d'intermédiation de produits d'assurance – essentiellement par le biais de produits d'assurance-placement de Lombard, au Luxembourg – et d'activités immobilières. L'objectif était d'étendre ce modèle d'entreprise de gestion de patrimoine intégrée aux activités bancaires et en particulier de permettre aux clients du groupe Optima d'investir leurs capitaux disponibles, souvent considérables, dans des produits bancaires de la Banque Optima au lieu de choisir des banques concurrentes.

Ces considérations stratégiques ont encore été confortées par des aspects juridiques liés à l'évolution de la législation financière en Belgique. Un avis juridique rendu par le cabinet d'avocats Stibbe, de Bruxelles, avait révélé que s'il conservait son statut, le groupe Optima ne pourrait plus, sous l'empire de la nouvelle législation, proposer la combinaison de la planification financière et des activités immobilières. Un statut bancaire permettrait en revanche une telle combinaison.

Bien qu'il ait sans doute existé des solutions alternatives, comme le statut d'intermédiaire indépendant en services bancaires et en services d'investissement, Optima Group a choisi de reprendre une banque. Cette décision s'explique en partie par le fait qu'Ethias Banque ait à l'époque été disponible pour une reprise. La Commission européenne avait décidé que la SA Ethias ne pourrait bénéficier d'une aide d'État que si la banque était vendue. Les banques belges ne s'étaient pas montrées intéressées par une reprise, étant donné qu'Ethias Banque présentait peu de possibilités de synergies avec leurs propres activités et qu'elles étaient elles-mêmes confrontées aux suites de la crise bancaire. Il ressort de l'un des témoignages recueillis lors

¹ Le présent rapport opère la distinction entre Optima Group et le groupe Optima. Le groupe Optima se définit comme le réseau de sociétés dont M. Jeroen Piqueur et sa famille sont les actionnaires principaux. Optima Group est une société qui fonctionnait en tant que *holding* au sein du groupe Optima.

van Ethias Bank. Kortom, de weg lag open voor een bod van Optima.

Daarenboven was de hoofdaandeelhouder van Optima Group, de heer Jeroen Piqueur, niet ongevoelig voor het reputatie-effect dat de overname van een gevestigde bank kon bewerkstelligen in de financiële wereld en bij de huidige en potentiële klanten van Optima.

1.1.2. KENMERKEN VAN HET BEDRIJFSMODEL VAN OPTIMA BANK

De strategische objectieven bij de overname van Ethias Bank bepaalden het bedrijfsmodel van Optima Bank. De bank werd deel van de Optima groep. Dit netwerk bestond uit verbonden vennootschappen die zich richtten op de verschillende aspecten van het geïntegreerd vermogensbeheer. *Optima Group NV* nam de rol op van een holding die bij aanvang zowel de bank en verzekeringstak (*Optima Bank*) als de vastgoedactiviteiten (*Optima Global Invest*) onder zijn hoede had. Na de door de NBB opgelegde functionele scheiding van de financiële en vastgoedtak evolueerde *Optima Group NV* naar een financiële holding met als dochteronderneming *Optima Bank*. De vastgoedtak viel onder de verantwoordelijkheid van de *Optima Global Investment NV* die de vastgoedactiviteiten van *Optima Global Estate* controleert.

Het Optima netwerk beantwoordt aan een model met een dominant familiaal aandeelhouderschap. De Heer Jeroen Piqueur en zijn familie waren de hoofdaandeelhouders van zowel *Optima Group NV* en *Optima Global Investment NV*. Na het doorvoeren van de functionele scheiding was 45 % van de aandelen van *Optima Group NV* in de handen van de Heer Jeroen Piqueur. Zijn familieleden Rebbeca en Ruben Piqueur waren goed voor meer dan 50 % van de aandelen van *Global Investment NV*.

Binnen deze structuur situeerde de opdracht van *Optima Bank* zich op twee vlakken. Enerzijds werd van de bank verwacht dat zij de gevestigde financiële activiteiten van *Optima Financial Planning (OFP)* voortzette. Dit behelsde de combinatie van financiële planning, makelaar van verzekeringsbeleggingen en het aanbrengen van cliënteel aan de vastgoedtak². De nadruk lag hierbij op de complementariteit met het geheel van het Optima netwerk. Anderzijds had de bank de opdracht haar eigen

² Na het doorvoeren van de functionele scheiding kreeg *Optima Bank* een commissie voor het aanbrengen van cliënteel. Deposito's mochten niet langer gebruikt worden om de vastgoedpromotie van *Optima Global Estate* te financieren.

des auditions qu'une *holding* financière française avait finalement renoncé à reprendre *Ethias Banque*. Rien ne s'opposait donc à ce qu'*Optima* fasse une offre.

De plus, l'actionnaire principal d'*Optima Group*, M. Jeroen Piqueur, n'était pas insensible à l'effet qu'aurait la reprise d'une banque connue sur la réputation d'*Optima* dans le monde financier et auprès de ses clients (potentiels).

1.1.2. CARACTÉRISTIQUES DU MODÈLE D'ENTREPRISE DE LA BANQUE OPTIMA

Les objectifs stratégiques fixés lors de la reprise d'*Ethias Banque* ont déterminé le modèle d'entreprise de la *Banque Optima*. La *Banque Optima* faisait partie du groupe *Optima*, un réseau de sociétés liées qui s'occupaient des différents aspects relatifs à la gestion intégrée de patrimoine. *Optima Group SA* a endossé le rôle de holding et a chapeauté, dès le départ, tant la branche des activités bancaires et des activités d'assurances (*Banque Optima*) que celles des activités immobilières (*Optima Global Invest*). Après avoir procédé à la scission fonctionnelle des branches financière et immobilière imposée par la BNB, *Optima Group SA* s'est transformé en un holding financier dont la filiale était la *Banque Optima*. *Optima Global Investment SA*, qui contrôlait les activités immobilières d'*Optima Global Estate*, s'est vu confier la responsabilité de la branche immobilière.

Le réseau d'*Optima* repose sur un modèle où l'actionariat familial occupe une place dominante. M. Jeroen Piqueur et sa famille étaient les actionnaires principaux tant d'*Optima Group SA* que d'*Optima Global Investment SA*. À l'issue de la scission fonctionnelle des activités, M. Jeroen Piqueur détenait 45 % des actions d'*Optima Group SA*. Rebbeca et Ruben Piqueur, membres de sa famille, détenaient plus de 50 % des actions d'*Optima Global Investment SA*.

Au sein de cette structure, la mission de la *Banque Optima* était double. D'une part, elle devait poursuivre les activités financières établies d'*Optima Financial Planning (OFP)*, à savoir la planification financière, les placements en assurances et la prospection commerciale pour sa branche immobilière². À cet égard, l'accent était mis sur la complémentarité de l'ensemble du réseau *Optima*. D'autre part, la banque était chargée de développer ses propres activités bancaires auprès

² À l'issue de la scission fonctionnelle des activités, la *Banque Optima* a reçu une commission pour financer la prospection commerciale. Les dépôts ne pouvaient plus servir à financer la promotion immobilière d'*Optima Global Estate*.

bancaire activiteiten te ontwikkelen via depositowerving, kredietverlening (bv hypotheekkredieten) en bancaire beleggingsproducten bij vermogende particulieren die het doelpubliek van de Optima groep uitmaken. Het opzet van Optima Bank was dus niet om een universele retailbank te worden, maar een private nichebank die haar cliënten individueel zou opvolgen.

Is dit bedrijfsmodel zinvol? Er is weinig twijfel dat de combinatie van financiële planning en bankproducten in een formule van private banking voor vermogende particulieren succesvol kan zijn. Op de Belgische markt zijn een aantal private banken actief (bv Bank Delen en Degroof Petercam) met een beperkt cliëntenbestand (5000 tot 35.000) en beperkte bankactiviteiten die zeer rendabel zijn.

Vanuit een Belgisch bankperspectief is het aan te bevelen dat nieuwe bankmodellen een kans krijgen. Een diversiteit aan bedrijfsmodellen stimuleert innovatie en mededinging in de Belgische bankenmarkt, die vandaag in de nasleep van de financiële crisis al sterk verschaald is.

De combinatie van meerdere “métiers” in een bank roept niettemin ook vragen op. Over de merites van een bedrijfsmodel dat bancaire en verzekeringsactiviteiten combineert, de zogenaamde “bankassurance”, lopen de meningen in de bankwereld en in de academische literatuur uiteen. Voorstanders wijzen op de sterke prestaties van bankverzekeraars als KBC. In de academische literatuur is de eerder positieve evaluatie van bankassurance geleidelijk geëvolueerd naar een meer kritische houding. Zo blijkt uit empirisch onderzoek dat de verwachte synergieën tussen verzekeren en bankieren vaak niet waargemaakt worden. Verzekeren en bankieren zijn verschillende “métiers” ieder met hun eigenheid. Bovendien bemoeilijkt de reguleringsgolf, die volgde op de financiële crisis van 2007-2008, het combineren van verzekeren en bankieren.

Het bedrijfsmodel van Optima Bank is vrij uniek in de zin dat financiële planning, bancaire en verzekeringsactiviteiten samengebracht worden met dienstverlening in het kader van vastgoedverrichtingen. In vergelijking met de financiële sector wordt de vastgoedsector

de particuliers fortunés, qui constituaient le public-cible du groupe Optima, par la sollicitation de dépôts, l’octroi de crédits (par exemple, des crédits hypothécaires) et les produits de placement bancaire. Par conséquent, la Banque Optima n’avait pas pour objectif de devenir une banque de détail universelle, mais une banque de niche privée qui suivrait individuellement chacun de ses clients.

Ce modèle d’entreprise a-t-il un sens? Il fait peu de doute que la combinaison d’activités de planification financière et de produits bancaires au sein d’une formule de *private banking* destinée à des particuliers fortunés peut être rentable. Sur le marché belge, il existe plusieurs banques privées (p. ex. Delen Private Bank et Degroof Petercam) dont la clientèle est limitée (entre 5 000 et 35 000 clients) et dont les activités bancaires, bien que réduites, sont très rentables.

Sur le plan bancaire, il est souhaitable que de nouveaux modèles bancaires puissent émerger en Belgique. La diversité des modèles d’entreprise stimule l’innovation et la concurrence sur le marché bancaire belge, qui a fortement pâti de la crise financière.

Cependant, la combinaison de plusieurs “métiers” au sein d’une même banque soulève également des questions. Dans le monde bancaire et dans la littérature spécialisée, les avis divergent sur les mérites du modèle d’entreprise qui combine les activités bancaires et les activités d’assurance, appelé “bancassurance”. Les partisans de ce modèle soulignent les excellents résultats de bancassureurs tels que la KBC. Dans la littérature spécialisée, l’évaluation plutôt positive de la bancassurance a graduellement fait place à une évaluation plus critique. Des études empiriques ont notamment révélé que, souvent, les synergies attendues entre les activités d’assurance et les activités bancaires ne se concrétisent pas. La banque et l’assurance sont des métiers différents qui ont chacun leurs spécificités. En outre, la vague réglementaire qui a suivi la crise financière de 2007-2008 complique la combinaison d’activités bancaires et assurantielles.

Le modèle d’entreprise de la Banque Optima est assez unique dans le sens où il associe des activités de planification financière, des activités bancaires et des activités assurantielles avec des prestations de services dans le cadre d’opérations immobilières.

gekenmerkt door minder regelgeving³, hogere maar meer volatiele winstmarges, en meer betwistbare *business*praktijken.⁴ De financiële crisis toonde bovendien het speculatief karakter van de vastgoedsector aan. Het barsten van een vastgoedzeepbel was immers de rechtstreekse oorzaak voor de problemen van een aantal banken in de VS.

Ook in Europa (bv Spanje en Ierland) bracht het ineensinken van de vastgoedmarkt heel wat banken in grote problemen.

Wat kan men besluiten uit deze bedenkingen? Het bedrijfsmodel van Optima Bank heeft troeven maar wordt ook geconfronteerd met uitdagingen. Uiteindelijk hangt aan de rendabiliteit van dergelijke bank af van de succesvolle implementatie van het bedrijfsmodel.

1.1.3. DE GEBREKKIGE IMPLEMENTATIE VAN HET BEDRIJFSMODEL

Reeds bij de toekenning van de banklicentie aan Optima Bank in November 2011 was er discussie over de haalbaarheid van het bedrijfsmodel. Dit blijkt uit de bijgevoegde SWOT-analyse die grotendeels gebaseerd is op het Speciaal Verslag dat *Ernst&Young* (E&Y) in opdracht van de NBB uitvoerde in September 2011. In deze analyse werden meerdere sterkten en kansen geïdentificeerd maar er wordt evenzeer aandacht besteed aan de zwakkere punten en de uitdagingen voor Optima Bank. Deze situeren zich deels in de externe omgeving maar hebben in belangrijke mate te maken met interne factoren zoals implementatie van het business model en de kwaliteit van de bedrijfsvoering. Het onvermogen om een passend antwoord op deze uitdagingen te bieden is een hoofdoorzaak voor de latere stopzetting van de bankactiviteiten.

³ Al werd de wetgeving met betrekking tot het statuut van vastgoedmakelaar in 2013 verstrengd. Het voert actief strijd tegen de praktijken van niet-erkende makelaars die in de sector veelvuldig voorkomen.

⁴ In haar strijd tegen illegale vastgoedmakelaars opende het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars (BIV) in 2016 een totaal van 117 dossiers tegen de onwettige uitoefening van vastgoedactiviteiten.

En comparaison avec le secteur financier, le secteur immobilier est caractérisé par une réglementation moindre³, des marges bénéficiaires plus élevées mais aussi plus volatiles et des pratiques commerciales plus contestables.⁴ La crise financière a en outre révélé le caractère spéculatif du secteur immobilier. L'éclatement de la bulle immobilière a en effet été la cause directe des problèmes rencontrés par plusieurs banques aux États-Unis.

En Europe également (notamment en Espagne et en Irlande), l'effondrement du marché immobilier a posé de gros problèmes à de nombreuses banques.

Que peut-on conclure de ces considérations? Le modèle d'entreprise de la Banque Optima avait des atouts mais se heurtait aussi à des défis. En définitive, la rentabilité d'une banque telle que celle-là dépend du succès de la mise en œuvre de ce modèle d'entreprise.

1.1.3. LA MISE EN OEUVRE DÉFAILLANTE DU MODÈLE D'ENTREPRISE

La faisabilité du modèle d'entreprise faisait déjà débat lors de l'octroi de la licence bancaire à la Banque Optima en novembre 2011, ainsi qu'il ressort de l'analyse SWOT ci-jointe qui est en grande partie basée sur le Rapport spécial qu'*Ernst&Young* (E&Y) a réalisé en septembre 2011 pour la BNB. Cette analyse a identifié plusieurs points forts et opportunités mais elle s'est également intéressée aux faiblesses et aux défis auxquels faisait face la Banque Optima. Ceux-ci se situaient en partie dans l'environnement externe mais étaient dans une large mesure liés à des facteurs internes tels que la mise en œuvre du modèle d'entreprise et la qualité de la gestion de l'entreprise. L'incapacité à apporter une réponse appropriée à ces défis fut une raison majeure de la cessation ultérieure des activités bancaires.

³ La législation relative au statut de l'agent immobilier a toutefois été renforcée en 2013 afin de lutter contre les pratiques des agents non agréés, nombreux dans ce secteur.

⁴ Dans sa lutte contre les agents immobiliers illégaux, l'Institut professionnel des agents immobiliers (IPI) a ouvert en 2016 un total de 117 dossiers relatifs à l'exercice illégal d'activités immobilières.

a) **SWOT-analyse van Optima Bank bij de toekenning van de bankvergunning**a) **SWOT analyse de la banque Optima lors de l'octroi de la licence bancaire**

<p>STRENGTHS</p> <ul style="list-style-type: none"> — Optimal Financial Planning was een winstgevende activiteit — Operationeel bankplatform en stabiele IT architectuur — Kern Bankactiviteiten — Ethibel certificatie — Compliant met governance structuren — Prudentiële ratio's — Relatief klein personeelbestand 	<p>WEAKNESSES</p> <ul style="list-style-type: none"> — Kritische omvang van aantal retailklanten (< 300 000) — Gebrek aan een track record inzake winstgevendheid — Gebrek aan fee business revenues (inkomstenstructuur) — Kapitaalplanning en kapitaalbreng — Rendabiliteit en liquiditeitsrisico — Dominantie van hoofdaandeelhouder — <i>Hands-on</i> benadering van hoofdaandeelhouder en zijn familie interfereert met de bedrijfsvoering — <i>Stand-alone</i> business model verzekert geen continuïteit (duurzame rentabiliteit) — Afhankelijkheid van de rentecurve (intermediatiemarge) — Marges — Motivatie en Incentives van Personeel
<p>STRENGTHS</p> <ul style="list-style-type: none"> — <i>La planification financière optimale était une activité bénéficiaire</i> — <i>Plateforme bancaire opérationnelle et architecture TIC stable</i> — <i>Activités bancaires de base</i> — <i>Certification Ethibel</i> — <i>Conforme aux structures de gouvernance</i> — <i>Ratios prudentiels</i> — <i>Effectif en personnel relativement réduit</i> 	<p>WEAKNESSES</p> <ul style="list-style-type: none"> — <i>Volume critique du nombre de clients au détail (< 300 000)</i> — <i>Absence d'un track-record en matière de rentabilité</i> — <i>Manque de fee business revenues (structure des revenus)</i> — <i>Planification du capital et apport de capital</i> — <i>Rentabilité et risque de liquidité</i> — <i>Dominance de l'actionnaire principal</i> — <i>L'implication personnelle de l'actionnaire principal ("hands-on") et de sa famille interfère avec la gestion de l'entreprise</i> — <i>Le modèle de gestion en stand-alone n'assure aucune continuité (rentabilité durable)</i> — <i>Dépendance à la courbe des taux d'intérêt (marge d'intermédiation)</i> — <i>Marges</i> — <i>Motivation et incitants du personnel</i>
<p>OPPORTUNITIES</p> <ul style="list-style-type: none"> — Potentiële synergie tussen bank- en vastgoedactiviteiten — IT platform — Fiscale verliezen — Banklicentie — <i>Leverage van de marketing approach</i> <p>OPPORTUNITIES</p> <ul style="list-style-type: none"> — <i>Synergie potentielle entre les activités bancaires et immobilières</i> — <i>Plateforme TIC</i> — <i>Pertes fiscales</i> — <i>Licence bancaire</i> — <i>Leverage de l'approche marketing</i> 	<p>THREATS</p> <ul style="list-style-type: none"> — Liquiditeitsrisico — Basel III Normen — crisis in de financiële markten zet zich verder ("<i>double dip</i>" vrees) — Herlancering van competitieve marketingacties door de concurrentie — Investeringsportefeuille bank — Rentecurve <p>THREATS</p> <ul style="list-style-type: none"> — <i>Risque de liquidité</i> — <i>Normes Bâle III</i> — <i>La crise se poursuit sur les marchés financiers (crainte de "double dip")</i> — <i>Relance des campagnes de marketing compétitives par la concurrence</i> — <i>Portefeuille d'investissement banque</i> — <i>Courbe des taux d'intérêt</i>

Al snel werd duidelijk dat het pad van Optima Bank niet over rozen liep. De bank was niet rendabel en de verliezen stapelden zich op. Gedurende de hele periode 2011-2015 was het operationeel resultaat significant negatief. Het operationeel verlies bedroeg 9,71 miljoen euro in 2012, 12,9 miljoen euro in 2013, 13,9 miljoen euro in 2014 en werd voor 2015 door de erkende commissaris op 4,3 miljoen euro geschat.

b) De ongunstige externe omstandigheden bleven niet zonder gevolg

De rendabiliteitsproblemen van Optima Bank zijn deels te wijten aan de moeilijke externe omgeving waarin de uitbouw van de bank plaatsvond. De periode 2011-2015 waren moeilijke jaren voor de bankwereld. De sector kampte met de naweeën van de bankencrisis. Banken werden door de strengere internationale bankregelgeving verplicht hun kapitaalbuffer gevoelig te versterken. Tegelijkertijd was de zwakke economische conjunctuur deels verantwoordelijk voor lager dan verwachte inkomsten uit kredietverlening en vastgoedtransacties. Daarbij kwam nog de negatieve evolutie van de rentemarge die het gevolg was van het expansief monetair beleid van de centrale banken in Europa en de Verenigde Staten. De dalende rentemarge vertaalde zich in een krimpende winstgevendheid voor de banken.

Vanaf 2010 kende de strijd tegen witwasoperaties, belastingontwijking en fiscale fraude op Europees en nationaal vlak een nieuwe dynamiek. Op 30 januari 2012 bracht de B BBI een bezoek aan het hoofdkwartier van Optima Bank waarbij documenten en computerbestanden in beslag werden genomen. Volgens het management van Optima Bank berokkende de pers aandacht voor deze gebeurtenis schade aan de reputatie van bank bij het cliënteel. De rechtbank van eerste aanleg te Gent oordeelde in haar vonnis van 11 juni 2013 evenwel dat deze reputatieschade weliswaar relatief is en genuanceerd dient te worden.

Deze externe omstandigheden verklaren slechts een deel van de gebrekkige rendabiliteit van Optima Bank. De implementatie van het bedrijfsmodel verliep allesbehalve naar wens.

c) De overname van Ethias Bank verliep moeilijk

De overname van Ethias bank was asymmetrisch, in de zin dat een grotere organisatie, Ethias Bank, bij een veel kleinere financiële entiteit, OFP, werd gevoegd en niet omgekeerd. Dergelijke asymmetrische overnames

Il n'a pas fallu attendre longtemps pour qu'il apparaisse clairement que le parcours de la Banque Optima n'allait pas être un long fleuve tranquille. La banque n'était pas rentable et les pertes s'accumulaient. Au cours de l'ensemble de la période 2011-2015, le résultat opérationnel était significativement négatif. La perte opérationnelle s'élevait à 9,71 millions d'euros en 2012, à 12,9 millions d'euros en 2013, à 13,9 millions d'euros en 2014 et a été estimée à 4,3 millions d'euros en 2015 par le commissaire agréé.

b) Les circonstances externes défavorables ne sont pas restées sans conséquence

Les problèmes de rentabilité de la Banque Optima sont en partie dus à l'environnement externe difficile dans lequel la banque s'est développée. Les années 2011-2015 ont été difficiles pour le monde bancaire. Le secteur était confronté aux séquelles de la crise bancaire. Le durcissement de la réglementation bancaire internationale a contraint les banques à renforcer considérablement leurs réserves en capital. Dans le même temps, la faiblesse de la conjoncture économique a en partie généré une diminution des bénéfices issus des octrois de crédits et des transactions immobilières par rapport aux attentes. À cela s'est encore ajoutée l'évolution négative de la marge d'intérêt qui résultait de la politique monétaire expansive des banques centrales en Europe et aux États-Unis. La diminution de la marge d'intérêt s'est traduite par un recul de la rentabilité pour les banques.

À partir de 2010, la lutte contre les opérations de blanchiment, l'évasion fiscale et la fraude fiscale au niveau européen et national a connu une nouvelle dynamique. Le 30 janvier 2012, l'ISI a effectué une visite au quartier général de la Banque Optima, où elle a saisi des documents et des fichiers informatiques. Selon la direction de la Banque Optima l'attention accordée par la presse à cet événement a nui à la réputation de la banque auprès de sa clientèle. Dans son jugement rendu le 11 juin 2013, le tribunal de première instance de Gand a toutefois estimé que l'atteinte à la réputation de la banque était relative et qu'elle devait être nuancée.

Les circonstances externes n'expliquent que partiellement les problèmes de rentabilité de la Banque Optima. La mise en œuvre du modèle d'entreprise ne s'est pas du tout déroulée de manière satisfaisante.

c) La difficile reprise d'Ethias Banque

La reprise d'Ethias Banque était asymétrique, dans le sens où une plus grande organisation, Ethias Banque, a été intégrée à une entité financière beaucoup plus réduite, à savoir OFP, et non l'inverse. Ce type de

veroorzaken doorgaans bijkomende kosten omdat de kleinere speler zijn systemen moet uitbouwen om de grotere partner te integreren.

In het geval van Optima was deze uitdaging niet te onderschatten. Op het moment van de overname had OFP geen ervaring met bankactiviteiten en met het functioneren van een gereglementeerde bankinstelling. Er was geen traditie van risicobeheer, audit en compliance. In het management en de raad van bestuur waren er weinig leidinggevendenden met bankervaring.

Het valt bovendien te betwijfelen of Ethias Bank een geschikte partner was. Ethias Bank richtte zich hoofdzakelijk naar openbare besturen en kleinere rekeninghouders. Optima Groep daarentegen beoogde een geïntegreerd vermogensbeheer voor vermogende particulieren.

Daarbij komt nog dat de Ethias Bank geen rendabele bank was. Het hierboven vermelde bijzonder verslag van E&Y van 15 september 2011 toont duidelijk aan dat de resultaten van Ethias Bank van 2009 tot juni 2011 significant verslechterden. Het nettoresultaat van het boekjaar evolueerde van een winst van 3,397 miljoen euro in 2009 naar een verlies van 47 miljoen euro in 2010. Rekening houdend met waardeverminderingen werd het verlies voor het boekjaar 2011 op 11 juni 2011 op 17,140 miljoen euro geschat. Deze zorgwekkende evolutie verklaart waarom de effectieve overnameprijs van Ethias Bank significant lager lag dan bij het eerdere bod van Optima op Ethias Bank dat door de CBFA afgewezen werd. Maar het blijft een feit dat de performantie van Ethias erg precair was.

d) De kapitaalbreng bij de start van Optima Bank was beperkt

Bij de toekenning van een bankvergunning in September was de kapitaalbreng door de aandeelhouders eerder beperkt. Deze kapitaalbreng volstond weliswaar voor de financiering van de overname. Maar het ingebrachte kapitaal was niet voldoende om de tegenvallende rendabiliteit op te vangen gedurende de eerste jaren van het functioneren van de nieuwe bank.

De wijze waarop de overname van Ethias Bank door OFP werd gefinancierd, deed veel twijfels rijzen over de ontwikkelingsperspectieven van Optima Bank, gelet op de zeer moeilijke macro-economische context en het complexer wordende regelgevend kader, die ongetwijfeld een invloed zouden hebben op de algemene bedrijfsvoering in de banksector. Het beste bewijs daarvan

reprise asymétrique entraîne généralement des coûts supplémentaires, étant donné que le plus petit acteur doit développer ses systèmes pour intégrer le plus grand partenaire.

Dans le cas d'Optima, ce défi n'était pas négligeable. Au moment de la reprise, OFP n'avait aucune expérience des activités bancaires ni du fonctionnement d'un établissement bancaire réglementé. Il n'y avait aucune tradition de la gestion du risque, de l'audit et de la *compliance*. Au niveau du management et du conseil d'administration, peu de dirigeants avaient une expérience dans le secteur bancaire.

Il est en outre douteux qu'Ethias Banque était un partenaire approprié. Ethias Banque s'adressait essentiellement aux administrations publiques et aux petits titulaires de comptes. Le groupe Optima, par contre, visait une gestion patrimoniale intégrée pour particuliers fortunés.

À cela s'ajoute encore qu'Ethias Banque n'était pas une banque rentable. Le rapport spécial d'E&Y du 15 septembre 2011 mentionné ci-dessus montre clairement que les résultats d'Ethias Banque se sont détériorés de façon significative entre 2009 et juin 2011. Le résultat net de l'exercice a évolué d'un bénéfice de 3,397 millions d'euros en 2009 vers une perte de 47 millions d'euros en 2010. Si l'on tient compte des réductions de valeur, la perte enregistrée pour l'exercice 2011 a, le 11 juin 2011, été estimée à 17,140 millions d'euros. Cette évolution préoccupante explique pourquoi le prix de rachat effectif d'Ethias Banque a été sensiblement inférieur à l'offre précédente d'Optima pour Ethias Banque, qui avait été rejetée par la CBFA. Mais il n'en reste pas moins que la performance d'Ethias était très précaire.

d) L'apport de capital lors du lancement de la Banque Optima était limité

Lors de l'octroi d'une licence bancaire en septembre, l'apport de capital de la part des actionnaires était plutôt limité. Cet apport de capital suffisait certes pour financer le rachat, mais le capital apporté n'était pas suffisant pour faire face à la rentabilité décevante au cours des premières années de fonctionnement de la nouvelle banque.

La manière dont l'opération de rachat de la Banque Ethias par OFP a été financée, laissait planer un sérieux doute sur les perspectives de développement de la Banque Optima, étant donné le contexte macro-économique très difficile et l'alourdissement du cadre réglementaire qui allaient indubitablement affecter la conduite générale des affaires dans le secteur bancaire.

is ongetwijfeld het feit dat OFP maar heel weinig eigen middelen rechtstreeks heeft ingebracht bij de overname van Ethias Bank.

De aankoopprijs van Ethias Bank (26,5 miljoen euro) bedroeg ongeveer 50 % van de balans van OFP – 55 miljoen euro –, tegenover een balanswaarde van Ethias Bank van 1.400 miljoen euro. Van die 26,5 miljoen euro (en zonder rekening te houden met de 5 miljoen euro bijkomende waarborg die OFP moest leveren in het kader van de renteswaps) heeft *Saffelberg Investments* op aandringen van de NBB 15 miljoen euro eigen middelen zelf ingebracht, want *Saffelberg Investments* was aanvankelijk van plan enkel de financiering van een achtergestelde lening van 15 miljoen euro aan Optima Bank mogelijk te maken.

In de geraadpleegde documenten en tijdens de hoorzittingen is duidelijk geworden dat *Saffelberg Investments* niet de bedoeling had zich verder te engageren. In tegenstelling tot de aanvankelijk beloofde 10 miljoen euro, bleef de participatie van een tweede externe partner, Banco Inversis, beperkt tot 2 miljoen euro, wat ongeveer kon overeenstemmen met de prijs die Optima Bank heeft betaald voor het IT-bankplatform van de Spaanse investeerder. Ook een poging om het kapitaal van Optima met 40 miljoen euro te versterken via een participatie van 20 % door de Limburgse Reconvertiemaatschappij strandde op de vergadering van de Raad van Bestuur van 22 september.

Het saldo van de aankoopprijs – ongeveer 9,5 miljoen euro – werd gefinancierd door een door KBC toegekend krediet van ongeveer 10 miljoen euro, en niet door de tegeldemaking van de aan het Mobral-vastgoedproject verbonden latente meerwaarden ten bedrage van 12 miljoen euro. In de verschillende geraadpleegde documenten valt evenwel te lezen dat de vrijmaking van liquide middelen uit het Mobral-project een zekere achterstand had opgelopen, maar dat de beschikbare thesaurie ondanks dat, en in combinatie met de ingebrachte externe middelen, moest volstaan om de aankoopprijs te betalen.

Voorts waren Optima Group en haar gevestigde aandeelhouders (bv Halos) reeds sterk geleveraged bij de oprichting van Optima Bank waardoor zij slechts een beperkte ruimte hadden om de bank financieel te ondersteunen bij rendabiliteitsproblemen. De instap van nieuwe aandeelhouders (*Saffelberg Investments* en *Banco Inversis*) droeg weliswaar bij tot de financiering van de overname van Ethias Bank maar was geen vrijbrief voor een kapitaalversterking in geval van moeilijkheden bij Optima Bank. Uit documenten van de NBB blijkt dat de bereidheid van deze nieuwe

La meilleure preuve en est sans doute la très faible injection en fonds propres réalisée directement par OFP lors du rachat de la Banque Ethias.

Le prix d'acquisition de la Banque Ethias, fixé à 26,5 millions d'euros, représentait environ 50 % du bilan d'OFP, soit 55 millions d'euros, contre une valeur du bilan de la Banque Ethias égale à 1.400 millions d'euros. Sur les 26,5 millions d'euros, et sans compter les 5 millions d'euros de garantie supplémentaires qu'OFP devait fournir dans le cadre des swaps d'intérêt, *Saffelberg Investments* injectera 15 millions en fonds propres sur l'insistance de la BNB, car l'objectif initial de *Saffelberg Investments* n'était que de permettre le financement d'un prêt subordonné de 15 millions d'euros à la Banque Optima.

Dans les documents consultés et durant les auditions, il est clair que *Saffelberg Investments* n'avait pas l'intention de s'impliquer davantage. Contrairement aux 10 millions d'euros promis initialement, la participation de second partenaire externe, Banco Inversis, se limitera à 2 millions d'euros, ce qui pouvait correspondre *grosso modo* au coût d'acquisition par la Banque Optima de la plateforme IT bancaire de l'investisseur espagnol. De même, une tentative visant à consolider à raison de 40 millions d'euros le capital d'Optima par le biais d'une participation de 20 % par la Société limbourgeoise de reconversion a échoué lors de la réunion du Conseil d'administration du 22 septembre.

Quant au solde du prix d'acquisition, égal à 9,5 millions d'euros environ, il sera financé par un crédit octroyé par KBC d'environ 10 millions d'euros, et non par la réalisation des 12 millions d'euros de plus-values latentes liées au projet immobilier Mobral. Dans les différents documents consultés, on peut néanmoins lire que *“la libération de liquidités issues du projet Mobral affichait un certain retard, mais même en prenant cela en compte, la trésorerie disponible devait, en combinaison avec les fonds externes apportés, être suffisante pour payer le prix d'acquisition”*.

De plus, Optima Group et ses actionnaires établis (Halos, par exemple), étaient déjà fortement endettés lors de la création de la Banque Optima, de sorte que leur marge de manœuvre était limitée pour soutenir financièrement la banque en cas de problèmes de rentabilité. L'arrivée de nouveaux actionnaires (*Saffelberg Investments* et *Banco Inversis*) a certes contribué au financement de la reprise d'Ethias Banque mais elle n'aurait pas permis d'assurer le renforcement du capital en cas de difficultés de la Banque Optima. Il ressort de documents de la BNB qu'il convenait de ne pas

aandeelhouders om de bank in moeilijke tijden te ondersteunen niet overschat mocht worden.

Al die elementen geven aan dat het niet volstaat te beschikken over de financieringsmiddelen die nodig zijn om tot een overname over te gaan. Evenmin volstaat het te zorgen voor een financieringsevenwicht tussen eigen middelen enerzijds, en schulden anderzijds. Het vermogen van Optima Bank om macro-economische en regelgevingsschokken op te vangen, was inderdaad van meet af aan kennelijk heel beperkt, zoals ook blijkt uit de vele aandachtspunten die de NBB in zijn brief van 9 november 2011 heeft aangestipt.

Kortom, er moet worden gewaakt over een toereikende beschikbaarheid aan eigen middelen, méér dan wat voor de overnameoperatie strikt genomen noodzakelijk is, teneinde te voorzien in een veiligheidsmarge en de uitdagingen te kunnen aangaan waar Optima Bank op middellange termijn hoe dan ook mee zou worden geconfronteerd. Voorts is een toereikende injectie aan eigen middelen door de grootste aandeelhouder zelf echt wenselijk, aangezien in dat geval zijn belangen duidelijk mee op het spel staan.

e) *Werd de minimum efficiënte schaal voor rendabele eigen bankactiviteiten bereikt?*

Wetenschappelijke analyses van de banksector bevestigen heel wat aandacht aan de rol van schaalvoordelen als determinant van de rendabiliteit. Schaalvoordelen zijn aanwezig in de mate dat de vaste kosten van een bank (bv uitbouw van het verkoopsnet, IT platformen...) kunnen worden afgeschreven over een groeiend aantal klanten wanneer de bank groter wordt. Hierdoor daalt de gemiddelde totale kost van de bank.

De consensus in de literatuur is dat er wel degelijk schaalvoordelen bestaan in het bankwezen. Deze schaalvoordelen zijn niet zo groot als soms wordt beweerd. Maar het blijkt moeilijk voor een bank om rendabel te zijn als het klantenbestand beneden een minimum efficiënte schaal blijft.

Was Optima Bank te klein om rendabel te zijn? Het is niet eenvoudig op deze vraag te antwoorden omdat de minimum schaal verschilt van land tot land en afhankelijk is van het type bank. Tijdens een hoorzitting schatte een voormalig lid van het directiecomité dat in het Belgische bankenlandschap een klantenbestand van 300.000 rekeninghouders noodzakelijk is om een rendabele *retailbank* te zijn. Tijdens de periode dat hij deel uitmaakte

surestimer la volonté de ces nouveaux actionnaires de soutenir la banque en cas de difficulté.

Ces différents éléments indiquent qu'il ne suffit pas de trouver les moyens de financement nécessaires à la réalisation d'une opération de rachat. Il ne suffit pas non plus de veiller à un équilibre de financement entre fonds propres, d'un côté, et dettes, de l'autre. Il semble effectivement que la capacité de la Banque Optima à absorber les chocs macroéconomiques et réglementaires à venir, était très limitée dès le départ, comme le suggèrent également les nombreux points d'attention que la BNB avait précisés dans son courrier du 9 novembre 2011.

En résumé, il est nécessaire de veiller à un apport suffisamment important en fonds propres, au-delà de ce qui est strictement requis par l'opération de rachat, dans le but de constituer un coussin de sécurité et de relever les défis qu'Optima Bank allait inévitablement devoir relever à moyen terme. Une injection de fonds propres suffisante de la part du principal actionnaire lui-même est également hautement souhaitable, car ses intérêts propres sont alors clairement en jeu.

e) *L'échelle minimale d'efficacité pour des activités bancaires propres rentables a-t-elle été atteinte?*

Plusieurs analyses scientifiques du secteur bancaire accordent une grande importance au rôle des économies d'échelle en tant qu'élément déterminant de la rentabilité. Les économies d'échelle existent dans la mesure où les frais fixes d'une banque (exemples: élargissement du réseau de vente, plate-forme IT, etc.) peuvent être amortis sur un plus grand nombre de clients lorsque cette banque grandit. Dans ce cas, les frais moyens de la banque diminuent.

La littérature indique, en consensus, que les économies d'échelle existent bien dans le secteur bancaire. Ces avantages ne sont toutefois pas aussi importants que certains le disent parfois. Cependant, il apparaît difficile, pour une banque, d'être rentable si sa clientèle reste inférieure à une échelle minimale d'efficacité.

La Banque Optima était-elle trop petite pour être rentable? Il est difficile de répondre à cette question car l'échelle minimale varie d'un pays à l'autre et dépend du type de banque. Au cours d'une audition, un ancien membre du comité de direction a estimé que, dans le paysage bancaire belge, une clientèle de 300 000 titulaires de compte était nécessaire pour qu'une banque de détail soit rentable. Au cours de la période durant

van het directiecomité bedroeg het aantal klanten bij Optima Bank een 30.000-tal rekeninghouders.

Zoals eerder gesteld is Optima Bank geen universele *retailbank* maar eerder een niche bank gericht op een groep van vermogende particulieren. Bij deze schaalgrootte lijkt het niettemin een uitdaging te zijn om rendabele *eigen* bancaire activiteiten uit te bouwen. Met andere woorden beruiste de rendabiliteit van de bank grotendeels op de complementariteit met de andere activiteiten binnen de Optima groep, met name de financiële planning, de verzekeringsbeleggingen en de vastgoedverrichtingen.

f) De uitbouw van de bancaire activiteiten binnen de groep was niet succesvol

Het is in elk geval een feit dat de uitbouw van bancaire activiteiten in Optima Bank binnen de groep moeizaam verliep. Vooreerst bleef de ontwikkeling van de eigen bancaire activiteiten in gebreke. De inkomsten uit deze activiteiten bedroeg in 2012-2013 minder dan 10 % van de omzet. Dit is te verklaren door een zeker in de aanvangsfase te beperkt aanbod van bank- en beleggingsproducten in vergelijking met de concurrentie. Hierdoor slaagde de bank er onvoldoende in het publiek van vermogende particulieren, dat de doelgroep van de Optima groep uitmaakt, voor zich te winnen. Daarbij komt nog dat vanuit het verkoopnet onvoldoende interesse bestond om deze bankproducten aan de man te brengen omdat de winstmarges op deze producten veel beperkter waren dan hetgeen in de vastgoedtak verdiend kon worden.

Een tweede factor houdt verband met de afhankelijkheid van Optima Bank ten opzichte van de vastgoedtak in de groep. In 2012-2013 waren de vastgoedverrichtingen goed voor ongeveer de helft van de omzet van Optima Bank. De implementatie van het bedrijfsmodel van Optima Bank beruiste dus in belangrijke mate op de complementariteit tussen de financiële en vastgoedverrichtingen. Helaas bleef de groei van de vastgoedtak door de zwakke economische conjunctuur onder de (weliswaar zeer ambitieuze) vooruitzichten in het *business plan* van Optima Bank.

Een derde verklaring ligt in de focus op de korte termijn binnen de Optima groep. De duurzame uitbouw van een bank vergt volgehouden investeringen en een focus op de langere termijn. Deze langere tijdshorizon was niet aanwezig binnen de groep.

laquelle il faisait partie du comité de direction, la clientèle de la Banque Optima comptait environ 30 000 titulaires de compte.

Ainsi qu'il a été indiqué plus haut, la Banque Optima n'est pas une banque de détail universelle. Il s'agit d'une banque spécialisée destinée à une certaine catégorie de particuliers fortunés. Toutefois, pour cette échelle, élaborer des activités bancaires *propres* rentables semble constituer un défi. En d'autres termes, la rentabilité de la banque reposait largement sur sa complémentarité avec les autres activités au sein du groupe Optima, à savoir la planification financière, les produits d'investissement assurantiel et les transactions immobilières.

f) Le développement des activités bancaires au sein du groupe n'a pas été couronné de succès

Le développement d'activités bancaires dans la Banque Optima a en tout cas été laborieux au sein du groupe. Tout d'abord, le développement d'activités bancaires propres a fait défaut. En 2012-2013, les revenus de ces activités représentaient moins de 10 % du chiffre d'affaires. Cela s'explique par une offre trop limitée, plus particulièrement dans la phase initiale, de produits bancaires et d'investissement par rapport à la concurrence. La banque n'est donc pas suffisamment parvenue à attirer le public des particuliers fortunés, qui constitue le groupe-cible du groupe Optima. En outre, le réseau de vente n'était pas suffisamment intéressé par la vente de ces produits bancaires, dès lors que les marges bénéficiaires de ceux-ci étaient nettement inférieures à celles que pouvait générer la branche immobilière.

Un deuxième facteur tient à la dépendance de la Banque Optima à l'égard de la branche immobilière au sein du groupe. En 2012-2013, les opérations immobilières représentaient environ la moitié du chiffre d'affaires de la Banque Optima. L'application du modèle d'entreprise de la Banque Optima reposait donc largement sur la complémentarité entre les opérations financières et immobilières. Malheureusement, en raison de la faiblesse de la conjoncture économique, la croissance de la branche immobilière n'a pas été à la hauteur des prévisions (certes très ambitieuses) avancées dans le *business plan* de la Banque Optima.

Une troisième explication réside dans la vision à court terme adoptée au sein du groupe Optima. Le développement durable d'une banque requiert des investissements soutenus et une vision à long terme. Cet horizon à plus long terme n'existait pas au sein du groupe.

1.2. DE BEDRIJFSVOERING IN OPTIMA BANK

In de vorige bladzijden werd geargumenteed dat problemen met het bedrijfsmodel mede verantwoordelijk zijn voor de zwakke resultaten van Optima Bank. In dit hoofdstuk wordt gesteld dat de kwaliteit van de bedrijfsvoering de rendabiliteit aantastte.

1.2.1. DE “HANDS-ON” BENADERING VAN DE HOOFDAANDEELHOUDER DOMINEERDE DE BEDRIJFSVOERING

Zoals eerder aangegeven, hebben de hoofdaandeelhouder en zijn familie een meerderheidspositie in de vennootschappen van de Optima groep. Dit is niet enkel het geval in de Optima groep maar komt in meerdere vennootschappen voor.

Kenmerkend voor Optima is wel dat de hoofdaandeelhouder, de heer Jeroen Piqueur, zich actief mengde in de bedrijfsvoering van de groep. Uit meerdere hoorzittingen blijkt dat alle belangrijke beslissingen de goedkeuring van de heer Piqueur vereisten. Hij vertrouwde sterk op zijn eigen inzichten en gaf het vertrouwen aan personen met wie hij reeds vele jaren samenwerkte ook al hadden deze geen of weinig bankervaring. Deze “hands on” benadering paste hij toe in Optima Bank, ook toen hij geen voorzitter meer was van de Raad van Bestuur noch van het directiecomité.

Zonder afbreuk te doen aan het ondernemerschap van de heer Piqueur in de uitbouw van de Optima groep, kwam deze “hands-on” benadering de professionele bedrijfsvoering in Optima Bank niet te goede. Met zijn achtergrond in de minder gereguleerde vastgoedsector, had de hoofdaandeelhouder weinig begrip en geduld voor de principes van “good governance” en “checks and balances” die deel uitmaken van de sterk gereglementeerde banksector.

Deze situatie bemoeilijkte de werking van het directiecomité en de raad van bestuur in Optima Bank. Alle beslissingen werden genomen door de hoofdaandeelhouder en zijn vertrouwelingen. De leden van de beleidsorganen die niet tot deze kring behoorden speelden een ondergeschikte rol. Zij hadden een beperkte invloed op het beslissingsproces en beschikten niet steeds over de nodige informatie. Frequente herschikkingen in het directiecomité en de raad van bestuur vormden een hinderpaal voor de continuïteit, professionalisering en onafhankelijkheid van de bedrijfsvoering.

1.2. LA GESTION D’ENTREPRISE À LA BANQUE OPTIMA

Dans les pages précédentes, il a été avancé que les problèmes liés au modèle d’entreprise ont contribué à la faiblesse des résultats de la Banque Optima. Le présent chapitre relève que la qualité de la gestion d’entreprise a porté atteinte à la rentabilité.

1.2.1. UNE GESTION DOMINÉE PAR L’APPROCHE “HANDS-ON” DE L’ACTIONNAIRE PRINCIPAL

Ainsi qu’il a été indiqué précédemment, l’actionnaire principal et sa famille détiennent une position majoritaire dans les sociétés du groupe Optima. Ce constat ne s’applique pas qu’au groupe Optima, mais aussi à plusieurs sociétés.

Ce qui caractérise néanmoins Optima, c’est que l’actionnaire principal, M. Jeroen Piqueur, s’est activement impliqué dans la gestion du groupe. Plusieurs auditions révèlent que toutes les décisions importantes étaient soumises à son approbation. M. Piqueur se fiait à ses propres convictions et faisait confiance aux personnes avec lesquelles il collaborait depuis plusieurs années déjà, même si celles-ci n’avaient qu’une faible - voire aucune - expérience bancaire. C’est cette approche “hands-on” qu’il a appliquée à la Banque Optima, même lorsqu’il n’était plus président du conseil d’administration ni du comité de direction.

Sans remettre en cause les qualités entrepreneuriales de M. Piqueur dans le développement du groupe Optima, cette approche “hands-on” n’a pas favorisé une gestion professionnelle de la Banque Optima. Fort de l’expérience qu’il avait acquise dans le secteur immobilier moins régulé, l’actionnaire principal se montrait peu ouvert et patient à l’égard des principes de bonne gouvernance et des “checks and balances”, qui sont inhérents à un secteur bancaire fortement réglementé.

Cette situation a compliqué le fonctionnement du comité de direction et du conseil d’administration de la Banque Optima. Toutes les décisions étaient prises par l’actionnaire principal et ses personnes de confiance. Les membres des organes de gestion qui ne faisaient pas partie de ce cercle étaient relégués au second plan. Leur influence sur le processus décisionnel était limitée et ils ne disposaient pas toujours des informations nécessaires. Les réaménagements fréquents opérés au niveau du comité de direction et du conseil d’administration n’ont pas favorisé la continuité, la professionnalisation et l’indépendance de la gestion.

1.2.2. HET BESTUUR VAN OPTIMA BANK VERTOONDE EEN GROOT AANTAL ZWAKHEDEN

Allereerst beschikten de raad van bestuur en het directiecomité van de bank over ruim onvoldoende bancaire ervaring.

Bovendien creëerde de hoogte van de verloning, gekoppeld aan het feit dat de variabele verloning gestuurd werd door het remuneratiecomité waarvan de hoofdaandeelhouder voorzitter was, een risico op het moment dat er een tegenstelling ontstond tussen het belang van de bank en dat van de hoofdaandeelhouder.

De structurele zwakheden op het vlak van governance binnen de bestuursorganen van de bank bleken uit een aantal de beslissingen die in de jaren na de toekenning van de vergunning werden genomen.

Het directiecomité en/of de raad van bestuur waren betrokken bij beslissingen die vanuit bedrijfs oogpunt moeilijk te begrijpen zijn.

Zorgwekkend zijn de financiële stromen tussen Optima Bank enerzijds en de vennootschappen van de Optima groep en/of hun aandeelhouders anderzijds (zie ook verder in dit rapport). Een aantal van deze transacties lijken wel degelijk nadelig te zijn voor Optima Bank. Hiervoor dragen het management en de bestuursleden een verantwoordelijkheid omdat zij verplicht zijn de belangen van hun onderneming te vrijwaren. Dit geldt uiteraard ook voor de bestuursleden die niet tot de kring van de hoofdaandeelhouder behoorden.

Een voorbeeld van dergelijke twijfelachtige transacties betreft de Spaanse dochteronderneming *Optima Planificacion Fiscal y Patrimonial* (OPFP). Optima Bank betaalde 2,4 miljoen euro aan Optima Group in 2013 voor de aankoop van OPFP. Op 31 december 2013 werd OPFP door Optima Bank verkocht aan *Optima Global Estate* voor één euro.

Een tweede voorbeeld zijn de *consultancy* opdrachten waarvoor *Optima Group* in de periode 2013-2015 een bedrag van 2,347 miljoen euro factureerde aan Optima Bank. In beide voorbeelden werd tenminste deel van de genoemde bedragen door *Optima Group* direct of indirect doorgestort naar de aandeelhouders.⁵

Naast de transacties binnen de Optima groep zijn er maatregelen van het directiecomité die de rentabiliteit van Optima Bank geschaad hebben. Het meest opvallende voorbeeld is de uitgifte van de Premium

⁵ De transacties met betrekking tot OPFP en de consultancy opdrachten worden in Hoofdstuk 4 in meer detail besproken.

1.2.2. LA DIRECTION DE LA BANQUE OPTIMA PRÉSENTAIT UN GRAND NOMBRE DE DÉFAILLANCES

En premier lieu, le conseil d'administration et le comité de direction de la banque disposaient à peine d'une expérience dans le domaine bancaire.

Par ailleurs, eu égard au montant de la rémunération et compte tenu du fait que la rémunération variable dépendait notamment du comité de rémunération présidé par l'actionnaire principal, des problèmes risquaient de se poser en cas d'opposition entre les intérêts de la banque et ceux de l'actionnaire principal.

Les défaillances structurelles en termes de gouvernance au sein des organes de direction de la banque ont été révélées par certaines des décisions prises dans les années qui ont suivi l'octroi de la licence."

Le comité de direction et/ou le conseil d'administration étaient associés à des décisions difficilement compréhensibles d'un point de vue économique.

Les flux financiers entre, d'une part, la Banque Optima et, d'autre part, le groupe Optima et/ou leurs actionnaires sont préoccupants (voir également plus loin dans ce rapport). Plusieurs de ces transactions ont bien nui à la Banque Optima. Le management et les administrateurs portent une responsabilité à cet égard dans la mesure où ils sont tenus de préserver les intérêts de leur entreprise. Il en va évidemment de même pour les administrateurs qui n'appartenaient pas au cercle des actionnaires.

Un exemple de transaction douteuse concerne la filiale espagnole *Optima Planificacion Fiscal y Patrimonial* (OPFP). La Banque Optima a payé 2,4 millions d'euros à Optima Group, en 2013, pour l'acquisition d'OPFP. Le 31 décembre 2013, OPFP a été vendu par la Banque Optima à *Optima Global Estate* pour la somme d'un euro.

Un deuxième exemple concerne les missions de consultance, pour lesquelles *Optima Group* a facturé à la Banque Optima un montant de 2,347 millions d'euros au cours de la période 2013-2015. Dans ces deux exemples, au moins une partie des montants cités a été versée, directement ou indirectement, par *Optima Group* aux actionnaires.⁵

En plus des transactions effectuées au sein du groupe Optima, certaines mesures du comité de direction ont nui à la rentabilité de la Banque Optima. L'exemple le plus parlant est l'émission du compte d'épargne Premium

⁵ Les transactions relatives à OPFP et aux missions de consultance sont examinées plus en détail au chapitre 4.

spaarrekening in het vierde kwartaal van 2013 aan een te hoge, niet-marktconforme rentevoet. Omdat het rentetarief zich ver boven de marktvoorwaarden bevond, trok deze spaarrekening een veel grotere dan verwachte toevloed van deposito's aan. Dit genereerde een zwaar negatieve interestmarge.

Tot slot talmde het management te lang om de zware kostenstructuur in de bank aan te pakken. Pas in de loop van 2014 werd een herstelplan doorgevoerd waarin de hoge bedrijfskosten werden gereduceerd.

1.3. DE BEDRIJFSORGANISATIE VAN OPTIMA BANK VOLDEED NIET, IN HET BIJZONDER DE INTERNE CONTROLEMECHANISMEN

Het DNA van Optima groep is een *sales- en marketing* gedreven organisatie gericht op financiële planning en vastgoedverrichtingen. Bij de toekenning van de bankvergunning in September 2011, beantwoordde de bedrijfsorganisatie niet aan de vereisten van een gereglementeerde bankinstelling. Deze tekortkomingen werden werd slechts geleidelijk en gedeeltelijk weggewerkt. Zij ondermijnden de kwaliteit van de bedrijfsvoering in Optima Bank.

Het bijzonder verslag van E&Y van 15 september 2011 en het inspectieverslag van de NBB van 20 december 2013 brengen de organisatorische zwakheden haarscherp in kaart. Deze verslagen signaleren problemen op het vlak van *compliance*, audit, transparantie, risicobeheer, de werking van het verkoopnet en de naleving van de antiwitwaswetgeving.

De getuigenissen tijdens de hoorzittingen versterkten dit weinig fraai beeld. *Compliance* en regulering werden binnen de Optima groep aanzien als onnodige kosten die geen toegevoegde waarde realiseerden. Twee van de drie *compliance officers* verklaarden dat zij niet op de hoogte waren van de kernbeslissingen in Optima Bank. Dit lijkt in overtreding van de verplichting dat alle relevante documenten door de organisatie ter beschikking moet worden gesteld van de *compliance officers*. De interne auditor had geen onbeperkte toegang tot de bedrijfsgegevens en moest die opvragen bij de bank.

au quatrième trimestre de 2013, à un taux d'intérêt trop élevé et non conforme aux taux du marché. Étant donné que le taux d'intérêt était largement supérieur aux conditions du marché, ce compte d'épargne a attiré un afflux de dépôts largement supérieur aux attentes, ce qui a généré une marge d'intérêt lourdement négative.

Enfin, le management a tergiversé trop longtemps avant de s'attaquer à la lourdeur de la structure des coûts de la banque. Ce n'est que dans le courant de 2014 qu'un plan de redressement réduisant les frais d'exploitation élevés a été mis en œuvre.

1.3. L'ORGANISATION D'ENTREPRISE DE LA BANQUE OPTIMA ÉTAIT DÉFICIENTE, EN PARTICULIER LES MECANISMES DE CONTRÔLE INTERNES

Selon son ADN, LE groupe Optima est une organisation orientée vers la vente et le *marketing*, et axée sur la planification financière et les transactions immobilières. Lors de l'octroi de sa licence bancaire en septembre 2011, l'organisation de cette entreprise n'était pas conforme aux exigences applicables aux établissements bancaires réglementés. Ces manquements n'ont été corrigés que progressivement et partiellement. Ils ont nui à la qualité du mode de gestion de la Banque Optima.

Le rapport spécial d'E&Y du 15 septembre 2011 et le rapport d'inspection de la BNB du 20 décembre 2013 identifient clairement les déficiences organisationnelles. Ces rapports pointent des manquements dans la *compliance*, l'audit, la transparence, la gestion des risques, le fonctionnement du réseau de vente et le respect de la législation anti-blanchiment.

Les témoignages recueillis au cours des auditions ont renforcé cette image peu flatteuse. La *compliance* et la régulation étaient considérées, au sein du groupe Optima, comme des coûts inutiles ne générant aucune plus-value. Deux des *compliance officers* ont déclaré qu'ils n'étaient pas informés des décisions clés prises au sein de la Banque Optima, ce qui semble contraire à l'obligation, pour l'organisation, de mettre tous les documents pertinents à la disposition des *compliance officers*. L'auditeur interne n'avait pas un accès illimité aux données de l'entreprise et devait les demander à la banque.

Vanaf de tweede helft van 2014 had de erkende commissaris, E&Y, slechts een partieel zicht op de situatie in Optima bank omwille van de verlenging van het boekjaar en het ontbreken van publieke halfjaarcijfers. De financiële transacties binnen de Optima groep waren weinig transparant.

1.4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Uit de analyse in dit hoofdstuk zijn een aantal conclusies en aanbevelingen te distilleren:

1. Een ruime kapitalisatie is noodzakelijk voor de overname en uitbouw van een bank. De kapitaalbreng van de aandeelhouders moet volstaan om de overname te financieren maar moet ook voorzien in de overbrugging van periodes van negatieve rendabiliteit. De uitbouw van een duurzame bank vereist immers een investering op de middellange en de lange termijn.

2. Bij een asymmetrische overname moet er rekening gehouden worden met extra kosten.

3. Het verlenen van een bankvergunning moet gekoppeld zijn aan een realistisch en duidelijk *business plan*. Dit plan legt de nadruk op duurzame groei van de bank op de middellange en langere termijn. Het bevat ook concrete doelstellingen en kritische performantie-indicatoren (KPI's) op het vlak van rendabiliteit, solvabiliteit en liquiditeit.

4. Een model van geïntegreerd vermogensbeheer met bancaire, verzekering- en vastgoedverrichtingen wordt versterkt wanneer de bancaire activiteiten niet verlieslatend zijn. Hierdoor berust de rendabiliteit van een bank niet uitsluitend op de complementariteit met de andere delen van een geïntegreerde groep.

5. Een "*hands-on*" benadering van (een) dominante aandeelhouder(s) in executieve beslissingen bemoeilijkt een gezonde *corporate governance* van een gereglementeerde kredietinstelling.

6. De bedrijfsvoering van een bank vereist voldoende personen met bankervaring in sleutelposities van het management en in de raad van bestuur.

7. De interne mechanismen van audit, *compliance* en risicobeheer moeten op punt staan bij de verlening van een bankvergunning of moeten met de hoogste prioriteit op korte termijn gerealiseerd worden. Wanneer de NBB ontdekt dat één of meerdere van deze interne mechanismen ontoereikend zijn, moet de NBB overgaan

À partir de la deuxième moitié de 2014, le commissaire agréé, E&Y, n'avait qu'une vue partielle sur la situation au sein de la Banque Optima en raison de la prolongation de l'exercice comptable et de l'absence de publication de chiffres semestriels. Les transactions financières au sein du groupe Optima manquaient de transparence.

1.4. CONCLUSIONS ET RECOMMANDATIONS

Un certain nombre de conclusions et de recommandations peuvent se déduire de l'analyse réalisée dans le présent chapitre:

1. La reprise et le développement d'une banque impliquent une capitalisation importante. L'apport de capitaux de la part des actionnaires doit être suffisant pour financer la reprise, mais également pour couvrir les périodes de rentabilité négative. Le développement d'une banque durable suppose en effet un investissement à moyen et long terme.

2. En cas de reprise asymétrique, il faut tenir compte des coûts supplémentaires.

3. L'octroi d'une licence bancaire doit être lié à un *business plan* réaliste et clair mettant l'accent sur la croissance durable de la banque à moyen et à plus long terme et assorti d'objectifs concrets et d'indicateurs clés de performance (ICP) en matière de rentabilité, de solvabilité et de liquidités.

4. Un modèle de gestion de patrimoine intégrée comportant des opérations bancaires, d'assurance et immobilières est renforcé lorsque les activités bancaires ne sont pas déficitaires. Il s'ensuit que la rentabilité d'une banque ne repose pas exclusivement sur la complémentarité avec les autres composantes d'un groupe intégré.

5. Une approche *hands-on* d'un/d'actionnaire(s) dominant(s) dans les décisions exécutives compromet la *corporate governance* saine qui doit caractériser un établissement de crédit réglementé.

6. Pour pouvoir gérer une banque, il est indispensable de placer un nombre suffisant de personnes disposant d'une expérience bancaire à des postes-clés du *management* et au conseil d'administration.

7. Les mécanismes internes d'audit, de *compliance* et de gestion du risque doivent être au point lors de l'octroi d'une licence bancaire ou être instaurés à bref délai avec la plus haute priorité. Lorsque la BNB découvre qu'un ou plusieurs de ces mécanismes internes sont insuffisants, elle doit procéder à la désignation d'un

tot de aanstelling van een onafhankelijke *compliance*, *risk* en/of *audit officer*.

HOOFDSTUK 2. — DE ROL VAN DE FINANCIËLE TOEZICHTHOUDERS

2.1. DE ROL VAN DE CBFA EN DE FSMA

De CBFA was bevoegd voor de evaluatie van het eerste overnamebod van Ethias Bank door de Optima groep. Het advies van de CBFA was negatief en was gebaseerd op een grondig dossier. De negatieve beslissing werd gemotiveerd door (i) de onzekerheid over de toekomstige kasstromen om de overname te financieren (betaling in schijven, het beroep doen op een kaskrediet en op de fiscale recuperatie van eerdere verliezen van Ethias Bank, betwistbare prognoses over toekomstige kasstromen) (ii) het ontbreken van garanties over de naleving van de prudentiële vereisten, (iii) de onvoldoende inbreng van nieuw kapitaal door OFP en Optima Group en (iv) zwaktes op organisatorisch vlak. De analyse van de CBFA was het uitgangspunt voor de evaluatie van het tweede overnamedossier dat bij de NBB werd ingediend in Juli 2011.

In het kader van de “*Twin Peaks*” benadering, werd de NBB op 1/04/2011 bevoegd voor het micro- en macro-prudentieel toezicht op de banken en werd de FSMA de gedrags- en markttoezichthouder. De FSMA was eveneens bevoegd voor het toezicht op de professionele betrouwbaarheid en geschiktheid van verzekeringstussenpersonen.

De FSMA verstreekte een advies aan de NBB over de toepassing van de *Fit&Proper* wetgeving. Het advies stelt dat de heer Jeroen Piqueur en de heer Herman Verwilt, voormalig voorzitter van de raad van bestuur van Optima Bank, niet negatief kon beoordeeld worden op grond van de *Fit&Proper* wetgeving die op dat ogenblik van kracht was. Het dossier van de heer Verwilt zou anders beoordeeld zijn indien de bankwet van 2014 in voege was geweest (zie later).

Van de recente onthulling in de pers dat de heer Jeroen Piqueur in 2009 veroordeeld werd in Spanje tot een celstraf van 1 jaar en 9 maanden is geen spoor terug te vinden in de door de onderzoekscommissie geraadpleegde documenten. Volgens verdere inlichtingen werd deze veroordeling door Spanje elektronisch gemeld op 21 januari 2015 en onmiddellijk opgenomen in het Belgisch strafregister van de heer Piqueur.

compliance officer, d'un *risk officer* et/ou d'un *audit officer* indépendant.”

CHAPITRE 2. — LE RÔLE DES AUTORITÉS DE SURVEILLANCE FINANCIÈRES

2.1. LE RÔLE DE LA CBFA ET DE LA FSMA

La CBFA était compétente pour l'évaluation de la première offre de reprise d'Ethias Banque par le groupe Optima. La CBFA a rendu à cet égard un avis négatif qui s'appuyait sur un dossier détaillé. La décision négative était motivée par (i) l'incertitude quant à la possibilité de financer la reprise par les futurs flux de trésorerie (paiements échelonnés, recours à un crédit de caisse et à la récupération fiscale de pertes subies dans le passé par Ethias Banque, prévisions contestables quant aux futurs flux de trésorerie), (ii) l'absence de garanties quant au respect des exigences prudentielles, (iii) l'apport insuffisant de nouveaux capitaux par OFP et *Optima Group* et (iv) des faiblesses organisationnelles. L'analyse réalisée par la CBFA a été le point de départ de l'évaluation du deuxième dossier de reprise soumis à la BNB en juillet 2011.

Dans le cadre de l'approche “*Twin Peaks*”, la BNB s'est vu attribuer le 1er avril 2011 la compétence relative à la surveillance microprudentielle et macroprudentielle des banques, tandis que la FSMA devenait l'autorité de contrôle du respect des règles de conduite et l'autorité de surveillance des marchés. La FSMA était également compétente pour la surveillance de la fiabilité et des aptitudes professionnelles des intermédiaires d'assurances.

La FSMA a transmis à la BNB un avis sur l'application de la législation *Fit&Proper*. D'après cet avis, la législation *Fit&Proper* applicable à l'époque ne permettait pas d'évaluer négativement MM. Jeroen Piqueur et Herman Verwilt, ancien président du conseil d'administration de la Banque Optima. Le dossier de M. Verwilt aurait été apprécié différemment si la loi bancaire de 2014 avait été en vigueur à ce moment (voir *infra*).

Les documents consultés par la commission d'enquête ne comportent aucune trace des révélations récemment publiées dans la presse au sujet de la condamnation en Espagne, en 2009, de M. Jeroen Piqueur à une peine d'emprisonnement d'un an et neuf mois. Renseignements pris, il s'avère que l'Espagne a signalé cette condamnation le 21 janvier 2015 par voie électronique et que celle-ci a été inscrite immédiatement dans le casier judiciaire belge de M. Piqueur.

In overeenstemming met het samenwerkingsprotocol tussen de NBB en de FSMA in het kader van *Twin Peaks*, ontving de FSMA van de NBB het erg kritische inspectieverslag van 2013. Men vindt geen indicaties dat de FSMA acties heeft ondernomen naar aanleiding van de tekortkomingen vastgesteld in het inspectieverslag. Een voorbeeld hiervan zijn de werking en de organisatie van het verkoopnetwerk met de agressieve marketingmethoden die hierbij gebruikt werden.

Op 13 mei 2016 werd de FSMA door de NBB op de hoogte gesteld van de aanstelling van een speciaal commissaris. In deze brief wordt een overzicht gegeven van de motivatie voor deze beslissing.

Op 31 mei 2016 schreef de FSMA een brief aan het Directiecomité van Optima Bank met de vraag om binnen de 15 dagen een repliek te geven op de bevindingen van de NBB. Het inspectieverslag van de NBB deed vragen rijzen over de wettelijk verplichte voldoende geschiktheid en professionele betrouwbaarheid van de verzekeringstussenpersonen. Over deze aspecten heeft de FSMA een eigen appreciatiebevoegdheid.

Op 8 juni besliste de NBB om de deposito's van Optima Bank te blokkeren en het dossier van Optima Bank over te maken aan het parket. Hierdoor kwam de correcte behandeling van de dossiers van cliënten van de verzekeringsverrichtingen in het gedrang. Bijgevolg schorste de FSMA de inschrijving van Optima Bank als verzekeringsmakelaar met onmiddellijke ingang. Het Directiecomité van Optima Bank werd ingelicht over de gevolgen van deze beslissing. De 40 zelfstandige bankagenten werden op de hoogte gebracht dat hun inschrijving als bankagent wordt geschrapt. Hetzelfde geldt voor de 48 verzekeringssubagenten.

Op 15/6/2016 15 juni 2016 besliste de rechtbank van koophandel Gent, afdeling Gent, om het faillissement van Optima Bank uit te spreken.

2.2. DE ROL VAN DE NATIONALE BANK

De analyse van het toezicht door de Nationale Bank vergt enige voorafgaandelijke toelichting. Eén aspect betreft de spanning tussen een *ex-ante* en *ex-post* benadering. Bij het uitoefenen van het toezicht maakt de NBB keuzes die gebaseerd op de informatie die haar op dat ogenblik ter beschikking staat. Deze keuzes houden een *ex-ante* "professional judgement" in die pas nadien al dan niet door de feiten worden bevestigd. De evaluatie in dit rapport gebeurt daarentegen vanuit een *ex-post* perspectief plaats. Men weet ondertussen dat Optima Bank failliet is gegaan. Dit kan de evaluatie kleuren.

La BNB a transmis le rapport d'inspection très critique de 2013 à la FSMA conformément au protocole de coopération qui existe entre elles dans le cadre du *Twin Peaks*. Rien d'indique que la FSMA a pris des mesures à la suite des manquements constatés dans le rapport d'inspection. Le fonctionnement et l'organisation du réseau de vente ainsi que les méthodes agressives de marketing qui y étaient utilisées en sont un exemple.

Le 13 mai 2016, la FSMA a été informée par la BNB de la nomination d'un commissaire spécial par un courrier donnant un aperçu de la motivation de cette décision.

Le 31 mai 2016, la FSMA a écrit une lettre au Comité de direction de la Banque Optima lui demandant de répliquer dans les 15 jours aux constatations de la BNB. Le rapport d'inspection de la BNB soulevait des questions concernant l'aptitude et l'honorabilité professionnelles suffisantes des intermédiaires d'assurances qui sont imposées par la loi. La FSMA dispose d'une compétence d'appréciation propre au sujet de ces aspects.

Le 8 juin, la BNB a décidé de bloquer les dépôts de la banque Optima et de transmettre le dossier la concernant au parquet, ce qui a compromis le traitement correct des dossiers des clients des opérations d'assurance. La FSMA a, par conséquent, suspendu, avec effet immédiat, l'inscription de la banque Optima en tant que courtier d'assurances. Le Comité de direction de la banque Optima a été informé des conséquences de cette décision. Les 40 agents bancaires indépendants ont été informés de la suppression de leur inscription en tant qu'agent bancaire. Il en fut de même pour les 48 sous-agents d'assurances.

Le 15/06/2016 15 juin 2016, le tribunal de commerce de Gand, division Gand, a décidé de prononcer la faillite de la banque Optima.

2.2. LE RÔLE DE LA BANQUE NATIONALE

L'analyse du contrôle exercé par la Banque nationale nécessite quelques éclaircissements préalables. Un aspect de celle-ci concerne la tension entre l'approche *ex ante* et l'approche *ex post*. Durant l'exercice du contrôle, la BNB effectue des choix qui se fondent sur les informations dont elle dispose au moment du contrôle. Ces choix impliquent une appréciation professionnelle *ex ante* qui n'est confirmée, ou non, par les faits qu'à un stade ultérieur. L'évaluation présentée dans le présent rapport a quant à elle été réalisée *ex post*. Or, on sait aujourd'hui que la Banque Optima a fait faillite et cet élément est susceptible d'orienter l'évaluation.

Het gevaar voor *ex-post* “*hineininterpretierung*” dreigt des te meer omdat het regelgevend en wetgevend kader in de afgelopen jaren grondig veranderd is (zie later in dit rapport). Men moet dus oppassen de gebeurtenissen van toen niet te beoordelen met het wetgevend kader van vandaag. Daarentegen moeten de aanbevelingen in verband met de toezichtfunctie uitgaan van de realiteit en het wetgevend kader van vandaag.

Verder kan men het toezicht op Optima Bank niet los zien van de prioriteiten voor de NBB in die periode. De bankencrisis betekende de ondergang van Fortis en Dexia en bracht KBC in problemen. De stabiliteit van het Belgische bankwezen was in gevaar. De toestand op de financiële markten was zorgwekkend. Kortom, de NBB had meerdere katten te geselen.

Tot slot had de NBB meer ervaring met het toezicht op grotere dan kleinere banken. Tot op zekere hoogte was Optima Bank een pilootproject voor de NBB. Het was het eerste geval van toezicht op een non-systemische bank waarbij er fundamentele moeilijkheden optraden.

Men kan het toezicht op Optima Bank indelen in een viertal fases:

— fase 1: evaluatie van de overname van Ethias bank die tot de positieve beslissing met randvoorwaarden aanleiding gaf in de brief van de NBB van 9 november 2011.

— fase 2: toezicht van de NBB op de implementatie van deze beslissing van november 2011 tot oktober 2014.

— fase 3: beslissing om de bankactiviteiten van Optima Bank af te bouwen in oktober 2014 en de afwikkeling van deze afbouw in de periode van november 2014 tot het voorjaar 2016.

— fase 4: vaststelling van onregelmatigheden bij Optima Bank die leidt tot een vertrouwensbreuk in 2016, de aanstelling van een bijzondere commissaris en uiteindelijk het faillissement.

Het toezicht op Optima Bank door de NBB was, op zijn zachtst gezegd, geen sinecure. Niet alleen moesten de door de NBB opgelegde deadlines meermaals worden uitgesteld, ook is de communicatie tussen Optima Bank en de NBB veelvuldig onder vuur komen te liggen – beide partijen gaven overigens kritiek.

Le danger d’une interprétation *ex post* orientée (*Hineininterpretierung*) est d’autant plus grand que le cadre réglementaire et législatif a profondément changé ces dernières années (voir plus loin dans ce rapport). Il convient donc de se garder d’analyser les événements de l’époque à l’aune du cadre législatif actuel. En revanche, les recommandations relatives à la fonction de contrôle doivent se fonder sur la réalité et sur le cadre législatif d’aujourd’hui.

Par ailleurs, l’examen du contrôle de la Banque Optima ne peut pas être dissocié des priorités de la BNB durant cette période. La crise bancaire a entraîné la déroute de Fortis et de Dexia, et mis KBC en difficulté. La stabilité du système bancaire belge était menacée. La situation sur les marchés financiers était préoccupante. Bref, la BNB avait plusieurs problèmes à régler.

Enfin, la BNB avait plus d’expérience dans le domaine du contrôle des grandes institutions bancaires que dans le contrôle des petites banques. Dans une certaine mesure, la Banque Optima constituait un projet pilote pour la BNB. Il s’agissait du premier cas de contrôle d’une banque non systémique présentant des difficultés fondamentales.

Le contrôle de la Banque Optima peut être réparti en quatre phases:

— phase 1: évaluation de la reprise d’Ethias Banque qui a donné lieu à la décision positive assortie de conditions marginales dans la lettre de la BNB du 9 novembre 2011.

— phase 2: contrôle exercé par la BNB sur la mise en œuvre de cette décision de novembre 2011 à octobre 2014.

— phase 3 : décision de réduire progressivement les activités bancaires de la Banque Optima en septembre et octobre 2014 et liquidation de ces activités bancaires au cours de la période allant de novembre 2014 au printemps 2016.

— phase 4: constatation d’irrégularités chez la Banque Optima qui a conduit à une rupture de confiance en 2016, à la désignation d’un commissaire spécial et finalement à la faillite.

Le contrôle de la Banque Optima par la BNB ne fut pas une sinecure et c’est un euphémisme. Non seulement les délais imposés par la BNB ont dû être reportés à de nombreuses reprises, mais la communication entre la Banque Optima et la BNB a fait l’objet de nombreuses critiques, émanant des deux parties d’ailleurs.

2.2.1. DE TOEKENNING VAN EEN BANKVERGUNNING

Na een grondige analyse van het overnamedossier keurde de NBB het overnamedossier van om Ethias Bank goed en kende Optima Bank een bankvergunning toe. De NBB oordeelde dat een toezichthouder in een dynamische financiële markt een zeker risico moet kunnen aanvaarden zodat de intrede van nieuwe *start-ups* en *challengers* niet onmogelijk wordt gemaakt. Of zoals de geraadpleegde documenten van de NBB het formuleren “het oordeel van de NBB over het businessmodel van Optima Bank - waarbij uiteraard ook steeds een element van “*professional judgement*” meespeelt – was dat het geprojecteerde businessmodel van de fusiebank in principe rendabel kon zijn”.

Bij de goedkeuring van het dossier gunde de NBB het voordeel van de twijfel aan Optima Bank. Er heerste inderdaad vanaf het begin twijfel over de kansen van het project zoals wijlen eregouverneur Luc Coene in de video-opname van het gesprek van 20 november 2014 stelt. Dit verklaart waarom in de NBB in haar beslissing van 9 november 2011 een aantal prudentiële voorwaarden oplegde voor het toekennen van de banklicentie gelden. De belangrijkste voorwaarden zijn:

- scheiding tussen bankactiviteiten en andere projecten van *Optima Group*.
- versterking van de financiële positie van Optima Bank (rendabiliteit, liquiditeit en solvabiliteit).
- afbouw van de renteswaps.
- Het zoeken van een externe partner indien de financiële positie van Optima Bank niet gunstig zou evolueren.
- acties met betrekking tot de bedrijfsorganisatie (corporate governance, professionalisering van het middenkader, risico- en ALM beheer (*Asset Liability Management*), audit en controle, organisatie van het verkoopnet,...).

Na de voorwaardelijke toekenning van de bankvergunning volgde een “mobilisatiefase” waarin de NBB verwachtte dat de bankleiding prioritair zou werken aan het effectief opzetten van de bank en het nakomen van de opgelegde voorwaarden

Dit rapport is van mening dat het verlenen van de banklicentie met voorwaarden een beslissing was in het licht van de toenmalige omstandigheden en het

2.2.1. OCTROI D'UNE LICENCE BANCAIRE

Au terme d'une analyse approfondie du dossier de rachat, la BNB a approuvé la reprise d'Ethias Banque et octroyé une licence bancaire à la Banque Optima. La BNB a estimé que, dans un marché financier dynamique, l'organe de contrôle devait pouvoir accepter un certain niveau de risque de manière à ne pas empêcher l'arrivée de nouvelles *start-ups* et de nouveaux concurrents. En d'autres termes, comme le formulait la BNB dans les documents consultés, “l'avis de la BNB concernant le modèle d'entreprise de la Banque Optima – avis dans lequel intervient bien sûr toujours un élément de “*professional judgement*” – était que le modèle d'entreprise projeté de la banque fusionnée pouvait, en principe, être rentable”.

Lors de l'approbation du dossier, la BNB a accordé le bénéfice du doute à la Banque Optima. Comme l'indiquait feu le gouverneur honoraire Luc Coene dans l'enregistrement vidéo de la conversation du 20 novembre 2014, des doutes ont existé, dès le départ, sur les chances de réussite du projet. C'est la raison pour laquelle la BNB a subordonné l'octroi de la licence bancaire à plusieurs conditions prudentielles dans sa décision du 9 novembre 2011. Les principales conditions étaient les suivantes:

- la séparation entre les activités bancaires et les autres projets d'*Optima Group*;
- le renforcement de la position financière de la Banque Optima (rentabilité, liquidité et solvabilité);
- une réduction du portefeuille de swaps de taux d'intérêts;
- la recherche d'un partenaire externe en cas d'évolution défavorable de la position financière de la Banque Optima;
- la prise de mesures en matière d'organisation de l'entreprise (gouvernance d'entreprise, professionnalisation du cadre moyen, gestion des risques et gestion ALM, (*Asset Liability Management*) audit et contrôle, organisation du réseau de vente, etc.).

L'octroi conditionnel de la licence bancaire a été suivi d'une “phase de mobilisation”, au cours de laquelle la BNB attendait de la direction de la banque qu'elle s'attèle prioritairement à la mise en place effective de la banque et au respect des conditions imposées.

Il est postulé dans ce rapport que l'octroi de la licence bancaire sous conditions était une décision à la lumière des circonstances de l'époque et du cadre législatif

geldende wetgevend kader. Men had een overnamekandidaat, OFP, die rendabel was. Mits het naleven van de voorwaarden had het project kans op slagen waardoor er geen overheidsmiddelen moesten aangewend worden om de verlieslatende Ethias Bank te ondersteunen. Er was trouwens geen andere overnamekandidaat.

Was er niet beter geopteerd voor een versnelde afbouw van Ethias Bank in plaats van een overname en samenvoeging met OFP? Dit omwille van de slechte resultaten van Ethias bank en de zwakheden van het bedrijfsmodel en het business plan van Optima Bank (zie hoofdstuk 1).

Uiteraard is het koffiedik kijken of de afwikkeling van Ethias Bank uiteindelijk een betere keuze zou zijn geweest. Maar de NBB was dit scenario niet genegen. Dergelijke oplossing zou moeten voorgelegd worden aan de Europese Commissie. Deze instelling had in de goedkeuring van de overheidssteun aan Ethias NV immers bepaald dat Ethias bank moest verkocht worden. Indien de Europese Commissie zou hebben toegestemd, is het onzeker onder welke voorwaarden dit zou gebeurd zijn. Het verdere verloop van de afwikkeling is evenzeer onzeker omdat een duidelijk wetgevend kader voor een bankafwikkeling niet bestond. Mogelijks zou men dan beland zijn in een langdurig Dexia scenario waar de slechte kredieten van Ethias Bank in een "bad bank" samengebracht werden en dan geleidelijk verkocht.⁶ In dergelijk scenario zou er wellicht beroep gedaan moeten worden op publieke middelen en/of een garantie van de overheid vereist zijn om ongerustheid bij de klanten van Ethias Bank te vermijden. En de NBB zou belast met een bijkomend probleem dossier naast Dexia, Fortis, KBC en Ethias Verzekeringen.

Positief voor de toekomst is de duidelijkheid over een versnelde afwikkeling in de huidige Europese wetgeving met betrekking tot de bankenunie. In het kader van de Gemeenschappelijk Afwikkelingsmechanisme (*Single Resolution Mechanism*) worden de procedures bij de ontmanteling van een falende bank vastgelegd, de tussenkomst van het Afwikkelingsfonds (*Single Resolution Fund*) bepaald en de zogenaamde *bail-in* van de aandeelhouders en schuldeisers gedefinieerd. Voor een toezichthouder maakt dit de implementatie van een afwikkelingsscenario voorspelbaarder.

⁶ Merk op dat bij de overname van Ethias Bank door Optima Bank, Ethias NV bereid was om een deel van de dubieuze kredietportefeuille van Ethias Bank over te nemen. Dit zou wellicht niet gebeurd zijn in een afbouwscenario voor Ethias Bank omdat Ethias NV geen opbrengsten zou hebben ontvangen van de verkoop van Ethias Bank.

en vigueur. Il y avait un candidat à la reprise, OFP, qui était rentable. Moyennant le respect des conditions imposées, le projet avait des chances de réussir, ce qui évitait de devoir utiliser des moyens publics pour soutenir Ethias Banque, qui était en déficit. Il n'y avait d'ailleurs pas d'autre candidat à la reprise.

N'aurait-il pas été préférable de privilégier une résolution accélérée d'Ethias Banque, plutôt qu'une reprise et une fusion avec OFP en raison des mauvais résultats d'Ethias Banque et des déficiences du modèle économique et du business plan de la Banque Optima (voir chapitre 1er).

Il est évidemment impossible de savoir si la résolution d'Ethias Banque aurait finalement été une meilleure option. Mais la BNB n'était pas favorable à ce scénario. Cette solution aurait dû être soumise à la Commission européenne. Lorsqu'elle a approuvé l'octroi d'une aide d'État à Ethias SA, la Commission européenne avait en effet précisé qu'Ethias Banque devait être vendue. Il est difficile de dire à quelles conditions la résolution aurait eu lieu si elle avait été autorisée par la Commission européenne. Le déroulement ultérieur de la résolution aurait été tout aussi incertain, compte tenu de l'absence d'un cadre législatif clair réglant la résolution d'une banque. Il est possible que l'on aurait alors assisté à un interminable scénario Dexia, dans lequel les mauvais crédits d'Ethias Banque auraient été réunis dans une "bad bank", puis vendus progressivement.⁶ Dans ce scénario, il aurait sans doute fallu recourir à des moyens publics et/ou une garantie d'État aurait été exigée pour rassurer les clients d'Ethias Banque. Et la BNB aurait été chargée d'un dossier problématique supplémentaire, en plus de Dexia, Fortis, KBC et Ethias Assurances.

Le fait que la législation européenne actuelle sur l'Union bancaire soit claire à propos de la résolution accélérée est un élément positif pour l'avenir. Dans le cadre du Mécanisme de résolution unique (*Single Resolution Mechanism*), l'Union européenne a établi les procédures de démantèlement d'une banque, déterminé l'intervention du Fonds de résolution (*Single Resolution Fund*) et défini le *bail-in* (renflouement interne) des actionnaires et créanciers. Ce mécanisme rend la mise en œuvre d'un scénario de résolution plus prévisible pour une autorité de contrôle.

⁶ Notons que, dans le cadre de la reprise d'Ethias Banque par la Banque Optima, Ethias SA était disposée à reprendre une partie du portefeuille de crédits douteux d'Ethias Banque. Cela n'aurait sans doute pas été le cas dans un scénario de démantèlement d'Ethias Banque, étant donné qu'Ethias SA n'aurait perçu aucun produit de la vente d'Ethias Banque.

2.2.2. HET TOEZICHT VAN DE NBB GEDURENDE DE IMPLEMENTATIEFASE

Enmaal de banklicentie toegekend, werd Optima Bank in de visie van de NBB de nodige tijd gegund om orde op zaken te stellen. Via een combinatie van *on-site* en *off-site* controles, ging men na in welke mate Optima Bank en *Optima Group* de genomen beslissingen implementeerden. Er werd vooruitgang geboekt maar het proces verliep traag en moeizaam. Aanbevelingen werden laattijdig en/of partieel opgevolgd. Hersteltermijnen voor het uitvoeren van maatregelen werden herhaaldelijk opgelegd en verlengd. Ondertussen stapelden de verliezen bij Optima Bank zich op.

De houding van de Nationale Bank ten opzichte van Optima Bank evolueerde geleidelijk: het voordeel van de twijfel veranderde in een twijfel over het voordeel van het voortzetten van de bankactiviteiten. De NBB voerde daarom de druk en de controle op. Bijkomende kapitaalvereisten en kapitaalsverhogingen werden opgelegd om de solvabiliteit en liquiditeit te garanderen.

In december 2013 werd een inspectierapport van de NBB opgesteld, dat met name inzake *compliance* alarmierend was. De vaststelling betreffende het verkoopnetwerk klonk streng. De geraadpleegde documenten geven aan dat er bij de bank op alle gebieden ernstige tekortkomingen waren, en dat die dringend maatregelen moest nemen om de organisatie en de controle van haar verkoopnetwerk op een behoorlijk niveau te brengen. Op dat moment werd geen enkele bijzondere sanctie opgelegd.

In januari 2014 legt de NBB een hersteltermijn op, die loopt tot 30 juni 2014 en beoogt het eigen kapitaal te versterken. Op 3 juli 2014, met andere woorden drie dagen na die deadline, voert Optima Bank een "kapitaalverhoging" van 4,4 miljoen euro uit, waarvan de details nog moeten worden bepaald (zie deel 5.1).

Een kantelmoment in de benadering van de NBB vond plaats in Januari 2014. De NBB stelde vast dat Optima Bank er na twee jaar niet in geslaagd was om een rendabel model uit te bouwen en hierin ook niet leek te zullen slagen in de eerstkomende twaalf maanden. Op dat ogenblik activeerde zij de voorwaarde dat Optima Bank op zoek zou gaan naar een externe partner. Op 26 februari 2014 aanvaardde Optima Bank deze voorwaarde in een brief gericht aan de NBB. Op 16 juli 2014 eiste de NBB dat ze haar zoektocht naar een externe financiële partner zou afronden tegen 15 september

2.2.2. LA SURVEILLANCE EXERCÉE PAR LA BNB DURANT LA PHASE DE MISE EN ŒUVRE

La BNB estime qu'une fois la licence bancaire accordée, la Banque Optima a eu le temps nécessaire pour se mettre en ordre. Des contrôles *on-site* et *off-site* ont été effectués pour déterminer dans quelle mesure la Banque Optima et *Optima Group* mettaient en œuvre les décisions adoptées. Des progrès étaient enregistrés, mais le processus était lent et laborieux. Certaines recommandations étaient suivies avec retard et/ou de manière partielle. Des délais de redressement pour l'exécution de mesures ont été imposés et prolongés à diverses reprises. Dans l'intervalle, la Banque Optima accumulait les pertes.

La Banque nationale a progressivement changé d'attitude à l'égard de la Banque Optima: on est passé du bénéfice du doute au doute à propos du bénéfice que pourrait procurer la poursuite des activités bancaires. La BNB a dès lors accru la pression et le contrôle. Des exigences de capital et des augmentations de capital supplémentaires ont été imposées pour garantir la solvabilité et la liquidité.

En décembre 2013, est rédigé un rapport d'inspection de la BNB, qui est alarmant en matière de *compliance* notamment. Le constat sur le réseau de vente est également sévère. Les documents consultés indiquent que la banque présentait de graves manquements dans tous les domaines et devait prendre des mesures urgentes pour que l'encadrement organisationnel et le contrôle de son réseau de vente atteignent un niveau adéquat. Aucune sanction particulière ne sera prise à ce moment-là.

En janvier 2014, la BNB impose un délai de redressement jusqu'au 30 juin 2014, visant à renforcer les fonds propres. Le 3 juillet 2014, soit 3 jours après la date limite, la Banque Optima réalise une "augmentation de capital" de 4,4 millions d'euros, dont les détails restent encore à déterminer (voir la section 5.1).

L'approche de la BNB a connu un moment-charnière en janvier 2014, lorsque celle-ci a constaté que la Banque Optima n'était pas parvenue en deux ans à développer un modèle rentable et qu'il était fort probable qu'elle n'y parviendrait pas au cours des douze mois suivants. La BNB a alors activé la condition prévoyant que la Banque Optima devrait se trouver un partenaire externe. Le 26 février 2014, la Banque Optima a accepté cette condition par courrier adressé à la BNB. Le 16 juillet 2014, la BNB a exigé qu'elle finalise sa recherche d'un partenaire financier externe pour le

2014. Ondanks de druk van de NBB slaagde Optima Bank er niet in een externe partner aan te trekken.

De implementatiefase kwam ten einde toen Optima Bank op 2 september 2014 aankondigde dat zij haar bancaire activiteiten zou afbouwen en de doorstart naar een beursvennootschap ambieerde.

De strategie van de NBB in de implementatiefase was erop gericht om in een situatie van *“going concern”* de continuïteit van de bank te versterken. Dit gebeurde door bijkomende kapitaalvereisten om de liquiditeit en solvabiliteit te vrijwaren en door maatregelen om de operationele werking van de bank te verbeteren.

De commissie merkt op dat er evenwel aandachtspunten zijn bij het optreden van de NBB. Er zijn maatregelen denkbaar die het verloop van de implementatiefase hadden kunnen vergemakkelijken. Eén denkpiste is dat de NBB de inbreng van een kapitaalkrachtige externe partner als een harde voorwaarde zou hebben opgelegd bij het verlenen van de bankvergunning in november 2011 en dus niet als een *“fall-back”* in geval van moeilijkheden achteraf. Enerzijds zou dit de kans hebben verhoogd dat er van bij de aanvang bijkomend kapitaal ter beschikking zou zijn geweest waardoor de negatieve rendabiliteit in de aanvangsfase minder zorgwekkend was. Op het ogenblik dat de bank zware verliezen boekt, is de zoektocht naar een geïnteresseerde externe partner immers een moeilijke opdracht. Anderzijds is het niet zeker dat de betrokken partijen een dergelijk scenario – dat een aanzienlijke vertraging zou betekend hebben in het vinden van een nieuwe bestemming voor Ethias Bank – aanvaard zouden hebben. In elk geval zou dit een geheel nieuw dossier hebben betekend omdat wellicht enkel een bestaande bank in staat zou zijn geweest om een versterking van zowel de financiële draagkracht als de organisatorische slagkracht te leveren. Dit was echter niet evident gezien de Europese context.

Een tweede denkspoor betreft een duidelijke omkadering van het voorwaardelijk karakter van de vergunning. Dit bereikt men door het vastleggen van een tijdspad voor het realiseren van de voorwaarden bij de toekenning van de bankvergunning. Deze maatregel verhoogt de transparantie voor alle betrokken partijen over wat er op welk moment van het management van de bank verwacht wordt. Voor de toezichthouder heeft dit het voordeel dat zij kan ingrijpen wanneer de deadlines niet gehaald worden en niet in een moeras verzinkt van steeds uitgestelde hersteltermijnen. De toezichthouder kan dan tijdig beslissen om van een continuïteits- naar een afbouwscenario over te schakelen.

15 septembre 2014. Malgré les pressions exercées par la BNB, la Banque Optima n’a pas réussi à attirer de partenaire externe.

La phase de mise en œuvre a pris fin le 2 septembre 2014, lorsque la Banque Optima a annoncé son intention de cesser progressivement ses activités bancaires et de se muer en société de bourse.

La stratégie de la BNB dans la phase d’implémentation consistait à renforcer la continuité de la banque dans une situation de *“going concern”*. Pour ce faire, elle a imposé des exigences de fonds propres supplémentaires afin d’assurer la liquidité et la solvabilité ainsi que des mesures visant à améliorer le fonctionnement opérationnel de la banque.

La commission souligne que certains aspects de l’intervention de la BNB requièrent toutefois que l’on y prête attention. Des mesures qui auraient pu faciliter le déroulement de la phase d’implémentation sont envisageables. Une des pistes de réflexion est que la BNB aurait pu imposer l’entrée d’un partenaire externe très capitalisé comme condition *sine qua non* à l’octroi de la licence bancaire en novembre 2011 et, par conséquent, pas comme solution de repli en cas de difficultés ultérieures. D’une part, cela aurait rendu plus probable la disponibilité de capitaux supplémentaires dès le départ, ce qui aurait rendu moins préoccupante la rentabilité négative au cours de la phase initiale. Dès lors que la banque enregistre de lourdes pertes, il n’est, en effet, pas aisé de trouver un partenaire externe intéressé. D’autre part, il n’est pas certain que les parties concernées auraient accepté un tel scénario, qui aurait considérablement ralenti la recherche d’une nouvelle orientation pour Ethias Banque. Quoi qu’il en soit, il en aurait résulté un dossier entièrement nouveau parce que seule une banque existante aurait sans doute été en mesure de renforcer tant l’assise financière que l’efficacité organisationnelle. Cela n’était toutefois pas évident en raison du contexte européen.

Une deuxième piste de réflexion concerne un encadrement clair du caractère conditionnel de la licence, qui peut être réalisé en établissant un calendrier en vue de la réalisation des conditions lors de l’octroi de la licence. Cette mesure renforce la transparence pour toutes les parties concernées au sujet de ce que l’on peut attendre de la direction de la banque et à quel moment. Pour l’autorité de contrôle, cette méthode a l’avantage de pouvoir intervenir si les échéances ne sont pas respectées et de ne pas s’enliser dans des délais de redressement sans cesse reportés. L’autorité de contrôle peut ainsi décider en temps utile de passer d’un scénario de continuité à un scénario de démantèlement.

Het is opvallend dat de keuze voor een afbouwscenario er pas komt nadat Optima Bank op 2 september 2014 de afbouw van haar bankactiviteiten aankondigt. De duur van de implementatiefase is vrij lang. Tussen het verlenen van de bankvergunning op 9 november 2011 en het einde van de implementatiefase in het najaar van 2014 situeert zich een periode van ongeveer 3 jaar. Tijdens deze drie jaar kampte Optima Bank voortdurend met een zwakke rendabiliteit en volgde de bank slechts ten dele de aanbevelingen van de toezichthouder.

2.2.3. DE AFBOUW VAN DE BANKACTIVITEIT

Op 2 september 2014 kondigde de Optima groep aan dat ze haar krediet- en spaaractiviteit stopzette. De groep wenste zich terug te plooiën op haar historisch bedrijfsmodel door zich toe te spitsen op financiële planning met daaraan gekoppeld de verkoop van beleggingsproducten en vastgoed.

Na deze aankondiging woog de NBB het scenario van een onmiddellijke intrekking van de bankvergunning af tegen het scenario van een geleidelijke afbouw. Bij deze afweging stond de hoofdprioriteit van het banktoezicht in een afwikkelingsscenario centraal, nl de bescherming van depositanten, schuldeisers en werknemers. De NBB koos voor een geleidelijke afbouw waarbij wel op zeer korte termijn een aantal verplichtingen aan Optima Bank werden opgelegd namelijk:

- de stopzetting van de kredietverlening;
- de verkoop van de kredietportefeuille;
- de stopzetting van het aantrekken van nieuwe spaargelden;
- een kapitaalsverhoging van 7 miljoen euro;
- een extra garantiestelling van de hoofdaandeelhouder ten bedrage van 20 miljoen euro, met inpassing van aandelen.

Deze voorwaarden werden besproken tijdens een gesprek tussen de NBB en de Optima verantwoordelijken op 24 november 2014. Gouverneur Coene maakte duidelijk dat een doorstart van Optima naar een ander statuut (bv beursvennootschap) niet zou plaatsvinden zonder een ordentelijke afwikkeling van het bankdossier en het vervullen van de bovengenoemde verplichtingen. Hij stelde duidelijke termijnen voor het realiseren van deze maatregelen. In geval van onregelmatigheden zou een speciale commissaris worden aangesteld en de Europese Centrale Bank zou worden ingelicht die dan kon overgaan tot een onmiddellijke sluiting van de bank.

Il est frappant de constater que le choix en faveur d'un scénario de démantèlement n'a été opéré qu'après que la Banque Optima a annoncé le 2 septembre 2014 le démantèlement de ses activités bancaires. La durée de la phase d'implémentation est relativement longue. Une période d'environ trois ans sépare l'octroi de la licence bancaire le 9 novembre 2011 de la fin de la phase d'implémentation en automne 2014. Durant ces trois années, la Banque Optima souffrait en permanence d'une faible rentabilité et ne suivait que partiellement les recommandations de l'autorité de contrôle.

2.2.3. LE DÉMANTÈLEMENT DE L'ACTIVITÉ BANCAIRE

Le 2 septembre 2014, Optima Group a annoncé son intention de réduire progressivement ses activités bancaires et de se concentrer sur ses activités essentielles, à savoir la planification financière combinée avec la vente de produits d'investissement et des activités immobilières.

Après cette annonce, la BNB a envisagé deux scénarios: le retrait immédiat de la licence bancaire et le démantèlement progressif. Un élément central de cette évaluation fut la priorité majeure du contrôle bancaire en cas de liquidation, à savoir la protection des déposants, des créanciers et des travailleurs. La BNB a opté pour un démantèlement progressif, tout en imposant à la Banque Optima plusieurs obligations à très court terme, à savoir:

- la cessation des prêts;
- la vente du portefeuille de crédits;
- l'arrêt de la collecte de nouveaux capitaux d'épargne;
- une augmentation de capital à concurrence de 7 millions d'euros;
- une garantie supplémentaire de l'actionnaire principal d'un montant de 20 millions d'euros, avec mise en gage de titres.

Ces conditions ont été examinées au cours d'un entretien entre la BNB et les responsables d'Optima, le 24 novembre 2014. M. Coene, gouverneur de la BNB, a indiqué qu'Optima ne reprendrait pas ses activités sous un autre statut (par exemple, en tant qu'entreprise cotée en Bourse) sans que le dossier bancaire ne soit liquidé de façon ordonnée et que les obligations précitées ne soient remplies. Il a fixé des délais clairs pour la réalisation de ces mesures. En cas d'irrégularité, un commissaire spécial serait désigné et la Banque centrale européenne, qui pouvait imposer une fermeture immédiate, serait informée.

De gerechtelijke instanties zouden worden ingeschakeld indien er pogingen worden ondernomen om onrechtmatig geld te onttrekken aan de bank. De NBB zou bovendien nauw toezien op de afbouw van de bank. Uit de geraadpleegde documenten blijkt dat dit inderdaad het geval was tijdens de afbouwperiode.

De afbouw van de bankactiviteiten was succesvol. De deposito's verminderden van 665 miljoen euro in september 2014 tot 87 miljoen euro in maart 2016. De kredietportefeuille daalde van 213 miljoen euro op 30 september 2014 tot 24 miljoen euro op 31 maart 2016. De achtergebleven kredieten die niet verkocht geraakten hadden betrekking op kredieten die waren toegekend aan partijen die een nauwe band hadden met Optima Bank en haar bestuurders.

Toch verliep de afbouw niet steeds van een leien dakje. Eén twistpunt hield verband met de fondsenwerving door Optima Bank bij openbare besturen zoals gemeentebesturen en OCMW alsook bij het Universitair Ziekenhuis in Gent. Deze materie wordt in Hoofdstuk 5 van dit rapport verder besproken.

Een belangrijke hinderpaal voor de NBB in de afbouwfase was het ontbreken van informatie over het vermogen van de hoofdaandeelhouder. Dit verhinderde een correcte inschatting van de mate waarin de door de heer Piqueur aangegane borgstellingen en kapitaalverbintenissen effectief gedekt waren door zijn beschikbaar vermogen. Niettegenstaande het voorgaande kan de vraag worden gesteld of de NBB bij het bekomen van de verbintenis van 20 miljoen euro van de heer Piqueur, niet proactief had moeten nagaan of de heer Piqueur wel in staat was deze verbintenis na te komen.

2.2.4. DE VERTROUWENSBREUK EN HET FAILLISSEMENT

Het afbouwscenario werd doorgevoerd tot op het ogenblik dat de NBB bij een inspectie begin 2016 onregelmatigheden vaststelde. Voor de NBB betekende dit een vertrouwensbreuk die de aanstelling van een speciale commissaris rechtvaardigde. Deze commissaris maakt in zijn rapporten melding van tal van onregelmatigheden die het statuut van *Fit&Proper* moeilijk houdbaar maakten voor de leiding van Optima Bank, zeker in het licht van het belang dat de NBB in haar circulaire van 17 juni 2013 hecht aan het ethisch gedrag van bestuurders en directieleden. Ook rapporteerde de commissaris dat de heer Jeroen Piqueur schulden had die zijn garanties voor de afbouw van de deposito's ondermijnden.

Les instances judiciaires seraient saisies en cas de tentatives de soustraire de l'argent à la banque. La BNB exercerait en outre un contrôle rigoureux de la réduction progressive des activités de la banque. Il ressort des documents consultés qu'il en a bien été ainsi durant la période du démantèlement.

Le démantèlement des activités bancaires a été un succès. Les dépôts sont passés de 665 millions d'euros en septembre 2014 à 87 millions d'euros en mars 2016. Le portefeuille de crédits est passé de 213 millions d'euros le 30 septembre 2014 à 24 millions d'euros le 31 mars 2016. Les crédits qui n'ont pas pu être vendus étaient des crédits accordés à des parties qui entretenaient des relations étroites avec la Banque Optima et ses administrateurs.

Le démantèlement ne s'est toutefois pas passé sans accroc. L'un des points litigieux concernait la collecte de fonds organisée par la Banque Optima auprès d'administrations publiques telles que des administrations communales et des CPAS et auprès de l'hôpital universitaire de Gand. Cette question est traitée plus en détail dans le chapitre 5 du présent rapport.

La BNB a été confrontée dans la phase de démantèlement à un obstacle important, à savoir le manque d'informations concernant le patrimoine de l'actionnaire principal, qui l'empêchait de déterminer correctement dans quelle mesure les cautionnements et les engagements en matière de capitaux contractés par M. Piqueur étaient effectivement couverts par son patrimoine disponible. Nonobstant ce qui précède, il est permis de se demander si, au moment de l'obtention de l'engagement de 20 millions d'euros de M. Piqueur, la BNB n'aurait pas dû, de manière proactive, vérifier si M. Piqueur était capable de respecter son engagement.

2.2.4. LA RUPTURE DE CONFIANCE ET LA FAILLITE

Le démantèlement s'est poursuivi jusqu'au moment où la BNB a relevé des irrégularités, à l'occasion d'une inspection effectuée début 2016. La BNB a alors constaté une rupture de confiance qui justifiait la désignation d'un commissaire spécial. Dans ses rapports, ce dernier a ensuite signalé de nombreuses irrégularités rendant le statut *Fit&Proper* difficilement tenable pour la direction de la Banque Optima, certainement eu égard à l'importance que la BNB attache, dans sa circulaire du 17 juin 2013, à l'éthique des administrateurs et des membres de la direction. Le commissaire a également rapporté que M. Jeroen Piqueur avait des dettes qui ébranlaient les garanties qu'il avait données pour le démantèlement des dépôts.

De doelstelling van de NBB in deze finale fase was de afbouw van de nog openstaande deposito's te versnellen om zo de deposanten te beschermen. Om dit doel te bereiken werd de heer Piqueur verzocht bijkomende liquiditeiten ter beschikking te stellen. Deze stemde toe in een achtergestelde lening van 10.865.313 euro onder aftrek van tegen 15 juli 2016 terugbetaalde kasstromen.

Op 7 juni 2016 doken er mediaberichten op over de situatie bij Optima Bank. Omdat er verdachte pogingen tot geldafhaling ondernomen werden, blokkeerde de Speciaal Commissaris alle rekeningen. Op 15 juni sprak de rechtbank van Koophandel te Gent het faillissement uit.

De redenen voor de vertrouwensbreuk worden door Optima Bank grondig betwist. Uit de hoorzittingen en de geraadpleegde documenten in de dataroom van de NBB worden de elementen als bron van de vertrouwensbreuk omschreven:

1. Spiegelovereenkomsten tussen Optima Bank en Optima Group enerzijds en tussen *Optima Group*, Imaco en de hoofdaandeelhouder anderzijds:

— *Optima Group* factureerde in de periode 2013-2015 2.347.367,69 euro aan Optima Bank. Het gaat hier uitsluitend over betalingen in verband met een consultancy contract tussen Optima Bank en *Optima Group*.

— *Optima Group* betaalde ongeveer 1,7 miljoen euro uit aan de heer J. Piqueur en andere aandeelhouders hetgeen 73,39 % van de omzet van *Optima Group* vertegenwoordigde. Hiervan werd 1,1 miljoen euro gebruikt voor betalingen aan Imaco NV, de patrimoniumvennootschap waarvan de heren J. Piqueur, R. Piqueur en F. Vincent de belangrijkste aandeelhouders zijn. Verder werd een bedrag van 606.680 euro rechtstreeks aan de heer J. Piqueur uitgekeerd als vergoeding (270.680 euro) en salaris (336.000 euro) voor zijn bestuursactiviteiten bij *Optima Group*.

2. Aankoop en verkoop van de Spaanse dochter OPFP (zie bespreking in hoofdstukken 1 en 4). De 2,4 miljoen euro die *Optima Group* van Optima Bank ontving voor de verkoop van OPFP werden doorgestort naar de aandeelhouders van *Optima Group* zonder economische verantwoording voor de opeenvolgende transacties.

3. De speciale commissaris meldt in zijn verslag dat de voorschotten op de lopende rekeningen ten voordele van de aandeelhouders in de vennootschappen van de Optima groep opliepen tot meer dan 10 miljoen

L'objectif visé par la BNB dans cette phase finale était d'accélérer le démantèlement des dépôts encore existants afin de protéger les déposants. Pour y parvenir, il a été demandé à M. Piqueur de mettre à disposition des liquidités supplémentaires. Ce dernier a consenti à un emprunt subordonné de 10.865.313 euros sous la déduction de flux de trésorerie remboursés pour le 15 juillet 2016.

Le 7 juin 2016, la presse a évoqué la situation de la Banque Optima. Des tentatives suspectes de retrait de fonds ayant été entreprises, le Commissaire spécial a bloqué tous les comptes. Le 15 juin, le tribunal de commerce de Gand a prononcé la faillite.

Les motifs de la rupture de la confiance ont été vivement contestés par Optima. Les auditions et les documents consultés dans la dataroom de la BNB définissent comme suit les éléments ayant causé la rupture de confiance:

1. L'existence de contrats miroirs, d'une part, entre la Banque Optima et Optima Group et, d'autre part, entre *Optima Group*, Imaco et l'actionnaire principal:

— Au cours de la période 2013-2015, *Optima Group* a facturé 2.347.367,69 euros à la Banque Optima. Il s'agissait exclusivement de paiements liés à un contrat de consultance entre la Banque Optima et *Optima Group*.

— *Optima Group* a payé environ 1,7 million d'euros à M. J. Piqueur et à d'autres actionnaires, soit 73,39 % du chiffre d'affaires d'*Optima Group*. Sur cette somme, 1,1 million d'euros ont été utilisés pour des paiements à Imaco SA, la société patrimoniale dont MM. J. Piqueur, R. Piqueur et F. Vincent sont les principaux actionnaires. De plus, un montant de 606.680 euros a été directement versé à M. Piqueur à titre d'indemnité (270.680 euros) et de salaire (336.000 euros) pour ses activités d'administrateur au sein du Groupe Optima.

2. Achat et vente de la filiale espagnole OPFP (voir examen aux chapitres 1er et 4). Les 2,4 millions d'euros reçus par *Optima Group* de la Banque Optima pour la vente d'OPFP ont été reversés aux actionnaires d'*Optima Group* sans justification économique pour les transactions successives.

3. Dans son rapport, le commissaire spécial indique que les avances sur les comptes courants au profit des actionnaires des sociétés du groupe Optima ont dépassé les 10 millions d'euros bien que la BNB ait

euro. Dit ondanks de eerdere beslissing van de NBB dat deze voorschotten op rekening courant moesten worden afgebouwd.

4. Door de vaststellingen van de speciale commissaris groeide het vermoeden dat de hoofdaandeelhouder omwille van schulden zijn verbintenissen inzake bijkomende kapitaalbreng en borgstellingen niet zou kunnen waarmaken.⁷

5. Het vermoeden dat de Optima Bank voor haar rol in de vastgoedbemiddeling een vergunning van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars (BIV) moest kunnen voorleggen (zie ook hoofdstuk 3).

Is het verlies van vertrouwen van de NBB ten opzichte van Optima Bank en de Optima groep gerechtvaardigd? Voor een toezichthouder die de bescherming van de deposanten en de schuldeisers nastreeft in het afbouwscenario is deze vertrouwensbreuk te begrijpen. De spiegelovereenkomsten en de transacties in verband met de Spaanse dochter OPFP halen liquiditeiten weg uit Optima Bank en *Optima Group* ten voordele van de aandeelhouders. Tenzij hier goed gedocumenteerde door de aandeelhouders geleverde prestaties (bv *consultancy* opdrachten) tegenover staan, betekenen zij een onrechtmatige geldonttrekking aan de bank door de hoofdaandeelhouder en de andere aandeelhouders.

Het feit dat noch het directiecomité noch de raad van bestuur zich tegen deze geldbewegingen verzet hebben is een voldoende reden voor de NBB om het vertrouwen in het management van Optima Bank te verliezen.

Het gegeven dat de voorschotten op de lopende rekening in de vorm van vergoeding aan de aandeelhouders niet afgebouwd werden zoals de NBB gevraagd had, versterkt dit wantrouwen. Hetzelfde geldt voor de verdachte geldafhalingen op 7 juni 2016 en de informatie dat de heer Piqueur omwille van schulden mogelijk niet in staat zou zijn om zijn kapitaalverbintenissen en borgstellingen te honoreren.

Zijn de acties van de NBB in het voorjaar 2016 verdedigbaar? Reeds in het gesprek van 24 november 2014

⁷ Achteraf gezien blijkt dit vermoeden gerechtvaardigd. De recente doorstart van Optima naar *Your Estate Solution* (YES) (met vereffening van *Global Investments* en *Optima Group*) leidt tot een dading waarbij Optima Bank slechts een deel van haar vorderingen recupereert. De borgstelling van 20 miljoen euro wordt door de echtgenote van de heer Piqueur juridisch betwist. In een rechtszaak voor de Gentse rechtbank verklaarde de heer Piqueur eind april 2017 dat hij voor 7 miljoen euro schulden heeft zodat hij de borgstelling niet kan nakomen.

décidé auparavant que ces avances sur compte courant devaient progressivement prendre fin.

4. Les constatations du commissaire spécial ont renforcé la présomption que l'actionnaire principal, endetté, était incapable de respecter ses engagements en matière d'apport de capital et de cautionnements.⁷

5. La présomption que la Banque Optima devait pouvoir produire une licence de l'IPI (Institut professionnel des agents immobiliers) pour son rôle dans la médiation immobilière (voir également chapitre 3).

La perte de confiance de la BNB à l'égard de la Banque Optima et du groupe Optima est-elle justifiée? Pour une autorité de contrôle qui s'efforce de protéger les déposants et les créanciers dans le cadre du scénario de démantèlement, cette rupture de confiance est compréhensible. Les accords miroirs et les transactions concernant la filiale espagnole OPFP soustraient des liquidités à la Banque Optima et au groupe Optima au profit des actionnaires. À moins que des prestations bien documentées ne soient fournies en contrepartie par les actionnaires (par exemple, des missions de consultance), ces accords signifient que de l'argent est détourné illicitement de la banque par l'actionnaire principal et les autres actionnaires.

Le fait que ni le comité de direction, ni le conseil d'administration ne se soient opposés à ces mouvements financiers est une raison suffisante pour que la BNB perde confiance dans le management de la Banque Optima.

Le fait qu'il n'ait pas été mis un terme aux avances en compte courant sous la forme d'indemnités accordées aux actionnaires, comme l'avait demandé la BNB, renforce cette méfiance. Il en va de même pour les retraits suspects effectués le 7 juin 2016 et pour l'information selon laquelle des dettes pourraient empêcher M. Piqueur d'honorer ses engagements en matière de capital et ses cautionnements.

Les actions entreprises par la BNB au printemps 2016 sont-elles défendables? Dans son entretien du

⁷ *A posteriori*, il est apparu que cette présomption était justifiée. La reprise récente des activités d'Optima par *Your Estate Solution* (YES) (avec la liquidation de *Global Investments* et d'*Optima Group*) a donné lieu à une transaction dans le cadre de laquelle la Banque Optima n'a récupéré qu'une partie de ses créances. Le cautionnement de 20 millions d'euros est contesté sur le plan juridique par l'épouse de M. Piqueur. Dans une affaire jugée au tribunal de Gand, M. Piqueur a déclaré, fin avril 2017, qu'étant endetté à hauteur de 7 millions d'euros, il ne pouvait pas respecter le cautionnement.

gaf Gouverneur Coene aan dat in het geval van onrechtmatigheden een speciale commissaris zou aangesteld worden en de ECB en de gerechtelijke autoriteiten zouden worden ingelicht. De garanties die bijkomend gevraagd werden aan de hoofdaandeelhouders zijn consistent met de doelstelling om de deposanten te beschermen.

2.3. DE VISIE VAN OPTIMA BANK

De NBB was de belangrijkste toezichthouder van Optima Bank. De relatie tussen de NBB en Optima Bank kende kwade en betere dagen maar eindigde in wederzijdse frustraties. De perceptie van Optima Bank over het verloop van de gebeurtenissen verschilt grondig van de visie van de Nationale Bank.

In de perceptie van Optima Bank werden er substantiële inspanningen geleverd om de aanbevelingen van de NBB op te volgen, in het bijzonder na het kritische inspectieverslag van 20 december 2013. Geleidelijk groeide echter het onbegrip over de opgelegde maatregelen. Dit was voornamelijk het geval na het gesprek van 24 november 2014 in de NBB dat volgde op de aankondiging van de Optima groep dat Optima Bank haar bancaire activiteiten zou afbouwen. De kritiek van Optima Bank richt zich op de zeer korte termijn die voorzien was voor de inbreng van 7 miljoen euro nieuwe kapitaal, de borgstelling van 20 miljoen euro, en de verkoop van de kredietportefeuille.

Het onbegrip sloeg om in een diep ongenoegen wanneer in de hoorzittingen het faillissement ter sprake kwam. Voor de leidinggevenden van Optima kwam dit faillissement als een donderslag bij blauwe hemel en waren er geen redenen voor. Volgens hen verliep de afbouw van de bankactiviteiten volgens plan. De bank kende geen liquiditeit- en solvabiliteitsproblemen. De rendabiliteit evalueerde na de invoering van het herstelplan in een gunstige richting. In de opinie van de toenmalige CEO zou de bank in 2016 operationeel winstgevend geworden zijn.

De hoofdaandeelhouder, de heer Jeroen Piqueur, gaat nog een stap verder. Hij legt de verantwoordelijkheid voor het faillissement volledig bij de NBB. Hij en bepaalde leden van het managementteam stellen dat de bovenvermelde *consultancy*-contracten en spiegelovereenkomsten door de NBB reeds lang voor de vertrouwensbreuk gekend waren en dat de NBB in 2013, 2014 en 2015 nooit enig bezwaar had gemaakt. Hij is bijzonder kritisch voor de acties van de NBB in het voorjaar van 2016 zoals de aanstelling van een speciale commissaris en de communicatie in de periode vlak voor het faillissement.

24 novembre 2014, le gouverneur Coene indiquait déjà qu'en cas d'irrégularités, un commissaire spécial serait désigné et que la BCE et les autorités judiciaires seraient informées. Les garanties supplémentaires demandées aux actionnaires sont conformes à l'objectif de protection des déposants.

2.3. LA VISION DE LA BANQUE OPTIMA

La BNB était la principale autorité de contrôle de la Banque Optima. La relation entre la BNB et la Banque Optima a connu des fluctuations, mais s'est soldée par une frustration réciproque. La façon dont la Banque Optima a perçu le déroulement des événements diffère fondamentalement de la vision de la Banque nationale.

Dans la perception de la Banque Optima, des efforts considérables ont été consentis afin de suivre les recommandations de la BNB, en particulier après le rapport d'inspection critique du 20 décembre 2013. Progressivement toutefois, l'incompréhension à propos des mesures imposées a gagné du terrain. Cela a été tout particulièrement le cas après l'entretien du 24 novembre 2014, à la BNB, qui a suivi l'annonce par le Groupe Optima que la Banque Optima allait démanteler ses activités bancaires. Les critiques de la Banque Optima portent sur le très court terme qui était prévu pour l'augmentation de capital à concurrence de 7 millions d'euros, le cautionnement de 20 millions d'euros, et la vente du portefeuille de crédits.

L'incompréhension s'est muée en une profonde insatisfaction lorsque la faillite a été évoquée au cours des auditions. Pour les dirigeants d'Optima, cette faillite a été un coup de tonnerre dans un ciel bleu et n'était nullement justifiée. Selon eux, le démantèlement des activités bancaires se déroulait selon le schéma prévu. La banque n'avait pas de problèmes de liquidité et de solvabilité. Après la mise en œuvre du plan de redressement, la rentabilité évoluait dans un sens positif. De l'avis du CEO de l'époque, la banque aurait à nouveau dégagé des bénéfices opérationnels en 2016.

L'actionnaire principal, M. Jeroen Piqueur, va encore plus loin. Il fait porter l'entière responsabilité de la faillite à la BNB. Il déclare, tout comme certains autres membres de son équipe de management, que les contrats de consultance et contrats miroirs susmentionnés étaient connus de la BNB bien avant la rupture de confiance et que la BNB n'avait jamais émis la moindre objection en 2013, 2014 et 2015. Il est particulièrement critique à l'égard des actions entreprises par la BNB au printemps de 2016, notamment la désignation d'un commissaire spécial et la communication durant la période qui a directement précédé la faillite.

De visie van Optima Bank wordt op een aantal punten door de bevindingen van deze parlementaire onderzoekscommissie bevestigd. Het is juist dat de afbouw van de deposito's en de kredietportefeuille succesvol verliep. Dit is ongetwijfeld een verdienste van het management. Het is eveneens correct dat, na het negatief inspectieverslag, het management van Optima Bank inspanningen leverde om situatie recht te trekken. Het is een feit dat Optima Bank tijdens de periode 2012-2015 voldeed aan de solvabiliteits- en liquiditeitsratio's die gelden in de banksector.

Op een aantal aspecten kan de visie van Optima Bank niet bevestigd worden of/en geeft deze visie aanleiding tot verdere bemerkingsen.

1. De inspanningen van Optima om de bedrijfsorganisatie te verbeteren vonden plaats na een periode van meer dan twee jaar (van september 2011 tot december 2013). Deze periode werd gekenmerkt werden door belangrijke tekortkomingen inzake management en bedrijfsorganisatie (zie hoofdstuk 1). Voor het jaar 2015 wijst het E&Y verslag van 29/04/2016 op blijvende gebreken in de interne risicobeoordeling en de interne controle. Het oordeel van gouverneur Luc Coene tijdens de vergadering van 20/11/2014 lijkt terecht: *too little, too late*.

2. De opeenstapeling van verliezen legde een constante druk op de aandeelhouders om in te springen om de liquiditeit en solvabiliteit van Optima Bank te vrijwaren.

3. De documenten die door de NBB ter beschikking zijn gesteld, doen twijfel rijzen bij de visie van de heer Piqueur over de consultancy-contracten en spiegelovereenkomsten:

— de beslissingen van de NBB van 4/12/2012 en 27/3/2013 verbieden een aantal remuneraties van bestuurders en kaderleden. Verscheidene bestuurders en kaderleden van Optima Group, ook zonder uitvoerende functies in Optima Bank, werden door Optima Bank al dan niet via een managementvennootschap vergoed (met name door consultancy-overeenkomsten afgesloten met Imaco NV en Halos BVBA). In reactie op dit verbod beëindigde Optima Bank deze overeenkomsten op 16/04/2013.

— Daarna werd de NBB op geen enkel moment in kennis gesteld van de afsluiting van nieuwe consultancy-overeenkomsten, of van informatie die zouden wijzen op de hervatting van deze remuneratiepraktijken.

— In het overzicht van december 2015, overgemaakt door de revisor van Optima Bank aan de NBB, wordt

La vision de la Banque Optima est, sur plusieurs points, confortée par les conclusions de cette commission d'enquête parlementaire. Il est exact que le démantèlement des dépôts et du portefeuille de crédit s'est déroulé avec succès. Le mérite en revient indubitablement au management. Il est également exact qu'après le rapport d'inspection négatif, le management de la Banque Optima a fait des efforts pour redresser la situation. Il est un fait que la Banque Optima a, durant la période 2012-2015, respecté les ratios de solvabilité et de liquidité applicables dans le secteur bancaire.

Sur plusieurs points, la vision de la Banque Optima ne peut être confirmée et/ou cette vision appelle d'autres commentaires.

1. Les efforts fournis par Optima en vue d'améliorer l'organisation de l'entreprise l'ont été après une période de plus de deux ans (de septembre 2011 à décembre 2013) caractérisée par des manquements importants sur le plan du management et de l'organisation de l'entreprise (voir le chapitre 1er). Pour l'année 2015, le rapport d'Ernst & Young du 29 avril 2016 épingle des erreurs persistantes dans l'appréciation interne des risques et le contrôle interne. La conclusion formulée par le gouverneur Luc Coene lors de la réunion du 20 novembre 2014 semble justifiée: *too little, too late*.

2. L'accumulation de pertes a exercé une pression constante sur les actionnaires, les poussant à intervenir afin d'assurer la liquidité et la solvabilité de la Banque Optima.

3. Les documents communiqués par la BNB soulèvent des questions à propos de la manière dont M. Piqueur concevait les contrats de consultance et les contrats miroirs:

— Les décisions de la BNB des 4/12/2012 et 27/3/2013 interdisent certaines formules de rémunération des administrateurs et des cadres. Plusieurs administrateurs et cadres d'Optima Group, dont certains n'exerçaient pas de fonction exécutive au sein de la Banque Optima, ont été rémunérés par celle-ci, parfois par l'entremise d'une société de management (plus précisément par le biais de contrats de consultance conclus avec Imaco SA et Halos SPRL). En réaction à cette interdiction, la Banque Optima a mis fin à ces contrats le 16/04/2013.

— Par ailleurs, la BNB n'a été informée, à aucun moment, de la conclusion de nouveaux contrats de consultance, ni d'éléments pouvant évoquer la reprise de telles pratiques de rémunération.

— Dans le relevé de décembre 2015 transmis par le réviseur de la Banque Optima à la BNB, il est fait

melding gemaakt van zeer aanzienlijke bestuurdersvergoedingen uitbetaald aan Imaco NV in 2014 en 2015. Imaco NV bekleedde in deze periode geen enkel bestuursmandaat in Optima Bank en Optima Group. Geconfronteerd met deze vaststelling ondervroeg de NBB Optima Bank en Optima Group over de economische motivatie voor de bestuurdersvergoedingen. In antwoord op deze vraag maakten Optima Bank en Optima Group op 15/02/2016 een aantal consultancy-overeenkomsten over die blijkbaar- en zonder dat de NBB hiervan ooit in kennis werd gesteld – *met ingang van 2013*- waren afgesloten tussen Optima Bank en Optima Group enerzijds en tussen Optima Group en Imaco NV anderzijds. Aldus leek Optima Bank onrechtstreeks (via tussenplaatsing van Optima Group) te hebben georganiseerd wat haar vanaf december 2012 uitdrukkelijk door de NBB was verboden. De CFO en de CEO van Optima Bank waren medeondertekenaars van deze spiegelcontracten.

— Niet alleen de omzeiling van het verbod op die consultancy-overeenkomsten wordt door de NBB als een probleem beschouwd, maar vooral ook de vaststelling dat er geen reële tegenprestaties tegenover die betalingen stonden. Voor de periode 2013-2015 verdween er volgens het inspectieverslag 2,3 miljoen euro aan consultingfees van Optima Bank naar Optima Groep, betalingen waar volgens de NBB geen tegenprestaties tegenover stonden. Opvallend is dat de enige inkomsten van Optima Group voortkwamen uit de - volgens de NBB niet-geleverde - prestaties die werden gefactureerd aan Optima Bank. Dat was 100 % van de omzet en daarvan ging 73 % rechtstreeks of onrechtstreeks naar Jeroen Piqueur. De overige opbrengsten van Optima Group werden gebruikt om andere bestuurders te betalen en om de algemene bedrijfskosten te betalen. De commissie stelt vast dat de bestuurders van optima groep dus voor 100 % moeten zijn betaald geweest uit inkomsten waar volgens de NBB geen prestaties tegenover hebben gestaan. De vraag stelt zich wat de verantwoordelijkheid is van alle bestuurders van Optima Groep gezien al het voorgaande. De Commissie beschikt niet over precieze gegevens aangaande de draadwijdte van het lopende gerechtelijk onderzoek en de individuele verantwoordelijkheden, maar verwacht dat deze aangelegenheid in de loop van het gerechtelijk onderzoek aan de orde zal komen.

4. Wegens het faillissement is het onmogelijk te bepalen of Optima Bank in 2016 winstgevend zou geworden zijn. Het valt te betwijfelen dat dit het geval zou geweest zijn. Deze twijfel blijkt reeds uit het bijzonder verslag van E&Y van 10 december 2015 over de betrouwbaarheid van het financieel plan voor 2016-2018. Dit verslag stelde dat de gebudgetteerde winsten gebaseerd zijn op een “*top-down*” methode en de vertaling zijn van

mention d’indemnités d’administrateur considérables versées à Imaco SA en 2014 et 2015. À cette époque, Imaco SA n’exerçait aucun mandat d’administrateur au sein de la Banque Optima ou de Optima Group. Ayant fait cette constatation, la BNB a interrogé la Banque Optima et Optima Group sur la motivation économique de ces indemnités d’administrateur. En réponse à cette question, la Banque Optima et Optima Group ont transmis, le 15 février 2016, plusieurs contrats de consultance qui – sans que la BNB en ait jamais été informée – avaient été conclus, avec effet en 2013, entre la Banque Optima et Optima Group, d’une part, et Imaco SA, d’autre part. Il semblerait ainsi que la Banque Optima avait organisé indirectement (par l’entremise d’Optima Group) une construction que la BNB lui avait expressément interdite dès décembre 2012. Le CFO et le CEO de la Banque Optima étaient cosignataires de ces contrats miroirs.

— La BNB juge problématique non seulement le contournement de l’interdiction portant sur ces contrats de consultance, mais aussi et surtout le fait qu’à ces paiements ne correspondaient pas de contreparties réelles. Selon le rapport d’inspection, au cours de la période 2013-2015, 2,3 millions d’euros ont disparu au titre d’honoraires de consultance payés par la Banque Optima au groupe Optima. Selon la BNB, ces paiements ont été effectués sans contrepartie. Il est frappant de constater que les seuls revenus de l’Optima Group provenaient de services – non prestés selon la BNB – facturés à la Banque Optima. Ces prestations constituaient 100 % du chiffre d’affaires, dont 73 % sont arrivés directement ou indirectement entre les mains de Jeroen Piqueur. Les autres revenus d’Optima Group ont été utilisés pour rémunérer d’autres administrateurs et payer des frais généraux de fonctionnement. La commission constate que les administrateurs du groupe Optima ont donc été intégralement payés à l’aide de revenus qui, selon la BNB, étaient sans aucune contrepartie. La question se pose de savoir, au vu de tout ce qui précède, quelle est la responsabilité de tous les administrateurs du groupe Optima. La Commission ne dispose pas d’informations précises sur la portée de l’enquête judiciaire en cours, ni sur les responsabilités individuelles, mais s’attend à ce que cette question soit abordée au cours de l’enquête judiciaire.

4. Compte tenu de la faillite, il est impossible d’établir si la banque Optima serait devenue bénéficiaire en 2016. Il est permis de formuler des doutes à cet égard. Le rapport spécial de E&Y du 10 décembre 2015 concernant la fiabilité du plan financier pour 2016-2018 comportait déjà des doutes en la matière. Ce rapport indiquait que les bénéfices budgétisés étaient basés sur une méthode “*top-down*” et reflétaient les ambitions de la direction.

de ambities van het management. De assumpties over nieuwe en bestaande klanten werden als zeer ambitieus ingeschat.

De beschikbare cijfers voor 2016 zijn overigens niet erg bemoedigend. De voormalige CEO schatte tijdens een hoorzitting het operationeel verlies van 1 januari 2016 tot april 2016 op een bedrag 500.000 euro. De verslagen van de raad van bestuur van Optima van 16 februari 2016, 23 maart 2016 en 13 april 2016 maken melding van een gerealiseerd operationeel verlies voor januari en februari van 2016 van 665.000 euro. De verwachte *cash outflow* voor 2016 wordt door de raad van bestuur in maart geraamd op ongeveer 3 miljoen euro, terwijl in februari nog gerekend werd op een *cash inflow* van 903.258 euro. Het operationeel resultaat voor 2016 werd verder bezwaard door de goedkeuring door de raad van bestuur van een vergoeding ten voordele van de heer Piqueur voor zijn borgstelling van 20 miljoen euro ten gunste van Optima Bank. Volgens persberichten naderhand zou de totale vergoeding voor de borgstelling oplopen tot 600.000 euro.

5. Was Optima solvabel op het ogenblik van het faillissement? Op grond van de voorlopige berekeningen van de curatoren wordt het verschil tussen activa en passiva ten gevolge van het faillissement op iets meer dan 43 miljoen euro geschat. Na aftrek van het sociaal passief (dat rechtstreeks het gevolg is van het faillissement) blijft nog een tekort over van iets meer dan 30 miljoen euro. Van dit tekort bestaat ongeveer 10 miljoen euro uit deposito's van openbare besturen.

Het tekort wijst op een problematische solvabiliteit op het ogenblik van het faillissement. Bij een doorstart zou dit probleem door toekomstige winsten uit bedrijfsactiviteiten of door een bijkomende kapitaalbreng van de aandeelhouders moeten worden opgevangen. Het is nog maar een vraag of dit überhaupt mogelijk was.

2.4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Zoals eerder aangestipt moeten aanbevelingen in verband met de toezichtfunctie zich richten op de toekomst en niet op het verleden. Zij moeten uitgaan van de realiteit en het wetgevend kader van vandaag.

2.4.1. EEN ROADMAP VOOR HET BANKENTOEZICHT

Een ruime kapitalisatie is noodzakelijk voor de overname en uitbouw van een bank. De kapitaalbreng van de aandeelhouders moet volstaan om de overname te financieren maar moet ook voorzien in de overbrugging

Les hypothèses concernant des clients nouveaux et existants étaient considérées comme très ambitieuses.

Les chiffres disponibles pour 2016 n'étaient d'ailleurs pas très encourageants. Lors d'une audition, l'ancien CEO a estimé que la perte opérationnelle pour la période du 1er janvier à avril 2016 s'élevait à 500 000 euros. Les rapports du conseil d'administration d'Optima des 16 février 2016, 23 mars 2016 et 13 avril 2016 font mention d'une perte opérationnelle réalisée de 665 000 euros pour janvier et février 2016. Le conseil d'administration a estimé en mars que le *cash outflow* prévu pour 2016 représenterait quelque 3 millions d'euros alors qu'en février on tablait encore sur un *cash inflow* de 903.258 euros. Le résultat opérationnel pour 2016 a encore été grevé par une indemnité au profit de M. Piqueur pour son cautionnement de 20 millions d'euros en faveur de la Banque Optima, qui avait été approuvée par le conseil d'administration. D'après des communiqués de presse publiés par la suite, l'indemnité totale pour le cautionnement aurait atteint 600 000 euros.

5. Optima était-elle solvable au moment de la faillite? Sur la base des calculs provisoires des curateurs, la différence entre l'actif et le passif à la suite de la faillite est estimée à un peu plus de 43 millions d'euros. Après déduction du passif social (qui résulte directement de la faillite), il reste encore un déficit d'un peu plus de 30 millions d'euros. Environ 10 millions d'euros de ce déficit sont constitués de dépôts des pouvoirs publics.

Le déficit est le symptôme d'une solvabilité problématique au moment de la faillite. En cas de redémarrage, ce problème devrait être résolu par de futurs bénéfices provenant de l'activité de l'entreprise ou par un apport de capital supplémentaire de la part des actionnaires. La question est toutefois de savoir si cela était réellement possible.

2.4. CONCLUSIONS ET RECOMMANDATIONS

Ainsi qu'il a été souligné précédemment, les recommandations relatives à la fonction de surveillance doivent être orientées vers l'avenir et non vers le passé. Elles doivent partir de la réalité et du cadre législatif d'aujourd'hui.

2.4.1. UNE FEUILLE DE ROUTE POUR LA SURVEILLANCE BANCAIRE

La reprise et le développement d'une banque impliquent une capitalisation importante. L'apport de capitaux de la part des actionnaires doit être suffisant pour financer la reprise, mais également pour couvrir

van periodes van negatieve rendabiliteit. De uitbouw van een duurzame bank vereist immers een investering op de middellange en de lange termijn.

De NBB legt aan de banken onder haar toezicht een roadmap op. De roadmap is een overeenkomst tussen de NBB en bank waarin de NBB oplegt welke reglementering moet worden nageleefd, waarin beide partijen vaststellen waar voornaamste zwaktes van de bank bij het toepassen van de reglementering, en waarbij voor elk tekort een tijdschema wordt afgesproken waarop het dient verholpen te worden, met waar nodig de nodige mijlpalen en rapporteringsvereisten. Deze *roadmap* moet uitgaan van de bestaande wetgeving op nationaal en Europees vlak en toegepast worden op de betrokken bank. Zij moet rekening houden met de lessen en ervaringen met het banktoezicht in België en andere landen. Zij moet ook het voorwaardelijk karakter van een bankvergunning benadrukken en omkaderen.

De huidige wetgeving vereist reeds de vastlegging van plannen om crisissituaties aan te pakken, te weten het herstelplan van de bank en het afwikkelingsplan van de afwikkelingsautoriteit. Ervaring tot dusver wijst dat de onmiddellijke meerwaarde van de plannen ligt in het analyse- en *governance*proces, evenals de dialoog met de toezichthouders die ermee gepaard gaan.

De bedoeling van de *roadmap* is dit proces en deze dialoog uit te breiden naar situaties waar er (nog) geen sprake is van crisis. Deze *roadmap* is dynamisch in de zin dat zij wordt aangepast in functie van de evolutie in de relatie tussen de toezichthouder en de bank. Hierbij behoudt de toezichthouder een grote en essentiële flexibiliteit om de maatregelen te kiezen in functie van de omstandigheden die zich voordoen in een gegeven dossier. De bank weet op elk ogenblik wat er van haar verwacht wordt.

De roadmap omvat ondermeer:

- een overzicht van de voorwaarden die moeten voldaan worden om een banklicentie te verkrijgen en/of te behouden;
- een duidelijk tijdspad waarin de maatregelen en voorwaarden van de toezichthouder worden geïmplementeerd;
- de gevolgen van het niet respecteren van het opgelegde tijdspad;
- de sancties bij niet-naleving van de richtlijnen van de toezichthouder die kunnen gaan tot en met de

les périodes de rentabilité négative. Le développement d'une banque durable suppose en effet un investissement à moyen et long terme.

La BNB imposera une feuille de route aux banques dont elle assure le contrôle. Cette feuille de route sera une convention conclue entre la banque et la BNB dans laquelle cette dernière précisera la réglementation à observer, où les deux parties consigneront les principales faiblesses de la banque dans l'application de la réglementation et où, pour chaque manquement, elles conviendront d'un calendrier pour y remédier, en précisant, au besoin, les étapes nécessaires et les conditions du rapportage. Cette feuille de route doit être conforme à la législation actuelle, tant nationale qu'européenne, et être appliquée à la banque concernée. Elle doit tenir compte des enseignements et des expériences acquis en matière de surveillance bancaire en Belgique et dans d'autres pays. Elle doit également souligner et encadrer le caractère conditionnel d'une licence bancaire.

La législation actuelle exige déjà que des plans soient définis pour affronter les situations de crise, à savoir le plan de redressement de la banque et le plan de résolution de l'autorité de résolution. Jusqu'ici, l'expérience montre que la plus-value immédiate des plans réside dans le processus d'analyse et de gouvernance et dans le dialogue avec les organes de surveillance qui vont de pair.

L'objectif de la feuille de route est d'élargir ce processus et ce dialogue aux situations où il n'est pas (encore) question de crise. Cette feuille de route est dynamique dans la mesure où elle est adaptée en fonction de l'évolution de la relation entre la banque et l'organe de surveillance. À cet égard, celui-ci conserve une grande et essentielle flexibilité pour choisir les mesures en fonction des circonstances particulières dans un dossier donné. La banque sait à tout moment ce qu'on attend d'elle.

La feuille de route comporte notamment:

- un relevé des conditions qui doivent être réunies pour pouvoir obtenir et/ou conserver une licence bancaire;
- un calendrier clair pour la mise en œuvre des mesures et conditions imposées par l'autorité de surveillance;
- les conséquences du non-respect du calendrier imposé;
- les sanctions du non-respect des directives de l'autorité de surveillance, qui peuvent aller jusqu'au

ontmanteling van de bank, de teruggave van de vergunning, de gedwongen overname of het faillissement.

De prudentiële *toolbox* van de toezichthouder bevat reeds een groot aantal instrumenten om het toezicht te concretiseren. Toch leert de ervaring met Optima Bank dat deze palet aan instrumenten op een viertal punten kan versterkt te worden zodat de *roadmap* effectief geïmplementeerd kan worden.

Het verlenen van een bankvergunning moet gekoppeld zijn aan een realistisch en duidelijk *business plan*. Dit plan legt de nadruk op duurzame groei van de bank op de middellange en langere termijn. Het bevat ook concrete doelstellingen en kritische performantie-indicatoren (KPI's) op het vlak van rendabiliteit, solvabiliteit en liquiditeit.

De interne mechanismen van audit, *compliance* en risicobeheer moeten op punt staan bij de verlening van een bankvergunning of moeten met de hoogste prioriteit op korte termijn gerealiseerd worden. Wanneer de NBB ontdekt dat één of meerdere van deze interne mechanismen ontoereikend zijn, moet de NBB overgaan tot de aanstelling van een onafhankelijke compliance, risk en/of audit officer."

2.4.2. DE AFDWINGBAARHEID VAN DE AANMANINGEN VAN DE TOEZICHTHOUDER

Een eerste belangrijk aspect betreft de instrumenten bij niet naleving van de aanmaningen van de toezichthouder. Artikel (345 en) 346 van de wet van 25 april 2014 op het statuut en het toezicht op kredietinstellingen (Bankwet) zijn op heden te eng geformuleerd om de NBB toe te laten dwangmaatregelen op te leggen na aanmaning tot naleving van een haar genomen beslissing. In de huidige bankwet is er sprake van niet naleving van de regelgeving. Dit zou moeten worden uitgebreid met niet naleving van een bevel van de NBB.

2.4.3. AANSTELLING VAN EEN VOORLOPIGE BESTUURDER OF ZAAKVOERDER ALS UITZONDERLIJKE HERSTELMAATREGEL

In crisissituaties is het nodig dat de toezichthouder snel uitzonderlijke herstelmaatregelen kan opleggen. De aanstelling van een voorlopige bestuurder of zaakvoerder zonder vooraf de vervanging van één of meerdere bestuurders te gelasten is in de huidige bankwetgeving (artikel 236, §1, 2°, van de bankwet) niet mogelijk. In lijn met de *Solvency II*-wetgeving kan men er aan denken deze beperking versoepelen. Wanneer de omstandigheden dit rechtvaardigen, kan de toezichthouder in

démantèlement de la banque, à la restitution de la licence, à la reprise forcée ou à la faillite.

L'autorité de surveillance dispose déjà d'un grand nombre d'outils prudentiels pour concrétiser la surveillance. Or, le cas de la Banque Optima montre que cette palette d'instruments pourrait être renforcée sur quatre points afin de permettre la réalisation effective de la feuille de route.

L'octroi d'une licence bancaire doit être lié à un *business plan* réaliste et clair mettant l'accent sur la croissance durable de la banque à moyen et à plus long terme et assorti d'objectifs concrets et d'indicateurs clés de performance (ICP) en matière de rentabilité, de solvabilité et de liquidités.

Les mécanismes internes d'audit, de *compliance* et de gestion du risque doivent être au point lors de l'octroi d'une licence bancaire ou être instaurés à bref délai avec la plus haute priorité. Lorsque la BNB découvre qu'un ou plusieurs de ces mécanismes internes sont insuffisants, elle doit procéder à la désignation d'un *compliance officer*, d'un *risk officer* et/ou d'un *audit officer* indépendant."

2.4.2. LE CARACTÈRE CONTRAIGNANT DES INJONCTIONS DE L'AUTORITÉ DE SURVEILLANCE

Un premier aspect important est celui des instruments susceptibles d'être appliqués en cas de non-respect des injonctions de l'autorité de surveillance. L'article 346 (et l'article 345) de la loi du 25 avril 2014 relative au statut et au contrôle des établissements de crédit (loi bancaire) sont actuellement formulés de façon trop stricte pour permettre à la BNB d'infliger des mesures coercitives à la suite d'une injonction de respecter l'une de ses décisions. Dans sa version actuelle, la loi bancaire parle de non-respect de la réglementation. On devrait envisager d'y ajouter le non-respect d'un ordre de la BNB.

2.4.3. DÉSIGNATION D'UN ADMINISTRATEUR OU D'UN GÉRANT PROVISOIRE À TITRE DE MESURE DE REDRESSEMENT EXCEPTIONNELLE

En situation de crise, il est essentiel que l'autorité de surveillance puisse imposer rapidement des mesures de redressement exceptionnelles. Sous l'empire de la législation bancaire actuelle (article 236, § 1er, 2°, de la loi bancaire), il est impossible de désigner un administrateur ou gérant provisoire sans enjoindre préalablement le remplacement d'un ou de plusieurs administrateurs. On pourrait, dans le prolongement de la législation Solvabilité II, songer à assouplir cette limitation. Lorsque

bijzondere omstandigheden overgaan tot de aanstelling van één of meer voorlopige bestuurders of zaakvoerders *zonder* vooraf de vervanging te gelasten van alle of een deel van de bestuursleden.

De NBB dient te onderzoeken hoe haar communicatie met de gecontroleerde banken kan verbeterd worden met het doel misverstanden en tegenspraak achteraf te voorkomen. Hierbij wordt o.a. gedacht aan het systematisch opvolgen van telefonisch contact met een mail indien het contact heeft geleid tot conclusie of to-do's; aan het verduidelijken van termen waar de NBB een kans op dubbelzinnigheid ziet; en het afbakenen van vluchtwegen wanneer de kans hierop kan worden vermoed

Er dient onderzocht te worden of er geen wetgevend initiatief kan worden genomen om de NBB toe te laten sneller in te grijpen en een speciaal commissaris aan te stellen wanneer een bank de aanbevelingen van de NBB niet tijdig opvolgt en hierdoor een ALM, governance- of solvabiliteit-risico dreigt te ontstaan”

2.4.4. DE VERMOGENSGARANTIE VAN OVERNEMERS EN HOOFDAANDEELHOUDERS

Een hinderpaal voor de NBB in het Optima dossier was het ontbreken van een gedetailleerd inzicht in de financiële slagkracht van de hoofdaandeelhouders. Deze informatie is cruciaal voor het toezicht op de kapitalisatie, de solvabiliteit en liquiditeit van een bank. Deze informatie is waardevol op het ogenblik van de toekenning van de bankvergunning. Maar ze is vooral belangrijk wanneer de bank in problemen komt. De ervaring met Optima Bank leert dat dan het risico reeel wordt dat de hoofdaandeelhouders hun financiële verplichtingen niet meer kunnen of willen nakomen.

In de huidige wetgeving ligt het niet voor de hand om voldoende zicht te krijgen op de financiële situatie van fysieke personen. Er dient onderzocht te worden of in de wetgeving niet kan worden voorzien dat bij het verkrijgen van een bankvergunning de NBB het neerleggen van een vermogensgarantie en verklaring op eer kan vragen wanneer zij dit opportuun acht, gegeven haar inschatting van het risico op een toekomstig solvabiliteitsprobleem en beperkte toegang tot externe middelen.” Als sanctie bij oneerlijke informatieverstrekking zou valsheid in geschrifte en een beroepsverbod gelden. Deze benadering ligt in de lijn die de ECB en sommige landen reeds vandaag volgen. In de Belgische wetgeving zou dit kunnen worden vermeld in de wettelijke bepalingen

des circonstances particulières le justifient, l'autorité de surveillance pourrait procéder à la désignation d'un ou de plusieurs administrateurs ou gérants provisoires *sans* enjoindre préalablement le remplacement de tout ou partie des membres du conseil d'administration.

La BNB doit examiner comment elle peut améliorer sa communication avec les banques contrôlées afin de prévenir les malentendus et les contestations ultérieures. À cet égard, elle songera notamment à faire systématiquement suivre tout contact téléphonique d'un courrier électronique si ce contact a donné lieu à une conclusion ou à la formulation de mesures à prendre, à clarifier les termes qui, selon la BNB, présentent un risque d'ambiguïté et à circonscrire les failles lorsqu'un risque de faille peut être présumé.

Il convient d'examiner s'il n'est pas possible de prendre une initiative législative pour permettre à la BNB d'intervenir plus rapidement et de désigner un commissaire spécial lorsqu'une banque ne met pas en œuvre les recommandations de la BNB en temps utile, et risque ainsi de créer un risque en termes de LCB, de gouvernance ou de solvabilité.

2.4.4. LA GARANTIE PATRIMONIALE DES REPRENEURS ET DES ACTIONNAIRES PRINCIPAUX

L'absence de vue détaillée des ressources financières des actionnaires principaux constituait une difficulté pour la BNB dans le dossier Optima. Cette information est essentielle au regard de la surveillance de la capitalisation, de la solvabilité et de la liquidité d'une banque. Cette information est précieuse au moment de la délivrance de la licence bancaire. Mais elle est surtout importante lorsque la banque est confrontée à des difficultés. L'expérience acquise avec la Banque Optima apprend que c'est alors que le risque devient réel que les actionnaires principaux ne puissent ou ne veulent plus respecter leurs obligations financières.

Dans l'état actuel de la législation, il n'est pas évident de se faire une idée adéquate de la situation financière de personnes physiques. Il convient d'examiner si la législation ne peut pas prévoir que, lors de la délivrance d'une licence bancaire, la BNB puisse exiger une garantie patrimoniale et une déclaration sur l'honneur lorsqu'elle l'estime opportun, compte tenu de son estimation du risque d'un futur problème de solvabilité et d'accès limité à des fonds externes. La communication d'informations malhonnêtes pourrait être constitutive d'un faux en écriture et entraîner une interdiction professionnelle. Cette approche s'inscrit dans le droit fil des pratiques déjà adoptées par la BCE et certains pays. Dans la législation belge, elle pourrait

met betrekking tot de verwerving van gekwalificeerde deelnemingen.

2.4.5. **EEN AFWIKKELINGSCENARIO ALS INSTRUMENT BIJ TOEZICHT VAN BANKEN IN PROBLEMEN**

Wanneer het voor een financiële instelling almaar slechter gaat, is het soms beter een ontmantelingsprocedure op te starten, veeleer dan het risico te nemen dat overheidsgeld moet worden aangesproken, inzonderheid wanneer die financiële middelen afkomstig zijn van lokale of parastatale overheidsstructuren, die per definitie een conservatief risicobeheer moeten voeren (zie deel 5.2).

Nu op Europees niveau het gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme is ingesteld, hebben de nationale afwikkelingsautoriteiten voor elke bank afwikkelingsplannen uitgewerkt die kunnen worden uitgetest en verbeterd op grond van de verworven expertise, onder meer ten aanzien van niet-systemische banken. Zoals eerder aangegeven, kan het gebruik van “verarmingsstrategieën” door de in moeilijkheden verkerende structuur worden tegengegaan door sneller een ontmantelingsprocedure op te starten en de instelling vroeger onder toezicht te plaatsen; aldus kan ook worden voorkomen dat overheidsgeld moet worden aangewend (zie ook het deel 3.6.3). Het klopt dat een te snelle ontmanteling ertoe kan leiden dat de schuldeisers of de grote depositohouders grotere verliezen lijden, maar de voorrang moet nog steeds uitgaan naar het verdedigen van het algemeen belang, in dit geval door de impact van een bankfaillissement op de belastingplichtige zo beperkt mogelijk te houden.

2.4.6. **RAPPORTERING**

De NBB dient te onderzoeken of de regels voor contacten niet verder geformaliseerd dienen te worden. Hierbij wordt o.a. gedacht aan een aantal regelmatige formele contact momenten tussen de CEO, CRO, CFO, en Compliance Officer met hun tegenpartijen bij de NBB, en een meer duidelijke aflijning wie verantwoordelijk is voor welke rapportering naar de NBB, de aanstelling van een verantwoordelijk primair contact, dat ook op alle communicatie (behalve klokkenluider) gekopieerd wordt.

être insérée dans les dispositions légales relatives à l’acquisition de participations qualifiées.

2.4.5. **UN SCENARIO DE RÉOLUTION EN TANT QU’INSTRUMENT POUR LA SURVEILLANCE DES BANQUES EN DIFFICULTÉ**

Lorsque la situation d’une institution financière s’aggrave durablement, il peut être préférable d’entamer une procédure de démantèlement que de prendre le risque d’impliquer des fonds publics, en particulier lorsque ces fonds proviennent de structures publiques locales ou parastatales dont la gestion du risque doit être conservatrice par définition (voir la section 5.2).

Suite à la mise en place du mécanisme de résolution unique (MRU) au niveau européen, les autorités nationales de résolution ont désormais établi des plans de résolution pour chaque banque, que l’on peut tester et améliorer sur base des expériences acquises, notamment à l’égard de banques non-systémiques. Comme souligné précédemment, le lancement plus rapide d’une procédure de démantèlement et une mise sous tutelle plus précoce peut permettre de contrecarrer les stratégies d’appauvrissement de la structure en difficulté et éviter l’implication de fonds publics (voir également la section 3.6.3). Il est vrai qu’un démantèlement trop rapide peut conduire les créanciers ou les gros déposants à enregistrer des pertes plus importantes, mais la priorité doit rester, la défense de l’intérêt général qui consiste ici à minimiser l’impact d’une faillite bancaire sur le contribuable.

2.4.6. **RAPPORTAGE**

La BNB doit examiner s’il n’y a pas lieu de formaliser davantage les règles relatives aux contacts. À cet égard, on songera notamment à certains contacts formels réguliers entre le CEO, le CRO, le CFO, et le *Compliance Officer*, et leurs contreparties auprès de la BNB, et à une délimitation plus claire de l’identité des personnes responsables en matière de rapportage à la BNB, à la désignation d’un contact primaire responsable, également mentionné sur toutes les communications (abstraction faite des lanceurs d’alerte).

HOOFDSTUK 3. — EVALUATIE VAN DE WETGEVING EN VAN DE INSTRUMENTEN VOOR FINANCIËLE CONTROLE

3.1. EVALUATIE VAN DE DESKUNDIGHEID EN VAN DE PROFESSIONELE BETROUWBAARHEID

De normen inzake deskundigheid en professionele betrouwbaarheid werden gevoelig aangescherpt ingevolge de financiële crisis van 2007-2009, waarvan de omvang met name te verklaren viel door het gewaagde beheer van verscheidene kredietinstellingen. Om die tekortkomingen te verhelpen, werd de CBFA er tot in maart 2011 mee belast na te gaan of de bestuurders, effectieve leidinggevenden en verantwoordelijken voor de onafhankelijke controlefuncties van de kredietinstellingen *permanent* beschikten over de vereiste deskundigheid en professionele betrouwbaarheid om hun functie uit te oefenen (artikel 19 van de bankwet). Het is interessant op te merken dat de vereiste dat de controle permanent is, met name impliceert dat elk nieuw element kan leiden tot een nieuwe inschatting van de deskundigheid en de professionele betrouwbaarheid.

Zoals wordt uitgelegd in afdeling 2 heeft de CBFA het in 2011 vigerend wettelijk kader in acht genomen. In haar rapport heeft de CBFA het reputatierisico beklemtoond waaraan de nieuwe bankstructuur bloot dreigde te staan, met name door te herinneren aan de antecedenten van de heren Verwilt en Piqueur, wier dossiers trouwens aan de NBB zouden worden bezorgd bij de uitbouw van “*Twin Peaks*”. Op grond van de vigerende wetgeving kon formeel geen enkele ongunstige evaluatie worden uitgebracht.

Sedert 1 april 2011 en de instelling van het “*Twin Peaks*”-model maakt de “*fit & proper*”-evaluatie deel uit van de door de NBB uitgevoerde prudentiële controle. Sindsdien hebben verscheidene initiatieven geleid tot regelgevende documenten in de bank- en de verzekeringssector. In de banksector bevat een ontwerp voor een richtlijn (vaak afgekort tot “CRD IV”) tot wijziging van de oorspronkelijke *Capital Requirement Directive* (CRD), de nieuwe “*fit & proper*”-regels, waarvan sommige al bestonden in de Belgische regelgeving. De nieuwe bankwet van 2014 is trouwens strikter dan “CRD IV”. Ook in de verzekeringssector werden naar aanleiding van de omzetting van de Solvabiliteit II-richtlijn nieuwe “*fit & proper*”-regels ingesteld.

Die ontwikkelingen hebben de NBB ertoe aangezet om haar eigen “*fit & proper*”-beleid onder de loep te nemen en om dienaangaande in een beter raamwerk te voorzien. De circulaire van 17 juni 2013 legt uit hoe de NBB aan de “*fit & proper*”-wetsbepalingen concreet vorm geeft, en verstrekt richtlijnen over de wijze

CHAPITRE 3. — EVALUATION DE LA LEGISLATION ET DES INSTRUMENTS DU CONTROLE FINANCIER

3.1. L’EVALUATION DE L’EXPERTISE ET DE L’HONORABILITE

Les normes en matière d’expertise et d’honorabilité se sont sensiblement renforcées suite à la crise financière de 2007-2009 dont l’ampleur s’expliquait notamment par la direction hasardeuse de plusieurs établissements de crédit. Dans le but de remédier à ces failles, la CBFA a été chargée jusqu’en mars 2011 de vérifier si les administrateurs, dirigeants effectifs et responsables de fonctions de contrôle indépendantes des établissements de crédit disposaient *en permanence* de l’expertise et de l’honorabilité professionnelle requises pour exercer leur fonction (article 19 de la loi bancaire). Il est intéressant de noter que l’exigence d’un contrôle permanent implique notamment que tout élément nouveau peut amener à une réévaluation de l’expertise et de l’honorabilité.

Comme expliqué dans la section 2, le CBFA a respecté le cadre réglementaire en vigueur en 2011. Dans son rapport, la CBFA a souligné le risque de réputation auquel la nouvelle structure bancaire risquait de faire face, en rappelant les antécédents de Messieurs Verwilt et Piqueur, dont les dossiers seront d’ailleurs transmis à la BNB lors de la mise en place du *Twin Peaks*. Aucune évaluation négative n’avait pu être émise sur le plan formel en vertu de la législation en vigueur.

Depuis le 1er avril 2011 et la mise en place du modèle “*Twin Peaks*”, l’évaluation “*fit & proper*” fait partie du contrôle prudentiel exercé par la BNB. Plusieurs initiatives ont depuis lors abouti à des documents réglementaires dans le secteur bancaire et des assurances. Dans le secteur bancaire, un projet de directive, souvent désigné “CRD IV” en abrégé, modifiant la “*Capital Requirements Directive*” (CRD) initiale, contient les nouvelles règles “*fit & proper*” dont certaines existaient déjà dans la réglementation belge. La nouvelle loi bancaire de 2014 est d’ailleurs plus stricte que la “CRD IV”. Dans le secteur des assurances, la transposition de la directive Solvabilité II a également instauré de nouvelles règles “*fit & proper*”.

Ces développements ont incité la BNB à examiner de près sa propre politique “*fit & proper*” et à mieux l’encadrer. La circulaire du 17 juin 2013 explique comment la BNB concrétise les dispositions légales “*fit & proper*” et fournit des directives sur la manière dont elle procédera à l’avenir pour les évaluations “*fit & proper*”.

waarop zij in de toekomst te werk zal gaan voor de “*fit & proper*”-evaluatie. Zo staat op bladzijde 10 van die tekst te lezen: “Uit het volledige overzicht van beschikbare informatie en antecedenten wordt een duidelijk en minder statisch beeld verkregen van het functioneren van een persoon. De combinatie van de informatie-elementen geeft een inzicht in een patroon van handelen en/of nalaten van een persoon en kan [...] leiden tot het oordeel dat de betrokkene niet (meer) geschikt wordt geacht of op een bepaald onderdeel zijn deskundigheid dient te verbeteren.”.

Bijgevolg zou een soortgelijk dossier als dat van de heer Piqueur thans wellicht niet langer een gunstige “*fit & proper*”-evaluatie kunnen krijgen, omdat kwalitatieve elementen in aanmerking worden genomen. Belangrijk is voorts dat, aangaande de gedragsregels waarop de FSMA moet toezien, de uitbreiding van de MiFiD-regels (*Markets in Financial Instruments Directive*) tot de verzekeringssector (de zogenaamde “AssurMiFiD-bepalingen”) op 1 mei 2015 in werking is getreden. Aan die inwerkingtreding ging een lange periode vooraf, met twee vernietigingsberoepen voor het Grondwettelijk Hof en vier vernietigingsberoepen voor de Raad van State, waarvan twee nog hangende zijn. België heeft trouwens als een van de weinige landen van de Europese Unie de gedragsregels tot de verzekeringssector uitgebreid, waarmee ons land aldus anticipeert op de richtlijn betreffende verzekeringsdistributie (*Insurance Distribution Directive*, afgekort IDD).

Sinds april 2012, ten slotte, werd een Europees uitwisselingssysteem voor criminele informatie (*European Criminal Records Information System*, afgekort ECRIS) ingesteld ter begeleiding van de uitwisseling van informatie over veroordelingen tussen de EU-lidstaten. Dankzij de steun van de gerechtelijke overheden zou dat register de NBB en de FSMA in staat moeten stellen om bij de evaluatie van de deskundigheid en de professionele betrouwbaarheid, stelselmatig en geregeld na te gaan of in het buitenland laakbare daden werden gepleegd. In dat verband is het betreuenswaardig dat de veroordeling van de heer Jeroen Piqueur in Spanje, die van 31 juli 2009 dateerde, pas op 21 januari 2015 ter kennis werd gebracht aan het Belgische register, ook al was dat in het beste geval pas mogelijk geweest in april 2012, dus verscheidene maanden na de toestemming om Ethias Bank door OFF te laten overnemen. Die episode toont aan dat een actieve samenwerking tussen enerzijds de nationale en internationale gerechtelijke autoriteiten, en anderzijds de reguleringsoverheden absoluut vereist is (zie aanbeveling 3.7.4.).

Par exemple, on peut lire le passage suivant à la page 10: “une vue d’ensemble globale des antécédents et des informations disponibles permet d’obtenir une image précise et moins statique du fonctionnement de la personne. La combinaison des informations donne une idée du mode de fonctionnement et/ou de négligence d’une personne et peut conduire à la conclusion que l’intéressé n’est (plus) considéré comme étant apte ou doit améliorer son expertise sur un point bien précis.”

Par conséquent, un dossier similaire à celui de Monsieur Piqueur ne pourrait sans doute plus aujourd’hui recevoir une évaluation “*fit & proper*” positive, étant donné la prise en compte d’éléments plus qualitatifs. On peut également souligner qu’au niveau des règles de conduite, sous responsabilité de la FSMA, l’extension des règles MiFiD (*Markets in Financial Instruments Directive*) au secteur des assurances, dites “dispositions AssurMiFiD”, est rentrée en vigueur le 1er mai 2015, faisant suite à une longue procédure au cours de laquelle ont été introduits deux recours en annulation devant la Cour constitutionnelle et quatre recours en annulation devant le Conseil d’État, dont deux sont encore pendants. La Belgique est par ailleurs un des rares pays de l’Union européenne à avoir étendu les règles de conduite au secteur des assurances, anticipant ainsi sur la directive sur la distribution d’assurances (*Insurance Distribution Directive*, IDD).

Enfin, depuis avril 2012, un système européen d’échange d’informations criminelles (*European Criminal Records Information System -ECRIS*) a été créé dans le but d’encadrer les échanges sur les condamnations entre États membres européens. Grâce au soutien des autorités judiciaires, ce registre devrait permettre à la BNB et à la FSMA de vérifier systématiquement et régulièrement si des actes répréhensibles ont été commis à l’étranger dans le cas de l’évaluation de l’expertise et de l’honorabilité. A cet égard, il est regrettable que la condamnation de Monsieur Jeroen Piqueur en Espagne, datant du 31 juillet 2009, n’ait été communiquée au registre belge que le 21 janvier 2015, même si elle n’aurait pu l’être qu’en avril 2012 dans le meilleur des cas, soit plusieurs mois après l’autorisation de rachat d’Ethias Banque par OFF. Cet épisode démontre qu’une coopération active entre les autorités judiciaires nationales et étrangères, d’une part, et les autorités de régulation, d’autre part, est absolument requise (voir la recommandation 3.7.4.).

In afdeling 3.7 worden verscheidene aanbevelingen geformuleerd in verband met de “fit & proper”-procedure.

3.2. HET “TWIN PEAKS”-MODEL

In het zogenoemde *Twin Peaks*-model, dat ook in Nederland, Duitsland en Frankrijk wordt toegepast, houdt de Nationale Bank toezicht op het financiële stelsel, zowel macroprudentieel als microprudentieel. Niet alleen werkt ze samen met de ECB om de stabiliteit van het financiële stelsel te waarborgen door het systeemrisico van de grote financiële instellingen te beoordelen, ze is ook belast met de individuele monitoring van de financiële instellingen in België die cliëntentegoeden mogen aanhouden. Zo ziet ze toe op de financiële soliditeit van de financiële instellingen die ze controleert, dankzij eisen die ze stelt inzake solvabiliteit, liquiditeit en rentabiliteit. De opdracht van de FSMA bestaat erin de goede werking, de transparantie en de integriteit van de financiële markten te waarborgen, alsook de kwaliteit van het aanbod van financiële producten en diensten. Daarnaast moet ze er ook op toezien dat de voor de financiële tussenpersonen geldende gedragsregels worden nagekomen, teneinde de cliënten te beschermen.

Op basis van de geraadpleegde documenten en de hoorzittingen kon geen enkele ernstige aanwijzing van mogelijke disfuncties van het *Twin Peaks*-model worden aangetoond. De heren Coene en Servais hebben bevestigd dat het *Twin Peaks*-model correct heeft gewerkt en ze hebben de kwaliteit benadrukt van de eruit voortvloeiende samenwerking en informatie-uitwisseling. De ondergang van Optima Bank heeft het *Twin Peaks*-model niet verzwakt; het dossier heeft aangetoond dat het geen sinecure is microtoezicht uit te oefenen op een instelling die doordrongen was van machtsconcentratie en die informatie achterhield.

3.3. INFORMATIEDELING

Het *Twin Peaks*-model was niet bedoeld om de NBB en de FSMA te isoleren van de rest van de wereld. Toch is uit de geraadpleegde documenten naar voren gekomen dat zeer zelden informatie is uitgewisseld tussen de NBB en de FSMA, enerzijds, en de andere institutionele spelers, zoals de BBI, het BIV of zelfs de gerechtelijke instanties, anderzijds.

Zo zijn er de onafhankelijke agenten bij OFF, die impliciet de rol van vastgoedmakelaar vervulden en dat nadien zijn blijven doen binnen Optima Bank. Dit netwerk van agenten werd pas in 2016 echt aansprakelijk gesteld, zelfs al hadden ze geen BIV-accreditatie. Wegens het beroepsgeheim heeft de NBB anoniem contact moeten opnemen met het BIV om zijn advies

Dans la section 3.7, plusieurs recommandations liées à la procédure “fit & proper” sont formulées.

3.2. LE MODELE “TWIN PEAKS”

Dans le modèle “*Twin Peaks*”, également en vigueur aux Pays-Bas, en Allemagne et en France, la Banque Nationale assure le contrôle du système financier, tant sur un plan macroprudentiel que microprudentiel. Non seulement elle collabore avec la BCE pour assurer la stabilité du système financier en évaluant le risque systémique des grandes institutions financières, mais elle est également chargée de la surveillance individuelle des institutions financières en Belgique qui peuvent détenir des avoirs de clients. Elle veille ainsi à assurer la solidité financière des institutions financières sous son contrôle, grâce à des exigences en matière notamment de solvabilité, de liquidité, et de rentabilité. Quant à la FSMA, elle doit garantir le bon fonctionnement, la transparence et l’intégrité des marchés financiers, ainsi que la qualité de l’offre de produits et services financiers. En parallèle, elle doit également assurer le respect des règles de conduite applicables aux intermédiaires financiers dans le but de protéger les clients.

Sur base des documents consultés et des auditions, aucune indication sérieuse de dysfonctionnement du modèle “*Twin Peaks*” n’a pu être identifiée. Messieurs Coene et Servais ont confirmé que le modèle “*Twin Peaks*” avait correctement fonctionné et ont souligné la qualité de la collaboration et des échanges d’information qui en ont suivi. La déroute de la Banque Optima n’a pas fragilisé le modèle “*Twin Peaks*”; elle a démontré les difficultés d’assurer la micro-surveillance d’une institution au sein de laquelle prévalaient la concentration du pouvoir et la dissimulation de l’information.

3.3. LE PARTAGE DES INFORMATIONS

L’objectif du modèle “*Twin Peaks*” n’était pas d’isoler la BNB et la FSMA du reste du monde. Il est néanmoins apparu dans les documents consultés que les échanges d’information entre la BNB et la FSMA, d’une part, et les autres acteurs institutionnels, d’autre part, tels que l’ISI, l’IPI ou même les autorités judiciaires, ont été particulièrement rares.

Prenons le cas des agents indépendants actifs au sein d’OFF, qui jouaient le rôle implicite d’agent immobilier et qui continueront de le faire au sein de la Banque Optima. Ce réseau d’agents ne sera véritablement mis en cause qu’en 2016, alors même qu’ils n’étaient pas accrédités par l’IPI. En raison du secret professionnel, la BNB a dû prendre contact de manière anonyme avec

te verkrijgen over de werking van de agenten die bij Optima Bank aan de slag waren.

Het BIV heeft daarop aan de NBB meegedeeld dat al wie ook maar één opdracht uitoefent die traditioneel aan de vastgoedmakelaar wordt toegewezen (prospectie, onderhandeling, specifieke informatieverstrekking over vastgoed, het aanbrengen van cliënten of vastgoed enzovoort) onderworpen moet zijn aan de door het BIV opgelegde regels. Het Instituut voegde daaraan toe dat al wie de bovenstaande activiteiten uitoefent voor rekening van derden en op zelfstandige basis zonder bij het BIV te zijn ingeschreven, een strafbaar feit pleegt.

Het zou een goede zaak zijn, mocht het BIV actiever bijdragen aan de opsporing van strafbare feiten, zoals het onrechtmatig voeren van de titel van vastgoedmakelaar. Een betere informatiedoorstroming in geval van ernstige vermoedens van strafbare feiten is wenselijk, hetzij tussen het BIV en de NBB, hetzij tussen het BIV en de FSMA, zelfs als door de cliënten geen enkele klacht werd ingediend. Het is immers ongeloofwaardig dat het BIV niet op de hoogte was van de verkoopsmethoden van de agenten van OFP en vervolgens Optima Bank. In ieder geval had er eerder contact moeten plaatsvinden tussen de NBB en het BIV, al was het informeel.

Ook dient te worden gewezen op het gebrek aan communicatie tussen de BBI, enerzijds, en de NBB en de CBFA, anderzijds. De BBI wordt slechts drie maal vermeld in het rapport van de NBB, telkens met betrekking tot het onderzoek dat de BBI voerde naar OFP en dat eind januari 2012 in de pers was gelekt. Overigens had de “*fit & proper*”-evaluatie er meer dan waarschijnlijk anders uitgezien, zo in 2011 ernstige vermoedens van fiscale fraude ter kennis waren gebracht van de CBFA en de NBB. De gerechtelijke instanties hebben op hun beurt verzuimd de NBB op de hoogte te brengen van het gerechtelijk dossier betreffende Optima Bank.

In afdeling 3.7 formuleert de commissie diverse conclusies en aanbevelingen betreffende de informatiedeling tussen de verschillende betrokken institutionele spelers.

3.4. DE RULING-AANVRAGEN IN HET KADER VAN DE AFTREK VAN VORIGE BEROEPSVERLIEZEN

Er bestaat een mogelijkheid om de verliezen voortvloeiend uit verrichtingen die beantwoorden aan rechtmatige financiële of economische behoeften, af te trekken. In geval van verwerving of van wijziging van de controle van een vennootschap die niet beantwoordt aan rechtmatige financiële of economische behoeften,

l’IPI pour obtenir son avis sur le fonctionnement des agents actifs au sein de la Banque Optima.

L’IPI a alors indiqué à la BNB que “toute personne qui n’exerce même qu’une seule mission traditionnellement dévolue au courtage immobilier (comme la prospection, la négociation, la fourniture d’information spécifique sur des biens immobiliers, l’apport de clients ou de biens immobiliers) doit être soumis aux règles imposées par l’IPI”. L’IPI a également ajouté que “toute personne exerçant les activités ci-dessus pour compte de tiers et à titre indépendant, sans être inscrite auprès de l’IPI, commet une infraction pénale”.

Il apparaît souhaitable que l’IPI prenne une part plus active dans la détection d’infractions dont celle liée à l’usurpation du titre d’agent immobilier. Une meilleure communication de l’information concernant de fortes suspicions d’infractions est souhaitable, que ce soit entre l’IPI et la BNB ou entre l’IPI et la FSMA, même lorsqu’il n’existe aucune plainte déposée par les clients. Il est effectivement difficile de croire que les méthodes de vente adoptées par les agents d’OFP puis de la Banque Optima n’étaient pas connues de l’IPI. En tout état de cause, des contacts entre la BNB et l’IPI auraient dû être pris plus rapidement, ne fût-ce que de manière informelle.

Il convient également de souligner l’absence de communication entre l’ISI, d’une part, et la BNB et la CBFA, d’autre part. L’ISI n’est mentionnée qu’à trois reprises dans le rapport de la BNB, à chaque fois au sujet de l’enquête que l’ISI menait sur OFP et qui avait fuité dans la presse vers la fin janvier 2012. Il est d’ailleurs plus que probable que l’évaluation “*fit & proper*” aurait été différente si des soupçons sérieux de fraude fiscale avaient été communiquées à la CBFA et à la BNB en 2011. Les autorités judiciaires n’ont pas non plus informé la BNB de l’évolution du dossier judiciaire touchant à la Banque Optima.

Dans la section 3.7, la commission formule plusieurs conclusions et recommandations concernant le partage de l’information entre les différents acteurs institutionnels concernés.

3.4. LES DEMANDES DE RULING DANS LE CADRE DE DEDUCTION DES PERTES PROFESSIONNELLES ANTERIEURES

Il existe une possibilité de déduire les pertes résultant d’opérations qui répondent à des besoins légitimes de caractère financier ou économique. Par contre, en cas de prise ou de changement du contrôle d’une société, qui ne répond pas à des besoins légitimes de caractère financier ou économique, les pertes professionnelles

zijn de vorige beroepsverliezen daarentegen niet aftrekbaar en dus definitief verloren (artikel 207, § 3, van het wetboek van de inkomstenbelastingen (WIB 1992)).

Niettemin kan een *ruling*-aanvraag worden ingediend (artikel 345, § 1, 3bis, van het WIB 1992). Een *ruling*, of voorafgaande beslissing, wordt gedefinieerd als een beslissing waarbij de FOD Financiën bepaalt op welke wijze de belastingwetten van toepassing zullen zijn op een welbepaalde situatie of verrichting die op fiscaal vlak nog geen uitwerking heeft gehad. Aangezien alle diensten van de FOD Financiën die *ruling* in acht moeten nemen, biedt hij de aanvrager rechtszekerheid.

Bij de aftrek van vorige verliezen beoogt de aanvraag van een *ruling* meestal de totale of gedeeltelijke overname van de aandelen van ondernemingen in moeilijkheden, alsook een wijziging van de controle op een herstructurende groep die zijn commerciële positie wil versterken door rationalisering of vereenvoudiging van zijn structuur. De Dienst voorafgaande beslissingen in fiscale zaken — ook *ruling*commissie genoemd — is van oordeel dat die wijzigingen aan gerechtvaardigde financiële of economische behoeften beantwoorden wanneer de voorgenomen transacties ertoe strekken het voortbestaan van het bedrijf, het behoud van de werkgelegenheid en de voorzetting van de activiteiten te verzekeren.

Op basis van die diverse elementen ziet het ernaar uit dat de *ruling*aanvraag door OFP bij de overname van de Ethias Bank gerechtvaardigd was en dat OFP van de *ruling*commissie geen *gunstregime* heeft gekregen.

Het wekt niettemin verwondering dat de *ruling*commissie — die een zelfstandige dienst van de FOD Financiën is — de *ruling*aanvraag van OFP heeft aanvaard terwijl op hetzelfde moment de BBI een onderzoek voerde naar OFP wegens belastingfraude. Op 30 januari 2012 heeft de BBI van Gent trouwens een *visitatie* op de maatschappelijke zetel van Optima verricht om aanwijzingen van fiscale fraude op te sporen (zie afdeling 5.1).

Bovendien kunnen vragen gesteld worden over de geldigheid van de *ruling*, zoals bekomen door OFP in het kader van het eerste overnamedossier. De *ruling* heeft immers betrekking op bepaalde verrichtingen, die toen werden voorgelegd aan de CBFA, maar waarover uiteindelijk geen goedkeuring werd gegeven.

Ten gevolge van het tweede overnamedossier is gebleken dat de toezichthouder zijn goedkeuring aan de overname heeft gegeven, waarbij natuurlijk nieuwe verrichtingen werden voorgesteld. OFP heeft daarom een avenant of verlenging van de oorspronkelijke *ruling*

antérieures ne sont pas déductibles, et donc définitivement perdues (article 207 § 3 du Code des impôts sur les revenus (CIR1992)).

Une demande de *ruling* peut néanmoins être introduite (article 345 § 1er, 3 bis du CIR 1992). Un *ruling*, ou décision anticipée, est défini comme étant une décision par laquelle le SPF Finances détermine la manière dont les lois d'impôts s'appliqueront à une situation ou à une opération bien précise qui n'a pas encore produit d'effets sur le plan fiscal. Ce *ruling* donne au demandeur la sécurité juridique car tous les services du SPF Finances doivent le respecter.

Dans le cas de la déduction des pertes antérieures, la demande de *ruling* vise le plus souvent la prise totale ou partielle d'actions ou parts d'entreprises en difficulté, et le changement de contrôle dans le cadre de la restructuration d'un groupe dans un but de rationalisation ou de simplification structurelle pour renforcer la position commerciale. Le Service des décisions anticipées en matières fiscales, ou commission de *ruling*, considère que ces changements répondent à des besoins légitimes de caractère financier ou économique lorsque les opérations projetées ont pour but d'assurer la pérennité de la société, de maintenir l'emploi et la poursuite des activités.

Considérant ces différents éléments, il semble que la demande de *ruling* introduite par OFP lors du rachat de la banque Ethias ait été légitime et que la commission de *ruling* n'ait pas accordé un *régime de faveur* à OFP.

On peut néanmoins s'étonner du fait que la *commission ruling*, qui représente un service autonome du SPF Finances, ait accepté la demande de *ruling* introduite par OFP alors même qu'OFP faisait l'objet d'une enquête de l'ISI pour fraude fiscale. Le 30 janvier 2012, l'ISI du siège de Gand effectuera d'ailleurs une *visite domiciliaire* au siège social d'Optima, à la recherche d'indices de fraude fiscale (voir la section 5.1).

On peut en outre s'interroger sur la validité du *ruling* obtenu par OFP dans le cadre du premier dossier de reprise. Le *ruling* porte en effet sur certaines opérations, qui à l'époque ont été soumises à la CBFA, mais qui n'ont en fin de compte pas été autorisées.

À la suite du deuxième dossier de reprise, il s'est avéré que l'autorité de surveillance a donné son approbation à la reprise, dans le cadre de laquelle de nouvelles opérations ont naturellement été proposées. OFP a dès lors demandé un avenant ou une prolongation du

aangevraagd, om zeker te zijn dat de recuperatie van de fiscale verliezen ook zou gelden in het geval van de nieuwe verrichtingen, waarover de toezichthouder zijn goedkeuring heeft gegeven.

Uit de doorgenomen stukken staat vast dat de rullingdienst bijkomende schriftelijke vragen heeft gesteld aan OFP, maar men daar naar eigen zeggen nooit antwoord op heeft gekregen. De rullingdienst stelt dan ook in haar brief aan deze commissie dat OFP uiteindelijk verzaakt heeft aan de aanvraag.

Gegeven bovenstaande elementen is de commissie van oordeel dat de oorspronkelijke ruling bleef bestaan, maar enkel voor het oude overnamedossier niet het nieuwe, maar dat er wel géén fiscale afdekking meer bestond voor de nieuwe verrichtingen, zoals voorgesteld door OFP en zoals aanvaard door de Nationale Bank. Dit heeft op zichzelf geen enige impact op de taxatie, maar het leidt er wel toe dat er voor de nieuwe verrichtingen geen rechtszekerheid meer bestond voor wat betreft de recuperatie van de fiscale verliezen en bijgevolg de kapitaalbasis van de fusiebank.

Het is immers zo dat de motivatie voor de overname op dat punt hetzelfde is gebleven als bij de eerste overname. De recuperatie van de fiscale verliezen is blijven bestaan als deel van de motivering. Hierdoor vraagt de commissie zich af of de geldigheid van de oorspronkelijke ruling dan ook aan bod is gekomen bij de beoordeling van het 2^e overnamedossier. Het feit dat OFP een verlenging heeft aangevraagd van de oorspronkelijke ruling doet vermoeden dat men de Nationale Bank heeft verzekerd dat men een verlenging ging bekomen. De beslissing tot goedkeuring van de overname dateert immers van 9/11/2011 en de aanvraag tot avenant bij de rullingdienst dateert daarentegen van 30/11/2011.

Uiteindelijk heeft OFP verzaakt aan de aanvraag tot avenant in februari 2012. Onder voorwendsel van het bekomen van het verlengen van de ruling kunnen daarom ernstige vragen gesteld worden over de houding van OFP t.a.v. de Nationale Bank m.b.t. de mogelijke recuperatie van fiscale verliezen. De Commissie is tot op heden nog niet verwittigd geweest van enig onderzoek van het parket hieromtrent.

3.5. DE WET VAN 11 FEBRUARI 2013 HOUDENDE ORGANISATIE VAN HET BEROEP VAN VASTGOEDMAKELAAR

De zelfstandige agenten van OFP, die verder zouden werken bij Optima Bank, waren niet erkend door het BIV; het ziet er dus naar uit dat zij een strafrechtelijke inbreuk hebben gepleegd door hun officiële functie

ruling initial, pour être certain que la récupération des pertes fiscales s'appliquerait également dans le cas des nouvelles opérations, qui avaient reçu l'approbation de l'autorité de surveillance.

Les documents examinés montrent clairement que le service de *ruling* a soumis des questions écrites supplémentaires à OFP, qui sont selon lui restées lettre morte. Dans sa lettre adressée à la commission, le service de *ruling* indique par conséquent qu'OFP a finalement renoncé à sa demande.

Compte tenu des éléments précités, la commission estime que le *ruling* initial a continué à exister, mais uniquement pour l'ancien dossier de reprise et pas pour le nouveau. Les nouvelles opérations, telles que proposées par OFP et qu'acceptées par la Banque nationale, n'étaient cependant plus pourvues de couverture fiscale. L'absence de couverture fiscale n'a en soi aucun impact sur la taxation, mais a toutefois pour conséquence qu'il n'y avait plus de sécurité juridique pour les nouvelles opérations en ce qui concerne la récupération des pertes fiscales et, par conséquent, l'assise financière de la banque fusionnée.

C'est ainsi en effet que sur ce point, la motivation de la reprise est restée la même que lors de la première reprise. La récupération des pertes fiscales a continué à exister en tant qu'élément de la motivation. De ce fait, la commission se demande si la validité du *ruling* initial a été prise en compte dans l'appréciation du deuxième dossier de reprise. Le fait qu'OFP a demandé une prolongation du *ruling* initial laisse penser que la société a assuré à la Banque nationale qu'elle allait obtenir une prolongation. La décision d'approbation de la reprise date en effet du 9/11/2011, tandis que la demande d'avenant au *ruling* auprès du Service des décisions anticipées date du 30/11/2011.

Finalement, en février 2012, OFP a renoncé à la demande d'avenant. Sous le prétexte de l'obtention d'une prolongation du *ruling*, on peut donc se poser de sérieuses questions sur l'attitude d'OFP à l'égard de la Banque nationale en ce qui concerne l'éventuelle récupération de pertes fiscales. À ce jour, la commission n'a pas encore été informée d'une quelconque enquête du parquet à ce sujet.

3.5. LA LOI DU 11 FEVRIER 2013 ORGANISANT LA PROFESSION D'AGENT IMMOBILIER

Les agents indépendants d'OFP, qui resteront actifs au sein de la Banque Optima, n'étaient pas accrédités par l'IPI et semblaient donc commettre une infraction pénale en combinant leur rôle officieux d'agent immobilier

als vermogensplanner te combineren met een officiële rol als vastgoedmakelaar. In februari 2013 trad een nieuwe wet in werking, waardoor het beroep van vastgoedmakelaar strikter werd georganiseerd, maar dat zou de agenten er niet van hebben weerhouden illegaal te handelen. Niettemin is de professionalisering van de bedrijfstak sindsdien toegenomen, want het wordt moeilijker om de functie van vastgoedmakelaar op amateuristische wijze te vervullen.

Voorheen werd het beroep van vastgoedmakelaar geregeld door de kaderwet van 1 maart 1976 tot reglementering van de bescherming van de beroepstitel en van de uitoefening van de dienstverlenende intellectuele beroepen. Het bij toepassing van die wet genomen koninklijk besluit van 6 september 1993 beschermde de beroepstitel en de uitoefening van het beroep van vastgoedmakelaar, en richtte het BIV op.

De wet van 11 februari 2013 betreft heel in het bijzonder het beroep van vastgoedmakelaar. Ze omschrijft het statuut van de vastgoedmakelaar beter en bestraft de tekortkomingen van oneerlijke makelaars strenger. De wet bekrachtigt aldus striktere regels inzake de toegang tot het beroep en voert een stringenter tuchtregime in, door het te koppelen aan een wettelijk geregelde tuchtprocedure.

De vastgoedmakelaars moeten niet alleen voldoen aan een diplomaverreichte, maar moeten ook de door het BIV vastgestelde plichtenleer in acht nemen; die wordt middels een koninklijk besluit verplicht. De vastgoedmakelaars moeten bijvoorbeeld loyaliteit, onafhankelijkheid, integriteit, toewijding, waardigheid en discretie aan de dag leggen. Ze moeten ook onmiddellijk de klant en het beroepsinstituut informeren over elk belangenconflict.

De wet legt eveneens de toepasselijke tuchtstraffen vast. De vastgoedmakelaars van wie bewezen is dat zij hun plichten hebben verzuimd, worden bestraft met een waarschuwing, een berisping, een schorsing van maximaal 2 jaar of een schrapping. Een schorsing of een schrapping kan bijvoorbeeld worden opgelegd in geval van geldverduistering. Bij schorsing mag de makelaar gedurende een bepaalde termijn, die niet langer dan twee jaar mag duren, de beroepstitel niet voeren noch het beroep uitoefenen. Er werden tevens nieuwe sancties ingevoerd, waaronder:

- de door de tuchtverheid opgelegde verplichting om binnen een bepaalde termijn een bijkomende beroepsopleiding te volgen;

- de onmogelijkheid als vastgoedmakelaar actief te zijn wanneer men werd veroordeeld wegens misbruik

à celui officiel de planificateur patrimonial. La mise en vigueur en février 2013 d'une nouvelle loi plus stricte organisant la profession d'agent immobilier n'aurait pas empêché les agents d'agir dans l'illégalité. Elle marque néanmoins une professionnalisation accrue du secteur dans le sens où il devient plus difficile de remplir la fonction d'agent immobilier en dilettante.

Jusqu'alors, la profession de l'agent immobilier était régie par la loi-cadre du 1er mars 1976 réglementant la protection du titre professionnel et l'exercice des professions intellectuelles prestataires de service. L'arrêté-royal du 6 septembre 1993, pris en application de cette loi, protégeait le titre professionnel et l'exercice de la profession d'agent immobilier et créait l'IPI.

La loi du 11 février 2013 cible tout particulièrement la profession d'agent immobilier. Elle définit mieux le statut de l'agent immobilier et sanctionne avec plus de sévérité les manquements des agents indécents. Cette loi consacre ainsi un durcissement des règles d'accès à la profession, instaure un régime disciplinaire plus strict couplé à une procédure disciplinaire désormais légalement réglementée.

Outre l'exigence de diplôme, les agents immobiliers sont tenus de respecter les règles de déontologie établies par l'IPI et rendues obligatoires par arrêté-royal. Par exemple, les agents immobiliers doivent observer les devoirs de loyauté, d'indépendance, de probité, de diligence et de dignité ainsi qu'une obligation de discrétion. Les agents sont également tenus d'informer immédiatement le client et l'Institut de toute situation de conflit d'intérêts.

La loi définit également les sanctions disciplinaires applicables. S'il est constaté qu'un agent immobilier a manqué à ses obligations, il est passible d'un avertissement, d'un blâme, d'une suspension de maximum 2 ans ou d'une radiation. Une suspension ou une radiation peut être infligée, par exemple, en cas de détournement de fonds. La suspension interdit dorénavant à l'agent le port du titre professionnel, tout en impliquant l'interdiction d'exercer pendant un terme fixé, ne pouvant excéder deux années. De nouvelles sanctions sont également introduites, dont:

- l'obligation imposée par l'autorité disciplinaire à un agent immobilier de suivre une formation professionnelle supplémentaire dans un délai déterminé;

- l'impossibilité d'exercer l'activité d'agent immobilier en cas d'antécédent judiciaire d'abus de confiance

van vertrouwen, alsook de ambtshalve schrapping wanneer men hiervoor wordt veroordeeld tijdens de periode waarin men als makelaar actief is. Ook verduistering kan aldus worden aangepakt.

Daarnaast kan de tuchtoverheid “de bewarende maatregelen nemen, die de voorzichtigheid vereist, waaronder het tijdelijk verbod om het beroep uit te oefenen”. Die maatregelen mogen niet langer dan drie maanden gelden, waarbij onder bepaalde voorwaarden echter een verlenging mogelijk is. De tuchtoverheid kan de uitspraak ook laten bekendmaken.

Op basis van de geraadpleegde documenten en de hoorzittingen lijkt men niet te kunnen stellen dat Optima Bank beter zou hebben gefunctioneerd indien deze wet zou zijn gewijzigd. Niettemin kan men zich afvragen of het BIV zich niet meer zou moeten laten leiden door de striktere regels van de FSMA, aangezien beide instellingen de inachtneming beogen van gedragsregels voor tussenpersonen, teneinde de eindklanten te beschermen.

3.6. DE NIEUWE WETTELIJKE REGELING, SINDS MEI 2014

In het *Belgisch Staatsblad* van 7 mei 2014 werden verschillende nieuwe wetten bekendgemaakt, onder meer de wet van 25 april 2014 op het statuut van en het toezicht op kredietinstellingen, die de gelijknamige wet van 22 maart 1993 vervangt. Deze nieuwe wet stuurt de Belgische wetgeving bij, overeenkomstig Richtlijn 2013/36/EU (CRD IV, gemeenschappelijk toezichtsmechanisme) en anticipeert voorts op het toekomstige kader, door het instellen van de beginselen voor het herstel en de afwikkeling van falende banken (de “BRRD-Richtlijn” 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad van 15 april 2014). De wet stelt ook het beginsel in van een verbod op handel voor eigen rekening, behoudens uitzonderingen.

Tevens werd de wet van 25 april 2014 inzake het statuut van en het toezicht op de onafhankelijk financieel planners bekendgemaakt (een wet die rechtstreeks verband houdt met het model dat OFP had aangenomen), alsook de wet van 25 april 2014 tot invoering van mechanismen voor een macroprudentieel beleid en tot vaststelling van de specifieke taken van de Nationale Bank van België in het kader van haar opdracht om bij te dragen tot de stabiliteit van de financiële sector.

De instelling van die nieuwe wettelijke regeling had op diverse vlakken invloed op het beheer van het dossier-Optima.

et la radiation d’office en cas de condamnation de ce même chef durant la période d’activité de l’agent. Sont également visés les faits de détournement.

Il est également possible pour l’autorité disciplinaire de prendre “les mesures conservatoires que la prudence impose, telle que l’interdiction temporaire d’exercer la profession”, pour une durée ne pouvant excéder trois mois, une prorogation restant toutefois possible sous certaines conditions. Elle peut aussi ordonner la publication d’un prononcé.

Sur base des documents consultés et des auditions, il ne semble pas qu’une modification de cette loi aurait permis un meilleur fonctionnement de la Banque Optima. On peut néanmoins se demander si l’IPI ne devrait pas s’inspirer davantage des normes plus strictes utilisées par la FSMA, dans la mesure où ces deux institutions visent à assurer le respect des règles de conduite applicables à des intermédiaires dans le but de protéger les clients finaux.

3.6. LE NOUVEAU CADRE LEGISLATIF EN VIGUEUR DEPUIS MAI 2014

Plusieurs lois nouvelles ont été publiées au *Moniteur belge* le 7 mai 2014, dont la loi du 25 avril 2014 relative au statut et au contrôle des établissements de crédit qui remplace la loi homonyme du 22 mars 1993. Cette “nouvelle loi bancaire” met à jour la législation belge par rapport à la directive 2013/36/UE (CRD IV, mécanisme de surveillance unique). Elle anticipe également le cadre futur en mettant en place les principes de redressement et de résolution des défaillances bancaires de la directive “BRRD” approuvée par le Parlement européen le 15 avril 2014. Elle adopte aussi le principe d’interdiction des négociations pour compte propre sous réserve d’exceptions.

Ont également été publiées une loi du 25 avril 2014 relative au statut et au contrôle des planificateurs financiers, directement liée au modèle qu’OFP avait adopté, et une loi du 25 avril 2014 établissant les mécanismes d’une politique macro-prudentielle et précisant les missions spécifiques dévolues à la BNB dans le cadre de sa mission visant à contribuer à la stabilité du système financier.

La mise en place de ce nouveau cadre législatif a influencé la gestion du dossier Optima sur plusieurs plans.

3.6.1. BEPERKINGEN VAN DE ACTIVITEITEN VAN DE FINANCIËLE PLANNER

Krachtens artikel 22, § 2, 2° en 5°, van de wet van 25 april 2014 inzake het statuut van en het toezicht op de onafhankelijk financiële planners, mogen die personen bepaalde activiteiten niet uitoefenen: “aanbieden om, voor eigen rekening of voor rekening van derden, in te schrijven op beleggingsinstrumenten of om deze te kopen” en “zijn statuut van onafhankelijk financieel planner cumuleren met een statuut van vastgoedmakelaar als bedoeld in artikel 2, 4°, van de wet van 11 februari 2013 houdende organisatie van het beroep van vastgoedmakelaar” (zie afdeling 3.5).

Uit de geraadpleegde documenten en de hoorzittingen is duidelijk gebleken dat OFP vanaf 2011 in ruime mate op die wetwijzigingen heeft geanticipeerd. Vermoedelijk lagen de twee voornoemde verbodsbepalingen zelfs aan de basis van de beslissing om Ethias Bank over te nemen. De enige mogelijkheid voor OFP om het eigen zakenmodel overeind te houden was het verkrijgen van een bankvergunning, op grond waarvan de onafhankelijke planners van OFP gepersonaliseerde financiële diensten mochten blijven leveren (het zogenoemde “vermogensbeheer”), maar waar ze tegelijk de door de vastgoedafdeling van de *Optima Group* ontwikkelde vastgoedprojecten bleven bevoordelen.

Ondanks die wetwijzigingen blijft het risico bestaan dat een financieel adviseur het gewicht van een bepaalde activaklasse in de portefeuille van zijn cliënten teveel gewicht geeft, om aldus de eigen commissies te maximaliseren. Toch dient te worden onderstreept dat door meer gewicht te geven aan een bepaalde activaklasse (zoals vastgoed) een vermogensbeheerder de door de MiFID-richtlijn bepaalde wettelijke regeling (die het belang van risicospreiding beklemtoont) niet naleeft.

Die richtlijn biedt beleggers een betere bescherming omdat de voorgestelde producten beter op het individuele risicoprofiel zijn afgestemd. Ieder financieel adviseur moet ervoor zorgen dat het risiconiveau van de portefeuille is afgestemd op het risicoprofiel van de klant (via een “*suitability test*”); hij moet ook nagaan of de particuliere cliënt over de nodige ervaring en kennis beschikt om de risico’s van een belegging in een complex product te begrijpen (via een “*appropriateness test*”).

3.6.2. GOVERNANCE

Een van de oorzaken van de crisis van 2008 ligt in de tekortkomingen inzake *governance* van de kredietinstellingen, meer bepaald met betrekking tot risicobeheer. De nieuwe bankwet schrijft meer bepaald voor dat de leden

3.6.1. RESTRICTIONS DES ACTIVITES DU PLANIFICATEUR FINANCIER

Selon l’article 22, 2° et 5°, de la loi du 25 avril 2014 relative au statut et au contrôle des planificateurs financiers, les planificateurs financiers indépendants ne peuvent pas offrir en vente ou en souscription, pour compte propre ou pour compte de tiers, des instruments de placement; ils ne peuvent pas non plus cumuler leur statut de planificateur financier indépendant avec un statut d’agent immobilier tel que défini dans la loi du 11 février 2013 organisant la profession d’agent immobilier (voir la section 3.5).

Les documents consultés et les auditions ont clairement indiqué que ces changements législatifs avaient été largement anticipés par OFP dès 2011. Il est même probable que les deux interdictions précitées soient à la base de la décision de rachat de la Banque Ethias. La seule possibilité pour OFP de sauver son modèle d’affaires était d’obtenir une licence bancaire grâce à laquelle les planificateurs indépendants d’OFP pouvaient continuer à délivrer des services financiers personnalisés, dits de “gestion de fortune”, tout en continuant à privilégier les projets immobiliers développés par la branche immobilière du groupe Optima.

Malgré ces changements législatifs, il subsiste toujours un risque que le conseiller financier surpondère le poids d’une classe d’actifs dans le portefeuille de ses clients pour maximiser le montant de ses commissions. Il faut néanmoins souligner qu’en surpondérant le poids d’une classe d’actif, comme les biens immobiliers par exemple, un gestionnaire de fortune ne respecte pas le cadre législatif tel que défini par la directive MiFID qui souligne l’importance de la diversification des risques.

Cette directive offre aux investisseurs une protection accrue grâce notamment à une meilleure adéquation entre les produits proposés et le profil de risque. Tout conseiller financier doit assurer une adéquation entre le niveau de risque du portefeuille et le profil de risque de ses clients (au travers d’un “*suitability test*”); il doit également vérifier que le client privé possède l’expérience et les connaissances nécessaires pour appréhender les risques lors de l’investissement dans un produit complexe (via un “*appropriateness test*”).

3.6.2. GOUVERNANCE

Une des causes de la crise de 2008 réside dans les défaillances de gouvernance des établissements de crédit, notamment au niveau de la gestion du risque. La nouvelle loi bancaire impose notamment aux membres

van het bestuursorgaan, de effectieve leidinggevend en wie een “onafhankelijke controlefunctie” uitoefent, natuurlijke personen moeten zijn; de wet vereist voorts van de bestuurders en leidinggevend dat ze “de nodige tijd aan de uitoefening van hun functies in de instelling” moeten besteden en beperkt tot slot de externe functies die zij mogen uitoefenen. Het bestuursorgaan heeft een toegenomen sturende en controlefunctie, met name wat de vaststelling van en het toezicht op de naleving van de risicotolerantie en de adequaatheid van de interne controlesystemen betreft. Het bestuursorgaan is ook het ultieme contact voor de *compliance officer*, die in die hoedanigheid verantwoordelijk is voor de naleving door de onderneming van de wettelijke regeling. Het bestuursorgaan is tevens verantwoordelijk voor de aanname van het herstelplan.

Artikel 21 van de nieuw bankwet, die is opgenomen als bijlage 1 bij dit verslag, legt strengere voorwaarden inzake *corporate governance* op, te weten “Iedere kredietinstelling beschikt over een solide en passende regeling voor de bedrijfsorganisatie, waaronder toezichtsmaatregelen, om een doeltreffend en voorzichtig beleid van de instelling te garanderen, die met name berust op (...) een passend intern waarschuwingssysteem dat met name voorziet in een specifieke onafhankelijke en autonome melding van inbreuken op de normen en de gedragscodes van de instelling”.

Op te merken valt dat qua ondernemingsbestuur de nieuwe bankwet strenger is dan de CRD-richtlijn. In onderafdeling IV, waarvan artikel 25 opgenomen is in bijlage 1, worden de in die richtlijn vastgestelde beginselen verruimd tot de operationele onafhankelijke controlefuncties, met inbegrip van de functies inzake *compliance*, risicobeheer en interne audit.

In afdeling 3.7 worden niettemin meerdere aanbevelingen inzake *governance* geformuleerd.

3.6.3. BANKENTOEZICHT

Overeenkomstig Verordening (EU) 1024/2013 van de Raad van 15 oktober 2013 tot instelling van een gemeenschappelijk toezichtsmechanisme, bestaande uit de ECB en de bevoegde nationale overheden van de eurozone, impliceert de inwerkingtreding van de nieuwe bankwet dat het banktoezicht een echt Europees toezicht zal zijn.

De “belangrijke” kredietinstellingen staan voortaan onder toezicht van de ECB, die niet alleen de Europese regelgeving toepast, maar ook de Belgische regels welke op die instellingen van toepassing zijn krachtens de Belgische reglementering tot omzetting van de bankenrichtlijnen. Voor elke nieuwe kredietinstelling, ongeacht

de l'organe d'administration, aux dirigeants effectifs et aux détenteurs de “fonctions de contrôle indépendantes” d'être des personnes physiques, requiert des administrateurs et dirigeants de “consacrer le temps nécessaire à l'exercice de leurs fonctions au sein de l'établissement” et limite les fonctions extérieures qu'ils peuvent exercer. L'organe d'administration a une fonction d'orientation et de contrôle accentuée, notamment en ce qui concerne la fixation et le contrôle du respect du niveau de tolérance au risque et du caractère adéquat des systèmes de contrôle interne. L'organe d'administration est également le point ultime de contact du “*compliance officer*”, responsable à ce titre du respect par l'établissement du cadre légal. L'organe d'administration est également responsable, notamment, de l'adoption du plan de redressement.

L'article 21 de la nouvelle loi bancaire, qui est repris dans l'Annexe 1, impose des conditions plus strictes en matière de gouvernance d'entreprise. Tout établissement de crédit doit disposer d'un dispositif solide et adéquat d'organisation d'entreprise, dont des mesures de surveillance, en vue de garantir une gestion efficace et prudente de l'établissement, reposant notamment sur un système adéquat d'alerte interne prévoyant notamment un mode de transmission spécifique, indépendant et autonome, des infractions aux normes et aux codes de conduite de l'établissement.

Soulignons que la nouvelle loi bancaire est plus stricte que la directive “CRD” au niveau de la gouvernance d'entreprise. La sous-section IV, dont l'article 25 est repris dans l'Annexe 1, élargit les principes fixés dans la directive aux fonctions de contrôle indépendantes opérationnelles, qui incluent les fonctions de conformité (*compliance*), de gestion des risques, et d'audit interne.

Dans la section 3.7, nous formulons néanmoins plusieurs recommandations en matière de gouvernance.

3.6.3. SUPERVISION DES BANQUES

Conformément au Règlement (UE) 1024/2013 du 15 octobre 2013 qui crée un “mécanisme de surveillance unique” composé de la BCE et des autorités compétentes nationales de la zone euro, la mise en vigueur de la nouvelle loi bancaire implique que le contrôle bancaire est devenu un contrôle véritablement européen.

Les établissements de crédit “importants” sont désormais contrôlés par la BCE, qui applique non seulement les règles européennes mais aussi les règles belges qui sont applicables à ces établissements en vertu de réglementations belges de transposition de directives bancaires. Tout nouvel établissement de crédit est

de omvang ervan, wordt de vergunning rechtstreeks door de ECB toegekend. De ECB zal tevens bevoegd zijn voor het prudentieel optreden bij elke overdracht van een gekwalificeerde deelneming in een kredietinstelling.

In verband met de structuur van het eigen vermogen neemt de nieuwe bankwet de indeling over in “Tier 1-kernkapitaal”, “Tier 1” en “Tier 2”. Zij voorziet eveneens in de toevoeging van een kernkapitaalconserveeringsbuffer, een contracyclische kernkapitaalbuffer en een kernkapitaalbuffer voor binnenlandse of mondiale systeemrelevante kredietinstellingen. Het “Tier 2” eigen vermogen, dat bestaat uit hybride instrumenten (waaronder achtergestelde schulden), moet het mogelijk maken de verliezen weg te werken: wanneer de kredietinstelling in de problemen komt, moet dat vermogen bij het kapitaal kunnen worden gevoegd, in tegenstelling tot wat algemeen in 2008 is gebeurd.

De vereisten inzake eigen vermogen werden geleidelijk opgevoerd, met name wat betreft de gehandhaafde risico's bij effectisering, de risico's die voortvloeien uit de handelsportefeuille en het tegenpartijrisico. Een nieuwe ratio houdt voortaan rekening met het bestaande hefboomeffect op de balans van de kredietinstelling.

Bovendien verankert de bankwet het gebruik van een “*Liquidity Coverage Ratio*” en van een “*Net Stable Funding Ratio*”, alsook de toezicht erop. De crisis van 2008 heeft immers geleerd dat de liquiditeit van de bancaire activa belangrijk is, gelet op de geregeld terugkerende stresstoestanden op de markt.

Tot slot krijgt de NBB officieel de taak van toezichthouder voor de niet-systemische banken, zoals bepaald bij de wet van 25 april 2014 tot invoering van mechanismen voor een macroprudentieel beleid en tot vaststelling van de specifieke taken van de Nationale Bank van België in het kader van haar opdracht om bij te dragen tot de stabiliteit van de financiële sector.

De verwachte aanscherping van de wettelijke regeling heeft de NBB er waarschijnlijk toe gebracht vanaf 2013 strenger op te treden tegen Optima Bank (de eerste hersteltermijn dateert immers van 23 juli 2013). Tevens is het belangrijk op te merken dat de NBB in de loop der jaren weliswaar zeer veel ervaring heeft opgedaan inzake macro-economisch toezicht, maar dat haar expertise minder diepgaand is op het vlak van micro-economisch toezicht op de kredietinstellingen; dat toezicht vereist vaak meer werk in het veld en een pragmatischer werkwijze. In de praktijk is Optima Bank de eerste niet-systemische bank in moeilijkheden waarvan de NBB de ontmanteling volledig heeft moeten organiseren.

directement agréé par la BCE, quelle que soit sa taille. La BCE est également compétente, notamment en matière prudentielle, lors de toute cession de participation qualifiée dans un établissement de crédit.

La nouvelle loi bancaire a également repris la structure des fonds propres divisés en “core equity tier 1”, “tier 1”, “tier 2” et sont prévus également un “cousin de conservation de fonds propres”, un “cousin de fonds propres contra-cyclique” et un “cousin de fonds propres pour les établissements d'importance systémique mondiale ou domestique”. Les fonds propres “tier 2”, qui se composent d'instruments hybrides (dont la dette subordonnée), doivent permettre d'absorber les pertes. Autrement dit, ils doivent pouvoir être mis à contribution en cas de difficultés de l'établissement de crédit, contrairement à ce qui s'est généralement passé en 2008.

Les exigences en fonds propres ont été accrues progressivement, notamment en ce qui concerne les risques conservés en cas de titrisation, les risques résultant du portefeuille de négociation et le risque de contrepartie. Un nouveau ratio tient désormais compte de l'effet de levier existant dans le bilan de l'établissement de crédit.

La loi bancaire consacre également l'utilisation d'un “*Liquidity Coverage Ratio*” et d'un “*Net Stable Funding Ratio*” ainsi que leur suivi. En effet, une importante leçon de la crise de 2008 est l'importance qu'il convient de donner à la liquidité des actifs bancaires étant donné les situations épisodiques de stress de marché.

Enfin, la BNB se voit attribuer officiellement le rôle d'autorité de surveillance pour les banques non-systémiques, comme précisé dans la loi du 25 avril 2014 établissant les mécanismes d'une politique macro-prudentielle et précisant les missions spécifiques dévolues à la BNB dans le cadre de sa mission visant à contribuer à la stabilité du système financier.

Le renforcement attendu du cadre législatif a probablement conduit la BNB à durcir le ton à l'égard de la Banque Optima à partir de l'année 2013, sachant notamment que le premier délai de redressement remonte au 23 juillet 2013. Il est également important de noter que la BNB a certes accumulé au fil des ans une très grande expérience en matière de contrôle macro-économique mais que son expertise reste plus limitée en ce qui concerne le contrôle microéconomique des institutions, qui exige souvent un travail de terrain plus important et une méthode de travail plus pragmatique. En réalité, la Banque Optima est la première banque non-systémique en difficulté dont la BNB a dû gérer entièrement le démantèlement.

3.7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op grond van de hoorzittingen en van de geraadpleegde stukken lijkt het aangewezen oog te hebben voor de volgende elementen.

3.7.1. DE “FIT & PROPER”-PROCEDURE VERSTERKEN

a) *Bijkomende criteria en/of stappen in de screeningprocedure invoegen*

De commissie vraagt aan de NBB te onderzoeken of naar Nederlands voorbeeld de kandidaten-bankdirecteurs voldoen aan een grondiger screening i.v.m. gedrag en psychologische ingesteldheid

De Nederlandsche Bank (DNB) bijvoorbeeld onderwerpt de kandidaat-bankdirecteurs aan een grondiger screening in verband met gedrag en psychologische ingesteldheid.

b) *De “fit & proper”-analyse ook in de ondernemingscultuur introduceren*

Een bedrijfsleider die voldoet aan de criteria inzake deskundigheid en professionele betrouwbaarheid (zoals omschreven in de “fit & proper”-tests), kan niettemin aan de slag zijn in een onderneming met een cultuur en gedragingen die beletten die onderneming op een gezonde en verantwoordelijke manier te besturen. Daartoe heeft De Nederlandsche Bank procedures uitgewerkt om toezicht te houden op de ondernemingscultuur en de gedragingen binnen de onderneming, op basis van de volgende elementen: informatievergaring (“desk research”); zelfevaluatie; de vragenlijst; het interview; observatie tijdens geplande vergaderingen en observatie binnen de organisatie.

Toen Optima Bank in moeilijkheden kwam, werden soortgelijke initiatieven genomen. Niettemin lijkt in dat verband geen duidelijk raamwerk te bestaan waarop de regelgevende instanties zouden kunnen terugvallen om de risicovolle financiële instellingen te identificeren. Overigens werd binnen het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme (GTM) een werkgroep opgericht, die een methodologie moet uitwerken voor het beoordelen van de bedrijfscultuur en de bijbehorende gedragswijzen, meer bepaald via de werking van de raad van bestuur van de onderneming.

3.7. CONCLUSIONS ET RECOMMANDATIONS

Sur base des auditions et des documents consultés, il apparaît judicieux de veiller aux éléments suivants.

3.7.1. RENFORCER LA PROCEDURE “FIT & PROPER”

a) *Introduire des critères et/ou des étapes supplémentaires dans la procédure de “screening”*

La commission demande que la BNB examine si, à l’instar du modèle néerlandais, les candidats à la direction d’une banque satisfont à un screening plus poussé sur le plan comportemental et psychologique.

La Banque Nationale des Pays-Bas (DNB) fait, par exemple, passer aux candidats à la direction d’une banque un screening plus poussé sur le plan comportemental et psychologique.

b) *Elargir l’analyse “fit & proper” à la culture d’entreprise*

Un dirigeant peut satisfaire aux critères de compétence et d’honorabilité, tels que définis dans les tests “fit & proper”, et devoir malgré tout travailler dans une entreprise dont la culture et les modes de comportement sont des obstacles insurmontables à la mise en place d’une gestion saine et responsable. A cet égard, la Banque Nationale des Pays-Bas (DNB) a développé des méthodes de supervision de la culture d’entreprise et de ses modes de comportement, qui reposent sur les méthodes suivantes: la collecte d’information (“desk research”); l’auto-évaluation; le questionnaire; l’interview; l’observation durant des réunions planifiées; et l’observation réalisée dans l’organisation.

Lorsque la Banque Optima a rencontré des difficultés, des initiatives de cette nature ont été prises. Néanmoins, il ne semble pas exister de cadre de travail clairement établi à cet égard, auquel les autorités de régulation pourraient recourir dans le but d’identifier les établissements financiers à risque. Notons également qu’un groupe de travail a été constitué au sein du Mécanisme de Surveillance Unique (SSM), dont l’objectif est la mise au point d’une méthodologie d’évaluation de la culture d’entreprise et de ses modes de comportement, notamment au travers du fonctionnement de son conseil d’administration.

c) Een regelmatige controle van de deskundigheid en de professionele betrouwbaarheid

Het zou nuttig kunnen zijn te bepalen volgens welke frequentie de deskundigheid en de professionele betrouwbaarheid moeten worden gecontroleerd, meer bepaald bij de gerechtelijke instanties (zie afdeling 3.7.4). De lijst van strafbare feiten als vermeld in artikel 20 van de bankwet zou eveneens kunnen worden aangevuld.

Een bankierseed kan overwogen worden. Zo'n eed kent beperkte navolging in het buitenland: een variant van deze "bankierseed" bestaat in het bijzonder in Nederland. Het idee van de bankierseed werd ook gelanceerd in het rapport van de *High Level Expert Group* ("*The Future of the Belgian Financial Sector*") van 13 januari 2016. Dergelijke eed versterkt de individuele verantwoordelijkheid van bankiers. Deze eed moet echter wel ingebed worden in een ruimer aanbod van vorming over integriteitsthema's. Voorts dient te worden voorzien in een werkbare afdwinging van de eed.

3.7.2. EEN STRAKKER RAAMWERK VOOR DE FINANCIËLE INSTELLINGEN DIE OVERHEIDSSTEUN HEBBEN GENOTEN

Formulier 1 "Nieuwe benoeming" (versie van 8 september 2015), als bijlage 1 opgenomen bij circulaire NBB_2013_02, bevat slechts één vraag met betrekking tot eventuele overheidssteun die de financiële instelling van de bedrijfsleider zou hebben genoten, maar preciseert noch de concrete gevolgen, noch de organisatorische tegenverplichtingen.

Inzake Optima Bank werd een fiscale *ruling* gesloten, die eigenlijk kan worden gelijkgesteld met overheidssteun. De tegenverplichting voor overheidssteun moet een grotere inmenging in de bedrijfsleiding zijn, wat betekent dat de bewegingsvrijheid van de bedrijfsleiders aan meer regels moet worden onderworpen.

Er dient echter te worden geattendeerd op de artikelen 14 tot 18 van afdeling VI van bijlage 2 van de bankwet van 25 april 2014. Deze artikelen hebben betrekking op het beloningsbeleid bij de instellingen die uitzonderlijke overheidssteun hebben genoten. Zo bepaalt artikel 16 dat in geval van uitzonderlijke overheidssteun "noch rechtstreeks noch onrechtstreeks een variabele beloning (wordt) betaald aan de leden van het wettelijk bestuursorgaan van die instelling en aan de personen die, bij ontstentenis van een directiecomité, deelnemen aan haar effectieve leiding, tenzij het gaat om één persoon per instelling die specifiek is aangeworven na de voornoemde financiële steun om bij te dragen aan de

c) Assurer une contrôle régulier de l'expertise et de l'honorabilité

Il pourrait s'avérer utile de définir une fréquence à laquelle les contrôles de l'expertise et de l'honorabilité devraient être effectués, auprès des autorités judiciaires notamment (voir la section 3.7.4). La liste des actes répréhensibles, reprise à l'article 20 de la loi bancaire, pourrait également être allongée.

Un serment bancaire peut être envisagé. L'exemple d'un tel serment n'est guère suivi à l'étranger: une variante de ce "serment bancaire" existe plus particulièrement aux Pays-Bas. L'idée du serment bancaire est également formulée dans le rapport du *High Level Expert Group* ("*The Future of the Belgian Financial Sector*") du 13 janvier 2016. Pareil serment renforce la responsabilité individuelle des banquiers. Ce serment doit toutefois faire partie d'une offre élargie de formation portant sur des thèmes relatifs à l'intégrité. Il s'agit par ailleurs de prévoir une possibilité d'imposer le serment dans la pratique.

3.7.2. ETABLIR UN ENCADREMENT PLUS STRICT DES ETABLISSEMENTS FINANCIERS AYANT BENEFICIE D'UNE AIDE D'ETAT

Dans sa version du 8 septembre 2015, le formulaire 1 "nouvelle nomination" de l'annexe 1 à la circulaire de la "NBB_2013_02" ne contient qu'une question visant à savoir si l'établissement financier du dirigeant a bénéficié d'une aide d'État, sans en préciser ni les implications concrètes ni les contreparties organisationnelles.

Or, Optima Bank a bénéficié d'un "*ruling*" fiscal qui pourrait être assimilé, dans les faits, à une aide d'État. La contrepartie d'une aide d'État doit être un plus grand interventionnisme dans la conduite des affaires de l'entreprise, ce qui implique un encadrement plus strict de la liberté d'action des dirigeants.

Il existe néanmoins les articles 14 à 18 de la section VI de l'annexe 2 de la loi bancaire du 25 avril 2014. Ces articles portent sur la politique de rémunération dans les établissements qui ont bénéficié d'un soutien financier exceptionnel des pouvoirs publics. L'article 16 précise notamment qu'en cas de soutien financier exceptionnel des pouvoirs publics, "aucune rémunération variable n'est versée, directement ou indirectement, aux membres de l'organe légal d'administration de l'établissement et aux personnes qui, en l'absence de comité de direction, participent à sa direction effective, sauf dans l'hypothèse d'une personne par établissement spécifiquement engagée après le soutien financier

tenuitvoerlegging van het aan de instelling opgelegde herstructureringsplan”.

Aangezien de flankerende maatregelen aangaande de bewegingsvrijheid van de bedrijfsleiders niet beperkt is tot de beloningen, dienen de organisatorische tegenverplichtingen te worden gepreciseerd waaraan de instellingen die uitzonderlijke overheidssteun hebben genoten, moeten voldoen. Wat bijvoorbeeld de afwikkeling van een financiële instelling betreft, bepaalt artikel 281 van de bankwet van 25 april 2014 dat “de afwikkelingsautoriteit bij de kredietinstelling een bijzondere bestuurder (kan) benoemen, die beschikt over alle bevoegdheden van de algemene vergadering van de aandeelhouders, het wettelijk bestuursorgaan en de directie, en deze bevoegdheden uitoefent onder het toezicht van de afwikkelingsautoriteit en binnen de grenzen die zij bepaalt”. Bij uitbreiding zou de voorlopige aanstelling van een bestuurder kunnen worden overwogen, die de belangen van de overheid zou vertegenwoordigen en die door de financiële instelling worden vergoed zo die instelling overheidssteun heeft genoten, ongeacht of er al dan niet een afwikkeling volgt.

3.7.3. DE WETTELIJKE REGELING INZAKE BANKENTOEZICHT STABILISEREN, MAAR ONTMANTELING ALS VOLWAARDIGE STRATEGISCHE KEUZE HANDHAVEN

Op enkele jaren tijd is de wettelijke regeling ingrijpend veranderd. Niettemin hebben de regelgevingsinstanties zich zeer snel aan die nieuwe situatie aangepast. Elke verandering op die schaal gaat evenwel gepaard met een aanpassingsperiode, waarbij uit de eerste ervaringen heel veel kan worden geleerd. Het is overigens een interessante vaststelling dat de beslissing tot overname van Ethias Bank door OFP grotendeels is ingegeven als voorafname op wetwijzigingen in 2014. Een bedrijfsmodel zoals dat van OFP is volgens de Belgische wetgeving thans verboden.

Een aanscherping van de regulering heeft als nadeel dat de instapdrempels worden verhoogd, dat nieuwe actoren moeilijker toegang krijgen, dat vooral grote financiële instellingen verder groeien en dat het systeemrisico binnen de financiële sector groter wordt. Het is kennelijk beter de procedures voor de ontmanteling van financiële instellingen te versterken door ze beter bestand te maken tegen het besmettingsrisico. Ook al is de ontmanteling van Optima Bank een kleinschalige operatie, toch vallen er belangrijke lessen uit te trekken voor de toekomst, aangezien de reguleringsinstanties de

précité pour contribuer à la mise en œuvre du plan de restructuration imposé à l'établissement.”

Comme l'encadrement de la liberté d'action des dirigeants ne se limite pas aux rémunérations, il reste à préciser les contraintes organisationnelles auxquelles devraient faire face les établissements qui ont bénéficié d'un soutien financier exceptionnel des pouvoirs publics. Par exemple, dans le cas de la résolution d'un établissement financier, l'article 281 de la loi bancaire du 25 avril 2014 précise que “l'autorité de résolution peut nommer un *administrateur spécial* auprès de l'établissement de crédit qui dispose de tous les pouvoirs de l'assemblée générale des actionnaires, de l'organe légal d'administration et de la direction et exerce ces pouvoirs sous le contrôle de l'autorité de résolution et dans les limites définies par celle-ci”. Par extension, il serait possible d'envisager la nomination provisoire d'un administrateur, représentant les intérêts des pouvoirs publics et rémunéré par l'établissement financier, dans le cas où l'établissement financier a bénéficié d'une aide d'État, qu'elle soit suivie ou pas d'une résolution.

3.7.3. STABILISER LE CADRE LEGISLATIF EN MATIERE DE SURVEILLANCE BANCAIRE TOUT EN CONSIDERANT LE DEMANTELEMENT COMME UNE VERITABLE OPTION STRATEGIQUE

Le cadre législatif a connu une profonde transformation en l'espace de quelques années. Cela n'a pas empêché les autorités de régulation de s'adapter très rapidement à cette nouvelle situation. Tout bouleversement de cette ampleur requiert néanmoins une période d'adaptation au cours de laquelle les premières expériences vécues sont riches d'enseignement. Il est d'ailleurs intéressant de noter que la décision de rachat de la Banque Ethias par OFP a été principalement réalisée par anticipation de changements législatifs qui auront lieu en 2014. A l'heure actuelle, un modèle d'affaires comme celui d'OFP est désormais interdit par la législation belge.

L'inconvénient d'un renforcement de la régulation est d'augmenter les barrières à l'entrée, de freiner l'apparition de nouveaux acteurs, de favoriser le développement de grandes institutions financières, et d'augmenter le risque systémique au sein du secteur financier. Il semble préférable de renforcer les procédures de démantèlement des institutions financières en parvenant à les rendre plus étanche au risque de contagion. Les enseignements tirés d'un démantèlement comme celui de la Banque Optima, réalisé certes à petite échelle, sont importants pour l'avenir, car les autorités de régulation

soliditeit van grootschaliger ontmantelingsprocedures nog moeten testen.

a) De faillissementsprocedure vereenvoudigen en versnellen

Voorts blijkt het wenselijk de faillissementsprocedure te vereenvoudigen of zelfs te versnellen, om te voorkomen dat strategieën worden opgezet die fiscale fraude of een wanhopige herkapitalisatie beogen; daarbij moet erover worden gewaakt dat de belangen van de kleine depositanten worden gevrijwaard (zie aanbeveling 5.4.3).

b) De curatoren rechtstreeks toegang verlenen tot het dossier

In het kader van de faillissementsprocedure lijkt het raadzaam om de curatoren rechtstreeks toegang te verlenen tot het dossier dat de toezichthoudende autoriteiten hebben aangelegd, opdat die curatoren bij de procedure een actievere rol kunnen spelen. Het spreekt voor zich dat de curatoren zouden worden onderworpen aan de strikte inachtneming van het beroepsgeheim.

3.7.4. DE OPRICHTING OVERWEGEN VAN EEN COMMUNICATIECEL TER VERBETERING VAN DE INFORMATIE-UITWISSELING TUSSEN DE VERSCHILLENDE BEVOEGDE AUTORITEITEN

Kennelijk had slechts zelden informatie-uitwisseling plaatsgevonden tussen de verschillende overheden omheen Optima Bank. Bij sterke verdenkingen van misdrijven is betere communicatie en overleg wenselijk tussen enerzijds de NBB en de FSMA, en anderzijds de BBI en de gerechtelijke overheden. In de gevallen waarin het goede toezicht op en de stabiliteit van een financiële instelling op het spel staan, moeten de NBB en de FSMA kunnen rekenen op de steun van de BBI, de gerechtelijke overheden en de CFI, zelfs wanneer het gaat om gevoelige fiscale of gerechtelijke informatie. Dat zou het reputatierisico voor alle overheden van het land kunnen verminderen.

De oprichting van een communicatiecel voor de NBB, de FSMA, de BBI, de CFI en de gerechtelijke overheden zou de mogelijkheid bieden bondige informatie door te spelen bij ernstige vermoedens van onregelmatigheden of van fraude of eventueel nieuwe elementen die de *fit & proper* status van betrokkenen kunnen beïnvloeden en die kunnen leiden tot de destabilisatie van een financiële instelling. In dat verband kan ook de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst met de BBI worden overwogen, in de geest van artikel 36/33, § 3, van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het

doivent encore tester la robustesse des procédures de démantèlement à plus grande échelle.

a) Simplifier et accélérer la procédure de faillite

Il apparaît également souhaitable de simplifier, voire d'accélérer, la procédure de faillite afin d'éviter la mise en place de stratégies de fraude fiscale ou de recapitalisation désespérée, tout en veillant à préserver les intérêts des petits déposants (voir la recommandation 5.4.3).

b) Octroyer aux curateurs un accès direct au dossier

Dans le cadre de la procédure de faillite, il semble avisé d'octroyer aux curateurs un accès direct au dossier que les autorités de surveillance ont constitué, de manière à ce que les curateurs puissent jouer un rôle plus actif dans la procédure. Il va sans dire que les curateurs seraient soumis au strict respect du secret professionnel.

3.7.4. ENVISAGER LA CREATION D'UNE CELLULE DE COMMUNICATION VISANT A AMELIORER L'ECHANGE D'INFORMATIONS ENTRE LES DIFFERENTES AUTORITES COMPETENTES

Il est apparu que les échanges d'informations entre les différentes autorités publiques gravitant autour de la Banque Optima, avaient été rares. Une meilleure communication et concertation concernant de fortes suspicions d'infractions est souhaitable entre, d'une part, la BNB et la FSMA et, d'autre part, l'ISI et les autorités judiciaires. Dans les cas où la bonne supervision et la stabilité d'une institution financière est en jeu, la BNB et la FSMA doivent pouvoir compter sur le soutien de l'ISI, des autorités judiciaires et de la CTIF, même lorsqu'il s'agit d'une information sensible sur le plan fiscal ou judiciaire. Cela permettrait d'atténuer le risque de réputation pour l'ensemble des autorités publiques du pays.

La création d'une cellule de communication regroupant la BNB, la FSMA, l'ISI, la CTIF et les autorités judiciaires, permettrait de transmettre des informations concises en cas de présomptions sérieuses d'irrégularités ou de fraude ou d'éventuels nouveaux éléments qui peuvent influencer le statut *fit & proper* des intéressés et pouvant conduire à la destabilisation d'une institution financière. Dans ce cadre, la signature d'une convention de coopération avec l'ISI peut également être envisagée dans l'esprit de l'article 36/33, § 3, de la loi du 22 février 1998 fixant le statut organique de la Banque Nationale

organiek statuut van de Nationale Bank van België, dat luidt als volgt: “Niettegenstaande de regeling inzake het beroepsgeheim waaraan zij in voorkomend geval onderworpen zijn, en ongeacht hun niveau van autonomie, werken de publiekrechtelijke entiteiten samen met de Bank opdat deze laatste over alle gegevens beschikt die nuttig zijn voor de uitvoering van haar opdracht bedoeld in dit artikel. Hiertoe delen zij deze gegevens mee aan de Bank, uit eigen beweging of op haar verzoek.”

Tevens is het mogelijk een kennisgevingsverplichting te overwegen die de andere bestuurlijke overheden van het land in acht zouden moeten nemen betreffende de preventie en de opsporing van misdrijven, zoals valsheid in geschrifte, fiscale fraude, diefstal enzovoort. Het zou gaan om een rechtstreekse toepassing van artikel 351 van de bankwet van 25 april 2014 (bijlage 1), dat uitdrukkelijk de gerechtelijke of bestuursrechtelijke autoriteit vermeldt. Die kennisgevingsverplichting zou ook kunnen gelden voor een publiekrechtelijk beroepsinstituut zoals het BIV.

Het is belangrijk op te merken het BIV een bijzonder geval is, in de zin dat het geen overheidsinstantie betreft, maar wel een in 1993 door de overheid opgericht publiekrechtelijk beroepsinstituut dat berust op het beginsel van wettelijk geflankeerde zelfregulering. Bijgevolg lijkt het belangrijk de vertrouwelijkheid in acht te nemen van de informatie die binnen de communicatiecel zou kunnen circuleren tussen overheidsinstanties en gerechtelijke overheden. Om de informatie-uitwisselingen te vergemakkelijken, zou het BIV waarschuwingsregelingen moeten instellen die ertoe strekken de FSMA en de NBB proactief in te lichten over sterke vermoedens dat het wettelijk kader en de eigen gedragsregels van het BIV worden overtreden. Opgemerkt zij dat die gedragsregels meer zouden kunnen worden geïnspireerd op de striktere gedragsregels die de FSMA oplegt. Wederkerigheid bij de informatie-uitwisseling, vanuit de overheidsinstanties naar het BIV, lijkt dan weer niet wenselijk.

3.7.5. DE FEITELIJKE ONAFHANKELIJKHEID EN VERPLICHTINGEN VAN DE COMPLIANCE OFFICER BEVESTIGEN

Zoals blijkt uit artikel 21 van de bankwet, kent de Belgische wetgeving een groot belang toe aan de taak van de *compliance officer*. *De facto* hangt de kwaliteit van het door de *compliance officer* verrichte werk af van zijn onafhankelijkheid binnen de financiële instelling. Die onafhankelijkheid kan worden geëvalueerd op grond van de “*reporting*”-lijn, de anciënniteit binnen de organisatie, het bestaan van “*reporting*” ten aanzien van het directiecomité en/of het auditcomité over hoe het met ethiek is gesteld, de aanspreekbaarheid van

de Belgique, repris ci-dessous: “*Nonobstant* le régime de secret professionnel auquel elles sont le cas échéant assujetties, les entités du secteur public, quel que soit leur niveau d’autonomie, collaborent avec la Banque afin que celle-ci dispose de toutes les informations utiles à l’exercice de sa mission visée au présent article. A cet effet, ces informations sont communiquées à la Banque *d’initiative* ou sur demande de celle-ci.”

Il est également possible de considérer une obligation de notification que devraient respecter les autres autorités administratives du pays au sujet de la prévention et de la détection d’infractions, telles que les faux en écriture, la fraude fiscale, le vol, etc. Il s’agirait d’une application directe de l’article 351 de la loi bancaire du 25 avril 2014 (annexe 1), qui mentionne explicitement l’autorité judiciaire ou administrative. Cette obligation de notification pourrait également s’appliquer à un organisme professionnel de droit public, comme l’IPI.

Il est important de noter que le cas de l’IPI est particulier dans le sens où il ne s’agit pas d’une autorité publique mais d’un organisme professionnel de droit public, créé en 1993 par les pouvoirs publics et basé sur le principe de l’autorégulation encadrée par la loi. Par conséquent, il apparaît important de respecter la confidentialité des informations qui pourraient circuler entre autorités publiques et judiciaires au sein de la cellule de communication. Pour faciliter les échanges d’informations, des mécanismes d’alerte devraient être mis en place par l’IPI, visant à informer de manière proactive la FSMA et la BNB concernant de fortes suspicions de violation du cadre légal et des règles de conduite propres à l’IPI. Notons que ces règles de conduite pourraient s’inspirer davantage des règles de conduite plus strictes imposées par la FSMA. Une réciprocité dans l’échange d’informations, allant des autorités publiques vers l’IPI, n’apparaît pas désirable.

3.7.5. AFFIRMER L’INDEPENDANCE ET LES OBLIGATIONS DU RESPONSABLE DE LA CONFORMITE DANS LES FAITS

La législation belge accorde un rôle important à la mission du responsable de la conformité, ou “*compliance officer*”, comme le démontre l’article 21 de la loi bancaire. Dans les faits, la qualité du travail effectué par le “*compliance officer*” dépend de son indépendance au sein de l’institution financière. Cette indépendance peut être évaluée en fonction de la ligne de “*reporting*”, la séniorité dans l’organisation, l’existence d’un “*reporting*” de l’état de l’éthique devant le comité de direction et/ou le comité d’audit, l’accès aux administrateurs

de onafhankelijke bestuurders ingeval over de leidinggevenden vragen zouden rijzen, alsook de invloed die de *compliance officer* uitoefent op het hoogste niveau.

Zelfs als de onafhankelijkheid van de *compliance officer de facto* beperkt is en hij het bestaan vermoedt van misdrijven in zijn instelling, dan nog kan hij steeds de reguleringsinstanties waarschuwen en bescherming genieten. Artikel 36/7/1 van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België biedt immers bescherming aan de *compliance officer* die bij de toezichthouder een aangifteprocedure zou starten.

Artikel 36/7/1 luidt als volgt: “Tegen een personeelslid van een financiële instelling als bedoeld in artikel 36/2 die de [Nationale] Bank te goeder trouw heeft ingelicht over een feitelijke of vermeende inbreuk op de wetten en reglementen die het statuut van en het toezicht op de genoemde financiële instellingen regelen, kunnen geen burgerrechtelijke, strafrechtelijke of tuchtrechtelijke vorderingen worden ingesteld, noch professionele sancties worden uitgesproken omwille van het feit dat hij deze informatie heeft verstrekt. Elke nadelige of discriminatoire behandeling van deze persoon alsook elke verbreking van de arbeidsverhouding naar aanleiding van de melding die deze persoon heeft verricht, is verboden. In geval van niet-naleving van het eerste en het tweede lid kan de Bank een administratieve sanctie uitspreken met toepassing van de bepalingen betreffende administratieve sancties die opgenomen zijn in de wetgeving met betrekking tot het statuut van en het toezicht op instellingen als bedoeld in artikel 36/2.”

Het “Handboek *governance* voor de banksector” dat de NBB in december 2015 heeft uitgebracht, bevat eveneens een paragraaf over de klokkenluiders die intern en te goeder trouw melding wensen te maken van bekommelingen inzake inbreuken op de ondernemingswaarden en de codes of inzake onethisch of illegaal gedrag (zie bijlage 5).

Bovendien werd onlangs een wijziging van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten in uitzicht gesteld, via een voorontwerp van wet dat er met name toe strekt de wet aan te passen aan de Europese Verordening betreffende marktmisbruik. Zo bevatten de recente Europese Verordening “Marktmisbruik” (artikel 32) én de nieuwe MiFID-regelgeving (artikel 73 van de MiFID II-richtlijn, die vrijwel identiek is) een klokkenluidersregeling. België staat dus op het punt deze regeling in zijn eigen regelgeving over te nemen.

indépendants dans le cas où des questions se poseraient sur les dirigeants, et l’exercice de son influence au plus haut niveau.

Même dans le cas où l’indépendance du “*compliance officer*” est limitée dans les faits et qu’il soupçonne l’existence d’infractions au sein de son établissement, il peut toujours avertir les autorités de régulation et bénéficier d’une protection. En effet, l’article 36/7/1 de la loi du 22 février 1998 fixant le statut organique de la BNB offre une protection à l’égard du “*compliance officer*” qui lancerait une procédure de dénonciation auprès du régulateur.

L’article 36/7/1 précise que “le membre du personnel d’un établissement financier visé à l’article 36/2 qui a informé la Banque [Nationale], de bonne foi, d’une infraction supposée ou avérée aux lois et règlements qui régissent le statut et le contrôle desdits établissements financiers, ne peut faire l’objet d’aucune action civile, pénale ou disciplinaire ni se voir imposer aucune sanction professionnelle, qui serait intentée ou prononcée en raison du fait qu’il a procédé à ladite information. Tout traitement défavorable ou discriminatoire à l’égard de cette personne ainsi que toute rupture de la relation de travail en raison du signalement auquel cette personne a procédé, est interdit. En cas de manquement aux alinéas 1er et 2, la Banque peut prononcer une sanction administrative en application des dispositions relatives aux sanctions administratives contenues dans les législations régissant le statut et le contrôle des établissements visés à l’article 36/2”.

Le Manuel de gouvernance pour le secteur bancaire publié en décembre 2015 par la BNB comporte également un paragraphe sur les lanceurs d’alerte qui souhaitent faire part en interne, de bonne foi, de préoccupations sur des infractions à des valeurs d’entreprise et codes ou à des comportements contraires à l’éthique ou illégaux (voir annexe 5).

Par ailleurs, une modification de la loi de 2002 réglant la surveillance du secteur et des services financiers a récemment été introduite via un avant-projet de loi, notamment dans le but de l’adapter au Règlement européen en matière d’abus de marché. Il existe ainsi un système d’alerte professionnelle à la fois dans le récent Règlement européen “Abus de marché” (article 32) et la nouvelle réglementation “MiFID” (article 73 de la directive “MiFID II”, qui est quasiment identique). La Belgique est donc sur le point de reprendre ce système dans sa propre réglementation.

Om de feitelijke onafhankelijkheid van de *compliance officer* te waarborgen, zou het echter verstandig kunnen zijn de melder een vergoeding voor de geleden schade toe te kennen, ingeval de feiten zouden zijn nagetrokken en de betrokkene de instelling waarvoor hij werkt zou wensen te verlaten, gelet op de vermoedelijke verslechtering van de werksfeer binnen de organisatie en het feit dat volledige anonimiteit moeilijk kan worden verzekerd.

Wat zijn verplichtingen betreft, moet de *compliance officer* feitelijk kunnen aantonen dat de karakterisering van de belangrijkste risico's berust op een analyse en een follow-up van die risico's en dat de *reporting* over die risico's wel degelijk heeft plaatsgevonden op het niveau van het Directiecomité.

Inzake de *reporting* van de andere vastgestelde problemen dient te worden nagegaan of intern in preventieve controle- en alarmsystemen is voorzien, of de reactie van de *compliance officer* gepast was qua aangewende middelen, het opzetten van interne onderzoeken en het toezicht daarop, alsook of er bewijzen bestaan van de initiatieven die de *compliance officer* proactief heeft genomen.

Néanmoins, pour assurer une indépendance factuelle du "*compliance officer*", il pourrait être judicieux de prévoir une indemnisation du préjudice subi, dans le cas où les faits dénoncés auraient été vérifiés et que ce dernier désirerait quitter l'établissement dans lequel il travaille étant donné la détérioration probable de l'ambiance de travail au sein de l'organisation et la difficulté d'assurer un anonymat complet.

Quant à ses obligations, le "*compliance officer*" doit pouvoir démontrer dans les faits que la caractérisation des risques principaux a été réalisée sur base d'une analyse et d'un suivi de ces risques et que le "*reporting*" des risques a bien été effectué auprès du Comité de Direction.

Concernant le "*reporting*" des autres problèmes perçus, il convient de vérifier si: des systèmes de contrôle préventif et d'alerte en interne sont prévus; la réaction du "*compliance officer*" est adéquate au niveau des ressources mobilisées, du lancement et de la supervision des enquêtes éventuelles menées en interne; des preuves existent concernant les initiatives prises de manière proactive par le "*compliance officer*".

HOOFDSTUK 4. — DE RELATIE TUSSEN OPTIMA BANK EN DE ANDERE VENNOOTSCHAPPEN VAN OPTIMA GROEP

4.1. JURIDISCHE SCHEIDING TUSSEN VASTGOED- EN BANKACTIVITEITEN

De geraadpleegde documenten en de hoorzittingen tonen aan dat de juridische scheiding die binnen Optima Groep werd doorgevoerd, de hoofdaandeelhouder en zijn familie er niet van hebben weerhouden een dominante positie te bekleden in zowel het vastgoed- als het banksegment van de Groep. De structuur van de Groep was echter niet zo ingewikkeld dat de krachtverhoudingen en de daaruit eventueel voortvloeiende financiële stromen zeer moeilijk in kaart te brengen waren.

Uit praktisch oogpunt heeft Optima Bank nooit echt voldoende autonomie genoten en was er nooit een echte scheiding tussen de bankactiviteiten en de andere vastgoedprojecten. Die scheiding is er formeel pas laat gekomen, namelijk op 31 december 2012, maar feitelijk heeft ze nooit echt doorgang gevonden. Eén voorbeeld: op 28 februari 2013 hield de bank nog een schuldvordering aan van in totaal 17,5 miljoen euro jegens *Optima Global Estate*, een in hoofdzaak commerciële schuldvordering voor commissielonen bij de verkoop van onroerend goed, maar die ook een kaskrediet omvat van 1,4 miljoen euro dat oorspronkelijk was toegewezen aan Mobral. Dat kaskrediet is pas op 31 maart 2015 afgelopen.

Te vrezen viel eveneens dat de ontwikkeling van de bankactiviteiten, waarvan de rendabiliteit in de hele sector onder druk stond, zou afhangen van die van de vastgoedactiviteiten, die het belangrijkste financiële segment uitmaken van de Groep. Door basisbankdiensten aan te bieden – met een lage rendabiliteit – konden nieuwe cliënten worden aangetrokken en de vastgoedactiviteiten worden versterkt.

Als stelregel geldt dat wanneer binnen een groep de bankactiviteit en de vastgoedactiviteit niet onafhankelijk van elkaar zijn, er belangenconflicten kunnen ontstaan aangezien de deposito's van de klanten kunnen worden gebruikt voor de financiering van de vastgoedactiviteiten van de groep. Men kan zich terecht afvragen of OFP echt een bankstructuur wilde ontwikkelen, als men weet hoe zwaar de hieruit voortspruitende vaste kosten kunnen wegen.

In één van de geraadpleegde documenten stond te lezen dat de bankactiviteit slechts een kleine invloed had op de verwachte rentabiliteit en derhalve niet het hoofdoel vormde van de bank die uit de fusie zou ontstaan, maar veeleer werd beschouwd als een complementaire

CHAPITRE 4. — LA RELATION ENTRE OPTIMA BANK ET LES AUTRES SOCIÉTÉS DU GROUPE OPTIMA

4.1. SEPARATION JURIDIQUE ENTRE ACTIVITÉS IMMOBILIÈRES ET BANCAIRES

Les documents consultés et les auditions ont montré que la séparation juridique qui s'est opérée au sein du Groupe Optima n'a pas empêché l'actionnaire principal et sa famille d'occuper une position dominante à la fois dans la partie immobilière et dans la partie bancaire du Groupe. Néanmoins, la structure du groupe n'était pas complexe au point de rendre particulièrement difficile l'identification des rapports de force et des flux financiers qui pouvaient en découler.

Sur un plan plus pratique, la Banque Optima n'a jamais véritablement joui d'une autonomie suffisante et la séparation entre les activités bancaires et les autres projets immobiliers au sein d'Optima Group n'a jamais été réelle. Elle ne s'est réalisée que tardivement sur le plan formel, soit le 31 décembre 2012, et n'a jamais véritablement eu lieu dans les faits. Pour ne prendre qu'un exemple, le 28 février 2013, la banque détenait encore une créance totale de 17,5 millions d'euros sur *Optima Global Estate*, "créance principalement commerciale pour les commissions pour vente de biens immobiliers, mais comprenant également un crédit de caisse de 1,4 millions d'euros", initialement octroyé à Mobral. Ce crédit de caisse n'arrivera à échéance que le 31 mars 2015.

On pouvait également craindre que le développement des activités bancaires, dont la rentabilité était sous pression dans l'ensemble du secteur, soit conditionné à celui des activités immobilières, principales ressources financières du groupe. En offrant des services bancaires de base, dont la rentabilité était faible, il était possible d'attirer de nouveaux clients et de renforcer les activités immobilières.

En règle générale, le manque d'indépendance entre la fonction bancaire et la fonction immobilière au sein d'un groupe peut créer de véritables conflits d'intérêt puisque les dépôts des clients peuvent servir à financer les activités immobilières du groupe. On peut légitimement se poser la question de savoir si OFP désirait développer une réelle structure bancaire sachant la lourdeur des coûts fixes que cela pouvait générer.

Dans un des documents consultés, on a pu lire que "l'activité bancaire s'avérait n'avoir généralement qu'une faible incidence sur la rentabilité attendue et ne constituait donc pas l'objectif principal de la banque à naître de la fusion, mais était plutôt considérée comme

activiteit van de vastgoed- en verzekeringsactiviteiten van *Optima Financial Planners*.

Optima Bank bleek al in oktober 2012 daadwerkelijk voor 10 miljoen euro vorderingen te hebben (of ongeveer 10 % van het totaal van de vorderingen) ten aanzien van *Optima Global Investments*⁸, in de vorm van commissielonen die aan Optima Bank verschuldigd waren voor het aanbrengen van klanten in het kader van de verkoop van vastgoed. Er bestond ook een vordering op Mobral, voor een bedrag van 1,8 miljoen euro. De vordering van Optima Bank op OGE was in februari 2013 opgelopen tot 17,5 miljoen euro.

4.2. VERKOOP VAN DE DOCHTERMAATSCHAPPIJ OPFP

Ook de verkoop van de Spaanse dochtermaatschappij OPFP in maart 2013 heeft aangetoond dat de belangen van Optima Bank ondergeschikt waren aan die van de historische aandeelhouders. De bepalingen van de contracten in verband met de verkoop van de dochtermaatschappij lijken te zijn opgesteld in het nadeel van Optima Bank. In een eerste fase wordt OPFP door *Optima Group* tegen een hoge prijs verkocht aan Optima Bank. Volgens één van de geraadpleegde documenten was die prijs hoger dan de nettowaarde die vooraf door een onafhankelijke organisatie (Mazars) was vastgesteld, en die op zich al was gebaseerd op een zeer ambitieus ondernemingsplan. Nauwelijks tien maanden later wordt OPFP door Optima Bank voor een symbolische euro aan *Optima Global Estate* verkocht. Volgens één van de geconsulteerde documenten werd in de achtereenvolgende beslissingen van de relevante comités en raden van bestuur geen enkele economische grond gevonden voor de opeenvolgende transacties en de gedaalde verkoopprijs van OPFP. Bovendien is de economische grond van de verkoop op zich betwistbaar, aangezien die transactie uiteindelijk neerkomt op de aankoop van OPFP, dat gespecialiseerd is in vermogensbeheer, door *Optima Global Estate*, dat actief is in vastgoed.

Optima Bank wordt 2,4 miljoen euro armer. Dat bedrag zal tussen 2013 en 2015 integraal worden overgemaakt aan de historische aandeelhouders, in de vorm van renteloze voorschotten en de betaling van hoge

⁸ Bij de uiteindelijke herstructurering van de bank- en vastgoedactiviteiten controleerde Optima Groep de bankactiviteiten van Optima Bank en controleerde Optima Global Investments de vastgoedactiviteiten van Optima Global Estate. De moedermaatschappij was dus niet langer dezelfde. In werkelijkheid blijkt uit de aandeelhoudersstructuur van Optima Groep en van Optima Global Investments dat die splitsing in feite nooit echt heeft plaatsgegrepen. Het ziet er overigens naar uit dat Jeroen Piqueur beschikte over het vruchtgebruik van de aandelen van zijn kinderen, Ruben en Rebecca Piqueur.

un complément des activités immobilières et d'assurance d'*Optima Financial Planners*".

Dès octobre 2012, il s'est effectivement avéré que la Banque Optima détenait des créances de 10 millions d'euros, soit environ 10 % du total des créances, sur *Optima Global Investments*⁸ sous la forme de commissions dues à la Banque Optima pour l'apport de clients dans le cadre de la vente de biens immobiliers. Il y avait également une créance sur Mobral de 1,8 millions d'euros. La créance de la Banque Optima sur OGE est montée jusqu'à 17,5 millions en février 2013.

4.2. VENTE DE LA FILIALE OPFP

La vente de la filiale espagnole OPFP en mars 2013 a également montré que les intérêts de la Banque Optima étaient conditionnés aux intérêts des actionnaires historiques. Les termes des contrats liés à la vente de la filiale semblent avoir été conclus en défaveur de la Banque Optima. Dans un premier temps, *Optima Group* vend OPFP à la Banque Optima au prix fort, "*à un prix plus élevé que la valeur nette déterminée dans une évaluation indépendante préalable (Mazars), qui elle-même était basée sur un plan d'entreprise très ambitieux.*", comme le révèle un des documents consultés. A peine dix mois plus tard, intervient la vente d'OPFP par la Banque Optima à *Optima Global Estate* pour un euro symbolique. "*On ne retrouvait dans les décisions successives des comités et conseils d'administrations concernés aucun fondement économique aux transactions successives qui aurait pu expliquer la baisse du prix de vente d'OPFP*", précise-t-on dans un des documents consultés. En outre, le fondement économique de l'opération de vente, en tant que telle, est contestable puisque cette opération aboutit, au bout du compte, au rachat d'OPFP, spécialisée en gestion patrimoniale, par *Optima Global Estate*, active dans l'immobilier.

La Banque Optima va s'appauvrir de 2,4 millions d'euros, somme qui sera intégralement reversée aux actionnaires historiques entre 2013 et 2015, sous la forme d'avances sans intérêt, paiement de rémunérations

⁸ Dans la restructuration finale des opérations bancaires et immobilières, *Optima Group* contrôlait les activités bancaires de la Banque Optima et *Optima Global Investments* contrôlait les activités immobilières d'*Optima Global Estate*. La maison mère n'était donc plus la même. En réalité, l'actionnariat d'*Optima Group* et d'*Optima Global Investments* révèlent que cette scission n'a jamais véritablement eu lieu dans les faits. Il semble que Jeroen Piqueur disposait d'ailleurs de l'usufruit sur les actions de ses enfants, Ruben et Rebecca Piqueur.

bestuurders- en consultancyvergoedingen. De details van die constructie zullen pas in het van december 2015 daterende verslag van de bedrijfsrevisor officieel aan de NBB worden meegedeeld. In maart 2016 komt bij de controle door de NBB daadwerkelijk het gebruik aan het licht van de 2,4 miljoen euro uit de opgezette verkoop van OPFP aan Optima Bank door *Optima Group*. Uit documenten blijkt het volgende:

1. Optima Group had een bedrag van 2.347.367,69 euro gefactureerd aan Optima Bank. Daarvan werd 1,1 miljoen euro gebruikt voor betalingen aan Imaco nv, waarvan J. Piqueur, R. Piqueur en F. Vincent de hoofdaandeelhouders waren;

2. de inkomsten van *Optima Group* bedroegen 2.347.367,69 euro en waren uitsluitend afkomstig van een consultancycontract tussen Optima Bank en *Optima Group*;

3. de uitbatingskosten die Optima Group op verschillende wijzen heeft betaald aan J. Piqueur bedroegen ongeveer 1,7 miljoen euro, wat neerkomt op 73,39 % van de omzet van Optima Group. Het gaat hier om de voormelde betalingen via Imaco nv, een bestuurdersvergoeding van 270.680 euro en een bestuurderswedde van 336.000 euro).

De NBB stelt eveneens vast dat de contracten ten voordele van J. Piqueur geleid hebben tot betalingen die in 2014 vier keer hoger waren dan in 2013, namelijk respectievelijk 1,2 miljoen en 373 000 euro, blijkbaar voor dezelfde opdrachten. In 2015 bedroeg dat bedrag 780.000 euro.

Voorts bestond bij de aankoop van Ethias Bank een volgens de partijen min of meer of meer expliciete overeenkomst betreffende de tijdelijke beperking van de dividenden, met als doel het eigen vermogen van Optima Bank te versterken. Vanaf 2012 worden strategieën opgezet voor het toekennen van dividenden aan de historische aandeelhouders, waarbij de liquide middelen van Optima Bank naar de hoofdaandeelhouders van Optima Group worden gesluisd. Zoals in afdeling 1 werd aangegeven, heeft de NBB zich hiertegen met wisselend succes verzet.

Het gerechtelijk onderzoek zou moeten toelaten om de wettigheid te beoordelen van de verkoop, van het gebruik van de opbrengst, van het storten van dividenden en van de diverse consultancyopdrachten.

d'administrateurs élevées, et indemnités de consultance. Les informations détaillées sur ce montage ne seront officiellement communiquées à la BNB que dans le rapport du réviseur de décembre 2015. En mars 2016, l'inspection de la BNB révèle effectivement l'utilisation des 2,4 millions provenant du montage de la vente d'OPFP par Optima Group à la Banque Optima:

1. "Optima Group avait facturé un montant de 2.347.367,69 euros à Optima Bank, dont 1,1 million d'euros environ ont été utilisés pour des paiements à Imaco NV, dont J. Piqueur, R. Piqueur et F. Vincent étaient les principaux actionnaires;

2. les revenus d'Optima Group s'élevaient à 2.347.367,69 euros et provenaient exclusivement du contrat de consultance entre Optima Bank et Optima Group;

3. les frais d'exploitation payés de différentes manières par Optima Group à J. PIQUEUR avoisinaient 1,7 millions d'euros (soit les paiements susmentionnés par le biais d'Imaco SA, augmentés d'une rémunération d'administrateur de 270.680 euros et un salaire d'administrateur de 336.000 euros), ce qui représentait 73,39 % du chiffre d'affaires d'Optima Group."

La BNB constatera également que les contrats conclus en faveur de J. Piqueur ont conduit à des paiements quatre fois plus élevés en 2014 qu'en 2013, soit 1,2 million d'euros contre 373 milliers d'euros, pour les mêmes missions, semble-t-il. Le montant s'élevait à 780.000 euros en 2015.

Par ailleurs, lors de l'acquisition de la Banque Ethias, il y avait un accord, plus ou moins explicite selon les parties, concernant la limitation temporaire des dividendes dans le but de renforcer les fonds propres de la Banque Optima. Dès 2012, des stratégies de distribution de dividendes aux actionnaires historiques seront mis en place, visant à faire remonter les liquidités de la Banque Optima vers les principaux actionnaires d'Optima Group. Elles seront contrées par la BNB avec plus ou moins de succès, comme indiqué préalablement dans la section 1.

L'enquête judiciaire devrait permettre de déterminer la légalité de l'opération de vente, de l'utilisation des fonds dégagés, des versements de dividendes et des différentes missions de consultance.

4.3. UITSTAANDE VORDERINGEN BIJ DE AANDEELHOUDERS, VENNOTEN EN BEDRIJFSLEIDERS

Binnen de Optima Group is de techniek van leningen aan aandeelhouders bijzonder belangrijk geweest. Al op 28 maart 2012, dus enkele maanden na de toekenning van de bankvergunning, heeft de NBB aan Optima Bank gevraagd 10 miljoen euro aan uitstaande leningen aan aandeelhouders af te trekken van het eigen vermogen. Bij de fusie stond op de balans van OFP ongeveer 55 miljoen euro; het ging derhalve om hoge bedragen.

In het Belgisch rekeningenstelsel zijn in dat opzicht vier posten van bijzonder belang. Voor de vorderingen op maximum één jaar gaat het om de posten 4160 (voorschotten rekening-courant aan de bedrijfsleiders) en 4161 (voorschotten rekening-courant aan de aandeelhouders of vennoten). Voor de vorderingen op meer dan één jaar gaat het om de posten 2912 (vorderingen op bedrijfsleiders) en 2913 (vorderingen op aandeelhouders-werkende vennoten).

In bedrijven waarvan de bestuurder ook vennoot is, komt het vaak voor dat die persoon privéuitgaven financiert door van zijn bedrijf geld te lenen. Door op grond van zijn beroepsactiviteit in het bedrijf aanspraak te maken op een renteloze lening, erkent de bedrijfsleider zijn debetstatus jegens zijn bedrijf betreffende de bedragen waarover hij heeft beschikt; hij ontvangt dus een voordeel van alle aard (VAA). Dat voordeel van alle aard is uiteraard belastbaar, omdat het erop neerkomt dat men zichzelf betaalt zonder fiscale en sociaalrechtelijke lasten op het beroepsinkomen. De belastingadministratie verplicht immers tot de aanrekening van fictieve intresten waarop de aandeelhouders, vennoten en bedrijfsleiders worden belast, zodat het fiscaal interessanter is op een of ander moment dividenden uit te keren. Op 4 maart 2017 heeft het *Belgisch Staatsblad* de intrestvoet bekendgemaakt (9,27 %) die als berekeningsbasis voor de "fictieve interesten" op de schulden van 2016 dient.

Vorderingen op maximum één jaar lijken niet aan onvoorwaardelijke limieten te zijn onderworpen; de limiet wordt veeleer bepaald door de bedragen die het bedrijf in gevaar kunnen brengen. Met andere woorden: de solvabiliteit van het bedrijf mag niet in gevaar komen door de onderneming de bedragen te ontzeggen die nodig zijn om de schulden te betalen.

Die praktijk is ook niet zonder gevaar voor de aandeelhouders, vennoten of bedrijfsleiders, aangezien sommigen uit het oog verliezen dat de aldus ontleende bedragen ooit moeten worden terugbetaald, en dat die terugbetaling doorgaans maar kan worden verricht

4.3. CREANCES AUX ACTIONNAIRES, ASSOCIES ET DIRIGEANTS D'ENTREPRISES

Le recours à des prêts aux actionnaires a revêtu une importance particulière au sein du groupe Optima. Dès le 28 mars 2012, soit quelques mois après l'octroi de la licence bancaire, la BNB avait demandé à la Banque Optima de déduire de ses fonds propres la somme de 10 millions d'euros d'encours de prêts aux actionnaires. Sachant que le bilan d'OFP au moment de la fusion avoisinait 55 millions d'euros, les montants en jeu étaient importants.

Dans le plan comptable belge, quatre postes sont particulièrement concernés. Pour les créances à un an au plus, il s'agit des postes 4160 (avances en compte courant aux dirigeants d'entreprises) et 4161 (avances en compte courant faites aux actionnaires ou associés). Pour les créances à plus d'un an, il s'agit des postes 2912 (créances sur dirigeants d'entreprises) et 2913 (créances sur actionnaires – associés actifs).

Dans les sociétés dont le dirigeant est à la fois l'associé, il est fréquent que celui-ci finance ses besoins privés en se faisant prêter des fonds par sa société. Bénéficiant d'un prêt sans intérêt en raison de son activité professionnelle au sein de la société, le dirigeant se reconnaît débiteur des sommes dont il a disposé à l'égard de la société; il reçoit donc un avantage de toute nature (ATN). Cet avantage de toute nature est, bien entendu, imposable puisque cela revient à se rémunérer en évitant les charges fiscales et sociales qui frappent le revenu professionnel. En effet, l'administration fiscale impose de calculer des intérêts fictifs sur lesquels les actionnaires, associés et dirigeants d'entreprises seront imposés, de telle sorte qu'il est fiscalement plus intéressant d'attribuer des dividendes à un moment ou à un autre. Le 4 mars 2017, le *Moniteur Belge* a publié le taux d'intérêt, fixé à 9,27 %, qui sert de base aux intérêts "fictifs" sur les dettes contractées en 2016.

L'octroi de ces créances à un an au plus ne semble pas être soumis à une limite inconditionnelle; la limite est plutôt déterminée en fonction des montants qui pourraient mettre en péril l'entreprise. Autrement dit, il faut être attentif à ne pas mettre la solvabilité de la société en danger en la privant des sommes nécessaires pour payer ses dettes.

Cette pratique n'est pas non plus sans danger pour les actionnaires, associés, ou dirigeants, dans la mesure où certains perdent de vue que les sommes ainsi empruntées devront un jour ou l'autre être remboursées et que, dans la plupart des cas, ce remboursement ne

dan met inkomsten waarop belasting is betaald. Bij een gerechtelijke reorganisatie eist de rechtbank om te beginnen de terugbetaling van de rekening-courant.

Om die redenen wordt in het fiscaal recht belang gehecht aan de rekening-courant en wordt misbruik ervan bestraft. Aangezien de bedrijfsleiders toegang hebben tot alle goederen die het vermogen van het bedrijf vormen, is de verleiding soms groot om een deel van die goederen voor persoonlijk gebruik aan te wenden. Onze hoven en rechtbanken hebben (onder andere bij het arrest van het Hof van Cassatie van 6 februari 2013) dergelijk gedrag meermaals bestempeld als een strafrechtelijk misdrijf, met de bewoordingen “misbruik van vennootschapsgoederen”.

Misbruik van vennootschapsgoederen is een “functiemisdrijf”, aangezien alleen bepaalde personen, door de functies die ze bekleden, dat misdrijf kunnen plegen. Misbruik van vennootschapsgoederen wordt in het Strafwetboek (artikel 492bis, eerste lid) gedefinieerd als het bedrieglijk gebruik en/of de bedrieglijke toe-eigening door een bestuurder van een onderneming of van een vereniging van de goederen of het krediet ervan, terwijl hij weet dat die situatie de groepering, de vennoten of nog de schuldeisers significant nadeel kan berokkenen. In dat geval vat het Strafwetboek het begrip “gebruik en toe-eigening”, als element van misbruik van vennootschapsgoederen, heel breed op. Zulks geeft aan dat de wetgever met die kwalificatie echt alle mogelijke vormen van misbruik wil omvatten.

Voorts mag de rekening-courant slechts worden gebruikt dan met naleving van de bepalingen van het Wetboek van Vennootschappen, dat bepaalde procedures oplegt. Een minderheidsvennoot zou bijvoorbeeld bezwaar kunnen aantekenen indien een of meer meerderheidsvennoten zich via de rekening-courant onredelijk hoge voorschotten zouden toekennen. Als er aanwijzingen zijn dat de belangen van de vennootschap in gevaar komen (of dreigen te komen), kunnen de minderheidsvennoten bij de rechtbank een onderzoek door een deskundige vragen (artikel 168 van het Wetboek van Vennootschappen). Om een dergelijke aanvraag te kunnen indienen, moeten de vennoten ten minste 1 % van het totale aantal stemmen hebben of voor ten minste 1,25 miljoen euro effecten bezitten. De deskundige controleert vervolgens de boeken en de rekeningen van de vennootschap, alsook de door de organen ervan verrichte handelingen. Dat deskundigenonderzoek is meestal de voorbode van een vordering door minderheidsvennoten.

pourra se faire qu’au moyen de revenus ayant subi l’impôt. En cas de réorganisation judiciaire, la première chose que le tribunal exigera est le remboursement du compte courant.

C’est la raison pour laquelle le droit fiscal attache de l’importance au compte courant et sanctionne son emploi abusif. Comme les dirigeants d’entreprises ont accès à l’ensemble des biens qui constituent le patrimoine de celle-ci, la tentation est parfois forte d’utiliser une partie de ces biens à des fins personnelles. Ce type de comportement a été qualifié à de nombreuses reprises par nos cours et tribunaux, et notamment par un arrêt de la Cour de cassation du 6 février 2013, comme constitutif d’une infraction pénale qualifiée “d’abus de biens sociaux”.

L’abus de biens sociaux est une infraction dite “de fonction”, dans la mesure où seules certaines personnes, en raison des fonctions qu’elles occupent, peuvent en être l’auteur. L’abus de biens sociaux est défini dans le code pénal (article 492bis, al.1er) comme l’utilisation et/ou l’appropriation frauduleuse par un dirigeant d’entreprise ou d’une association, des biens ou du crédit de celle-ci alors qu’il sait que cette situation va causer un préjudice significatif au groupement, ses associés ou encore ses créanciers. En l’espèce, le code pénal définit de manière très large la notion d’usage et d’appropriation” constitutive d’un abus de biens sociaux. Cette situation traduit une réelle volonté du législateur d’englober sous cette qualification *tous* les types d’abus pouvant être perpétrés.

Il faut également savoir que le compte courant ne peut être utilisé qu’en respectant les dispositions du code des sociétés qui prévoit certaines procédures. Par exemple, un associé minoritaire pourrait avoir des objections si un ou plusieurs majoritaires s’attribuaient des avances de fonds déraisonnables par le biais du compte courant. S’il y a des indications sur le fait que les intérêts de la société sont ou menacent d’être mis en danger, les associés minoritaires peuvent demander un examen par un expert au tribunal (article 168 du Code des sociétés). Pour introduire la demande, les associés doivent posséder au moins 1 % de l’ensemble des voix ou détenir des effets pour au moins 1.250.000,00 d’euros. L’expert vérifie les livres et les comptes de la société ainsi que les opérations accomplies par ses organes. Cette vérification d’expert sera généralement le prélude d’une action de minoritaires.

In Frankrijk is het gebruik van de rekening-courant kennelijk aan strengere regels onderworpen. Kort gesteld: in handelsvennootschappen mag de rekening-courant van de vennoot nooit in debetstand staan; de vennoten zijn wettelijk verplicht ten opzichte van de vennootschap voortdurend in creditstand te staan. Als de rekening-courant in debetstand staat, vormt dat een misbruik van vennootschapsgoederen, hetgeen strafrechtelijk wordt bestraft. Bij de Franse S.A.R.L.'s, S.A.'s, S.A.S.'s en S.C.A.'s is het krachtens de *Code de commerce* verboden een niet-gedekte rekening-courant aan te houden, behoudens de volgende bepalingen. Bij een S.A.R.L. betreft het verbod geld toe te kennen aan de zaakvoerders en de vennoten die geen rechtspersoon zijn, alsmede aan hun echtgeno(o)t(e), hun afstammelingen in opgaande of neergaande lijn en elke tussenpersoon. Bij een S.A., een S.C.A. en een S.A.S. gaat het om de bestuurders, de leden van de directieraad en van de raad van toezicht die geen rechtspersonen zijn, de algemeen directeurs en de vaste vertegenwoordigers van de rechtspersonen die bestuurder of lid van de raad van toezicht zijn (alsmede om hun echtgeno(o)t(e), hun afstammelingen in opgaande of neergaande lijn en elke tussenpersoon). Een rechtspersoon daarentegen kan bij een S.A.R.L., een S.A., een S.A.S. of een S.C.A. wel een rekening-courant in debetstand aanhouden.

4.4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op basis van de hoorzittingen en de geraadpleegde documenten lijkt het aangewezen de volgende elementen in acht te nemen:

4.4.1. HET BEGRIP “VERBONDEN PARTIJEN” DEFINIËREN CONFORM IFRS (IAS 24)

Al heeft E&Y gewaakt over de toepassing van de IFRS-regels inzake “verbonden partijen”, die stringenter zijn dan de in België vigerende boekhoudregels, lijkt het aangewezen te eisen dat die regels stevast worden toegepast. Het begrip “toezicht” wordt immers anders gedefinieerd in het Wetboek van vennootschappen en in de *International Financial Reporting Standards* (IFRS), zoals aangegeven in Bijlage 2.

De NBB past haar reglementering aan om dit aan de Belgische banken op te leggen.

4.4.2. BETERE OPGAVE, IN DE JAARREKENING, VAN KWALITIEVE EN KWANTITIEVE INFORMATIE OVER DE TRANSACTIES MET VERBONDEN PARTIJEN

Meer transparantie aangaande transacties met verbonden partijen is wellicht wenselijk. De IFRS-normen zijn immers strenger dan het Wetboek van

En France, l'utilisation du compte courant semble soumise à des règles plus strictes. Pour faire bref, le compte courant d'associé, dans les sociétés commerciales, ne doit jamais être débiteur. Les associés ont l'obligation légale d'être constamment en position de prêteurs à l'égard de la société. Le fait de posséder un compte courant débiteur constitue un abus de biens sociaux, pénalement sanctionné. Dans les SARL, SA, SAS et SCA, les découverts en comptes courants sont interdits par le code de commerce, sous réserves des dispositions suivantes. Dans la SARL, l'interdiction concerne les découverts accordés aux gérants et aux associés, autres que les personnes morales (ainsi qu'à leurs conjoints, ascendants, descendants et toute personne interposée). Dans la SA, la SCA et la SAS, elle concerne les administrateurs, membres du directoire et membres du conseil de surveillance, autres que les personnes morales, les directeurs généraux et les représentants permanents des personnes morales administrateurs ou membres du conseil de surveillance (ainsi qu'à leur conjoint, ascendants, descendants et toute personne interposée). Une personne morale peut ainsi avoir un compte courant négatif dans une SARL, une SA, une SAS ou une SCA.

4.4. CONCLUSIONS ET RECOMMANDATIONS

Sur base des auditions et des documents consultés, il apparaît judicieux de veiller aux éléments suivants:

4.4.1. UTILISER LA DÉFINITION IFRS (IAS 24) DES “PARTIES LIÉES”

Même si E&Y a veillé à appliquer les règles IFRS en matière de “parties liées”, règles qui sont plus restrictives que les règles comptables belges, il apparaît préférable d'en exiger l'utilisation systématique. Le concept de contrôle est effectivement défini d'une manière différente dans le Code des Sociétés et dans les *International Financial Reporting Standards* (IFRS), comme précisé dans l'Annexe 2.

La BNB adapte sa réglementation afin de l'imposer aux banques belges.

4.4.2. RENFORCER LA DIVULGATION D'INFORMATIONS QUALITATIVES ET QUANTITATIVES CONCERNANT LES TRANSACTIONS AVEC LES PARTIES LIÉES DANS LES COMPTES ANNUELS

Une plus grande transparence à l'égard des transactions avec les parties liées est probablement désirable. Il faut savoir que les normes IFRS sont plus strictes que

vennootschappen aangaande de kwalitatieve en kwantitatieve gegevens die, zoals aangegeven in Bijlage 3, in de jaarrekening moeten worden opgenomen over de transacties met verbonden partijen.

De NBB past haar reglementering aan om dit aan de Belgische banken op te leggen.

4.4.3. HET TOEKENNEN VAN VOORSCHOTTEN VIA DE REKENING-COURANT BEPERKEN

Het verdient wellicht de voorkeur het toekennen van voorschotten, via de rekening-courant, aan bedrijfsleiders, aandeelhouders of vennoten aan banden te leggen. Kennelijk mogen in Frankrijk de rekeningencourant van vennoten van handelsvennootschappen nooit een debetstand vertonen; de vennoten zijn wettelijk verplicht voortdurend een creditstand ten aanzien van de vennootschap te handhaven. Een rekening-courant met debetstand wordt beschouwd als misbruik van vennootschapsgoederen, wat strafrechtelijk strafbaar is.

De BNB onderzoekt de mogelijkheid en opportuniteit om deze regeling aan de Belgische banken op te leggen.

le Code des sociétés à l'égard des informations qualitatives et quantitatives qui doivent être communiquées au sujet des transactions avec les parties liées dans les comptes annuels, comme indiqué dans l'Annexe 3.

La BNB adapte sa réglementation afin de l'imposer aux banques belges.

4.4.3. LIMITER L'UTILISATION DES AVANCES EN COMPTE COURANT

Il pourrait s'avérer préférable de restreindre l'utilisation des avances en compte courant aux dirigeants d'entreprise, actionnaires ou associés. En France, le compte courant d'associé, dans les sociétés commerciales, ne doit jamais être débiteur, semble-t-il. Les associés ont l'obligation légale d'être constamment en position de prêteurs à l'égard de la société. Le fait de posséder un compte courant débiteur constitue un abus de biens sociaux, pénalement sanctionné.

La BNB examine la possibilité et l'opportunité d'imposer cette réglementation aux banques belges.

HOOFDSTUK 5. — DE BAND TUSSEN OPTIMA BANK EN DE OVERHEIDSINSTANTIES

5.1. HET ONDERZOEK VAN DE BBI NAAR FISCALE FRAUDE

Op 30 januari 2012, enkele maanden na het begin van de activiteiten van Optima Bank, heeft de BBI, afdeling Gent, een “visitatie” verricht op de maatschappelijke zetel van Optima, op zoek naar aanwijzingen van fiscale fraude. De inspecteurs van de BBI hebben heel wat digitale gegevens gekopieerd, waaronder privégegevens van klanten.

Op 11 juni 2013 heeft de zesde fiscale kamer van de rechtbank van eerste aanleg van Gent Optima Bank in het gelijk gesteld omdat ze de visitaties door het BBI als illegaal beschouwt. De verzamelde gegevens werden bijgevolg onbruikbaar en moesten worden terugbezorgd.

Op 3 december 2013 is de BBI, vertegenwoordigd door de heer Anthonissen, twee verschillende dadingen aangegaan: een met de heer Piqueur en een met Optima Bank; daardoor werden de documenten niet terugbezorgd maar werden alle verzamelde gegevens vernietigd.

In oktober 2016 werd de heer Frank Philipsen, administrateur-generaal van de BBI, ingelicht over een elektronische kopie van de documenten die was bewaard gebleven op de servers van de FOD Financiën. Wegens de uitspraak van de rechtbank van eerste aanleg in Gent en de aangegane dading moest die kopie worden vernietigd.

Op juridisch vlak is gebleken dat het recupereren van die gegevens illegaal zou zijn geweest, gezien de beslissing van de rechtbank van eerste aanleg van Gent op 11 juni 2013.

5.2. DE KAPITAALSVERHOGING VAN 3 JULI 2014

In januari 2014 heeft de NBB een tweede hersteltermijn opgelegd, die op 30 juni 2014 verliep, kennelijk teneinde het eigen vermogen met 7,6 miljoen euro te versterken.

Op 3 juli 2014, drie dagen na de einddatum van die tweede termijn, verhoogt Optima Bank zijn kapitaal met 4,4 miljoen euro, al moeten de details van die kapitaalsverhoging nog worden bepaald. Die “liquiditeiten” zouden afkomstig zijn van een terugbetaling van een lening die is aangegaan door OGE bij *Optima Group*. Die terugbetaling werd gefinancierd door OGI via een

CHAPITRE 5. — LA RELATION ENTRE OPTIMA BANQUE ET LES AUTORITES PUBLIQUES

5.1. L'ENQUETE DE L'ISI POUR FRAUDE FISCALE

Le 30 janvier 2012, soit quelques mois après le début des activités de la Banque Optima, l'ISI du siège de Gand a effectué une “visite domiciliaire” au siège social d'Optima, à la recherche d'indices de fraude fiscale. Les inspecteurs de l'ISI ont copié de nombreuses données informatiques, dont des données privées de clients.

Le 11 juin 2013, la sixième chambre fiscale du tribunal de première instance de Gand a donné gain de cause à la banque Optima en considérant que les perquisitions opérées par l'ISI étaient illégales. Par conséquent, les données collectées devenaient inutilisables et devaient être restituées.

Le 3 décembre 2013, l'ISI représentée par Monsieur Anthonissen a conclu deux transactions distinctes: une transaction avec M. Piqueur et une transaction avec la Banque Optima. Dans ce cadre, la restitution des documents a été remplacée par la destruction de toutes les données collectées.

En octobre 2016, l'administrateur-général de l'ISI, M. Frank Philipsen a été informé qu'une copie électronique de ces documents avait été conservée sur les serveurs du SPF Finances. Compte tenu du jugement du tribunal de première instance de Gand et de la transaction conclue, la destruction de cette copie a été ordonnée.

Sur le plan juridique, il est apparu que la reconstitution de ces données aurait été illégale étant donné la décision prise le 11 juin 2013 par le tribunal de première instance de Gand.

5.2. L'AUGMENTATION DE CAPITAL DU 3 JUILLET 2014

En janvier 2014, la BNB a imposé un second délai de redressement expirant le 30 juin 2014, visant à renforcer les fonds propres de 7,6 millions d'euros, semble-t-il.

Le 3 juillet 2014, soit 3 jours après la date limite, la Banque Optima réalise une “augmentation de capital” de 4,4 millions d'euros, dont les détails restent encore à déterminer. Ces “liquidités” proviendraient d'un remboursement d'un emprunt contracté par OGE auprès d'*Optima Group*. Ce remboursement aurait été financé par OGI via un emprunt subordonné contracté à un taux

achtergestelde lening die tegen een rente van 10 % bij een instelling die extern is aan de groep, werd aangegaan. Het lijkt er echter op dat die “kapitaalsverhoging” werd gekoppeld aan door Optima Bank van OGE afgekochte vastgoedschuldvorderingen, waardoor de bij de parastatale instelling aangegane lening kon worden terugbetaald. Die transactie bevestigt de ambiguïteit van de band tussen die twee activiteitenpolen.

De gerechtelijke autoriteiten zullen die transactie wellicht tot op het bot moeten onderzoeken en bepalen wat de rol is geweest van bepaalde parastatale structuren waarvan sommige bestuurders eveneens leden van het directiecomité van Optima Bank waren.

5.3. DE FINANCIERING DOOR PROFESSIONELE TEGENPARTIJEN

Begin 2015 had de NBB, bovenop de overdracht van leningen en de verkoop van de kredietportefeuille, een nieuwe kapitaalsverhoging verkregen ten belope van 7 miljoen euro, alsook het engagement van de hoofdaandeelhouder dat die 20 miljoen euro zou inbrengen; dat engagement bleek uiteindelijk op drijfzand te berusten. Het feit dat de NBB heeft gekozen voor een geleidelijke vermindering van de activiteiten heeft zijn voordelen, maar hield ook substantiële risico's in aangezien de aandeelhouders bij machte zijn volstrekt waardeloze garanties aan te reiken als ze vervolgens de waarde van de in pand gegeven aandelen verminderen.

In augustus 2015 heeft de NBB Optima Bank de toestemming gegeven een beperkt aantal financieringsmiddelen op te halen, maar dan uitsluitend bij professionelen. Het maximumbedrag werd vastgelegd op 20 miljoen euro, wat overeenkomt met het bedrag waarvoor de hoofdaandeelhouder zich garant had gesteld.

Uit het onderzoek van de NBB van oktober 2015 is gebleken dat heel wat overheidsinstanties die klant waren bij de bank, hun lopende rekening hebben omgezet in een termijnrekening. In november hebben andere onderzoeken een forse stijging aan het licht gebracht van deposito's uit niet-professionele hoek. Het gaat in het bijzonder om verschillende gemeenten, een OCMW, een museum, een universitair ziekenhuis en heel wat andere besturen.

Heel kort daarop heeft de NBB telefonisch contact gehad met Optima Bank, maar de NBB heeft niet geëist dat Optima die bedragen zou terugstorten omdat anders een risico op vervroegd faillissement zou ontstaan.

De NBB bevestigt dat het door Optima Bank ingediende verzoek om fondsen te mogen werven, van meet af aan gericht was op de financiële instellingen, de banken

de 10 % auprès d'une institution externe au groupe. Il semblerait néanmoins que cette “recapitalisation” ait été adossée au rachat par la banque Optima de créances immobilières venant d'OGE, ce qui aurait permis le remboursement de l'emprunt contracté auprès de l'institution parastatale. Cette opération confirme l'ambiguïté de la relation entre les deux pôles d'activité.

Les autorités judiciaires devront sans doute vérifier les tenants et aboutissants de cette opération et déterminer le rôle joué par l'une ou l'autre structure parastatale, dont certains membres du comité de direction de la Banque Optima étaient également administrateurs.

5.3. LE FINANCEMENT PAR LES CONTREPARTIES PROFESSIONNELLES

Au début de l'année 2015, outre la cession des prêts et la vente du portefeuille de crédits, la BNB était parvenue à obtenir une nouvelle augmentation de capital de 7 millions d'euros et un engagement de l'actionnaire principal à hauteur de 20 millions d'euros, garantie qui se révélera néanmoins vide de sens par la suite. Le choix posé par la BNB en faveur d'un scénario de réduction graduelle des activités a présenté des avantages, mais il s'est accompagné de risques substantiels étant donné que les actionnaires peuvent offrir des garanties sans aucune valeur s'ils réduisent par ailleurs la valeur des actions données en gage.

En août 2015, la BNB avait permis à la Banque Optima de recueillir une “quantité limitée de financement, exclusivement auprès de professionnels”. Le montant maximum avait été fixé à 20 millions, correspondant au montant de l'engagement de l'actionnaire principal.

L'enquête menée par la BNB en octobre 2015 a révélé qu'un certain nombre d'institutions publiques, clientes de la banque, avaient transformé leurs comptes courants en comptes à terme. En novembre, d'autres investigations avaient montré que les dépôts provenant de contreparties non-professionnelles avaient sensiblement augmenté. Avaient notamment été impliqués plusieurs communes, un CPAS, un musée, un hôpital universitaire, parmi bien d'autres administrations.

Une communication téléphonique entre la BNB et la Banque Optima a eu lieu très rapidement par la suite, mais le retour de ces montants n'a pas été exigé en raison du risque d'une mise en faillite anticipée.

La BNB affirme que la demande de collecte de fonds introduite par la Banque Optima visait dès le départ les institutions financières, les banques et les investisseurs

en de institutionele beleggers, dus allemaal tegenpartijen die bij machte zijn de gezondheidstoestand van Optima Bank correct in te schatten. Aangezien het door Optima Bank ingediende verzoek voldoende duidelijk was ter zake, heeft de NBB niet onmiddellijk gepreciseerd dat het in de bedoeling lag tegenpartijen te contacteren die over een afdeling “operationele kredietanalyse” beschikken. Volgens een lid van het directiecomité van Optima Bank zou de NBB pas in maart 2016 duidelijk hebben meegedeeld dat die demarche verboden was; de NBB betwist dat en verwijst in dat verband naar de talrijke voorafgaande telefoongesprekken.

Het klopt dat de overheidsbesturen geen bescherming genieten van het Garantiefonds, maar dat gebrek aan bescherming is niet toe te schrijven aan het feit dat zij als professionele tegenpartijen worden beschouwd zoals de financiële instellingen en andere institutionele beleggers. Het ligt veeleer in de bedoeling elke vorm van *moral hazard* te voorkomen die hen ertoe zou drijven het geld van de belastingplichtige risicovol te beleggen en tegelijk te hopen dat zij dat geld elders kunnen recupereren indien het de verkeerde kant zou opgaan. Tevens zijn alle bestuursraden binnen de banken op het Belgisch grondgebied zich er waarschijnlijk van bewust dat de gemeenten noch de OCMW's als even professionele tegenpartijen mogen worden beschouwd als de financiële instellingen en andere institutionele beleggers.

De MiFID-richtlijn is trouwens zeer duidelijk wat dat betreft. Op grond van die richtlijn moeten de banken hun cliënten indelen in drie verschillende categorieën, naargelang van het niveau van hun kennis van en hun ervaring met de markten. De MiFID-richtlijn maakt het onderscheid tussen professionele cliënten en retailcliënten, “onder meer *overheidsinstellingen* en niet-professionele particuliere beleggers” (zie bijlage 4). De bescherming die de in de MiFID-richtlijn omschreven gedragscode biedt, geldt dus voor de overheidsinstellingen, tenzij - uiteraard - zij daarvan afzien.

Op grond van die indeling van de cliënten volgens de MiFID-richtlijn had geen enkele overheidsinstelling de toestemming gekregen om deel te nemen aan de kapitaalverhoging van Optima Bank.

5.4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op basis van de hoorzittingen en van de geraadpleegde stukken lijkt het raadzaam oog te hebben voor de volgende elementen:

institutionnels. Autrement dit, il s'agissait de contacter des contreparties capables de juger correctement de l'état de santé de la Banque Optima. Étant donné que la demande introduite par la Banque Optima était suffisamment claire à ce sujet, la BNB n'a pas directement précisé qu'il s'agissait de contacter des contreparties disposant d'un département d'analyse crédit opérationnel. Selon un membre du comité de direction de la Banque Optima, la BNB n'aurait clairement communiqué son interdiction qu'en mars 2016, ce que la BNB conteste, étant donné les nombreuses communications téléphoniques précédentes.

Il est vrai que les administrations publiques ne sont pas protégées par le Fonds de garantie, mais la raison de cette absence de protection ne provient pas du fait qu'elles sont considérées comme contreparties professionnelles au même titre que les institutions financières et autres investisseurs institutionnels. Il s'agit plutôt d'éviter toute forme d'aléa moral qui les pousserait à opter pour des placements à risque en misant l'argent du contribuable d'une main, tout en espérant le récupérer de l'autre dans le cas où les choses tourneraient mal. Il est également probable que tous les conseils d'administration actifs au sein des banques installées sur le territoire belge sont conscients que ni les communes, ni les CPAS ne peuvent être considérées comme des contreparties professionnelles au même titre que les institutions financières et autres investisseurs institutionnels.

La directive MiFID est d'ailleurs très claire à ce sujet. Elle établit un régime de classification des clients en trois différentes catégories aux effets de refléter leur niveau de connaissances et d'expérience en matière de marchés. La directive MiFID fait la distinction entre les clients professionnels et les clients de détail, “y compris *les organismes du secteur public* et les investisseurs particuliers” (voir l'annexe 4). La protection qu'offrent les règles de conduite définies dans la directive MiFID s'applique donc aux organismes du secteur public, sauf si elles y renoncent évidemment.

Selon la classification des clients dans la directive MiFID, aucun organisme du secteur public n'aurait été autorisé à participer au renforcement du financement de la Banque Optima.

5.4. CONCLUSIONS ET RECOMMANDATIONS

Sur base des auditions et des documents consultés, il apparaît judicieux de veiller aux éléments suivants:

5.4.1. NBB BEOORDELING VAN HET OMZETTEN VAN DEPOSITO'S VAN NIET PROFESSIONELE PARTIJEN IN KAPITAAL BIJ BANKEN IN MOEILIKHEDEN

De MiFID-richtlijn stelt een indeling van de cliënten voor die zou kunnen dienen om een onderscheid te maken tussen “professionele” en “niet-professionele” tegenpartijen. Het is interessant erop te wijzen dat de categorie van de professionele cliënten de nationale en de gewestelijke regeringen omvat, alsook de overheidsinstellingen die de overheidsschuld beheren. Die categorie omvat echter niet de overige overheidsinstellingen; zij worden derhalve als niet-professionele cliënten beschouwd.

Dankzij dat onderscheid mogen de federale en de gewestelijke overheden in het kader van een met de EU gesloten overeenkomst optreden ten aanzien van privéondernemingen in moeilijkheden, terwijl dat de andere meer lokale overheidsinstellingen verboden is.

Onderzocht dient te worden of een verbod kan ingesteld worden op banken in moeilijkheden om deposito's, termijnrekeningen en andere bij hun belegde gelden om te laten zetten in kapitaal zonder voorafgaande evaluatie en goedkeuring van de toezichthouder.

5.4.2. STRIKT BEPALEN WAT DIENT TE WORDEN VERSTAAN ONDER “ANDERE OVERHEIDSINSTELLINGEN”

Indien nodig en om grijze zones te voorkomen, kan de implementering van de MiFID-richtlijn in het kader van een poging tot herstel van een onderneming in moeilijkheden worden gekoppeld aan een strikte omschrijving van wat onder “andere overheidsinstellingen” moet worden verstaan.

5.4.3. DE AANGIFTETERMIJN INZAKE DE DOOR EEN FAILLISSEMENT GELEDEN SCHADE VERLENGEN, TENEINDE DE DEKKING DOOR HET GARANTIEFONDS TEN VOORDELE VAN DE KLEINE DEPOSITOHOUDERS TE VERBETEREN

De curatoren hebben aangegeven dat de aangiftetermijn inzake de door een faillissement geleden schade niet duidelijk is bepaald, of dat die termijn zou kunnen worden verlengd.

5.4.4 OPRICHTING VAN EEN COMITÉ F

De commissie herneemt de aanbeveling van de onderzoekscommissie naar de grote fiscale fraudedossiers (DOC 52 0034/004) om naar analogie met het Comité P voor de politiediensten en het Comité I voor

5.4.1. EVALUATION PAR LA BNB DE LA CONVERSION DE DÉPÔTS DE CONTREPARTIES NON PROFESSIONNELLES EN FONDS DANS LES BANQUES EN DIFFICULTÉS

La directive MiFID propose une classification des clients, qui pourrait servir à faire une distinction entre contreparties “professionnelles” et contreparties “non-professionnelles”. Il est intéressant de noter que la catégorie des clients professionnels inclut les gouvernements nationaux et régionaux, ainsi que les organismes publics qui gèrent la dette publique. Par contre, elle exclut les autres organismes du secteur public, qui sont donc considérés comme clients non-professionnels.

Cette distinction permet d'autoriser les autorités fédérales et régionales à intervenir dans des entreprises privées en difficulté dans le cadre d'un accord conclu avec l'UE, tout en l'interdisant aux autres organismes du secteur public dont l'envergure est plus locale.

Il convient d'examiner si l'on ne peut pas interdire aux banques en difficulté de convertir en apports de fonds les dépôts, comptes à terme et autres fonds placés chez elles sans une évaluation préalable et approbation de l'autorité de surveillance.

5.4.2. DEFINIR DE FACON STRICTE CE QU'IL Y A LIEU D'ENTENDRE PAR “AUTRES ORGANISMES DU SECTEUR PUBLIC”

Si nécessaire et dans le but d'éviter toute zone d'ombre, l'application de la directive MiFID dans le cadre d'une tentative de redressement d'une entreprise en difficulté peut être combinée à une définition stricte de ce qu'il y a lieu d'entendre par “autres organismes du secteur public”.

5.4.3. PROLONGER LA PERIODE DE DECLARATION DU DOMMAGE SUBI EN CAS DE FAILLITE POUR AMELIORER LA COUVERTURE DU FONDS DE GARANTIE AUPRES DES PETITS DEPOSANTS

Les curateurs ont souligné que la période de déclaration du dommage subi en cas de faillite n'était pas clairement définie ou qu'elle pourrait être prolongée dans le temps.

5.4.4. CRÉATION D'UN COMITÉ F

La commission reprend la recommandation de la commission d'enquête chargée d'examiner les grands dossiers de fraude fiscale (DOC 52 0034/004) de créer également un Comité F (Fraude) par analogie avec le

de inlichtingendiensten ook een Comité F (Fraude) op te richten. Dit comité behandelt enerzijds aanwijzingen over misbruiken en ongelijkheden bij het innen van belastingen; maar controleert anderzijds ook de diensten die de verschillende vormen van fraude (fiscale, economische en sociale) bestrijden.

5.4.5. **INFORMATIEDOORSTROMING TAV DEPOSITOHOUDERS**

De recente rechtszaak van de gemeente Wijnegem tav het management van Optima heeft nogmaals aangetoond hoe belangrijk het is te blijven zoeken naar manieren waarop rekeninghouders geïnformeerd kunnen worden. Ook de aan de commissie verzonden brief van de VVSG spreekt op dat vlak boekdelen. In dit verband verwijst de commissie naar de aanbevelingen nrs 125 tot 128 van de Bijzondere Commissie belast met het onderzoek naar de financiële en bankencrisis (DOC 52-1643/002, p 564) .

Comité P pour les services de police et le Comité R pour les services de renseignement. Ce comité traitera, d'une part, des indices d'abus et d'inégalités concernant la perception des impôts; mais il contrôlera également, d'autre part, les services luttant contre les différentes formes de fraude (fiscale, économique et sociale).

5.4.5. **LA CIRCULATION DE L'INFORMATION PAR RAPPORT AUX DÉPOSANTS**

La récente affaire judiciaire opposant la commune de Wijnegem et la direction d'Optima a une nouvelle fois souligné l'importance de continuer à chercher des moyens d'informer les titulaires de compte. La lettre de la VVSG envoyée à la commission en dit également long à cet égard. La commission renvoie à ce propos aux recommandations n°s 125 à 128 de la Commission spéciale chargée d'examiner la crise financière et bancaire (DOC 52-1643/002, p 564)

HOOFDSTUK 6. — ONDERZOEK NAAR FISCALE FRAUDE, BIJZONDERE FRAUDEMECHANISMEN EN WITWAS

6.1. DE START VAN HET BBI-ONDERZOEK

Bij de BBI van Gent maakt het Optima-dossier deel uit van een ruimer thema dat volgens het operationeel plan van de BBI sinds 2009 een belangrijk aandachtspunt is, namelijk de “omzeiling van de Spaarrichtlijn”. De eerste opzoekingen voor het in kaart brengen van de volledige Optima-groep dateren van 12 oktober 2011. Alle voorbereidingen werden samengebracht en besproken op een interne vergadering van de BBI op 24 januari 2012 waarbij ook de actie van 30 januari 2012 werd voorbereid. Op 30 januari 2012 voert de BBI een bezoek ter plaatste uit op twee locaties. Er werd een kopie van de computergegevens genomen en er werden eveneens papieren documenten meegenomen. Die laatste werden ’s anderendaags, na het nemen van een kopie, terugbezorgd.

6.2. PROCEDURES DIE LEIDEN TOT HET VONNIS EN DE DADING

Op 6 februari 2012 maakt Optima Bank via haar raadsman schriftelijk voorbehoud bij de wijze van optreden van de controlediensten. En op 17 februari 2012 verzoekt Optima Bank via haar raadsman tot teruggave van alle meegenomen documenten en data binnen de kortst mogelijke tijdsperiode. Op 22 maart 2012 antwoordt de BBI-Gent op de voormelde brieven van 6 en 17 februari 2012.

Op 4 juni 2012 dagvaardt Optima Bank de Belgische Staat “in de persoon van Karel Anthonissen” en “voor zover als nodig in de persoon van de minister van Financiën” om voor de rechtbank van eerste aanleg te verschijnen op 18 juni 2012. Op 18 juni 2012 vindt de inleidende zitting van de rechtbank plaats. Om te vermijden dat het pretaxatiegeschil het onderzoek lange tijd zou hinderen, brengt gewestelijk directeur Karel Anthonissen een verzoek om korte debatten naar voor. Daar wordt niet op ingegaan.

Op 13 mei 2013 vindt uiteindelijk de zitting van de rechtbank plaats. Intussen heeft Optima Bank de BBI en de directeur persoonlijk verschillende keren in gebreke gesteld voor miljoenen schade wegens krantenartikelen over het onderzoek. Uit die krantenartikelen blijkt ook dat Karel Anthonissen de 12 000 klanten van Optima Bank oproept om zich te regulariseren. Volgens Optima Bank deed Anthonissen die oproep via de pers. Anthonissen stelt dat hij die oproep alleen tijdens de zitting van de

CHAPITRE 6. — ENQUÊTE SUR LA FRAUDE FISCALE, LES MÉCANISMES PARTICULIERS DE FRAUDE ET LE BLANCHIMENT

6.1. LE DÉBUT DE L'ENQUÊTE DE L'ISI

À l'ISI de Gand, le dossier Optima fait partie intégrante d'un thème plus large qui, selon le plan opérationnel de l'ISI, est un point d'attention important depuis 2009, à savoir le “contournement de la directive Épargne”. Les premières recherches en vue de cartographier la totalité du groupe Optima remontent au 12 octobre 2011. Tous les travaux préparatoires ont été rassemblés et examinés lors d'une réunion interne de l'ISI le 24 janvier 2012, à l'occasion de laquelle l'action du 30 janvier 2012 a également été préparée. Le 30 janvier 2012, l'ISI se rend dans deux endroits. Une copie des données informatiques est prise et des documents papier sont emportés. Ces derniers sont rendus le lendemain après avoir été photocopiés.

6.2. PROCÉDURES QUI CONDUISENT AU JUGEMENT ET À LA TRANSACTION

Le 6 février 2012, la Banque Optima émet, par l'entremise de son conseil, des réserves écrites quant à la façon d'agir des services de contrôle. Et le 17 février 2012, la Banque Optima demande, par le biais de son conseil, la restitution dans les plus brefs délais de tous les documents et données emportés. Le 22 mars 2012, l'ISI de Gand répond aux courriers précités des 6 et 17 février 2012.

Le 4 juin 2012, la Banque Optima cite l'État belge “en la personne de Karel Anthonissen” et “pour autant que nécessaire, en la personne du ministre des Finances” à comparaître devant le tribunal de première instance le 18 juin 2012. Le 18 juin 2012 a lieu l'audience d'introduction du tribunal. Pour éviter que le litige de prétaxation n'entrave longuement l'enquête, le directeur régional Karel Anthonissen demande une procédure en débats succincts, ce qui lui est refusé.

C'est le 13 mai 2013 qu'a finalement lieu l'audience du tribunal. Dans l'intervalle, la Banque Optima a, à plusieurs reprises, mis en demeure l'ISI et son directeur personnellement, pour un montant de plusieurs millions de dommages, en raison d'articles parus dans la presse à propos de l'enquête. Il ressort également de ces articles de presse que Karel Anthonissen appelle les 12 000 clients de la Banque Optima à régulariser leur situation. Selon la Banque Optima, M. Anthonissen

rechtbank heeft gedaan. Alleszins is die oproep ruim aan bod gekomen in de pers.

Op 11 juni 2013 wordt een vonnis geveld in de zaak. Het vonnis beveelt teruggave van de op 30 januari 2012 meegenomen informatie. De rechter oordeelt dat de visitatie nietig is omdat de administratie haar bevoegdheden heeft afgewend door de visitatie uit te voeren met de finaliteit de klanten te leiden naar de fiscale regularisatie. Het vonnis legt ook een symbolische euro schadevergoeding op.

Begin juli 2013 overleggen de raadsman van Optima Bank en Karel Anthonissen over het vonnis. Op 5 augustus 2013 wordt een principiële akkoord bereikt tussen beide partijen waarbij de BBI berust in het vonnis mits gewone voortzetting van het fiscale onderzoek naar Jeroen Piqueur en zijn omgeving. Op 3 december 2013 worden de dadingen, waarover reeds een principiële akkoord bestond, ondertekend:

a) de BBI voert het vonnis uit, alle op 30 januari 2012 gekopieerde informatie wordt vernietigd.

b) Optima engageert zich verder mee te werken aan het onderzoek (dat impliceert ook de mogelijkheid om buitenlandse rekeningen te regulariseren volgens de vier weken later aflopende regularisatiewet)

Karel Anthonissen heeft zowel op de sociale media, als in de pers, als in zijn hoorzitting voor de bijzondere Panama-commissie evenals in zijn hoorzitting voor deze onderzoekscommissie verklaard dat hij en niemand anders beslist heeft om niet in beroep te gaan tegen het vonnis van 11 juni 2013, dat hij daar de verantwoordelijkheid voor neemt, en dat die keuze hem door niemand is opgelegd. De commissie is dan ook van oordeel dat er geen sprake is van politieke beïnvloeding om het BBI-onderzoek naar Optima Bank, haar klanten, haar aandeelhouders en bestuurders te hinderen.

6.3. VOORZETTING VAN HET FISCAAL ONDERZOEK

Eind 2013 wordt bij het contactpunt een regularisatiedossier ingediend voor wat betreft de buitenlandse niet aangegeven inkomsten van Jeroen Piqueur. Met de BBI wordt verder onderhandeld met betrekking tot de "binnenlandse" fiscale situatie van Jeroen Piqueur en zijn vennootschappen. Die onderhandelingen slepen aan in 2015 en 2016 en op het moment van het faillissement was daarover virtueel een akkoord. Het faillissement

a lancé cet appel par le truchement de la presse. M. Anthonissen indique qu'il n'a lancé cet appel que durant l'audience du tribunal. En tout état de cause, cet appel a largement été relayé dans la presse.

Le 11 juin 2013, un jugement a été rendu dans cette affaire. Ce jugement ordonne la restitution des données emportées le 30 janvier 2012, le juge estimant que la visite fiscale était nulle, au motif que l'administration avait abusé de ses compétences en menant une visite fiscale dans le but d'amener les clients à la régularisation fiscale. Ce jugement impose également le versement d'un euro symbolique à titre de dommages et intérêts.

Début juillet 2013, le conseil de la Banque Optima et Karel Anthonissen se sont concertés à propos du jugement. Le 5 août 2013, les deux parties s'entendent sur un accord de principe: l'ISI acquiesce au jugement à condition de poursuivre normalement l'enquête fiscale à l'encontre de Jeroen Piqueur et de son entourage. Le 3 décembre 2013, les transactions, qui faisaient déjà l'objet d'un accord de principe, sont signées:

a) l'ISI exécute le jugement et toutes les données copiées le 30 janvier 2012 sont détruites.

b) Optima s'engage à poursuivre sa coopération à l'enquête (ce qui implique également la possibilité de régulariser des comptes étrangers selon la législation relative à la régularisation fiscale devant expirer quatre semaines plus tard).

Karel Anthonissen a déclaré, dans les médias sociaux, dans la presse, au cours de son audition devant la commission spéciale Panama et au cours de son audition devant cette commission d'enquête, qu'il a décidé seul, sans intervention extérieure, de ne pas faire appel du jugement du 11 juin 2013, qu'il en assume la responsabilité et que ce choix ne lui a été dicté par personne. La commission estime dès lors qu'il n'y a pas eu, à cet égard, d'influence politique visant à entraver l'enquête menée par l'ISI à l'encontre de la Banque Optima, de ses clients, de ses actionnaires et de ses administrateurs.

6.3. POURSUITE DE L'ENQUÊTE FISCALE

Fin 2013, un dossier de régularisation concernant les revenus étrangers non déclarés de Jeroen Piqueur est déposé auprès du point de contact. Les négociations avec l'ISI concernant la situation fiscale "nationale" de Jeroen Piqueur et de ses sociétés sont poursuivies. Ces négociations se prolongent en 2015 et 2016 et il y avait virtuellement un accord en la matière au moment de la faillite. La faillite et l'enquête judiciaire ouverte à la

en het gerechtelijk onderzoek naar aanleiding van de kennisgeving van de NBB van vermeende “onregelmatigheden”, hebben tot gevolg dat de BBI op 23 juni 2016 versneld berichten van wijziging van aangifte in de personenbelasting naar Jeroen Piqueur verstuurt en dat op basis van de voorliggende ontwerpakkoorden. Jeroen Piqueur dient bezwaar in tegen de op basis van die berichten van wijziging gevestigde aanslagen. De regularisatie betreffende de buitenlandse inkomsten blijkt uiteindelijk ook nooit betaald te zijn geweest. Uit de pers verneemt de commissie dat Jeroen Piqueur vervolgens wordt vervolgd voor fiscale fraude, en uiteindelijk ook wordt veroordeeld voor fiscale fraude door de Gentse correctionele rechtbank op 19 mei 2017.

Op 21 juni 2016 schreef *De Tijd* dat het onderzoek van de Bijzondere Belastinginspectie (BBI) naar Optima en mogelijke zwartgeldconstructies via verzekeringsproducten in Luxemburg officieel nooit gesloten was, en dat de minister van Financiën de BBI heeft opgedragen aanwijzingen van fraude tegen Optima en/of haar klanten te onderzoeken. De minister zou aan de BBI laten weten hebben dat dit onderzoek behoorlijk veel personeel zou vergen aangezien het om duizenden klanten en rekeningen gaat. Bovendien moest ook beslist worden of het onderzoek verder gezet zou worden door de BBI van Gent of centraal vanuit Brussel.

De BBI heeft de klantgegevens van Optima Bank moeten vernietigen en heeft geen toegang tot de klantendossiers van Optima, gelet op art. 322, § 2 WIB92 (bankgeheim), het vonnis van de Rb. Gent van 13 juni 2013 en de dading van 3 december 2013. Naast de beperking in de onderzoeksbevoegdheden, wordt de BBI ook geconfronteerd met de verjaring. Het onderzoek naar klanten wordt daarentegen gevoerd door het parket te Gent, dat wel over de noodzakelijke onderzoeksbevoegdheden beschikt. Het parket van Gent heeft tot op heden de inzage in deze strafdossiers niet toegestaan wegens voorbarig. Pas van zodra het parket inzage verleent, kan de BBI beoordelen of er voldoende elementen zijn om een nieuw fiscaal onderzoek te openen lastens de klanten van Optima en een bijzondere onderzoeken aanslagtermijn inroepen.

6.4. GERECHTELIJK ONDERZOEK NAAR FISCALE FRAUDE EN WITWAS

In de periode 2014-2015 heeft de federale gerechtelijke politie meer dan 150 dossiers aangelegd op naam van klanten van Optima Bank en OFF, de voorloper van Optima Bank. In alle dossiers werden onderzoeksdaeden gesteld, zowel zeer klassieke zoals bevraging van de FOD Financiën en het Contactpunt regularisaties, als meer ingrijpende waarvoor een mini-onderzoek noodzakelijk was. Het onderzoek is gericht op mogelijke feiten

suite de la notification de la BNB concernant des “irrégularités” présumées ont pour conséquence que l’ISI précipite l’envoi d’avis de rectification de la déclaration à l’impôt des personnes physiques à Jeroen Piqueur le 23 juin 2016, et ce, sur la base des projets d’accord. Jeroen Piqueur introduit une réclamation contre les cotisations établies sur la base de ces avis de rectification. Il s’avère finalement que la régularisation concernant les revenus étrangers n’a elle non plus jamais été payée. La commission apprend par la presse que Jeroen Piqueur est ensuite poursuivi pour fraude fiscale et finalement condamné pour le même motif par le tribunal correctionnel de Gand le 19 mai 2017.

Le 21 juin 2016, le journal *De Tijd* a écrit que l’enquête de l’Inspection spéciale des impôts (ISI) concernant Optima et d’éventuels blanchiments de fonds via des produits d’assurance au Luxembourg n’a jamais été clôturée officiellement et que le ministre des Finances a chargé l’ISI d’enquêter sur des indices de fraude contre Optima et/ou ses clients. Le ministre aurait signalé à l’ISI que cette enquête nécessiterait des effectifs relativement importants, des milliers de clients et de comptes étant concernés. Il fallait, en outre, décider si l’enquête serait poursuivie par l’ISI de Gand ou de manière centralisée depuis Bruxelles.

L’ISI a dû détruire les données clients de la banque Optima et n’a pas accès aux dossiers clients d’Optima, en vertu de l’art. 322, §2, CIR92 (secret bancaire), du jugement de la cour d’appel de Gand du 13 juin 2013 et de la transaction du 3 décembre 2013. Outre la limitation de ses pouvoirs d’enquête, l’ISI doit également faire face à la prescription. L’enquête sur les clients est par contre menée par le parquet de Gand, qui dispose bien des pouvoirs d’enquête nécessaires. Le parquet de Gand n’a jusqu’ici pas accordé l’accès à ces dossiers pénaux, l’estimant prématuré. Ce n’est qu’à partir du moment où le parquet accorde cet accès que l’ISI peut juger s’il y a suffisamment d’éléments pour ouvrir une nouvelle enquête fiscale à la charge des clients d’Optima et invoquer un délai spécial d’investigation et d’imposition.

6.4. ENQUÊTE JUDICIAIRE CONCERNANT LA FRAUDE FISCALE ET LE BLANCHIMENT

Au cours de la période 2014-2015, la police judiciaire fédérale a ouvert plus de 150 dossiers au nom de clients de la banque Optima et d’OFF, son prédécesseur. Dans tous les dossiers, des devoirs d’enquête ont été accomplis, tant des actes très classiques comme l’audition du SPF Finances et du Point de contact-régularisations, que des actes plus radicaux, qui ont nécessité une mini-enquête. L’enquête porte sur d’éventuels faits de

van witwas en/of fiscale fraude gepleegd door klanten van Optima Bank. Ook de rol van Optima Bank wordt onderzocht bij de eventueel vastgestelde misdrijven. Talrijke onderzoeksdaden werden reeds uitgevoerd waarvan de resultaten worden geanalyseerd door de federale politie en door gedetacheerde fiscale ambtenaren. Gelet op het enorme volume inbeslaggenomen stukken is dit onderzoek zeer tijdrovend. Volgens het parket is het voorbarig uitspraak te doen over mogelijke strafrechtelijke inbreuken.

6.5. ONDERZOEK NAAR BIJZONDERE FRAUDEMECHANISMEN EN HET AML-BELEID VAN OPTIMA DOOR DE TOEZICHTHOUDER

Wanneer de toezichthouder kennis heeft van het feit dat een kredietinstelling een bijzonder mechanisme heeft ingesteld met als doel of gevolg fiscale fraude door derden te bevorderen, kan de toezichthouder bijzondere herstelmaatregelen nemen krachtens de wet op het statuut van en het toezicht op kredietinstellingen (de Bankwet). Overeenkomstig artikel 36/4 van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België (wet organiek statuut NBB), moet de toezichthouder aangifte doen bij het gerecht van de bijzondere mechanismen die door een instelling die onder haar prudentieel toezicht staat, zijn opgezet met als doel of gevolg fiscale fraude door derden te bevorderen. De notie bijzondere mechanismen wordt verduidelijkt in een circulaire van 1997 (CBF-circulaire D1 97/9).

In 2013 heeft de NBB een inspectie uitgevoerd bij Optima Bank inzake de compliance met betrekking tot verschillende wetgevingen. De inspectie had tot doel de volgende domeinen van naderbij te bekijken en te beoordelen:

- De administratief-boekhoudkundige organisatie van het verkoopnet van Optima Bank en het toezicht dat Optima Bank hierop intern toepaste;
- De correcte omzetting van de antiwitwasregelgeving in de procedures van de bank en de toepassing ervan;
- Nagaan van de passende identificatie van de cliënten en hun uiteindelijke economische belanghebbenden (zogenaamde "*Ultimate Beneficial Owners*");

Hoewel de inspectie van 2013 niet specifiek de naleving van omzendbrief D1 97/9 tot voorwerp had, werd hieraan volgens de NBB wel aandacht besteed door de inspecteurs, die nagingen of Optima Bank voldoende adequate middelen inzette om haar *Anti-Money Laundering* (AML)-verplichtingen na te komen, welke

blanchiment et/ou de fraude fiscale commis par des clients de la banque Optima. De même, le rôle de la banque Optima dans les infractions éventuellement constatées est également analysé. Nombre de devoirs d'enquête ont déjà été accomplis. Leurs résultats sont analysés par la police fédérale et les fonctionnaires fiscaux détachés. Cette enquête prend beaucoup de temps compte tenu de l'énorme volume de documents saisis. Selon le parquet, il est prématuré de se prononcer sur d'éventuelles infractions pénales.

6.5. ENQUÊTE DE L'AUTORITÉ DE CONTRÔLE SUR LES MÉCANISMES PARTICULIERS DE FRAUDE ET SUR LA POLITIQUE AML D'OPTIMA

Lorsque l'autorité de contrôle a connaissance du fait qu'un établissement de crédit a mis en place un mécanisme particulier ayant pour but ou effet de favoriser la fraude fiscale par des tiers, cette autorité peut prendre des mesures particulières de redressement, conformément à la loi relative au statut et au contrôle des établissements de crédit (loi bancaire). En vertu de l'article 36/4 de la loi du 22 février 1998 fixant le statut organique de la Banque nationale de Belgique (loi relative au statut organique de la BNB), l'autorité de contrôle doit dénoncer aux autorités judiciaires les mécanismes particuliers ayant pour but ou pour effet de favoriser la fraude fiscale dans le chef de tiers mis en place par un établissement dont elle assure le contrôle prudentiel. La notion de "mécanismes particuliers" est explicitée dans une circulaire de 1997 (circulaire de la CBF D1 97/9).

En 2013, la BNB a mené une inspection auprès de la Banque Optima afin de vérifier si cette dernière se conformait bien à plusieurs législations. L'objectif de cette inspection était d'examiner attentivement et d'évaluer les points suivants:

- l'organisation administrative et comptable du réseau de vente de la Banque Optima et le contrôle exercé en interne par la Banque Optima dans ce domaine;
- la transposition correcte de la législation relative à la lutte contre le blanchiment d'argent dans les procédures de la banque et son application;
- la vérification de l'adéquation des mesures d'identification des clients et de leurs bénéficiaires économiques effectifs (les "*Ultimate Beneficial Owners*").

S'il est vrai que l'inspection menée en 2013 ne portait pas spécifiquement sur l'application de la circulaire D1 97/9, la BNB indique que les inspecteurs ont néanmoins examiné ce point. Ils ont examiné la question de savoir si la Banque Optima s'était dotée de moyens adéquats suffisants pour pouvoir se conformer à ses obligations

processen en procedures zij ter zake had ingevoerd en welke IT-tools daarbij werden aangewend. Op basis van een beperkte steekproef stelde de NBB diverse lacunes vast in zowel de processen als de controles erop. De NBB verduidelijkte aan de commissie dat de vaststelling dat door een bank ingevoerde omkadering (i.e. processen, procedures en tools) lacunes vertoont, verder op zich geen concrete aanwijzing vormt van witwassen en/of fiscale fraude. In het verslag dat de NBB opstelde over deze inspectie, werden geen concrete gevallen van witwasoperaties en/of bijzondere mechanismen geïdentificeerd. Wat het AML-beleid betreft was het inspectieverslag van 20 december 2013 vernietigend: “Er is geen anti-witwasbeleid, noch een geformaliseerd cliëntenacceptatiebeleid”. Maar omdat er geen concreet geval van witwasoperatie gedetecteerd werd, was er volgens de NBB geen aanleiding om over te gaan tot een melding aan de CFI. Evenmin werd met de CFI contact opgenomen in navolging van de zorgwekkende bevindingen van het inspectieverslag inzake het AML-beleid. De acties van de NBB als prudentieel toezichthouder waren er vervolgens op gericht om de vastgestelde organisatorische tekortkomingen te remediëren. Onder meer heeft de NBB erop aangedrongen om – mede vanuit antiwitwasoogpunt – de cliëntenverrichtingen inzake verzekeringen via de bank te laten lopen, ter verzekering van een gepaste opvolging van en monitoring op de cliëntenverrichtingen (die door tussenkomst van de zelfstandige agenten van Optima Bank werden geregistreerd). Optima Bank heeft volgens de NBB ter zake ook op korte termijn diverse initiatieven genomen. De NBB heeft na het voormelde verslag van 2013 geen kritische opmerkingen meer geformuleerd ten aanzien van Optima noch met betrekking tot het AML-beleid.

Ook de FSMA heeft geen onderzoek opgestart naar bijzondere fraudemechanismen en dat met betrekking tot haar bevoegdheden (toezicht op verzekeringstussenpersonen). De FSMA ontving nochtans het erg kritische inspectieverslag van december 2013 (cfr. 2.1), en net als de NBB was ook de FSMA op de hoogte van het grootschalige BBI-onderzoek dat in 2012 startte evenals van de verklaringen van Karel Anthonissen waarbij hij de 12.000 klanten van Optima opriep hun zwart geld te gaan regulariseren bij het Contactpunt Regularisaties.

Noch de NBB noch de FSMA hebben met de BBI contact opgenomen naar aanleiding van de berichtgeving over hun onderzoek naar Optima en haar klanten. Volgens de NBB is er in de huidige stand van de wetgeving geen meldingsplicht voorzien in hoofde van de BBI voor wat betreft eventuele lopende onderzoeken,

AML (“*Anti-Money Laundering*”), les processus et les procédures mis en place par la banque dans ce domaine, et les outils IT utilisés à cette fin. Sur la base d’un échantillon limité, la BNB a constaté diverses lacunes tant au niveau des processus qu’au niveau des contrôles y afférents. La BNB a indiqué à la commission que le constat que l’encadrement mis en place par une banque (processus, procédures et outils) présente des lacunes ne constitue pas, en soi, un indice concret de blanchiment et/ou de fraude fiscale. Le rapport rédigé par la BNB à propos de cette inspection n’a identifié aucun cas concret d’opérations de blanchiment et/ou de mécanismes particuliers. En matière de politique de lutte contre le blanchiment, le rapport d’inspection du 20 décembre 2013 était accablant: “Il n’y a pas de politique de lutte contre le blanchiment, ni de politique d’acceptation des clients”. Cependant, aucun cas concret d’opération de blanchiment n’ayant été identifié, il n’y avait pas lieu, selon la BNB, de procéder à une dénonciation à la CTIF. La CTIF n’a pas non plus été contactée à la suite des observations préoccupantes du rapport d’inspection concernant la politique de lutte contre le blanchiment. Les actions entreprises par la BNB en tant que contrôleur prudentiel ont ensuite visé à remédier aux lacunes organisationnelles constatées. La BNB a notamment insisté – aussi dans une optique de lutte contre le blanchiment – pour que les opérations des clients en matière d’assurances soient effectuées par le biais de la banque, afin de garantir un suivi et un monitoring appropriés de ces opérations (enregistrées par l’intermédiaire des agents indépendants de la Banque Optima). Selon la BNB, la Banque Optima a également pris diverses initiatives à court terme en la matière. Après le rapport précité de 2013, la BNB n’a plus formulé d’observations critiques à l’égard d’Optima ni concernant sa politique de lutte contre le blanchiment.

Aucune enquête portant sur des mécanismes particuliers de fraude n’a été ouverte par la FSMA non plus en vertu de ses compétences (contrôle des intermédiaires d’assurances). La FSMA a toutefois reçu le rapport d’inspection très critique de décembre 2013 (cf. 2.1) et, comme la BNB, elle n’était pas non plus informée de l’enquête à grande échelle lancée par l’ISI en 2012, ni des déclarations de Karel Anthonissen appelant les 12 000 clients d’Optima à régulariser leur argent noir auprès du point de contact “Régularisations”.

Ni la BNB ni la FSMA n’ont pris contact avec l’ISI à la suite de l’annonce de l’enquête relative à Optima et à ses clients. Selon la BNB, dans l’état actuel de la législation, il n’y a pas d’obligation de notification dans le chef de l’ISI à propos d’éventuelles enquêtes en cours, et il n’y a pas non plus de base légale que la BNB pourrait

en is er evenmin een wettelijke basis die de NBB zou kunnen inroepen om bij de BBI informatie in te winnen aangaande eventuele lopende onderzoeken.

Het alarmerend rapport van december 2013 waarin werd vastgesteld dat er hoegenaamd geen anti-witwasbeleid noch een geformaliseerd cliëntenacceptatiebeleid was bij Optima, het BBI-onderzoek waarover in de pers werd bericht en de oproep van de BBI aan de 12.000 Optima klanten te regulariseren vormen volgens de commissie een context die tot een specifiek onderzoek naar een mogelijk bijzonder mechanisme aanleiding hadden moeten geven.

6.6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

1. Aan de toezichthouder moet een meer actieve rol worden toegemeten bij het detecteren van fraudemechanismen ingesteld door een financiële instelling met als doel of gevolg fiscale fraude door derden te bevorderen. Dit kan onder andere bewerkstelligd worden door:

- a) Het investeren in fiscale expertise met betrekking tot fraudemechanismen;
- b) Het begrip “bijzondere mechanismen” zelf grondig herevalueren;
- c) Opnemen in het jaarverslag van de mechanismen die werden gedetecteerd met suggesties tot wetwijzigingen.

2. De te beperkende toepassingsvoorwaarden inzake de huidige meldingsplicht van bijzondere mechanismen moet worden aangepast:

- a. De vereiste van de dubbele incriminatie moet vervallen, onverminderd de eventuele specifieke sancties die aan de financiële instellingen kunnen worden opgelegd indien blijkt dat zij effectief een (bijzonder) mechanisme hebben opgezet of voorbereid;
- b. De meldingsplicht is thans gekoppeld aan de voorwaarde dat er effectief een mechanisme moet zijn opgezet. Dit moet verruimd worden tot de situaties waarbij de toezichthouder aanwijzingen heeft dat een mechanisme wordt voorbereid (cf. artikel 318 WIB92);
- c. Het mechanisme moet op vandaag “bijzonder” zijn. Het bijzonder karakter van het mechanisme moet vervallen (cf. artikel 318 WIB92);
- d. De meldingsplicht vereist op vandaag dat een strafrechtelijke inbreuk is aangetoond. De meldingsplicht kan worden uitgebreid tot de situatie waarin er aanwijzingen bestaan dat een strafrechtelijke inbreuk heeft plaatsgevonden.

invoker pour recueillir auprès de l’ISI des informations relatives à d’éventuelles enquêtes en cours.

Le rapport alarmant de décembre 2013 dans lequel il était constaté la totale absence d’une politique de lutte contre le blanchiment et d’une politique formalisée d’acceptation des clients chez Optima, l’enquête de l’ISI relatée dans la presse et l’appel à la régularisation lancé par l’ISI aux 12 000 clients d’Optima constituent, selon la commission, un contexte qui aurait dû donner lieu à une enquête spécifique sur l’éventuelle existence d’un mécanisme particulier.

6.6. CONCLUSIONS ET RECOMMANDATIONS

1. Un rôle plus actif doit être confié au superviseur dans le cadre de la détection de mécanismes de fraude mis en place par des institutions financières et ayant pour but ou pour effet de favoriser la fraude fiscale dans le chef de tiers”. Cet objectif peut notamment être réalisé:

- a) en investissant dans l’expertise fiscale relative aux mécanismes de fraude;
- b) en réévaluant en profondeur la notion même de “mécanismes particuliers”;
- c) en intégrant, dans le rapport annuel, les mécanismes qui ont été détectés et en suggérant des modifications législatives.

2. Il convient de modifier les conditions d’application trop restrictives de l’obligation de déclaration actuellement en vigueur pour les mécanismes particuliers:

- a. La condition de la double incrimination doit être supprimée, sans préjudice des éventuelles sanctions spécifiques pouvant être infligées aux institutions financières s’il apparaît qu’elles ont effectivement mis en place ou préparé un mécanisme (particulier);
- b. L’obligation de déclaration est aujourd’hui subordonnée à la condition de la mise en place effective d’un mécanisme. Il convient d’étendre cette disposition aux situations dans lesquelles l’autorité de contrôle dispose d’indices indiquant qu’un mécanisme est en préparation (cf. article 318 CIR92);
- c. Actuellement, le mécanisme doit être “particulier”. Le caractère particulier du mécanisme doit être supprimé (cf. article 318 CIR92);
- d. L’obligation de déclaration exige aujourd’hui que l’existence d’une infraction pénale soit démontrée. Cette obligation de déclaration pourrait être étendue à la situation où il existe des indices indiquant la commission d’une infraction pénale.

*
* *

Dit verslag werd op 21 juni 2017 éénparig aangenomen.

De rapporteurs,

Johan KLAPS
Frédéric DAERDEN
Gautier CALOMNE
Meyrem ALMACI

De voorzitter,

Eric VAN ROMPUY

*
* *

Le présent rapport a été adopté à l'unanimité le 21 juin 2017.

Les rapporteurs,

Johan KLAPS
Frédéric DAERDEN
Gautier CALOMNE
Meyrem ALMACI

Le président,

Eric VAN ROMPUY

BIJLAGEN

Bijlage 1

Wet van 25 april 2014 op het statuut van en het toezicht op kredietinstellingen**Artikel 21**

§ 1. Iedere kredietinstelling beschikt over een solide en passende regeling voor de bedrijfsorganisatie, waaronder toezichtsmaatregelen, om een doeltreffend en voorzichtig beleid van de instelling te garanderen, die met name berust op:

1° een passende beleidsstructuur die op het hoogste niveau gebaseerd is op een duidelijk onderscheid tussen, enerzijds, de effectieve leiding van de instelling en, anderzijds, het toezicht op die leidingen die binnen de instelling voorziet in een passende functiescheiding en in een duidelijk omschreven, transparante en coherente regeling voor de toewijzing van verantwoordelijkheden;

2° een passende administratieve en boekhoudkundige organisatie en interne controle, waaronder met name een controlesysteem dat een redelijke mate van zekerheid verschaft over de betrouwbaarheid van het financiële verslaggevingsproces;

3° doeltreffende procedures voor de identificatie, de meting, het beheer en de opvolging van en de interne verslaggeving over de risico's die de instelling kan lopen, met inbegrip van de voorkoming van belangenconflicten;

4° een passende onafhankelijke interne-auditfunctie, risicobeheerfunctie en compliancefunctie;

5° een passend integriteitsbeleid;

6° een beloningsbeleid dat een gezond en doeltreffend risicobeheer garandeert en dat voorkomt dat de mate waarin er risico's worden genomen, het door de instelling vastgestelde tolerantieniveau te boven gaat;

7° voor de werkzaamheden van de instelling passende controle- en beveiligingsmaatregelen op informaticagebied;

8° een passend intern waarschuwingssysteem dat met name voorziet in een specifieke onafhankelijke en autonome melding van inbreuken op de normen en de gedragscodes van de instelling;

ANNEXES

Annexe 1

Loi du 25 avril 2014 relative au statut et au contrôle des établissements de crédit**Article 21**

§ 1er. Tout établissement de crédit doit disposer d'un dispositif solide et adéquat d'organisation d'entreprise, dont des mesures de surveillance, en vue de garantir une gestion efficace et prudente de l'établissement, reposant notamment sur:

1° une structure de gestion adéquate basée, au plus haut niveau, sur une distinction claire entre la direction effective de l'établissement d'une part, et le contrôle sur cette direction d'autre part, et prévoyant, au sein de l'établissement, une séparation adéquate des fonctions et un dispositif d'attribution des responsabilités qui est bien défini, transparent et cohérent;

2° une organisation administrative et comptable et un contrôle interne adéquats, impliquant notamment un système de contrôle procurant un degré de certitude raisonnable quant à la fiabilité du processus de reporting financier;

3° des procédures efficaces d'identification, de mesure, de gestion, de suivi et de reporting interne des risques auxquels l'établissement est susceptible d'être exposé, y compris la prévention des conflits d'intérêts;

4° des fonctions d'audit interne, de gestion des risques et de conformité (compliance) indépendantes adéquates;

5° une politique d'intégrité adéquate;

6° une politique de rémunération assurant une gestion saine et efficace des risques, prévenant la prise de risques excédant le niveau de tolérance fixé par l'établissement;

7° des mécanismes de contrôle et de sécurité dans le domaine informatique appropriés aux activités de l'établissement;

8° un système adéquat d'alerte interne prévoyant notamment un mode de transmission spécifique, indépendant et autonome, des infractions aux normes et aux codes de conduite de l'établissement;

9° de invoering van passende maatregelen op het vlak van de bedrijfscontinuïteit om te garanderen dat de kritieke functies kunnen worden behouden of zo spoedig mogelijk kunnen worden hersteld, en, onverminderd de bijzondere vereisten voor beleggingsdiensten en -activiteiten, dat de normale dienstverlening en activiteit binnen een redelijke tijdspanne kan worden hervat.

§ 2. De in paragraaf 1 bedoelde organisatieregeling is uitputtend uitgewerkt en is passend voor de aard, schaal en complexiteit van de risico's die inherent zijn aan het bedrijfsmodel en aan de werkzaamheden van de instelling.

§ 3. Iedere kredietinstelling stelt een governancememorandum op dat voor de betrokken instelling en, in voorkomend geval, de groep of subgroep waarvan zij de uiteindelijke moederonderneming is, de volledige in paragraaf 1 bedoelde interne organisatieregeling bevat.

Indien de kredietinstelling deel uitmaakt van een groep die onder het toezicht staat van de toezichthouder, kan het memorandum dat op het niveau van de kredietinstelling wordt opgesteld, deel uitmaken van het memorandum van die groep.

§ 4. In de Onderafdelingen II tot V, in de artikelen 67 tot 70 en in de Bijlagen I en II wordt bepaald welke de reikwijdte is van de in de paragrafen 1 en 2 bedoelde algemene verplichtingen in specifieke domeinen.

Artikel 35

§ 1. Iedere kredietinstelling neemt de nodige maatregelen om blijvend te beschikken over de volgende passende onafhankelijke controlefuncties:

- a) compliance;
- b) risicobeheer;
- c) interne audit,

die worden uitgeoefend door personen die onafhankelijk zijn van de bedrijfseenheden van de instelling en over de nodige bevoegdheden beschikken om hun functie naar behoren te kunnen uitoefenen. De beloning van deze personen wordt vastgesteld volgens de verwezenlijking van de doelstellingen waar hun functie op gericht is, onafhankelijk van de resultaten van de werkzaamheden waarop toezicht wordt gehouden.

9° la mise en place de mesures adéquates de continuité de l'activité afin d'assurer le maintien des fonctions critiques ou leur rétablissement le plus rapidement possible ainsi que, sans préjudice des exigences particulières en matière de services et activités d'investissement, la reprise dans un délai raisonnable de la fourniture des services habituels et de l'exercice des activités normales.

§ 2. Les dispositifs organisationnels visés au paragraphe 1er présentent un caractère exhaustif et sont appropriés à la nature, à l'échelle et à la complexité des risques inhérents au modèle d'entreprise et aux activités de l'établissement.

§ 3. Chaque établissement de crédit établit un mémorandum de gouvernance qui inclut pour l'établissement concerné et, le cas échéant, le groupe ou sous-groupe dont il est l'entreprise mère faitière, l'ensemble du dispositif d'organisation interne visé au paragraphe 1er.

Si l'établissement de crédit fait partie d'un groupe soumis au contrôle de l'autorité de contrôle, le mémorandum établi au niveau de l'établissement de crédit peut faire partie du mémorandum de ce groupe.

§ 4. Les dispositions des Sous-sections II à V, des articles 67 à 70 et des Annexes I et II précisent, dans des domaines particuliers, la portée des obligations générales visées aux paragraphes 1er et 2.

Article 35

§ 1er. Les établissements de crédit prennent les mesures nécessaires pour disposer en permanence des fonctions de contrôle indépendantes adéquates suivantes:

- a) conformité (compliance);
- b) gestion des risques;
- c) audit interne,

dont les personnes qui en assurent l'exercice sont indépendantes des unités opérationnelles de l'établissement et disposent des prérogatives nécessaires au bon accomplissement de leurs fonctions. La rémunération de ces personnes est fixée en fonction de la réalisation des objectifs liés à leurs fonctions, indépendamment des performances des domaines d'activités contrôlés.

§ 2. Bij zijn beoordeling van het passende karakter van de in paragraaf 1 bedoelde functies houdt de toezichthouder rekening met de bepalingen van artikel 21, § 2.

Artikel 351

Ieder opsporingsonderzoek ten gevolge van de overtreding van deze wet of één van de in artikel 20 bedoelde wetgevingen, tegen leden van het wettelijk bestuursorgaan, personen belast met de effectieve leiding, lasthebbers of erkende commissarissen van kredietinstellingen of financiële instellingen en ieder opsporingsonderzoek ten gevolge van een overtreding van deze wet tegen iedere andere natuurlijke of rechtspersoon, moet ter kennis worden gebracht van de Bank en van de FSMA, ieder voor wat zijn bevoegdheden betreft, door de gerechtelijke of bestuursrechtelijke autoriteit waar dit aanhangig is gemaakt.

Iedere strafrechtelijke vordering op grond van in het eerste lid bedoelde misdrijven moet ter kennis worden gebracht van de Bank en van de FSMA, ieder voor wat zijn bevoegdheden betreft, door het openbaar ministerie.

§ 2. Dans son évaluation du caractère adéquat des fonctions visées au paragraphe 1er, l'autorité de contrôle tient compte des dispositions de l'article 21, § 2.

Article 351

Toute information du chef d'infraction à la présente loi ou à l'une des législations visées à l'article 20 à l'encontre de membres de l'organe légal d'administration, de personnes en charge de la direction effective, de mandataires ou de commissaires agréés d'établissements de crédit ou d'établissements financiers et toute information du chef d'infraction à la présente loi à l'encontre de toute autre personne physique ou morale doit être portée à la connaissance de la Banque et de la FSMA, chacune dans son domaine de compétence par l'autorité judiciaire ou administrative qui en est saisie.

Toute action pénale du chef des infractions visées au premier alinéa doit être portée à la connaissance de la Banque et de la FSMA, chacune dans son domaine de compétence, à la diligence du ministère public.

Bijlage 2

Transacties met verbonden partijen*Toezicht*

“Daar waar artikel 523 W.Venn. enkel van toepassing is bij verrichtingen waarbij een *bestuurder* van de vennootschap een belang van vermogensrechtelijke aard heeft en artikel 524 W.Venn. betrekking heeft op verrichtingen met een *verbonden vennootschap*, is IAS 24 van toepassing bij transacties van de vennootschap met *verbonden partijen*. Hierbij dient er rekening mee te worden gehouden dat concepten die op het eerste zicht hetzelfde lijken, toch kunnen verschillen qua definitie. Het concept van *controle-zeggenschap*, wat een belangrijke rol speelt in de definitie van *verbonden vennootschappen* in artikel 11 W.Venn. en in de definitie van verbonden partijen in IAS 24, wordt op een verschillende manier gedefinieerd in het Wetboek van vennootschappen en in de *International Financial Reporting Standards* (hierna, IFRS). Het hebben van *controle-zeggenschap* wordt in het Wetboek van vennootschappen (zie art. 5 W. Venn.) gelinkt aan het bezit van de meerderheid van de aandelen of stemrechten, de mogelijkheid bestuurders te benoemen alsook statutaire of contractuele bepalingen. Het hebben van *controle-zeggenschap* wordt in IFRS (zie IFRS 10.7) bepaald door het hebben van macht over de deelneming, blootstelling aan of rechten op veranderlijke opbrengsten en de mogelijkheid om de macht te gebruiken om de omvang van de opbrengsten te beïnvloeden” (FSMA *et al.*, “Transacties met verbonden partijen - Toelichtingsnota voor Belgische genoteerde vennootschappen”, werkdocument, blz. 12).

Annexe 2

Transactions entre parties liées*Le contrôle*

“Alors que l'article 523 C.Soc. ne s'applique qu'aux opérations dans le cadre desquelles un *administrateur* de la société a un intérêt de nature patrimoniale et que l'article 524 C.Soc. se rapporte aux opérations avec une *société liée*, l'IAS 24 s'applique aux transactions de la société avec des *parties liées*. À cet égard, il convient de tenir compte du fait que des concepts qui semblent à première vue similaires peuvent différer quant à leur définition. Le concept de *contrôle*, qui joue un rôle important dans la définition des *sociétés liées* à l'article 11 C.Soc. et dans la définition des parties liées dans l'IAS 24, est défini d'une manière différente dans le Code des Sociétés et les International Financial Reporting Standards (ci-après, IFRS). Dans le Code des Sociétés (voir art. 5 C.Soc.), l'exercice d'un *contrôle* est lié à la détention de la majorité des actions, parts ou droits de vote, à la possibilité de nommer des administrateurs, ainsi qu'à des dispositions statutaires ou contractuelles. Dans les IFRS (voir IFRS 10.7), l'exercice d'un *contrôle* est déterminé par l'exercice d'un pouvoir sur l'entité détenue, l'exposition ou les droits à des rendements variables et la possibilité d'utiliser ce pouvoir pour influencer l'importance de ces rendements.” (FSMA *et al.*, “Transactions entre parties liées: note explicative à l'attention des sociétés belges cotées”, Document de travail, p. 12).

Bijlage 3

Artikelen 523 en 524 van het Wetboek van vennootschappen*Bespreking*

Of een wetsbepaling al dan niet van toepassing is, kan ook van de waarde van een transactie afhankelijk zijn. Zo zijn de in artikel 524 Wetboek van vennootschappen opgenomen bepalingen inzake belangenconflicten niet van toepassing wanneer het gaat om verrichtingen of beslissingen die minder dan één procent van de geconsolideerde netto actiefwaarde vertegenwoordigen. Noch in artikel 523 Wetboek van vennootschappen, noch in IAS 24 wordt een grensbedrag vermeld. In IAS 24 wordt aangegeven dat bij transacties tussen verbonden partijen het er niet toe doet of daar een prijs voor in rekening wordt gebracht. De informatie zal wel in de geconsolideerde jaarrekening moeten worden aangegeven voor de transacties waarvoor geen enkele of slechts een beperkte vergoeding wordt aangerekend, voor zover er een invloed kan zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen.

Ten slotte zijn de begrippen “gebruikelijke verrichtingen” en “voorwaarden en zekerheden die op de markt gewoonlijk gelden” belangrijke criteria om uit te maken of de betrokken bepalingen en normen van toepassing zijn. Zo vereist IAS 24 informatie over transacties met verbonden partijen, ongeacht of die transacties onder normale marktomstandigheden tot stand zijn gekomen. De in de artikelen 523 en 524 Wetboek van vennootschappen opgenomen wetsbepalingen inzake belangenconflicten moeten evenwel niet worden toegepast op de gebruikelijke beslissingen en verrichtingen die tot stand komen onder de voorwaarden en tegen de zekerheden die op de markt gelden voor gelijkaardige verrichtingen.

Annexe 3

Articles 523 et 524 du Code des sociétés*Discussion*

L'application ou non d'une disposition légale peut également dépendre de la valeur d'une transaction. Ainsi, les dispositions légales en matière de conflits d'intérêts de l'article 524 C.Soc. ne s'appliquent pas lorsqu'il s'agit d'opérations et de décisions qui représentent moins d'un pour cent de l'actif net consolidé. Ni l'article 523 C.Soc., ni l'IAS 24 ne mentionnent un seuil. Dans l'IAS 24, il est expliqué que dans le cadre de transactions entre des parties liées, peu importe si un prix est facturé ou non. La fourniture d'informations dans les états financiers consolidés s'avérera effectivement nécessaire pour les transactions pour lesquelles une indemnité réduite ou aucune indemnité (n')est facturée pour autant qu'elles puissent influencer les décisions économiques prises par les utilisateurs sur la base des états financiers.

Enfin, les notions d'“opérations habituelles” et de “garanties et conditions normales de marché” sont des critères importants pour déterminer l'applicabilité des dispositions et des normes concernées. Ainsi, l'IAS 24 requiert des informations sur les transactions avec des parties liées, que ces transactions aient été entreprises dans des conditions normales de marché ou non. Les dispositions légales en matière de conflits d'intérêts des articles 523 et 524 C.Soc. ne doivent cependant pas être appliquées aux décisions et opérations habituelles qui sont prises et réalisées dans les conditions et aux garanties en vigueur sur le marché pour des opérations similaires.

Bijlage 4

Richtlijn 2004/39/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende markten voor financiële instrumenten, tot wijziging van de Richtlijnen 85/611/EEG en 93/6/EEG van de Raad en van Richtlijn 2000/12/EG van het Europees Parlement en de Raad en houdende intrekking van Richtlijn 93/22/EEG van de Raad

BIJLAGE II

PROFESSIONELE CLIËNTEN IN DE ZIN VAN DEZE RICHTLIJN

Onder professionele cliënt wordt verstaan een cliënt die de nodige ervaring, kennis en deskundigheid bezit om zelf beleggingsbeslissingen te nemen en de door hem gelopen risico's adequaat in te schatten. Om als professionele cliënt te worden aangemerkt, moet de cliënt aan de onderstaande criteria voldoen.

I. — CATEGORIEËN CLIËNTEN DIE ALS PROFESSIONEEL WORDEN AANGEMERKT

Voor de toepassing van deze richtlijn moeten alle onderstaande entiteiten als professionele cliënten op het gebied van beleggingsdiensten en -activiteiten en financiële instrumenten worden aangemerkt.

1. Entiteiten die een vergunning moeten hebben of gereguleerd moeten zijn om op financiële markten actief te mogen zijn. Onderstaande lijst moet worden gezien als een lijst van alle vergunninghoudende entiteiten die de karakteristieke werkzaamheden van de genoemde entiteiten uitoefenen: entiteiten waaraan een lidstaat op grond van een richtlijn vergunning heeft verleend, entiteiten waaraan een lidstaat vergunning heeft verleend of die door een lidstaat gereguleerd zijn, zonder dat zulks op grond van een richtlijn geschiedt, en entiteiten waaraan een derde land vergunning heeft verleend of die door een derde land gereguleerd zijn:

- a) kredietinstellingen;
- b) beleggingsondernemingen;
- c) andere vergunninghoudende of geregleerde financiële instellingen;
- d) verzekeringsondernemingen;
- e) instellingen voor collectieve belegging en de beheermaatschappijen daarvan;
- f) pensioenfondsen en de beheermaatschappijen daarvan;
- g) handelaren in grondstoffen en van grondstoffen afgeleide instrumenten;

Annexe 4

Directive 2004/39/CE du Parlement européen et du Conseil du 21 avril 2004 concernant les marchés d'instruments financiers, modifiant les directives 85/611/CEE et 93/6/CEE du Conseil et la directive 2000/12/CE du Parlement européen et du Conseil et abrogeant la directive 93/22/CEE du Conseil

ANNEXE II

“CLIENTS PROFESSIONNELS” AUX FINS DE LA PRÉSENTE DIRECTIVE

Un client professionnel est un client qui possède l'expérience, les connaissances et la compétence nécessaires pour prendre ses propres décisions d'investissement et évaluer correctement les risques encourus. Pour pouvoir être considéré comme un client professionnel, le client doit satisfaire aux critères ci-après.

I. — CATÉGORIES DE CLIENTS CONSIDÉRÉS COMME PROFESSIONNELS

Sont considérés comme professionnels pour tous les services et activités d'investissement et les instruments financiers aux fins de la présente directive:

1. Les entités qui sont tenues d'être agréées ou réglementées pour opérer sur les marchés financiers. La liste ci-après s'entend comme englobant toutes les entités agréées exerçant les activités caractéristiques des entités visées, qu'elles soient agréées par un État membre en application d'une directive, agréées ou réglementées par un État membre sans référence à une directive, ou encore agréées ou réglementées par un pays tiers:

- a) établissements de crédit
- b) entreprises d'investissement
- c) autres établissements financiers agréés ou réglementés
- d) entreprises d'assurance
- e) organismes de placement collectif et leurs sociétés de gestion
- f) fonds de retraite et leurs sociétés de gestion
- g) négociant en matières premières et instruments dérivés sur celles-ci

- h) plaatselijke ondernemingen;
- i) andere institutionele beleggers.

2. Grote ondernemingen die op individueel niveau aan twee van de onderstaande omvangvereisten voldoen:

- balanstotaal: 20 miljoen euro,
- netto-omzet: 40 miljoen euro,
- eigen vermogen: 2 miljoen euro.

3. Nationale en regionale overheden, overheidsorganen die de overheidsschuld beheren, centrale banken, internationale en *supranationale* instellingen zoals de Wereldbank, het IMF, de ECB, de EIB en andere vergelijkbare internationale organisaties.

4. Andere institutionele beleggers wier belangrijkste activiteit bestaat uit het beleggen in financiële instrumenten, inclusief instanties die zich bezig houden met de omwisseling van vermogen in effecten of andere financiële transacties.

Bovenstaande entiteiten worden als professionele cliënten beschouwd. Zij moeten echter om behandeling als niet-professionele cliënt kunnen verzoeken, en beleggingsondernemingen kunnen ermee instemmen hen een hoger beschermingsniveau te bieden. Wanneer de cliënt van een beleggingsonderneming een onderneming is als hierboven bedoeld, moet de beleggingsonderneming, alvorens enigerlei diensten te verrichten, de cliënt ervan in kennis stellen dat hij op grond van de informatie waarover de beleggingsonderneming beschikt, als professionele cliënt wordt beschouwd en derhalve als zodanig zal worden behandeld, tenzij de beleggingsonderneming en de cliënt anders overeenkomen. De beleggingsonderneming moet de cliënt er tevens van in kennis stellen dat deze om een wijziging van de voorwaarden van de overeenkomst kan verzoeken teneinde een hoger beschermingsniveau te genieten.

Het is de verantwoordelijkheid van de cliënt die als professionele cliënt wordt beschouwd om een hoger beschermingsniveau te verzoeken wanneer hij zichzelf niet in staat acht de gelopen risico's adequaat in te schatten of te beheren.

Dit hoger beschermingsniveau zal worden geboden wanneer een cliënt die als professionele cliënt wordt beschouwd, met een beleggingsonderneming een schriftelijke overeenkomst aangaat om voor de toepassing van de geldende gedragsregels niet als professionele cliënt te worden behandeld. In deze overeenkomst moet worden aangegeven of deze behandeling voor één of meer specifieke diensten of transacties, dan wel voor één of meer soorten producten of transacties geldt.

- h) entreprises locales
- i) autres investisseurs institutionnels

2. Les grandes entreprises réunissant deux des critères suivants, au niveau individuel:

- total du bilan: 20 millions d'euros
- chiffre d'affaires net: 40 millions d'euros,
- capitaux propres: 2 millions d'euros; 3.

3. Les gouvernements nationaux et régionaux, les organismes publics qui gèrent la dette publique, les banques centrales, les institutions internationales et *supranationales* comme la Banque mondiale, le FMI, la BCE, la BEI et les autres organisations internationales analogues.

4. D'autres investisseurs institutionnels dont l'activité principale consiste à investir dans des instruments financiers, notamment les entités s'occupant de la titrisation d'actifs ou d'autres opérations de financement.

Les entités précitées sont considérées comme des professionnels. Elles doivent néanmoins pouvoir demander le traitement réservé aux non-professionnels, et les entreprises d'investissement peuvent accepter de leur accorder un niveau de protection plus élevé. Lorsque le client d'une entreprise d'investissement est une entreprise au sens de ce qui précède, l'entreprise d'investissement doit, avant de lui fournir tout service, l'informer qu'il est considéré, sur la base des informations dont elle dispose, comme un client professionnel et qu'il sera traité comme tel, sauf convention contraire. L'entreprise doit également informer le client qu'il peut demander une modification du contrat, afin de bénéficier d'une plus grande protection.

Il incombe au client réputé professionnel de demander cette plus grande protection s'il estime ne pas être en mesure d'évaluer ou de gérer correctement les risques auxquels il est amené à s'exposer.

Ce plus haut niveau de protection est accordé lorsqu'un client réputé professionnel conclut par écrit, avec l'entreprise d'investissement, un accord prévoyant qu'il ne doit pas être traité comme un client professionnel aux fins des règles de conduite applicables. Cet accord précise les services ou les transactions, ou les types de produits ou de transactions, auxquels il s'applique.

II. — CLIËNTEN DIE OP VERZOEK ALS PROFESSIELE CLIËNT KUNNEN WORDEN BEHANDELD

II. 1. Criteria aan de hand waarvan wordt bepaald of een cliënt als professioneel aan te merken is

Ook aan andere cliënten dan diegenen die in deel I zijn vermeld - onder meer overheidsinstellingen en niet-professionele particuliere beleggers -, kan worden toegestaan afstand te doen van een deel van de bescherming die hun door de gedragsregels wordt geboden.

Het moet beleggingsondernemingen derhalve toegestaan zijn bovenbedoelde cliënten als professionele cliënt te behandelen, mits aan de onderstaande toepasselijke criteria is voldaan en de hieronder beschreven procedure wordt gevolgd. Er mag evenwel niet worden aangenomen dat de marktkennis en -ervaring van deze cliënten vergelijkbaar is met die van de in deel I genoemde categorieën professionele cliënten.

Er kan slechts op geldige wijze van de door de gedragsregels geboden bescherming afstand worden gedaan wanneer een door de beleggingsonderneming verrichte adequate beoordeling van de deskundigheid, ervaring en kennis van de cliënt in het licht van de aard van de beoogde transacties of diensten redelijke zekerheid oplevert dat de cliënt in staat is zelf zijn beleggingsbeslissingen te nemen en de daaraan verbonden risico's in te schatten.

De toetsing van de geschiktheid van managers en bestuurders van entiteiten waaraan op grond van richtlijnen op financieel gebied vergunning is verleend, kan als voorbeeld dienen voor de beoordeling van de deskundigheid en kennis. Bij kleine entiteiten moet de persoon die aan bovenbedoelde beoordeling wordt onderworpen, de persoon zijn die gemachtigd is om transacties voor rekening van de entiteit te verrichten.

In het kader van bovenbedoelde beoordeling moet blijken dat ten minste aan twee van de volgende criteria is voldaan: - tijdens de voorafgaande vier kwartalen heeft de cliënt op de desbetreffende markt per kwartaal gemiddeld 10 transacties van significante omvang verricht; - de omvang van de portefeuille financiële instrumenten van de cliënt, welke zowel deposito's in contanten als financiële instrumenten omvat, is groter dan 500.000 euro; - de cliënt is gedurende ten minste een jaar werkzaam of werkzaam geweest in de financiële sector, waar hij een beroepsbezigheid uitoefent of heeft uitgeoefend waarbij kennis van de beoogde transacties of diensten vereist is of was.

II. — CLIENTS POUVANT ÊTRE TRAITÉS COMME DES PROFESSIONNELS À LEUR PROPRE DEMANDE

II.1. Critères d'identification

Les clients autres que ceux mentionnés à la section I, y compris les organismes du secteur public et les investisseurs particuliers, peuvent aussi être autorisés à renoncer à une partie de la protection que leur offrent les règles de conduite.

Les entreprises d'investissement doivent donc être autorisées à traiter n'importe lequel de ces clients comme un client professionnel, moyennant le respect des critères et de la procédure ci-après. Ces clients ne doivent cependant pas être présumés posséder une connaissance et une expérience du marché comparables à celles des clients visés à la section I.

Cette diminution de la protection accordée par les règles de conduite n'est réputée valide qu'à la condition qu'une évaluation adéquate, par l'entreprise d'investissement, de la compétence, de l'expérience et des connaissances du client lui procure l'assurance raisonnable, à la lumière de la nature des transactions ou des services envisagés, que celui-ci est en mesure de prendre ses propres décisions d'investissement et de comprendre les risques qu'il encourt.

Les critères d'aptitude appliqués aux administrateurs et aux directeurs des entreprises agréées sur la base des directives en matière financière peuvent être considérés comme un des moyens d'évaluer la compétence et les connaissances du client. Dans le cas d'une petite entreprise, l'évaluation ci-dessus doit porter sur la personne autorisée à effectuer des transactions au nom de celle-ci.

Dans le cadre de cette évaluation, au moins deux des critères suivants doivent être réunis: — le client a effectué en moyenne dix transactions d'une taille significative par trimestre au cours des quatre trimestres précédents sur le marché concerné; — la valeur du portefeuille d'instruments financiers du client, défini comme comprenant les dépôts bancaires et les instruments financiers, dépasse 500 000 euros; — le client occupe depuis au moins un an ou a occupé pendant au moins un an, dans le secteur

Bijlage 5

Nationale Bank van België
Handboek governance voor de banksector
December 2015

4.1.8. WHISTLEBLOWING**Regelgevend kader:**

1. Art. 21, §1, 8° Bankwet
2. EBA GL 44: richtsnoer 17

De naleving van de ondernemingswaarden en de interne gedragscodes en de effectiviteit van de interne controle van de kredietinstelling worden bevorderd wanneer medewerkers kanalen ter beschikking hebben om te goeder trouw legitieme bekommernissen inzake betekenismatige inbreuken op deze ondernemingswaarden en codes of onethisch of illegaal gedrag in verband met aspecten die binnen de bevoegdheid en controle van de kredietinstelling liggen, intern mee te delen.

De instelling dient daartoe een beleid en procedures uit te werken waarbij klachten rechtstreeks of onrechtstreeks (ombudsman, compliance, interne audit) aan de leiding (bijvoorbeeld via het auditcomité) worden gerapporteerd, buiten de normale hiërarchische kanalen. Bona fide klokkenluiders worden beschermd tegen rechtstreekse of onrechtstreekse disciplinaire maatregelen of beslissingen met gelijke werking.

Het goed functioneren van de klokkenluidersregeling hangt af van duidelijke regels en procedures, die precies aanduiden waarover meldingen kunnen worden gedaan en welke stappen en escalatieregels in de regeling zijn voorzien. De leiding ziet er op toe dat de informatie die via klokkenluiders wordt aangebracht, effectief wordt onderzocht en dat de nodige maatregelen worden getroffen om mistoestanden aan te pakken.

De regeling dient in overeenstemming te zijn met de wetgeving inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Adviezen van de ter zake bevoegde autoriteiten kunnen instellingen helpen om hun regeling aan die bepalingen te toetsen.

Annexe 5

Banque Nationale de Belgique
Manuel de gouvernance pour le secteur bancaire
Décembre 2015

4.1.8. WHISTLEBLOWING**Cadre réglementaire:**

1. Art. 21, § 1er, 8°, loi bancaire
2. EBA GL 44: orientation 17

Le respect des valeurs d'entreprise et des codes de conduite internes ainsi que l'efficacité du contrôle interne de l'établissement de crédit sont accrus lorsqu'il existe des canaux qui permettent aux collaborateurs de faire part en interne, de bonne foi, de préoccupations légitimes au sujet d'infractions significatives à ces valeurs d'entreprise et ces codes ou au sujet de comportements contraires à l'éthique ou illégaux concernant des aspects relevant de la compétence et du contrôle de l'établissement de crédit.

L'établissement doit établir à cet effet une politique et des procédures qui permettent de porter des plaintes directement ou indirectement (médiateur, compliance, audit interne) à la connaissance de la direction (par exemple par l'intermédiaire du comité d'audit), sans passer par les canaux hiérarchiques normaux. Les whistleblowers de bonne foi seront protégés contre toute mesure disciplinaire directe ou indirecte ou toute décision de portée similaire.

Le bon fonctionnement du régime de whistleblowing dépend de règles et procédures claires qui indiquent avec précision sur quoi peuvent porter les plaintes et qui précisent les étapes et les différents degrés de la procédure. La direction veille à ce que l'information communiquée par les whistleblowers soit effectivement examinée et à ce que les mesures nécessaires soient prises pour corriger les dysfonctionnements.

Le régime prévu doit être conforme à la législation en matière de protection de la vie privée. Les établissements pourront utilement s'aider des avis des autorités compétentes en la matière pour confronter leur régime avec les dispositions en vigueur.

Bijlage A**INTEGRALE VERSLAGEN (*)
Inhoudstafel****Annexe A****COMPTES RENDUS INTÉGRAUX (*)
Sommaire**

Datum Date	Gehoorde persoon Personne auditionnée		
21.09.2016	Jan Smets en/et Luc Coene	Gouverneur en ere-gouverneur van de Nationale Bank van België	<i>Gouverneur et gouverneur honoraire de la banque nationale de Belgique</i>
05.10.2016	Jean-Paul Servais	Voorzitter van de FSMA	<i>Président de la FSMA</i>
21.10.2016	Frank Philipsen	Administrateur-generaal, Bijzondere Belastinginspectie, FOD Financiën	<i>Administrateur général, Inspection spéciale des impôts, SPF Finances</i>
03.02.2017	Filip Van der Veken Roland Timmermans Jurgen Vansteene	Beroepsinstituut van vastgoedmakelaars	<i>Institut professionnel des agents immobiliers</i>

(*) Enkel de openbare vergaderingen worden hier opgenomen.

(*) Seules les réunions publiques sont ici reprises.

CRIV 54 0001

21/09/2016

1

ONDERZOEKSCOMMISSIE
'OPTIMA'

van

WOENSDAG 21 SEPTEMBER 2016

Voormiddag

COMMISSION D'ENQUÊTE
'OPTIMA'

du

MERCREDI 21 SEPTEMBRE 2016

Matin

De openbare commissievergadering wordt geopend om 10.00 uur en voorgezeten door de heer Eric Van Rompuy.

La réunion publique de commission est ouverte à 10.00 heures et présidée par M. Eric Van Rompuy.

Hoorzitting met

- de heer Jan Smets, gouverneur van de Nationale Bank van België;

- de heer Luc Coene, ere-gouverneur van de Nationale Bank van België – lid van de Toezichtsraad van de Europese Centrale Bank
Audition de

- M. Jan Smets, gouverneur de la Banque nationale de Belgique;

- M. Luc Coene, gouverneur honoraire de la Banque nationale de Belgique – membre du Conseil de Supervision de la Banque centrale européenne

De **voorzitter**: Collega's, wij starten de onderzoekscommissie belast met het onderzoek over de oorzaken van het faillissement van Optima Bank en de eventuele belangenvermenging tussen de Optima Groep en haar componenten, enerzijds, en de openbare besturen, anderzijds. Die opdracht hebben wij gekregen in juli 2016 van het Vlaams Parlement. Vandaag hebben wij onze eerste bijeenkomst.

(...): van het *federale* Parlement!

De **voorzitter**: Wat heb ik gezegd?

Ik ben een Vlaming, er is voor mij dus maar één parlement dat telt. (*Gelach*)

Wij moeten eerst nog een aantal zaken regelen.

Wij hebben daarjuist de eedaflegging gehad van de experts en de medewerkers. De rapporteurs zijn aangeduid door het Parlement: Johan Klaps, Frédéric Daerden, Gautier Calomne en Peter Vanvelthoven. Zij werden nog in de maand juli

door het Parlement aangeduid.

Wij hebben ook twee experts aangeduid: Filip Abraham, professor aan de KU Leuven en de heer Petitjean, professor aan de UCL. Daarnaast zit de heer Willem De Pauw, raadsheer bij het hof van beroep in Gent. Hij is onze magistraat en zal ons mee adviseren – er is namelijk ook een gerechtelijk dossier – om te zorgen voor de nodige garanties dat wij met deze commissie het gerechtelijk onderzoek niet hinderen.

Daarmee is deze commissie geïnstalleerd, met de experts en onze magistraat. Wij hebben dat ook besproken in het Bureau.

Wat de werkzaamheden betreft, wij gaan vandaag van start. De opdracht van de commissie is de oorzaken van het faillissement van Optima Bank te onderzoeken. Dat is een van de hoofdpodochten. Wij hebben in de maand juni al een hoorzitting gehad met de heer Smets en de heer Coene. Daarvan werd een verslag opgesteld, dat op 7 juni 2016 is gepubliceerd. Iedereen heeft de kans gekregen na te gaan of wat zij in die hoorzitting gezegd hebben al dan niet klopt. Er zijn ook aanvullingen en er zijn bijkomende vragen gesteld aan de Nationale Bank. Straks zullen wij het woord geven aan de beide gouverneurs om daarop te antwoorden.

Wij hebben dus gekozen voor een formule waarin wij de vertegenwoordigers van de Nationale Bank van België terugvragen, omdat zij in het kader van een hoorzitting een aantal zaken hebben gezegd. Hier zitten wij echter in een onderzoekscommissie, waarin zij onder ede een aantal verklaringen afleggen. Daarom zullen zij wellicht gedeeltelijk herhalen wat zij in juni 2016 hebben verklaard. Echter, ook op de bijkomende vragen die door de leden zijn gesteld, zullen zij antwoorden geven in de mate dat zij dat kunnen.

De opbouw van onze werkzaamheden is vastgelegd in het Bureau.

Wij beginnen vandaag met de Nationale Bank van België. Wij horen op 5 oktober 2016 vervolgens de FSMA, zijnde de Autoriteit voor de Financiële Markten en Diensten, met de heer Servais, die wij zullen ondervragen. De Nationale Bank van België is immers verantwoordelijk voor het prudentiële toezicht en de FSMA voor het gedragstoezicht op de banken, de financiële instellingen, de financiële producten en de verzekeringstussenpersonen. Wij zullen dus daar binnen het toezicht- of Twin Peaksmodel de FSMA horen over de vraag op welke manier zij tegen het Optimadossier hebben aangekeken. Vorige keer waren wij dat ook van plan, maar hebben dat niet gedaan, omdat de onderzoekscommissie toen is opgericht.

Wij beginnen dus met de twee toezichthouders, de Nationale Bank van België en de FSMA. Daarna zullen wij eind oktober 2016 de BBI vragen met de heer Philipsen en de heer Anthonissen, die al betrokken zijn geweest bij de discussie over Optima Bank. Wij hebben de heer Anthonissen ook al gehoord in de Panamacommissie. Wij vonden het echter belangrijk dat zij hier opnieuw in het kader van Optima zouden worden gehoord.

Na die drie instellingen – de toezichthouders en de BBI – te hebben gehoord, zal de commissie nagaan op welke manier wij de verantwoordelijken van Optima Bank – uiteindelijk gaat het immers over het faillissement van Optima Bank – kunnen vastleggen. Er zijn verantwoordelijkheden van het management, van de bestuurders en van de aandeelhouders. Ook is er discussie over de fondsenverwerving en kredietverlening voor Optima Bank. Dat zijn zaken die wij met de betrokkenen zullen bespreken.

Wij zullen echter pas beslissen wie van de actoren en verantwoordelijken van Optima Bank wij over welk onderwerp zullen horen, nadat wij de BBI en de toezichthouders hebben gehoord. Dat zal waarschijnlijk eind oktober 2016 zijn. Wij zullen de komende maanden dan bekijken op welke manier en waarover wij de betrokken personen moeten ondervragen.

Er zijn twee zaken die ik van bij het begin duidelijk wil maken.

Artikel 2 zegt duidelijk: “De commissie zal bij de uitvoering van haar opdracht niet in de plaats treden van onderzoeken van de rechterlijke macht of van buitengerechtelijke onderzoeken en procedures. Het onderzoek kan daarmee samenlopen, maar mag het verloop ervan niet hinderen.” Het is daarom dat wij de heer De Pauw

hebben gevraagd om de commissie te adviseren. Hij heeft ook toegang – het is op dit ogenblik in de gerechtelijke sfeer – tot die dossiers en zal ons attent maken op wat er gaande is in de gerechtelijke sfeer. Als jullie hier een aantal zaken willen vernemen... Wij mogen het gerechtelijk onderzoek niet hinderen. Wij hebben de heer De Pauw gevraagd om ons daarover te adviseren. Hij heeft ook al een aantal stukken opgevraagd, dus ik denk dat wij daar zeker ook mee rekening moeten houden.

Wij hebben de twee documenten uitgedeeld die collega Vanvelthoven ook had gevraagd. De rechtbank van eerste aanleg heeft op 11 juni 2013 een vonnis geveld. Dat is een vonnis van de zesde fiscale kamer in de zaak van Optima tegen de Belgische Staat. De heer Vanvelthoven had die documenten gevraagd. Wij delen ze ook uit. Ook het ontwerp van dading dat door de BBI Gent gemaakt is met Optima Bank in juni 2013 wordt uitgedeeld, omdat zij ook van belang zullen zijn in de volgende weken als wij onder meer de BBI zullen horen en inzicht krijgen in het dossier.

Ik zou nog iets willen duidelijk maken.

Ik heb contact opgenomen met de gouverneur van de Nationale Bank. Hij is hier samen met de heer Coene geweest voor een hoorzitting in de gewone commissie voor de Financiën. Wij starten nu in het kader van de onderzoekscommissie en de Nationale Bank heeft er ons op gewezen dat zij als prudentiële toezichthouder wettelijk gebonden zijn aan het beroepsgeheim.

De vertegenwoordigers van de Nationale Bank zijn dus door een aantal confidentialiteitsissues gebonden, door het beroepsgeheim. Dat is hen opgelegd door artikel 53 van de Europese richtlijn. Die geheimhoudingsplicht vloeit dus voort uit Europeesrechtelijke bepalingen. Zij moeten zich daaraan houden. Op straffe van strafrechtelijke sancties kan in principe geen vertrouwelijke, wat wil zeggen niet-openbare, informatie gegeven worden tijdens de uitoefening van de toezichtopdracht die de Nationale Bank heeft gekregen.

Daar bestaat een uitzondering op. Met name voor de mededeling van vertrouwelijke informatie aan een parlementaire onderzoekscommissie is er een uitzondering voorzien op de geheimhoudingsplicht, maar daar zijn enkele voorwaarden aan verbonden. Een van die voorwaarden is dat de personen die toegang hebben tot die vertrouwelijke informatie – ik laat opmerken dat het gaat om de leden van de

CRIV 54 O001

21/09/2016

3

commissie, niet de medewerkers, en onze experts – gehouden zijn aan dezelfde geheimhoudingsverplichtingen zoals die gelden voor de toezichthouder. Als er geheime informatie naar voren komt die onderworpen is aan het beroepsgeheim, dan zijn wij als commissieleden dus gebonden aan dezelfde geheimhoudingsplicht als de Nationale Bank.

Op de niet-naleving van die plicht staan ook strafrechtelijke sancties, overeenkomstig de bepalingen van het Strafwetboek. Collega's, jullie zijn bij dezen gewaarschuwd. Niet-naleving van de geheimhoudingsplicht zou een heel ernstige schending zijn van de opdracht die deze commissie heeft.

Om die reden heb ik ook contact opgenomen met de gouverneurs van de Nationale Bank. De gouverneurs hebben een aantal vragen van jullie gekregen in de loop van een vorige vergadering en daar zijn nog verschillende vragen bijgekomen. Op enkele van die vragen zullen de gouverneurs vandaag niet in een publieke vergadering kunnen antwoorden. Wel zullen enkele antwoorden ter beschikking leggen, zoals de gouverneur straks ook zal uitleggen, in een database die voor ons toegankelijk is en waarin wij inzage kunnen krijgen voor het antwoord op een aantal van de gestelde vragen.

Het is dus die context die ik wil schetsen van deze onderzoekscommissie die natuurlijk een belangrijke opdracht heeft die moet uitmonden in een aantal vaststellingen en aanbevelingen die we uiteindelijk hier in deze commissie zullen moeten doen ten aanzien van het dossier en waarin onze experts Abraham en Petitjean ons zullen begeleiden, zodoende dat wij tegen maart volgend jaar – dat is de tijdperiode – in deze commissie tot conclusies zullen komen. Dus we hebben eigenlijk zes maanden. Er zijn heel wat elementen die toch maken dat wij wellicht ook nog een aantal besloten vergaderingen zullen hebben in de loop van de volgende maanden. Maar goed, we moeten dan ook zien.

We moeten de actoren ook oproepen. We moeten goed weten, als we die vragen, waarover we ze vragen, in welke context we ze vragen. Dat is de moeilijkheidsgraad van deze commissie. Maar goed, wij zijn belast met die opdracht.

Ook het laatste aspect, de belangenvermenging tussen Optima Groep en haar componenten en de openbare besturen, zal zeker aan de orde komen in de loop van de volgende maanden, maar we moeten ook zien op welke manier wij dat hier in

het Parlement benaderen.

Er lopen blijkbaar ook wel een aantal onderzoeken op het niveau van de gemeenteraad van Gent. Dat staat los van wat wij doen. Ik denk dat we heel goed moeten weten wat we hier doen of wat we niet doen. Dus daar ga ik ook niet op ingaan, dat is de verantwoordelijkheid van de Gentse gemeenteraad.

Ik denk dat ik daarmee de context heb geschetst en dat wij nu kunnen overgaan tot de getuigenverhoren.

Wij danken de gouverneur en de voormalige gouverneur van de Nationale Bank dat zij bereid zijn om hier te komen getuigen in het kader van dit onderzoek. Maar ik moet daarvoor een formule voorlezen waarna zij de eed moeten afleggen.

Ik herinner er u aan dat conform artikel 4, § 1, van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek, gewijzigd bij wet van 30 juni 1996, de onderzoekscommissie alle in het Wetboek van Strafvordering omschreven onderzoeksmaatregelen kan nemen. Ze kan onder meer getuigen onder eed horen.

Alvorens u te vragen de eed af te leggen, wens ik de aandacht te vestigen op het laatste lid van artikel 8 van bovenvermelde wet, volgens hetwelk iedere getuige kan aanvoeren dat hij, door naar waarheid een verklaring af te leggen, zich zou kunnen blootstellen aan strafvervolging en derhalve getuigenis weigeren (zie ook artikel 14, 3, g van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, bekrachtigd bij wet van 15 mei 1981).

Dat betekent dat u het recht heeft om te zwijgen wanneer u meent dat uw publieke verklaring later tegen u zou kunnen worden gebruikt in een strafvordering.

Ik wil er vervolgens nog de nadruk op leggen dat u, krachtens artikel 9 van dezelfde wet, voor valse getuigenis kan worden gestraft met een gevangenisstraf van twee maanden tot drie jaar en u voor een termijn van ten minste vijf ten hoogste tien jaar kunt worden ontzet uit het recht om te kiezen of verkozen te worden.

Tenslotte, wijs ik u erop dat tengevolge van artikel 3 van voornoemde wet de geheimhouding van uw verklaringen niet is gewaarborgd tenzij het gaat om verklaringen afgelegd tijdens een vergadering met gesloten deuren en waarvoor de commissie

4

21/09/2016

CRIV 54 0001

zich uitdrukkelijk heeft verbonden de geheimhouding in acht te nemen. Bovendien is ieder stuk dat u aan de commissie zou overleggen vatbaar voor openbaarmaking.

Na deze verduidelijking vraag ik u de eed af te leggen door de hand op te heffen en de volgende woorden te herhalen: "Ik zweer de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen."

De heer Jan Smets legt de eed af.

Ik vraag ook aan de voormalige gouverneur Luc Coene om de eed af te leggen.

De heer Luc Coene legt de eed af.

Dank u wel, daarmee kunnen wij onze werkzaamheden starten.

Wij zijn overeengekomen in het Bureau – ik heb ook contact gehad met de heer gouverneur – dat de gouverneur terug inpikt bij de hoorzitting, dat hij daar een aantal elementen geeft die hij reeds in de maand juni heeft gegeven maar niet in extenso. Ik denk dat wij daarvoor een heel extensief rapport hebben dat iedereen kon nakijken. Daarna zal hij een proeve doen om te antwoorden op de vragen die de verschillende collega's in juni hebben gesteld. Op een aantal vragen zal hij een antwoord kunnen geven en bij een aantal vragen is hij gebonden door de geheimhoudingsplicht. Idem voor de heer Coene, de heer Coene zal over de eerste jaren, toen hij nog gouverneur was, een aantal zaken zeggen.

Daarna geven wij het woord aan de vergadering waarbij iedereen vrij is om te zeggen wat hij te zeggen heeft. Na die ronde en de tweede ronde van antwoorden van de gouverneurs zullen we zien hoe we verder met de commissie zullen werken.

Het was een lange inleiding maar ik denk dat wij vertrokken zijn met een moeilijke procedure. Ik hoop echt dat iedereen zich bewust is dat wij hier juridisch in een heel moeilijke zaak zitten. Het uiteindelijke doel is dat het Parlement kan voorkomen dat wij nog zulke zittingen moeten hebben over faillissementen van banken en dat we iedereen die daar mee verantwoordelijk is de kans geven om zicht te verdedigen. Wij moeten daarna eventueel samen met onze experts kunnen werken aan een verfijning van wetgeving als dat nodig zou blijken.

Mijnheer de gouverneur, u krijgt het woord voor

uw inleiding.

Jan Smets: Mijnheer de voorzitter, geachte commissieleden, voor wij onze inleiding geven, zullen wij de elementen van antwoord bezorgen op een aantal vragen uit de hoorzitting van de commissie voor de Financiën.

Laat mij toe terug te komen op elementen die u in uw eigen inleiding hebt geciteerd, mijnheer de voorzitter. Wij hebben inderdaad deelgenomen aan een hoorzitting in de Kamercommissie. Dit is een onderzoekscommissie. Ik kan u van meet af aan zeggen dat de Nationale Bank geheel ter beschikking is van deze commissie en op heel transparante wijze alle informatie die verband houdt met het toezicht op Optima Bank wil en zal delen met deze commissie.

Er zijn in de hoorzitting voor de Kamercommissie trouwens door verschillende leden vragen gesteld naar het ter beschikking stellen van een aantal documenten van zeer diverse aard, zoals het vergunningsdossier, de beslissingen die wij genomen hebben, inspectierapporten en de verslagen van de speciale commissarissen. Al die stukken maken deel uit van wat wij het prudentieel administratief dossier noemen.

De Nationale Bank zal het hele administratieve dossier ter beschikking stellen van deze commissie, aangevuld met een omstandig document, dat gefinaliseerd wordt en waarin de hele toezichtsactie in het dossier van Optima Bank wordt toegelicht. Daarbij wordt telkens gerefereerd aan de stukken van het dossier in bijlage. In het document wordt omstandig ingegaan op zowel de chronologie van het toezicht, als op het *nihil obstat* tegen de verwerving van Ethias Bank door Optima, als op een aantal andere prudentiële issues. Dat dossier is dus ter beschikking.

Peter Vanvelthoven (sp.a): (...)

Jan Smets: Eerstdaags. Ik denk dat het volgende week ter beschikking kan zijn.

De **voorzitter:** Ik wil aan de fotografen vragen om nu hun foto's te maken en binnen één minuut achteraan te gaan zitten, want dat is storend voor iedereen. Ik begrijp dat u uw werk moet doen. U hebt daar nog een minuut de tijd voor.

Jan Smets: Het globale document wordt gefinaliseerd, maar ik durf ervan uitgaan dat wij in de loop van volgende week het dossier helemaal ter beschikking kunnen hebben. Als u het mij toestaat, zal ik op het einde van mijn inleiding daar

CRIV 54 0001

21/09/2016

5

nog even op terugkomen.

Ik kom tot mijn tweede punt, zonder te willen herhalen wat u hebt aangegeven, mijnheer de voorzitter.

Waar het duidelijk is dat wij dat dossier ter beschikking stellen, moeten wij het inderdaad wel hebben over de modaliteiten waaronder dat kan. Bij de bepaling van die modaliteiten moeten wij inderdaad rekening houden met het beroepsgeheim. Dat klopt. Ik citeer u artikel 35 van de organieke wet van de Nationale Bank dat bepaalt dat de Nationale Bank en de leden en gewezen leden van haar organen aan het beroepsgeheim gebonden zijn en aan geen enkele persoon of autoriteit de vertrouwelijke gegevens mag bekendmaken waarvan zij uit hoofde van hun functie in kennis werden gesteld.

Dat is inderdaad een artikel, u hebt het correct geciteerd, dat zijn oorsprong vindt in het Europees recht, meer bepaald in de CRD IV-richtlijn waarin inderdaad op straffe van strafrechtelijke sancties vertrouwelijk informatie die essentieel is tijdens een toezichtopdracht niet mag worden meegedeeld aan derden.

Er is echter een uitzondering, dat is absoluut correct, voor de mededeling van deze informatie aan parlementaire onderzoekscommissies. Wat dat betreft is er geen probleem en vandaar dat ik u in alle duidelijkheid zeg dat dit dossier ter beschikking zal worden gesteld.

Er zijn echter een paar voorwaarden te vervullen waarvan ik er twee citeer.

De informatie is strikt noodzakelijk om het mandaat te vervullen, in casu het mandaat van deze onderzoekscommissie en, ten tweede, de voorwaarde waaraan u heeft gerefereerd: "voor de personen die toegang hebben tot de informatie gelden krachtens de nationale wetgeving professionele geheimhoudingsverplichtingen die ten minste gelijkwaardig zijn aan diegene die in het vorig artikel vermeld zijn" en die van toepassing zijn op ons.

Met andere woorden de leden van de commissie zijn bij uitbreiding gebonden aan dezelfde geheimhoudingsplicht als de directieleden en medewerkers van de Nationale Bank. Dat is voor ons de belangrijkste overweging.

Ik noteer in bijkomende orde, maar uiteraard speelt dat in deze zeker mee – ik begrijp dat er een magistraat is om daarover te waken – dat de

schending van de geheimhoudingsplicht heel nefaste gevolgen zou kunnen hebben op het lopende strafonderzoek waarvan het verloop niet mag worden gehinderd. Ik heb in de uitgangspunten van deze commissie gelezen dat dit ook een van de vertrekpunten is in de beslissing van de Kamer tot oprichting van deze commissie.

Ik voeg er ook nog aan toe dat in het heel omstandige dossier, zoals in elk prudentieel dossier, er uiteraard heel veel individuele identiteitsgegevens voorkomen in allerlei stukken. Dat kan gaan over klanten of om andere personen. Er zijn daar ook overwegingen inzake de bescherming van het privéleven.

Nogmaals, het hoofdargument en het voldoende argument waarom ik deze zaak onder uw aandacht heb gebracht, wat ons betreft, is de geheimhoudingsplicht waartoe wij gebonden zijn. Die kan wel worden uitgebreid tot de commissieleden. Daaruit volgt dat ik de commissie zou willen uitnodigen om te delibereren en te beslissen over de modaliteiten waaronder deze informatie kan worden ter beschikking gesteld.

Het moge duidelijk zijn dat, aangezien de zitting van vandaag een publieke zitting is en ipso facto het beroepsgeheim niet kan beperkt worden tot de commissieleden, de toelichting die we zullen geven en ook de antwoorden die wij zullen proberen te formuleren op een aantal domeinen waar vragen zijn gesteld binnen bepaalde krijtlijnen zullen moeten blijven. Zoals u reeds heeft aangehaald kunnen wij een aantal vragen niet in een publieke zitting behandelen maar uiteraard volop in een besloten zitting.

Ik voeg eraan toe dat in het heel omstandige dossier en de omstandige nota die wij nu finaliseren daarin wel degelijk de antwoorden op veel vragen te vinden zullen zijn. Dat is een element waarmee allicht kan rekening worden gehouden, maar het is uiteraard aan de commissie om zich te organiseren indien zij verdere werkzaamheden wil plannen.

Nogmaals, wij stellen het hele administratieve dossier ter beschikking en wij nodigen de commissie uit om te laten weten op welke wijze dat kan gebeuren, rekening houdend met de noodzaak van de confidentialiteit niet te schenden. Ook rekening houdend met het heel grote aantal documenten waarover het gaat en de soms heel technische aard ervan, is de Nationale Bank beschikbaar om die informatie ter beschikking te

6

21/09/2016

CRIV 54 0001

stellen op de manier die u verkiest. Het is aan de commissie om daarover te oordelen. Desgevallend kan dat in een dataroom wanneer dat voor de vlotte behandeling en toegankelijkheid wenselijk is.

Een beetje parafraserend en bevestigend wat u zei, is dat een inleidend *statement* dat een stuk kwalificeert wat de heer Coene en ik vandaag zullen zeggen, refererend aan de krijtlijnen waarover ik heb gesproken.

Wij zullen nu niet in extenso het exposé herhalen dat we in de commissie Financiën gedaan hebben, maar we zullen toch een korte toelichting geven over de manier waarop het toezicht is georganiseerd sinds 2011 tot recent.

Wij zullen dat element onder ons verdelen, de heer Coene zal starten en ik zal aanvullen.

On va essayer d'apporter des éléments de réponse dans des domaines où la contrainte et la confidentialité ne jouent pas.

Troisièmement, *in fine*, je ne sais pas si c'est déjà l'endroit, le lieu ou le moment, vous jugerez, mais je terminerai - en tant qu'autorité prudentielle, je pense que c'est notre devoir, même si nous ne sommes pas un pouvoir législatif - en vous donnant quelques réflexions d'orientation qu'il serait utile, à notre avis, d'analyser en vue d'améliorer encore l'efficacité de la supervision parce que, finalement, cela peut sans doute être un des objectifs de la commission de réfléchir à ces façons d'améliorations possibles.

Si vous êtes d'accord, je passe la parole à mon prédécesseur pour l'introduction.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Mijnheer de voorzitter, ik wil het nog hebben over de documenten en over wat de gouverneur tot hertoe gezegd heeft.

Ik begrijp dat wij alle documenten van het administratieve dossier ter beschikking zullen krijgen. Het is mij niet duidelijk hoe, daar zal de commissie zich over moeten uitspreken.

Mijnheer Smets, op een bepaald ogenblik zei u: voor zover dat strikt noodzakelijk is binnen het mandaat. Wat bedoelt u daarmee? Is er dan toch een beperking?

Jan Smets: Ja. Het zijn niet mijn woorden, het zijn de woorden van de richtlijn. Ik citeer de Europese richtlijn: "De lidstaten kunnen toestaan

dat bepaalde informatie over het prudentieel toezicht op de instellingen wordt meegedeeld aan parlementaire onderzoekscommissies." Onder de volgende voorwaarden - er zijn er drie, de eerste heb ik nog niet vermeld:

A: "De autoriteiten hebben een nauwkeurig omschreven mandaat uit hoofde van het nationale recht om de maatregelen van de autoriteiten die voor het toezicht op instellingen of voor wetten inzake dit toezicht verantwoordelijk zijn, te onderzoeken of te controleren." Dat is het geval voor deze onderzoekscommissie.

B: "De informatie is strikt noodzakelijk om het onder A vermelde mandaat te vervullen."

C: "Voor de personen die toegang tot de informatie hebben, gelden krachtens de nationale wetgeving professionele geheimhoudingsverplichtingen die ten minste gelijkwaardig zijn aan de in het vorig artikel bedoelde."

Ik meen dat het administratieve dossier werkelijk zeer omstandig is. Ik durf niet te raden hoeveel pagina's het omvat. Het bevat alle stukken, alle bijlagen, alle correspondentie, alle beslissingen van de Nationale Bank. Ik durf ervan uit te gaan dat het inderdaad alle stukken bevat die noodzakelijk zijn.

Mocht u, of mochten de experts in uw opdracht, van oordeel zijn dat er bij de analyse van het dossier vragen rijzen, ben ik zeker beschikbaar om die vragen te onderzoeken.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Is het dossier dat wij ter beschikking zullen krijgen volledig geheim? Valt het volledig onder de geheimhouding of zijn er delen van het dossier die publiek kunnen zijn?

Stukken van het dossier, met name het verslag dat de Nationale Bank heeft opgemaakt voor het parket in Gent, zijn in de pers verschenen. U hebt terecht gewezen op de geheimhoudingsplicht. Ik wil daarover weten of naar aanleiding van dit lek, dat ofwel van het parket of van de Nationale Bank moet komen, een onderzoek gevoerd wordt? Dit is immers niet om te lachen.

Jan Smets: Neen, het hele dossier valt inderdaad onder de geheimhoudingsplicht. Anders zou ik het uiteraard delen hier en eigenlijk ook met alle externe waarnemers, wat dus niet mogelijk is. Dat hele dossier zit inderdaad onder de confidentialiteit.

Eerlijk gezegd, wat de berichten in de pers betreft,

CRIV 54 O001

21/09/2016

7

ik wil daar geen enkele uitspraak over doen. Wij hebben stukken aan het parket overgemaakt maar dat zijn stukken die zich ook in het administratieve dossier bevinden.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Maar geheim zijn?

Jan Smets: Maar geheim zijn.

Peter Vanvelthoven (sp.a): En dus toch gelekt zijn door iemand? Maar daar is geen onderzoek naar, volgens u?

Jan Smets: ...Nationale Bank onderzoeken. Het is een open vraag of de commissie dat wenst te doen. Maar ik kan u zeggen...

Peter Vanvelthoven (sp.a): (geen micro)

Jan Smets: Ik sta hier onder ede. Ik heb van heel dit dossier niets gelekt, niets. Ik wou dat duidelijk stellen van bij het begin. U mag de vraag stellen aan iedereen die hier voorkomt wat mij betreft, maar ik heb niets gelekt.

De **voorzitter**: Mijnheer Vanvelthoven, als u het verslag leest, hier heeft de gouverneur gezegd: "Op 31 mei 2016 bracht de Nationale Bank, mede op basis van de inlichtingen die de speciale commissaris tijdens de uitoefening van zijn opdracht had verzameld, het parket van Gent op de hoogte van mogelijke wanbedrijven. Niet alleen werden de vermoedens van handelingen met een strafrechtelijk karakter bevestigd door de informatie van de speciale commissaris maar bleek bovendien dat het gevaar dat de hoofdaandeelhouder zich zou onttrekken aan zijn engagementen sterk was toegenomen".

Ik denk dat in de documenten die ter beschikking liggen wij natuurlijk dat verslag van die speciale commissaris zullen kunnen inkijken. Men spreekt hier van mogelijke wanbedrijven, dat zal dan ook in dat verslag staan. Ik denk dat wij daar inzage van kunnen krijgen. Als het nodig is hebben wij hier een commissie, een gesloten vergadering waar een aantal elementen kan uitgewisseld worden...

Peter Vanvelthoven (sp.a): Mijn punt was dat u heeft gewezen op gevangenisstraffen indien de geheimhouding geschonden wordt. Iemand heeft hier de geheimhouding geschonden. Ik beschuldig echt niemand hoor bij de Nationale Bank, ik heb daar alle vertrouwen in.

De **voorzitter**: Het parket van Gent heeft de documenten ontvangen. Ik weet het niet, het

parket van Gent, is het daar gebeurd of niet gebeurd? Het is niet aan de Nationale Bank om te gaan... De gouverneur zegt dat men daar vanuit de Nationale Bank geen enkele informatie over heeft gegeven. Goed, ik denk dat hij dat onder ede verklaart.

Wie is verantwoordelijk voor het lek naar de pers? Is dat het parket van Gent of nog iemand anders? Wij zijn hier in het Parlement niet gevat om daarover uitsluitel te geven.

Peter Vanvelthoven (sp.a): De vraag is of er een onderzoek naar het lek is. Ik begrijp dat dit niet het geval is.

De **voorzitter**: Wij zullen die vraag aan onze magistraat stellen. Is er al dan niet een onderzoek naar het lek? Ik meen dat wij die vraag aan onze magistraat kunnen stellen.

Mijnheer Coene, u hebt nu het woord.

Luc Coene: Mijnheer de voorzitter, geachte leden van de commissie, om het verhaal van Optima goed te begrijpen, is het belangrijk een beetje voorgeschiedenis te geven en daarbij te beginnen met Ethias.

Ethias is in 2008, tijdens de financiële crisis, in de problemen geraakt, omdat het zich vooral gepositioneerd had op een stijging van de rentevoeten. De uitgifte van de Firstproducten was een soort anticipatie op een rentestijging. Het omgekeerde is gebeurd en tijdens de financiële crisis is Ethias in de problemen geraakt. Ethias moest overheidssteun aanvragen.

In het kader van die overheidssteun heeft de Europese Commissie Ethias een hele reeks herstructureringsmaatregelen opgelegd. Een van die herstructureringsmaatregelen hield in dat Ethias nv binnen een redelijke termijn de bank diende te verkopen. Tegen die achtergrond stond Ethias Bank te koop.

Het is belangrijk te weten dat Ethias Bank op dat ogenblik een vrij beperkte activiteit had, vooral een activiteit die beperkt was tot de Groep, tot de verzekeringsgroep en de rest, en niet direct een zeer rendabele instelling was. Haar activiteiten waren beperkt tot de commercialisering van eigen klassieke bankproducten ten aanzien van particulieren en collectiviteiten. Die particulieren waren ook klant bij de verzekeringssector.

De Commissie heeft die beslissing gefinaliseerd op 20 mei 2010. Reeds in juli 2010 hebben

blijkbaar de eerste contacten plaatsgevonden tussen Optima en Ethias over de overname van de bank door Optima. In augustus werd daarover een eerste schriftelijke kennisgeving bezorgd aan de CBFA en in oktober 2010 volgde een formele kennisgeving.

Het voorstel dat voorgelegd was aan de CBFA getuigde toch van een zeker gebrek aan het maken van huiswerk om het dossier goedgekeurd te krijgen, want Optima vroeg de overname van de bank in zijn totaliteit met inbegrip van alle eraan verbonden risico's en zonder enige opkuis van de balans, plus een overnameprijs van 52 miljoen euro, die ongeveer gelijk was aan het eigen vermogen van Optima zelf. Het is voor ons dan ook geen verrassing geweest dat dit voorstel door de CBFA geweigerd werd, om de diverse redenen die de CBFA op dat ogenblik naar voren gebracht heeft en die allemaal in het dossier terug te vinden zijn.

In april 2011 werd de bevoegdheid van het micro- en macroprudentieel toezicht op de banken overgedragen van de CBFA naar de Nationale Bank. De FSMA werd de gedrags- en markttoezichthouder. Vanaf 2014 vallen we onder het Europees gemeenschappelijk toezichtsmechanisme, maar op grond van de classificatie blijft Optima onder de toezichtsarchitectuur van de Nationale Bank staan.

Na de weigering door de CBFA is men zich bij Optima bewust geworden van het gegeven dat de diverse voorstellen ernstig aangepast dienden te worden. Optima begon met de uitwerking van een dossier dat op zijn minst beantwoordde aan de diverse voorwaarden die de CBFA vooropgezet had.

Het dossier waarmee Optima Financial Planners de Nationale Bank kennisgaf van haar intentie om de aandelen van Ethias Bank te verwerven, werd neergelegd in juli 2011 en verschilde grondig van het eerdere kennisgevingsdossier van 2010, dat de CBFA had afgewezen.

In de vorige uiteenzetting ben ik al voldoende op de detailpunten van de belangrijkste verschilpunten ingegaan.

Ik zal ze kort even herhalen.

De belangrijkste verschilpunten hadden betrekking op de overnameprijs die bijna gehalveerd werd, de financiering die niet langer met in de tijd gespreide betalingen zou verlopen, maar in één keer, de

verbreding van de aandeelhouderskring, een betekenisvolle kapitaalversterking ten belope van 17 miljoen in 2011 – toch een verhoging met meer dan 9000 %. Een ander verschilpunt was een belangrijke daling van het risicoprofiel en de verhoging van de liquiditeit van de balans, doordat Ethias nv, de verkoper, een aantal risico's uit de bank op zijn eigen balans zou overnemen – die risico's hadden betrekking op overheidsobligaties van perifere landen, op hypotheek en dergelijke. Tenslotte, waren er ook bijkomende maatregelen genomen door de overnemers om de organisatie en de interne controle van de nieuwe entiteit te verbeteren. Ook op het gebied van *governance* waren er duidelijke verbeteringen ten opzichte van het dossier dat bij de CBFA werd ingediend.

Na grondig onderzoek van het nieuwe dossier, evenals van de verschillen tussen dit dossier en het eerdere dossier dat aan de CBFA werd voorgesteld, oordeelde de Nationale Bank in het kader van haar daarmee verbonden discretionaire bevoegdheid, op 9 november 2011 dat het nieuwe dossier plausibel was, dat de pijnpunten die de CBFA had aangehaald voldoende waren weggewerkt en dat er geen blokkerende argumenten meer waren om zich te verzetten tegen de verwerving van aandelen van Ethias Bank door Optima Financial Planners.

Op een aantal punten heeft de Nationale Bank wel randvoorwaarden en aandachtspunten geformuleerd waaraan de nieuwe fusiebank moet werken. Deze hadden voornamelijk betrekking op de splitsing tussen de bancaire functie en de vastgoedpromotie, een tijdelijke dividendbeperking om het eigen vermogen van Optima Bank te versterken, de verdere ontwikkeling van het financiële en organisatorische draagvlak, het uitwerken van een fallbackscenario waarbij een financiële partner zou worden gezocht mocht het bedrijfsplan van Optima niet het verhoopte succes kennen en de bank geen duurzame rendabiliteit bereiken.

Ik wil nog even herhalen wat ik ook op de vorige vergadering heb gezegd: de beslissing van het directiecomité van de Nationale Bank van België was unaniem. Wij nemen in het directiecomité doorgaans beslissingen bij consensus. Ingeval er geen consensus is, beslist de meerderheid. De beslissing wordt door de meerderheid bepaald. In geval van staking van stemmen is de stem van de gouverneur doorslaggevend. Ik herinner mij niet dat gedurende mijn mandaat die hypothese naar boven is gekomen. Wij hebben dus telkens met ofwel een voldoende meerderheid ofwel bij consensus beslissingen genomen.

CRIV 54 O001

21/09/2016

9

Ik wil eveneens herhalen dat op mij absoluut geen politieke druk is uitgeoefend om een positieve beslissing in het dossier te nemen. Ik had evenmin de indruk dat de collega's van het directiecomité onder politieke druk stonden, om een beslissing in een bepaalde richting te forceren.

Wij hebben in het directiecomité een vijftal maanden over het dossier gediscussieerd. Het initiële voorstel is ook gewijzigd gedurende die periode. Vooral de vermindering van de prijs is een van de elementen die op het einde erbij is gekomen. Aldus was iedereen ervan overtuigd dat wij met een haalbaar model en een haalbare operatie zaten.

Ik heb inderdaad lange tijd getwijfeld, omdat ik mij maar al te goed bewust was van het feit dat, indien de verrichting verkeerd zou lopen, wij zouden moeten uitleggen waarom wij wel een positieve beslissing hadden genomen in een dossier waarin eerst de CBFA een negatieve beslissing had genomen. Met alle elementen die in november op tafel lagen, hadden wij voldoende zekerheid dat aan alle elementen was voldaan.

Optima Financial Planners heeft zijn bankvergunning verkregen via de overname van en de fusie met Ethias Bank. Die nieuwe bank begaf zich op de Belgische financiële markt met een bedrijfsplan dat een combinatie beoogde van, enerzijds, het adviseren van vermogende cliënten op basis van een analyse van hun patrimonium en begeleiding bij het beleggen in vastgoed, verzekeringsproducten en financiële instrumenten en, anderzijds, het aanbieden van klassieke bankdienstverlening.

Na de zomer van 2012, dus ongeveer zes maanden na de opstart, is duidelijk gebleken dat de opstart moeilijker zou zijn dan aanvankelijk verwacht. Dat heeft te maken met een aantal externe elementen, waarop Optima absoluut geen invloed had, maar ook met een aantal interne elementen.

De externe elementen waren natuurlijk het feit dat wij op dat moment ongeveer in het oog van de eurocrisis zaten, die Mario Draghi in juli 2012 ertoe heeft geleid te zeggen dat de Europese Centrale Bank zou doen wat nodig was om de euro te redden. Dat betekent dus een heel turbulente periode, gekenmerkt door een daling van de rentes in die periode, door economische onzekerheid en door een economische groei die beduidend terugviel. Dat was na de zomer van 2012 ook vrij duidelijk in de eerste resultaten die

wij kregen. Daaruit bleek dat de rente-inkomsten gevoelig lager lagen dan verwacht. Door de lage rentes waren ook de kosten van de derivaten veel hoger dan ingeschat. Ook brachten de economisch moeilijke omstandigheden met zich dat in de traditionele business van Optima, waarin de instelling tot dan toe vrij positieve resultaten had geboekt, de inkomsten uit commissies gevoelig lager lagen dan verwacht, omdat de economische omstandigheden duidelijk niet van aard waren, om dergelijke activiteiten te stimuleren.

Een tweede element dat ongetwijfeld een rol heeft gespeeld, is dat de publiciteit rond de acties van de BBI in die periode niet van aard is geweest om potentiële klanten te overtuigen met Optima sloop te gaan. Dat is naar ons gevoel ook een element geweest in het minder positief evalueren van de externe omgeving.

Een derde vaststelling die wij hebben moeten maken, is dat het management van Optima een zeker gebrek aan proactiviteit aan de dag legde bij de uitvoering van de aanbevelingen en de aandachtspunten die de Nationale Bank van België had geformuleerd. In het begin was dat niet direct een bron van bezorgdheid, omdat men het voordeel van de twijfel geeft en begrijpt dat het op punt stellen van de organisatie misschien enige tijd meer vergt dan oorspronkelijk voorzien. Echter, bij systematische herhaling van dat gebrek aan proactiviteit begint men zich natuurlijk vragen te stellen over de diepere oorzaak die aan de basis daarvan ligt.

Wij hadden bij de Nationale Bank duidelijk het gevoel dat er een gebrek aan *sense of urgency* was bij het management van Optima voor de aanpassingen die moesten gebeuren aan hun integratieplan, wegens de gewijzigde externe omstandigheden. Het gebrek aan *sense of urgency* heeft ook met zich gebracht dat er meer tijd nodig was om de aanbevelingen in te vullen die de Nationale Bank geformuleerd had. Ze werden ook niet volledig ingevuld zoals wij oorspronkelijk gevraagd hadden.

Een van de meest sprekende illustraties van het gebrek aan proactiviteit is dat de afsplitsing van de vastgoedpoot van de bank, waarvan wij duidelijk gemaakt hadden dat die op vrij korte termijn gerealiseerd moest worden, een jaar in beslag heeft genomen. Pas in december 2012 werd die gerealiseerd, ongeveer een jaar na de beslissing die wij genomen hadden. Dat illustreert duidelijk het gebrek aan *sense of urgency* in hoofde van het management van Optima.

10

21/09/2016

CRIV 54 0001

Wij werden regelmatig geconfronteerd met de kritiek dat wij te pessimistisch waren over de toekomst en dat wij veel te voorzichtig waren in het opleggen van voorwaarden, wat de normale werking van Optima moeilijk maakte. De bijkomende maatregelen die de bank opgelegd kreeg waren echter vooral ingegeven door de wijzigende omstandigheden, die er uiteraard niet op verbeterd waren, en noodzakelijk maakten dat Optima bijkomende inspanningen leverde om zijn rendabiliteit op te krikken.

Het is duidelijk dat elke nieuwe entiteit een opstartfase doormaakt waarin de organisatie op punt moet worden gesteld. De synergieën met de gefuseerde entiteiten moeten worden gerealiseerd. In dat kader had de Nationale Bank aan Optima Bank een inlooptijd gegund om die bank te stroomlijnen en het nieuwe bedrijfsplan duidelijk uit te werken. Daartegenover stond een intense monitoring van Optima Bank door de Nationale Bank in de periode 2012-2013.

Het gebrek aan *sense of urgency* en proactiviteit heeft ons er op een bepaald ogenblik toe aangezet om de bestuursorganen aan te passen en mensen met meer bancaire ervaring in te brengen in de raad van bestuur en op het niveau van de CEO, omdat wij dachten dat er op die manier meer proactiviteit in de uitvoering zou komen.

Terwijl Optima Financial Planners op het moment van de overname van Ethias Bank een behoorlijk rendabele bemiddelaar was, gold dat duidelijk niet voor de over te nemen Ethias Bank. Een aantal zaken zijn bij de overname rechtgetrokken, maar enkele elementen werden toch nog naar voren gebracht onder de aandachtspunten van de bank en hadden te maken met de evolutie van de rendabiliteit. Op het ogenblik dat de rente daalt wordt het natuurlijk nog moeilijker dan voorheen.

Dat gebrek aan proactiviteit heeft ertoe geleid dat de bank uiteindelijk de realiteit een beetje achterna hinkte. De realiteit verslechterde ook voortdurend, waardoor er telkens bijkomende maatregelen genomen moesten worden. Uiteindelijk heeft dat ertoe geleid dat wij ons afvroegen of er geen bijkomende partner gezocht moest worden.

Op dat punt van het verhaal geef ik het woord weer aan Jan Smets.

Jan Smets: Uit wat Luc Coene zei, mag blijken dat men gedurende twee jaar de kans heeft

gegeven aan de bank. Twee jaar kan kort of lang genoemd worden, maar twee jaar lijkt niet zo lang om zich te ontwikkelen tot een instelling die zowel in termen van bedrijfsorganisatie als in termen van duurzame rendabiliteit het hoofd kon bieden aan de uitdagingen.

Een aantal elementen heeft daarin een belangrijke rol gespeeld.

Inzake de bedrijfsorganisatie gaat het overigens ook over het resultaat van de inspectie, waarvan het rapport in het confidentieel dossier terug te vinden is. Specifiek werden enkele vaststellingen gedaan in termen van ontoereikende organisatie, resulterend in een groot aantal aanbevelingen met hoge criticiteit, inclusief overigens antiwitwasbeleid. Zonder dat wij ter zake concrete vaststellingen hebben gedaan, heeft de inspectie op het verkoopsnet op dat moment toch gewezen op een aantal deficiënties, welke vaststellingen overigens allemaal geaccepteerd zijn door Optima en die ook geleid hebben tot een actieplan en onder andere ook tot een nieuwe *compliance officer*. Dat was een van de doorslaggevende elementen in de besluitvorming.

Anderzijds, is inderdaad ook gebleken dat in verband met de financiële positie de rendabiliteit zwaar onder druk stond, om de externe en interne redenen die Luc Coene heeft aangegeven en allicht ook door een onvoldoende beheersing van de kosten. De rendabiliteit werd trouwens extra bezwaard door het lanceren van een zeer hoogrentende spaarrekening die voor een bepaald bedrag extra kosten veroorzaakte en een negatieve intrestmarge genereerde.

Dan is het kantelmoment gekomen, zoals ik al in de hoorzitting voor de Kamercommissie heb aangegeven.

C'est à ce moment-là que la Banque nationale est arrivée à la conclusion que la banque ne serait pas à même, seule, de se développer d'une bonne façon du point de la rentabilité et de l'organisation. C'est à ce moment-là que la Banque a dit qu'il fallait concrétiser les conditions qui se trouvaient déjà par ailleurs dans le dossier *nihil obstat* de l'acquisition à la fin 2011 comme une condition possible à réaliser, c'est-à-dire la recherche d'un partenaire externe expérimenté. La Banque a aussi imposé des mesures de redressement tant sur le plan de la solvabilité, de la rentabilité que de la liquidité.

À partir de là, la situation de la banque a été évaluée de manière répétitive. Quelque neuf mois

CRIV 54 0001

21/09/2016

11

plus tard, au cours du second semestre 2014, on a dû constater que, d'une part, toutes les mesures n'étaient pas appliquées, mais surtout qu'Optima n'avait pas trouvé de partenaire externe. Donc, finalement, cela a amené la Banque nationale à la décision d'imposer l'exécution immédiate d'une intention qu'Optima Bank avait déjà exprimée par ailleurs, c'est-à-dire d'arrêter entre-temps l'activité bancaire. On a donc dit: "Il ne faut plus attendre 2015. Il faut tout de suite démarrer avec l'arrêt de l'activité de crédit. Il faut tout de suite commencer par la vente du portefeuille de crédit. Il faut tout de suite arrêter d'attirer de l'épargne nouvelle, supplémentaire".

On peut se demander, et je pense que c'est une question qui a été posée ...

Op een bepaald moment heeft de Nationale Bank inderdaad bepaalde scenario's tegen elkaar afgewogen: onmiddellijke intrekking van de vergunning of geleidelijke afbouw. De conclusie was evenwel duidelijk dat de geleidelijke afbouw van de activiteiten de voorkeur verdiende in het licht van datgene waarover wij in eerste instantie moeten waken, met name de bescherming van de depositanten, van de schuldeisers en ook van de werknemers.

Als men terugkijkt naar de financiële crisis dan ziet men dat wanneer men problemen oplost via een heel plotse, doorgedreven *deleveraging* – eigenlijk een plots en doorgedreven liquidatiescenario – dat dit natuurlijk veel minder goede resultaten oplevert omdat dit tot aanzienlijke verliezen leidt. Een gedwongen verkoop van activa is minder aangewezen dan een *deleveraging* die geleidelijk plaatsvindt onder gecontroleerde omstandigheden.

Dat is de operatie die wij dan gestart zijn, zoals ik reeds heb uitgelegd. Onze aandacht is daarbij meer uitgegaan op de liquiditeit van de bank. Men moet er natuurlijk voor zorgen dat naarmate de deposito's teruggetrokken worden dit kan worden opgevangen door de verkoop van activa. Optima is altijd heel liquide geweest. Dat was een positief element in de beoordeling eind 2011, maar dat is natuurlijk vanuit een *going concern*-benadering. Zodra een bank in afwikkeling of in *run off* gaat, laat ons zeggen, moet men natuurlijk een *going concern*-benadering nemen waarbij men nagaat hoeveel liquide middelen de bank kan stellen tegenover de terug te betalen cliëntendeposito's.

Optima Bank a effectivement établi sa trajectoire de *rundown*, qui a prévu la réduction des actifs

comme les crédits, de façon ordonnée - transferts vers d'autres banques. Et parallèlement à cela, une réduction des dépôts. Et par ailleurs, comme vous vous souviendrez, pour justement sécuriser la bonne fin de cette évolution, il y a eu un renforcement nouveau en termes de capital à concurrence de 7 millions, début 2015.

Et en plus, il y a l'actionnaire principal qui s'est porté garant à titre personnel pour 20 millions, montant qui devait normalement permettre de combler un éventuel déficit de liquidités, à la fin de la journée, dans quelque situation que ce soit, dans une situation de ce qu'on appelle concours, où beaucoup de créiteurs demandent le remboursement en même temps, ou même dans un scénario de faillite.

Et il est évidemment tout à fait normal, dans ce scénario, de conserver aussi la licence. Parce que la licence était nécessaire, en fait. Il faut une licence bancaire pour pouvoir collecter des dépôts. Et donc la licence bancaire était nécessaire jusqu'au moment où les engagements envers les déposants avaient tout à fait été remboursés.

In augustus van dat jaar heeft de Nationale Bank Optima, in het licht van de geleidelijke afbouw van de kredieten, de looptijd van sommige kredieten, die wel nog tamelijk lang was, en met het oog op de latere doorstart, toestemming gegeven om een beperkt bedrag financiering op te halen bij professionele partijen, om de *gap* tussen activa en passiva te dichten. Vergeet niet dat ook wij op dat moment, net zoals Optima, in een continuïteitsperspectief zaten; daarover gingen ook de gesprekken met de toezichthouder, waarbij Optima aan de bankactiviteit wou verzaken en terugkeren naar een vroeger statuut, zoals beursvennootschap. Professionele partijen zijn partijen die de specifieke situatie van een bank, van haar businessplan, ook haar toekomstig businessplan nadat zij geen bank meer zou zijn, kunnen beoordelen en ook aan de financiering een juiste prijs kunnen verbinden.

Midden oktober 2015 heeft de Nationale Bank in het kader van een liquiditeitsrapportering, die wij hebben gedaan – ik zei u dat de liquiditeit heel belangrijk was – ontdekt dat er financiering opgehaald was bij entiteiten die men niet als professioneel kon kwalificeren, dus die niet voldoende knowhow hadden om de situatie van een bank, en de hele prudentiële achtergrond, die professionele partijen altijd vragen, te kunnen beoordelen. Op dat moment hebben wij laten weten dat dergelijke transacties niet strookten met

12

21/09/2016

CRIV 54 0001

de voorwaarden van de Nationale Bank en hebben wij verhinderd dat nieuwe financiering bij dergelijke entiteiten opgehaald of hernieuwd werd.

Voor het overige is de gecontroleerde *run off* volgens plan verlopen. De kredieten zijn tussen september 2014 en maart 2016 afgenomen van 213 miljoen tot 24 miljoen. Die konden, dankzij het geleidelijke karakter van de *run off*, bijna allemaal, op enkele uitzonderingen na, tegen boekwaarde, en dus zonder haircuts of waardeverlies die ten koste van de bank en dus van de crediteuren van de bank zouden zijn geweest, verkocht en getransfereerd worden.

Aan de depositokant hebben we een vermindering gezien van 665 miljoen in september 2014 tot 87 miljoen in maart. Met andere woorden, daar is het risico dat eigenlijk aan de bankactiviteit verbonden was, werkelijk, weliswaar in een geleidelijk tempo maar met zeer grote zekerheid, verminderd. Dat is een ontwikkeling, die aantoont dat we wel de goede optie hadden genomen. Dat was allemaal in goede afloop.

Wat verklaart dan wat er gebeurd is sindsdien?

Normaal had het proces, zoals ik al gezegd heb, tot het einde moeten kunnen lopen en hadden we met de beschikbare financiering en ondersteund door de engagementen van de hoofdaandeelhouder, zeker het einde ordentelijker moeten kunnen bereiken. Maar in het voorjaar van dit jaar hebben we inderdaad onregelmatigheden ontdekt, waarover ik helaas, gelet op het publiek karakter van de vergadering, nu niet wens uit te weiden. Dat zit natuurlijk allemaal in het confidentieel dossier.

Die onregelmatigheden hebben eigenlijk een soort van cesuur veroorzaakt in termen van een vertrouwensbreuk. Tot dan was er eigenlijk nog een vertrouwen. Het ging allemaal wel wat moeizaam, zoals de heer Coene heeft gezegd, maar er was voldoende basis om door te werken. Nogmaals, men ging naar een behoorlijke uitkomst. Op dat moment zijn er echter onregelmatigheden vastgesteld die een vertrouwensbreuk tussen de toezichthouder en de bank hebben veroorzaakt en die ons er eigenlijk toe genoopt hebben om een speciaal commissaris aan te stellen. Hoe is dat gebeurd? Wij hadden namelijk in de beoordeling van het plan dat Optima Bank had ingediend met het oog op een doorstart als beursvennootschap, nieuwe informatie geanalyseerd. Het is die analyse, die het vermoeden van onregelmatigheden heeft ondersteund en naderhand overigens bevestigd

door een inspectie. Het inspectierapport zit uiteraard in het confidentieel dossier.

Zonder in details te gaan, wat ik niet kan, kan ik herhalen wat ik vroeger al heb gezegd, namelijk dat er constructies zijn opgezet die ertoe geleid hebben om via Optima Groep en de vastgoedpoot kasstromen uit de bank te laten vloeien, naar onze mening zonder reële tegenprestaties, in het voordeel van de bank.

De vertrouwensbreuk, die op dat moment is vastgesteld, heeft ook geleid tot het oordeel dat die praktijken ten nadele van de bank, gelet ook op haar delicate situatie en de rendabiliteit, die inmiddels toch niet verbeterd was – er waren nog altijd verliezen die de essentie aantastten – de liquiditeitspositie sterk konden aantasten, indien er geen einde aan kon worden gemaakt.

Zoals ik zei, zijn wij dan, gelet op de ernst van de feiten, tot de conclusie gekomen dat het bestuur en het management van Optima niet meer in staat waren om zelf in te staan voor een ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten. Het is in die context, nogmaals, en met het oog op een ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten, dat de Nationale Bank op 13 mei een speciale commissaris heeft aangesteld, die dan permanent met een ploeg ter plaatse is gegaan en zich kon verzetten tegen elke transactie die inging tegen onze beslissingen.

Ik wil eraan toevoegen dat, toen Optima Bank geconfronteerd is met die vaststellingen, de leiding van Optima Bank zelf heeft gemeld dat zij haar vergunning als kredietinstelling verzaakte. Zijzelf heeft die conclusie getrokken. Zij heeft ook aan haar ambitie om beursvennootschap te worden, zelf verzaakt. Op datzelfde moment heeft ook de hoofdaandeelhouder zich ten opzichte van de bank geëngageerd om als reparatie een achtergestelde lening te verstrekken van 10,8 miljoen, die moest worden volgestort tegen 15 juli om de ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten te verzekeren. Dat is eigenlijk wat de Nationale Bank heeft gedaan. Wij hebben ook, zoals u weet, de aanstelling van de bijzondere commissaris niet publiek gemaakt, precies om een serene verdere afwikkeling mogelijk te maken, met vetorecht van de bijzondere commissaris.

Nadien zijn de zaken echter in een stroomversnelling geraakt.

Er zijn berichten in de media geweest, die begin juni de problemen van Optima publiek hebben

CRIV 54 0001

21/09/2016

13

gemaakt en onrust hebben veroorzaakt, te meer omdat Optima Bank, in weerwil van onze aanbevelingen en die van de bijzondere commissaris, zelf niet proactief had gecommuniceerd over haar toekomst.

Inmiddels hebben de vastgestelde onregelmatigheden het perspectief van een doorstart met een andere vergunning dan een banklicentie – er was op dat moment nog steeds een economisch project buiten bankvergunning – gehypothekeerd en is er ook het perspectief gekomen van de mislukking van het economisch project. Dat laatste heeft mede geleid tot het faillissement, te meer omdat bij onvoldoende perspectief op een doorstart het liquiditeitstekort onmiddellijk vergroot werd met een sociaal passief.

Om een *bank run* ten gevolge van de publiciteit te vermijden en om een gelijke behandeling van de schuldeisers bij samenloop te verzekeren – samenloop wil zeggen dat naar aanleiding van geruchten alle crediteuren hun middelen terug willen, maar het kan natuurlijk niet dat wie eerst komt, eerst krijgt – heeft de speciale commissaris heel terecht aangegeven dat hij zich zou verzetten tegen alle uitgaande betalingen als de leiding van de bank die zou laten doorgaan, tenzij de hoofdaandeelhouder het bewijs zou leveren dat hij zijn engagementen zou nakomen. Ik herinner u eraan dat er een engagement was van 20 miljoen in 2014 en er was een nieuw engagement van 10,8 miljoen begin mei.

Op dat moment heeft de commissaris vastgesteld dat elk begin van bewijs daaromtrent ontbrak. In die context heeft de leiding van de bank op 8 juni besloten om de terugbetaling van de deposanten op te schorten.

Toen bleek dat onvoldoende middelen konden gevonden worden om de bank te redden en bij ontstentenis van het honoreren van de engagementen door de hoofdaandeelhouder, is de leiding van Optima Bank tot het besluit gekomen dat de faillissementsvoorwaarden vervuld waren. Bijgevolg heeft de raad van bestuur van Optima op 14 juni het faillissement aangevraagd.

Het is dus uiteraard niet de Nationale Bank die aangestuurd heeft op het faillissement. Ik denk dat de Nationale Bank haar verantwoordelijkheid heeft genomen door op het moment van de onregelmatigheden een bijzondere commissaris aan te stellen onder wiens hoede de afwikkeling had moeten kunnen plaatsvinden.

Ik moet zeggen, dit is een parenthese, dat het niet in de finaliteit van het prudentieel toezicht is om faillissementen te vermijden; dat is niet zo. Heel wat internationale en ook nationale universitaire literatuur is daarover unisono. Waarom? Vanwege het *moral hazard*, natuurlijk. Een bank is een privéproject en kan natuurlijk niet opereren onder de hypothese dat *wathever* zij doet, de verliezen wel zullen gedekt worden of dat er hoe dan ook een controle zal zijn van bovenaf.

Het is uiteraard zo dat een falen een belangrijk event is, maar, nogmaals, het is niet de toezichthouder die wettelijk bevoegd is om het faillissement van een kredietinstelling te vorderen. Het is de raad van bestuur van Optima die dat heeft gedaan, gelet op de situatie die een beetje *out of control* was en die werd gecreëerd ingevolge de elementen die zich hebben voorgedaan na de aanstelling van de bijzondere commissaris door de Nationale Bank.

Donc, c'est le tribunal de commerce de Gand qui, évidemment, a prononcé la faillite comme seule autorité compétente.

Je conclus, monsieur le président, ce que je pense, en résumé.

On peut vraiment dire que, d'une part, la reprise d'Ethias banque par Optima en 2011 était justifiée, qu'on pouvait accepter, qu'on pouvait effectivement raisonnablement partir de l'hypothèse, à ce moment-là, que cette banque aurait pu se développer comme une banque rentable, dans une niche tout à fait particulière.

Le constat a été, encore une fois, qu'au bout de deux ans, quand Optima n'a pas réussi, ni en termes d'organisation, ni en termes de rentabilité positive, il y a eu recherche d'un partenaire externe, en vain. Entre-temps, on a quand même augmenté de façon sensible la liquidité du bilan. On a commencé un processus de réduction du bilan sans grosses pertes, dans lequel les crédits ont pu être transférés. Encore une fois, c'est après que les irrégularités ont été constatées en 2016, que ce *run-off* a été mis en péril, que cette réduction ordonnée sur la liquidation des activités bancaires a été mise en péril. Ce sont alors les bruits, les informations dans la presse sur les problèmes. C'est effectivement la perte d'une perspective pour le projet économique par la disparition d'autres licences. En l'absence de respect des engagements par l'actionnaire, il y a ce scénario de liquidation qui s'est mis en œuvre et qui, sur décision du conseil d'administration

14

21/09/2016

CRIV 54 0001

d'Optima banque, a résulté dans la faillite.

Voilà, excusez-moi, ce fut peut-être un peu long, mais ceci reflète, je pense, les principales étapes.

Si vous en êtes d'accord, encore une fois, en se partageant les tâches, on peut essayer maintenant de répondre à une série de questions qui avaient été posées à la commission Finances.

De **voorzitter**: Ik dank de beide gouverneurs voor hun uiteenzetting en voor de context waarin zij hun antwoorden geven.

In verband met de consultatie van het administratief dossier, de databank, moeten we in het Bureau eens bespreken of we dat hier in het Parlement doen of op de Nationale Bank. We moeten eens bekijken wat het meest praktische is.

Ik zou voorstellen dat we nu aan de vergadering het woord geven om beschouwingen...

Jan Smets: Mijnheer de voorzitter, zoals u hebt aangekondigd, kunnen we nu, zo u wil, al op specifieke vragen ingaan. Nu hebben we het prudentieel verhaal in zijn consistentie gebracht. Als u tijd hebt en als u het ons toestaat, kunnen we nu op een aantal vragen ingaan die gesteld werden in de commissie. Dat zouden we nu nog kunnen doen.

De **voorzitter**: U zou nu al bijkomend op de vragen... Dat is goed. Daarna geven we het woord aan de vergadering.

Het betreft de vragen die gesteld zijn en die u terugvindt in het rapport van de hoorzitting van juni. Als de Nationale Bank daarop al in dit stadium antwoorden kan geven, dan graag. Daarna kunnen we iedereen het woord geven die daarom vraagt.

Luc Coene: Monsieur le président, une des questions qui a été posée, c'est le genre d'analyse que la Banque nationale a fait du modèle d'affaires de la nouvelle banque.

Aucun élément n'a déterminé la position de la Banque. C'est l'ensemble de tous les éléments qui a conduit la Banque à donner un avis positif et nous nous sommes également tournés vers l'avenir. En effet, nous avons demandé à Optima Bank de nous donner un bilan jusqu'aux années 2015, pour étudier l'évolution de l'institution et déterminer si le modèle pouvait tenir la route. On n'a pas seulement observé le moment de la reprise. Nous avons également demandé une

analyse quant au déroulement du modèle. Nous regardons toujours sur plusieurs années pour être certains que cela ne pose pas de problème.

Quant à la pression politique, j'ai déjà répondu. Je pense que cela ne pose pas de difficultés.

En ce qui concerne les déclarations des membres du comité de direction, ils en sont personnellement responsables. Comme je l'ai déjà dit dans l'exposé introductif, le dossier a déjà été approuvé à l'unanimité. Les autres déclarations valent ce qu'elles valent.

N'y avait-il pas d'autres alternatives ? Comme ce qui s'est passé ...

De Antwerpse Diamantbank werd opgeslorpt door KBC. KBC had hetzelfde probleem. De Antwerpse Diamantbank moest van de Europese Commissie verkocht worden met het oog op de opgelegde herstructurering. Alleen heeft KBC geen koper gevonden en moest zij uiteindelijk terugvallen op een absorptie van de bank binnen KBC. KBC was zwaar genoeg om die bank op te nemen zonder grote problemen.

In het geval van Ethias kon dat helemaal niet want Ethias nv is een verzekeringsgroep. Een verzekeringsgroep kan geen bank absorberen. De beschikbare opties waren ofwel de onmiddellijke verkoop, wat uiteindelijk gebeurd is, ofwel, als dat niet mogelijk was, de onmiddellijke liquidatie van Ethias Bank. Dat laatste zou natuurlijk geleid hebben tot de realisatie van al de minwaarden. Gouverneur Smets heeft daar reeds op gewezen. Een derde optie was een eventuele *wind down* van Ethias, maar daarvoor zou men het hele herstructureringsplan moeten heronderhandelen met de Commissie. Ik ga ervan uit dat de Commissie dan bijkomende voorwaarden zou hebben voorgelegd. Er waren dus niet veel alternatieven.

U moet ook beseffen dat in 2010, toen het dossier op tafel kwam, de meeste andere Belgische banken zelf met een verbod van overname geconfronteerd waren in het kader van de herstructureringsdossiers van de Europese Commissie. ING noch KBC waren dus in staat enige overname te doen. Dat was gewoon verboden door het herstructureringsplan van de Europese Commissie. Dat was absoluut niet mogelijk.

Ik kom tot de volgende vraag, met name of men de organisatorische vereisten niet vóór de toekenning van de vergunning kon opleggen.

CRIV 54 0001

21/09/2016

15

Zowel bij een vergunningsdossier als bij een overnamedossier moeten wij ons, als toezichthouder, baseren op en een oordeel maken over een beschrijving van de toekomstige situatie. Wij kunnen er immers niet van uitgaan dat de organisatie vanaf de eerste dag volledig in overeenstemming zal zijn met alle reglementaire vereisten. Het is natuurlijk wel essentieel dat wij kunnen vaststellen dat de eindorganisatie die men op het oog heeft volledig beantwoordt aan wat wij vragen en dat het proces om daarnaartoe te gaan aanwezig is. In die zin moeten alleen vereisten qua solvabiliteit en liquiditeit ex ante ingevuld worden. Voor vereisten qua organisatie laten wij een zekere tijd toe, om die geleidelijk aan te ontwikkelen, om te zien hoe de integratie van de nieuwe entiteit gebeurt binnen de bestaande entiteit en op welke manier dat gebeurt. Dat werd trouwens ook verwoord in de diverse aandachtspunten die de bank geformuleerd heeft.

Wij hadden trouwens in dat kader een verslag gevraagd aan Ernst & Young over de organisatie van het risicobeheer van de toekomstige fusiebank. Wij hebben dat verslag gekregen in september 2011 en wij hebben het ook geïntegreerd in de aandachtspunten die wij geformuleerd hebben. Wij hebben moeten vaststellen dat de invulling daarvan absoluut niet op een proactieve manier is gebeurd.

Een volgende vraag was of wij bij de veroordeling van de *fit and proper* van de kandidaat-overnemer wel voorzichtig genoeg zijn geweest, gezien het dubieuze *track record* van de hoofdaandeelhouder. De regels zijn wat ze zijn. Er is duidelijk bepaald waaraan men moet beantwoorden. De Nationale Bank had geen voorkennis van het dossier. Zij heeft het dossier immers pas bij de overdracht van de bevoegdheid in april 2011 gekregen. Het was dus normaal dat wij ons in eerste instantie baseerden op het advies van de FSMA, toen de CBFA.

Op dat advies zijn wij vorige keer ook al voldoende ingegaan. Daar is duidelijk gebleken dat de FSMA verwees naar feiten die dateerden van meer dan tien jaar voordien. De FSMA was van oordeel dat er, ten eerste, geen veroordeling was uitgesproken, omdat er nooit een rechtszaak is geweest en er, volgens de toen geldende en volgens de huidige wetgeving, niet voldoende elementen waren om dat te weigeren. Indien er wel een rechtszaak zou zijn geweest en er zou een veroordeling van de heer Piqueur zijn geweest wegens feiten die als bezwarende feiten kunnen worden bestempeld, dan zou hij inderdaad niet in aanmerking zijn gekomen. Dat is evident.

Dat is echter niet gebeurd.

Bovendien hebben wij moeten vaststellen dat de heer Piqueur bij de CBFA ook als verzekeringsmakelaar erkend was. Hij was ook bij het BIV erkend als vastgoedmakelaar. Dat zijn allemaal instellingen die blijkbaar van oordeel waren dat in het fit-and-properkarakter van de heer Piqueur geen elementen aanwezig waren die van aard waren om het statuut te weigeren.

De Nationale Bank kon dan ook moeilijk op basis van geruchten en krantenberichten verder gaan dan wat die andere instellingen al hadden gedaan. Wij hebben die informatie en de beslissing van de FSMA dan ook als dusdanig overgenomen. De FSMA heeft op geen enkel ogenblik verwezen naar agressieve praktijken bij Optima en heeft op geen enkele manier verwezen naar het niet naleven van gedragsregels in de recente periode. De Nationale Bank had dan ook geen enkele poot om op te staan, om aan te geven dat betrokkene niet aanwezig was.

Er werden nieuwe bestuurders aangetrokken in juli 2014. De bedoeling was duidelijk om bijkomende bancaire ervaring binnen te brengen. Het was geen oordeel over de bestaande bestuurders, maar wij vonden wel dat bijkomende bancaire ervaring nodig was. Er was al bancaire ervaring met de heer Berkhout en de heer De Hulsters bij de uitvoerende bestuurders en bij de heren Verwilt, Wolf en Herrero bij de niet-uitvoerende bestuurders.

Waar het ons om te doen was, was dat de collectieve deskundigheid daar was zowel op het gebied van de vastgoedactiviteiten als op het gebied van de bancaire activiteiten. Het is in die zin dat wij op een bepaald ogenblik van oordeel waren dat de heer Van den Bossche beter zou vervangen worden door iemand met meer ervaring in het leiden van een bankinstelling. Wij vonden dat het gebrek aan proactiviteit misschien daaraan kon te wijten zijn. Maar dat is uiteindelijk niet gelukt.

Une question supplémentaire: n'aurions-nous pas dû être plus sévères dans les conditions de reprise? La loi prévoit une série de critères. Pour autant qu'on réponde aux différents critères qui sont énumérés dans la loi, il est difficile de refuser sur la base d'autres critères. Quels sont les critères? Quelle est la fiabilité du candidat repreneur? Quelle est la fiabilité des personnes qui vont gérer l'institution? Quelle est la solidité financière du repreneur? Il y a aussi la question de savoir si l'institution pourra continuer à répondre

16

21/09/2016

CRIV 54 0001

positivement aux exigences prudentielles. Et puis, in fine, il y a l'absence d'indication de blanchiment ou de financement du terrorisme. Tous ces éléments ont été pris en compte et ont été évalués et ont conduit à l'acceptation de l'offre. Il ne nous était pas possible d'ajouter des éléments supplémentaires.

Er is ook een vraag geweest over de aandeelhoudersstructuur van Optima, of die niet eigenaardig was. Niet echt, het is geen ongebruikelijke situatie dat privépersonen of families aandeelhouder zijn van een kredietinstelling. Er zijn daar verschillende voorbeelden van in België. Zelfs een van de grootbanken die nu door Frankfurt gecontroleerd wordt, Argenta, heeft een structuur die vergelijkbaar is met de structuur van Optima. Op zich was dat absoluut geen element van problematiek.

Welke termijnen waren opgelegd voor het vervullen van de voorwaarden? Het is duidelijk dat wij een implementatiefase van twee jaar voorzien hebben, zoals de heer Smets heeft aangeduid. Er waren wel een paar specifieke punten. Het zoeken van een partner was uiteraard een langetermijnoptie. De afsplitsing van de vastgoedpromotie moest op korte termijn gebeuren, anders was er een probleem. Ook inzake structuur en rentabiliteit speelde de overgangstermijn van twee jaar.

Tot slot, kom ik tot de vraag of de verkoopprijs van 26 miljoen effectief werd betaald. Inderdaad, die verkoopprijs werd effectief betaald aan Ethias.

Het vervolg van de vragen is voor collega Smets.

Jan Smets: Ik wil op nog een aantal andere topics ingaan die aan de orde zijn geweest tijdens de vorige parlementaire commissievergadering. We kunnen niet alles nu behandelen, omdat veel onder de confidentialiteitsclausule valt.

Mevrouw Almaci, de heer Dedecker en mevrouw Smaers hebben vragen gesteld over de compliancefunctie. Dat is natuurlijk een belangrijke functie. Het is een van de drie onafhankelijke controlefuncties in een bank. De controlefuncties zijn: risicobeheer, *compliance* en interne audit. Dat zit zo ook verankerd in de bankenwet van 2014; dat wijst erop dat het allemaal ook zeer evolutief is. De concrete verwachtingen ten aanzien van een *compliance officer* zijn ook goed omschreven in een circulaire. Er bestaat ook een erkenningsplicht voor *compliance officers* door de FSMA.

De opdracht is eigenlijk de identificatie en beoordeling van het compliancerisico, het risico dat een instelling gesanctioneerd zou kunnen worden wegens de niet-naleving van wettelijke en reglementaire regels in termen van integriteit en gedrag, met verlies van reputatie en eventueel zelfs financiële schade tot gevolg. Dat moet allemaal, met het statuut, opdrachten en werking, in een *compliance charter* worden vastgelegd en goedgekeurd door de raad van bestuur. De *compliance officer* moet jaarlijks rapporteren aan het directiecomité en aan de raad van bestuur. We houden ook een *fit and proper screening* ten aanzien van de *compliance officers*.

Hoe verliep dat nu in Optima? Welnu, er was steeds een *compliance officer* met de nodige professionele kwaliteiten en een erkenning door de FSMA. Daar kan ik wel het volgende aan toevoegen. Daarnet heb ik verwezen naar de inspectie van 2013, die belangrijke lacunes aan het licht heeft gebracht in termen van de interne bedrijfsorganisatie. Een daarvan betrof de voldoende inhoudelijke invulling van de compliancefunctie.

Optima heeft aan die aanbeveling gevolg gegeven en sindsdien moeten wij vaststellen dat de compliancefunctie sterker is ingevuld. De *compliance officer* die kort na die inspectie de aflossing heeft genomen, heeft ook zeer goed meegewerkt met de bijzondere commissaris.

Een ander aandachtspunt, een vraag die volgens mij door ongeveer dezelfde leden werd gesteld, gaat over de raad van bestuur, met name of wij daarmee veel contacten onderhouden. Het antwoord is affirmatief. De raad van bestuur is uiteraard standaard een belangrijke correspondent voor het toezicht van de bank. Er hebben dus inderdaad geregeld contacten plaatsgevonden met diverse bestuurders, waarbij de Nationale Bank de bestuurders ook sensibiliseerde inzake haar verzuchtingen. Met name gaat het om de bestuurders van de bank, want in die groep was, zeker na de verkoop van het Spaanse filiaal, alleen nog een kapitalistiek gegeven aanwezig. Het was geen groep die echt via bijvoorbeeld transversale functies de bancaire organisatie mee beïnvloedde.

Het klopt dat sommige bestuurders een rol hebben gespeeld in instellingen die door de overheid zijn geholpen. Die vraag werd door mevrouw Almaci gesteld, maar dat is misschien veeleer een vraag voor het Parlement. Wij beoordelen die bestuurders net als anderen op

CRIV 54 O001

21/09/2016

17

grond van de fit-and-propercriteria. Geen enkele wettelijke bepaling brengt ons ertoe in dat verband tot een automatisch verbod over te gaan. Een land heeft dat wel gedaan na de crisis, maar dat zit niet in de Belgische wetgeving. Het is een info natuurlijk. Aanvullend rijst de vraag welke verantwoordelijkheid de betrokkenen hebben gedragen. Er is zeker geen automatische eliminatie.

Er was ook een vraag van de heer Dedecker in verband met de aansprakelijkheid van de bestuurders, onder andere of er kwijting verleend was. Die is verleend.

Om te beginnen, de algemene regels van het vennootschapsrecht inzake aansprakelijkheid zijn daar van toepassing. Daar speelt de Nationale Bank als toezichthouder geen enkele rol in. Kwijting voor individuele aansprakelijkheid, daarvoor komen wij niet tussenbeide. Ik geef wel als info mee dat over het verlengde boekjaar 2014-2015 geen jaarrekening is ingediend, daar de vennootschap failliet verklaard is, voor de algemene vergadering kon plaatsvinden. Daardoor is uiteraard geen kwijting verleend.

Tot zover wat *compliance* en *governance* betreft.

Er waren ook vragen in verband met fraude en de antiwitwaswet. Ik heb dit in de Panamacommissie uitvoerig toegelicht voor degenen die daar waren. De echte rol van de prudentiële toezichthouder in dezen is erop toe te zien dat de organisatie van een financiële instelling derwijze is dat zij de antiwitwaswetgeving zorgvuldig kan respecteren en implementeren.

De inspectie van 2013, waarnaar ik al verwezen heb, ging over de organisatie van het verkoopsnet. Er is inderdaad onder meer nagegaan welke de organisatorische maatregelen waren die Optima nam om zich te conformeren aan de antiwitwasregelgeving. Er zijn, zoals ik al zei in mijn inleiding, geen concrete vaststellingen van individuele witwasverrichtingen geïdentificeerd, maar ik mag wel meegeven dat er een *issue* was. Laten wij zeggen dat er dientengevolge belangrijke verbeteringen moesten worden aangebracht aan de organisatie. Er is dus een actieplan ontvouwd en ook geïmplementeerd op grond van de door Optima geaccepteerde aanbevelingen.

M. Dispa a posé une question sur l'examen par l'ISI. Si nous étions au courant, nous l'étions par presse interposée. Enfin, nous avons été informés par la presse. Mais comme j'ai pu l'expliquer en

commission Panama, les matières fiscales ne sont pas du ressort direct de l'activité prudentielle de la Banque. Évidemment, la prérogative en la matière revient aux autorités fiscales.

En termes de supervision, je peux encore soulever certains points qui ont trait tant à la supervision menée qu'à la phase finale. En ce qui concerne les questions générales, M. Coene y a répondu pour partie. La Banque n'a-t-elle pas attendu trop longtemps? Deux ans, n'est-ce pas trop long? N'aurions-nous pas dû être plus proactifs?

Er waren nog anderen die zich in die zin hebben uitgesproken in hun vraagstelling.

Quelqu'un a demandé si ce n'était pas un "scénario de crash annoncé", je pense que c'est ce que j'ai entendu.

Nogmaals, zonder in herhaling te willen vallen, wij hebben aan de bank inderdaad twee jaar gegeven om haar model tot maturiteit te laten komen, in termen van rendabiliteit en in termen van bedrijfsorganisatie. Wij hebben in de loop van die periode herhaaldelijk aandachtspunten opgeworpen en aanbevelingen gedaan, vaak met korte termijnen, precies om de druk te onderhouden.

Il faut faire la part des choses. Il y a des choses qu'on ne peut pas faire. Parfois, il peut s'agir d'infractions. Je parle de façon générique. Parfois aussi, on recommande à des banques des actions, par exemple chercher un partenaire externe, par exemple réduire les coûts, qui se traduisent non pas par un engagement de résultat mais un engagement de moyens. Il faut donner le temps de pouvoir réaliser tout cela.

Encore une fois, c'est ce temps qu'on a laissé à Optima pour se développer en tant que banque rentable et organisation bancaire bien gérée. C'est au bout de deux ans que le constat a été fait, notamment en raison d'éléments externes. Il y avait évidemment peu d'engouement de la part des partenaires d'assister. Également en raison d'une gestion trop peu proactive. Le constat est alors tombé qu'en effet, ça n'allait pas.

In dezelfde rubriek hoort de vraag van mevrouw Almaci thuis of er geen hertoetsing is van het fit-and-properkarakter.

Ik wil uiteraard niet herhalen wat de heer Coene heeft gezegd, maar onze visie was dat het fit-and-properkarakter op een bepaald moment wordt

18

21/09/2016

CRIV 54 0001

geapprecieerd en uiteraard niet om de maand hertoetst. Men kan niet elke maand het parket ondervragen over eventuele nieuwe inbreuken. Maar het belangrijkste is dat ons *assessment* was dat op dat moment het minder een issue was van persoonlijk falen, maar eerder een falen van de organisatie, van het collectieve *commitment*, van het bewustzijn dat men moest doorgroeien naar iets rendabels. Onze focus lag vooral op het businessmodel en het aanbrengen van vele *incentives* om, vaak onder druk van korte termijnen, de bank in stand te houden om tot een rendabel en beheerd businessmodel te komen. Ik denk dat dit een beetje het algemene antwoord is dat ik kan formuleren.

Overigens is er tijdens deze periode op het persoonlijke vlak geen enkele aanwijzing geweest dat dit had moeten leiden tot het niet meer *fit and proper* verklaren.

Op de vraag die de heer Dedecker heeft gesteld, heb ik al geantwoord, denk ik. Met name had men eind 2014 de licentie niet reeds moeten intrekken. Ik heb uitgelegd dat dat in een continuïteitsperspectief heel moeilijk was en dat dit tot heel belangrijke minwaarden zou hebben geleid.

U heeft ook de vraag gesteld waarom de rekeningen niet onmiddellijk zijn geblokkeerd toen Optimabank zelf besliste om af te zien van de vergunning. Het blokkeren van rekeningen is een preventieve maatregel als er indicaties zijn van een *bank run* waardoor dan door samenloop de gelijke behandeling van de schuldeisers in gevaar komt. Die situatie hadden wij absoluut niet op 10 mei. Er was op dat moment zeker nog geen aanleiding om de rekeningen te blokkeren. Nogmaals, op dat moment gingen wij eigenlijk nog altijd uit van de afwikkeling in continuïteit.

Sur une question de M. Laaouej sur les ressources allouées à la banque, vous savez, et M. Coene va le confirmer, lorsque le contrôle prudentiel est passé de l'ancienne CBFA à la Banque nationale, 190 collaborateurs sont passés chez nous. C'était fin 2011. Aujourd'hui, l'effectif est monté à 326. C'est plus 40 %. Pourquoi? Parce qu'effectivement, nous avons senti le besoin d'accroître les ressources.

Et par ailleurs aussi, mais au cours de la dernière période, la Banque centrale européenne qui, comme vous le savez, est compétente maintenant directement, en fait, pour le contrôle ... Enfin, est compétente pour la surveillance des banques, et de façon directe, pour nos banques systémiques

les plus grandes. Elle aussi nous a incités à renforcer les ressources mises à la disposition pour ce contrôle.

C'est évidemment assez clair comme évolution. Donc, on est monté à plus de 300. Il faut évidemment savoir, et je pense que vous allez le comprendre, que la majorité de ces ressources est allouée aux banques qui peuvent effectivement produire, en cas de malheur, en cas d'accident, beaucoup de malheur à l'épargnant et, partant à l'économie, comme on l'a vu en 2007-2008.

Cela signifie qu'à peu près deux tiers de ces ressources, des ressources qui ... Parce que bon, les 326, c'est tout le contrôle prudentiel, c'est aussi assurances etc. Si je me limite au contrôle des banques seules, on parle plutôt de quelque 107, dont environ deux tiers évidemment est alloué à la surveillance des institutions systémiques, dont une autre partie est composée de fonctions transversales de surveillance, et dont une autre partie est allouée à la surveillance de banques qui sont, dans le jargon de la BCE, "moins significatives".

Il n'empêche que les moyens alloués à ces petites banques sont disproportionnellement élevés par rapport à leur importance dans le bilan bancaire global en Belgique: plus du double. Parmi ces institutions de moindre signification, Optima représentait 1 % du bilan des petites banques. Vous comprendrez évidemment que normalement, on n'aurait pas alloué beaucoup de ressources à cette banque et, de facto, ce ne sont pas évidemment de grands nombres mais les circonstances ont fait qu'effectivement, on y a alloué des ressources mais ce n'est évidemment pas tellement. Mais bon, cela a quand même retenu des ressources qui sont en tout cas plus importantes que dans le cas d'autres banques modestes.

Je vous le dis pour que vous ayez une vue. Le message est clairement: on a renforcé les ressources. Elles sont évidemment logées dans différents domaines et, lorsqu'on s'intéresse aux banques, ils ont un budget d'entre 10 et 15 personnes pour contrôler les petites banques. C'est 13, je pense, pour le moment. Vraiment, parce que je fais abstraction des grandes banques, les fonctions transversales, etc. Et là, Optima était contrôlée au sein de cette entité qui évidemment en surveille encore pas mal d'autres.

Ik wil nog even ingaan op een vraag van mevrouw Almaci over de persoonlijke aansprakelijkheid van

CRIV 54 0001

21/09/2016

19

de bestuurders, of de mogelijkheid om ze te vervangen.

In de bankenwet vandaag is de vervanging van de bestuurders voorzien maar eigenlijk alleen als een uitzonderlijke herstelmaatregel. Met name in 2016 hebben wij dat wel bekeken maar wij hebben een speciale commissaris aangesteld. Een alternatief had eventueel kunnen zijn dat wij zelf voorlopige bestuurders hadden aangewezen in plaats van de bestuurders in wie het vertrouwen zoek was. Daar is de bankenwet zeer specifiek. De vennootschap heeft eerst het recht om zelf vervangers aan te duiden. Wanneer die vervangers worden aangeduid kan de Nationale Bank die personen enkel weigeren indien zij kan aantonen dat die personen niet *fit and proper* zijn. De bewijslast zit dus bij ons. Enkel en enkel wanneer er geen vervangers kunnen worden aangeduid binnen een bepaalde termijn, kunnen wij een voorlopige bestuurder aanstellen. Bovendien moet die beslissing gepubliceerd worden.

Dat heeft ons ertoe gebracht om die piste niet te nemen – die zou heel lang geduurd hebben, eigenlijk in een situatie die zeer precair was – en dus hebben wij gekozen voor de figuur van de bijzondere commissaris.

Je reviens chez M. Laaouej parce que j'ai évoqué les grandes banques et les petites banques, et je sais qu'il avait posé la question: est-ce que les petites banques peuvent se permettre plus? Non. Évidemment, on applique en général un principe de proportionnalité, y compris d'ailleurs, parfois, dans certains domaines, dans la loi elle-même. Ce principe est inscrit, parce qu'on n'impose pas aux petites banques tout ce que l'on impose aux grandes banques. Mais, de façon générale et principielle, évidemment, les mêmes règles sont d'application, moyennant ce principe de proportionnalité qui, évidemment, ne s'applique pas aux règles fit et propre.

Er waren ook wat vragen over het strafdossier. Het is deze morgen ook voor een stuk teruggekomen. Wat is de rol van de Nationale Bank?

In principe is de Nationale Bank niet verplicht om aangifte te doen van strafrechtelijke misdrijven. Dat is de generieke regel. Als wij naar aanleiding van de uitoefening van onze bevoegdheid informatie hebben die kan wijzen op een strafrechtelijk gesanctioneerd misdrijf dan is er altijd een expliciete beslissing nodig.

In het geval van Optima is die inderdaad

genomen. Eind mei hebben wij, zoals ik al vroeger heb gezegd, het parket ingelicht van aanwijzingen. Ik herhaal aanwijzingen, wij zijn niet de strafrechter. Wij appreciëren vanuit een prudentieel oogpunt dat er onregelmatigheden kunnen zijn. Wij oordelen niet over de strafrechtelijke feiten. Wij doen daar geen uitspraak over. Wij hebben in het geval van Optima op 31 mei inderdaad het parket ingelicht van aanwijzingen over mogelijke strafbare feiten. Na de voorbereiding van een dossier dat wij hebben samengesteld om aan het parket te bezorgen.

U weet de bijzondere commissaris was toen reeds enkele weken actief. Dat heeft een zekere rol gespeeld. Wij hebben toen ook kennis genomen van een aantal vaststellingen die onze vermoedens consolideerden en bevestigden. Het is op dat moment dat wij de aangifte hebben gedaan aan het parket. Maar nogmaals, die aangifte is een kennisgeving. Het is geen klacht in de zin van het Wetboek van strafvordering. Het is niet de Nationale Bank die zich uitspreekt over de kwalificatie. Dat is uiteraard het werk van de gerechtelijke autoriteiten. Wij geven informatie door maar het komt niet aan ons toe om ons uit te spreken over de kwalificatie.

De **voorzitter**: Zullen wij dergelijke gegevens terugvinden in het dossier, met name de bijzondere commissaris heeft dat en dat vastgesteld? Dat zijn de onregelmatigheden waarvan wij kennis hadden maar zonder...

Jan Smets: U zult een explicitering vinden van de aangetroffen onregelmatigheden in diverse documenten. In het inspectierapport, in de brief die naar Optima Bank is gestuurd,...

De **voorzitter**: Die maakt ook deel uit van het dossier?

Jan Smets: Ja, natuurlijk.

In het administratief dossier bevinden zich ook de vier rapporten, als ik mij niet vergis, van de speciale commissaris.

Je pense que la seule chose que je n'ai pas encore faite, monsieur le président, mais j'ignore si le moment est opportun, c'est de vous faire part des leçons que nous en avons tirées. Je peux encore le faire brièvement.

Une question a trait à une partie de cette réflexion: l'architecture de la surveillance a-t-elle fonctionné correctement? En effet, elle a fondamentalement

20

21/09/2016

CRIV 54 0001

changé en 2011 par ledit modèle du *Twin Peaks*. Pour ma part, je pense que ce modèle fonctionne correctement – mon prédécesseur peut donner son opinion - que ce cas-ci ne devrait pas servir d'argument pour le remettre en question. Bien évidemment, c'est le législateur qui est souverain en la matière. Je pense que, premièrement, en termes de *Twin Peaks*, les relations entre la Banque nationale et la FSMA se passent bien dans la mesure où le *Twin Peaks* a justement clarifié les compétences des uns et des autres. Par conséquent, il y a beaucoup moins d'interférences que par le passé. Un protocole de coopération a été conclu entre les deux instances. Il fonctionne bien et nous échangeons des informations par le biais de celui-ci. Cette coopération, je l'estime tout à fait satisfaisante. Elle s'opère par la transmission d'avis en matière de *fit & proper* entre les deux institutions. Primo.

Deuxièmement, j'estime que les atouts d'avoir rassemblé le contrôle prudentiel au niveau micro à l'égard des institutions individuelles et la surveillance de la stabilité macro-financière, donc systémique, fonctionnent bien, parce que cela permet de rassembler différents points de vue, d'enrichir la surveillance, de faire bénéficier la supervision sur les banques, en particulier d'enseignements, de visions, d'expériences et aussi de constats et d'analyses faites au niveau du système financier dans son ensemble, par ailleurs aussi par des économistes, qui peuvent mesurer les risques qui se font jour dans une économie nationale et internationale.

Je peux vous dire que cela fonctionne bien. Ce n'est pas cette architecture-là, je pense, qu'il faudrait reconsidérer pour éviter des cas comme Optima. La responsabilité principale réside, je pense, dans la banque elle-même. J'ajoute par ailleurs que, comme vous le savez depuis près de deux ans, la surveillance des banques maintenant, comme je l'ai dit, est intégrée dans ce qu'on appelle le *Single Supervisory Mechanism*, donc dans un système de supervision européen, en tout cas pour la zone euro. Le grand défi est maintenant d'intégrer notre surveillance dans cette surveillance, et c'est un processus qui est en train de se faire, et qui est d'ailleurs co-géré par M. Coene en tant que membre du *Supervisory Board* au niveau de la Banque centrale européenne. Je pense que la principale attention doit se porter là.

Je pense par ailleurs, honnêtement, que ... je ne vais pas répéter trop cela, mais lorsqu'on voit sur un plan global ce que la surveillance prudentielle, ou à quoi la surveillance prudentielle, ou partant,

la Banque nationale, a contribué, c'est tout de même sur un plan macro, un *deleveraging* important. On est passé de 1 600, 1 700 milliards du bilan bancaire à 1 000 milliards. C'est une contribution à une solution pour des banques vraiment systémiques. Mon prédécesseur a joué un rôle, je pense, crucial, qu'il faut honorer, en contribuant à la recherche d'une solution pour Dexia et en isolant Belfius comme une banque belge. Voilà, il faut un peu tenir compte de tout cela, si l'on veut évidemment réévaluer.

Ik wil bovendien nog een paar reflecties meegeven die mij in het dossier-Optima in het bijzonder inspireren.

Wij hebben inzake *fit and proper* een lijst criteria in het screeningproces, daar is al op gewezen. Het zou nuttig zijn een reflectie aan te vatten om na te gaan op welke manier, op een verstandige wijze, het fit-and-properkarakter kan worden beoordeeld, niet alleen retrospectief op grond van het *track record* qua professionaliteit en honorabiliteit, maar ook in een forwardvisie. Het is natuurlijk erg moeilijk om het gedrag van mensen *ex ante* te voorspellen.

Er zou misschien wel aanleiding zijn om in termen van informatie-uitwisseling het volgende te overwegen.

Nu bestaat er een verplichting voor de gerechtelijke autoriteiten op grond van de bankenwet, om, wanneer er relevante informatie is, ze aan de toezichhoudende autoriteit te melden. Ik heb het over onderzoeken ten aanzien van bestuurders en leiders van een kredietinstelling met betrekking tot een aantal misdrijven, zoals fraude of valsheid in geschrifte. Er kan worden overwogen om die meldingsmogelijkheid uit te breiden naar andere autoriteiten, zoals fiscale autoriteiten. Dat kan worden overwogen, uiteraard niet omdat de Nationale Bank van België ter zake een rol wil of mag spelen, maar wel omdat zij misschien de mogelijkheid zou kunnen hebben, om uit eigen beweging bijvoorbeeld die autoriteiten te ondervragen en er aldus een soort antwoordverplichting zou kunnen zijn, waardoor de betrokkene, indien er vragen zijn, zou moeten antwoorden, waardoor wij onze visie op het fit-and-properkarakter zouden kunnen aanvullen met nog meer bronnen dan de bronnen waarover wij al beschikken. Wij zouden desgevallend ook kunnen nadenken over middelen of over een meer gesystematiseerde werkwijze, ingeval aandeelhouders fysieke personen zijn en belangrijke participaties hebben. De heer Coene

CRIV 54 O001

21/09/2016

21

heeft er al op gewezen dat Optima zeker niet het enige geval is.

Dit statement wil geenszins zeggen dat die vorm van aandeelhouderschap in se problematisch zou zijn. Dat is zeker niet het geval. Er zijn banken die heel behoorlijk functioneren met een dergelijke structuur van aandeelhouderschap. De vaststelling in dit geval was echter wel dat er misschien gezocht moet worden naar manieren of methodes die men elders al wat meer hanteert, waarbij men dat soort aandeelhouders bij de aanvang een vermogensstaat vraagt. Die kan hem dan, in geval van een slechte afloop van de zaak, tegengesteld worden, mocht blijken dat die vermogensstaat niet volledig of niet correct is. Daarvoor bestaat er niet echt een stevig aanknopingspunt in de wetgeving of een mechaniek waarbij wij op die manier de bewijslast zouden omdraaien. Zoiets zou zeker behulpzaam geweest zijn.

Verder heb ik nog een opmerking over de instrumenten in de bankenwet bij niet-naleving. De Nationale Bank heeft in dit geval verschillende aanmaningen geformuleerd om een beslissing van de toezichthouder na te leven. De bankenwet bepaalt momenteel dat er een sanctie mogelijk is bij niet-naleving van de regelgeving: er moet een wettelijk voorschrift of gebod zijn dat niet nageleefd wordt. Dan kan men bijvoorbeeld een dwangsom opleggen. Er zou kunnen worden overwogen om dat uit te breiden, wanneer een aanbeveling of een bevel van de toezichthoudende autoriteit niet wordt opgevolgd. Daarvoor bestaat er op dit moment geen wettelijke basis.

Een laatste punt dat ik wil vermelden – ik heb er al naar verwezen – is de moeilijkheid om voorlopige bestuurders te kunnen aanstellen, als men in een precaire situatie komt. Daar gaat een heel lang proces mee gepaard. In een situatie als deze kon het absoluut niet functioneren, omdat men precies vooraf de vervanging van de bestuurders moet gelasten. Ook dat zou men in de wet kunnen aanpassen.

Als ik het goed begrijp, is dat in de verzekeringswet overigens al het geval. Men zou het ook parallel in de bankenwet kunnen invoeren. Ik denk aan een bepaling die het volgende zou kunnen inhouden: wanneer de omstandigheden het rechtvaardigen kan de toezichthouder een voorlopige bestuurder of zaakvoerder aanstellen, zonder vooraf de vervanging van de bestaande bestuurders te gelasten.

Voilà quelques pistes que le dossier concret nous a inspirées. Mais évidemment, ce sont des pistes qui, dans pas mal de cas, pourraient requérir une intervention du législateur. Vous êtes évidemment souverains là-dedans. Mais je pense que ce sont quelques pistes ou quelques instruments qui auraient pu nous permettre d'agir encore plus efficacement que ce n'a été le cas.

De **voorzitter**: Mijnheer Coene en mijnheer Smets, bedankt voor uw antwoorden.

In verband met de orde van de werkzaamheden stel ik voor dat wij deze namiddag de vergadering aanvangen om 14 u 00. Iedereen kan dan het woord nemen. Indien wij nu namelijk nog een half uurtje langer zouden vergaderen, zouden bepaalde groepen het woord al kunnen voeren en andere niet. Na deze toch wel zware voormiddag waarin veel elementen naar voren zijn gebracht, denk ik dat het nuttig kan zijn dat elke fractie nagaat op welke punten ze deze middag verder wil gaan.

Na deze namiddag kunnen we onze verdere werkzaamheden bekijken. We zullen zeker opnieuw contact opnemen met de heren gouverneurs. In het Bureau van de commissie moeten we zeker ook eens de discussie voeren over de manier waarop we die database het best aanpakken.

Ik stel dus voor om te schorsen tot 14 u 00. We beginnen deze middag met de uiteenzettingen van de commissarissen.

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 12.22 uur.

La réunion publique de commission est levée à 12.22 heures.

CRIV 54 O002

21/09/2016

1

ONDERZOEKSCOMMISSIE
'OPTIMA'

van

WOENSDAG 21 SEPTEMBER 2016

Namiddag

COMMISSION D'ENQUÊTE
'OPTIMA'

du

MERCREDI 21 SEPTEMBRE 2016

Après-midi

De openbare commissievergadering wordt geopend om 14.02 uur en voorgezeten door de heer Eric Van Rompuy.

La réunion publique de commission est ouverte à 14.02 heures et présidée par M. Eric Van Rompuy.

Hoorzitting met

- de heer Jan Smets, gouverneur van de Nationale Bank van België;

- de heer Luc Coene, ere-gouverneur van de Nationale Bank van België – lid van de Toezichtsraad van de Europese Centrale Bank
Audition de

- M. Jan Smets, gouverneur de la Banque nationale de Belgique;

- M. Luc Coene, gouverneur honoraire de la Banque nationale de Belgique – membre du Conseil de Supervision de la Banque centrale européenne

De **voorzitter**: Collega's, ik stel voor dat wij onze werkzaamheden hervatten.

Ik heb daarjuist informeel met enkele mensen gesproken over de manier waarop wij het debat zouden organiseren. Er wordt in dat verband het model-Dewael voorgesteld. Ik maak geen deel uit van de onderzoekscommissie naar de terroristische aanslagen, maar daar worden de zaken in verschillende thema's opgedeeld en elke fractie heeft de kans over dat thema één vraag van één of anderhalve minuut te stellen. Wanneer men hoort dat iemand al een soortgelijke vraag over dat thema heeft gesteld, stelt men dan beter een andere vraag, zodat de acht fracties niet dezelfde vraag stellen.

Men heeft voorgesteld om eerst de eerste periode te behandelen, zijnde de periode-Coene. Daarna zouden wij dan de tussenperiode behandelen, zijnde het businessmodel en wat daarover gaat. Vervolgens zouden wij de derde periode behandelen, zijnde de periode van de intrekking van de banklicentie en het faillissement.

Dat zijn de drie hoofdstukken. Ik hoop dat wij rond 17 u kunnen afronden. Dat is een drietal uur vergaderen. Op die manier kunnen wij al een eerste ronde doen. Natuurlijk, eenmaal de *data room* is geïnstalleerd – ze zou komende woensdag al ter beschikking kunnen staan –, zullen wij vermoedelijk de mensen van de Nationale Bank van België terugvragen, zij het in een zitting achter gesloten deuren, om daarover nog te spreken.

Wij beginnen met de periode van de overname van Ethias Bank door Optima, en de eerste twee jaar van die periode, zoals eregouverneur Luc Coene heeft gezegd.

Het voorstel dat ik onder meer van N-VA heb gekregen, is dat elke fractie de kans heeft, om te starten met een vraag. Ik neem daarom voor de volgorde de grootte van de fracties. Dat lijkt mij het gemakkelijkste, om objectief te blijven. De N-VA mag dus starten met een vraag over de eerste periode.

Peter Dedecker (N-VA): Mijnheer de voorzitter, mijnheer Coene, over de periode vóór de overname bent u vrij summier geweest, met name over de toestand van Ethias Bank op dat moment.

Wij spreken over een periode waarin Ethias Bank lang verlieslatend is en pas op het einde eindelijk haar eerste winsten boekte. Dat is trouwens ook wat de heer Philip De Hulsters, toenmalig CEO van Ethias Bank, in de commissie in Gent verklaarde. Hij zei dat de bank jarenlang verlies had gedraaid en dan eindelijk haar eerste winst boekte. Hij was daar heel trots op.

Hoe verklaart u dat eigenlijk? Op dat ogenblik waren het immers de hoogdagen van de banken, de bomen groeiden tot in de hemel. Andere banken hadden monsterwinsten, terwijl Ethias Bank verliezen boekte en in slechte papieren zat. Hoe komt dat? Hoe was de situatie van de

2

21/09/2016

CRIV 54 0002

kredietportefeuille toen? Had u een zicht op de kwaliteit van de kredietportefeuille en de onderliggende activa, de onderliggende waarborgen en panden van die kredietportefeuille? Hoe zat dat toen?

Dat is mijn eerste vraag daarover.

De **voorzitter**: Men vraagt dat de Nationale Bank van België onmiddellijk op elke vraag antwoordt, zodat wij niet twee keer dezelfde vraag krijgen. Dat is de beste manier. Blijkbaar is dat ook de methode-Dewael.

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer de voorzitter, wat gebeurt er, wanneer men een vraag heeft die bij de andere vraag aansluit?

De **voorzitter**: Dan kan u ze later stellen, indien het antwoord u niet bevredigt.

Luc Coene: Mijnheer de voorzitter, er is natuurlijk een probleem. Het betreft namelijk de periode waarin de Nationale Bank van België absoluut niet bevoegd was voor het banktoezicht. Dat dateert van (...).

De reden waarom de bank zo weinig rendabel was – de kleine winst die ze de laatste jaren heeft gemaakt was echt niet om over te spreken –, is, denk ik, de volgende.

De bank had ongeveer 30 000 particulieren in haar aanbod en zij bood de klassieke krediet- en spaarproducten aan, zoals hypothecaire kredieten, consumentenkredieten, spaarrekeningen, termijndeposito's en zichtrekeningen. Alle klassieke producten bood zij dus aan, maar investeringsproducten, zoals beleggingsfondsen, werden door haar niet aangeboden. Het betrof dus allemaal producten waarvoor de marges niet heel groot waren. Dat is een eerste element.

De collectiviteiten bestonden vooral uit korte- en langetermijnkredieten, termijndeposito's en zichtrekeningen. Dat waren relatief grote bedragen per rekening, maar met erg kleine intermedatiemarges en een aanzienlijke volatiliteit qua volume voor de bank. De activiteit van de bank stond dus echt in functie van de groep als geheel. Het was blijkbaar niet de bedoeling – dit is ook niet in de praktijk het geval geweest – dat de bank als onafhankelijke instelling werd uitgebouwd. Men heeft dan ook niet geprobeerd de rendabiliteit van de bank zoveel mogelijk op te krikken.

Dat is de informatie waarover wij beschikken. Het

is niet zozeer het risicoprofiel van de kredieten dat problematisch was. De erg beperkte intermedatiemarges die de bank gebruikte, waren dat wel.

De **voorzitter**: Nu zouden wij normaal de vraag van de PS krijgen, maar de PS is niet aanwezig.

La parole est au MR, monsieur Calomne.

Gautier Calomne (MR): Au nom de mon groupe, je voudrais remercier les représentants de la BNB, le gouverneur et l'ancien gouverneur, pour les exposés de juin dernier et les réponses qu'ils ont pu apporter aujourd'hui à un certain nombre de nos questions. On a aussi pu prendre connaissance du rapport qui apportait également un certain nombre d'éclairages dans ce dossier.

Ma question s'adresse davantage à M. Coene.

Lors de l'audition du 29 juin dernier, vous avez dit avoir reçu de la FSMA une approbation *fit and proper* pour ce dossier. Vous en avez également parlé ce matin. Cette approbation ne faisait pas référence à des problèmes relatifs à des pratiques commerciales. J'aurais voulu savoir si vous pouvez nous en dire un peu plus à ce sujet, si vous aviez besoin de cette approbation pour octroyer la licence à ce moment-là et si c'était bien à la FSMA de vous la fournir.

Luc Coene: La réponse est relativement simple.

Effectivement, la FSMA et la CBFA étaient les institutions responsables pour le suivi de la conduite des gens et du *fit and proper*. Nous avons donc besoin de cette information pour pouvoir effectivement s'assurer que les personnes qui allaient s'occuper de ce dossier répondaient à tous les critères de qualité généralement requis.

L'avis de la FSMA était donc essentiel puisque la banque venait de reprendre le contrôle prudentiel et n'avait pas les dossiers du passé. L'attitude d'Optima en tant que planificateur financier était suivie par la FSMA et non par la Banque nationale. Nous avons donc effectivement besoin de leur avis. Dans leur avis, on a constaté comme vous qu'on faisait référence à des faits qui dataient d'il y a quasiment dix ans et que sur le passé récent, aucune observation n'avait été formulée. Cela nous a conforté dans notre avis qu'il n'y avait pas de problème avec des personnes.

Le **président**: Monsieur Daerden, vous avez la possibilité de poser une question sur la période de

CRIV 54 O002

21/09/2016

3

départ d'Ethias Bank. Vous disposez d'une minute trente. Une bonne synthèse, c'est toujours important.

Frédéric Daerden (PS): Monsieur le président, excusez-moi, je viens d'arriver, donc j'ignorais quelle était l'organisation des travaux.

Par rapport à cette période-là, j'avais deux petites questions.

Au niveau de la décision prise par la Banque nationale, vous avez confirmé aujourd'hui que cette décision a été prise à l'unanimité après quelques mois de discussions pour affiner le dossier. Je suppose que cela fait l'objet d'un document, d'un procès-verbal qui figurera dans les documents qui nous seront fournis prochainement.

Un deuxième volet par rapport à cette période-là: il y a eu une convention entre Ethias et Optima par rapport à ce transfert. Je suppose qu'il y a eu une période de mise en œuvre et qu'ensuite, il n'y avait plus aucun lien entre Ethias et Optima. Les choses étaient réglées et il n'y avait alors plus de lien entre les deux entités?

Jan Smets: Je répondrai à la première question, parce qu'il s'agit du dossier...

Tout ce qui a une signification par rapport à notre action prudentielle sera dans le dossier administratif. Cela inclut toutes les décisions du comité de direction qui en particulier, se reflètent dans un courrier. Chaque décision au sujet d'Optima s'est traduite dans une lettre de décision, si je puis dire, qui a été adressée à la Banque et qui évoque de façon complète et cohérente les arguments de la décision, les tenants et aboutissants, la décision elle-même et tout ce qui est demandé. Donc tout cela sera dans le dossier.

Je peux vous assurer en complément à ce que M. Coene a dit, que pour le sujet que vous abordez, c'est-à-dire la décision d'aval, de *nihil obstat*, par rapport à la reprise d'Ethias banque, la décision a effectivement été prise à l'unanimité.

Je peux ajouter aussi, pour que ce soit clair, qu'il n'y a eu aucune décision du comité de direction de la Banque depuis 2011 au sujet d'Optima, où il y a eu un vote négatif. Toutes les décisions ont donc été prises en consensus.

Luc Coene: Monsieur Daerden, pour la deuxième

partie de votre question: effectivement, il y a eu des négociations entre Optima et Ethias pour établir cette convention. Ensuite, il y a eu des négociations entre Optima et Ethias pour ajuster les conditions d'achat. Entre la période où le dossier a été introduit et l'approbation finale du dossier, il y a encore eu des ajustements. Donc je présume que pendant cette période, effectivement, il y a encore eu des contacts avec Ethias et Optima, mais une fois que la décision a été approuvée et que le montant a été payé par Optima à Ethias, c'était terminé, il n'y avait plus de lien entre les deux.

De **voorzitter:** Het woord is aan de CD&V voor haar vraag.

Veli Yüksel (CD&V): Mijnheer de voorzitter, over die periode heb ik geen vraag.

De **voorzitter:** De Open Vld krijgt nu het woord.

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer de voorzitter, collega's, ik dank uiteraard de heer Smets en de heer Coene, om hier bij ons te zijn.

Belangrijk bij de toekenning van een banklicentie is dat de bank, zoals u zegt, een model heeft neergelegd, geprojecteerd over een aantal jaar, waaruit de rendabiliteit blijkt. Dat was een van de elementen die fundamenteel verschillend was, zoals u zei, ten opzichte van het eerst ingediende dossier bij de FSMA. Dat was ook een van de elementen die mede de doorslag heeft gegeven bij de toekenning van de banklicentie.

Ik begrijp dat niet goed. Ethias Bank had immers een model dat verlieslatend was. U hebt er zelf op gewezen dat de veel te hoge verwachting van de toename van de intrestvoeten in de toekomst de bank heeft gefnuikt en dat er een negatief bancaire model was. Optima Bank was nog geen bank en heeft dat model dus grotendeels over de verschillende jaren overgenomen.

Met andere woorden, in uw antwoord daarstraks op de vraag van onze collega's van de N-VA zegt u dat het nooit de bedoeling van die bank was om effectief een echte klantenbank te worden. Het was veeleer de bedoeling de bank van de eigen groep te worden. Moet ik daaruit dan begrijpen dat u een aanvaarding hebt gegeven, om een groep een bank te laten worden, waarbij die bank het gat veroorzaakt door het verkeerde model, namelijk een negatief bancaire model, op termijn met eigen middelen zou dichtrijden?

Ik stel mij dan de vraag waarom een bank dat zou

4

21/09/2016

CRIV 54 0002

doen. Waarom heeft men dan de banklicentie gevraagd? Wat is de reden van hun aanvraag voor die banklicentie? Wat is, toen u er mee over onderhandelde, de echte motivatie voor Optima geweest om die banklicentie te krijgen? Waarom heeft Optima ze effectief gevraagd? Heeft dat geen belletje doen rinkelen, toen u merkte dat er een negatief model was en men het gat zelf zou dichtrijden?

Ik zit wat verveeld met dat model. Wij kunnen het model in bijlage ook inkijken.

Luc Coene: Mijnheer de voorzitter, mijnheer Van Biesen, er is een misverstand.

Ik heb duidelijk gezegd dat Ethias Bank volledig in functie van de Ethias Groep stond en niet van de nieuwe groep. De bank stond volledig ten dienste van de Ethias Groep, daarom had zij een lage rendabiliteit.

Luk Van Biesen (Open Vld): (...) een bank worden van de particulieren.

Luc Coene: De bedoeling was het businessmodel van Optima Bank af te bouwen en een eigen nieuwe bank op te bouwen, waarin alle bijkomende producten, die Optima tot dan toe niet kon aanbieden, aan het cliënteel zouden kunnen worden aangeboden. Dat was de bedoeling.

Laat ons een kat ook een kat noemen. Optima wist ook dat zij, indien zij Ethias Bank overnam, een pak fiscale verliezen overnam, wat op termijn ook perspectieven bood, uiteraard voor zover er eerst winst wordt gemaakt. Het probleem is natuurlijk dat dit niet is gebeurd. De bedoeling was echter wel degelijk om de hele infrastructuur van de bank te gebruiken en ze tot een nieuwe bank om te vormen waarin duidelijk een heel breed gamma producten aan het Optimacliënteel kon worden aangeboden. Daarom hadden wij die periode van vijf jaar nodig, namelijk om te bekijken op welke manier de afbouw zou verlopen en op welke manier de bank gedurende die hele periode haar cliënteel zou opbouwen. Dat was de bedoeling van die vooruitzichten over een periode van vijf jaar.

Waar tijdens die vijfjarige periode geen rekening mee gehouden is, is natuurlijk de geweldige daling van de rentevoeten ten gevolge van de financiële crisis die is uitgebroken. Dat is het enige punt. Men is er van uitgegaan dat dit min of meer op hetzelfde niveau zou blijven gedurende de volgende vijf jaar.

Luk Van Biesen (Open Vld): Maar het financieel plan, als ik het goed begrijp, voorzagt dus wel in de uitbouw van een volwaardige bank. Wij kunnen in dat financieel plan een sterke toename van de deposito's en de kredietvolumes terugvinden.

Luc Coene: Absoluut.

Jan Smets: Als ik er iets mag aan toevoegen.

De idee was toch dat het businessmodel complementair zou zijn. U weet dat Optima aan de basis een verzekeringstussenpersoon was, gespecialiseerd in de analyse van vermogens, om die dan door te sluizen voor belegging, hetzij in vastgoed, hetzij in beleggingsverzekeringen. Wat eigenlijk ontbrak was de activiteit beleggingsadvies en investeringsproducten. De commercialisering daarvan in een bancaire context, dat leek zeker iets belovends, naast natuurlijk de factor inderdaad van de fiscale verliezen. Dat was ook wel het element dat klanten, die, laat ons zeggen, op de diensten van Optima een beroep deden in afwachting van investering, ook hun deposito's bij hen konden plaatsen.

Dus er was een zekere complementariteit die, laat ons zeggen, niet gediend is door een aantal externe marktomstandigheden, absoluut, maar die in se wel de belofte inhield van een bank die kon groeien en gezond zijn.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Ook even doorgaand op het verschil tussen het eerste en het tweede dossier, het eerste dossier afgewezen, het tweede dossier toegekend.

In de hoorzitting van eind juni bent u daarop ingegaan. Zoals ook uit de *slides* blijkt, geeft u een aantal redenen waarom het tweede dossier wel tot een vergunning kon leiden. Ik lees ook in het verslag van die zitting: "De gouverneur onderstreept dat de inhoud ervan wezenlijk afwijkt van het eerste dossier".

Dit komt, wat mij betreft, niet echt helemaal overeen met wat ik eind juni in *De Morgen* lees. Het betreft een citaat van Luc Coene: "Ik kan mij voorstellen dat het dossier technisch wel wat aangepast werd". Dat is iets helemaal anders dan wezenlijk afwijken van het eerste dossier. Verder zegt de heer Coene: "Maar ook omdat een aantal mensen ervan overtuigd waren dat er dringend een oplossing moest worden gevonden voor Ethias. Het was in ieder geval geen optie om Ethias kopje onder te laten gaan".

CRIV 54 O002

21/09/2016

5

Daar wil ik graag wat verduidelijking over hebben, want er is wel een verschil tussen een wezenlijk ander dossier en een dossier dat technisch wat aangepast is, maar vooral ook het tweede waar u verwijst naar het feit dat een aantal mensen – wie zijn dat? – ervan overtuigd was dat er dringend een oplossing moest worden gevonden voor Ethias. In heel de toelichting die u drie maanden geleden gegeven hebt is daar met geen woord over gesproken. Ik vraag daar dus enige duidelijkheid over.

Luc Coene: Mijnheer Vanvelthoven, ik denk dat ons taalgebruik een beetje verschilt.

Als ik zeg dat het “wel wat aangepast” is, dan heeft dat bij mij absoluut niet de conotatie van marginale aanpassingen. “Wel wat aangepast”, wil zeggen dat het op heel wat plaatsen aangepast is. Dat is de manier waarop ik die zinsnede interpreteer. Waar u het aspect marginaal vandaan haalt, moet ik eerlijk zeggen, begrijp ik niet goed.

Tweede element. Ik heb deze morgen gezegd dat het de globaliteit van elementen is die uiteindelijk gemaakt heeft dat daar een positieve beslissing genomen is. Het zijn dus zowel de financiële aspecten, in termen van solvabiliteit, als de liquiditeitsaspecten, die heel belangrijk waren, als de organisatiefusie. Uiteraard was het feit dat op die manier een oplossing aanwezig was voor Ethias Bank ook onderdeel van het totale pakket in het hele verhaal, maar het is niet zo dat dit het enige aspect was dat gespeeld heeft. Integendeel, het was essentieel dat we eerst konden aantonen dat we met een werkbaar businessmodel zaten, dat de vereiste solvabiliteit er was om dat businessmodel te laten werken, en dat ook de nodige liquiditeit er zou zijn om de omvorming in het begin te realiseren.

Dat en alle andere aspecten vormen een totaliteit. Het is die totaliteit die uiteindelijk de Nationale Bank ertoe gebracht heeft om een positief advies uit te brengen.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Het tweede element, kunt u daar iets meer over vertellen?

“Een aantal mensen waren ervan overtuigd...”, dat is ook een reden waarom het is goedgekeurd. Ik citeer u nogmaals.

Luc Coene: De kranten stonden er vol van in die periode. Het is enkel een verwijzing naar die elementen.

Ik begrijp niet wat u...

Peter Vanvelthoven (sp.a): De vraag is waarom eerst niet en daarna wel?

U zegt, ten eerste, technisch wel wat aangepast en, ten tweede, omdat een aantal mensen ervan overtuigd was dat er dringend iets moest gebeuren om Ethias... Maar goed, van waar komt dat? Dat komt niet uit de kranten, neem ik aan, dat u zich daarop baseert om uiteindelijk tot de conclusie te komen dat er wel een licentie moet zijn.

Luc Coene: Ik denk dat dit al in heel wat kranten gestaan had. Wij hebben het dossier beoordeeld op basis van het dossier dat we gekregen hebben. We hebben naar alle elementen gekeken – de financiële elementen, de liquiditeitelementen, ook het overnameaspect was een belangrijk element daarin. Het is echter de globaliteit die uiteindelijk tot een beslissing geleid heeft.

Peter Vanvelthoven (sp.a): En dus er zijn geen aantal mensen die u tot die beslissing...

Luc Coene: Absoluut niet.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Ik wil straks nog eventjes verder gaan op de vraag over *fit and proper* die is gesteld en waar ik nog een extra vraag over heb.

Ik wil nu echter iets anders weten. Op het moment waarop Ethias Bank werd overgenomen was ze noodlijdend doordat men heel veel staatspapier had van Griekenland en andere noodlijdende landen. Ze is overgenomen en u hebt de technische aanpassingen gedaan waarvan u zegt liquiditeit en solvabiliteit waren voor ons de belangrijkste.

Op het moment waarop die overname gebeurde, wat was het aandeel van deposito's van lokale besturen en andere? Wat was dat aandeel op het moment waarop de bank uiteindelijk failliet is gegaan? Mijn vraag is eigenlijk hoe de evolutie van die deposito's is geweest. Hoe zag die eruit op het moment van de overname zelf? Wat was het aandeel daarvan op het moment van de overname?

Ik stel de punctuele vraag en ik vermoed dat u dat niet hapklaar zult hebben.

U hebt het bij? (*Instemming*)

Schitterend!

Luc Coene: De deposito's van particulieren op dat ogenblik bedroegen ongeveer 19 miljoen en de deposito's, zowel zicht- als termijndeposito's, van collectiviteiten 204 miljoen. Bij het begin, dus op het ogenblik van de overname.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): En de vraag die ik stel hoe het er op het einde uitzag heeft natuurlijk alles te maken met de vaststelling die u ook hebt gedaan, namelijk dat er op een bepaald moment extern een oefening is gedaan om extra geld op te halen, op vraag van de Nationale Bank. Ik zou graag willen weten hoe de evolutie bij die lokale besturen is geweest en of het onder andere ook over hen ging. Senu stricto gaat het niet meer over het moment van de overname. Dat is dus een vraag voor straks vermoed ik, maar de twee hangen natuurlijk wel samen.

Luc Coene: Daar heb ik de cijfers niet voor bij. Daar moet ik mij excuseren.

Benoît Dispa (cdH): Merci, monsieur le président.

D'abord les remerciements d'usage, par rapport à l'ancien et au nouveau gouverneur, et trois petites questions, si vous voulez bien.

La première sur la communication qui a eu lieu durant toute la phase de négociations, de discussions jusqu'au *nihil obstat*. Est-ce que c'est une communication qui se fait par écrit, sur la base de dossiers ou de lettres échangées, ou y a-t-il d'autres formes de contacts, des contacts verbaux, téléphoniques, des réunions, etc.? Est-ce qu'éventuellement, il y a une chronologie de ces contacts qui peut être communiquée? Est-ce qu'il y a eu une sorte de mandat de négociations ou de délégation donnée au sein de la banque, et chez vos interlocuteurs, à telle ou telle personne qui aurait été chargée d'instruire plus précisément le dossier, et éventuellement d'avoir des contacts plus directs avec les interlocuteurs? Donc, une question sur le type de communication.

Une deuxième question, un peu plus générale: est-ce qu'il est habituel qu'une banque soit reprise par une structure qui n'a aucune expérience bancaire? Est-ce que c'est un cas de figure relativement fréquent ou tout à fait inhabituel? Parce qu'on peut penser que le fait, chez Optima, de ne pas avoir d'expérience bancaire, constituait une difficulté. Est-ce que c'est assez habituel ou non?

Et ma troisième question, si vous voulez bien: est-

ce qu'il y avait une alternative à la reprise d'Ethias Banque par Optima? Dans les discussions, dans l'instruction du dossier, est-ce qu'il y avait d'autres formules qui, à un moment donné, ont été imaginées, ou évoquées, ou bien est-ce qu'on a uniquement travaillé sur le seul scénario qui aurait été sur la table, celui de la reprise par Optima?

Luc Coene: En termes de communications, il y a effectivement eu toutes sortes de communications pendant cette période. Une fois que le premier dossier a été introduit, les services ont eu des contacts écrits. Il y a eu des contacts verbaux, des coups de téléphone, tout, pour essayer de clarifier le dossier et pour indiquer quels étaient les éléments qui posaient problème. Chaque mois, le dossier repassait au comité de direction, qui indiquait ce qu'il attendait de plus pour arriver à une conclusion positive.

Donc, il y a eu des échanges pendant toute cette période. Vous retrouverez la plupart de ces éléments dans le dossier qui sera mis à votre disposition. Cela ne posera aucun problème. Il y a eu des échanges de lettres, mais il y a eu aussi d'autres contacts avec la banque concernée.

Est-il exceptionnel qu'une banque soit reprise par une entreprise qui n'a pas d'expérience bancaire?

D'abord, l'histoire des reprises en Belgique n'est pas très grande en termes bancaires. Donc, il n'y a pas beaucoup de raisons. Ici, il faut dire, comme le gouverneur l'a déjà indiqué, qu'il y avait une certaine complémentarité en la matière. De plus, il ne faut pas oublier qu'Optima s'était assurée les services de M. De Hulsters, qui était gestionnaire de la banque Ethias, dans le groupe Ethias. Donc, ils avaient quelqu'un qui connaissait parfaitement la banque et son fonctionnement. Il était donc en mesure d'informer la direction d'Optima de tous les problèmes et faiblesses que cette banque avait. Donc, de ce côté-là, il y avait déjà un élément positif. Puis, dans sa proposition, Optima s'est engagée à recruter des gens avec des connaissances bancaires. Entre autres, le CFO qu'ils ont attiré pour réaliser ce projet était aussi quelqu'un avec une grande expérience. Il y a encore des gens avec une expérience bancaire comme M. Verwilt, qui était président du conseil d'administration. Donc, ils s'étaient assurés d'avoir le personnel nécessaire au suivi cohérent de ce dossier.

Benoît Dispa (cdH): Une troisième question sur une alternative éventuelle à la reprise...

Luc Coene: Il n'y en avait pas.

CRIV 54 O002

21/09/2016

7

Clairement, à ce moment-là, soit les autres banques n'étaient pas en mesure de faire des offres parce qu'elles étaient bloquées par les mesures de restructuration de la Commission...

Donc, quelle était la possibilité? C'était de liquider la banque tout de suite, avec probablement beaucoup de pertes à ce moment-là. L'autre alternative, c'était de faire une sorte de mise en... de liquidation graduelle de la banque. Mais, pour cela, il fallait renégocier avec la Commission européenne, parce que ce n'était pas prévu dans les mesures de restructuration, avec le risque que la Commission européenne allait imposer des mesures supplémentaires en la matière.

Donc, il n'y avait pas beaucoup d'alternatives, sauf la liquidation de la banque.

De **voorzitter**: Van bij het begin bestaat de verplichting om een beroep te doen op een externe partner. De zoektocht naar een financiële partner en kapitaalversterking is later ook gekomen, omdat de rendabiliteit uitbleef. Echter, van bij aanvang hebt u gevraagd dat er samengewerkt zou worden met een externe partner, ook al staat erbij: indien het businessplan niet zou worden uitgevoerd of bijkomende verliezen zouden worden verwezenlijkt.

Is het geen initiële zwakte, dat van bij het begin verwacht werd dat men het zonder externe partner nooit waar zou kunnen maken? Of interpreteer ik dat verkeerd?

Luc Coene: Nee, ik denk dat het een soort backstopoplossing is, waarin wij voorzien hadden ingeval de integratie en de omvorming van de bank grotere problemen zouden opleveren dan wij verwachtten. Het was enkel een bijkomende verzekering om hen erop attent te maken dat zij echt werk moesten maken van de integratie en van de absorptie. Uiteraard is achteraf gebleken dat die optie ook effectief gebruikt moest worden, maar bij het begin zijn wij daar niet van uitgegaan. Wij hebben gewoon vooropgesteld wat het plan was en welke aanpassingen er dienden te gebeuren, en als bleek dat het niet zou werken, dachten wij dat er een externe partner bij moest komen.

De **voorzitter**: Ik stel voor om over te gaan naar de volgende ronde.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, wij hebben nog enkele vragen. Ik heb nog maar één vraag gesteld.

Peter Dedecker (N-VA): Ook wij hebben nog vragen.

De **voorzitter**: Collega's, ik dacht dat wij zouden werken volgens het model-Dewael, met een opdeling in drie thema's, de beginperiode, de middenperiode en de eindperiode, en dat elke fractie in die drie thema's één vraag mocht stellen.

(...): (...)

De **voorzitter**: Ik probeer hier het model-Dewael toe te passen en ik dacht daarmee een ideale voorzitter te zijn, door mij aan de heer Dewael te spiegelen. U zegt mij nu echter dat u in elk thema meerdere vragen wilt kunnen stellen. Voor mij niet gelaten, maar dan zullen wij vandaag waarschijnlijk blijven steken in het eerste thema.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, er werd mij altijd geleerd om authenticiteit en eigenheid te bewaren. Het model-Dewael ken ik niet precies, maar ik denk dat we samen wel een model-Van Rompuy kunnen uitdokteren.

Ik heb een specifieke vraag gesteld over de aangehouden deposito's, omdat dat aspect nog niet was aangehaald, maar ik wilde wel nog een aantal bijvragen stellen. Zo heb ik naar aanleiding van wat er over *fit and proper* gezegd is, een specifieke invalshoek nog niet aan bod horen komen waaromtrent ik een vraag wil stellen. Ik zou daarom graag willen weten of wij de mogelijkheid krijgen om bijvragen te stellen.

De **voorzitter**: Goed, ik stel voor dat iedereen nu in een tweede ronde vragen kan stellen over het eerste thema.

Het woord is daarbij eerst aan de N-VA-fractie.

Zuhail Demir (N-VA): Mijnheer Smets, mijnheer Coene, ik dank jullie voor jullie toelichting.

Ik heb nog een bijkomende vraag over het fit-and-properprincipe. Tijdens jullie toelichting werd de opmerking gemaakt dat het management een gebrek aan *sense of urgency* en productiviteit aan de dag heeft gelegd. Het fit-and-properprincipe moet zeker in de banksector hoog aangeschreven worden. U hebt gezegd dat er een screening gebeurd is. Ik denk niet dat de Nationale Bank die heeft gedaan, maar wel de FSMA, als ik mij niet vergis. Of hebben jullie die effectief gedaan bij de toekenning?

8

21/09/2016

CRIV 54 0002

Hoe gebeurt de screening? Op jullie site las ik dat die gebeurt voor de bestuurders, maar ook voor de effectieve leiders en dus ook voor de CEO, neem ik aan. Ik veronderstel dat daar ook verslagen over gemaakt worden. Ik las ook dat de screening permanent gebeurt. Worden die mannen geregeld gescreend? Wordt er nagegaan of zij effectief bekwaam zijn en de nodige knowhow hebben om een bank te besturen? Een paar jaar later is de zaak uit de lucht gevallen. Iedereen stelt nu de vraag of er effectief een goede controle geweest is. Voldoen de fit-and-propercriteria of moeten wij misschien die zaken op een andere manier organiseren?

De **voorzitter**: Die vraag werd al beantwoord, maar als het antwoord niet duidelijk geweest zou zijn, kunt u misschien nog een korte toelichting geven?

Jan Smets: Ik wil er nog wel een en ander toevoegen.

De fit-and-properprocedure is inderdaad geëxpliciteerd. Het aspect *fit* gaat over de professionaliteit en het aspect *proper* over de honorabiliteit. Die worden beoordeeld op grond van een aantal elementen. Er is wel een evolutie geweest op dat vlak. Sinds de bankwet van 2014 hebben sommige aanvallen op het *proper* zijn van iemand op een meer directe wijze aanleiding gegeven tot het niet *fit and proper* verklaren op een meer automatische wijze dan voorheen het geval was. In het algemeen worden echter beide aspecten bekeken, wanneer er zich een nieuwe bestuurder of effectieve leider aandient. Dat geldt te persoonlijk titel.

Als men ook verder kijkt naar de wijze waarop een raad van bestuur of een directiecomité opereert, dan zijn de collectieve deskundigheid en het collectieve gedrag extra dimensies, die men ook bekijkt. Het hoeft niet zo te zijn dat iedereen in het directiecomité een financieel expert is. Dat is misschien zelfs wat contra-indicatief. Ik weet het niet. Het is ook van belang dat er in een raad van bestuur een voldoende grote complementariteit is van knowhow, bijvoorbeeld mensen die een grote managementervaring hebben, die bewezen hebben dat zij grote bedrijven kunnen leiden, ook uit de niet-financiële sector. Zij kunnen evengoed als anderen hun plaats hebben in het directiecomité of de raad van bestuur van een bank of verzekeringsmaatschappij.

In voorliggend geval zal u in het vertrouwelijke dossier kunnen zien dat er heroverweging is geweest. Ik kan daarop vanwege de

confidentialiteit in hoofde van een bestuurder echter niet dieper ingaan.

Ik herhaal in verband met wat u net zei even dat wij voor de hoofdaandeelhouder, die ook bestuurder was, bij aanvang zelf een oordeel hebben gemaakt, uiteraard met input van het advies daaromtrent, dat ons door de FSMA is gestuurd.

Ik haal een en ander uit het hoofd aan, neem mij dus niet op mijn woorden.

Het advies bepaalde dat er geen aanwijzingen waren dat de betrokkene, de heer Piqueur dus, niet over het fit-and-properkarakter beschikte. Dat is een dubbele negatie, die in het prudentiële jargon van het beoordelen van het fit-and-properkarakter courant is. Men moet immers van de objectieve elementen uitgaan. Men vertrekt dus van de afwezigheid van contra-elementen, die natuurlijk een objectief vaststelbaar gegeven zijn en waarover ook anderen kunnen instrueren. Het zou ondenkbaar zijn dat men zelf proactief moet zoeken en iedereen in de wereld moet ondervragen, om zekerheid te hebben over dat fit-and-properkarakter. Uiteindelijk heeft men die zekerheid nooit 100 %, omdat men, zoals ik daarnet zei, het karakter in essentie op het *track record* beoordeelt. Psychologen zullen dit waarschijnlijk beter dan ik kunnen uitleggen. Ik ben immers maar een simpele econoom. Men kan echter nooit het gedrag *ex ante* van iemand met volmaakte zekerheid voorspellen. Daarom is er de suggestie, die in ons systeem niet is gerealiseerd, om wat diepgaander en intensiever naar die *forward approach* te evolueren. Ik heb ter zake echter niet direct voorstellen. Het is niettemin belangrijk.

Een laatste element is nogmaals dat er sinds de screening van de bestuurders en effectieve leiders op grond van de criteria, waaraan wij gehouden zijn en die u op de website terugvindt, op dat moment geen aanwijzingen van niet-properaspecten waren. Sinds dat moment zijn er, behalve in het punctuele geval – daarvoor moet ik echter naar het confidentiële dossier verwijzen –, door de band ook geen aanwijzingen geweest, als ik dat zo mag formuleren, dat aan die kwalificatie in de loop van de procedure iets zou moeten veranderen. Daarom zei ik daarnet ook dat de aandacht van de toezichthouder, geconfronteerd met onvoldoende vooruitgang op weg naar een situatie waarin een externe partner niet nodig zou zijn, zich heeft gefocust op de inhoudelijke aandachtspunten, die de gezondheid van het businessmodel en de goede gezonde

CRIV 54 O002

21/09/2016

9

bedrijfsorganisatie in termen van middelenverbintenissen moesten garanderen. Er was absoluut geen aanleiding – dit zou à la limite disproportioneel zijn geweest – om op grond daarvan, althans in die periode, het fit-and-properkarakter van bestuurders te discussie te stellen.

Ik verontschuldig mij voor de lange uitweiding.

De **voorzitter**: Ik heb hier de sprekerslijst. Ik wil de volgorde respecteren, tenzij mevrouw Almaci specifiek over dat punt wil spreken. Mevrouw Almaci, desgevallend is uw beurt straks in de tweede ronde voorbij.

Monsieur Daerden, avez-vous encore une question?

Frédéric Daerden (PS): Dans cette première partie?

Le **président**: Oui, dans la première partie?

Frédéric Daerden (PS): Non.

Le **président**: MR? Non. CD&V? Oui. Mijnheer Yüksel.

Veli Yüksel (CD&V): Mijnheer Coene, u hebt daarnet gezegd dat de Europese Commissie voor de herstructurering van Ethias, wegens staatssteun, de overname verplicht maakte. Is er contact geweest met de Europese Commissie over hoe de afbouw van Ethias Bank zou gebeuren? Hebt u daarover met de Europese Commissie contact opgenomen? Of omgekeerd, heeft de Europese Commissie zelf over dat dossier contact opgenomen met de Nationale Bank?

Luc Coene: Er zijn sporadische contacten geweest met de Europese Commissie over dit dossier. Trouwens over alle dossiers waarvoor de Commissie herstructurerings heeft opgelegd, dus zowel over KBC en Dexia als over alle andere. Die contacten waren meestal contacten om over een aantal elementen uitleg te geven aan de mensen van de Commissie, opdat deze beter over de inhoud van het dossier kon oordelen.

Wij hebben zeer weinig invloed kunnen uitoefenen op de herstructurerings die de Commissie opgelegd heeft. Dat heeft zij doorgaans in alle autonomie bepaald. Zij was niet echt vatbaar voor discussie. Het was de filosofie van de Commissie dat als men staatssteun krijgt, daar een aantal penalisaties moeten uit voortvloeien. In de meeste

gevallen, zoals bij KBC en Dexia, bestond dat erin dat men bepaalde entiteiten moest afstoten. Bij Ethias was het duidelijk de bank die afgestoten moest worden, want dat was het zwakke element in de hele structuur.

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer Coene, ik wil nog even kort terugkomen op de unieke aandeelhoudersstructuren. U hebt de vergelijking gemaakt met de bank Argenta die als dusdanig bijna volledig in handen van de familie Van Rompuy is.

De **voorzitter**: Geen familie. Zij behoren tot de tien rijkste families in dit land, wij niet.

Luk Van Biesen (Open Vld): Geen familie, wel dezelfde naam.

Bij de start van Argenta waren verschillende families betrokken, maar uiteindelijk heeft één familie systematisch de aandelen van de andere overgenomen. Hier gaat het om een bank die wordt opgericht met eigenlijk één unieke aandeelhouder, van wie men, laten wij het eerlijk zeggen, niet *stricto sensu* kan vinden dat hij *fit and proper* genoeg is. Dat is een totaal andere vorm, en ik vind het een beetje eigenaardig dat men dit heeft laten passeren, in plaats van te zeggen dat als men een banklicentie voor Optima wil, men eerst de structuur moet verbreden, iets breder in de maatschappij moet gaan en moet proberen om geld op te halen. Pas dan kan men effectief een banklicentie krijgen. Ik begrijp het dus niet zo goed. De vergelijking met Argenta gaat niet echt op. Dat is nu feitelijk wel het geval, maar dat was niet zo bij de start.

Wat Jeroen Piqueur betreft, ik volg zeker het voorstel van de heer Smets dat men bij het begin van de aanvraag voor een banklicentie, een soort vermogenstoestand moet indienen. Dat moeten wij, Parlementsleden, ook doen bij het Rekenhof. Het zou mogelijk moeten zijn dat men voor een banklicentie bij de Nationale Bank een vermogenstoestand indient, om te weten wat iemand declareert. Maar hier ben ik toch niet echt bevredigd met het antwoord dat er al een bank bestaat waar dat eigenlijk ook is.

Dit is toch wel zeer specifiek. Men wist wat hij overnam, eigenlijk Ethias Bank, en er blijft maar één persoon in heel dit land over die dat wil overnemen onder de naam Optima en die mag dan ook nog starten met een zeer schrale aandeelhoudersstructuur van één persoon die een grote meerderheid van de aandelen heeft.

10

21/09/2016

CRIV 54 0002

Luc Coene: Vóór de operatie had de heer Piqueur rechstreeks en onrechtstreeks ongeveer 61 % van de aandelen van Optima Groep onder zijn controle. De Nationale Bank heeft absoluut van bij het begin, vooraleer de goedkeuring te geven, aangedrongen op een verbreding van de kapitaalstructuur. Zoals u weet werden dan in die periode de Banco Inversis en Saffelberg Investments aandeelhouder van de groep met als resultaat dat het aandeelhouderschap van de heer Piqueur teruggevallen is op 56 % door die twee aandeelhouders. Van de Optima Bank had hij dan 55 % in handen. Dat zijn de cijfers.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Mijnheer de voorzitter, ik wil even terugkomen op het advies van de FSMA.

Mijnheer Coene, de vorige keer al vroeg ik of de beslissing tot toekenning van de banklicentie unaniem is gebeurd. U hebt daar bevestigend op geantwoord. Het advies van de FSMA moet over twee zaken gaan: ten eerste, het passend karakter van de organisatie van de kredietinstelling, dat gaat dan over het integriteitbeleid; ten tweede, de professionele betrouwbaarheid van de kandidaat-bestuurders.

In de *slides* die u ons bezorgd hebt wordt er over het eerste aspect niet gesproken. Misschien dat u dat kunt toelichten. Ik neem aan dat dit in orde zal zijn. Over het tweede aspect, de professionele betrouwbaarheid, lees ik in uw *slides* — het is misschien de gebruikelijke formulering maar ik wil het u wel even voorleggen — het volgende: “Het advies van de FSMA waarin zij aangaf dat op grond van de elementen waarover zij beschikte niet kon worden gesteld dat de kandidaat-bestuurders niet over de vereiste professionele betrouwbaarheid beschikten.” Het is een beetje een rare formulering vind ik, met twee keer het woord “niet”. Het komt mij voor dat het gemakkelijker zou zijn dat zij zouden zeggen dat zij beschikken over de nodige professionaliteit. Hier wordt echter gezegd “dat het niet niet zo is”. Misschien is dat de gebruikelijke formulering. Kunt u dat verduidelijken?

Ik heb eveneens begrepen — ik moet opnieuw verwijzen naar wat ik daarover in de pers gelezen heb — dat een directielid van de FSMA zich op dat ogenblik nog altijd tegen de toekenning van de banklicentie keerde. Een zekere Rudi Bonte, die dat ook in de pers verklaarde. Kunt u uitleggen waarom dat advies niet unaniem gedragen werd door de FSMA? Waarom was dat ene directielid — misschien waren er meer, ik weet het niet — toch nog tegen het geven van de

banklicentie?

Luc Coene: Ik dacht dat ik daarstraks al op enkele van die elementen geantwoord had. De professionele betrouwbaarheid is klaar en duidelijk. De formulering in de brief van de FSMA is de gebruikelijke formulering, ook al staat er een dubbele negatie in.

Het eerste aspect, *fit*, gaat niet over de passende organisatie, maar over de vraag of betrokkene beschikt over de kennis om de functie uit te oefenen die hij moet uitoefenen. Zowel ad personam als voor de groep in haar geheel wordt gevraagd of er een voldoende spreiding is van de nodige kennis om in de groep te kunnen functioneren. Op dat gebied is er duidelijk geen negatief advies verleend door de FSMA.

Ik denk dat er over het probleem van de heer Bonte een misverstand bestaat. De heer Bonte was op dat ogenblik geen lid meer van de FSMA. Bij de overdracht van het prudentieel toezicht is hij overgestapt van de CBFA naar de Nationale Bank. Hij was daar geen lid van het directiecomité, maar had wel een soort adviseursfunctie voor het directiecomité. De heer Bonte nam aan de besluitvorming echter niet deel, maar heeft wel laten weten dat hij problemen had met die beslissing. Dat is alles.

(...): (...)

De **voorzitter:** Ik weet niet of dat erin staat, maar misschien kan dat wel toegevoegd worden.

Mijnheer de gouverneur, u had beloofd, als er dienaangaande vragen zouden zijn, dat u die elementen aan het dossier zou toevoegen. Die vraag maakt daar waarschijnlijk deel van uit.

Jan Smets: Sta mij toe om even aan te vullen om geen misverstand te laten bestaan.

De heer Bonte was wel directielid bij de CBFA, de voorloper van de FSMA. Als dusdanig besliste hij natuurlijk wel mee over de afwijzing van het eerste dossier. Ik weet het niet, maar ik kan aannemen dat hij zich daarover heeft uitgesproken, wanneer hij hier wordt geciteerd, maar ik kan natuurlijk niet in zijn plaats weten wat hij bedoeld heeft.

In de Nationale Bank, zoals de heer Coene zonet zei, was de heer Bonte geen lid meer van het directiecomité, maar droeg hij het statuut van bijzonder mandataris, bijzonder medewerker, omdat hij natuurlijk een buitengewoon grote deskundigheid had in termen van prudentieel

CRIV 54 O002

21/09/2016

11

toezicht. Ik heb heel veel met de heer Bonte samengewerkt. Zelf heb ik in ieder geval geen herinneringen aan het feit dat hij zware bedenkingen zou hebben gehad bij onze beslissing over het tweede dossier, dus ik laat dat in het midden.

Mijnheer de voorzitter, eerlijk gezegd, wat volgens mij van belang is, is hoe de instellingen hebben beslist.

De CBFA heeft een beslissing genomen op een legitieme wijze, op grond van argumenten waarvan wij vandaag zeggen dat ze legitiem waren, ondubbelzinnig. De Nationale Bank heeft, tussen haakjes, met unanimiteit, als instelling, als toezichthouder, positief beslist over het tweede dossier voor de opstart.

Ik zou zeggen, wanneer wij hier komen getuigen dan is dat in hoofde van onze functie als leider van die instelling om de acties van onze instelling te verantwoorden. Ik denk dus dat overwegingen over persoonlijke opinies, als ik het mij mag permitteren, zeker als dat opinies zouden zijn van anderen dan degenen die hebben bijgedragen tot de besluitvorming, eigenlijk niet echt relevant zijn. De instelling heeft beslist, zoals elk bedrijf normaal tot besluitvorming komt, na interne discussie, na veel gedachtewisseling en in dit geval zelfs met de grootst mogelijke consensus.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, ik wil de twee heren danken voor de toelichting.

U zegt, omtrent de normale, gangbare omschrijving in het advies van de FSMA, dat twee keer negatief, positief is. Dat werd dan gevolgd. U zei vanochtend tijdens de eerdere uiteenzetting, dat de voorgeschiedenis rond *fit and proper* u niet bekend was. Er was geen veroordeling, dus ook geen rechtszaak en kon men ook niet in die richting afgaan op een aantal zaken.

Mijn vraag is de volgende.

Op het moment van de overname — godzijdank bestaat internet en bestaan er archieven — was de overname al omstreden. Een niet-bank die een bank overneemt. Men zat in volle nasleep van de bankencrisis. U had toen de handen vol, dat weet ik. Wij waren hier toen in de Parlementen ook bezig met de grootbanken enzovoort. Nu wordt het interessant. De FSMA verwijst niet naar de reputatie van de belangrijkste persoon — de heer Van Biesen heeft het daarmee ook al gezegd — die interesse toonde in de overname van die bank.

Waren er anderen, waren er geen anderen? Dat was toen het debat, dat is nu het debat. De heer Piqueur toonde dus interesse. Van zijn financieel verleden, waarnaar op dat moment in de pers al verwezen wordt, zegt u dat er geen gerechtelijke feiten zijn en dat u daar dus niet kunt op afgaan en u voegt eraan toe dat de FSMA u eigenlijk op geen enkele manier heeft gewezen op die reputatie. Dan overvalt mij een beetje het gevoel dat zij het niet hebben gezegd. Ik denk dat het de heer Smets was die deze voormiddag verwees naar andere instellingen die mee betrokken waren en die daarop ook geen allusie hebben gemaakt. Het was dus een context waarin geen van hen u signalen gaf en waarin u ervan uitging, vermits u geen signalen kreeg, dat de heer Piqueur *fit and proper* was.

Is daar heel actief naar gevraagd? Is er vanuit de Nationale Bank zelf onderzoek gedaan? Of was op dat moment de verwachting dat men eerst signalen moest krijgen, om dan daarmee aan de slag te gaan?

U zei daarnet dat de *fit-and-proper*beoordeling uitgebreid moet worden. Gaan er misschien zaken door de mazen van het net? *Don't ask, don't tell?* Misschien werd er in de pers wel allusie gemaakt op een bepaalde reputatie, maar werd er formeel niets mee gedaan?

In de circulaire van de Nationale Bank zelf van anderhalf jaar later wordt er heel duidelijk gezegd dat er voor de *fit-and-proper*beoordeling geen schuld moet zijn. Er moet daarvoor veel breder worden gekeken naar deskundigheid en operationaliteit. Wat daarin staat, pas ik nu even toe op de redenering die gebruikt werd op het moment van de overname van de bank. Anderhalf jaar later wordt in de circulaire gezegd dat er breder moet worden gekeken dan puur gerechtelijk.

Is dat ook gebeurd op het moment van de overname? Is er toen breder gekeken? Wie moest aan wie die informatie geven? Is er al dan niet een onderzoek gebeurd? Wij bevonden ons op dat ogenblik in een heel precieze situatie. In de artikels van 10 november 2011 wordt geschreven over omstreden overnames. Er wordt verwezen naar het verleden. Het moet mij van het hart en het lijkt mij vreemd dat dit ontgaan is aan degenen die daarover moesten praten.

De analyse was dus dat op dat ogenblik aan de *fit-and-proper*voorwaarden werd voldaan. Ik kan mij niet van de indruk ontdoen dat een aantal mensen niet heel formeel een aantal zaken aangaf en dat

12

21/09/2016

CRIV 54 0002

er ook niet heel expliciet naar gevraagd werd.

Klopt die indruk of niet? Die zaak wil ik vandaag uitgeklaard zien, te meer er anderhalf jaar later een circulaire kwam in een geest die ik ook zou verwachten op het moment van zo'n overname. Er werden toen al vragen gesteld bij de overname. Het ging namelijk om een niet-bank die een bank overnam, in volle bankencrisis. Er waren ook duidelijk vragen rond de solvabiliteit en liquiditeit. Er moest aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. Er konden vragen gesteld worden bij de deskundigheid.

Ik stel die vraag heel expliciet voor het moment van de overname, omdat er continu gemorreld en geprutst werd in de jaren daarna, wat de vraag over de deskundigheid betreft. De heer Verwilt werd aangetrokken en moest weer vertrekken, wegens een ander dossier in een andere bank. Sta mij toe de vraag te stellen of er formeel, dan wel heel breed, op die vraag over *fit and proper* is ingegaan, naar de geest, dan wel naar de letter. In dit dossier vind ik dat een belangrijk gegeven.

Luc Coene: Mevrouw Almaci, kranten en internet zijn niet meteen de meest betrouwbare bronnen van informatie. Wij kunnen daar als administratieve instantie moeilijk op afgaan. Die elementen zijn geen vaststaande elementen. Het is dus bijzonder moeilijk. Bovendien, op het moment van de overname hadden wij te doen met de wetgeving zoals die op dat ogenblik bestond. Dat ondertussen het denken evolueerde, is één zaak, maar zolang de wetgeving het niet toeliet, hadden wij geen been om op te staan om te zeggen: wij zullen andere elementen meenemen in het verhaal.

Er moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen deskundigheid, het *fit* zijn, en geloofwaardigheid, betrouwbaarheid, het *proper* zijn. In het geval van de heer Verwilt, waarnaar u verwijst, was er inderdaad een probleem. Er was een zaak hangend bij de FSMA over zijn rol in de Fortiszaak. Daar is duidelijk op gewezen en er is duidelijk geacteerd dat zijn betrouwbaarheid voorwaardelijk was, zolang hij in die zaak niet veroordeeld werd. De heer Verwilt heeft dat aanvaard. Hij heeft in een brief bevestigd dat hij zich vanaf het ogenblik dat hij in die zaak veroordeeld zou worden, onmiddellijk zou terugtrekken als voorzitter van de raad van bestuur.

Ik meen dat de zaken duidelijk geëvolueerd zijn.

Voor de rest, het blijft een heel moeilijke

aangelegenheid, want het gaat tenslotte over de vraag of toezichhouders in de plaats kunnen treden van rechters. Daar komt het uiteindelijk op neer.

Dat is een bijzonder moeilijk verhaal. Wij kunnen alleen afgaan op zaken die in de wet bepaald zijn en die feitelijk vastgesteld worden. Daaraan kunnen wij een bepaalde conclusie vastknopen. Het is heel moeilijk voor een toezichhouder interpretaties te maken, want dan gaan wij onze bevoegdheid duidelijk te buiten. Dan wordt het bijzonder moeilijk.

Nu, de wet is verscherpt. Men heeft nu al duidelijk bepaald dat als er duidelijke aanwijzingen zijn, die gebruikt kunnen worden om de betrouwbaarheid uiteindelijk niet goed te keuren. Maar het blijft een moeilijk verhaal, in elke omstandigheid, aan te tonen dat er effectief fouten gemaakt zijn of dat er geen fouten gemaakt zijn. Daar blijft het uiteindelijk altijd om draaien: wie moet vaststellen of er fouten begaan zijn; wie kan dat vaststellen en wie niet.

Ik vermoed dat Jan daar ook nog iets over zal zeggen.

Jan Smets: Daar kan ik het volgende bij aanvullen.

Wij kunnen natuurlijk geen beleid voeren op grond van impressies of van geruchten. Wij moeten oordelen op grond van objectieve elementen.

Inzake het properaspect bevragen wij in het huidig regime de gerechtelijke autoriteiten, waarbij wij willen nagaan of de gerechtelijke autoriteiten ons kennis wil geven van bepaalde dingen die het properkarakter van een kandidaat-bestuurder of een effectieve bestuurder in het gedrang zouden kunnen brengen. Als het parket geen aanwijzingen heeft, zoals natuurlijk in de meerderheid van de situaties het geval is, krijgen wij de melding dat er geen aanwijzingen zijn. Daaruit volgt de bevestiging van het properkarakter. Het lijkt enigszins op een bewijs van goed gedrag en zeden dat bij het gemeentehuis toegekend kan worden aan wie geen misdrijven heeft gepleegd. U krijgt geen bewijs van goed gedrag en zeden op basis van een globaal assessment over de morele kwaliteiten van iemand, want dat valt niet in een administratief proces te vatten. Dat resulteert bijgevolg in de gebruikelijke formulering door de FSMA met een dubbele negatie om redenen die ik zonet heb aangevoerd, namelijk dat de FSMA in voorkomend geval, wetende dat zij zelf een appreciatie gedaan had in het kader van het

CRIV 54 O002

21/09/2016

13

eerste licentiedossier naar aanleiding van het dossier-Ascona, dat er geen aanwijzingen waren om de betrokkenen niet *fit and proper* te verklaren. Dat is een objectieve vaststelling. Die objectieve vaststelling wordt natuurlijk meegenomen in onze eigen appreciatie, waar voor het overige ook geen elementen aanwezig waren die een en ander inzake het properaspect tegenspreken. Er kan natuurlijk niet geoordeeld worden op basis van reputatie of geruchten; dat is zoals het verloopt. Dat is wat ik bedoelde met *track record* voor het verleden en zo verloopt het ook in de huidige situaties.

Wat ik aan het einde gesuggereerd heb als een soort reflectie, slaat op mogelijke toekomstige bepalingen. Ipso facto zeg ik daarmee dat het niet in het regime van het verleden zit. Wij hebben dat dus niet gedaan in 2011. Wij hebben met de bestuurders van Optima noch met de bestuurders van alle andere banken in België diepgaande psychologische gesprekken gevoerd om het moreel vermogen te meten in het leiden van een belangrijke instelling.

Ik heb dus een suggestie geformuleerd, maar daarbij geef ik toe dat ik zelf nog voor een stuk met de vraag zit hoe een en ander geconcretiseerd kan worden. Misschien moeten wij dienaangaande lering trekken uit andere landen. Mijn reflectie zou zijn om eens te bekijken hoe het verloopt op plaatsen waar het goed werkt, welke instrumenten daarbij gehanteerd worden en om dat te bekijken voor een nog meer operationeel systeem in de toekomst. Nooit heb ik echter gezegd of geïnsinueerd dat dit had moeten gebeuren, maar niet is gebeurd. Zeker niet.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Bedankt voor de verduidelijking, die volgens mij zeer belangrijk is. Ik denk dat het voortschrijdend inzicht ook al in de circulaire staat.

Mijnheer Coene, u zegt dat u niet in de plaats van een rechter kunt treden, maar de circulaire zegt zeer duidelijk dat in de praktijk de toezichthouder zal afgaan op signalen die twijfel zaaien en er volgt een hele opsomming. Die signalen kunnen zeer divers zijn.

Die circulaire is zeer belangrijk, want zeer snel na de overname kwamen er signalen naar boven volgens dewelke de zaakvoerder of het hoofd van de raad van bestuur het niet zo nauw nam met een aantal adviezen van de Nationale Bank, met name inzake de dividenden, die toch zeer snel terug op gang kwamen en waarover zeer duidelijk geadviseerd werd dat er een andere richting

uitgegaan moest worden. Enkele van de gemaakte afspraken beoogden zeer specifiek een organisatorische versterking van de bank.

Vanmorgen hebben jullie terecht gezegd dat de *sense of urgency* er niet was. Er kwamen wel zeer snel signalen die erop wezen dat het de tegenovergestelde richting uitging ten opzichte van de evolutie die vanuit de Nationale Bank verwacht werd. Die signalen konden wel vragen oproepen inzake de fit-and-propersituatie van enkele leden van de raad van bestuur. Dat is mijn evaluatie; daar wil ik u niet aan binden. Het is wel opvallend. Bij de overname hebben jullie namelijk vereisten vooropgesteld, maar de snelheid waarmee die al dan niet werden uitgevoerd of ertegenin werd gegaan, is een belangrijk signaal in de evaluatie van de *fit and proper*.

De **voorzitter**: In het eerste thema komen we nu aan de laatste vragen, de vragen van het cdH.

Benoît Dispa (cdH): Monsieur le président, j'avais posé trois questions. J'étais donc déjà au-delà des limites de la jurisprudence Dewael. Je ne voudrais donc pas abuser davantage.

De **voorzitter**: Wij gaan door tot 17 u 00.

Ik stel voor dat wij een uur aan het eerste hoofdstuk, een uur aan het tweede hoofdstuk en een uur aan het derde hoofdstuk besteden. Er zullen in de toekomst nog heel wat vragen komen. Voor een eerste ontmoeting beperken wij ons echter best tot die ronde.

Namens de N-VA spreekt de heer Dedecker voor het deel over de uitvoering van het bedrijfsmodel tot de periode van het faillissement

Peter Dedecker (N-VA): Mijnheer de voorzitter, ik heb een kleine vraag.

Waren de deposito's, eerst bij Ethias Bank en later bij Optima Bank, een rechtstreeks model, zijnde het betrokken bedrijf dat rechtstreeks het cliënteel aanspreekt, of deed men ook hier en daar een beroep op zelfstandige tussenpersonen, die deposito's of kredietdossiers aanbrachten tegen een commissievergoeding? Hebt u daar een concreet zicht op?

Was dat ook het geval voor de deposito's die bij de openbare besturen zijn aangetrokken? Werd dat rechtstreeks gedaan of werd ook daar gebruikgemaakt van tussenpersonen die tegen een commissievergoeding werkten? Wat impliceert dat voor de verantwoordelijkheden ter

14

21/09/2016

CRIV 54 0002

zake?

Jan Smets: Mijnheer de voorzitter, mijnheer Dedecker, dat is een goede vraag.

Ik zou het antwoord echter willen reserveren want ik wil u niets verkeerd zeggen. Ik ben niet zeker dat er geen enkele tussenpersoon bij betrokken was. Ik kan u het antwoord echter wel beloven. Ik denk dat de meeste depositowerving rechtstreeks gebeurde. Of er marginaal is gewerkt, zegt mij niets. Het a priori antwoord dat ik zou geven, is dat de depositowerving rechtstreeks gebeurde.

Ik wil een en ander echter even checken met de medewerkers van de bank, indien u dat wil en indien u mij de tijd geeft, om na te gaan of mijn antwoord voor 100 % klopt.

Peter Dedecker (N-VA): Graag. Ik heb een aantal indicaties in die richting.

Jan Smets: Hebt u die ook voor de openbare besturen? U stelde immers de vraag.

Peter Dedecker (N-VA): Het zou inderdaad kunnen dat de deposito's op die manier zijn aangebracht.

Jan Smets: Ik zal een en ander verifiëren.

Frédéric Daerden (PS): Monsieur le président, pour faciliter les choses, je pose mes deux questions l'une à la suite de l'autre.

Si j'ai bien compris, dès le départ du plan d'entreprise et de l'acceptation, il y avait une demande de la Banque nationale de scinder la branche immobilière de la branche bancaire pure. Pourquoi cette demande? Cela représentait-il un risque particulier? Si j'ai bien compris, cela n'a été fait que tardivement ou cela n'a pas été fait réellement. Cela a-t-il causé un préjudice? C'est une première question liée à l'aspect "branche immobilière".

Ma deuxième question concerne la rupture de confiance que vous identifiez en 2016 à la suite de l'inspection sur place et la découverte de certaines irrégularités. Découvre-t-on les irrégularités à ce moment-là parce qu'elles ont eu lieu à ce moment-là? Ou bien est-ce dû au fait qu'on va sur place à ce moment-là? Le réviseur d'entreprise qui, lui, est là en permanence n'a-t-il pas un rôle pour identifier les éventuelles irrégularités et les communiquer à la Banque nationale?

Jan Smets: Si vous le permettez, je vais

commencer par la deuxième question car la réponse sera, je pense, un peu plus brève.

Votre question porte là évidemment sur des irrégularités et la manière dont elles ont été découvertes. Je pense qu'on est là en plein dans le dossier confidentiel. Je peux vous dire que je pense que toute la réponse à votre question se trouvera dans le dossier. Vous allez la trouver mais je ne peux pas y référer ici, tout en disant effectivement, comme vous le dites, que le réviseur a un rôle à jouer et, en l'occurrence, il a joué un rôle. Mais, voilà, je vais me limiter à cela.

Je suis évidemment à votre disposition lors d'une occasion prochaine. Monsieur le président, monsieur le commissaire, lisez ou prenez connaissance du dossier que vous allez recevoir ou que vous pourrez consulter. Voilà ma réponse à cette question.

Eu égard à la première question, il convient de clarifier les choses. Optima, avant de devenir banque, était active à la fois dans l'activité de planning financier et dans l'activité de promotion immobilière. Pourquoi? Parce que l'avis financier développé résultait généralement en un avis de placement, d'investissement, dans un immeuble, la plupart du temps des appartements construits par des promoteurs et vendus par Optima Financial Planners sur la base de commissions.

Quelle a été notre vision en la matière? En fait, c'est le respect de l'autonomie de la fonction bancaire. C'est donc un principe prudentiel qui vise à éviter des conflits d'intérêts dans des groupes qui déploient des activités bancaires et des activités financières. Quel est le risque? Que si vous mêlez l'activité bancaire avec une activité immobilière ou industrielle, etc., il peut y avoir pression dans l'aile banque pour accorder du crédit à l'aile économie réelle, immobilière par exemple. Cela risque évidemment de mettre en péril la santé de la bonne gestion bancaire.

Si je traduis cela à la situation d'Optima, il est évident que l'objectif ne pouvait pas être l'utilisation de dépôts collectés dans le public pour financer de façon massive cette activité immobilière. C'est pour cette raison que la Banque nationale a demandé cette séparation de la promotion et a dit: "Le financement de l'épargne pour des projets immobiliers, autrement dit l'octroi de crédits, est problématique".

Par ailleurs, Optima Global Estate avait des contrats avec des promoteurs immobiliers et recevait une commission sur le prix de vente d'un

CRIV 54 O002

21/09/2016

15

appartement; cette commission était cédée pour une bonne part à Optima Banque si le client était apporté par Optima Banque, disons par les canaux de vente d'Optima Banque.

Parce que cela faisait partie de son *business model*, son modèle d'entreprise. Au moment de la vente, et cela ne posait pas en soi de problème, naissait alors une créance sur Optima Global Estate, à concurrence évidemment de la commission - une commission, il y a toujours un décalage -, qui n'était payée qu'au fur et à mesure de la progression des travaux de construction.

Ce décalage occasionne des créances de la banque sur Optima Global Estate. Et les créances que vous voyez, en fait, dans la comptabilité de Optima Banque, presque exclusivement se rapportent à cela, donc pas à des crédits, quelque chose qu'on n'aime pas, pour les raisons que j'ai évoquées, mais parce que ces créances étaient, je dirais, le produit naturel du modèle de gestion.

Alors, qu'est-ce qu'on a fait? On a, dans un premier stade, essayé d'opérer une séparation fonctionnelle. Comment? Par la vente des activités immobilières de Optima Financial Planners à Optima Global Invest. Et cela a été fait fin 2011, déjà. Donc en fait, dès ce moment-là, vous pouviez dire que vous aviez une situation où clairement déjà à ce moment-là, donc pas plus tard, la promotion immobilière était chez Optima Global Invest et Optima Banque recevant donc une commission d'Optima Global Invest lors de la vente.

Cela déjà, je pense honnêtement, répondait à notre préoccupation. Pourquoi? Parce qu'en fait, on pouvait considérer que la banque était déjà protégée contre ce risque de financement de crédit. Et on pouvait évidemment, par ailleurs, observer clairement quelle était la créance d'Optima Bank sur OGI.

Maintenant, on peut dire, effectivement, et on l'a dit, que c'était une situation encore un peu intermédiaire, pas encore idéale, dans la mesure où les deux entités dont je vous parle - et où donc la promotion immobilière, je le répète, était clairement séparée de la banque - avaient encore la même mère, et donc faisaient partie encore du même groupe.

Donc, on pouvait considérer à ce moment-là que l'autonomie bancaire était toujours quelque peu menacée et qu'il était toujours possible qu'il y ait une pression sur la banque, par le biais du groupe, d'accorder du crédit à l'autre fille. C'est

bien pour cela qu'on a continué à opérer "direction indépendance", Optima Global Invest, sans mère commune. C'est l'étape qui a été réalisée avec retard, un an plus tard, fin 2012, par une restructuration qui sera expliquée dans le dossier complet et par laquelle Optima Global Invest et quelques autres sociétés faisant partie du groupe et actives dans l'immobilier ont fusionné en Optima Global Estate. Optima Group a en fait vendu ses actions dans Optima Global Estate à d'autres firmes, dont Global Investment NV. C'est à ce moment-là qu'on a effectivement consacré la séparation fonctionnelle qui avait déjà été réalisée fin 2011 par une séparation capitalistique ou sociétale. À ce moment-là, je pense que les choses, de ce point de vue-là, avaient été réglées.

C'est l'historique, avec les différents schémas qui se sont succédé en termes de structure de groupe. Cela se trouvera dans le dossier.

Frédéric Daerden (PS): Monsieur Smets, je vous remercie pour votre réponse.

Si j'ai bien compris, à partir de fin 2012, on peut considérer qu'il y a un cloisonnement total et que, dès lors, les dépôts dans la banque n'ont pas financé les promotions, ni directement, ni indirectement via un actionnaire commun.

Jan Smets: En gros, oui.

Évidemment il y avait quand même la créance dont je parle, la créance en vertu de ce décalage. C'était une créance, selon la conjoncture, qui fluctuait quand même entre une dizaine et une vingtaine de millions. Je dirais que cette créance représente des recettes futures liées à la commission perçue par Optima Banque qui faisait partie de façon essentielle de son modèle d'entreprise.

Et à côté de cela, je peux dire, bon, je n'ai pas les chiffres en tête, mais qu'en tout cas les crédits, les vrais crédits, si je peux dire, étaient revenus à un niveau en tout cas très, très bas.

Gautier Calomne (MR): En octobre 2014, la BNB a donc procédé à une nouvelle évaluation, et c'est à ce moment-là qu'elle a interdit à la banque d'octroyer des crédits, et elle a aussi demandé l'arrêt de nouvelles épargnes par le biais de comptes épargne et de comptes à terme. Ensuite, en 2015, on a pu voir que la banque Optima n'a pas respecté toutes les interdictions qui avaient été imposées par la BNB. Donc j'aurais voulu savoir quelles avaient été les conséquences, à ce moment-là par rapport au comité de direction et

16

21/09/2016

CRIV 54 0002

aux administrateurs, et s'il y avait eu des sanctions qui avaient déjà été prises par rapport à ces différents manquements.

Ensuite, si vous me le permettez, il est aussi apparu qu'Optima proposait des dépôts à terme à des pouvoirs locaux, communes, CPAS ou associations sans but lucratif. Est-ce que vous pouvez nous communiquer ces administrations, si vous en avez connaissance? Étant donné qu'ils ne sont pas éligibles au fonds de garantie, c'est le curateur qui devra en décider. Je pense que cela sera peut-être intéressant aussi de pouvoir l'entendre, pour la suite de nos travaux. Mais j'aurais voulu savoir si, à votre niveau, vous avez des informations à ce sujet, et si vous pouviez nous les communiquer.

Je vous remercie.

Jan Smets: Il est clair qu'effectivement, c'est à partir d'octobre 2014, en fait, que la banque a demandé l'arrêt d'attrait de nouvelles épargnes. Avant, il y avait encore une grosse épargne et donc, comme je l'ai dit dans l'introduction, les dépôts d'épargne ont été remboursés graduellement, dans des phases, et moyennant, dans certains cas, notre autorisation pour, justement, réaliser ce désengagement graduel et ordonné qui, finalement, je pense, quand même, a payé.

À cette interdiction, il y a eu une exception, une seule, à laquelle je me suis référé aussi. Effectivement, en août 2015, Optima Banque a demandé, pour, quand même, je dirais, s'assurer d'un financement temporaire, notamment servant aux créances qui allaient peut-être rester plus longtemps, à collecter un montant limité de financements pour faire face à des besoins de liquidités temporaires, parce qu'il est assez difficile, aussi, de faire marcher la décréue des actifs et des passifs.

À ce moment-là, effectivement, la Banque nationale a donné son accord pour collecter un financement pour maximum 20 millions, mais exclusivement auprès de contreparties professionnelles. C'est ce que j'ai dit ce matin.

La lettre que vous allez retrouver dans le dossier fait état des conditions assorties à ce financement, c'est-à-dire: parties professionnelles, conditions de prix proches du financement en question, etc.

Il est vrai que, dans les derniers mois de l'année, à la suite d'un rapportage sur la liquidité, on a dû

constater qu'Optima avait collecté un financement... Je ne peux pas entrer dans le détail sur les différents déposants parce que cela révélerait leur identité – et je ne peux pas le faire pour des raisons de confidentialité. Il est vrai qu'il y a eu un montant de près de 10 millions qui a été collecté auprès, notamment, de collectivités locales - enfin, surtout, je pense - et de CPAS; alors qu'il était clair, à notre avis, que ces entités ne pouvaient pas être considérées comme des parties professionnelles.

Je ne dis pas que les communes ne sont pas des entités opérant de façon professionnelle, mais elles ne sont pas professionnelles dans le sens où elles disposeraient de l'expertise financière, d'une expertise en termes d'investissements de placements, pour pouvoir juger des conditions d'un dépôt, de sa conformité au marché et pour voir si le prix est plus élevé que ce que l'on observe sur le marché. J'ai dit qu'en principe, par "partie professionnelle", on vise clairement des banques, des compagnies d'assurance, vraiment des institutionnels. En général, par exemple, on demande aussi... Enfin, il est très courant qu'on demande la correspondance avec l'autorité prudentielle. Donc, on ne pouvait pas s'attendre à tout cela dans le cadre de communes.

C'est à ce moment-là qu'on est intervenu en faisant savoir que des transactions pareilles ne correspondaient pas au financement auprès de parties, de partenaires, de correspondants professionnels. À partir de là, on a interdit tout nouveau financement. On a fait en sorte que même jusqu'au printemps 2016, les transactions envisagées par Optima Banque n'ont pas eu lieu. Il est vrai que c'était quelque chose de nature à renforcer l'opinion déjà établie dès 2014 que l'activité bancaire ne devait plus être entreprise par cette institution. Mais cela n'a pas donné lieu *pari passu* à un remplacement d'administrateurs ou de dirigeants. Comme je l'ai dit, on était dans un scénario de *wind-down* ordonné, qui s'opérait bien et qu'on n'a pas voulu perturber à ce moment-là, comme plus tard, et en vérité jusqu'avant les événements qui ont suscité la faillite. On était dans un mouvement de continuité. Continuité de l'activité bancaire d'abord et de *wind-down* ensuite.

En fait, c'est aussi cette continuité qui explique que nous... La question se pose ou est implicite: la raison pour laquelle on n'a pas imposé ou demandé le remboursement de ces dépôts? Si nous l'avions fait ou si nous avions rendu cette interdiction publique, ou les deux, je pense que la Banque nationale aurait été source d'un élément

CRIV 54 O002

21/09/2016

17

de discontinuité, en vérité. Alors qu'à ce moment-là, et encore pendant des mois plus tard, encore une fois, notre idée, notre conviction, comme celle de la banque d'ailleurs, était celle d'une continuité, continuité en faisant disparaître l'activité bancaire et en poursuivant une activité de société de bourse. Donc, nous avons estimé ne pas pouvoir ou devoir donner de signal – qui serait rapidement devenu public je pense – de discontinuité dans ce déroulement qui se passait bien.

Voilà, c'est l'explication honnête que je vous donne, je n'en ai pas d'autre. Mais encore une fois, elle s'inspire de la confiance que nous avions et que nous aurions dû pouvoir garder jusqu'à la fin dans un processus de continuité de *wind-down*.

Encore une fois, au risque de me répéter, si alors, des mois plus tard, même après la découverte des irrégularités et même dans la période qu'un commissaire spécial avait été désigné, si même jusqu'à ce moment-là, il n'y avait pas eu la précipitation des événements dont l'origine fondamentale se trouve dans cette perte de confiance – ça, il faut bien l'avouer –, je pense qu'effectivement, ces dépôts auraient dû ou auraient pu être remboursés. Mais voilà, ce n'est pas le cas.

Pour l'autre partie de la question – quelle sera la perte qui en résulte? –, je ne sais pas. Pour cela, il faut effectivement interroger les curateurs.

Du moment qu'une banque fait faillite, elle n'existe plus. Et donc, il n'y a plus de banque sous notre surveillance, il n'y a plus de rapportage auprès de la Banque nationale. Nous apprenons, comme vous, la situation intermédiaire établie par les curateurs. En l'occurrence, les dépôts en question ne sont pas garantis, ils n'ont pas de privilège comme les dépôts jusqu'à 100 000 euros. Il reste toujours, évidemment, la possibilité que ... - mais cela dépend de la conclusion des curateurs; n'étant pas au courant, je ne peux pas anticiper, encore une fois sauf ce que j'ai appris à la dernière conférence de presse qu'ils ont tenue - ... il reste toujours la possibilité qu'une partie de la perte de ces communes soit évitée s'il reste effectivement suffisamment d'actifs à réaliser au-delà des actifs qui, de façon prioritaire, doivent servir au passif social et au remboursement des dépôts jusqu'à 100 000 euros.

Voilà, c'est ce que je peux vous dire aujourd'hui.

De **voorzitter**: Ik dank u.

Het is ook een belangrijk punt in de pers vandaag:

de Nationale Bank onder vuur.

Wij hebben hier nu een uitleg gekregen over die zaak. Wij zullen daar wellicht later nog op terugkomen, maar de vraag blijft natuurlijk waarom de gemeenten niet geïnformeerd waren over het feit dat Optima Bank alleen maar bij professionelen middelen kon verzamelen en dat Optima Bank niet mocht gaan werven bij de gemeenten, de lokale besturen, en de non-profit. Dat was dus een probleem van informatie, maar u hebt ook een duidelijke uitleg gegeven over de continuïteit, want het zou kunnen dat, als men dat zou terugvorderen, discontinuïteit enzovoort...

Ik denk dat wij toch nog verder zullen ingaan op dat punt in de commissie.

Gautier Calomne (MR): Très brièvement, parce que vous venez de l'évoquer aussi, monsieur le président. Monsieur Smets, je voulais vous remercier pour votre réponse complète.

Mais donc, si je comprends bien, et je pense que c'est votre propos aussi, monsieur le président, constatant le non-respect de ces conditions et spécifiquement celui du fait qu'on n'avait pas contacté les correspondants professionnels tels qu'ils avaient été demandés par la BNB, vous avez pris un certain nombre de mesures. Vous les avez évoquées à l'instant.

Mais vous n'avez pas pris de dispositions spécifiques par rapport aux administrateurs, si j'ai bien compris, parce qu'il fallait maintenir la confiance et la continuité. Donc, ma question est toute simple, on peut y répondre par oui ou par non: n'y a-t-il eu aucune sanction par rapport aux administrateurs et aux membres des comités de direction suite à ce manquement qui a été constaté?

Jan Smets: Directement lié à cela, non.

Gautier Calomne (MR): Merci.

Veli Yüksel (CD&V): Mijnheer de voorzitter, wat mij zo intrigeert in de activiteiten van Optima Bank, zijn de premiumspaarrekeningen, met een intrestvoet van 3,75 %. Daar is tijdens de vorige vergadering ook over gesproken. De vraag is natuurlijk of dat marktconform was. Ging er toen bij u geen knipperlicht branden, want 3,75 lijkt mij aan de hoge kant, zeker in de nasleep van de financiële crisis en de bankencrisis.

Ten tweede, is de impact van die 3,75 % intrest voldoende onderzocht in het kader van de

18

21/09/2016

CRIV 54 O002

rendabiliteit van Optima Bank? Voor de volledigheid, wat was de gemiddelde intrestvoet in die periode bij de andere banken?

Jan Smets: Ik ken de gemiddelde intrestvoet niet van buiten, maar hij zal alleszins een stuk lager zijn geweest dan 3,75 %. Optima kon dat, want de prijsvorming in een markteconomie is in principe vrij en er is geen regulering van rentetarieven of kredietarieven, met andere woorden de tarieven van spaardepots, debietarieven, hypothecaire leningen. Elke bank of financiële instelling bepaalt – het is in december 2013, niet 2014 – haar marktpositie zelf op grond van haar eigen bedrijfsmodel. U ziet ook dat het legio is dat banken ook nu verschillende spaarrendementen aanbieden op verschillende soortgelijke producten, bijvoorbeeld omdat het de reflectie is van verschillen in kostenstructuren.

Terugkerend naar het geval van Optima, is het echter waar dat die beslissing, waarin wij uiteraard niet geïntervenieerd hebben, bij ons inderdaad een knipperlicht heeft laten branden, in die zin dat wij van oordeel waren – wij hebben dat ook aan Optima gecommuniceerd – dat dit een zeer hoog rendement was.

Daarna is dan gebleken dat de verhoopde collecte van middelen die men daarmee zou realiseren en die, als ik mij niet vergis, in de orde grootte 30 tot 60 miljoen was, in de praktijk een veelvoud daarvan is geweest. U ziet dat trouwens ook in een van de *slides*, die ik heb getoond in de commissie voor de Financiën: de deposito's waren gestaag gedaald om op een bepaald moment weer te gaan stijgen. Anderzijds, werd, zoals u terecht suggereert, de rendabiliteit van Optima Bank hierdoor bezwaard. Het waren natuurlijk spaarrekeningen die geen heel jaar dat rendement opleverden. Het was maar voor een aantal maanden, maar de trein was vertrokken. Men heeft dus op het heel belangrijke aangetrokken extra spaargeld heel hoge rentevergoedingen moeten betalen en dat heeft zeker verschillende miljoenen euro's aan rendabiliteit gekost.

Het was inderdaad een curieuze beslissing, omdat Optima Bank een liquide bank was en een eigenlijk weinig rendabele bank. Het was een beslissing die de liquiditeit, die eigenlijk goed was, nog verhoogde en de rendabiliteit, die al onder druk stond, verder dreigde te verminderen. Die beslissing heeft mee een rol gespeeld in ons *assessment* van eind 2013, begin 2014. Wij oordeelden namelijk dat bij die bank de bedrijfsorganisatie niet dermate op punt staat dat zij volwaardig in een *stand alone* kan blijven

doorgaan. Vandaar dat wij, ook op dat moment, eigenlijk het signaal hebben gegeven dat het best zou zijn dat er een externe partner kwam. Dat was niet alleen op grond daarvan, maar op grond van een aantal elementen. Die externe partner was niet alleen een welkome aanvulling met het oog op de solvabiliteit, desgevallend, maar het zou ook een welkome aanvulling zijn geweest in termen van knowhow. Dat kan ik hierover zeggen.

Veli Yüksel (CD&V): Ik heb dan nog twee bijkomende vragen voor feedback.

Kunt u op basis hiervan dan spreken van een *fit-and-proper* bedrijf? Was dat dan geen katalysator voor de bijkomende problemen die in de loop van 2014 en 2015 zijn te voorschijn gekomen? U zegt immers dat er een knipperlicht ging branden en dat u dat hebt laten weten. Was dat geen kantelmoment en een aanwijzing dat er een ernstig probleem met *fit and proper* was?

Daarnaast heb ik nog een bijkomende vraag.

Als overnameprijs werd in de toelichting bij *slide 6* – ik heb het verslag bij mij – gesproken over 49 miljoen. Daarnet sprak u over 52 miljoen. Wat is de overnameprijs die toen werd gesteld?

Luc Coene: 26 miljoen. Die 52 was bij het eerste bod bij de CBFA.

Jan Smets: Wat het andere punt betreft, begin 2014 was inderdaad een kantelmoment - ik heb dat vanmorgen ook gezegd – op grond van die observatie, maar ook van andere inzichten in het vermogen van de bank om een recurrente rendabiliteit te creëren. Die was extra onder druk gezet. In het jaar 2014 heeft de rendabiliteit van de bank hier zeer zwaar onder geleden. Dat spreekt vanzelf. Het was een kantelmoment – nogmaals, zoals ik eerder heb uitgelegd – op het vlak van het vermogen van de bank als organisatie en op het vlak van het businessmodel om gezond en rendabel en goed georganiseerd te zijn.

Het heeft inderdaad geen aanleiding gegeven tot een herziening van *fit and proper*, omdat wij daar specifieke criteria rond hebben, zoals ik al heb aangehaald. Voor ons was het ook geen sein, zoals ik eerder heb uitgelegd, om – wat misschien ook impliciet in uw vraag zit – de vergunning in te trekken, bij manier van spreken, omdat wij op dat moment nog met een zeer grote hoeveelheid deposito's te maken hadden, een hoeveelheid die nog was opgevoerd door de operatie, bijna 700 miljoen, die wij dus niet in risico konden

CRIV 54 O002

21/09/2016

19

brengen. Daarom hebben wij gezegd dat een meer fundamentele oplossing nodig is en dat wij naar een *wind down* wilden gaan.

Met de hand op het hart kan ik zeggen dat het, nogmaals, tot de ontdekking van de onregelmatigheden een verhaal was dat geslaagd is en dat de deposito's heeft teruggebracht tot een stuk onder de 100 miljoen. Men heeft dus het potentiële probleem van het sparen, dat mogelijk aan bepaalde risico's onderworpen was, van 7 tot 1 teruggebracht. Nogmaals, de afwikkeling had verder kunnen plaatsvinden, was er niet de vertrouwensbreuk geweest, die ik heb toegelicht en die uiteraard later en in het schriftelijke dossier nog veel omstandiger wordt toegelicht.

De **voorzitter**: Ik geef nu het woord aan de Open Vld.

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer de voorzitter, ik maak eerst een kleine, andere opmerking: 21 september is het begin van de herfst en niet het begin van de winter. Kunt u dat even aan de diensten zeggen, want het is hier heel warm.

Ik wil even terugkomen op het instrumentarium van de Nationale Bank bij het toezicht houden.

Nadat de banklicentie is toegekend, werden ondanks de aanbevelingen toch overtredingen vastgesteld. Men spreekt luidop over onder andere het dividendverkeer, de omzetting van achtergestelde leningen, die toch worden uitbetaald, en het ophalen van gelden bij lokale besturen. U gaat niet in op de specifieke overtredingen, die zijn vastgesteld. Die zullen wij kunnen lezen in het rapport, gelet op de specificiteit van de elementen.

Ik zou het echter graag eens hebben over het instrumentarium, waarover u als toezichthouder beschikt. Ik probeer het eenvoudiger te vertalen: u kunt eigenlijk aanbeveling na aanbeveling doen en telkens wijzen op zaken die anders moeten worden gedaan. De voorlaatste fase is dan het sturen van een commissaris, veronderstel ik, en de allerlaatste fase is het intrekken van de licentie.

Onze taak is niet alleen naar Optima te kijken. Wij moeten ook nagaan hoe wij het toezicht op onze banken kunnen verbeteren om dergelijke voorvallen te vermijden.

Over welke elementen beschikt u in het instrumentarium als u in het algemeen overtredingen vaststelt op uw aanbevelingen? Wat

kunt u doen naast het schrijven van een brief of het formuleren een nieuwe aanbeveling? Over welke mogelijkheden beschikt u op dat ogenblik? Welke elementen hebt u eventueel gebruikt in dit dossier?

Jan Smets: Er is natuurlijk een scala aan maatregelen. Zij gaan gradueel, ik spreek in generieke zin.

Ten opzichte van alle banken gaan er uiteraard brieven uit om dingen te vragen en aanbevelingen te formuleren. Zij vertrekken van het off-site toezicht op afstand. Zij kunnen vertrekken van het on-site toezicht via inspecties, die steevast worden gevolgd door rapporten waarin vaststellingen worden gedaan, waaraan systematisch een bepaalde graad van criticiteit wordt verleend. Wat natuurlijk in eerste instantie gebeurt, is dat men brieven schrijft en aanbevelingen doet, bijvoorbeeld volgend op inspectieverlagen, al of niet met bepaalde deadlines. Daar gebeurt een opvolging van. Als het nog niet helemaal in orde is, dan kan dat natuurlijk nog eens gebeuren enzovoort.

In het geval van Optima is het duidelijk dat er zeker in de eerste jaren herhaaldelijk dingen zijn geformuleerd, wat niet wil zeggen dat er niets is opgevolgd. Ook daar moet ik verwijzen naar het vertrouwelijk dossier betreffende sommige voorwaarden die bij de vergunning waren opgelegd, bijvoorbeeld het restrictieve beleid inzake dividenduitkering. Dat was de bedoeling. De finaliteit was daar belangrijk, namelijk voldoende substantie houden in de bank zodanig dat zij voldoende gekapitaliseerd blijft. Dan zijn wij ook altijd overgegaan tot, zoals ik zou zeggen, *the final judgement*. Ik kan zeker niet zeggen — nogmaals, ik verwijs naar het vertrouwelijk dossier — dat daar alle adviezen in de wind zijn geslagen. Zeker niet. Ik sluit de parentheses.

Het is zo dat in het geval van Optima, gelet op het feit dat...

Luk Van Biesen (Open Vld): (...) dividenden uitgekeerd hoewel er een aanbeveling was.

Jan Smets: Nogmaals, ik ga niet in op de inhoud.

Luk Van Biesen (Open Vld): De vraag is of de aanbeveling is geschreven ná de uitkering van de dividenden of vóór de uitkering van de dividenden.

Jan Smets: (...) omdat daar, laten wij zeggen de confidentialiteit speelt van de informatie die wij hadden in de relatie toezichthouder-bank en

20

21/09/2016

CRIV 54 O002

mogelijk ook dat daar, laten wij zeggen, elementen... Het zou kunnen dat sommige elementen daarvan, sommige — ik spreek in de voorwaardelijke wijs — ook mee in aanmerking worden genomen in het strafrechtelijk dossier. Dus ik ga mij daar vandaag niet over uitspreken. Ik blijf generiek.

Alleen wil ik u aangeven dat het niet zo is dat alle aanbevelingen in de wind werden geslagen. Er is bijvoorbeeld een actieplan geweest ingevolge de inspectie op de bedrijfsorganisatie in 2013. Er zijn kapitaalversterkingen geweest. Men heeft, ook in de sfeer waaraan u refereert, maatregelen genomen. Het was wel zo dat in de eerste twee jaar het zeker een bank was die, zoals wij de vorige keer al hebben gezegd, veel aandacht vroeg omdat wij natuurlijk de voorwaarden bij de toekenning bij het opstarten moesten verifiëren. Dat hebben wij ook serieus gedaan. Elke keer dat wij dat gedaan hebben is er natuurlijk een nieuw bericht richting bank gestuurd. Het was ook, ik zou bijna zeggen bewust, om voldoende druk te houden opdat de voorwaarden zouden worden gerealiseerd. Wij hadden ook kunnen zeggen dat wij het nu verifiëren en het eindresultaat binnen een of twee jaar bekijken. Dat had een alternatieve houding kunnen zijn. Die hebben wij niet aangenomen precies omdat wij in het belang van de bancaire activiteiten en de bescherming van de spaarders, de druk hoog wilden houden.

Men kan dat natuurlijk zien als een reflectie van relatieve onmacht omdat ze nooit helemaal deden wat wij vroegen. Men kan het ook zien als een proces waarbij wij met onze herhaaldelijke aanbevelingen en richtlijnen de bank in de goede richting hebben gestuurd tot een moment — dat erken ik — eind 2013 ingevolge de actie spaarrekeningen en de inspectie, de bedrijfsorganisatie na twee jaar toch weer op punt had moeten staan. Maar toen zagen wij dat dit niet meer *stand alone* ging.

Er zijn natuurlijk hardere maatregelen mogelijk waaraan ik reeds heb gerefereerd. Maar hardere maatregelen vergen natuurlijk ook hardere ingrepen in de zin van duidelijke overtredingen van regulering. Er is een onderscheid wat dat betreft tussen wat de Nationale Bank beveelt of aanbeveelt.

De bankenwet laat hier niet toe om dwangsommen op te leggen, wat ook een sterkere techniek is. Maar dwangsommen kunnen bijvoorbeeld wel opgelegd worden als een soort dwangmaatregel wanneer de bankenwet wordt overtreden. Vandaar de idee die ik deze morgen

opperde in de reflecties dat het misschien niet slecht zou zijn om die techniek ook uit te breiden wanneer er sprake is van een niet-naleving van een bevel van de toezichthouder.

Aan het einde komt de intrekking van de vergunning, maar dat is een beetje de atoombom, als ik het zo mag uitdrukken. Dat moet heel goed overwogen worden omdat dit leidt tot een abrupte stopzetting van de bankactiviteit die bij liquidatie heel verlieslatend kan zijn en dus ten zeerste ten nadele kan werken van de spaarders.

Wij werken dus met een scala van maatregelen. Wij hebben dat scala voor een groot stuk intensief gebruikt in inhoud en frequentie.

Nogmaals, het is na twee jaar dat wij de conclusie hebben getrokken dat een *stand alone* van dit bankbusinessmodel in hoofde van Optima alleen niet meer mogelijk was.

Luk Van Biesen (Open Vld): Ik zal nog een bijkomende vraag stellen om te zien of ik het juist heb begrepen.

U zegt eigenlijk dat u het stricto sensu hebt opgevolgd. U hebt aanbevelingen gedaan. U hebt er een commissaris bijgezet en dergelijke. Op zichzelf zijn dat allemaal papieren maatregelen. Maar u heeft daar juist ook grotendeels gezegd dat het niet naleven van een aanbeveling uiteindelijk strafrechtelijk kan vervolgd worden. Dat heb ik u horen zeggen en dat dit ook deel uitmaakt van een mogelijke strafrechtelijke bepaling. Met andere woorden, het niet naleven van een aanbeveling kan dat later leiden tot strafrechtelijke vervolging?

Jan Smets: Nee, dat laat ik aan de gerechtelijke autoriteiten...

Luk Van Biesen (Open Vld): Het is niet de Nationale Bank zelf die...

Jan Smets: Nee, de kwalificatie van misdrijven behoort ons totaal niet toe.

Ik wil alleen aangeven dat wanneer wij praten over dividenden, leningen aan aandeelhouders, wij ons volop bevinden in het prudentiële domein waar ik moet zeggen dat de confidentialiteit van het dossier speelt. Vandaag kan ik daar moeilijk op ingaan. Maar ik verwacht dat u de vragen die u daaromtrent heeft in het dossier zal aantreffen.

Luk Van Biesen (Open Vld): Dan heb ik nog een klein juridisch vraagje.

CRIV 54 O002

21/09/2016

21

U heeft gezegd dat Optima Bank niet mocht gaan lenen bij gemeenten en dergelijke. Ze mochten het alleen bij professionelen doen. De heer Piqueur heeft op een bepaald ogenblik in een interview gezegd dat zijn juridische dienst en staf daarover uitleg hadden gevraagd en dat toen bleek dat gemeenten, parastatalen en rechtspersonen ook tot de professionelen behoren. Bestaat daar duidelijke correspondentie over, over wat kon en niet kon?

Jan Smets: Uit onze hoofde hebben wij een brief gestuurd die duidelijk is en zich ook in het dossier bevindt. Daaraan zijn een vier- of vijftal voorwaarden gekoppeld.

Ik ga er vanuit dat duidelijk was of is wat onder professionele partijen diende te worden verstaan. Dat is de kwalificatie die ik daaraan heb gegeven. Ik acteer dat daar een interpretatieprobleem is gerezen binnen de Optima Bank zelf. Ik neem daar akte van.

Luk Van Biesen (Open Vld): Het is niet zo dat zij jullie daarover hebben aangeschreven en dat u later over deze discussie enige duidelijkheid hebt moeten geven?

Jan Smets: Later wel, natuurlijk.

Op het moment dat wij de deposito's hebben gezien bij de rapportering hebben wij onmiddellijk contact opgenomen. Die contacten hebben voortgeduurd tot april 2016. Tot dan, bleven er intenties bestaan om deze financiering te blijven aantrekken.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Ik zou het even willen hebben over de consultancyovereenkomsten waar u begin juni of juli in de commissie – het staat ook in uw *slides* – voor de periode 2012-2013 het volgende stelt: “De Nationale Bank stelt een einde aan onrechtstreekse remuneratie via consultancyovereenkomsten”. Er zijn daar vragen gesteld over wie dat ging U heeft verwezen naar het dossier als het over personen gaat.

Kunt u daar toch wat meer uitleg over geven? Ik bedoel, waarover ging dat precies? Betekent dit dat daar geen effectieve prestaties of te geringe prestaties tegenover stonden? Wanneer heeft u dat ontdekt? Welke stappen zijn toen heel concreet genomen? Want u zegt dat u daar een einde aan stelde. Ik zou ook willen weten of daar vervolgens effectief een einde gekomen is aan die onrechtstreekse remuneratie via consultancyopdrachten? Is dat ook echt gestopt?

Is dat door de Nationale Bank verder opgevolgd?

Een beetje in het verlengde van wat de heer Van Biesen zei, moet dat niet beschouwd worden als het onrechtmatig onttrekken van gelden uit de financiële instelling? Is dat als dusdanig niet waard om te melden aan het parket? Net zoals u in het voorjaar van dit jaar ook een melding heeft gedaan aan het parket. Ik heb het dan niet over het al dan niet zelf omschrijven als een misdrijf of het neerleggen van een klacht.

Jan Smets: Ik begrijp uw vraag op grond van info die in de media te lezen was. Mijn antwoord zal vandaag, helaas, heel kort moeten zijn. In die zin dat, zoals ik vorige keer heb gezegd, een aantal jaren geleden inderdaad een einde is gemaakt aan consultancyovereenkomsten waarvan de finaliteit eigenlijk oneigenlijke bestuursvergoedingen was. Daar is de zaak onmiddellijk gerepareerd. Dat is het enige wat ik kan bevestigen.

Voor het overige bevindt het antwoord op uw vraag zich absoluut in de sfeer van de confidentialiteit. Maar u zal de omstandige toelichting daarover terugvinden in het dossier.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Het is ook gestopt op dat ogenblik? Het is niet zo dat het achteraf nog gebeurd is?

Jan Smets: Mijnheer Vanvelthoven, ik begrijp uw vraag maar ik kan er *hic et nunc* niets meer over zeggen omdat dit tot de professionele geheimhouding behoort. Ik kan in geen dele ingaan op uw vragen, zelfs niet op delen daarvan.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Als u zegt dat er een einde aan gesteld is, is toch de logische vraag of dat ook effectief geëindigd is. Ook voor datgene wat daarna gebeurd is. Als u het ene zegt, kunt u zonder zich te bezondigen aan de geheimhoudingsplicht, ook het andere zeggen, lijkt mij.

Jan Smets: In dat geval niet, sorry.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Dank u wel voor uw uiteenzetting.

Er zijn twee zaken die mij tot nog toe interesseren.

Ik denk aan de tijdlijn. Door de heer Coene is daarnet heel duidelijk geschetst dat tussen het nee van de FSMA en het ja van de Nationale Bank, acht maanden later ongeveer, een aantal voorwaarden zijn gesteld en ook een aantal

22

21/09/2016

CRIV 54 0002

randvoorwaarden die eerder organisatorisch van aard waren over de dividenden enzovoort. Voor ons zou het als commissieleden heel handig zijn om in een tijdlijn te kunnen zien vanaf welk moment de Nationale Bank voor de eerste maal aangaf aan de bank dat er een aantal zaken niet werden opgevolgd.

Er is het debat geweest. U heeft daarnet gezegd dat wij niet mogen afgaan op wat er in de pers staat als het gaat over de voorgeschiedenis. U heeft ook gezegd dat u de wet moet volgen. Voor ons is het echter heel interessant te weten op welk moment de Nationale Bank aan Optima Bank heeft laten voelen wat de voorwaarden waren onder dewelke zij een banklicentie hebben gegeven, evenals op welke voorwaarden Optima Bank dan in de fout ging. Welk moment was dat? Wat dat betreft is op zijn minst toch wel effectief een beetje onduidelijkheid. Is dat recent of is dat al letterlijk van de maanden na de opstart? Van welke aard waren die opmerkingen?

De tijdlijn is een zaak, de aard en de inhoud iets anders. Om een goede beoordeling te maken is het wel belangrijk te weten op welke manier u zelf als toezichthouders in dat dossier hebt gehandeld.

Wat de ernst is van de inbreuken? Extern leeft immers de indruk dat de Nationale Bank de licentie heeft toegekend en daarna dikwijls vragende partij is geweest voor structurele veranderingen die de bank zouden versterken, maar dat het bestuur van die bank altijd een andere richting is uitgegaan. Of heeft die bank gezegd: uw vragen zijn leuk, maar wij gaan toch op een andere manier te werk gaan, zowel bij de partners bij wie we op zoek gaan naar liquiditeiten of centen als in de manier waarop we ons gedragen? Dat is dan heel het debat over *fit and proper*.

Wat dat laatste betreft, op het moment dat die zaken werden vastgesteld – we zijn nu bezig over de hele tussenperiode – en de geesten gerijpt zijn en de circulaire van de Nationale Bank klaar is, is er dan een evaluatie geweest op basis van die circulaire bij de banken die op dat moment in ons land actief waren, onder andere Optima Bank? Bij wie is dat dan gebeurd? Wie is er verantwoordelijk op het ogenblik dat die circulaire kwam voor het opvolgen daarvan? Die circulaire gaat immers heel ver.

In de hele periode erna, op welk moment kwamen de eerste knipperlichten? Hoe ziet die tijdlijn eruit? Hoe valt die tijdlijn samen met de komst van een circulaire die toch heel sterke indicaties geeft?

Heeft het instellen van die circulaire aanleiding tot een nulstelling, een onderzoek bij alle mensen actief in de bankensector of niet? Wordt dat enkel gedaan voor de banken waar reeds knipperlichten aan het branden waren? Was dat het geval bij Optima Bank? Als dat het geval was, wie heeft die dan opgevolgd bij de Nationale Bank?

Dat zijn een aantal vragen die qua tijdlijn en qua samenvallen van een aantal incidenten toch belangrijk zijn om hier een goede analyse te kunnen maken vanuit de commissie.

Jan Smets: Ik begrijp de vraag.

Ik wil vooral verwijzen naar het dossier dat ter beschikking zal worden gesteld. Het bevat met name – zonder dat ik op de inhoud daarvan kan ingaan – wanneer en in welke mate de voorwaarden zijn vervuld die gekoppeld waren aan het *nihil obstat* voor de verwerving; voorwaarde per voorwaarde. U zal dit systematisch in het document terugvinden. Het lijkt mij oordeelkundig om daar in de eerste plaats kennis van te nemen.

Voor de rest, zonder in herhaling te willen vallen, mijnheer de voorzitter, wil ik verwijzen naar het globale *assessment* en de globale tijdlijn die uit het verhaal naar voren komt. Er is een globaal *assessment* geweest eind 2013, met natuurlijk etappes intermediair. Dan is er het kantelment geweest naar een externe partner en daarna de *wind down*. Dat voor wat de globale tijdlijn betreft.

Wat de realisatie betreft van de verschillende voorwaarden, waarbij in een focus wordt voorzien op twee cruciale zaken, met name de financiële positie en de bedrijfsorganisatie, daarover vindt u een omstandige toelichting in het dossier.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Ik zal het dossier uiteraard goed bestuderen. Ik zat met de grote blokken van die tijdlijn reeds in mijn hoofd.

De vraag waar ik mee zit is of wij spreken over malversaties in de maanden na de opstart of spreken wij over jaren na de opstart. Daar is een debat over. Ik zal dat uiteraard wel vinden, maar de vraag is of men de Nationale Bank een tijd voor de gek heeft willen houden of niet? Heeft dat al dan niet direct geleid tot een aantal ingrepen vanuit de Nationale Bank waarbij men nu heel hard de bal terugkaatst?

Wij hebben immers ook allemaal de heer Piqueur gehoord. Hoe snel waren wij van deze onregelmatigheden op de hoogte? Hoe snel is

CRIV 54 O002

21/09/2016

23

daar het signaal gegeven dat dit niet door de beugel kon voor een bank die reeds een aantal vraagtekens had bij de opstart? Ik heb het dan over de randvoorwaarden en de organisatorische aspecten. Tegelijkertijd in een context waar de geesten aan het rijpen waren rond een aantal praktijken.

U hebt daarmee de vraag gehoord of het gaat over de rentepolitiek of over de manier waarop men de aantrekkelijkheid van zichzelf probeerde te verhogen. Welke risico's bracht dat met zich? De globaliteit van het verhaal van Optima Bank was van in het begin, dat is mijn analyse, er een van een verhoogde waakzaamheid. Een niet-bank die een bank overneemt, een turbulente context, die bank die dan ook nog eens staatspapieren opkoopt enzovoort.

Toch een aantal beslissingen die op zich reeds precair zijn en daaraan gekoppeld de vraag op welk moment zich daar bokkensprongen voordoen en welke impact dat heeft en op welk moment daaraan gevolg wordt gegeven vanuit de toezichthouders of niet. Ik vermoed dat wij dat zullen kunnen reconstrueren.

Bestaat die tijdlijn bij de Nationale Bank ook of is dat iets dat wij zelf moeten samenstellen uit de verschillende documenten die er liggen?

Jan Smets: Ik denk dat die erin zit, maar ik ben absoluut bereid om nog een inspanning te doen aangezien wij het verslag nog aan het finaliseren zijn. Wij zouden dat kunnen reconstrueren. De chronologie van het toezicht is in elk geval een belangrijk onderdeel van het dossier.

Ik wil er het volgende aan toevoegen.

Men heeft toezicht dat heel monitorend en opvolgend is geweest, juist omwille van een aantal omstandigheden die u zelf hebt vermeld. Dat valt voor een stuk uiteen in zaken waarbij men zegt dat men dat niet mag doen en een aantal zaken waarvan men zegt doe dat of probeer het te doen. Dat is een belangrijk verschil, het ene is resultaatsverbintenis en het andere is middelenverbintenis. Het is heel waarschijnlijk dat Optima Bank zelf een aantal zaken niet heeft kunnen realiseren zoals zij het vooruitzag. We hebben dat begeleid met korte opvolgstermijnen. Het heeft geleid tot een falen van het *stand alone*-businessmodel na twee jaar. Dat is eigenlijk de manier waarop het toezicht vorm heeft gekregen.

Iets anders is de vaststelling van

onregelmatigheden.

Wat zijn onregelmatigheden? Ik laat nu in het midden van wanneer die onregelmatigheden dateren. Maar de vaststelling van de onregelmatigheden; die is van 2016 en daaraan is onmiddellijk een actie gekoppeld in de vorm van de aanstelling van een bijzondere commissaris, ten gevolge van de vertrouwensbreuk. Tot dan is er geen sprake geweest in hoofde van de Nationale Bank van de vaststelling van onregelmatigheden in de zin van, ten eerste, zaken die de substantie van de bank aantasten; ten tweede, het vertrouwen, in een goede afloop schaden; en, ten derde – daarover zijn we heel gereserveerd want dat is onze opdracht niet –, die mogelijk een strafrechtelijke composant hebben.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): U heeft het dan over de kasstromen.

Jan Smets: (...)

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Nee, u hoeft er niet op te antwoorden.

Want de vraag rond die kasstromen – dat zullen wij vermoedelijk ook uit de documenten kunnen halen – is wie en welke organisaties daar de bestemming van waren?

Ik vermoed dat wij elkaar dan wel nog eens zullen terugzien nadat wij de *data room* zijn ingedoken in verband met een aantal van die vragen.

Ik wil toch nog een vraag herformuleren, met name: eenmaal de circulaire uit was, wie was er bevoegd? Is er een nulstelling geweest, bij manier van spreken, waarbij werd gezegd :nu gaan wij de banksector eens volledig screenen op wat wij zelf in onze circulaire als normen naar voren hebben geschoven?

Ten tweede, bestond daarvoor een specifieke verantwoordelijke binnen de Nationale Bank of werd dat bij de contactpersonen per instelling als informatie meegegeven en verwacht dat zij dat zouden implementeren? Ik stel de vraag omdat wij – wij hebben hier net een document gekregen van de collega's – een document met een datum bezitten waarbij sprake is van een dading. Hadden jullie op het ogenblik dat die dading werd afgesproken daarover informatie? Het is een feit dat dit als een element in de circulaire staat, dat moet gebruikt worden om mensen te evalueren. Ik zie wat de tekst is van de circulaire en wat er kan aanleiding geven tot het herevalueren van bestuurders bij de banken.

24

21/09/2016

CRIV 54 0002

Ik heb daarnet een document gekregen waarin zo'n feit beschreven staat. Ik kan mij voorstellen dat u vandaag niet kunt antwoorden of u daarvan op de hoogte was of niet, maar de vraag is wel of die informatie wordt doorgegeven en, indien ja, heeft dit dan aanleiding gegeven tot een evaluatie of een toepassing van de letter van die circulaire op dat moment?

Jan Smets: Er is geen algemene oefening geweest van een herkwalificatie van het fit-and-properbeleid – ik spreek nu over de ganse banksector – van bestuurders en effectieve leiders op grond van die circulaire. Vanaf die circulaire, en in toepassing van de bankenwet, hebben bepaalde elementen van sanctie wel geleid tot de hakbijprocedure, dat wil zeggen tot een automatische sanctionering. Dat was vroeger niet het geval.

Maar er is geen *reassessment* geweest van alle bestuurders en effectieve leiders. Wel natuurlijk voor alle vernieuwingen van aanstellingen van bestuurders en leiders. Dat maakt deel uit van het voortschrijdend inzicht, zoals u dat hebt genoemd, denk ik.

Het is zo dat de periode 2011–2016 een periode is van, ten eerste, grote veranderingen in het financiële landschap. Ten tweede, ook een periode van voortschrijdende vooruitgang, ook in de regulering. De bankenwet is daarvan een illustratie maar ook internationaal is er regulering. Ik denk aan Basel, de Europese bankenautoriteit, ook de Europese Centrale Bank die haar beleid verder aanscherpt en waarin wij natuurlijk meegaan. Dat geeft aan dat daar een evolutief element is. Ten derde, heb ik ook gewezen op het feit dat onze resources in deze periode met 40 % zijn versterkt en dat daarbij natuurlijk een heel belangrijke focus lag op datgene dat voor ons financieel systeem en al onze spaarders en de hele economie belangrijk was.

Ik geef dat niet aan als een soort verschuiving. Begrijp mij niet verkeerd, ik denk dat wij in dit dossier echt gedaan hebben wat adequaat was. Ik zeg niet dat het perfect was. De perfectie is niet van deze wereld, mevrouw en geachte commissarissen. Ik claim niet de perfectie maar ik claim wel dat het toezicht adequaat is geweest. Dat het adequaat opvolging heeft gegeven en eigenlijk binnen een al bij al korte periode, in geval van deze bank, werd geheroriënteerd in de richting die wij behoorden te nemen. Waarbij wij, nogmaals, eigenlijk het hele sparen hadden moeten kunnen beschermen indien niet gebeurd

was wat er is gebeurd.

Wat uw tweede vraag betreft, kan ik u zeggen dat wij daar niet van op de hoogte waren, van de dading. Uiteraard is het nu reeds zo dat wij bij de fit-and-properbeoordeling het parket bevragen en dat de gerechtelijke autoriteiten er op grond van de bankenwet toe gehouden zijn zelf, wanneer zij informatie hebben, deze ons mee te delen. Het betreft hier informatie heel vroeg in de procedure. Dat is niet op het ogenblik dat er een veroordeling is. Dat is echt op het moment dat er een onderzoek start door het parket.

Een suggestie die ik deze morgen heb gedaan in mijn mogelijke punten tot reflectie, is dat wij deze informatie ook trachten in te winnen bij andere bronnen waarop die plicht nu niet rust of waarbij de mogelijkheid tot consultatie in onze hoofde niet bestaat, bijvoorbeeld de BBI of de fiscale autoriteiten. Dat is nu niet het geval. Dat is voor de toekomst.

Binnen de Nationale Bank krijgt het fit-and-properbeleid vorm via ons departement prudentieel beleid en financiële stabiliteit, transversaal. Het zijn natuurlijk de dossierbeheerders per bank die met de implementatie van het ganse prudentieel kader, waaronder dit, belast zijn.

Benoît Dispa (cdH): Monsieur le président, si vous le permettez, j'aurais voulu revenir un instant sur la problématique des comptes d'épargne Premium.

Je vous avais d'ailleurs interrogé à ce sujet-là au mois de juin dernier. J'ai bien compris, à travers la réponse que vous venez de faire cet après-midi, qu'en aucun cas, évidemment, la Banque nationale n'avait cautionné ou validé l'offre de ce produit, dont il est apparu par après qu'il constituait à tout le moins une erreur de gestion voire une faute de gestion. Je voulais vous demander plus précisément à quel moment vous aviez été informé du lancement de ce produit. L'avez-vous appris comme le grand public? Ou bien, dans le cadre de la supervision ou la surveillance que vous aviez mise en place, avez-vous eu une information sur le lancement de ce compte d'épargne à ce taux d'intérêt? Avez-vous, somme toute, la possibilité d'intervenir de manière préventive?

J'ai bien compris que vous étiez intervenu par un courrier a posteriori pour constater que le taux d'intérêt était particulièrement avantageux. Mais n'auriez-vous pas eu la possibilité d'intervenir de

CRIV 54 O002

21/09/2016

25

manière préventive? Vous avez dit que c'était la liberté du marché et qu'il n'y avait pas de régulation. Mais, enfin, ici, la banque Optima est quand même dans une situation un peu particulière. Y avait-il, dans votre chef, une possibilité d'intervention préventive?

J'en viens à une deuxième question qui n'a rien à voir avec ceci. Y a-t-il eu, dans tout ce processus de supervision et de surveillance, à un moment ou à un autre, des interactions avec la Banque centrale européenne? Ou bien, du point de vue de l'Europe, la problématique Optima est-elle trop marginale? Ce n'est évidemment pas une banque systémique. Était-ce insignifiant aux yeux de la Banque centrale européenne ou y a-t-il eu un échange d'informations et une intervention, sous une forme ou sous une autre, de la part de l'autorité européenne?

Jan Smets: Je commence par la deuxième question.

La Banque centrale européenne, en vertu des dispositifs européens, est responsable de l'ensemble de la surveillance des banques. Mais, évidemment, elle ne s'en occupe pas directement, sauf pour les 130 grands groupes bancaires qui, par ailleurs, se décomposent parfois encore entre différentes institutions. Dans le cas d'Optima, la surveillance in fine, en termes de compétences, revient à la BCE mais est en quelque sorte déléguée aux autorités nationales, parce que Optima fait partie du groupe des intermédiaires moins significatifs. C'est donc bien la Banque nationale qui est au premier rang. La BCE, en l'occurrence, exerce des pouvoirs à l'égard de ces petites banques uniquement en termes d'octroi de licence ou de retrait de licence ou en termes de changements importants d'actionariat ou de participation.

Par ailleurs, la BCE a toujours un droit d'injonction si elle estime qu'une surveillance se passe mal et cela pourrait quand même avoir un effet systémique, ne fût-ce que par l'effet communication possible.

En l'occurrence, la décision de retrait des licences demandée par Optima Banque elle-même a été immédiatement transmise par nos services à la Banque centrale européenne. Cela a pris un peu de temps. En effet, il y a toute une procédure à respecter, laquelle a conduit au retrait de la licence par décision de la BCE. Mais, je le répète, l'essentiel de la supervision In Going Concern, relève de la Banque nationale de Belgique.

En ce qui concerne votre première question, nous étions au courant un peu avant le lancement de la campagne, mais, comme je vous l'ai dit, il s'agit d'une décision autonome qui peut être prise par une banque, par n'importe quel intermédiaire financier. Toute banque détermine elle-même les conditions de ses opérations financières en répercutant les risques et les coûts comme elle entend. Il ne s'agit en l'occurrence aucunement d'une décision stratégique dans la loi bancaire belge. Nous sommes en quelque sorte une exception en la matière en Europe. Pour des décisions stratégiques, les banques doivent demander le *nihil obstat*. Qu'est-ce qu'une décision stratégique? C'est, par exemple, le transfert de 30 % de ses activités vers une filiale à l'étranger. C'est une fusion, c'est une reprise, etc. qui nécessitent qu'on s'y intéresse *ex ante* et on peut assortir l'opération stratégique en question de conditions. Mais la fixation d'un taux sur le carnet d'épargne n'est pas une décision stratégique. Il n'y avait, en vertu de la loi, pas de pouvoir dans le chef de la Banque nationale d'intervenir en la matière. On a tiré les conclusions que j'ai expliquées. Du moins, c'est un des éléments qui a conduit à notre *assessment* fin 2013.

De **voorzitter:** Ik zou een voorstel willen doen.

Het is nu 16 u 40. Wij kunnen natuurlijk nog een derde ronde over het faillissement doen, maar dat duurt ongeveer een uur.

De Nationale Bank zegt dat zij in de loop van volgende week het integrale dossier ter beschikking stelt van de Parlementsleden. Het is vandaag woensdag. De gouverneur heeft gezegd dat het volgende week mogelijk moet zijn om de documenten die gevraagd zijn...

Jan Smets: De stukken zijn natuurlijk beschikbaar, maar zij zijn zeer talrijk, soms zeer technisch en ook zeer omvangrijk. Alleen al de rapporten van de speciale commissaris zijn vier boekdelen. Ook vele andere stukken zijn bijzonder lijvig.

Ik kan u het voorstel doen, maar het is natuurlijk aan de commissie om te oordelen of het allemaal moet worden klaargemaakt op een operationele, consulteerbare manier. Dat kan, als u dat verkiest, in de Nationale Bank in een *data room*, waar ook assistentie kan worden geboden en waar contactpersonen en nummers kunnen worden geleverd.

Het document dat nog in wording is, op zich ook een bijzonder lijvig document, betreft onze

26

21/09/2016

CRIV 54 0002

toezichtactie van 2011 tot 2016, van het vergunningsdossier tot en met de eindfase, waar men ook chronologisch, dag na dag, kan lezen wat is gebeurd. Dat document is nog in finalisering. Mochten wij daarvoor nog een beperkte tijd krijgen, een week of zo, dan kunnen wij dat helemaal ter beschikking stellen. Dan moet u natuurlijk nog de gelegenheid hebben om er kennis van te nemen.

De **voorzitter**: Ja, dat is mijn voorstel.

Ik gooi mij een beetje in het bad, want anders gaan wij niet vooruit. Gaan wij akkoord dat de *data room* in de Nationale Bank zit? Het is ook mogelijk om dat hier in het Parlement te doen, maar dan moeten wij permanent mensen hebben die dat boek bewaken. Wij moeten ook mensen van de Nationale Bank hebben die ons begeleiden in het dossier. Zij zijn bereid om dat te doen in een *data room* in de Nationale Bank, met begeleiding door mensen van de bank. Er zullen ook coördinatoren zijn, zodat u kunt bellen om te weten wanneer u kunt komen, want niet iedereen zal op dezelfde dag op hetzelfde moment kunnen komen. Wij bieden de ruimte aan alle collega's om er kennis van te nemen.

Het is nu 21 september. Gelet op de agenda, met de Panama Papers, de State of the Union, de gewone commissie voor de Financiën, zou ik willen voorstellen dat de gouverneur de nota's ter beschikking stelt vanaf maandag 3 oktober.

Alle collega's zullen dan ook weten met wie van de Nationale Bank zij contact kunnen opnemen. Dan hebben wij drie weken de kans om de zaak te bekijken. Wij moeten rekening houden met de agenda van de Panamacommissie van voorzitter Laaouej en van de commissie voor de Financiën.

Ik zou voorstellen om de gouverneur en de eregouverneur van de Nationale Bank opnieuw te ontvangen op vrijdag 28 oktober, zodanig dat wij een paar weken hebben om alles te bekijken. Ook onze experts hebben dan de kans om dat grondig te bekijken. Dan kunnen we dat in een besloten zitting bespreken op 28 oktober om 10 u 00. Er zijn verschillende vragen gesteld waarvan de gouverneur gezegd heeft dat hij alleen in het dossier de informatie kon geven, met behoud van de geheimhouding, de confidentialiteit.

We zullen dan ook moeten gaan beslissen wat we dan in de loop van november gaan doen, welke actoren wij gaan vragen of niet vragen, op basis waarvan. We moeten de collega's toch serieus de tijd geven om dat dossier te bekijken.

Is dat een voorstel dat de commissie kan aanvaarden? We kunnen nog speciale vergaderingen daarover houden, maar ik meen dat dit het logische gevolg is van wat we hier vandaag hebben gedaan.

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer de voorzitter, ik bedank u ervoor een einde te maken aan de sessie van vandaag. Ik denk dat het goed is dat wij eerst de informatie kunnen inkijken.

Heren gouverneurs, ik ben er eigenlijk enigszins in ontgoocheld dat wij vandaag minder te weten komen dan tijdens een voorgaande gewone vergadering van de commissie voor de Financiën, waar over bepaalde zaken meer in detail werd gesproken dan in deze onderzoekscommissie. Om die reden denk ik dat het goed is dat wij eerst de documenten kunnen inkijken.

Enig verschil heb ik wel gehoord. De heer Smets zegt net dat er een samenvattend beschrijvend chronologisch gedeelte in elkaar wordt gestoken in een boek. Daarnaast blijken er echter heel wat documenten te bestaan. Zal enkel dat boek, of zullen alle documenten ter inzage zijn?

De **voorzitter**: Alles.

Luk Van Biesen (Open Vld): Wanneer alles ter inzage is, dan worden dus zowel dat boek als de documenten ter beschikking gesteld van ons allen.

Jan Smets: Dat boek valt wel onder dezelfde geheimhoudingsplicht als alle documenten.

Luk Van Biesen (Open Vld): Wordt er een exemplaar van dat boek aan ons overhandigd?

Jan Smets: Die beslissing komt uw commissie toe, daarin wil ik niet interveniëren. Het boek zal wel verwijzen naar bijlagen.

De **voorzitter**: Daaromtrent heb ik begrepen dat de Nationale Bank nog zowat 10 werkdagen nodig heeft. Het boek zou vanaf 4 oktober ter beschikking kunnen liggen bij de Nationale Bank.

Luk Van Biesen (Open Vld): Krijgen wij als leden dat boek?

De **voorzitter**: Neen, u krijgt het niet. U kunt het gaan inkijken.

Luk Van Biesen (Open Vld): Zoals ik het begrepen heb, kunnen wij de documenten inkijken waarnaar er verwezen wordt, maar krijgen wij het

CRIV 54 O002

21/09/2016

27

boek met de chronologie overhandigd.

De **voorzitter**: Dat chronologisch overzicht zal ook heel wat confidentiële informatie bevatten.

Luk Van Biesen (Open Vld): We krijgen dus niets.

De **voorzitter**: U kunt het gaan inkijken.

Luk Van Biesen (Open Vld): Goed. Ik vraag het gewoon.

De **voorzitter**: Ik ben deze commissie begonnen met te spreken over het beroepsgeheim. De Nationale Bank deelt ons bepaalde zaken mee. Als commissieleden zijn wij evenzeer gehouden aan het beroepsgeheim wanneer wij die documenten inkijken.

Luk Van Biesen (Open Vld): Het is niet omdat wij iets ontvangen, dat wij er niet confidentieel mee kunnen omgaan. Ik begrijp dat niet.

De **voorzitter**: Mijnheer Van Biesen, die discussie heropenen we niet. Van bij het begin heb ik verduidelijkt hoe de werkwijze kan verlopen.

Mijnheer Vanvelthoven, u hebt het woord gevraagd.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Mijnheer de voorzitter, ik vind het goed om op 28 oktober verder te werken.

De **voorzitter**: In tussentijd zullen wij nog vergaderingen houden.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Dat weet ik wel, maar ik heb het over Nationale Bank. Ik had vandaag ook nog graag het derde deel besproken, wat het niet-confidentiële betreft, maar als dat niet kan, dan kan het niet. Ik was beschikbaar.

Ik heb begrepen dat er in de onderzoekscommissie naar de terroristische aanslagen documenten ter beschikking worden gesteld van alle leden, met watermerk, onder strikte confidentialiteit. Ik vraag niet dat alle documenten van de Nationale Bank ons ter beschikking worden gesteld, maar als er een samenvattende nota is, dan kunnen wij ons een beetje voorbereiden, vóór wij naar de Nationale Bank gaan.

Ik hoop ook dat wij niet alleen bij de Nationale Bank terecht kunnen van 9 tot 17 uur, want dan zitten wij dikwijls hier. Ik weet niet wanneer ik

anders moet langsgaan. Kunnen er afspraken gemaakt worden over de uren waarop wij kunnen langsgaan? Ik wil erop aandringen om de samenvattende nota, onder de confidentialiteitsverplichting die ons eigen is, individueel ter beschikking te krijgen.

Werd ook aan de FSMA de vraag gesteld om iets gelijkaardigs voor ons voor te bereiden?

De **voorzitter**: Ik meen dat wij eerst de heer Servais moeten horen. Wij hebben hem nog nooit gehoord. Hij heeft ook een belangrijke rol gespeeld, zowel bij de start als bij de opvolging.

Ik heb vandaag veel zaken gehoord die voor een stuk onder het gedragstoezicht – de financiële producten enzovoort – van de FSMA vallen. Op 5 oktober zullen wij met de heer Servais een gesprek hebben. Wij hebben hem nog niet gehoord.

Wat uw document betreft, ik zit niet in de onderzoekscommissie naar de terroristische aanslagen, maar als de Nationale Bank een synthesenota maakt met confidentiële elementen en als dat boek bij de Nationale Bank ligt, dan is er geen probleem. Als men zegt dat iedereen een genummerd exemplaar mee naar huis mag nemen, dan...

(...): (...)

De **voorzitter**: Ik weet niet wat er in die terreurnota staat.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Het is hetzelfde Parlement en wij zijn beide onderzoekscommissies.

De **voorzitter**: Het hangt een beetje af van de soort informatie. Ik ben niet vertrouwd daarmee, ik durf daar geen uitspraak over doen. Het volstaat dat iemand zijn document vergeet in het centraal station en dat daar toevallig een journalist van *L'Echo* voorbijkomt, die alles oppikt en het in de krant zet. Niemand weet dan wie gelekt heeft. Ik wil dat risico niet nemen, want ik ben als voorzitter van de commissie toch ook verantwoordelijk daarvoor.

Op 28 oktober zullen wij die vergadering hebben. Als zou blijken dat er zich, qua informatie en het gebruik ervan, een probleem voordoet, dan kunnen wij op dat moment beslissen hoe wij het verder kunnen aanpakken.

28

21/09/2016

CRIV 54 0002

Ik stel voor dat wij eerst het synthesedocument van de Nationale Bank van België afwachten en het daar gaan inkijken. Indien wij van oordeel zijn dat het eventueel genummerd aan de leden kan worden uitgedeeld, die zich aan de geheimhouding houden, moeten wij dat collectief beslissen. Ik zou evenwel vandaag nog niet beslissen dat wij vanaf 4 oktober 2016 dat document op naam zouden kunnen krijgen.

Wij mogen immers niet vergeten dat wij het gerechtelijk onderzoek niet mogen hinderen – onze magistraat waakt daarover. Wij kunnen ook in *Humo*, *Knack* en alle mogelijke kranten, lezen dat bepaalde mensen niet liever hebben dan dat het beroepsgeheim wordt geschonden, om vervolgens te kunnen zeggen dat het beroepsgeheim door het Parlement is geschonden, terwijl zij nog voor het parket moeten verschijnen en dus in een situatie zitten waarin men hen geen eerlijke kans geeft. Het zou het toppunt zijn dat wij daarvoor verantwoordelijk zijn.

Wij zijn op 28 oktober 2016 niet aan het einde van het verhaal. Laat ons dus dat proberen, daarna kunnen wij nog zien hoe wij verder procederen. Uiteindelijk hebben wij nog vier of vijf maanden. Wij zullen zien wat na de zitting met de gouverneur en de eregouverneur en op basis van wat wij hebben kunnen consulteren, moet gebeuren.

Wat de uren betreft, ik heb daarmee geen ervaring. Er zijn misschien andere leden die na de Dexiacommissie die ervaring wel hebben. Mevrouw Almaci, hebt u geen *data room* bij de Nationale Bank van België gekent? Hoe zat dat in elkaar? Ik weet het niet.

Luc Coene: Mijnheer de voorzitter, (...) met ervaring op de bank.

De **voorzitter:** Welke uren zijn dat dan?

Luc Coene: Mijnheer de voorzitter, dat zijn de gewone werkuren op dat ogenblik. Dat kan echter worden aangepast. Wij zullen dat aanpassen.

De **voorzitter:** Wij krijgen dan de informatie van de Nationale Bank van België waar, hoe en op welke manier een en ander kan. Laat ons dat in een eerste fase en voorzichtig doen. Achteraf kunnen wij nog verder gaan. Wij hebben toch nog een aantal maanden.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, voorzichtigheid is effectief een goede zaak.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, ik meen dat voorzichtigheid effectief een goede zaak is.

Ik wil evenwel pleiten voor voldoende transparantie. Wij mogen niet vervallen in de situatie dat alles sowieso achter gesloten deuren behandeld wordt. Als er in de tijdlijn geen concrete elementen staan, maar louter: op dit moment is er een signaal gegeven, en op dat moment is er een signaal gegeven, heeft die tijdlijn voor mij een ander karakter dan een tijdlijn waarin omstandig wordt uitgelegd wat er fout gelopen is en hoe men heeft ingegrepen. Dat zijn twee verschillende zaken.

Ik kan mij goed voorstellen dat wij een verslag maken met een naakte tijdlijn, gewoon om te zeggen: dit was het eerste moment van interventie door de Nationale Bank. Zo is in de terreurcommissie gezegd: toen heeft men in Zaventem de telefoon gepakt om het metronetwerk te waarschuwen. Wat daar gezegd is, is nog iets anders. Wat er daarna gebeurd is, is nog iets anders.

Ik wil gewoon zeggen: ik ben het er helemaal mee eens dat te evalueren. Laten wij met onze raadgever ter zake heel goed opletten wat exact onder welk statuut valt. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat een tijdlijn waarin louter wordt aangegeven: dit is het eerste moment waarop wij formeel een bericht gestuurd hebben, zo'n tijdlijn heeft weinig met confidentialiteit te maken.

De **voorzitter:** Ik meen dat er zal verwezen worden naar documenten waar wel inhoudelijke onregelmatigheden in staan.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Dat is iets anders. Dat zijn dan documenten die wij ter plekke zullen zien. Wij zullen op dat moment zien: dat bedoelde men met die waarschuwing. Maar de naakte tijdlijn vermeldt dan: toen hebben wij Optima de eerste keer een sein gegeven dat er iets niet in orde was. Wat er niet in orde was, is uiteraard *for our eyes only*.

De **voorzitter:** Ik meen dat de Nationale Bank wel begrepen heeft wat er bedoeld wordt.

Mochten wij vaststellen dat het eerste document voor ons onvoldoende is, en dat er onvoldoende body in de tijdlijn naar voren wordt gebracht om de zaken te kunnen beoordelen, kunnen wij zeggen tegen de Nationale Bank dat wij meer verwachten.

CRIV 54 O002

21/09/2016

29

Wij kunnen vragen dat het document wordt uitgebreid en inhoudelijk meer gestoffeerd wordt.

Ik meen dat wij vandaag een zeer interessante vergadering gehad hebben en toch verder staan dan bij die hoorzitting. Wij weten in welke context wij de volgende weken zullen functioneren. Er is nog de FSMA. Er is nog de BBI. Vergeet niet, de BBI was ook bezig met die dading en met dat vonnis enzovoort. Dat is ook een heel delicate zaak.

Frédéric Daerden (PS): Monsieur le président, j'avais deux petites questions. Sinon, je suis d'accord avec la proposition de timing.

Le rapport récapitulatif, je l'appelle comme ça, ou de synthèse préparé et à finaliser par la Banque nationale, je suppose qu'il sera fait dans les deux langues. C'est une première question.

Ma deuxième question, président, s'adresse plus à vous. Après la mise à disposition de ce document le 4 octobre et l'audition de la FSMA le 5 octobre, ne serait-il pas opportun d'avoir un bureau avec nos trois experts pour refaire un peu le point pour savoir quel travail, quelle collaboration on peut mettre en place? Je pense que ce serait intéressant avant la réunion du 28.

Le **président**: On va essayer.

Le 5 octobre est un mercredi. Le 4 octobre a lieu une réunion de la commission des Finances avec des questions au ministre Van Overtveldt et une proposition de loi. L'après-midi, il y a une réunion de la commission Panama Papers avec M. Laaouej à 14 h 00. Je propose qu'à 13 h 00, après la commission des Finances, nous ayons un bureau Optima pour encore avoir un échange de vues.

Êtes-vous d'accord M. Laaouej? (*Assentiment*).

Kortom, dinsdag om 13 u 00 vergadert het Bureau van de Panamacommissie. 's Morgens behandelen wij de vragen aan minister Van Overtveldt en 's middags vergadert de Panamacommissie. Om 13 u 00 vergadert het Bureau van die commissie, waar wij een aantal dingen zullen kunnen evalueren.

De documenten zullen vanaf 3 oktober ter beschikking liggen bij de Nationale Bank.

Jan Smets: (...) Tout le dossier administratif, comme c'est une banque en Flandre, est en néerlandais. Toutes les annexes, toute la

correspondance, etc. sont en néerlandais. On traduira évidemment le document. On fera de notre mieux. Il sera là. Mais je ne sais pas si pour le document en français nous pourrons tenir le deadline du 3. Je le dis.

Le **président**: C'est une banque flamande Optima. (*Rires*)

(...): Il y a des clients francophones.

Le **président**: On va faire le mieux pour avoir une traduction le plus tôt possible.

Jan Smets: Le plus tôt possible, certainement. C'est un engagement de moyens. Peut-être peut-on faire cela par parties. On fera tout le possible mais je ne peux pas garantir l'ensemble du texte en français le 3.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Mijnheer de voorzitter, kunnen wij tegelijk ook afspreken dat de leden van de onderzoekscommissie, als zij het dossier bij de Nationale Bank gaan inkijken, kunnen worden vergezeld van de medewerker die de eed heeft afgelegd?

De **voorzitter**: Men zegt mij dat de medewerkers eigenlijk geen toegang hebben tot de informatie die onder het beroepsgeheim valt.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Als wij erover spreken in een geheime commissie, mogen zij er echter wel bij zijn? Dat lijkt mij een beetje tegenstrijdig.

De **voorzitter**: Ik steek mijn nek uit, want ik weet het ook niet.

Als een commissielid naar de Nationale Bank gaat, mag hij vergezeld zijn door de medewerker die de eed heeft afgelegd, maar die medewerker mag niet alleen naar de Nationale Bank gaan. Mevrouw Demir, u kunt dus vergezeld zijn van uw medewerker. Mevrouw Marion, specialiste van de commissies, zegt dat dit mogelijk moet zijn, als het unaniem door de commissie wordt beslist. Wij kunnen het dus zo doen, mijnheer Vanvelthoven: u kunt een medewerker, die de eed heeft afgelegd, meenemen. U moet er natuurlijk zelf ook bij zijn.

Ik dank de gouverneur en de eregouverneur.

Wij hebben heel wat goede informatie gekregen en hebben goede afspraken gemaakt over de werkzaamheden van de komende weken.

30

21/09/2016

CRIV 54 **O002**

*De openbare commissievergadering wordt
gesloten om 17.04 uur.
La réunion publique de commission est levée à
17.04 heures.*

CRIV 54 O003

05/10/2016

1

ONDERZOEKSCOMMISSIE
'OPTIMA'

van

WOENSDAG 05 OKTOBER 2016

Voormiddag

COMMISSION D'ENQUÊTE
'OPTIMA'

du

MERCREDI 05 OCTOBRE 2016

Matin

De openbare commissievergadering wordt geopend om 10.08 uur en voorgezeten door de heer Eric Van Rompuy.

La réunion publique de commission est ouverte à 10.08 heures et présidée par M. Eric Van Rompuy.

**Hoorzitting met de heer Jean-Paul Servais,
Voorzitter van de FSMA
Audition de M. Jean-Paul Servais, Président de
la FSMA**

De **voorzitter**: Collega's, we ontvangen vandaag in onze tweede zitting van de onderzoekscommissie Optima de heer Jean-Paul Servais van de FSMA, die een aantal jaren is betrokken geweest bij het dossier-Optima.

Mijnheer Servais, wij hebben u ook gevraagd als getuige, daarom moet ik u de eed afnemen.

Ik herinner er u aan dat conform artikel 4, § 1, van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek, gewijzigd bij wet van 30 juni 1996, de onderzoekscommissie alle in het Wetboek van Strafvordering omschreven onderzoeksmaatregelen kan nemen. Ze kan onder meer getuigen onder eed horen.

Alvorens u te vragen de eed af te leggen, wens ik de aandacht te vestigen op het laatste lid van artikel 8 van bovenvermelde wet, volgens hetwelk iedere getuige kan aanvoeren dat hij, door naar waarheid een verklaring af te leggen, zich zou kunnen blootstellen aan strafvervolging en derhalve getuigenis weigeren (zie ook artikel 14, 3, g van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, bekrachtigd bij wet van 15 mei 1981).

Dat betekent dat u het recht heeft om te zwijgen wanneer u meent dat uw publieke verklaring later tegen u zou kunnen worden gebruikt in een strafvordering.

Ik wil er vervolgens nog de nadruk op leggen dat u, krachtens artikel 9 van dezelfde wet, voor valse getuigenis kan worden gestraft met een gevangenisstraf van twee maanden tot drie jaar en u voor een termijn van ten minste vijf ten hoogste tien jaar kunt worden ontzet uit het recht om te kiezen of verkozen te worden.

Tenslotte, wijs ik u erop dat tengevolge van artikel 3 van voornoemde wet de geheimhouding van uw verklaringen niet is gewaarborgd tenzij het gaat om verklaringen afgelegd tijdens een vergadering met gesloten deuren en waarvoor de commissie zich uitdrukkelijk heeft verbonden de geheimhouding in acht te nemen. Bovendien is ieder stuk dat u aan de commissie zou overleggen vatbaar voor openbaarmaking.

Na deze verduidelijking vraag ik u de eed af te leggen, door de hand op te heffen en de volgende woorden te herhalen: "Ik zweer de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen."

De heer Servais legt de eed in het Nederlands en het Frans af.

De heer Servais zal de tekst van zijn uiteenzetting op het einde van de vergadering aan de leden overmaken.

Zijn betoog bestaat uit drie grote delen.

Het eerste deel gaat over 2011, toen de FSMA in een eerste dossier een negatief advies gaf voor een banklicentie van Optima. Dat gaat dus over de overname van Ethias door Optima Bank, waarover de heer Servais toen in eerste orde moest oordelen. Daar zal hij uitvoerig op ingaan. Daarover werden hier ook al een aantal vragen gesteld. Het tweede deel gaat over *fit and proper*. We hebben daar een vorige keer al over gesproken met de Nationale Bank. Dat is ook uw bevoegdheid. Het derde deel gaat over het faillissement zelf en de rol daarin van de

2

05/10/2016

CRIV 54 O003

toezichthouder.

De FSMA is ook bevoegd voor productontwikkeling en gaat na welk soort producten er op de markt worden gebracht. Het gaat hier natuurlijk niet over een grote systeembank maar over een microbank. De heer Servais zal wat dieper ingaan op de precieze bevoegdheden van de Nationale Bank en van de FSMA, omdat daar soms verwarring over bestaat.

De *data room* van de Nationale Bank is sinds gisteren geopend. De parlementsleden en medewerkers hebben daar nu toegang toe. Het kan zijn dat ook de FSMA een soort *data room* heeft, die natuurlijk beperkter zal zijn dan die van de Nationale Bank. Daar zal de heer Servais waarschijnlijk zelf iets over zeggen, rekening houdend met het beroepsgeheim.

We moeten echt voorzichtig zijn in dit dossier, we lezen hier elke dag over in de media. Ik denk dat de commissie zich goed bewust is van het delicate karakter van een aantal zaken. We zullen wat de heer Servais zegt dan ook in die context bekijken.

Jean-Paul Servais: Monsieur le Président, je tiens d'abord à vous remercier pour votre aimable introduction.

Mesdames et messieurs les Membres de la commission d'enquête chargée d'examiner les causes de la faillite de la banque Optima et l'éventuelle confusion d'intérêts entre le groupe Optima et ses composantes, d'une part, et des administrations publiques, d'autre part, monsieur le Président de chambre de la Cour d'appel de Gand, messieurs les experts, je souhaite aussi vous remercier de l'occasion qui m'est donnée de commenter les décisions prises dans ce que l'on appelle "le dossier Optima" par la FSMA, et ce même si les compétences de celle-ci – comme l'a souligné M. le Président Van Rompuy – en la matière étaient très limitées, pour ne pas dire plus que limitées. Je le ferai également, mais si vous me le permettez, monsieur le Président, sous l'angle historique, par l'ancienne CBFA - puisqu'il faut bien distinguer deux époques: avant et après le 1er avril 2011.

Tout cela pour vous dire que, pour ce qui concerne les décisions prises par l'ancienne CBFA, dont le successeur juridique pour les aspects prudeniels n'est pas la FSMA, contrairement à ce qu'on pense, mais la Banque nationale, c'est donc en qualité de président de l'ancienne CBFA que je témoignerai devant votre commission, en soulignant d'ores et déjà que la

réforme « Twin Peaks » s'est réalisée dans une continuité absolue, unique en son genre dans l'histoire du contrôle bancaire au niveau international. En effet, tous les collaborateurs, tous les dossiers, physiques et informatiques, mais aussi tous les membres du comité de direction de la CBFA et tous les dossiers liés au contrôle prudentiel ont été transférés à la Banque nationale de Belgique.

Je souhaite – et vous remercie de l'avoir d'ores et déjà souligné, puisque c'est mon vœu – apporter toutes les réponses aux questions que vous vous posez et le faire dans la plus grande transparence. C'est pour des raisons de transparence que je souhaite, et cela a été notamment demandé par Mme la Députée Almaci, dans toute la mesure du possible, témoigner en audience publique. Vous connaissez toutefois mieux que moi, puisque vous êtes les seuls dépositaires de la légitimité politique, les décisions de justice qui ont été rendues en 1993 en matière de secret professionnel et en 2005 en matière de responsabilité reconnue, malheureusement, dans le chef de l'État dans le cadre de la commission d'enquête parlementaire "Sectes", dont certains d'entre vous ont peut-être fait partie à l'époque.

Cela explique pourquoi, pour certains aspects du dossier, il se peut que les réponses doivent être réservées à huis clos. Il se peut, par ailleurs, que mes réponses à certaines questions nécessitent des vérifications techniques. Si c'est le cas, monsieur le Président, mesdames et messieurs, je me permettrai de vous le signaler et vous proposerai, bien entendu, en ce cas, de revenir devant vous dans un second temps.

Permettez-moi aussi, monsieur le Président, mesdames et messieurs, messieurs les experts, de rappeler que – parce que c'est une source de confusion – les obligations de secret professionnel qui pèsent lourdement sur les autorités de contrôle ne visent pas à protéger les institutions, que ce soit la Banque nationale de Belgique, l'ancienne CBFA ou la FSMA, mais uniquement les missions que ces autorités de contrôle administratives exercent. L'exercice des missions des autorités de contrôle nécessite en effet que ces autorités aient accès à l'ensemble des informations en possession des entités sous statut de contrôle. En contrepartie, la loi belge – mais c'est aussi le cas dans tous les États membres de l'Union européenne – garantit à ces entités que les informations auxquelles il est accédé, et qui ont un caractère confidentiel, ne seront pas divulguées, sauf exceptions établies expressément par la loi et dans les limites prévues

CRIV 54 O003

05/10/2016

3

par la loi. Ceci a encore été tout récemment rappelé – je dirais malheureusement, mais c'est le système dans lequel nous vivons, que nous subissons comme autorité de contrôle – dans un arrêt récent de la Cour de Justice de la Communauté européenne, dans une affaire opposant la BAFIN, donc l'autorité de contrôle en Allemagne de l'ensemble du secteur financier, aux créanciers d'une entité en règlement collectif. Ce secret est donc nécessaire même si, je suis le premier à le souligner et je n'hésite pas à le répéter ici même, même s'il ne facilite pas la communication des autorités de contrôle vers le monde externe, qu'il s'agisse du parlement ou de la presse.

Tenant compte de tous ces éléments, je me permettrai, monsieur le Président, dames en heren, de commenter essentiellement, dans mon exposé introductif, trois volets du dossier qui me semblent correspondre à vos attentes, d'après ce que j'ai pu comprendre en lisant les comptes rendus de certaines séances de commissions ou vos interventions diverses.

Premier volet, et ce n'est pas une surprise, la décision de la CBFA, avant le passage en Twin Peaks, de s'opposer clairement, nettement, en février 2011, à la prise de contrôle d'Ethias Banque par le groupe Optima. Ensuite, l'avis de la FSMA donné, parmi d'autres sources, à la Banque nationale de Belgique, en septembre 2011, donc après que la Banque nationale soit devenue l'autorité de contrôle prudentiel, après le passage au Twin Peaks opéré juridiquement le 1er avril 2011, sur le caractère *fit and proper* de 14 personnes susceptibles de revêtir des fonctions de dirigeants effectifs dans la future banque Optima. Enfin, troisième volet, qui je crois est aussi attendu par vous: les décisions de suspension et de radiation de l'enregistrement comme courtier d'assurance dans le prolongement mécanique, comme il se doit, des décisions prises en amont par la Banque nationale, en ce qui concerne la banque, en juin 2016.

Je me permets également, d'emblée, et pour répondre à la question posée par M. le président Van Rompuy, de préciser que, bien entendu, et comme il se doit, et comme dans tout État de droit, il y a un dossier administratif pour chacune de ces décisions, qui est bâti de la même manière que quand nous produisons des pièces dans le cadre, par exemple, d'un recours intenté contre une décision du comité de direction de la FSMA et de la CBFA auprès du Conseil d'État. Et donc il existe, comme il se doit, un dossier administratif

pour chacune de ces décisions. Et la FSMA tient bien entendu les éléments en sa possession à votre disposition. Ce dossier pourra, si vous l'estimez utile, être consulté au siège de la FSMA, selon des modalités bien entendu analogues à celles qui ont été arrêtées par vos soins pour le dossier de la Banque nationale de Belgique.

En ce qui concerne, tout d'abord, la décision d'opposition au changement d'actionnaire qualifié, non pas de la FSMA, mais de la CBFA, du 15 février 2011: tout d'abord, une petite précision, parce que il y a quelque confusion à propos de la nature de cette décision, qui a été prise sans l'empire de ce qu'on appelait, à l'époque, la loi bancaire de septembre 1993, plus précisément de l'article 24 de l'ancienne loi bancaire, qui a été abrogée par ce même Parlement fédéral en 2014, pour faire place à ce qu'on appelle maintenant, dans le jargon, la "bankenwet".

Conformément à l'article 24 de l'ancienne loi bancaire, même si les textes ont peu changé, toute personne physique ou morale qui a pris la décision d'acquérir directement ou indirectement une participation que l'on appelle « qualifiée » dans un établissement de crédit de droit belge, c'est-à-dire une banque, était tenue d'en informer au préalable la CBFA de l'époque, la Commission bancaire, financière et des assurances, qui disposait d'un délai strict de 60 jours ouvrables pour évaluer la demande.

La CBFA, la Commission bancaire financière et des assurances de l'époque, pouvait, dans le courant de la période d'évaluation précitée, s'opposer à la réalisation de l'acquisition de cette participation au titre de participation « qualifiée », si elle avait des motifs raisonnables de considérer que le candidat acquéreur ne présentait pas les qualités nécessaires au regard du besoin de garantir une gestion saine et prudente de l'établissement de crédit, ou si les informations fournies par le candidat acquéreur étaient incomplètes.

Dans cette appréciation, il est bien entendu, notamment, tenu compte des qualités du candidat acquéreur, de son honorabilité professionnelle et de l'expérience de toute personne qui assurerait la direction des activités de l'établissement de crédit à la suite de l'acquisition envisagée, de la solidité financière du candidat acquéreur, compte tenu notamment du type d'activités appelées à être exercées, et envisagées au sein de l'établissement de crédit visé par l'acquisition envisagée et de la capacité de ce même établissement de crédit à satisfaire et à continuer

4

05/10/2016

CRIV 54 0003

à satisfaire aux obligations dites prudentielles.

Si, au terme de la période d'évaluation, l'autorité de contrôle prudentiel de l'époque, c'est à dire avant le 1er avril 2011, la CBFA, la Commission bancaire, financière et des assurances, ne s'opposait pas à l'acquisition envisagée, celle-ci aurait été réputée approuvée. Qu'est-ce que cela signifie? Tenant compte de délais supplémentaires demandés à différentes reprises par Optima, qui n'avait pas de dossier complet, il était donc nécessaire que la CBFA se prononce avant le 24 février 2011, à défaut de quoi Optima aurait été, de plein droit, autorisée à acquérir Ethias Banque. Ce délai et les dates afférentes à la prise de décision de la CBFA n'ont donc rien à voir avec le passage à la nouvelle architecture de contrôle dite du « Twin Peaks » qui, par hasard, est intervenu le 1er avril 2011. Ceci est donc indépendant du calendrier « Twin Peaks », contrairement à ce que nous avons parfois pu lire. C'était le respect de la loi, à défaut de se prononcer endéans le délai, il n'y avait plus de possibilité de s'opposer à la prise de participation majoritaire par différentes entités, actives au sein du groupe Optima.

La décision à prendre pour la CBFA, contrairement à ce que nous avons pu lire et dire, ne portait pas sur un agrément d'un nouvel établissement de crédit. Il s'agissait d'une disposition appelée « prise sur pied » sur la base de l'article 24 de l'ancienne loi bancaire, c'est-à-dire que cette décision était appelée à porter sur un changement d'actionnaire et pas sur l'agrément d'un établissement de crédit. L'examen ne portait donc, et c'est le sens de toute votre commission d'ailleurs, que sur le candidat actionnaire. Ethias Banque devait en effet, pour le surplus, déjà satisfaire à toutes les conditions légales.

Il est quand même utile de rappeler, même si vos experts le savent déjà, étant donné leur grande expertise en la matière, que même ce type de décision d'opposition à un changement d'actionnaire a été très rare. J'ai eu le plaisir d'être engagé comme cadre dans cette maison il y a plus de 25 ans. J'ai eu l'occasion de reprendre différents rapports annuels à ce sujet. Les décisions d'opposition et les rapports annuels depuis les années 90 en font d'ailleurs état, les décisions d'opposition à un changement d'actionnaire ont été très rares – quand j'étais président à la CBFA, j'ai souvenir d'une décision qui a été prise au-delà du cas Optima – dans la doctrine de la Commission bancaire et financière. En ce qui concerne la BNB, je n'ai pas de légitimité à me prononcer à cet égard.

La décision de la CBFA revêt donc, pour ce motif, et il importe de le souligner, un caractère tout à fait exceptionnel. De manière générale, et c'est d'ailleurs repris dans un langage qu'on utilisait plus volontiers à l'époque, monsieur le président, dans certains rapports annuels il y a vingt ans, les candidats qui ne satisfaisaient pas aux conditions étaient invités "à retirer leur candidature". Il n'y avait donc pas, à proprement parler, de décision de refus, comme cela a été le cas pour Optima en février 2011.

Que donne l'application de ce cadre légal très clair dans le cas d'Optima? La CBFA a été informée officiellement, le 27 juillet 2010, par Ethias de son intention de céder Ethias Banque à Optima. Et cela a fait l'objet d'une notification officielle par Optima et différentes entités liées à celle-ci et à son actionnaire majoritaire auprès de la FSMA les 4 et 5 octobre 2010. Cette notification fait dès lors, comme je me suis permis de le rappeler, courir légalement le délai de soixante jours ouvrables, endéans lequel la CBFA devait se prononcer. À la suite de cette notification, et bien que cette acquisition ait été approuvée très rapidement par la Commission européenne – bien sûr, celle-ci n'a pas les mêmes compétences que les autorités de contrôle nationales; ce n'est pas le sens de l'articulation des règles en matière de droit européen –, dès le 13 août 2010, la Commission européenne, qui se plaçait dans le chef d'Ethias, si je puis dire, a autorisé cette cession. Malgré cela, la CBFA a fait état d'une vigilance extrêmement forte dans ce dossier, puisque plusieurs dizaines de questions – en fait, 93 – ont été adressées à Optima, visant à compléter ou à clarifier l'information ainsi communiquée. Le délai ultime pour la prise de position de la CBFA a été reporté à plusieurs reprises à la demande du groupe Optima, pour pouvoir répondre aux questions, pour expirer finalement, comme je l'ai souligné il y a quelques minutes, le 24 février 2011.

Ik herhaal dat, naar aanleiding van die kennisgeving en niettegenstaande de overname reeds op 13 augustus 2010 goedgekeurd werd door de Europese Commissie, verschillende tientallen vragen – 93 in totaal – aan Optima gericht zijn. Ze strekten ertoe de kennisgeving en de meegedeelde informatie hetzij aan te vullen, hetzij te verduidelijken.

De uiterste datum waarop de CBFA een standpunt diende in te nemen is herhaaldelijk uitgesteld, op expliciete aanvraag van de Optima Group en zijn vertegenwoordigers, uiteindelijk tot

CRIV 54 O003

05/10/2016

5

24 februari 2011.

Ce qui est aussi important à souligner, parce que ça n'a pas été dit jusqu'à présent, parallèlement aux questions posées à Optima et au traitement des réponses, la CBFA a, bien entendu, écrit au Procureur général de Gand pour demander accès au dossier répressif relatif au principal actionnaire d'Optima et ce, après avoir reçu une lettre expresse du Procureur général de Gand, soulignant très clairement à la CBFA que ces faits avaient fait l'objet d'une ordonnance de non-lieu et que le procureur du Roi avait déjà confirmé dans un courrier antérieur, préalablement, que l'intéressé ne se trouvait pas dans un cas d'interdiction professionnelle tel que visé par la législation bancaire. Dans un certain nombre de cas, les instructions s'arrêtent là. Malgré cela, nous avons été plus loin. Ceci explique pourquoi, par exemple, plusieurs inspections ont été menées sur place, chez Optima, visant également à vérifier d'autres points. L'accès au dossier répressif - et je crois pouvoir le dire puisque ça fait l'objet de l'action administrative de la CBFA et qu'il me semble qu'il n'y a pas de problème de secret professionnel - a été donné par les autorités judiciaires le 1er décembre 2010. J'ai dès lors décidé d'envoyer trois collaborateurs universitaires.

Het ging om drie ervaren juristen.

J'ai envoyé trois juristes confirmés au greffe du tribunal correctionnel de Gand pour consulter le dossier répressif.

Ces trois juristes confirmés y sont restés non pas quelques heures, non pas un jour, mais deux jours entiers. Suivant les conclusions de ces trois juristes confirmés des services de la CBFA, le dossier répressif ne peut être utilisé par cette dernière dans son appréciation sur l'honorabilité des personnes, compte tenu non seulement de l'ancienneté des faits, mais aussi de l'absence d'intention de nuire retenue par la chambre du conseil du tribunal de première instance de Gand, dans une ordonnance de non-lieu du 26 novembre 2001 et de l'absence d'aveu des personnes concernées quant à des infractions susceptibles d'être retenues, malgré le non-lieu, contre les intéressés dans le cadre du dossier administratif.

Selon moi, il est utile - et je tiens ici à m'excuser de devoir tenir ces propos devant les juristes confirmés qui sont nombreux dans cette salle - de souligner qu'à supposer même que l'intéressé aurait été condamné - *quod non* -, cette décision de condamnation n'aurait pas pu être utilisée car

trop ancienne, compte tenu de la jurisprudence de la Cour constitutionnelle belge sur la durée maximale des interdictions professionnelles, il est ici question de trois arrêts - lesquelles ne peuvent excéder 10 ans. La loi a, d'ailleurs, été modifiée par ce Parlement fédéral en ce sens - par une loi du 6 avril 2010 visant à tenir compte de cette jurisprudence de la Cour constitutionnelle.

Ik herhaal.

De conclusie van die drie ervaren juristen luidt dat het straf dossier niet door de CBFA kon worden gebruikt bij de beoordeling van de betrouwbaarheid van de personen. Niet alleen wegens de ouderdom van de feiten, maar ook wegens het ontbreken van de intentie tot schade waarmee door de raadkamer rekening wordt gehouden in zijn buitenvervolginstelling van 2001, en wegens het ontbreken van een bekentenis van de betrokkene met betrekking tot inbreuk die, ondanks diezelfde buitenvervolginstelling tegen hem, in aanmerking had kunnen worden genomen in het kader van het administratieve dossier.

Zelfs indien de betrokkene veroordeeld zou zijn geweest - ik poneer dat in juridische titel om zeker te zijn dat wij op dezelfde golflengte zitten - dan had de beslissing tot veroordeling niet gebruikt kunnen worden omdat ze te oud was, rekening houdend met de duidelijke rechtspraak van het Grondwettelijk Hof terzake.

Il peut avoir des états d'âme à ce sujet mais c'est la réalité du droit en Belgique.

Volgens het hof mag een beroepsverbod niet meer dan tien jaar bedragen. De wet is trouwens in die zin aangepast door het federaal Parlement door een wet van 6 april 2010, om rekening te houden met die rechtspraak van het Grondwettelijk Hof.

La CBFA s'est donc concentrée sur les autres aspects du dossier, à savoir la solidité financière du candidat acquéreur et la capacité de la banque à satisfaire durablement à ses obligations dites "prudentielles" et donc, sur ce qu'on appelle le *business model*, le modèle d'entreprise, envisagé par l'acquéreur pour la banque une fois acquise.

Je crois pouvoir dire devant cette assemblée que la CBFA et, à titre personnel, son président de l'époque, c'est-à-dire le témoin que vous avez devant vous, avait été d'emblée interpellée par l'absence de logique apparente de cette acquisition. Quel était pour le comité de direction

6

05/10/2016

CRIV 54 0003

de la CBFA, et pour moi personnellement, le point commun entre Ethias Banque, qui était une banque principalement active dans le bassin liégeois et dans le prêt notamment aux collectivités locales et publiques, et Optima, qui était une entreprise établie à Gand et spécialisée dans la planification financière non réglementée pour une clientèle aisée. Je m'en suis ouvert très clairement à ce sujet aux représentants d'Optima et d'Ethias.

Parmi les raisons invoquées pour justifier cette acquisition, il y avait – je crois que je peux le dire, monsieur le président, en séance publique; je tiens à le souligner – des pertes fiscales reportées. Ces pertes fiscales reportées étaient une raison invoquée pour justifier cette acquisition. Je me permets de le dire car ceci a été rappelé par le principal actionnaire d'Optima dans une interview donnée, il y a quelques semaines, un samedi dans un journal néerlandophone. « *Toen kwam echter de bankencrisis en dachten we : waarom zouden wij in plaats van een vergunning niet beter Ethias kopen ? Die 70 miljoen verliezen van Ethias zouden wij kunnen negocieren, dachten wij* ». Il a lui-même souligné cela. Je crois donc pouvoir le dire.

Bien sûr, puisqu'il faut être nuancé comme en tout, racheter une entreprise pour valoriser des pertes fiscales reportées n'était pas interdit à l'époque. Il y a des décisions de jurisprudence de la commission de *ruling* en ce sens. Il y avait un dispositif légal. Mais cela ne suffit pas à en faire un projet et, s'agissant d'une banque, à développer un projet durable permettant à celle-ci de satisfaire à l'ensemble de ses obligations comme établissement de crédit soumis à un contrôle prudentiel beaucoup plus strict que dans d'autres statuts par définition, puisqu'il s'agit de gérer les dépôts de clients.

Qu'a fait la décision de la CBFA, tenant compte de ses longs, minutieux travaux effectués à de très nombreuses reprises? Cela a duré des mois.

Op 15 februari 2011 heeft de CBFA de beslissing genomen die zich opdroeg, met name zich verzetten tegen de geplande verwerving door Optima en verschillende vennootschappen en personen verbonden met Optima. Die beslissing was allesbehalve een intuïtieve beslissing,

Même si je crois quand même que pour un policier, puisque je considère que nous faisons un métier de police administrative, il n'est quand même pas inutile d'avoir des intuitions, semble-t-il.

Die beslissing werd erg stevig onderbouwd en gemotiveerd in een brief van vijf pagina's. Een brief van vijf pagina's is ook uitzonderlijk want al die beslissingen kunnen het voorwerp zijn van een beroep bij de Raad van State bijvoorbeeld. Dus gemotiveerd in een brief van vijf bladzijden meer in het bijzonder door twee elementen: gebrek aan voldoende financiële middelen bij OFP, Optima Financial Planners, en, tweede aspect, naleving van de prudentiële vereisten.

Om te proberen zoveel mogelijk factueel te blijven zal ik gewoon uittreksels van die lange brief lezen. Ik denk dat er geen commentaar bijgevoegd moet worden want de motivering is heel duidelijk.

Et ce je le répète, dans le cadre d'une lettre de cinq pages.

Ik kom tot het eerste argument dat ervoor gezorgd heeft dat de CBFA zich verzet heeft tegen de geplande verwerving door Optima en de verschillende vennootschappen en personen verbonden aan Optima.

Een eerst argument is een gebrek aan voldoende financiële middelen bij OFP.

Luidens artikel 24 van de toenmalige wet van 22 maart 1993 is een van de criteria die door de CBFA in aanmerking moeten worden genomen om de geschiktheid van de kandidaten voor de verwerving te toetsen, als volgt geformuleerd. Ik citeer: "(...) b) De financiële soliditeit van de kandidaat-verwerver, met name met betrekking tot de aard van de werkzaamheden die verricht en beoogd worden in de kredietinstelling die het doelwit is van de verwerving."

Ik geef punt A van de lange en gedetailleerde motivering van die brief: "Het directiecomité is tot de conclusie gekomen dat de financieringsstructuur van de overname door Optima Financial Planners (OFP) toont dat zij op het ogenblik van de verwerving niet beschikt over de middelen vereist om deze te financieren, maar beroep moet doen op toekomstige kasstromen waarvan de verwezenlijking onzeker is, en dit voor de volgende elementen." Ik som ze op:

Ten eerste, de huidige kaspositie en de huidige samenstelling van het eigen vermogen van OFP vergen, gelet op de verstrekte informatie, een betaling van de aankoop prijs in schijven. OFP noch de andere groepsentiteit – het ging over een gemeenschappelijke notificatie – beschikken *ab initio* over voldoende middelen om de volledige

CRIV 54 O003

05/10/2016

7

aankoopprijs te financieren. Op dit vlak kan worden vastgesteld dat Optima Group momenteel over een geconsolideerd eigen vermogen van 44,8 miljoen beschikt, waarvan 32 miljoen herwaarderingsmeerwaarde... uitgedrukte meerwaarde van een bepaald vastgoedproject, waarvan 32 miljoen euro niet-uitgedrukte meerwaarde. Tegelijkertijd wenst men een bank over te nemen voor een bedrag van minstens 49 miljoen. Het eigen vermogen bedraagt dus 44 miljoen, waarvan 32 miljoen herwaarderingsmeerwaarde. Voor de mensen die gespecialiseerd zijn in boekhouding, is het minimum algemeen rekeningstelsel dat rekeningnummer 121. Tegelijkertijd wenst de groep een bank over te nemen voor een bedrag van ten minste 49 miljoen.

Tweede element, de financiering van de overname door OFP steunt op de gespreide betaling van de aankoopprijs, het fiscaal recupereerbaar verlies van Ethias Bank, waarover ik het enkele minuten geleden gehad heb, en de kasstromen die volgens het businessplan in de nabije toekomst gegenereerd zouden worden.

Nu kom ik tot een derde element. Het is niet uitgesloten dat OFP, Optima Financial Planners, zelf voor de betaling van de eerste schijf van de aankoopprijs een beroep zou moeten doen op een kaskrediet, bij gebrek aan voldoende liquide middelen. Ik spreek niet over de langetermijnfinanciering.

Last but not least, dit voeg ik nu toe. De prognose omtrent de toekomstige kasstroom steunen uitsluitend op assumptie over de bestending van de hoge groeicijfers van OFP gedurende de voorbije jaren.

Een tweede element naar aanleiding van deze vier vaststellingen.

Zoals blijkt uit de cijfers die ik genoemd heb, toont de verstrekte informatie niet op overtuigende wijze aan dat OFP en haar aandeelhouders beschikken over de nodige financieringscapaciteit om desgevallend afzonderlijk of samen rechtstreeks of onrechtstreeks financiële steun te kunnen verlenen aan de gefusioneerde bank.

Evenmin, nog altijd op basis van die brief, toont de verstrekte informatie met betrekking tot de solvabiliteitsverplichtingen die rusten op OFP, Optima Financial Planners, en OG, Optima Group, zelf aan dat de mogelijkheid voorhanden is om nieuwe kapitalen te injecteren of enige andere passende oplossing uit te werken om in

voorkomend geval tegemoet te komen aan de eigen financiële nood. Die evaluatie wordt geschraagd door onder meer de volgende elementen : het eigen vermogen van Optima Group is in belangrijke mate samengesteld uit niet-uitgedrukte meerwaarde op vastgoedprojecten, bijvoorbeeld het reeds vernoemd project M. Ik verontschuldigd mij voor de anonimisering, rekening houdend met mijn beroepsgeheim. Zowel Optima Financial Planners, Optima Group als de vormenvennootschap H hebben een zwakke liquiditeitspositie. Zowel de financiering van de overname als de versterking van de solvabiliteit van Ethias Bank en haar rechtsopvolger Optima Financial Planners steunen hoofdzakelijke op uitermate voluntaristische hypothesen omtrent toekomstig gegenereerde inkomsten.

Een derde element voor dat eerste aspect : het gebrek aan voldoende financiële middelen in hoofde van OFP, is dat de verbonden vennootschap T, altijd in dezelfde groep, een lage *leverage* en voldoende liquiditeit heeft. Echter, een belangrijk deel van haar middelen staat geblokkeerd als borgstelling voor een krediet dat door de verbonden vennootschap H werd aangegaan.

Gelet op het voorgaande, kan worden verwacht dat Ethias Bank of haar rechtsopvolger OFP of Optima Financial Planners sterk afhankelijk wordt van externe steun. De door de controlerende aandeelhouders verstrekte informatie beperkt zich voornamelijk tot een intentieverklaring van steun, die niet wordt geschraagd door bewijsstukken waaruit blijkt dat hij over de capaciteit beschikt, om zelf voldoende financiële steun te verlenen, nieuw kapitaal te injecteren of enige andere passende oplossing aan te dragen.

Dat is alleen maar de motivering voor het eerste element.

Het tweede argument is de naleving van de prudentiële vereisten.

Luidens artikel 24, § 3, tweede lid, van de toenmalige bankwet, zijnde de wet van 22 maart 1993, is een van de criteria die door de CBFA in aanmerking moeten worden genomen om de geschiktheid van de kandidaat te toetsen, als volgt geformuleerd : Ik citeer de toenmalige wet en wettelijke bepaling: " (...) of de kredietinstelling zal kunnen voldoen aan de prudentiële voorschriften op grond van deze wet en haar uitvoeringsbesluiten".

Ik citeer nu de brief: “Doordat het voorgestelde businessplan de hiernavolgende opmerkingen oproept, wordt niet op afdoende wijze aangetoond dat de gefusioneerde bank in staat zal zijn om de prudentiële voorschriften na te leven voor de volgende elementen.

De noodzakelijke versterking van de solvabiliteit van de gefusioneerde bank steunt op toekomstige inkomsten, die voornamelijk door de huidige activiteiten van Optima Financial Planners zullen worden gegenereerd en waarbij rekening wordt gehouden met uitermate voluntaristische hypothesen, namelijk de aanhoudende groei voor de komende vijf jaar ten belope van 10 % per jaar voor de vastgoedactiviteit, 13 % voor de *fees* van verzekeringsactiviteiten en 15 % voor de *fees* uit de financiële planningactiviteiten. Gelet op de aangeleverde informatie (destijds in februari 2011), zou op basis van een daarop steunende door de CBFA gemaakte inschatting omtrent de opname van de verbonden vennootschap in de consolidatiekring zich een tekort aan eigen vermogen voordoen, indien de gefusioneerde bank ook op geconsolideerd niveau zou moeten voldoen aan de welbekende reglementaire vereisten. Deze inschatting leidt zowel bij een aankoopprijs van 52 miljoen als 49 miljoen tot een tekort aan eigen vermogen van respectievelijk vier miljoen en één miljoen, zolang de verbonden vennootschap een dochter van de fusiebank blijft.”

Dan kom ik tot een tweede element.

“(…) op het vlak van de liquiditeit kan er geen adequate inschatting worden gemaakt van de capaciteit van OFP en kan de gefusioneerde bank onmogelijk de timing mismatches tussen de kasinstroom en de kasuitstroom opvangen en dit voor de volgende redenen. De liquiditeit van OFP hangt onder andere af van de kasinstroom, waarbij een belangrijk deel vanaf maart 2011 en gedurende een tijdsperiode van 12 tot 16 maanden gegenereerd moet worden door het vastgoedproject. OFP heeft niet aangetoond over een eigen liquiditeitsbuffer te beschikken, noch een *contingency liquidity funding plan* voor de gefusioneerde bank te hebben opgesteld. Hoewel de gefusioneerde bank over een investeringsportefeuille zal beschikken waardoor repofaciliteit mogelijk zal zijn, kan de voorgenomen verkoop van de portefeuille hypothecaire kredieten leiden tot belangrijke deposito-uitflows die een sterke impact op de liquiditeitspositie van de gefusioneerde bank zouden kunnen hebben. Deze impact is niet op voldoende wijze in aanmerking genomen. Het

niet-realiseren van het businessplan, waardoor de kaspositie van de gefusioneerde bank lager zou uitvallen dan voorzien, brengt ook de financiering van de nog niet betaalde aankoopprijs in het gedrang.

De CBFA is van oordeel dat het niet aanvaardbaar is dat de overnameprijs hoofdzakelijk betaald wordt door de toekomstige, en dus nog niet gerealiseerde, inkomsten van de overgenomen bank. Dit plaatst inderdaad de overgenomen bank van meet af aan in een afhankelijkheidspositie ten opzichte van haar aandeelhouders, die het gezond en voorzichtig voeren van het bankbedrijf in het gedrang kan brengen. De aandeelhouders zullen immers geneigd zijn de risicograad van de bankactiviteiten te verhogen om hun eigen schuld te kunnen aflossen. Het is ook betwifelbaar of de gefusioneerde bank haar noden zal kunnen lenigen bij een eventuele liquiditeitscrisis en in staat zal zijn om haar verplichtingen na te komen.”

Een laatste element bestaat uit een ander uittreksel van die brief van vijf bladzijden. “De organisatorische impact van de voorgenomen herstructurering, als gevolg van het nieuwe businessmodel van de bank, komt onvoldoende aan bod. De gevolgen van de voorgenomen aanpassing, onder andere de verschillende aspecten van het risicobeheer, de interne audit en de groepsaansturing, kunnen op basis van de verstrekte informatie, rekening houdend met de veelvuldige onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van de activiteiten van de bank, niet naar behoren worden ingeschat.”

Zoals u weet in het kader van de progressieve, systematische, continue overschakeling in 2010-2011 van het prudentieel toezicht in hoofdte van de NBB, werd natuurlijk de toenmalige voorzitter van het zogenaamde Comité voor Systeemrisico en Systeemrelevante Financiële Instellingen, het CSRSFI, op de hoogte gebracht van de beslissing. Dit was ook het geval natuurlijk voor de NBB, daarna.

En d'autres termes, il s'agit d'une décision de nature exceptionnelle de 5 pages et qui est tout, bien entendu, sauf une intuition quelconque. En ce qui concerne la période commençant après le passage au « Twin Peaks », quelques éléments sont à rattacher aux compétences (le plus souvent très limitées) de la FSMA.

De **voorzitter**: Kunt u eens precies zeggen welke bevoegdheden jullie na de twin peaks-hervorming hebben als kapstok.

CRIV 54 O003

05/10/2016

9

Jean-Paul Servais: Wij zijn niet belast met de *fit and proper*. Dat is de exclusieve beoordeling van de NBB.

Als u verwijst naar het rondschrijven van 2013, dan kunt u vaststellen dat wij een van de acht bronnen zijn die de NBB vermeldt in het kader van de beoordeling van de *fit and proper*.

Een tweede aspect. Wij zijn hier in Europa en hebben Europese paspoorten, met zijn pro's en con's. Ik weet dat jullie zich daarover ergeren. Dat geldt ook voor mij. Wij hebben op dat vlak beperkte bevoegdheden voor een aantal producten.

Last but not least, toezicht van niet-prudentiële aard voor de tussenpersonen, onder andere de verzekeringsmakelaars.

Peut-être un petit mot, si vous me le permettez, monsieur le président, à propos du passage progressif à l'architecture de contrôle dite de « Twin Peaks ».

Dans le cadre du Twin Peaks, et la formule va vous paraître un peu étonnante mais je ne la fais pas dans une optique journalistique ou médiatique, le nouveau contrôleur n'était pas la Banque nationale. Le nouveau contrôleur était la FSMA.

L'arrêté royal du 3 mars 2011, qui comporte 345 articles, a été fait à ma demande expresse pour garantir la continuité absolue au contrôleur prudentiel en matière de continuité. Ça peut paraître curieux comme nouveau président alors de la FSMA mais nous étions en pleine crise de la dette souveraine dans la zone euro. Il fallait donc que le confort maximal soit apporté. Et c'est le cas. Je crois qu'il est assez exact de souligner, sous l'angle juridique, physique, institutionnel et de gestion de dossiers au quotidien, qu'il n'y a jamais eu un accompagnement aussi fort que cela en termes de passage de dossiers. Il y a non seulement eu le Comité précité des risques systémiques qui comprenait les comités de direction des deux entités et auprès desquels ont été apportés de nombreux dossiers importants. Il y a eu un comité de préparation, présidé par le Gouverneur de l'époque et moi-même, qui a apporté toutes les pièces nécessaires au Twin Peaks.

Plus fondamentalement, et je tiens à le souligner, l'ensemble des moyens humains et physiques afférents au contrôle prudentiel est parti d'une

pièce à la Banque nationale. À commencer par le comité de direction de la CBFA. Il y avait alors sept membres composant le comité de direction de la CBFA. Cinq sont partis à la Banque nationale. Restaient du côté de la FSMA, Henk Becquaert et moi-même. À notre demande parce qu'il fallait donner la priorité absolue au contrôle prudentiel en 2011. Cela va de soi, c'était raisonnable. Sur les cinq membres, il y avait trois membres à temps partiel de la Banque plus deux autres ex-collègues qui sont devenus (depuis 2007) mandataires spéciaux dans le contrôle prudentiel des banques et des entreprises d'assurances.

Je ne parle même pas du comité de pilotage qui a géré les participations de l'État de 2008 à 2011. Sur six membres, il y avait quatre membres du comité de direction de la Banque nationale. C'est normal. Et j'ai chaque fois voulu donner toute mon aide à ce sujet parce que cela va de soi. Tout comme il va de soi que, dans les compétences dévolues à la FSMA, c'est plus de 40 % en plus depuis 2011, j'aie le même appui de toutes les institutions qui transfèrent des compétences à la FSMA qui ne cesse de grandir.

Mais, même au-delà du comité de direction, du comité de pilotage, l'ensemble des services de contrôle prudentiel, depuis le huissier jusqu'au directeur, tous les dossiers, toutes les personnes impliquées dans la gestion sont passées du côté de la Banque nationale et, ça va de soi, c'est ce qu'il y a de plus normal, me semble-t-il, pour garantir une évolution harmonieuse en matière d'architecture de contrôle de secteur financier.

Qu'est-ce que ça veut dire après cette intervention que vous m'avez demandé de faire, monsieur le président, à propos de l'avis de la FSMA du 2 septembre 2011 que nous avons donné à la demande de la BNB? Si je voulais être caricatural, je dirais, contrairement à ce que je me suis permis de dire il y a quelques instants, que cet avis aurait pu résulter en une « page blanche » puisqu'il n'y avait rien de neuf dans ce dossier. Tout était déjà dans les dossiers que la CBFA a transmis au 1er avril 2011, dans le cadre du contrôle prudentiel. Pourquoi est-ce que je me permets de dire ça? Parce que je crois qu'il faut être précis juridiquement et pour les besoins de votre appréciation qui est souveraine en tant que dépositaires de la représentation populaire et nationale. Il faut savoir que, conformément à l'article 26 bis de l'ancienne loi bancaire qui avait été modifié par cet arrêté de pouvoirs spéciaux « Twin Peaks » du 3 mars, la BNB doit consulter préalablement la FSMA lors de l'appréciation de

10

05/10/2016

CRIV 54 0003

l'honorabilité professionnelle et de l'expertise nécessaire – ce qu'on appelle le *fit and proper* dans le jargon – ainsi que de l'expérience adéquate de personnes qui sont appelées à prendre part pour la première fois à l'administration d'entreprises financières soumises au contrôle de la BNB.

L'objectif était de faire l'inverse de ce qui se faisait aux Pays-Bas, Twin Peaks, où on a soigné pour des compétences concurrentes entre la Nederlandse Bank (DNB) et l'Autoriteit voor Financiële Markten (AFM). Cela a des vertus en termes de débats, cela correspond peut-être à un tempérament différent aux Pays-Bas, cela ne nous semblait pas, du côté de la Banque nationale et de la FSMA, utile et c'est pour ça qu'il y a toujours un leadership dans l'exercice des tâches de contrôle. Pour les aspects de contrôle prudentiel, c'est bien entendu la Banque nationale. Pour d'autres aspects limités, c'est la FSMA puisque là, dans ce cas-là, le *fit and proper*, n'existe dans les métiers pour tout ce qui est contrôle des produits, contrôle des marchés et certains aspects du contrôle des règles de conduite (gedragstoezicht) c'est la FSMA.

L'objectif de cette consultation consiste cependant à éviter qu'une des autorités de contrôle du secteur financier (en l'occurrence la BNB) aboutisse à des conclusions en ce qui concerne l'honorabilité professionnelle d'une personne physique en ignorance d'informations dont l'autre autorité de contrôle (en l'occurrence la FSMA) dispose. Ici, et au demeurant il n'y avait, par définition, pas de possibilité d'ignorance puisque tout le dossier était déjà transféré à la BNB au 1er avril 2011. Les seuls éléments nouveaux auraient été des choses que la FSMA, dans la tâche ses nouvelles missions de contrôle prudentiel, par exemple MiFID, aurait apprises entre avril et septembre 2011.

Ceci explique pourquoi l'avis de la FSMA consiste uniquement à formuler des observations quant à l'appréciation de l'honorabilité des personnes physiques sur la base des éléments d'informations en sa possession (à savoir, récoltées dans le cadre de l'exercice habituel de ses diverses missions de contrôle non prudentiel) et ce, endéans un délai d'une à deux semaines – c'est comme ça qu'est géré le protocole puisque tous les jours Jan Smets et moi et, à l'époque, Luc Coene, nous envoyions des courriers à ce sujet – à compter de la réception de la demande d'avis. L'avis de la FSMA n'est bien entendu pas contraignant. C'est le système qu'on a voulu éviter par rapport aux Pays-Bas. En ce sens, il ne lie pas

la BNB.

En effet, d'une part, si la FSMA a formulé des observations, la BNB n'est pas liée par l'avis de la FSMA mais doit, le cas échéant, motiver dans sa décision les raisons qui la poussent à s'écarter de l'avis de la FSMA. D'autre part l'absence d'observations dans l'avis rendu par la FSMA ne doit pas être interprétée comme impliquant nécessairement que la personne physique dispose de l'honorabilité professionnelle requise. Ceci peut, le cas échéant, résulter d'autres éléments que ceux en possession de la FSMA ainsi que du contexte différent dans le lequel l'appréciation de l'honorabilité professionnelle par la BNB a lieu.

Wat betekent dat met andere woorden? Hoewel de FSMA verplicht moet worden geraadpleegd, is die raadpleging slechts een van de vele informatiebronnen – acht in feite, volgens de circulaire van de NBB – waarover de NBB beschikt. Bij de zogenaamde twin peaks-hervorming stond overigens de absolute continuïteit voorop. Zoals ik enkele minuten geleden al onderstreept heb, zijn de medewerkers, de dossiers en de specifieke informaticatools voor het prudentiële toezicht op de banken en de verzekeraars aan de NBB overgedragen.

Nous n'avons d'ailleurs plus de copies papier de ces documents. C'est assuré par la Banque nationale.

Aangezien de Nationale Bank van België al op de hoogte was van alle informatie waarover de voormalige CBFA als toenmalig prudentiële toezichthouder op de bank beschikt, was het advies van de FSMA vooral pertinent vanuit het oogpunt van de informatie, in het bijzonder de recentere informatie die dateerde van na de twin peaks-hervorming, dus na 1 april 2011, waarover de FSMA op grond van haar eigen niet-prudentiële bevoegdheid beschikte. Quod non.

Qu'est-ce que cela donne dans le cadre d'Optima pour être tout aussi précis comme le souhaitent, bien entendu, les commissaires que vous êtes?

Par courrier du 12 août 2011, la BNB adresse à la FSMA une demande d'avis sur l'honorabilité professionnelle et l'expertise nécessaire de 14 personnes proposées pour la première fois à l'administration, la gestion ou l'administration effective dans une entreprise financière contrôlée par la BNB.

CRIV 54 O003

05/10/2016

11

Conformément à l'article 26bis de la loi du 22 mars 1993 précitée, telle que modifiée par l'arrêté Twin Peaks quelques mois avant, la FSMA doit rendre son avis endéans un délai d'une à deux semaines à compter de la réception de la demande d'avis.

Par ses lettres des 25 août et 2 septembre 2011, la FSMA répond ce qui suit (c'est une traduction libre du texte rédigé en néerlandais en soulignant que le premier tiré est superfétatoire puisqu'il n'y avait rien de nouveau). C'est simplement un *copy and paste* de l'information qui était déjà en possession de la Banque nationale en tant que successeur juridique (comme contrôleur prudentiel) de la FSMA et qui était d'ailleurs dans le dossier administratif qui a donné lieu au refus de changement d'actionnaire de participation qualifiée lors de la tentative rejetée de prise de contrôle d'Optima sur Ethias Bank.

Premier élément de cette lettre du 2 septembre 2011 :

"Monsieur X a été impliqué dans un dossier pénal. En février 2011, le comité de direction de l'ancienne CBFA a toutefois pris connaissance, suite au traitement de la demande d'Optima Financial Planners visant à acquérir une participation qualifiée dans Ethias Bank, introduite sur la base de l'article 24 de la loi précitée du 22 mars 1993, d'une analyse menée par ses services qui concluait qu'il ne pouvait pas être affirmé sur la base de cet élément que Monsieur X ne disposait pas de l'honorabilité professionnelle requise. Le dossier en question a déjà été transmis à la BNB"- et ce pour rappel, dans le cadre du transfert intégral du dossier de contrôle, sans compter toute la gestion humaine, tout l'encadrement universitaire, y compris les membres du comité de direction.

"Je vous transmets cependant une copie de l'analyse précitée", qui n'était même pas obligatoire juridiquement puisque cela ne faisait pas partie des compétences non prudentielles de la FSMA.

"Depuis cette analyse, aucun nouvel élément concernant Monsieur X qui serait pertinent pour l'évaluation de son honorabilité professionnelle n'a été découvert."

Deuxième élément pour lequel je ne ferai pas de commentaires en séance plénière, si vous me permettez, monsieur le président, pour des raisons bien connues de secret professionnel qui n'a rien à voir avec Monsieur X.

"En ce qui concerne Monsieur Y, j'attire votre attention sur le fait que sur la base d'un rapport d'enquête que l'auditeur de la FSMA a transmis au comité de direction, une infraction à l'article 25, § 1er, 4°, de la loi du 2 août 2002 a été retenue dans le chef de Monsieur Y, et cela suite à la communication externe effectuée par la société cotée Z durant le premier trimestre 2008 au sujet du déroulement de la mise en œuvre de son plan de solvabilité et de ses prévisions en matière de solvabilité.

En ce qui concerne l'honorabilité professionnelle des autres candidats, la FSMA ne dispose actuellement pas d'éléments pertinents."

Voilà tout le dossier qui me semble pouvoir être porté à l'appréciation des membres dans le cadre de cette séance plénière sous réserve des questions que vous auriez bien entendu que ce soit en plénière ou à huis clos ou dans le cadre de la consultation du dossier administratif.

En ce qui concerne les aspects relatifs au contrôle des produits commercialisés par Optima Bank, je serai plus court, monsieur le président, je vous rassure. Je crois qu'il est utile également de souligner cela parce que parfois, dans certains transparents, on donne l'impression que la FSMA est seule au monde pour contrôler tous les produits. Ce n'est évidemment pas le cas que l'on aime ou pas le passeport européen et les compétences nouvelles qui n'existaient pas à l'époque. Un grand danger dans ces matières-là, c'est de faire de l'anachronisme et d'analyser, sur base, par exemple, de législations toutes récentes de cette année ou de l'année passée ce qui ne pouvait pas être contrôlé à l'époque.

Plus fondamentalement, j'ai essayé de lister avec mes équipes, les compétences de contrôle des offres publiques de certains produits d'épargne d'investissement avec toutefois la précision qu'Optima Bank n'est pas une banque systémique. Sur base de notre *risk assessment*, les clients qui se seraient engagés dans un dialogue de conseil avec Optima Banque étaient inexistantes en 2012, s'élevaient à 113 en 2013 et ne concernait que 1 000 clients en 2014.

Ceci explique aussi pourquoi Optima Bank ne proposait qu'un nombre très limité de produits d'épargne et d'investissement soumis au contrôle a priori de l'autorité de contrôle belge dans ces matières-là, en l'occurrence la FSMA.

Est-ce que c'est le seul cas? Non. Est-ce que c'est

12

05/10/2016

CRIV 54 0003

représentatif de l'ensemble du secteur bancaire? Non, bien entendu. Mais, je crois qu'on peut aussi souligner (pour essayer d'avoir une vue plus ou moins objectivable) qu'on rencontre aussi un profil de commercialisation limité de distribution active au-delà de ce qu'on peut faire en *execution only* chez d'autres établissements de crédit de petite taille ou chez certains acteurs de niche.

Qu'est-ce que ça veut dire concrètement? Je serai très court parce qu'il n'y a pas beaucoup de choses à dire à ce sujet.

La gamme de produits concernée par les tâches de contrôle *a priori* de la FSMA se composait des éléments suivants:

- des parts de l'OPCVM luxembourgeois Best Choice, qui compte 3 compartiments – un peu comme des produits d'épargne-pension, défensif, offensif, *balances* même si ce n'est pas un produit d'épargne-pension – une seule sicav distribuée en Belgique de manière active et qui a été distribuée en Belgique à partir du 8 février 2013. Je reviens dans quelques instants sur le passeport européen. Pour votre information factuelle et statistique, même si vos experts auront toute l'information déjà maintenant, connaissant leur grande expertise de ce secteur, il y a à l'heure actuelle (et par rapport à des trois compartiments d'une seule sicav luxembourgeoise distribuée par Optima Bank) 3 786 compartiments de sicav de droit étranger distribués en Belgique – vous les retrouvez sur le website de la FSMA – et 1 296 compartiments de droit belge inscrits à la FSMA et distribués en Belgique ;

- 3 comptes d'épargne réglementés, présentant des différences au niveau du taux d'intérêt de base de la prime de fidélité et de l'apport de fonds applicables. Je reviens sur les compétences très limitées de la FSMA à ce sujet.

- 2 *notes* structurées – c'est-à-dire des produits structurés qui font appel à un produit dérivé – qui respectaient les conditions du Moratoire imposé par la FSMA et auquel avait adhéré, comme toutes les banques belges, sauf Euroclear qui ne vend pas de produits de détail, Optima et qui ont été mises sur le marché en 2014.

Pour la sicav, tout d'abord, il convient de souligner qu'une réglementation européenne détaillée s'applique aux fonds. Sur la base de la directive UCITS (OPCVM), les sicavs établies dans un État membre de l'Union européenne sont soumises au seul contrôle de cet État membre, en l'occurrence le Grand-Duché de Luxembourg, pour ce qui concerne leur fonctionnement et leurs placements. Les parts d'un OPCVM étranger

peuvent, après notification, être distribuées dans un autre État membre, ce qu'on appelle (dans ce cas-ci la Belgique) un « État membre d'accueil ».

Cela veut dire que la sicav ou l'OPCVM étranger "avec passeport" doit toutefois respecter les règles de l'État membre d'accueil en matière de commercialisation. Dans ce cadre, la FSMA contrôle – et on retrouve ça dans les dossiers de contrôle – la publicité d'une sicav étrangère et doit donner son approbation préalable pour les publicités qui seront diffusées auprès du public. En l'occurrence, c'était une sicav tout à fait classique, il y a eu une approbation en termes de délégation par un représentant de la FSMA pour la seule publicité.

Pour ce qui concerne les comptes d'épargne réglementés, la FSMA exerce des compétences de contrôle limitées, de nature non prudentielle. Aucune appréciation sur la hauteur du rendement ou du taux d'intérêt. Ses compétences de contrôle étaient inexistantes avant 2013. Nous avons lobbyé clairement. À l'époque, le ministre de l'Économie et de la Protection des consommateurs, Johan Vande Lanotte, était très sensible à cela et à juste titre. Nous avons lutté pour obtenir ces compétences que nous avons obtenues d'abord dans le cadre d'un arrêté d'exécution du Code des impôts sur les revenus qui est devenu le fameux arrêté « Transversal » de 2014, populaires chez de nombreuses associations professionnelles d'intermédiaires.

C'est sur la base de cet arrêté de 2013 que nous avons reçu, pour la première fois, des compétences uniquement sur le contrôle du caractère adéquat de l'information, c'est-à-dire par exemple si vous donnez un taux de base d'autant, il faut que ce soit compréhensible. Comment marche la prime de fidélité? C'est à cette époque-là qu'on a d'ailleurs supprimé les *teasers*, qui faisaient quelque peu penser à une approche de type *wild wild west*, avec des formules du type : vous recevez X % pendant six mois et puis, on ne sait plus où vous allez. Cela veut dire que la FSMA s'occupe uniquement du contrôle adéquat de l'information à donner aux épargnants. Ceci explique pourquoi pour la commercialisation des comptes d'épargne réglementés, l'établissement concerné doit en effet établir une fiche d'information standardisée. Si vous êtes titulaire d'un compte d'épargne, vous avez déjà dû voir ce genre de fiche d'information. Et les publicités doivent respecter certaines conditions. Tant la fiche d'information que le matériel publicitaire doivent être approuvés au préalable par la FSMA uniquement sous l'angle de la qualité de

CRIV 54 O003

05/10/2016

13

l'information donnée au consommateur.

Troisième élément pour ce qui concerne les produits structurés et la FSMA a approuvé 2 brochures commerciales.

Même système que pour les sicavs: c'étaient des produits de droit étranger qu'on retrouve classiquement dans beaucoup de banques et des *notes* pour lesquelles Optima faisait office de distributeur. Ces *notes* n'étaient pas des produits structurés complexes au sens du moratoire, cela veut dire que leur complexité était très faible, c'est pour ça d'ailleurs que toutes les banques ont été invitées fermement par moi à adhérer, dans les semaines qui ont suivi le passage au Twin Peaks, à ce moratoire qui est un exemple. Cela concerne 3 000 produits depuis cinq ans. L'année passée, on a refusé 35 de ces produits sur 70 nouveaux qui ont été proposés aux services de la FSMA.

Pour revenir au cas des deux *notes*, les seules *notes* d'Optima, ces *notes* sont des instruments de placement pour lesquels un prospectus a été établi et approuvé par une autre autorité de contrôle dans un autre État membre de l'Union européenne. Sur la base de la directive Prospectus, pareils instruments bénéficient également d'un régime de passeport et peuvent également être proposés au public en Belgique. Seules, à nouveau, les publicités pour des instruments de placement étrangers sont soumises à l'approbation préalable de la FSMA, plus le fait – et ça c'est l'aspect spécifique aux produits structurés qui font appel à un produit financier que FSMA a soumis ces instruments à un *screening* sur la base du moratoire sur la commercialisation de produits structurés particulièrement complexes. Comme toutes les autres banques, sauf Euroclear qui n'avait pas de clients *retail*, Optima avait adhéré à ce moratoire.

Sur la base des critères du moratoire, il a été conclu que les produits visés ne devaient pas être qualifiés de particulièrement complexes. Au total d'ailleurs, le montant d'émission est très faible: 3,47 millions d'euros ont été investis dans ces produits qui ont été lancés en 2014 pendant un laps de temps très réduit. Ceci s'explique d'ailleurs et correspond à ce qui a été expliqué par la Banque nationale à juste titre, notamment la par la diminution progressive des activités bancaires d'Optima. Tout cela se reflète un peu en miroir à cet égard.

Dernier volet, monsieur le président. Que s'est-il passé en 2016 en matière de réaction de la FSMA suite au constat de la Banque nationale de

Belgique? Pourquoi est-ce que cela concerne la FSMA? Cela concerne la FSMA, si je voulais verser un peu dans le jargon médiatique, par le petit bout de la lorgnette en ce sens que Optima était inscrite comme intermédiaire d'assurance depuis 1996 dans le cadre des dispositions qui existaient à l'époque, en application de la loi du 27 mars 1995 relative à l'intermédiation en assurances et à la distribution d'assurances. Cette loi a été abrogée par la loi du 4 avril 2014 relative à l'assurance dont la partie 6 reprend la plupart des dispositions de la loi précitée de 1995, mais les conditions restent, pour un certain nombre d'aspects, les mêmes.

Cette loi a, pour objet principal, absolument pas des contrôles de nature prudentiel. Cela n'aurait d'ailleurs pas de sens quand je vous donnerai quelques chiffres. Il s'agit d'une loi qui a comme objet principal, comme beaucoup d'entre vous le savent, notamment de par les questions parlementaires qu'ils posent à ce sujet, de régler les conditions d'accès à la profession et de formation permanente. Elle n'organise en aucune manière un contrôle prudentiel par ses intermédiaires. Pour mémoire, au moment où je vous parle, et sous réserve du compteur qui peut changer tous les jours, puisque c'est une activité de contrôle incessante, il existe à l'heure actuelle 19 912 intermédiaires inscrits auprès de la FSMA, actifs en assurance, en réassurance, en services bancaires et d'investissement, en crédits hypothécaires ou à la consommation sans compter les nombreux intermédiaires qui bénéficient d'une inscription provisoire en raison de l'entrée en vigueur de nouvelles dispositions du Code de droit économique dont – c'était la catégorie d'Optima – 7 165 courtiers en assurance. 7 165! C'est aussi le cas pour des milliers d'agents bancaires qui travaillent déjà le plus souvent pour une banque sur laquelle il y a un contrôle propre pour un certain nombre d'aspects.

Wat is er gebeurd, rekening houdend met dat heel beperkte statuut van tussenpersoon als verzekeringsmakelaar? Gouverneur Jan Smets heeft op tijd gedaan wat hij moest doen. Ik verheug mij over de kwaliteit van de samenwerking met gouverneur Jan Smets. Hij heeft dat schitterend gedaan. Hij heeft ons onmiddellijk op de hoogte gebracht van de brief van de NBB van 13 mei 2016 aan Optima waarmee Optima door de NBB werd geïnformeerd over de beslissing om met onmiddellijke ingang een speciale commissaris aan te stellen en de Europese Centrale Bank te vatten met een voorstel tot intrekking van de vergunning van

14

05/10/2016

CRIV 54 O003

Optima als kredietinstelling.

Wat hebben wij gedaan naar aanleiding van het onderzoek van die brief en de aanverwante stukken die u zult terugvinden in de dataroom van de NBB. Wij hebben op basis daarvan een aantal vragen gesteld. Daarna, op 8 juni 2016, heeft de NBB beslist om over te gaan tot een blokkering van de terugbetaling van de deposito's van cliënten en van de andere schuldvorderingen van Optima en om bepaalde vaststellingen die zij had gedaan over te maken aan het parket van Gent.

Conclusion immédiate, mécanique parce qu'il n'y a pas d'autres mots pour ça, l'ensemble des faits repris dans le courrier de la Banque nationale du 13 mai 2016 ainsi que les nouveaux faits constitués par la suite par le blocage par la Banque nationale des dépôts de clients d'Optima et la transmission du dossier au parquet ont amené la FSMA à considérer le même jour que la décision de la BNB de blocage, c'est-à-dire le 8 juin 2016, que les personnes chargées de la direction effective de l'intermédiaire d'assurance Optima ne pouvaient plus garantir une gestion saine et prudente des activités d'Optima en tant qu'intermédiaire d'assurances. Ceci explique, pour les raisons exposées ici avant, que la FSMA a sommé de remédier à cette situation pour le mercredi 15 juin au plus tard. Parallèlement et comme il se doit à titre préventif en termes de protection des consommateurs, notamment tout ce qui est prime, dédommagement pour des sinistres en matière d'assurances non-vie, la FSMA a suspendu le même jour en urgence l'activité d'intermédiation en assurance exercée par Optima. Cette décision a été prise car une poursuite de l'exercice des activités d'intermédiation en assurances aurait pu porter un préjudice grave aux clients d'Optima et aux assureurs avec lesquels travaillait Optima ainsi que, tout simplement, l'intérêt général auquel nous essayons de contribuer.

Le 15 juin 2016, comme vous le savez, le tribunal de commerce de Gand a prononcé la faillite d'Optima et, en application de l'article 292, §2, alinéa 2, de la loi du 4 avril 2014, qui a remplacé celle de 1995, cette faillite a entraîné l'expiration d'office de l'inscription d'Optima en qualité de courtier d'assurance.

Je vous remercie, monsieur le président, mesdames et messieurs les commissaires, messieurs les experts, mijnheer de Kamervoorzitter pour votre attention.

De **voorzitter**: Dank u mijnheer Servais.

Ik stel voor dat wij, zoals vorige keer, drie hoofdstukjes maken: het hoofdstukje 2011, de overname van Ethias Bank door Optima, een tweede hoofdstukje over de discussie *fit and proper* en een derde hoofdstukje over wat er inzake het faillissement binnen uw bevoegdheden is gebeurd.

Ik stel voor dat wij beginnen met het eerste punt, de toekenning van de vergunning en de rol die de FSMA daarin heeft gespeeld vóór de twin peaks-hervorming en daarna.

Mijnheer Servais, ik wil in dat verband het volgende zeggen, omdat u sprak over een wit blad.

In 2011 werd een herwerkt dossier ingediend, hebben gouverneur Smets en de heer Coene ons hier gezegd: "De gouverneur onderstreept dat de inhoud ervan wezenlijk afwijkt van het eerste dossier. Hij wijst er ook op dat er ondertussen een nieuwe toezichtregeling is gekomen." Hij zegt dus dat de inhoud ervan wezenlijk afwijkt van het eerste dossier.

Heb ik goed begrepen dat u hebt gesproken over een wit blad? Waarop slaat dat dan? Ik wil hierover graag duidelijkheid, alvorens wij de discussie aanvatten.

Jean-Paul Servais: U hebt gelijk. Sorry voor de mogelijke verwarring.

Natuurlijk zijn er verschillen met het dossier dat wij behandeld hebben in de tijd van de CBFA en waarvoor wij geen goedkeuring hebben verleend. Er zijn natuurlijk een aantal verschillen in beide dossiers met betrekking tot de prudentiële aspecten.

De heren Smets en Coene hebben gelijk. Ik zal mij niet uitspreken over de verschillen over de pertinentie van hun keuze. Dat is buiten mijn bevoegdheid en hoedanigheid als voorzitter van de FSMA.

Quand je parle d'une feuille blanche, c'est uniquement pour les aspects *fit and proper*. Une analyse très fouillée avait été réalisée, qui avait demandé notamment un accès au dossier répressif, malgré la lettre reçue au préalable à ce sujet du parquet. Par rapport à cette analyse qui avait été faite de manière extrêmement approfondie, sur la base des informations en possession des autorités judiciaires, et dans le cadre du droit existant, il n'y avait pas d'élément

CRIV 54 O003

05/10/2016

15

nouveau pour les éléments *fit and proper* uniquement. C'est uniquement pour cela que j'ai parlé de « page blanche » depuis le passage au Twin Peaks le 1er avril 2011. Donc il n'y avait rien de nouveau par rapport au 1er avril 2011, et l'envoi de la lettre en septembre 2011, sous l'angle *fit and proper*, tout se retrouve dans le dossier qui est annexé à la décision de refus d'acceptation d'Optima comme actionnaire de référence, et qui se retrouve forcément dans les dossiers de la Banque nationale.

Donc, c'est pour la facilité, même si tout était connu de A à Z, qu'on a remis à nouveau l'analyse qui avait été faite à l'époque. Puisqu'il n'y avait aucun élément nouveau depuis. C'est uniquement pour des aspects dits de « *fit and proper* », mais je ne me prononce pas sur les différentes modifications quant au contenu du dossier de contrôle prudentiel dont la Banque nationale a fait état à juste titre. Il y en avait, cela, c'est évident.

De **voorzitter**: (...) als voorzitter, voor de duidelijkheid van het debat, omdat daarover toch wel heel wat misverstanden zouden kunnen bestaan.

Ik stel voor dat elke fractie beperkt tussenkomt op dit thema. We gaan proberen in een eerste ronde dit thema te behandelen. Ik stel voor dat we met de grootste fractie beginnen en dat we dus de volgorde volgen van de fracties, zodat we op deze manier het beste kunnen opereren.

Mijnheer Klaps, we beginnen met het eerste hoofdstuk.

Johan Klaps (N-VA): Er borrelen heel veel vragen op. Er zullen waarschijnlijk nog wel wat vragenrondes volgen naar aanleiding van de uiteenzetting.

In eerste instantie wou ik graag een verduidelijking over iets waarover u weinig of niks hebt gezegd, namelijk de toestand van Ethias Bank op het moment van de overname.

Dat is een bank die op dat moment verlies maakte, terwijl alle andere banken op datzelfde moment zeer mooie cijfers voorlegden. Ik heb ergens in een interview met de heer Picqueur gelezen dat hij letterlijk "boterhammen vond tussen de kredietdossiers", dat die bank in een afschuwelijke toestand was. Ik denk dat dit toch een belangrijk element kan zijn in het dossier.

Hoe was volgens u de toestand van Ethias Bank op het moment van de overname, naast het feit

dat Optima onvoldoende kapitaal had om de overname te doen? Was die bank tot op dat moment correct geleid? Had u opmerkingen over het op dat moment gevoerde beleid aldaar? Waarom was die bank op dat moment verlieslatend en krijgen we zulke opmerkingen?

Dat is mijn eerste vraag, bij wijze van inleiding.

Frédéric Daerden (PS): Monsieur Servais, je vous remercie pour toutes ces explications.

Si l'on revient sur cette première partie et si j'ai bien entendu – car j'ai dû malheureusement m'absenter un instant pour rejoindre une autre commission –, votre décision du 11 février 2011 reposait sur les critères de solidité financière de l'acquéreur et sur la capacité de la banque à satisfaire les contrôles prudentiels et son activité. Je suppose que, dans ce genre de dossier, la décision doit être motivée et objectivée et que, dès lors, il y a des données financières. Par exemple, si la solidité financière de l'acquéreur n'est pas suffisante, que faudrait-il faire pour qu'elle le soit? Deuxièmement, au niveau de la banque, en quoi n'a-t-elle pas la capacité financière et que devrait-on faire pour y remédier? Sans entrer dans les détails, pourrions-nous voir dans le dossier les éléments chiffrés et quantifiés de la problématique financière de l'un et de l'autre?

Par ailleurs, vous avez évoqué plus tôt qu'il y avait une absence de logique au niveau du repreneur de reprendre cette banque, vu l'activité de celle-ci. La raison principale invoquée par le repreneur et que vous avez rapportée était le report des pertes fiscales. D'autres raisons, pertinentes ou non, ont-elles été invoquées par le repreneur?

Gautier Calomne (MR): Monsieur le président, au nom de mon groupe, je tiens également à remercier M. Servais pour son exposé qui amène à pas mal de questions.

Sur ce premier volet, et M. Daerden vient d'y faire allusion, il apparaît que les pertes fiscales reportées étaient l'une des raisons invoquées pour justifier l'acquisition d'Ethias, notamment dans le but de les valoriser. Vous y êtes revenu il y a quelques minutes.

Dans la foulée, vous nous avez informés que, selon vous, cette pratique n'était alors pas interdite. Néanmoins, je me demande si les autorités de contrôle prudentiel ne pouvaient pas considérer cette démarche comme un mauvais signal. J'aurais voulu vous entendre sur cette

16

05/10/2016

CRIV 54 0003

première question.

Veli Yüksel (CD&V): Mijnheer de voorzitter, ook op mijn beurt een woord van dank voor de toelichting. Ik heb even de zaal moeten verlaten omwille van een andere commissie, maar ik heb twee vragen, mijnheer Servais.

U hebt gezegd dat de eerste aanvraag van Optima op 13 augustus 2010 werd goedgekeurd door de Europese Commissie. De vraag is op basis van welke elementen de Europese Centrale Bank groen licht heeft gegeven voor de overname van Ethias door Optima. De redenen waarom u daar de rode kaart heeft getrokken, zijn ondertussen genoegzaam gekend. Ik zou echter willen weten op basis van welke elementen de Europese Centrale Bank groen licht heeft gegeven.

Ik kom dan tot een tweede vraag met betrekking tot een van de redenen waarom Optima geïnteresseerd was in Ethias, namelijk de fiscale verliezen. U hebt daarnet gezegd dat er daarna een wetswijziging werd doorgevoerd. Destijds was dit mogelijk. Was het feit dat men geïnteresseerd was in die fiscale verliezen geen teken aan de wand? Is het vandaag verboden om een bank over te nemen om redenen van fiscale verliezen?

Ine Somers (Open Vld): Ook namens onze fractie dank ik u voor uw toelichting, mijnheer Servais.

Wij vragen nog een verduidelijking over de eerbaarheid van de kandidaat-bestuurders. U hebt aangehaald dat drie juristen het vervolgingsdossier hebben geraadpleegd. U kon zich ook niet beroepen op anciënniteit en het ontbreken van een intentie tot het aanrichten van schade. U hebt wel duidelijk gesteld dat er wel twijfels waren bij de eerbaarheid.

Sta me dan toe even te verwijzen naar wat tijdens een vorige vergadering werd gezegd door de Nationale Bank over het advies van de FSMA over de professionele betrouwbaarheid van de kandidaat-bestuurders van de fusiebank. De FSMA was blijkbaar van oordeel dat op basis van de elementen waarover zij beschikten niet kon worden gesteld dat de kandidaat-bestuurders niet over de vereiste professionele betrouwbaarheid beschikten. De Nationale Bank beschikte niet over aanvullende elementen.

Eenzijds, begrijp ik wel uw opmerkingen over het vervolgingsdossier, anderzijds hebt u hier wel gezegd dat er twijfels waren over de eerbaarheid. Graag had ik daarover toch wel enige

verduidelijking gekregen. Waarom werd er tijdens de vorige sessie expliciet het ene gesteld, terwijl ik nu hier toch wel voel dat er daarop mogelijk een andere visie bestaat?

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, mijnheer Servais, uw uiteenzetting was bijzonder boeiend.

Ik wil verder ingaan op de vraag die daarnet werd gesteld door de heer Klaps.

Wij weten dat Ethias Bank een bank was in zware problemen, midden in de financiële crisis, toen ons land een aantal andere banken die kapseisden of dreigden te kapseizen moest beheren. Er werd alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat die bank niet ook nog eens zou kapseizen. Dat was de context.

Binnen die context zocht men naar een overnemer. Tijdens de hoorzitting met de Nationale Bank hebben wij geen uitleg gekregen over het aantal mensen dat misschien kandidaat was voor die overname. De heer Piqueur zelf heeft in de pers aangegeven dat er slechts één echte kandidaat was, namelijk hijzelf.

Aangezien u op dat moment de toezichthouder was, heb ik volgende vragen aan u. Waren er op dat moment kandidaten? Over hoeveel kandidaten ging het? Uit welke hoek kwamen die? Wij praten hier alleen over Optima, maar gezien de situatie van de bank en gezien de context, waren er verschillende gegadigden, ja of neen? Wij zijn hier nu het onderzoek *post factum* aan het doen van één specifieke gegadigde die deze bank heeft gekregen, maar waren er ook andere? Met welk profiel? Uit welke hoek?

Deze kandidaat heeft in eerste instantie niet de mogelijkheid gekregen van u om de bank over te nemen, heeft ze later dan wel gekregen. Die procedure is ook interessant, temeer daar u zelf aangeeft effectief een aantal vragen bij de eerbaarheid te stellen.

Wij stellen ook vast, uit de presentatie van de Nationale Bank, dat volgens de Nationale Bank en haar presentatie u, als toenmalige toezichthouder, alleen een probleem had met een gebrek aan financiële middelen bij Optima Financial Planning. Daardoor, u hebt er daarnet ook naar gewezen, kwamen er vragen met betrekking tot toch wel belangrijke elementen: solvabiliteit, liquiditeit enzovoort. Is het inderdaad zo dat de CBFA alleen om die reden geen licentie wilde geven? Of waren die randvoorwaarden, de collega heeft er daarnet

CRIV 54 O003

05/10/2016

17

naar verwezen, rond de eerbaarheid toch ook een belangrijke factor die in uw achterhoofd speelde?

Wetende dat u zegt dat u strikt genomen en zelfs al was er een uitspraak geweest, gezien de ouderdom van de feiten met die uitspraak toch nog steeds niet aan de slag kon, is mijn vraag de volgende. Hoe formeel waren die elementen van solvabiliteit en liquiditeit als doorslaggevend? Of waren er ook andere bedenkingen en redenen waarom u die licentie niet gaf?

Ik stel deze vraag heel specifiek vanwege hetgeen u daarnet ook hebt aangegeven. Dat is dan een bijvraag van deze vraag en ik zal het niet verder rekken dan dat, want er komt nog een volgende ronde.

Gouverneur Smets zei hier een vorige keer dat de Nationale Bank voor de analyse van *fit and proper* was afgegaan op wat de CBFA aangaf. We krijgen hier een mooie boodschap: twee keer een negatief antwoord geeft een positief resultaat. Ik formuleer het zoals ik het me herinner: als de Nationale Bank afgaat op de FSMA, dat stelt dat op grond van de elementen waarover ze op dat moment beschikte, niet kon worden aangegeven dat men niet geschikt was, dan waren er geen problemen met *fit and proper*. Dat zou dan de normale formulering zijn om aan te geven dat er op dat vlak geen beletsels waren om verder te gaan in het dossier over het al dan niet toekennen van een banklicentie. We weten dat die licentie door de Nationale Bank werd toegekend.

Men kijkt dus eigenlijk veel sterker naar de FSMA dan u zelf aangeeft, wanneer u zegt dat het advies gewoon een van de acht elementen was. Mijn vraag is dus hoe het zit met die twee keer negatief, die dan een positief wordt. Is dat de normale formulering? Hoe sterk weegt dat mee in de analyse door vroegere toezichthouder en de nieuwe toezichthouder? U geeft namelijk duidelijk aan dat u, ook al had u vragen over de eerbaarheid, over *fit and proper*, gelet op het toenmalige juridische arsenaal en de ouderdom van een aantal zaken, niet op een andere manier verder kon gaan.

Ik hoop dat mijn vragen duidelijk waren.

Benoît Dispa (cdH): Monsieur le président, je voudrais poser trois questions à M. Servais.

La première porte sur cette différence de culture entre la banque et le repreneur, que vous avez pointée: une banque a priori enracinée dans le terreau liégeois, en lien avec les pouvoirs publics

et, par ailleurs, cet acteur Optima davantage tourné vers une toute autre clientèle. D'où un étonnement que vous manifestez à l'époque. Il y a une réponse qui est fournie concernant la possibilité d'exploiter les pertes fiscales reportées mais, indépendamment de cet élément-là, y-a-t-il eu, dans les contacts, les discussions peut-être dans le dossier ou en dehors du dossier, des éléments qui auraient pu être utilisés par les uns ou par les autres, notamment en termes politiques, qui auraient visé à renforcer la crédibilité de ce rapprochement? Avez-vous été approché d'une façon ou d'une autre par des arguments ou sollicité au départ d'arguments de ce type-là?

La deuxième question, je l'avais posée à la Banque nationale qui m'a répondu qu'il n'y avait pas de scénario alternatif au moment où elle octroie la licence. Au moment de la reprise, que vous examinez, y-a-t-il eu, à un moment donné, un scénario alternatif, d'autres hypothèses de travail que celles sur lesquelles vous avez été amené à prendre position?

Troisième question. C'est évidemment facile ou difficile de refaire l'histoire rétrospectivement, mais à la lueur des événements nouveaux qui sont apparus par la suite, quelles conclusions tirez-vous par rapport aux constats que vous avez posés à l'époque? Des faits, des éléments auraient-ils pu modifier votre analyse du dossier? Rétrospectivement, avez-vous le sentiment d'avoir été trompé? Éventuellement, au moment où le dossier est présenté, quel regard rétrospectif jetez-vous sur la situation à la lumière des événements ultérieurs?

De **voorzitter**: Ik wil nog aansluiten bij een vraag die door verschillende collega's gesteld is.

Het dossier werd in eerste instantie verworpen, eigenlijk wegens prudentiële vereisten inzake solvabiliteit en liquiditeit. Dat was het hoofdmotief. U zegt dat de toekomstige kasstromen absoluut niet garandeerden dat zo'n overname zou kunnen leiden tot rendabiliteit.

Wij hebben hier vorige keer een discussie gehad – verschillende collega's hebben die aangetrokken – over *fit and proper*. Verschillende collega's hebben het gezegd. De FSMA was met name van oordeel dat op basis van de elementen waarover zij beschikte, niet kon worden gesteld dat de kandidaat-bestuurders niet over de vereiste professionele betrouwbaarheid beschikten. U zegt dat er acht adviezen zijn, die moesten worden uitgebracht. De FSMA heeft eigenlijk de

professionele betrouwbaarheid van de heer X niet ter discussie gesteld. Achteraf bekeken zijn daar toch heel wat twijfels naar voren gekomen. U bevestigt hier aan de commissie dat er inzake professionaliteit drie ervaren juristen zijn, die dat hebben opgevolgd. U kunt zeggen dat de FSMA in de stand van het dossier toen van oordeel was dat op het vlak van het criterium *fit and proper* de garanties gegeven waren. Ik denk dat dat toch wel een belangrijke verklaring is. Misschien kunt u, gelet op de vragen, daar nog een aantal beschouwingen aan wijden.

Jean-Paul Servais: Monsieur le président, merci mesdames et messieurs les commissaires pour toutes ces questions que je comprends parfaitement, qui vont de soi et auxquelles je vais tenter de répondre. Je dis "tenter de répondre" car je vais grouper certaines questions et ne pas les attribuer à l'un ou l'autre pour éviter de vexer l'un ou l'autre qui se retrouverait plus dans telle ou telle question. Et si ce n'est pas le cas, bien entendu, je répondrai à d'autres questions envisagées individuellement. Je vais donc essayer de les grouper d'abord de manière générique avant d'aller plus dans le détail.

Pour ce qui est de la question de M. le député Dispa que je tiens à remercier, je suis très sensible à votre idée de challenge où le questionnement auquel nous avons droit comme contrôleur, c'est l'anachronisme. Je vous remercie d'être soucieux de ne pas verser dans l'anachronisme. Effectivement, c'est ce qui se passe: voir comment les faits se sont passés il y a huit ans, dix ans, les revoir avec des lunettes grossissantes ou en tenant compte de législations qui n'existaient pas à l'époque, ce qui est singulièrement le cas dans le contrôle du secteur financier où le monde a totalement changé, à raison. Nous avons d'ailleurs, moi-même personnellement, rédigé beaucoup de textes en ce sens pour que les choses changent et elles sont en train de changer.

Peut-être un mot sur la décision que j'ai portée en 2011, personnellement, mais en soulignant, comme M. le président Van Rompuy l'a dit, soyons clair, que le dossier, sur un certain nombre d'aspects, a dû changer par rapport à ce qu'a vu la BNB. Je dis "dû". C'est une formule un peu curieuse mais je rappelle que le Twin Peaks ne veut pas dire que Luc Coene, à l'époque, Jan Smets ou moi-même sommes en compétition. C'est un système qui se veut harmonieux. Je n'arrête pas de voir Jan Smets ou, à l'époque, Luc Coene. Il y a des contacts à tous les niveaux, des échanges sur le *fit and proper*, par exemple,

tout le temps. C'est un système qui marche bien. Vous me direz: "Et bien oui, c'est normal". Pas tout à fait. Aux Pays-Bas, c'est la guerre permanente.

By the way, il est déjà arrivé que, pour un ancien ministre hollandais des Finances qui était très connu, qui a été candidat dirigeant d'ABN AMRO, il y ait deux avis différents. On a voulu éviter cela dans la mesure du possible mais, et je répète ce que j'ai dit tout à l'heure, il y a toujours un leader dans ces matières-là. C'est soit la BNB, soit la FSMA. Pourquoi est-ce que je dis que le dossier a dû changer? Parce que, quand le 1er avril 2011 est arrivé, j'ai assumé pleinement le passage à l'architecture de contrôle dite de « Twin Peaks ». Je n'ai pas voulu jouer le rôle de belle-mère, même si bien entendu toutes les équipes prudentielles de la CBFA sont passées de A à Z à la BNB. C'est un peu curieux ce que je vous ai dit, peut-être perturbant ou invraisemblable mais c'est la réalité du droit et des faits. Le nouveau contrôleur, ce n'était pas la BNB qui assumait la continuité juridique de la CBFA, notamment sur les décisions prudentielles, c'était la FSMA, avec un comité de direction qui n'était plus que de deux et deux nouveaux collègues, Grégory Demal et Wim Coumans qui nous ont rejoints. Ils ont été des valeurs ajoutées, et, maintenant Annemie Rombouts. Mais, à l'époque, il y avait deux personnes sur sept. La moitié des collaborateurs étaient passés du jour au lendemain à la BNB et c'était normal. Et j'ai milité en ce sens. Je trouvais que la cohérence et la priorité étaient à la BNB à la continuité du contrôle prudentiel. On était en pleine crise de la dette souveraine européenne.

Donc, quand, le 1er avril 2011, j'ai fermé la boutique "contrôle prudentiel banques et assurances", je n'ai pas voulu commenter les décisions. Je sais que beaucoup le font, dans ce métier ou ailleurs; ils commentent les décisions de leurs prédécesseurs ou successeurs. Je suis un peu comme le président Chirac, je considère qu'il faut une certaine réserve, donc je ne commente pas les décisions des prédécesseurs et successeurs. Et je ne commente pas ce que fait l'autre contrôleur, parce que je sais que, par définition, il n'y a jamais de beau rôle. C'est un métier compliqué et je trouve que déontologiquement et en termes d'éthique, cela ne se fait pas. Et si vous voulez me voir, ce n'est pas comme professeur à l'Université de Bruxelles ou père de mon fils, mais parce que j'ai été président de la CBFA et de la FSMA et c'est tout. Je considère que je n'ai pas à commenter les actions des uns et des autres.

CRIV 54 O003

05/10/2016

19

Pourquoi dis-je cela? Simplement parce que quand le Twin Peaks est arrivé, je n'ai plus eu connaissance des décisions prises par la BNB. Et c'est normal. La BNB n'est pas au courant des décisions que l'on prend comme autorité de contrôle de marché (prospectus, ...) sauf dans les cas visés par la loi. C'est réglé de manière très précise dans l'arrêté Twin Peaks. Il y a des passerelles qui doivent être organisées, notamment pour tout ce qui concerne le *fit and proper*, mais aussi d'autres aspects. Exemple: chaque fois que j'ai un rapport d'inspection négatif en matière de règle de conduite – les fameuses règles MIFID –, c'est-à-dire qu'il y a au moins une instruction, c'est-à-dire une violation de la réglementation belge ...

... alors j'envoie le rapport d'inspection au Gouverneur. Et je convoque le CEO et le président du conseil d'administration, et le gouverneur en a une copie. C'est systématique. J'y tiens comme à la prune de mes yeux, parce que je ne souhaiterais pas qu'on puisse dire qu'un contrôleur n'est pas au courant de ce que fait l'autre dans les matières où il peut y avoir un intérêt. Et cela a été le cas, scrupuleusement, depuis 2011.

Pourquoi est-ce que je dis cela? C'est par rapport à la remarque, que je comprends tout à fait, du président Van Rompuy. Moi, je n'ai pas connaissance de la décision d'agrément de la Banque nationale. Tout ce que je peux en savoir, c'est, comme vous, via des sites, des journalistes ou autres. Mais je n'ai pas accès parce que ça ne fait pas partie des matières qui me nourrissent en tant qu'autorité de contrôle de produits ou règles de conduite. Et c'est normal! Il n'y a pas de reproche; c'est l'état du droit et c'est tout à fait bien.

Mais d'après ce que je comprends, d'après aussi la présentation faite – le président Van Rompuy a tout à fait raison d'y faire allusion –, il y a eu un certain nombre d'éléments qui ont changé, dont un certain nombre d'éléments chiffrés.

Maintenant, si vous me demandez, sans verser dans l'anachronisme – c'était le sens – si j'ai été trompé, je réponds non. J'ai eu toute l'info, qui a fait que – et c'était très clair dans mon chef et c'était aussi la décision unanime du comité de direction de la CBFA composé à l'époque de trois membres à temps partiel de la Banque nationale, plus deux autres qui sont passés aussi à la BNB – nous avons dit non. Les conditions n'étaient pas remplies pour accepter que ce groupe puisse être un actionnaire ou prendre une participation

qualifiée d'actionnaire au sein d'Ethias Banque.

Et si les choses étaient restées les mêmes, *rebus sic stantibus*, bien sûr que ce serait la décision à reprendre en 2016! Je le ferais immédiatement sans hésitation. Dans certains dossiers, il est possible d'avoir des hésitations. Etre contrôleur, je suis désolé, c'est *judgemental*, même avec des chiffres! Je suis désolé de dire cela devant un ancien réviseur, mais il comprendra ce que je veux dire. Il a fait beaucoup d'attestations avec ou sans réserve. Mais dans ce cas-ci, c'était clair, c'était mécanique et c'était non! Les conditions n'étaient pas là.

D'après ce que soulignent les deux gouverneurs Luc Coene et Jan Smets, d'après ce que je comprends, des modifications ont été apportées sur des aspects de prix, de paiements détalés ou non et un certain nombre d'aspects de *fencing* et de portefeuille. Je cite cela de mémoire et de manière non exhaustive, n'étant pas dépositaire de l'information.

Pour la décision prise à l'époque de la CBFA, il n'y a eu aucune pression politique. Je suis absolument insensible à toute pression politique et depuis les quinze années que je fais ce métier, je n'ai jamais fait l'objet de quelque pression que ce soit, quel que soit le parti politique présent dans cette salle ou en dehors. Pour ceux qui me connaissent et me subissent depuis longtemps, je suis trop indépendant et trop ennuyant pour cela. Il n'y a même pas eu de tentative de pression politique. Il y a eu un dossier qui était insuffisant. Point!

D'autres dossiers ont-ils été portés à ma connaissance? Non.

Om uw vraag te beantwoorden, mevrouw, neen, ik heb geen andere dossiers gekregen.

Zijn er andere mogelijkheden of denk pistes? Misschien. Dat moet u vragen aan de mensen die in de commissie worden ondervraagd. Ik vermoed niet alleen de bestuurders van Optima maar ook de toenmalige vertegenwoordigers van Ethias Bank.

Je suppose qu'il y a sans doute eu des dossiers. Ou en tout cas des tentatives, des approches. Je dirais que ce n'est pas exotique de dire cela. Dans toute reprise d'une entité, il y a toujours potentiellement des contacts à la reprise. En ce qui me concerne, de mémoire, car c'est un peu étonnant ce que je vous dis, mais c'est la réalité du droit, les dossiers que j'ai traités à l'époque ne

20

05/10/2016

CRIV 54 0003

sont plus chez moi. Ils sont à la Banque nationale. L'entité qui a la continuation juridique opérationnelle intégrale de tout cela, ce n'est pas la FSMA et Jean-Paul Servais, c'est la Banque nationale.

De mémoire, sur base des dossiers que je n'ai plus, je n'ai pas vu d'autre dossier. S'il y en avait eu, cela aurait peut-être été quand même utile, puisqu'on aurait pu mettre en concurrence un projet qui ne m'a jamais convaincu sous l'angle de la logique industrielle. Comme M. le député Daerden l'a souligné à juste titre, et d'autres, il y avait des éléments chiffrés, effectivement. Et vous verrez dans le dossier administratif que cela fourmille de détails chiffrés.

Dan met betrekking tot de opmerking van mevrouw Almaci, ja, dat is een lange brief van vijf bladzijden. Dat is een buitengewoon lange brief van de toezichthouder.

Ter vergelijking, de vergunning door de ECB is naar mijn weten twee bladzijden. Waarom? Omdat dit meestal het voorwerp van beroep kan uitmaken bij de een of andere gerechtelijke instantie. Men zal in dat kader dus geen doctorale thesis uitbouwen.

Vijf bladzijden is heel lang en heel uitzonderlijk.

Je répète ce que j'ai dit: il y a eu historiquement très peu de décisions négatives. À quoi peut-on attribuer cela? Je ne vais pas me prononcer en termes de psychologie des uns et des autres, ce qui est clairement en dehors de mes compétences, dites objectivables, d'autorité de contrôle. C'est peut-être dû à leur personnalité et à leur volonté d'aboutir. Je n'interprète pas cela autrement. Mais il est clair que cela ne se limite pas non plus qu'à des aspects financiers, de solvabilité et de prix. Je n'ai fait que lire la lettre, qui était très longue, mais vous avez eu tout ce qui était pertinent. Tout est là. Et il y avait aussi tous les aspects de questionnement par rapport au *business model*, par rapport aux prévisions qui ont été faites, par rapport aux évolutions du *business model* qui posaient question.

Existait-il une autre raison invoquée par les candidats acquéreurs que des pertes fiscales? Oui. Mais j'aimerais en parler avec vous à huis clos. On peut le faire dans deux minutes, si vous le souhaitez, car j'estime que là, j'ai un secret professionnel, qui doit être partagé avec les gens qui ont presté serment, comme vous l'avez fait. Il y en a une autre qui a été invoquée, et qui est de nature clairement non politique. Il n'y a aucun

aspect politique, c'est un aspect technique qui m'a étonné.

Pour la situation d'Ethias, il est évident que c'est une banque qui a bénéficié d'une intervention des pouvoirs publics en 2008.

De bank heeft staatssteun genoten. Dat is de reden waarom de Europese Commissie aan boord was, duidelijk voor bevoegdheden die niets te maken hebben met prudentiële taken of niet-prudentiële taken die aan een nationale toezichthouder, zoals de NBB, de CBFA of de FSMA toevertrouwd waren.

De brief van de Europese Commissie bestond uit amper vier lijnen en handelt enkel over het feit dat ze haar akkoord geeft in het kader van het plan dat werd opgesteld om de kwalificatie van staatssteun te vermijden, naar aanleiding van de tussenkomst van de overheid in 2008. Dat gaat dus alleen maar over de vraag omtrent de geldigheid van de verkoop in het licht van staatssteun en mogelijke aspecten van mededinging. De vraag was of er geen probleem was qua concentratie of dominante spelers. Neen natuurlijk niet, gezien Optima een nieuwe speler op de markt was met niche-activiteiten. Het is inderdaad vlug gegaan.

Dan wil ik antwoorden op de vraag van de heer Klaps. Ja, het was inderdaad een bank met een zwakke rendabiliteit, maar ze stond niet meer verlieslatend. Maar een zwakke rendabiliteit was het kenmerk van 2011.

Waarom reageerde de Europese Commissie trouwens zo snel? De Europese commissie heeft op 13 augustus 2010 ja gezegd t.o.v. een plan dat alleen maar in juli goedgekeurd was.

Ces dates vous sont données sous toute réserve mais, pour autant que ma mémoire soit bonne, c'est dès lors à vérifier avec toutes les vérifications d'usage. Je ne voudrais pas que vous disiez "Servais a dit que c'était fin février et c'était le 1er mars". La Commission européenne a donné, de mémoire, son accord au plan d'évaluation du groupe Ethias en 2010 et ce afin d'assurer une qualification qui ne serait pas celle d'une aide d'Etat. C'était quand même assez long. Elle a également demandé que Ethias Banque, même si elle était rentable à nouveau (elle venait de pertes assez importantes avec le *First*), puisse être, sur une *best effort basis*, vendue avant fin 2010.

Cela veut-il dire que c'est une date butoir absolue? Non. Le gouverneur honoraire,

CRIV 54 O003

05/10/2016

21

Luc Coene, a eu raison de souligner, à l'occasion d'une question qui avait été posée, à juste titre, par un des membres de cette commission d'enquête, qu'il y a toujours moyen de renégocier. Il y a toujours moyen de faire évoluer le plan. Il y a toujours moyen d'avoir d'autres *deadlines*. C'est exact, mais M. Coene a eu raison de souligner que cela n'est pas évident. En effet, il faut revenir autour de la table avec des *case teams* qui sont connus pour leur intransigeance en matière de droit européen, mais il y a moyen. D'ailleurs, vous verrez, dans le dossier administratif, qu'à plusieurs reprises, j'ai dit très clairement que je ne me sentais pas lié par la *deadline* du 31 décembre 2010. On a décidé en février 2011 *by the way*. Bien entendu, cela ne voulait pas dire que tout cela pouvait rester ouvert. Bien entendu, il fallait éviter qu'à défaut de mise en œuvre ordonnée du plan imposé par la Commission européenne, à l'époque, il y ait des questionnements quant à la qualification au titre d'aide d'Etat. Il fallait aller de l'avant, même si je tiens à préciser que la situation d'Ethias était ce qu'elle était, à savoir que l'on assistait à un retour à l'équilibre, mais avec une rentabilité faible, ce que Luc Coene a eu raison de souligner. Cela s'explique par les activités de la banque qui avait été conçue en soutien des autres activités développées, à l'époque, par le Groupe Ethias. Il était, selon moi, important de souligner ce point.

Toujours est-il qu'il fallait aller de l'avant. Nous avons, d'ailleurs, réagi très rapidement. Mais c'est le seul dossier formellement introduit auprès de la CBFA. Soyons clairs, s'il y en avait eu plusieurs, j'aurais été ravi de les traiter.

Pour ce qui concerne le *fit and proper*, je précise que chaque semaine, je radie des gens qui rencontrent des problèmes de *fit and proper*. Donc, *I don't care*. C'est mon métier. Je n'ai peur de personne. Si des gens sont condamnés, si des gens font l'objet de dossiers judiciaires qui font apparaître de manière évidente que des condamnations ou une perception peuvent être attendues, nous prenons nos responsabilités. Chaque semaine, je radie des intermédiaires de la liste. C'est mon métier. Je fais cela avec mon collègue Gregory Demal sans aucun problème.

Je suis confronté à des litiges au Conseil d'État, bien sûr. Le contrôleur qui dit qu'il a peur du Conseil d'État et que, ce faisant, il se cache derrière son petit doigt, n'est pas fait pour ce métier. S'il n'en dort pas, c'est dommage pour lui.

Nous sommes confrontés, tous les mois, à des recours auprès du Conseil d'État de gens qui ont

été impliqués dans des faillites frauduleuses, qui font l'objet d'interdiction professionnelle, qui ont été impliqués dans des dossiers compliqués. Nous prenons des décisions négatives qui font l'objet de recours au Conseil d'État. Nous avons pas mal de litiges et qui sont portés devant le Conseil d'État. Mais cela ne me dérange pas. Nous gagnons dans 95 % des cas. Je ne suis pas sûr qu'il y ait beaucoup d'autorités publiques qui aient ce tel score dans ce type de litiges portés à la connaissance du Conseil d'Etat.

C'est beaucoup pour une autorité administrative qui a droit à un recours de contentieux sur la base de proportionnalité et de légalité, pas en opportunité.

Cette décision a été ... sur la base de l'analyse des trois juristes confirmés, dont une du service juridique, des auditions aussi de M. Piqueur qui ont été faites, soyons clairs, indépendamment de l'accès ... Croyez-vous qu'on fasse cela tous les jours pour 19 912 intermédiaires? Croyez-vous que j'ai des centaines de juristes qui passent leur vie dans tous les greffes des tribunaux en Belgique?

Bien sûr que la vigilance était de mise. Et, *by the way*, c'est ce que dit aussi M. Calonne notamment, toute proposition visant à nous aider et à donner des moyens supplémentaires est la bienvenue en termes de *fit and proper*. Mais je précise tout de suite – c'est peut-être la différence avec mes collègues de la Banque nationale – que je ne crois pas aux solutions miracles. Vous envoyez un projet de loi dont tout le monde sera content dans cette salle et qui sera annulé sans aucun problème par la Cour constitutionnelle un an après. Je ne suis pas sûr que c'est cela que vous voulez.

Ce sont des métiers où la proportionnalité est importante dans la prise de décision et où la responsabilité des autorités de contrôle demeure importante. On peut toujours rêver de compétences « mécaniques ». Si on me dit qu'il y a moyen de dire, en droit belge, "monsieur ou madame ne peut plus *ad vitam eternam* et même *ad patres*, dans sa tombe, être banquier parce qu'il est cité dans un dossier judiciaire", aucun problème! Aucun problème! Je suis demandeur mais je sais très bien qu'il n'y a aucun moyen d'y arriver en droit belge, en droit européen.

Je rappelle quand même que, même pour des interdictions professionnelles pour des faillites non frauduleuses, la Cour constitutionnelle a annulé des dispositions qui ont été votées par vos

22

05/10/2016

CRIV 54 O003

collègues ou en partie par vous-mêmes pour raison de proportionnalité. Ceci a fait que l'on vit avec des interdictions professionnelles et qu'on peut aller au-delà en termes d'appréciation de l'honorabilité. Et c'est ce qu'on a fait sur la base de notre pratique qui nous permet quand même d'apprécier ce qui est proportionnel.

Pour répondre à ce qu'a dit Mme Almaci, je reprends aussi ce qui a été dit dans mon exposé. Ce n'était pas uniquement, si je peux me permettre, des problèmes de prescription (*verjaring*) Je sais qu'il peut y avoir des actes interruptifs. Je sais qu'il peut y avoir des actes ou des interruptions qui posent certaines obstructions pour des raisons qu'on peut attribuer à des ressources humaines et autres. Donc, on ne s'est pas limité à l'appréciation de la prescription. J'insiste bien là-dessus car, pour moi, ce n'est pas suffisant. Si quelqu'un me dit que les faits sont prescrits: "Oui et alors?". Dans ce cas, là, je précise, c'était non seulement l'ancienneté des faits.

L'absence d'intention de nuire était citée par le parquet lui-même et retenue par la chambre du conseil dans son ordonnance de non-lieu, ordonnance de non-lieu qui fait une quarantaine de pages. Et de l'absence d'aveux des personnes concernées quant à des infractions susceptibles d'être retenues, malgré le non-lieu. Il y a un non-lieu. Il y a une prescription, et malgré cela, on a été voir sur place au greffe !

Donc, c'est du travail de fond, du travail de « labourage » de notre champ de contrôle non prudentiel, qui a été fait. Ceci a bien entendu été, et ici je réponds à Mme Almaci, qui le souligne à juste titre, une des différentes sources d'appréciation de la BNB. La BNB a la succession juridique des actes qui ont été posés par la CBFA, pas la FSMA. Cela ne veut pas dire que la BNB est liée. Vous prenez une décision comme parlement ou comme échevin, ou comme bourgmestre, vous pouvez la revoir dans un sens contraire par la suite. Ce qui n'a pas été le cas.

La seule intervention que nous avons, et c'est pour cela que je parlais de « page blanche », c'était de dire: Depuis le passage au Twin Peaks, par rapport à ce qu'il y a dans vos dossiers, et qui sont annexés à la décision, dans le dossier administratif, de refus de qualification de la participation qualifiée, la prise de pouvoir d'Optima, est-ce qu'il y a d'autres éléments nouveaux, par exemple dans le cadre de missions de contrôle non prudentiel? Non, il n'y avait rien de nouveau.

On dirait en français: pour autant que de besoin, ou de manière superfétatoire, comme disent certains avocats dans leur jargon. De manière tout à fait surabondante, j'ai même renvoyé une deuxième copie de l'analyse qui a été faite à l'époque. Je crois que l'information était absolue. Mais je crois que selon l'analyse des services, (trois juristes confirmés, avec le soutien du chef du service juridique, qui est de ceux qui ont rédigé la loi de 1993, qui n'est pas un junior mais quelqu'un qui a des années d'expertise), il n'y avait pas moyen de faire autrement dans le cadre d'un tel dossier à apprécier notamment au regard du principe de proportionnalité. Et s'il y avait eu moyen, soyons clairs, cela aurait été plus facile que de rédiger une lettre de cinq pages. Lettre de cinq pages qui elle, peut faire l'objet d'un recours au Conseil d'État, ce qui n'a pas été le cas. Soyons encore clairs, le Twin Peaks est intervenu entre temps; donc je ne suis pas sûr que les conclusions auraient été les mêmes.

Ik antwoord op de vragen die gesteld werden door een aantal van jullie.

Les pertes fiscales reportées sont-elles une raison suffisante pour rejeter? Non. Est-ce que c'est un signal important? Oui, dans certains cas.

Et j'estimais que quand c'était grâce aux pertes fiscales reportées que l'on parvenait à payer un prix qui plus est payé en tranches, cela posait question. Je précise, par rapport à ce que j'ai pu lire dans l'audition et les *slides* qui ont été donnés, que la Banque nationale a dit qu'il y avait eu une évolution quant au montant du prix et quant au paiement qui n'était plus fractionné. Mais, de mémoire – ne m'en voulez pas, je dois vérifier cela –, là, il y a eu une modification. Mais ce n'est pas une raison suffisante, c'est clair.

Les pertes fiscales reportées, beaucoup de sociétés en bénéficient. Et sur l'encadrement fiscal, je reviendrai également à huis clos, si vous le voulez.

De **voorzitter**: Mijnheer Van Biesen, wij volgen normaal de orde van de vragenronde, maar u kunt kort interveniëren.

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer Servais, ik zie een tegenspraak inzake de fiscale verliezen en de cashflow als zodanig. U stelde dat de overname gedeeltelijk zou betaald worden door middel van de fiscale verliezen, dat men zo minder belasting zou betalen en daardoor de overname van Ethias zou kunnen betalen.

CRIV 54 O003

05/10/2016

23

De wetgeving voor banken is echter dezelfde als die voor alle vennootschappen. Fiscale verliezen zijn niet aftrekbaar wanneer het aandeelhouderschap wijzigt. Als dat specifiek in hun dossier stond, moeten zij toch het akkoord van de fiscus gekregen hebben om wel de fiscale verliezen te blijven recupereren? Zat er in het dossier een document waarin de fiscus toestemming gaf om, wanneer het dossier overgenomen werd, de fiscale verliezen wel verder af te trekken, terwijl alle andere vennootschappen in ons land, wanneer zij van aandeelhoudersstructuur wijzigen, hun fiscale verliezen niet kunnen aftrekken? Dat wil ik graag weten. Hebt u zo een document?

Jean-Paul Servais: Ik ben bereid daarop te antwoorden, maar achter gesloten deuren, als u het mij toestaat, om alle problemen te vermijden wat de procedurele aspecten betreft. Dat kan in twee minuten.

De **voorzitter:** Ik stel voor dat wij voortwerken tot 12.30 uur en dat wij om 14 uur herbeginnen met een gesloten vergadering, omdat de heer Servais zegt dat hij op twee punten wel wil antwoorden, maar achter gesloten deuren. Ik stel voor dat wij om 14 uur een gesloten vergadering houden voor die enkele dingen die hij wil zeggen.

Wij hebben nog een halfuur voor een tweede ronde, voor commentaren of nieuwe vragen. Ik stel voor dat wij gewoon de volgorde volgen en dat N-VA begint.

Johan Klaps (N-VA): Mijnheer de voorzitter, misschien moeten wij inderdaad bekijken wat wel of niet achter gesloten deuren behandeld moet worden. Wij kunnen het advies van de magistraten wel gebruiken, om te vermijden dat wij van hot naar her gestuurd worden.

Mijnheer Servais, u zegt dat Ethias Bank op het einde van de rit opnieuw licht rendabel was. Er werd geen verlies meer gemaakt, dat klopt. Dat heb ik niet ontkend. Maar, meer fundamenteel, het hele Optimaverhaal zou er niet geweest zijn, mocht Ethias Bank een "normale bank" geweest zijn, een bank die niet in de problemen was geraakt. Ik weet ook wel dat het gros van de problematiek veroorzaakt is door Ethias Verzekeringen en niet door de bank. Hoe dan ook, wanneer er een formele uitspraak is van de overnemer dat hij zich eigenlijk in de zak heeft laten zetten, dat hij een kat in een zak gekocht heeft, namelijk een bank waar een heleboel dingen mis mee waren; wil ik graag weten van u of

de toezichthouder initiatieven heeft genomen in de jaren voor de overname ten opzichte van het beleid, inzonderheid de kredietpolitiek van Ethias Bank. Zijn er bijstellingen geweest? Is daar iets gebeurd? Kunnen wij die rapporten ook inkijken in de *data room* die u ter beschikking stelt?

Ik denk dat daar de oorzaak van het probleem ligt, als die beweringen kloppen uiteraard.

Veli Yüksel (CD&V): Ik ben uiteraard zeer geïnteresseerd in de informatie die u ons zou kunnen meedelen over die fiscale verliezen en hoe dat geregeld is. Wij zullen dat in de besloten zitting doen na de middag.

Ik had nog een vraag over *fit and proper*. Als men kijkt naar de, ik druk mij voorzichtig uit, omstreden trackrecord van de mensen van Optima, kunnen bestuurders van Optima, dan heb ik het ook over de heren Verwilt en Van den Bossche, bancaire activiteiten ontplooiën?

De vraag is als volgt. Met de informatie die u op dat moment had over Ethias en met de ontwikkelingen na de toekenning van de licentie, heeft de toezichthouder daar een aantal negatieve zaken ontdekt die ertoe leidden te zeggen dat die mensen de bank niet verder kunnen ontwikkelen en geen verdere bancaire activiteiten kunnen ontplooiën?

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer Servais, ik heb u daarnet heel goed beluisterd en ik heb een vraag. U hebt eigenlijk redelijk stellig gezegd dat u niet echt een believer bent van oplossingen via wetgeving, dat het proportionaliteitsprincipe dat onmogelijk maakt.

De **voorzitter:** In verband met *fit and proper*.

Jean-Paul Servais: Case by case.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Case by case. In verband met deze case dan, ik zal het zo zeggen. Ik stel u de vraag omdat in de nasleep van de financiële crisis de Nationale Bank natuurlijk een omzendbrief heeft opgesteld, heel specifiek over *fit and proper*, waardoor een tussentijdse evaluatie van *fit and proper* door de toezichthouder mogelijk wordt. Ook de mogelijke gevolgen staan erin.

Mijn vraag is heel specifiek wat u dan van die omzendbrief vindt. Wat vindt u van de effectiviteit van die omzendbrief? Het is niet meteen mijn intentie om hier in de wetgeving een beroepsverbod mogelijk te maken voor mensen die bestuurder zijn geweest bij een bank. In de

24

05/10/2016

CRIV 54 0003

bankencrisis zijn er veel geweest die daar slechte resultaten hebben neergezet. Als met voortschrijdend inzicht een omzendbrief wordt doorgestuurd, wat is dan volgens u de impact daarvan in de feiten, gezien uw uitspraken van daarnet. Ik vind die vraag wel relevant omdat die meteen ook de vraag stelt naar wat de toezichthouder in deze aan slagkracht heeft voor alles wat niet juridisch bestraft is met een duidelijk uitgesproken straf. Moeten wij de illusie koesteren dat een omzendbrief een puur symbolische functie heeft of is zoiets effectief een slagkrachtig middel in het continu evalueren van en zicht houden op de werking, de houding, de positie en de beslissingen die genomen worden door mensen in onze financiële sector vandaag? Ik vind dat wel nogal belangwekkend.

Een andere vraag sluit aan bij de vraag naar de evaluatie van kandidaten en de werking van Ethias Bank in het verleden en Optima Bank als kandidaat-overnemer. Op het moment waarop Optima Bank – excuseer, Optima, het was toen nog geen bank – zich presenteerde als kandidaat-overnemer, heeft de CBFA toen een onderzoek gedaan naar het soort verzekeringsproducten dat Optima aan haar klanten sleet? Is daar ooit een vermoeden geweest van bijzondere fraudemechanismen? Wij hebben in het verdere dossier gezien dat dit wel een probleem is. We gaan hier ook de heer Anthonissen zien tijdens een van de komende hoorzittingen. Hebt u ooit meldingen aan het parket gedaan met betrekking tot OFP of later Optima Bank met betrekking tot de verzekeringsproducten die ze aan haar klanten verkocht en mogelijke mechanismen van fraude die daar achter zouden steken? Dat zijn de twee vragen die ik u nu wil stellen.

Frédéric Daerden (PS): Une question me vient à l'esprit en écoutant ma collègue.

Le caractère *fit and proper* doit être évalué au moment de la reprise. Quand ou sur base de quoi est-il réévalué dans le temps? Est-ce à échéance régulière? Ou quand il y a un fait nouveau? Par qui cette réévaluation est-elle déclenchée? Est-ce par la Banque nationale, par la FSMA, ou d'autres acteurs?

De **voorzitter:** Zijn er nog vragen?

Ik wil nog een bijkomende vraag stellen. We hebben het gehad over de weigering van de FSMA van de overname van Ethias, over de start en over *fit and proper*.

U hebt in de periode tussen 2011 en 2016 echter

heel weinig commentaar gegeven. Mevrouw Almaci heeft al naar voren gebracht dat men op 31 mei 2016 bepaalde handelingen met een strafrechtelijk karakter heeft ontdekt, die werden bevestigd door de informatie van de speciale commissaris.

Bovendien bleek er een gevaar dat de hoofdaandeelhouder zich zou onttrekken aan zijn engagementen. Mijnheer Anthonissen, die we zullen horen, heeft toen gezegd dat er op een bepaald moment heel wat zwart geld bij Optima was dat op de een of andere manier via speciale Tak-23-producten naar Luxemburg werd versluisd.

Mijnheer Servais, is de FSMA verantwoordelijk voor het toezicht op dat soort zaken of is dat de Nationale Bank?

Luk Van Biesen (Open Vld): (...)

De **voorzitter:** Mijnheer Servais, u bent heel stil over wat daar in die tussenperiode is gebeurd. U zegt dat u beveks gedetecteerd, dat dit een heel beperkt product is en dat het een microbank is die niet veel producten heeft.

Eigenlijk zegt u niet veel zicht te hebben gehad op wat Optima deed. De Nationale Bank is natuurlijk bevoegd voor solvabiliteit, liquiditeit en de evolutie van de deposito's, de kredieten enzovoort. Met welke middelen werden die producten, waarover heel wat discussie is, gefinancierd? Over welke producten gaat het precies? Tak-23-producten zijn zaken die heel veel worden gebruikt. Dat is een praktijk die door heel wat banken en financiële instellingen wordt gehanteerd.

Mijn vraag is wat de rol van de FSMA in die periode is geweest. Het is helemaal verkeerd gegaan. Hebt u op een bepaald moment signalen opgevangen in verband daarmee?

Mijnheer Servais, graag uw antwoorden voor de tweede ronde en daarna schorsen we tot 14.00 uur.

Jean-Paul Servais: Mijnheer de voorzitter, dames en heren, ik dank u voor alle vragen die ik nu graag zal beantwoorden, behalve een tweetal die ik deze namiddag achter gesloten deuren zal beantwoorden.

À tout seigneur tout honneur, si vous me permettez l'expression, je vais commencer par le président. Vous êtes un *primus inter pares*. (*rires*)

CRIV 54 O003

05/10/2016

25

Si la perception que vous avez de mon exposé est celle-là, je m'en excuse. Je ne suis pas quelqu'un qui fuit ses responsabilités, surtout dans des domaines où je voudrais bien avoir des compétences, que je n'ai pas eues.

Effectivement, je vous parle d'une micro-banque avec une SICAV, trois comptes d'épargne et trois *structures notes*. Et vous me dites "et alors?" Et bien c'est malheureusement l'état du droit européen contre lequel je me bats à ce sujet. Je crois que j'en ai déjà parlé devant certains d'entre vous à plusieurs reprises. J'en ai parlé à Michel Barnier, à l'époque commissaire européen. Oui, nous n'avons pas de contrôle a priori systématique pour les produits d'assurance vie suite à cette malheureuse directive sur le contrôle des produits d'assurance vie.

Donc, je crois l'avoir dit, pas loin d'ici, dans une autre salle de commission, à plusieurs reprises; j'en ai parlé un nombre incalculable de fois à mes collègues.

Ik ben bekend om een beetje te stotteren op dat vlak. Ik heb zelfs aan de Europese Commissie uitgelegd dat ik het een echte schande vind dat de nationale toezichthouders niet in staat zijn om a priori systematisch toezicht te mogen houden op TAK 23-producten. Dat zijn producten die in bepaalde mate vergelijkbaar zijn met UCITS of Sicav. Dat is ook dankzij de lobby van de verzekeraars in de jaren '90.

Toen ik vernam dat men sprak over Solvency II, heb ik dat nog tien keer gezegd: nu kan men eindelijk de kans aan de controleur geven om zijn metier te doen. Ik heb dat tientallen keren gezegd en dat is niet gelukt. Artikel 154.2 van Solvency II herhaalt dezelfde muziek. Het is niet toegelaten om a priori systematisch toezicht te houden op TAK 23-producten. Is daar een reden voor? Nee, behalve de uitstekende lobby van de verzekeraar. Dat is zo. Dat is niets anders.

Et oui, c'est vrai que nous ne sommes pas compétents pour les produits de branche 23 en termes de contrôle a priori systématique, et c'est ce qui explique aussi qu'effectivement, sur base de notre propre assessment MiFID, Optima Banque a représenté 0,02% de l'activité bancaire en Belgique pendant quelques mois.

Pour les inspections sur place dans le cadre des règles de conduite, je me suis battu pendant des années pour étendre cela. J'ai eu un écho positif avec le gouvernement précédent et je suis certain que le gouvernement actuel ferait de même. Nous

avons pu faire passer, grâce au soutien de beaucoup d'entre vous qui sont membres de la commission des Finances, la loi AssurMiFID. Cette loi a automatiquement entraîné une réaction violente de la Commission européenne; on a dès lors dû supprimer l'article 20 de la loi Assurances. Cette loi a également impliqué deux recours à la Cour constitutionnelle et quatre recours au Conseil d'État de la part de certaines fédérations professionnelles que vous connaissez bien par ailleurs.

Kent u veel wetten waarvan er twee in beroep zijn bij het Grondwettelijk Hof en vier waarvan twee nog *pending*?

Quelles ont été les conséquences pour cette loi qui a été votée en 2014? On a dû dès lors stater nos actions d'intervention sur le terrain parce que, sur base des appréciations des avocats de l'État belge et de la FSMA – qui n'était d'ailleurs pas partie au litige, puisque cela concerne l'appareil législatif –, il y avait un problème d'entrée en vigueur. Cette appréciation s'est avérée exacte : La Cour constitutionnelle a reporté elle-même – ce qui est quand même assez rare –, l'entrée en vigueur de plusieurs mois. On a été reporté jusqu'à quelques mois. Et donc mes équipes commencent à arriver sur le terrain avec un certain nombre de « visites » et non d'inspections en tant que telles parce qu'il y a encore deux recours au Conseil d'État, pour lesquels il y a des questionnements pour savoir si on va encore avoir la base légale adéquate. Donc là, je suis désolé de le dire, malgré que nous avons inspiré ces réflexions et que nous avons même rédigé à titre technique les textes que vous avez bien voulu soutenir et que le gouvernement a soutenus, cela c'est l'État de droit; il n'y avait pas de possibilité d'action pour ces aspects-là jusqu'il y a peu. Et encore, quand je dis jusqu'il y a peu, c'est quelques « visites » parce qu'il n'est pas sûr que nous ayons gain de cause.

En ce qui concerne la reprise d'Ethias Banque.

Neem mij niet kwalijk, maar ik zal mij niet uitspreken over de dagelijkse verklaringen van de heer Piqueur.

Je ne vais pas commenter toutes les décisions de M. Piqueur. D'abord parce que c'est en dehors de mes compétences, ensuite, si c'était le cas – si je peux me permettre ce trait de commentaire –, ce serait un job à temps plein. Je ne souhaite pas faire de commentaire sur M. Piqueur, mais je suppose, en fait j'en suis sûr, sur base du dossier administratif, qu'il y a eu des *due diligences*. Alors

26

05/10/2016

CRIV 54 0003

je ne sais pas s'il y avait des tartines dedans. Effectivement j'ai lu comme vous, Monsieur le Député Klaps, l'histoire des tartines et des *walkmans* qu'on aurait trouvés à Liège, cela lui appartient. Je ne me prononce pas.

Mais sous l'angle des chiffres, qui à mon avis sont les plus importants que les tartines, je n'ai pas entendu que les chiffres d'Ethias Banque avaient été falsifiés. Je n'ai pas lu cela dans les « *due diligences* ». Et il y a eu pas mal de réviseurs qui ont fait des *due diligences* là-dessus dans le cadre de missions non statutaires. (Sur base de *special engagements* qui ont fait des *due diligences*). Je suppose que M. Piqueur et Optima savaient ce qu'ils achetaient. Cela, c'est à lui de voir s'il veut introduire des actions judiciaires contre les anciens propriétaires d'Optima. Ce n'est pas le métier, ni de la Banque nationale, ni de la FSMA, l'ancienne CBFA.

Je précise par ailleurs que, bien sûr, le dossier Ethias a été suivi aussi par le comité de pilotage mis en place à l'époque par le gouvernement fédéral et qui représentait les intérêts de différents actionnaires publics. Il y avait six personnes dedans. Tout ceci a été négocié avec la Commission européenne qui a eu un plan, effectivement, qui a permis de faire évoluer les choses et il y a eu un suivi, bien évidemment, avec un certain nombre d'actions qui ont permis, notamment, de faire évoluer un certain nombre de portefeuilles comme cela se doit.

Quant aux aspects dits de *fit and proper* ?

Misschien moet ik verfijnen wat ik heb gezegd om alle verwarring te vermijden. Een rondzendbrief, een rondschrĳven of een mededeling heeft geen juridische draagwĳdte zonder een stevige wettelijke basis. Het rondschrĳven van mijn collega's en vrienden van de NBB – ik zeg dat buiten mijn bevoegdheid – kan alleen maar dingen uitleggen waarvoor al iets bestaat in de wet of in het KB, waarover men een mogelijke mededeling doet.

Je crois qu'effectivement, il y a un certain nombre d'aspects qui peuvent être gérés sur la base de cette circulaire. Une évaluation doit être faite à terme régulier. La circulaire ne peut pas innover. Si elle le fait, il y a alors un problème en cas de recours contre cette circulaire auprès du Conseil d'État.

Les différentes sources qui peuvent être utilisées sont des sources internes, des sources judiciaires ou autres. À cet égard, comme l'a dit Jan Smets,

je crois que, par contre, il serait utile dans le cadre de vos recommandations que l'on puisse donner accès aux autorités de contrôle à l'existence d'éventuelles transactions pénales ou fiscales conclues par des candidats acquéreurs, parce que nous n'en avons pas à l'heure actuelle. Les transactions pénales ou fiscales conclues – je ne vais pas citer de cas particulier – sont des choses qui ne sont pas publiques, contrairement, par exemple, aux sanctions prononcées par la Commission des sanctions de la FSMA en matière de délit d'initié et à ce qu'on appelle les "*minnelijke schikkingen*" (transactions dites "à l'amiable" de la FSMA), qui sont tout sauf à l'amiable. C'est-à-dire que ce sont des quasi-sanctions. La doctrine du comité de direction de la FSMA est très claire, et vous la retrouverez sur le site: toute personne qui a droit à une transaction en matière de délit d'initié doit accepter que ce soit nominatif. Il n'y a aucune chance que ce soit anonyme. Et le prix du montant de la transaction doit toujours être supérieur, de manière décisive, à l'avantage illicite en matière de délit d'initié. Depuis le début, c'est la doctrine très stricte du comité de direction de la FSMA.

Wat de vraag van uw collega betreft over een andere persoon die kandidaat-bestuurder was bij Optima, ook dit zou ik graag vannamiddag achter gesloten deuren beantwoorden.

De voorzitter: Ik denk dat we toch een aantal elementen van antwoord hebben gekregen. Het is duidelijk dat we vannamiddag kunnen doorgaan.

We herstarten om 14.00 uur achter gesloten deuren. Ik weet niet hoe lang die vergadering zal duren. Daarna hernemen we met onze derde ronde. De nota van de heer Servais zal straks worden uitgedeeld, zodat iedereen de tekst kan meenemen, als de vergadering is afgelopen.

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 12.31 uur.

La réunion publique de commission est levée à 12.31 heures.

CRIV 54 O005

05/10/2016

1

ONDERZOEKSCOMMISSIE
'OPTIMA'

van

WOENSDAG 05 OKTOBER 2016

Namiddag

COMMISSION D'ENQUÊTE
'OPTIMA'

du

MERCREDI 05 OCTOBRE 2016

Après-midi

De openbare commissievergadering wordt geopend om 14.49 uur en voorgezeten door de heer Eric Van Rompuy.

La réunion publique de commission est ouverte à 14.49 heures et présidée par M. Eric Van Rompuy.

Hoorzitting met de heer Jean-Paul Servais, directeur van de FSMA
Audition de M. Jean-Paul Servais, directeur de la FSMA

De voorzitter: Collega's, we hadden nog een derde ronde voorzien, in een openbare zitting.

Laten we de volgorde van de partijen respecteren. N-VA, PS, MR, niemand wil tussenkomen? Open Vld?

Luk Van Biesen (Open Vld): Wat heeft de FSMA bij het faillissement concreet gedaan? Zijn er interventies geweest met de Nationale Bank?

Net voor het faillissement is iets eigenaardigs gebeurd. Er is een fiscale controle gebeurd, de BBI was daarbij betrokken, er is een dading afgesloten. Er is ook een gerechtelijke procedure gekomen waarbij allerlei documenten niet mochten worden gebruikt. Toen het duidelijk werd dat er sprake was van het parkeren van zwart geld via verzekeringsconstructies, op dat ogenblik moet er bij jullie toch een belletje zijn gaan rinkelen? Er waren documenten van de BBI, die zijn wel nietig verklaard. Het bleek toch duidelijk uit de procedure dat daar een systeem achter zat? Is dat niet nagekeken?

De voorzitter: Mijnheer Van Biesen, de heer Servais heeft, zonet in de gesloten zitting, daarover uitvoerig uitleg gegeven. U was hier toen niet.

Luk Van Biesen (Open Vld): Dat had niets te maken met het BBI-onderzoek? Was dat al voorafgaandelijk vastgesteld of slechts na het BBI-

onderzoek?

De voorzitter: Hier zitten we op delicaat terrein. De heer Servais is daar al uitvoerig op ingegaan. Als we een gesloten zitting organiseren is dat natuurlijk met een doel: de heer Servais heeft daarover zeer open gecommuniceerd.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Aangezien de rol van de FSMA op dat moment zeer beperkt was en meer gaat over het soort producten dat men aanbiedt, is mijn vraag de volgende.

Op het moment dat de Nationale Bank van België verder ging en eigenlijk een aantal malversaties vaststelde – u hebt daarnet gesproken over ... Ik mag daar eigenlijk niet naar verwijzen, dat was in de gesloten zitting. Ik zal de vraag stellen zonder te verwijzen naar de gesloten zitting. Als de Nationale Bank op een bepaald moment malversaties vaststelt, komt er dan informatie in die zin ook naar u? Wordt u op de hoogte gesteld van het feit dat er bij de Nationale Bank een onderzoek gaande is naar malversaties?

Wordt u op dat moment betrokken in een proces waarin blijkt dat er ernstige aanwijzingen zijn dat er zaken fout zijn en er misschien een aanleiding is om onderzoek te doen naar de manier waarop bepaalde producten werden gesloten of niet werden gesloten?

Ik stel de vraag expliciet, omdat wij ook een schrijven hebben gekregen van de VVSG, die aan ons als leden van deze commissie volgende vraag heeft gesteld. Als er op een bepaald moment een probleem uitbreekt met het functioneren van een bank waar deposito's zijn of waar men bezig is met het werven van kapitaal, bij op dat moment rechtspersonen, worden zij graag op de hoogte gesteld. Bestaat die situatie bij u reeds? Wordt u reeds op de hoogte gesteld van malversaties als men begonnen is met een onderzoek? Of hebt u pas helemaal op het einde van het proces vernomen dat er een faillissement is en dus ook

2

05/10/2016

CRIV 54 O005

dat er bijvoorbeeld in de pers sprake was van mogelijk witwassen aan de hand van een aantal verzekeringsproducten, waarvan u daarnet hebt gezegd in open zitting dat u daar niet a priori onderzoek naar doet? Als u op de hoogte wordt gebracht van malversaties, kunt u wel vanwege die alarmbel zeggen dat het a priori niet mag, maar dat er in deze situatie toch een ernstige aanleiding is om eens zelf te gaan zoeken.

Jean-Paul Servais: Mevrouw Almaci, het is inderdaad een vraag die ik nog niet beantwoord heb, over de sequentie naar aanleiding van de vaststelling. Ik mag mij natuurlijk niet uitspreken over de inhoud van het verslag opgesteld door de Nationale Bank van België, waarvan wij onmiddellijk kennis genomen hebben. Daarover hebben wij lang en uitvoering gediscussieerd in de commissievergadering achter gesloten deuren.

Ik wil echter toch graag het volgende bijvoegen.

Wanneer de heer Jan Smets mij terecht op de hoogte bracht van de brief van de Nationale Bank van België aan Optima, waarmee Optima door de Nationale Bank van België werd geïnformeerd over de beslissing om met onmiddellijke ingang een speciale commissaris aan te stellen en de Europese Centrale Bank te vatten met een voorstel tot intrekking van de vergunning van Optima, hebben wij het volgende gedaan.

Wij hebben niet gewacht op een reactie van Optima of van de Nationale Bank van België.

Le centre de gravité est clairement du côté de la banque sous l'angle du contrôle prudentiel. Mais tout en tenant compte de cet important déplacement du centre de gravité vers l'autorité de contrôle sur la banque, nous avons décidé de prendre notre plume.

En dit gelet op de vaststelling van de Nationale Bank van het blijkbaar structureel en continu onvermogen van de leiding van Optima om op correcte wijze uitvoering te geven aan de beslissing van de Nationale Bank... Ik denk dat ik dat mag zeggen, mijnheer de voorzitter, want het is zo uitgedrukt en het staat ook vermeld in de *slides* van de Nationale Bank enkele weken geleden. Rekening houdend met het feit dat wij gezien hebben dat Optima problemen heeft om de beslissingen correct te implementeren, hebben wij zelf gevraagd aan Optima om terug te komen met antwoorden op de vragen en om te zien in welke mate de effectieve leiders van Optima-verzekeringmakelaar nog steeds voldoen aan de vereisten qua geschiktheid en professionele

betrouwbaarheid. Dat hebben wij gedaan.

Zoals u weet, gaat dit altijd aan hetzelfde tempo, volgens de wetten van het Belgische volk. Zo niet, hebben we recht op de rechtspraak van de Raad van State. Wij moeten proportioneel een antwoord vragen. We mogen niet eisen van de effectieve leiders van dergelijke inrichting dat ze in één nacht antwoord geven. Dat is zo uitgedrukt in een vaste rechtspraak van een aantal gerechtelijke instanties, waaronder de Raad van State. Ze kregen dus een termijn van vijftien dagen om hun standpunt over het voorgaande mee te delen en om te bevestigen dat de gegevens die zijn opgenomen in hun administratief dossier nog steeds correct zijn.

Daarna hebben wij een versnelling van het tempo gehad, want reeds enkele dagen nadat wij de brief gestuurd hebben, zoals u weet, heeft de Nationale Bank, op 8 juni 2016, beslist om over te gaan tot een blokkering van de terugbetaling van de deposito's van de cliënten en van andere schuldvorderingen van Optima, en om bepaalde vaststellingen die zij had gedaan over te maken aan het parket. De termijn waarover Optima beschikte, was trouwens nog aan het lopen.

Qu'est-ce qu'on a fait à ce moment-là?

Nous avons immédiatement suspendu l'agrément d'Optima comme intermédiaire en assurances. Immédiatement, le même jour. Je dirais quasiment la même heure. Le 8 juin, nous avons suspendu immédiatement. Pourquoi? Parce qu'il fallait éviter, étant donné le statut d'Optima également comme courtier en assurances, que les éventuelles primes versées par des clients ou les remboursements suite à des sinistres dans le cadre de l'assurance non-vie puissent apparaître dans une éventuelle masse de liquidation, ou qu'il y ait d'autres problèmes en termes de comptabilité. Et donc là, nous avons mécaniquement, automatiquement, je dirais *de plano*, suspendu l'agrément du courtier en assurances, vraiment dans la suite mécanique de la décision de la Banque nationale.

Le 15 juin, le tribunal de commerce de Gand s'est prononcé sur la faillite d'Optima, ce qui était encore dans les délais pendant lesquels ils pouvaient aller en appel contre la décision de suspension de l'agrément. Dans ce cas-là, la législation en matière d'assurance est très claire. Le prononcé de la faillite d'un intermédiaire en assurances implique d'office la disparition de l'inscription comme *verzekeringmakelaar*, mais nous avons été plus loin – parce que je sais que

CRIV 54 O005

05/10/2016

3

c'était une question de M. le Député Calomne – nous avons été plus loin et nous avons pensé aussi aux sous-agents, puisque Optima, *verzekeringsmakelaar*, travaillait avec 48 sous-agents, et c'était également le cas pour l'établissement de crédit qui, lui, travaillait avec 40 agents bancaires.

Dans ce cas-là, qu'est-ce qui se passe pour ces sous-agents? Ces sous-agents ne sont pas des courtiers. Ce sont des personnes qui sont placées dans la dépendance organisationnelle forte du courtier en crédit, mais à partir du moment où le statut, ou l'inscription de courtier en crédit tombe, ils se retrouvent seuls. Et leur statut de sous-agent, puisqu'ils n'ont plus de patron, n'a plus de sens. Donc nous avons écrit personnellement – j'ai signé 48 fois la même lettre – et nous avons fait de même pour les 40 agents bancaires, puisqu'ils sont aussi inscrits sur une liste à la FSMA, pour leur faire savoir, pour être sûrs de les informer que le courtier en crédit et la banque avaient été déclarés en faillite, et leur proposer d'urgence de régulariser leur situation.

Nous avons également informé toutes les entreprises d'assurance belges ou luxembourgeoises avec lesquelles Optima avait des partenariats, pour les informer de la situation, avec le relais auprès du commissariat aux assurances du Grand-Duché de Luxembourg pour les entreprises d'assurance luxembourgeoises, pour les informer de la situation, et que eux-mêmes prennent les initiatives nécessaires pour informer les clients soit de la possibilité d'utiliser un autre courtier en crédit, soit d'avoir à titre provisoire un contact direct opérationnel.

Je voulais également vous communiquer que, d'après les dernières informations dont je dispose, après confirmation du retrait de l'agrément par la Banque centrale européenne en ce qui concerne les sous-agents du courtier en assurance, 33 sur 48 n'ont pas régularisé leur situation.

Forcément, à défaut de réponse de leur part ou de manque d'intérêt pour reprendre une activité autonome, leur inscription a été radiée à la date du 13 juillet 2016, conformément aux *deadlines* fixées.

En ce qui concerne les 40 agents bancaires, nous avons également procédé à une notification adéquate, de manière à leur demander s'ils avaient une utilité ou un intérêt à devenir agent d'une autre agence réglementée, ce que l'on nomme un *principal*. D'après les dernières informations dont je dispose, 35 des 40 agents

bancaires ont confirmé à la FSMA que l'on pouvait procéder au retrait de leur inscription en tant qu'agent bancaire, les cinq derniers ayant été radiés de la liste à défaut de réponse satisfaisante de leur part et, ce, conformément à la législation y afférente.

De voorzitter: Dank u wel.

Ik heb nog een vraagje.

Er is een *data room* bij de Nationale Bank, die heeft sinds maandag haar poorten geopend. U sprak ook van een *data room* bij de FSMA. Wij hebben uw uiteenzetting gehoord, we hebben ook achter gesloten deuren een aantal zaken vernomen. Ik ben persoonlijk geen voorstander van het telkens opnieuw openen van een *data room*, maar zijn er zaken die bij jullie liggen die niet bij de Nationale Bank liggen? Wat is de meerwaarde van een *data room*?

Jean-Paul Servais: Als vakbondsafgevaardigde van het personeel zou ik u graag zeggen dat dit geen toegevoegde waarde heeft, dan moeten mijn mensen daar niet meer dag en nacht aan werken. Dit zou echter niet juist zijn in het licht van de werkzaamheden van uw onderzoekscommissie, mijnheer de voorzitter.

Als u denkt dat het nuttig is, zijn wij in enkele dagen klaar om de desbetreffende administratieve dossiers te presenteren aan de bezoekers van onze *data room*. Het gaat dan over dossiers in verband met de drie beslissingen waarover ik het had. Het dossier betreffende de weigering van goedkeuring van de overname van Ethias Bank door Optima ten tijde van de CBFA. Ik heb immers kunnen begrijpen dat de NBB dit niet doet. De NBB beschouwt Day 1 als de dag na 1 april 2011, de twin peaks. Als u het nuttig acht kunnen wij dus iets voorzien. Er is ook het dossier in verband met de andere beslissing, door de CBFA en de CDV, voor de inschrijving als verzekeringsmakelaar. En de beslissing van de FSMA qua schorsing en intrekking van de inschrijving als verzekeringsmakelaar.

Wij kunnen dit plannen. Dit zal heel veel tijd vergen want een aantal dossiers moeten van Hasselt komen aangezien een deel van ons archief zich in Hasselt bevindt. Dit is evenwel geen probleem. Wij zullen ervoor zorgen, op basis van de toegangsmodaliteiten die gelijkaardig zullen zijn aan de modaliteiten die gelden voor de *data room* van de NBB. Ik stel voor dat wij dezelfde presentatie zullen doen als de NBB, op scherm.

4

05/10/2016

CRIV 54 O005

De **voorzitter**: U moet ons maar op de hoogte houden van het tijdstip van die toegankelijkheid en onder welke vorm.

Bert Wollants (N-VA): Bestaat de mogelijkheid om de *data room* fysiek te combineren met die van de Nationale Bank, zodanig dat beide op één plaats kunnen worden geconsulteerd, wellicht met een onderlinge scheiding? Ik vraag dat vanuit het oogpunt om onze werkzaamheden haalbaar te houden.

Jean-Paul Servais: Het is niet ver, wij zijn 200 meter van de Nationale Bank van België gehuisvest. Het is ook niet ver van het Parlement.

De **voorzitter**: Ik denk dat het idee goed is, maar het is jammer genoeg niet werkzaam.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Met het feit dat de vertrouwelijke elementen uit het dossier in een *data room* bij de FSMA geconsulteerd kunnen worden, heb ik op zich geen probleem. Ik weet dat de Nationale Bank en de FSMA niet ver van elkaar liggen.

In de bredere discussie over de *data rooms* en hun inhoud, blijft mijn vraag om de elementen die niet vertrouwelijk zijn, gemakkelijker te kunnen verkrijgen, in plaats van elke keer een of andere *data room* te moeten raadplegen. De niet-vertrouwelijke documenten bestaan vaak ook in digitale vorm. Enkele zaken zouden ons via mail bezorgd kunnen worden. Ik vraag dus om een onderscheid te maken tussen de werkelijk vertrouwelijke zaken die effectief in een *data room* thuishoren en de niet-vertrouwelijke zaken, die voor ons gemakkelijker beschikbaar zouden moeten zijn, waardoor ons werk ook gemakkelijker wordt. Zo heb ik aan de Nationale Bank een tijdlijn gevraagd, een geïllustreerde versie zonder verwijzingen naar specifieke documenten of namen. Zo wil ik aan de FSMA vragen om op een vergelijkbare manier informatie te krijgen.

Graag had ik beschikt over een tijdlijn vanaf het moment waarop Ethias Bank verkocht moest worden tot het moment waarop het dossier aan de Nationale Bank werd overgeheveld. Met een niet-vertrouwelijke versie van die tijdlijn kunnen wij zelf aan de slag om een reconstructie mogelijk te maken.

Jean-Paul Servais: Mevrouw Almaci, als u daaromtrent van mij een antwoord verwacht, kan ik u meedelen dat naar mijn inschatting – dit is

natuurlijk geen wetenschappelijk feit – de drie administratieve dossiers omtrent de beslissing van de CBFA of FSMA als confidencieel te beschouwen zijn.

Van het totaal aantal documenten heeft zowat 5 % betrekking op de erg beperkte bevoegdheid van de FSMA inzake het toezicht op spaarboekjes, a priori, en op onder andere één SICAV. De documenten waarvoor wij de publicatie goedgekeurd hebben, zijn publieke documenten; de interne nota is dat niet.

Het leeuwendeel, ten belope van 95 %, moeten we spijtig genoeg – u weet wat ik denk van het beroepsgeheim – beschouwen als confidencieële documenten.

Wat de documenten van de Nationale Bank betreft heb ik geen idee, maar ik vermoed wel dat behalve enkele persberichten van de Nationale Bank of de nota die zij nu gepubliceerd hebben op de website, het ook te beschouwen is als confidencieel. Maar dat is mijn eigen inschatting.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Hierover, mijnheer de voorzitter.

Wij hebben gisteren precies in het kader van wat het beroepsgeheim betreft, de mening gehoord van onze magistraat. Hij heeft heel klaar en duidelijk gezegd dat het beroepsgeheim heel doelgebonden is, dat het er niet is om in het kader van de Nationale Bank of de Nationale Bank of de banken en – neem ik aan – bij uitbreiding de FSMA of de verzekeringsmaatschappijen, te beschermen. Het is er wel om, enerzijds, de gegevens van particulieren te beschermen en, anderzijds, de nodige bescherming te voorzien voor marktgevoelige gegevens. Dus ik heb daar eerder het gevoel dat het beroepsgeheim best eng geïnterpreteerd wordt. De vraag zal worden gesteld aan de Nationale Bank om dat voor zichzelf toch eens te bekijken. Als het hier echter gaat over een ondertussen gefailleerde bank, dan vraag ik mij af in welke mate het hier gaat over beroepsgeheim dat kan ingeroepen worden?

Ik maak mij daar opnieuw, net zoals bij de Nationale Bank, zorgen over. Als we alle documenten voortdurend ter plaatse moeten gaan bekijken, dan wordt het een hels of zeer moeilijk karwei voor ons. Ik zou dus willen vragen aan de heer Servais, namens heel de commissie zelfs, om te proberen het beroepsgeheim even in de enge zin, in de enge betekenis van het woord te bekijken zodat deze commissie op een correcte, goed voorbereide manier kan werken.

CRIV 54 O005

05/10/2016

5

Jean-Paul Servais: Hoe moet ik dat zeggen. Met excuses, maar deze morgen heb ik daarover iets gezegd in het kader van mijn speech. Ik weet dat u bezig was met andere vergaderingen.

Ik heb ook in feite letterlijk hetzelfde gezegd als de magistraat. Ik heb gezegd – ik citeer, sorry voor de andere parlementsleden maar het zal niet lang duren:

“Tot slot, wens ik eraan te herinneren dat de geheimhoudingsverplichting waartoe de toezichhoudende autoriteiten gehouden zijn geenszins tot doel heeft de autoriteiten zelf te beschermen, of het nu de ex-CBFA, de NBB of de FSMA is, maar wel de opdrachten die hen zijn toevertrouwd. Opdat een toezichthouder zijn opdracht zou kunnen uitoefenen moet hij immers toegang hebben tot alle informatie waarover de gecontroleerde entiteit, zelfs gefailleerd, beschikt. Daar staat tegenover dat de wet deze entiteit de waarborg biedt dat de vertrouwelijke informatie die zij verstrekt niet wordt verspreid, op een aantal uitzonderingen na die de wet bepaalt en binnen de grenzen die de wet stelt.

Dit beginsel werd spijtig genoeg nogmaals in herinnering gebracht in een recent arrest van het Europees Hof in de zaak tussen BaFin, onze Duitse collega, belast met het toezicht op de banken in Duitsland, en de schuldeiser van een entiteit die een collectieve schuldregeling had gekregen waarvoor men het beroepsgeheim ook heeft laten gelden.

Dit beroepsgeheim is dus noodzakelijk, ook al maakt de communicatie van de toezichthouder naar de buitenwereld het niet gemakkelijker, of het nu gaat om het Parlement of om de pers”.

Wij hebben dus daarvan kennisgenomen, op basis van een aantal adviezen van onze eigen experts. Dat zijn toch twee veroordelingen van de Belgische Staat. Een eerste, zoals onderstreept door voorzitter Van Rompuy, in het arrest-Transnuclear, dus nietigheidverklaring van een aantal geldende gerechtelijke procedures; en een tweede – ik zal het niet vergeten, ik heb het gisterenavond nog gelezen in onze bibliotheek – het merkwaardig arrest van het hof van beroep van Brussel, bevestigd door het arrest van Cassatie, in het kader van de werkzaamheden van een andere onderzoekscommissie (commissie “Sekten”), waarin de Belgische Staat in hoofde van de Kamervoorzitter definitief veroordeeld was, naar aanleiding van een klacht van de vertegenwoordiger van die sekte omdat –

dit was zo geconcipieerd – het verslag van die parlementaire commissie een aantal anonieme getuigenissen vermeldt met een aantal beweringen over het gedrag van een aantal personen.

Daarom zijn wij heel voorzichtig, spijtig genoeg.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Er zijn twee zaken, mijnheer Servais.

Er is het beroepsgeheim waarachter u zich kunt verschuilen, dat is misschien een negatief woord, maar dat u kunt inroepen. U hebt ervoor gekozen om dat niet in te roepen, want in de zitting achter gesloten deuren hebben wij van u bijkomende verklaringen mogen ontvangen, waarvoor dank.

Jean-Paul Servais: Ik heb het vanmorgen inderdaad gezegd.

Peter Vanvelthoven (sp.a): Daarnaast is er de mogelijkheid tot inzage van documenten door de commissieleden. U beslist dat die documenten voor ons ter inzage zijn, waarvoor nogmaals dank. Het enige wat wij vragen, is dat wij dat op een correcte manier kunnen inkijken, waarbij wij dat goed kunnen voorbereiden. Dat zijn voor mij twee verschillende zaken.

Als u het beroepsgeheim inroept en zegt: daarover kan ik niets vertellen en die documenten kan ik niet ter beschikking stellen, dan moeten wij ons beraden over wat wij daarmee gaan doen. Dat doet u niet. U zegt: ik ben bereid om openheid over het beroepsgeheim te geven. Dan zou het goed zijn dat de commissieleden, dat is niet de buitenwereld, dat is niet de pers, die documenten ter beschikking hebben wanneer wij daarover in de commissie verder van gedachten wisselen met elkaar en eventueel met derden.

Dat zijn voor mij twee verschillende vragen.

Jean-Paul Servais: Ik wil alle verwarring vermijden en ik ben ook geen specialist in die materie.

In het kader van de bepaling van de bevoegdheden die aan deze onderzoekscommissie zijn toevertrouwd, hebben we de mogelijkheid om het beroepsgeheim te delen met de commissieleden en met de medewerkers die de eed hebben afgelegd. Dat moet wel waterdicht blijven. Ik heb geen legitimiteit om in het debat tussen te komen, alleen de Parlementsleden hebben dat recht. Ik heb begrepen dat het de bedoeling is dat u de informatie krijgt via bepaalde

6

05/10/2016

CRIV 54 O005

strikte modaliteiten. Ik herhaal dat er een aantal heel goede advocaten bezig zijn met dit dossier, we moeten heel voorzichtig zijn.

Dankzij de toegang tot de *data room* en de discussie achter gesloten deuren kunnen we veel zeggen. Ik heb dat vandaag trouwens gedaan. Ik heb al veel zaken uitgelegd. Ik heb begrepen dat beide gouverneurs Luc Coene en Jan Smets hetzelfde hebben gedaan. Dat is toch mijn gevoel. Het is niet de eerste keer dat ik naar hier kom.

Ik denk dat we veel hebben gezegd. Ik zou graag meer zeggen, mijnheer Vanvelthoven, maar ik vrees dat er een groot risico bestaat op nietigverklaring of op problemen met het goede verloop van mogelijke gerechtelijke procedures.

De voorzitter: We hebben hetzelfde probleem aangekaart in het Bureau van de Optima-commissie.

De onderzoekscommissie heeft recht op alle informatie en alle transparantie. Het beroepsgeheim van de Nationale Bank mag door ons gedeeld worden, we hebben daar recht op.

Er spelen twee elementen. Ten eerste, hoe wordt die informatie aan de commissie overgemaakt? Er is de *data room* met de computer en met de synthesenota. Ten tweede, in welke mate kunnen wij, in een openbare of gesloten zitting, gebruik maken van die informatie, wanneer we bepaalde actoren van de Optima Bank zouden horen. Daarvoor kunnen we onze magistraat raadplegen.

Met betrekking tot de gegevens van de Nationale Bank in de *data room* heeft de onderzoekscommissie Optima zich ertoe verbonden om de geheimhouding in acht te nemen zodat deze gegevens momenteel in ieder geval niet kunnen gebruikt worden in het kader van eventuele vraagstelling aan actoren van de Optima Bank. Dit is niet meer dan logisch aangezien het weinig zin heeft de geheimhouding te garanderen ten aanzien van de Nationale Bank om enige weken later deze gegevens in de openbaarheid te gooien. Het is dus wel mogelijk om dit achter gesloten deuren te doen.

Ik heb de vraag gisteren ook gesteld aan de Nationale Bank. Sinds dinsdag ligt daar een synthesenota. Op het Bureau heeft men voorgesteld om daar zo veel mogelijk zaken uit te halen om ons te informeren. Zij maken ook een onderscheid tussen wat beroepsgeheim is en wat niet. Ik denk dat dit de vraag was van verschillende collega's. Ik heb de gouverneur

daarover gisteren bevraagd en hij ging bekijken in welke mate hij die nota van een tweehonderdtal bladzijden met relevante informatie kan reduceren zodat de essentie overblijft en ook rekening wordt gehouden met de geheimhouding. Dat is een heel moeilijke oefening.

De heer Servais zegt dat hij 95 % van de informatie geheim moet houden, terwijl 5 % openbaar kan worden gemaakt. Uit de eerste reactie die ik vanuit de Nationale Bank heb gekregen, heb ik de indruk gekregen dat daar sprake is van een gelijkaardige situatie. Zij zouden dit bekijken.

Ik heb onze experts, de heren Petitjean en Abraham, ook gevraagd die synthesenota eens grondig te analyseren en hierover verslag uit te brengen. Ik heb hen om hun bevindingen gevraagd zodat dit op 26 oktober aan ons Bureau kan worden meegedeeld. Is er sprake van een te ruime of te enge interpretatie? Ik meen dat wij hen daarover zelf moeten horen. De commissie blijft vragende partij, maar het heeft niet veel zin als alles achter een geheimhoudingsplicht verstopt blijft.

Ik heb de vraag gesteld. De heer Servais heeft van zijn kant een antwoord gegeven. Op het eerste gezicht zegt de Nationale Bank iets gelijkaardigs.

Wij zitten hier met een beperking – onze magistraat is nu weg –, enerzijds is er het beroepsgeheim van de Nationale Bank, anderzijds is er het parket. Binnenkort gaan wij ook de BBI horen. Er is ook een nota die door de heer Anthonissen is bezorgd. Dat zit allemaal in een gerechtelijke sfeer. De Nationale Bank is ook nog eens onderworpen aan een aantal bepalingen over het respecteren van het beroepsgeheim, conform een Europese richtlijn van 2013 over het prudentieel toezicht.

Zoals de heer Servais ook zegt, er zijn een aantal mensen die van onze activiteiten en de activiteiten in de gerechtelijke sfeer kunnen gebruikmaken. Ik denk dat wij daar echt op eieren moeten lopen. Ik denk dat het daar in elk geval de bedoeling is dat wij, als Parlementsleden, dezelfde transparantie kunnen hebben als de Nationale Bank en de FSMA. De vraag is wat wij daarvan gebruiken voor het publiek. Ook als wij onze toezichthouders allemaal hebben gehoord en we komen bij de actoren van het verhaal, welke informatie kunnen wij dan gebruiken, al dan niet in besloten en open zitting?

CRIV 54 0005

05/10/2016

7

Wij moeten nu eerst een aantal dossiers bekijken.

Ik dank de heer Servais. Ik denk dat u, zeer open en transparant, het maximum hebt gedaan om ons vanuit uw standpunt te informeren. Ik sluit niet uit dat wij nog contact hebben in dit dossier, maar ik denk dat wij toch opnieuw een stapje verder zijn.

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 15.56 uur.

La réunion publique de commission est levée à 15.56 heures.

CRIV 54 O006

21/10/2016

1

ONDERZOEKSCOMMISSIE
'OPTIMA'

van

VRIJDAG 21 OKTOBER 2016

Voormiddag

COMMISSION D'ENQUÊTE
'OPTIMA'

du

VENDREDI 21 OCTOBRE 2016

Matin

De openbare commissievergadering wordt geopend om 11.03 uur en voorgezeten door de heer Eric Van Rompuy.

La réunion publique de commission est ouverte à 11.03 heures et présidée par M. Eric Van Rompuy.

Hoorzitting met de heer Frank Philipsen, administrateur-generaal, Bijzondere Belastinginspectie, FOD Financiën
Audition de M. Frank Philipsen, administrateur général, Inspection spéciale des impôts, SPF Finances

De **voorzitter**: Collega's, we ontvangen vandaag de heer Philipsen in onze onderzoekscommissie. Mijnheer Philipsen, aangezien wij u als getuige verhoren wil ik u het volgende meedelen.

Ik herinner er u aan dat conform artikel 4, § 1, van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek, gewijzigd bij wet van 30 juni 1996, de onderzoekscommissie alle in het Wetboek van Strafvordering omschreven onderzoeksmaatregelen kan nemen. Ze kan onder meer getuigen onder eed horen.

Alvorens u te vragen de eed af te leggen, wens ik de aandacht te vestigen op het laatste lid van artikel 8 van bovenvermelde wet, volgens hetwelk iedere getuige kan aanvoeren dat hij, door naar waarheid een verklaring af te leggen, zich zou kunnen blootstellen aan strafvervolging en derhalve getuigenis weigeren (zie ook artikel 14, 3, g van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, bekrachtigd bij wet van 15 mei 1981).

Dat betekent dat u het recht heeft om te zwijgen wanneer u meent dat uw publieke verklaring later tegen u zou kunnen worden gebruikt in een strafvordering.

Ik wil er vervolgens nog de nadruk op leggen dat

u, krachtens artikel 9 van dezelfde wet, voor valse getuigenis kan worden gestraft met een gevangenisstraf van twee maanden tot drie jaar en u voor een termijn van ten minste vijf ten hoogste tien jaar kunt worden ontzet uit het recht om te kiezen of verkozen te worden.

Tenslotte, wijs ik u erop dat tengevolge van artikel 3 van voornoemde wet de geheimhouding van uw verklaringen niet is gewaarborgd tenzij het gaat om verklaringen afgelegd tijdens een vergadering met gesloten deuren en waarvoor de commissie zich uitdrukkelijk heeft verbonden de geheimhouding in acht te nemen. Bovendien is ieder stuk dat u aan de commissie zou overleggen vatbaar voor openbaarmaking.

Na deze verduidelijking vraag ik u de eed af te leggen door de hand op te heffen en de volgende woorden te herhalen: "Ik zweer de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen."

De heer Philipsen legt de eed af.

De **voorzitter**: Mijnheer Philipsen, voorafgaand aan de hoorzitting zou ik het volgende willen zeggen.

Ik heb een paar weken geleden een mail gekregen van de heer Anthonissen. Ik heb vastgesteld dat die mail vandaag ook in de krant *De Tijd* is gepubliceerd.

Daarin maakt hij een melding in verband met het vonnis van 11 juni 2013 om alle informatie te vernietigen die door de BBI op 30 januari 2012 bij Optima is gekopieerd. In een dading van 3 december had men zich uitdrukkelijk geëngageerd om die gegevens niet te kopiëren, zodat ze eigenlijk niet meer zouden bestaan. De heer Anthonissen meldde mij enkele weken geleden het volgende – ik voelde mij echter niet gevat om die informatie vroeger mee te delen, als de heer Anthonissen melding wil maken van die

2

21/10/2016

CRIV 54 O006

informatie moet hij dat onder ede doen in de onderzoekscommissie. In zijn mail onthult de heer Anthonissen dat een volledige computerserver, die hij in 2012 in beslag nam bij Optima, nog steeds op de computerserver van de fiscus staat.

In die brief die hij mij geschreven heeft op 3 oktober, zegt hij ook: "Ik kan daar nog aan toevoegen dat wij in die periode ontdekten dat er in ons dossier gekeken is van op een IP-adres van de FOD Financiën, opsporing in Brussel. Wij hebben het dossier toen onmiddellijk losgekoppeld van de centrale servers. Ik heb dat incident aan de heer Philipsen gemeld, maar daar nooit enig antwoord op vernomen".

Dat heeft de heer Anthonissen mij in een mail kenbaar gemaakt.

Ik stel voor dat wij in gesloten vergadering daarover van gedachten wisselen, nadat u al wat u meent te kunnen zeggen in openbare vergadering, omdat wij ook op dat vlak de juridische gevolgen van het een en ander in acht moeten nemen. Onze magistraat, de heer De Pauw, heeft ons in gesloten vergadering ook een aantal adviezen gegeven. Wij moeten juridisch safe spelen en tegelijk onze taak als onderzoekscommissie ten volle vervullen.

Mijnheer Philipsen, u mag alles ook in gesloten vergadering vertellen. Als u een gesloten vergadering vraagt voor het geheel van uw uiteenzetting, omdat daarin elementen zouden zitten die tot de geheimhouding behoren, hebt u daartoe zeker het recht.

Frank Philipsen: Mijnheer de voorzitter, ik heb een tijd geleden een uitnodiging gekregen om naar de commissie te komen, waarvoor dank.

Ik kom hier tegenwoordig vrij regelmatig, zowat om de zes maanden. Ik krijg telkens een heleboel vragen te beantwoorden. Ik ben duidelijk een uitgesproken voorstander van een open vergadering, onder voorbehoud van bepaalde elementen, die ik graag op het einde van mijn exposé zou aanbrengen, achter gesloten deuren. Concreet is er sprake van verschillende dadingen. De inhoud van die dadingen wens ik alleen maar te bespreken in een gesloten omgeving.

Gisteren rond 21 u 40 werd ik net als de commissieleden geconfronteerd met een lijvig document in mijn mailbox, bestaande uit 140 bijkomende pagina's. Onder meer de bijlagen 35 en 36, de twee laatste, zal ik uitgebreid bespreken, bijlage 35 in een gesloten vergadering

en bijlage 36 in een openbare vergadering.

Voor de rest heb ik deze morgen natuurlijk ook de eerste pagina van *De Tijd* gelezen. Ik leerde daaruit dat er mailverkeer is geweest tussen collega Karel Anthonissen en u, als voorzitter, op 3 en 4 oktober. Ik was persoonlijk helemaal niet op de hoogte van dat mailverkeer. Ik wil dat uitdrukkelijk benadrukken. Ik ben op geen enkel moment, schriftelijk noch in kopie, op de hoogte gebracht van dat mailverkeer.

U voegt er nu nog aan toe dat collega Anthonissen nog een opmerking gemaakt heeft. Ook die zal ik in een gesloten vergadering bijkomend beantwoorden tegenover de commissieleden. Het spreekt voor zich – dit is mijn stijl, dat weet iedereen – dat ik, enerzijds, de ethiek en de deontologie als openbaar ambtenaar superbelangrijk vind en uiteraard respect heb voor het beroepsgeheim, anderzijds uiteraard ook respect heb voor openbare informatie. Ik sta te uwer beschikking om alle mogelijke vragen zo goed en zo kwaad als mogelijk te beantwoorden. Mocht het op een bepaald moment te technisch worden – u zult mij dat waarschijnlijk wel vergeven –, zal ik uw opmerkingen opschrijven en nadien, na verloop van tijd, schriftelijk een correct antwoord bezorgen.

Wat de key van vandaag betreft, las ik in de opdracht dat het gaat over het onderzoek van de BBI, in het juiste gerechtelijke kader, en daarenboven over de gesloten dading.

Bij wijze van inleiding wil ik zeggen dat wij in heel veel wetgeving geconfronteerd worden met altijd dezelfde trefwoorden, zijnde proportionaliteit, doelgebondenheid en redelijkheid. Vooral wat dat laatste betreft, is het superbelangrijk dat de rede een klein beetje mag terugkeren in elk van die heel vaak gemediatiseerde dossiers. Ik moet ermee leren leven. Ik vind dat vervelend, maar dat is nu eenmaal de publieke opinie. Vaak lees ik echter bepaalde zaken in de krant die blijkbaar rechtstreeks uit dossiers van de Bijzondere Belastinginspectie komen. Ik doe daarover geen uitspraak. Dat is het moeilijkste bewijs in een misdrijf, maar ik kan u zeggen dat dit heel vervelend is voor iemand zoals ik die tracht zijn administratie op een deftige en correcte wijze te leiden.

U zal zich herinneren dat ik in 2015 en in mei van dit jaar altijd de nadruk heb gelegd op het feit dat de aanpak van de fraude een geïntegreerd verhaal is. Hierin moet de nodige verantwoordelijkheid genomen worden door elke

CRIV 54 O006

21/10/2016

3

van de betrokken departementen. Dat is niet alleen Sociale Zaken, de Bijzondere Belastinginspectie, niet alleen Fiscaliteit maar evenzeer de federale politie, de CDFGID, dan wel de diverse parketten. Altijd opnieuw, al vele jaren en zelfs tijdens de commissie van 2009 over het onderzoek naar grootschalige fiscale fraude, heb ik in elk van mijn toespraken en tussenkomsten de geïntegreerde aanpak van de grootschalige fiscale fraude met de juiste prioritiseringen benadrukt. Waar de fraude wordt aangepakt, heeft voor mij geen belang. Als ze maar intelligent en doelmatig wordt aangepakt. Ik denk dat dit super belangrijk is.

Een van de elementen die ik hier zie staan is, de belangenvermenging van de groep Optima Groep en haar component, enerzijds, en de openbare besturen, anderzijds. Daarop kan ik u heel duidelijk op antwoorden: er is alleszins geen belangenvermenging tussen de Bijzondere Belastinginspectie en de Optima Groep.

Ik heb voor jullie een korte powerpointvoorstelling voorbereid met 10 *slides*. Enerzijds, zal ik praten over de historiek van het dossier zoals ik die ken vanuit, wat sommigen noemen, de ivoren toren van Brussel. Anderzijds, heb ik bepaalde suggesties in verband met eventuele nieuwe regelgeving.

Het is belangrijk dat elk van ons ervan overtuigd is dat de fraude goed moet worden aangepakt en daarvoor moet men beschikken over stabiele wetgeving die correct wordt uitgevoerd door de openbare besturen. Het probleem is dat dezelfde wettekst soms verschillend wordt gelezen naargelang men aan de kant van de fiscus staat dan wel aan de kant van de raadgevende beroepen. Dat is geen probleem, integendeel, dat maakt de charme uit van het debat van onze controles en van onze toezichten.

In het onderzoek van Optima zijn er drie sleuteldata: 30 januari 2012, 11 juni en 3 december 2013.

Ik wil op voorhand uitdrukkelijk zeggen dat de BBI'ers geen cowboys zijn. Er is vele jaren geleden ooit een reputatie geweest, maar elk onderzoek dat wij verrichten en aanvangen, gebeurt na een ernstige selectiepolitiek op basis van een risicoanalyse onder de rechtstreekse leiding van de bevoegde gewestelijke directeur. U moet weten dat er bij de BBI vijf gewestelijke directeurs zijn. Om de een of andere reden vallen de geïnteresseerde beroepsgroepen altijd terug op één gewestelijke directeur. Als ik een kleine

suggestie mag maken, het zou ook niet slecht zijn om eens het advies in te winnen van die andere vier gewestelijke directeurs.

Een duidelijk onderscheid met andere administraties wat de BBI betreft: kleine centrale administratie, 5 % van de populatie, in totaal 681. Dat is opzettelijk. Wij vinden dat de strategie zo klein mogelijk moet zijn om een zo groot mogelijke autonomie aan de buitendiensten te laten. Dan vind ik het zwaar frustrerend en zelfs oneerlijk om soms in krantenberichten te moeten lezen — ook soms in bepaalde parlementaire vragen — dat de selectiepolitiek van de BBI uitsluitend op centraal niveau vanuit Brussel gebeurt. Ik wil dit uitdrukkelijk bestrijden. Dit stemt niet overeen met de realiteit. Ik spreek voor de BBI.

30 januari 2012.

Inderdaad visitatie, niet alleen door de BBI van Gent, maar ook door de BBI van Antwerpen. Dat is wel vaker bij ons het geval. Aangezien fraudemechanismen over verschillende territoria verspreid zijn, slaan wij met de verschillende gewestelijke directies de handen in elkaar om met de insteek van ondersteuningsdiensten die controles, die visitaties, ernstig voor te bereiden.

Eigenlijk is hier de voorbereiding begonnen enkele maanden voor de datum zelf. De visitatie vond plaats op twee adressen: enerzijds, de maatschappelijke zetel in de Keizer Karelstraat, anderzijds, de kantoren in de Gaston Crommenlaan. Het ging om een onaangekondigde visite, van de bedrijven uiteraard, op grond van ofwel artikel 319 van het WIB, dan wel artikel 63 van het Wetboek van de btw.

Daar zijn inderdaad miljoenen — soms lees ik 2 terabyte dan weer 2,5 terabyte — documenten gekopieerd en daarenboven zijn er documenten meegenomen. De kritiek was meteen vrij virulent vanwege de tegenpartij. Er werd gezegd dat het ging om een *fishing expedition*, geen ernstige voorbereiding. Er was de belangrijke discussie tussen de begripsinschatting van visitatierecht dan wel een uitgebreide huiszoeking en uiteraard de vraag om onderzoek van de in beslag genomen gegevens. Dat is meteen naar boven gekomen in het overleg dat heeft plaatsgevonden, mondeling tussen collega Karel Anthonissen en de gewestelijke directie van Gent, en de tegenpartij zijnde Optima bij haar raadsgevers.

Dat woord *fishing expedition* wordt inderdaad heel vaak gebruikt. Het is daarom dat ik bij mijn

inleiding meteen heb gezegd dat wij die termen doelgebondenheid, proportionaliteit en redelijkheid altijd moeten respecteren. Niets is zo vervelend dat een heel goede actie tot een goed einde wordt gebracht maar nadien om puur procedurele redenen wordt vernietigd.

Op 11 juni 2013 — de tweede datum —, verklaart de rechtbank van eerste aanleg van Gent, de zesde fiscale kamer, de visitatie nietig. U hebt in het lijvig document van Karel Anthonissen het vonnis kunnen lezen. Het vonnis is van openbare orde. Er worden een heleboel argumenten aangevoerd door de rechter. Er is een discussie geweest over de korte debatten en het niet-neerleggen van schriftelijke conclusies, maar de eindconclusie van de rechtbank van eerste aanleg is dat de visitatie nietig moest worden verklaard.

Concreet betekent dit dat de verzamelde gegevens onbruikbaar waren, dat de meegenomen documenten binnen de drie werkdagen moesten worden teruggegeven en één euro morele schadevergoeding moet worden betaald plus de veroordeling tot het betalen van de gerechtskosten.

Op 3 december 2013 volgden niet een, maar twee dadingen, waaraan een avenant werd toegevoegd.

Zoals ik u reeds heb gevraagd, zou ik dit graag apart bespreken achter gesloten deuren. Er staat immers uitdrukkelijk in dat de confidentialiteit door beide partijen, zijnde de belastingplichtige en de administratie, moet worden gerespecteerd.

Wat is nu juridisch gezien het hele probleem? Het probleem is dat alle argumenten, elementen en begrippen op een hoop worden gegooid. Inzake inkomstenbelastingen en btw spreken wij over huisvisitatie, dan wel over een visitatie van bedrijfslokalen, terwijl wij strafrechtelijk over huiszoekingen spreken. Naargelang de bron, wordt het ene heel vaak met het andere verward of opzettelijk op een andere manier geïnterpreteerd.

Wat al heel vaak naar voren is gekomen en wat ik ook al heb geopperd in een vorig leven, is dat de fiscale ambtenaren, maar evenzeer de raadgevers en de belastingplichtigen, nood hebben aan een strikt en correct procedureel kader voor de aanpak van de dossiers. Wij zouden heel verheugd zijn mochten wij ooit kunnen beschikken over een spiegelvergelijk, bij wijze van spreken, tussen het Wetboek van de Inkomstenbelastingen en het btw-Wetboek. Er wordt over gesproken in het

regeerakkoord en in het antifraudeplan en er is een lopend wetsvoorstel, waarop ik later terugkom, maar zelfs in eerste instantie zou de gelijkschakeling tussen beide artikelen in hoge mate worden geapprecieerd. Aangezien wetgeving niet bij de BBI wordt gemaakt, doe ik daarvoor een beroep op de mensen van dit Huis.

De essentiële vraag in het vonnis van Gent betreft de draagwijdte van het recht en de voorwaarde van de fysieke visitatie van de beroepslokalen. Hier ziet men dat groot onderscheid met betrekking tot de draagwijdte; wat mogen wij doen in welke omstandigheden?

Enkele verschilpunten, ongetwijfeld niet volledig, zijn aan bod gekomen in een uitspraak in eerste aanleg van de rechtbank van Brussel in 2012, onder meer dat fiscale controle niet voorafgaandelijk aan de gerechtelijke instanties ter goedkeuring moet worden voorgelegd. Wij kunnen een visitatie verrichten op elk moment waar er een vermoedelijke dan wel een daadwerkelijke activiteit wordt verricht.

Net zoals een huiszoeking, moet een private visitatie plaatsvinden, uiteraard na goedkeuring van de politierechter op gemotiveerde kanttekening en gemotiveerde beschikking en tussen 05 u 00 en 21 u 00. Tijdens de fiscale controle mag de belastingplichtige worden bijgestaan door zijn raadgever, zijn advocaat. Dat is anders in het geval van een huiszoeking. Dan kan dit enkel wanneer dit zou kunnen leiden tot de ontneming van de vrijheid van de betrokkene. In principe kunnen wij de stukken niet in beslag nemen, ook een verschil met wat de politie kan doen.

Juist omwille van die substantiële verschillen heeft de rechtbank van Gent in de zaak aan het volgende herinnerd. Ik zal het niet volledig voorlezen, maar het is heel interessant. Het benadrukt dat de finaliteit van een fiscaal onderzoek tegenover een strafrechtelijk fundamenteel verschillend is. Een vergelijking is dan ook louter relatief en indicatief binnen een concrete situatie. Eigenlijk moet dit altijd geval per geval, eigen aan elk dossier, onderzocht worden.

Schematisch overzicht van de verschilpunten tussen een huiszoeking en een visitatie.

Een visitatie kan zowel bedrijfsmatig als in de privévertrekken zijn, opnieuw met de voorwaarde van de politierechterlijke toelating. Dan ziet men dus dat wij, als fiscale ambtenaren, uiteraard geen dwang kunnen uitoefenen. Wij kunnen ook geen

CRIV 54 O006

21/10/2016

5

beslag leggen, wel kopie vragen. Wij hebben nood aan de machtiging van de politierechter. Het doel is het nazicht van de aangifte van btw en de directe belastingen van de belastingplichtige zelf. Uiteraard mogen wij geen beroep doen op een slotenmaker. Wij mogen geen deuren forceren, maar wij vragen de vrije toegang en liefst, en dat gebeurt heel vaak, met goedkeuring van de belastingplichtige zelf of met goedkeuring van de personen die geacht worden de belastingplichtigen te vertegenwoordigen.

Welnu, de huisvisitatie, daar zijn wij zeer streng op bij de Bijzondere Belastinginspectie, vereist altijd een zeer uitgebreid gemotiveerd verzoekschrift waarbij de identiteit van de betrokken belastingplichtige naar voren wordt geschoven en de argumenten, de motieven waarom zulke vergaande maatregelen vereist zijn. Het is een gemotiveerde beschikking van de politierechter, waarbij de pertinentie van de door ons aangereikte argumenten wordt bevestigd. Zoals gezegd, gebeurt de visitatie tussen 5u 00 en 21u 00.

Ik ga een open deur intrappen, maar de jurisprudentie, de rechtspraak is niet eenduidig en eensluidend over de notie van de fiscale visitatie. Ik kan verwijzen naar een uitspraak in Cassatie van 2003, waarin sprake is van een actief zoekrecht voor de administratie. Ik kan verwijzen naar een uitspraak in eerste aanleg in Brugge in 2011 en 2012. Er zijn positieve arresten van het hof van beroep van Gent in 2014 en 2015. Daarenboven, altijd interessant om te vergelijken met Europese rechtspraak, bijvoorbeeld de case van Bernh Larsen waarin sprake is geweest van het feit dat de belastingplichtige geacht wordt zijn medewerking te verlenen bij een fiscaal onderzoek. Elkeen vindt toch dat Caesar moet krijgen wat Caesar toekomt. Dus de verschuldigde belastingen moeten tijdig en correct betaald worden.

Veel discussie in de rechtsleer. Beoordeling geval per geval. Evolutie uiteraard, ook voortschrijdend inzicht.

Wat schrijft de rechtbank in haar vonnis? Het antwoord op de vraag hoever een fiscale visitatie kan gaan is afhankelijk van de concrete omstandigheden, eigen aan elke zaak.

De onzekerheid met betrekking tot de juiste implementatie treft, ik herhaal het, eens te meer ook ons als ambtenaren die betrokken zijn op het moment van de visitatie. Ook wij zouden heel graag weten wat de draagwijdte, de mogelijkheden zijn waarover wij beschikken. De

cruciale vraag is natuurlijk altijd de notie: actief onderzoeksrecht. Houdt dat in dat wij zomaar alle laden en deuren mogen openen, dat wij zomaar de aktetassen mogen doorwoelen, vanaf het moment dat deze nodig zijn voor het verkrijgen van de broodnodige informatie voor het vaststellen van de juiste verschuldigde sommen? Dat zijn toch wel essentiële vragen.

Ook voor de hogere hoven is dat een belangrijke en controversiële vraag. Het feit dat de rechtbank van Gent in een ander dossier van de BBI een prejudiciële vraag heeft voorgelegd aan het Grondwettelijk Hof wijst daarop. In dat verzoek is perfect samengevat dat de artikelen 319 en 63 ofwel beperkt geïnterpreteerd worden – meestal door de belastingplichtige of zijn raadgever naar voren geschoven, waardoor het de fiscale ambtenaar verboden is zelf op zoek te gaan naar informatie –, ofwel ruim geïnterpreteerd worden, met het actief zoekrecht op eigen initiatief. De procedure voor het Grondwettelijk Hof is thans nog lopende. De uitspraak wordt verwacht in de loop van 2017.

Op de volgende *slide* heb ik getracht aan te tonen wat de groene, de rode en de grijze zones zijn. Denkt u er vooral aan dat het debat over de middelste tabel moet gaan, namelijk over de grijze zone. Daartoe behoort ongetwijfeld het vragen van vrije toegang, het vragen om voorlegging van de stukken, boekenonderzoek, voorraadcontrole en kopievragen. Er zijn nog meer mogelijkheden in het kader van het WBTW, artikel 63, zoals het tegenhouden van voertuigen op de openbare weg. Uitdrukkelijk uitgesloten is uiteraard het gebruik van geweld en dwang, het openbreken van sloten, het weigeren van bijstand door een advocaat in het kader van het visitatierecht en de inbeslagnames.

De volgende vragen borrelen automatisch op, ongetwijfeld bij u, maar ook bij ons. Welke is de draagwijdte, welke toestemming is er vereist, in voorkomend geval, bij het doorzoeken van de computer? Mogen wij zomaar een kopie nemen van de volledige of een gedeelte van de harde schijf van de computer? Mogen wij zelf kopieën maken van papieren documenten? Ter zake verwijs ik tekstueel naar de diverse wetsartikelen in de onderscheiden fiscale wetboeken.

Ik heb u bij het begin verteld dat de leden van de BBI geen cowboys zijn. Op de volgende *slide* staat dat een bepaalde ambtenaar met een aanstellingbewijs zulke onderzoeken mag verrichten. Stagiairs en contractuelen komen daarvoor niet in aanmerking.

Bij de BBI bestaat er geen specifieke instructie over de omstandigheden waarin een visitatie moet plaatsvinden. Wij hebben dat wel opgenomen in onze internetsite in het kader van de deontologie. Ik som de cruciale trefwoorden even op. Het moet gaan om het verstrekken van duidelijke en nauwkeurige informatie aan de belastingplichtige, uiteraard met respect voor de andere wetgeving dan de fiscale wetgeving en voor de openbaarheid van bestuur. De controle moet onpartijdig gebeuren, met het nodige onderscheidingsvermogen, de nodige objectiviteit en gematigdheid, en uiteraard steeds binnen het wettelijk kader. Daar wil ik nog aan toevoegen dat de acties verricht door onze controleurs van Antwerpen en Gent tijdens de visitatie binnen een strikt wettelijk kader plaatsgevonden hebben. Wij mogen geen overlast veroorzaken voor de belastingplichtige en de proportionaliteit moet altijd in aanmerking worden genomen.

Er staat ook in dat een selectie van een dossier gebeurt onder de verantwoordelijkheid van de desbetreffende gewestelijke directeur op grond van objectieve en pertinente criteria. Het spreekt voor zich dat die huisvisitatie veel minder gebruikt wordt dan de bedrijfsvisitatie, dat er bepaalde grondrechten moeten worden gewaarborgd zoals de privacy en de ontastbaarheid van de woning.

Welnu, als we terugkomen naar het vonnis van 13 juni 2013, dan lezen wij uit de conclusies dat eigenlijk niet zozeer het visitatierecht ter sprake wordt gesteld door de rechter, dan wel de finaliteit en de doelgebondenheid die door ons aan boord gelegd is. De uitspraak is wat dat betreft zeer duidelijk: hij meent eigenlijk dat wij niet voldoende de finaliteit en de proportionaliteit hebben aangetoond. En dan komen natuurlijk opnieuw die woorden naar boven van vage motivering, disproportioneel, *fishing expedition* en dies meer.

Ik wil ook eens vertellen dat wij niemand gedwongen hebben tijdens het bezoek zelf. Niemand is zijn arm omgewrongen, dat moge ook wel een keer duidelijk benadrukt worden. Ongetwijfeld zullen andere elementen een doorslaggevende rol gespeeld hebben bij de beoordeling van de rechter en ook dat heeft u ongetwijfeld kunnen lezen in de uitbundige bundel die u gekregen hebt van collega Karel Anthonissen.

Nu – dat is eigenlijk mijn vraag aan het Parlement en de regering: wat is eigenlijk de toekomst van het visitatierecht?

Het regeerakkoord spreekt over een actualisatie, een actualisatie van het charter van de belastingplichtige, met – ik citeer: “... onder meer bijzondere aandacht voor het visitatierecht door de fiscus”. Eind vorig jaar, antifraudeplan van minister Van Overtveldt, waarin duidelijk staat, en dat is maar logisch allemaal, wanneer ik zeer eerlijk ben, dat wij bij de fiscus de mogelijkheid moeten krijgen om de juistheid en de volledigheid van de informatie te controleren met een vrije en onaangekondigde toegang tot de beroepslokalen. Er moet nagedacht worden, met recht en reden, over een betere omkadering in het kader van de privacywetgeving en er wordt ook allusie gemaakt, ook niet nieuw, op het proportionaliteitsbeginsel.

Net zoals de sociale inspecteurs moeten uiteraard ook de fiscale controleurs passend en noodzakelijk handelen. Het kan toch niet dat we op een bepaald moment vaststellen dat, hoe beleefd we ook zijn, hoe kortdaat we ook optreden binnen het wettelijk kader, we op een muur stoten van de belastingplichtige die geen medewerking wil verlenen. Op dat moment, dat is de realiteit, schieten de huidige bepalingen van de fiscale wetboeken te kort om hier accuraat te kunnen tegen optreden.

Er wordt heel vaak allusie gemaakt op andere wetgeving, op Europese wetgeving, een zaak van 2015 tegen de Nederlandse fiscus, waarbij het hof uitdrukkelijk stelt dat het zwijgrecht tegenover de fiscus niet geldt bij een louter administratief onderzoek, waarbij de medewerking uiteraard vereist is. Dat is de moeite waard van een breedgedragen debat, een debat tussen specialisten, zowel van de kant van de raadgevers uiteraard, van de academische wereld, als van bij ons, de fiscale wereld. We zijn bereid daartoe bij te dragen. Echter, wanneer ik lees dat in bepaalde wetsvoorstellen, dit zou geplaatst worden in het kader van artikel 61 WBTW en van artikel 315 WIB 92, met andere woorden in het kader van de voorleggingsplicht, dan zijn we volledig overgeleverd aan de goodwill van de betrokken belastingplichtige.

Eens te meer vinden wij dus dat er sprake moet kunnen zijn van een vrije toegang en van een vrij binnentreden. Daarvoor zijn essentiële voorwaarden vereist, zijnde, ten eerste, een voorafgaandelijke machtiging van een magistraat – die machtiging kan worden overwogen en de magistraat hoeft niet per se een politierechter te zijn –; ten tweede, op verzoek van minimaal een adviseur-generaal; ten derde, uiteraard bij concrete aanwijzingen van fraude; ten vierde, mits een betekening binnen vijf

CRIV 54 O006

21/10/2016

7

werkdagen van een gedetailleerd proces-verbaal.

Wij komen nu bij de laatste *slide* van mijn exposé.

Wij stellen voor, uiteraard onder voorbehoud van een beter advies van de huidige commissie en andere commissies, het antwoord op de prejudiciële vraag af te wachten.

Wij weten uiteraard dat een evenwicht tussen de privacy van de belastingplichtige en de strijd tegen de fiscale fraude nodig is. Iedereen roept op dat de fiscale fraude veel frequenter moet worden bestreden. Iedereen roept soms ook om meer logistieke middelen. Ik roep vooral op om de middelen toe te passen, liefst in een harmonieus geheel.

Wij denken ook dat het actieve zoekrecht onder strikte voorwaarden en waarborgen voor de belastingplichtige moet gebeuren. Niemand kan echter ontkennen dat wij op dit ogenblik met een halsstarrige weigering kunnen worden geconfronteerd, omdat een boete van 625 euro – wij behandelen dossiers voor bedragen van honderdduizenden tot miljoenen euro – niet echt doorslaggevend of afschrikwekkend is. Ze is puur van symbolische aard. Ik weet dat een andere methode de toepassing van de ambtelijke aanslag is. De ambtelijke aanslag komt er in geval van weigering tot medewerking door de belastingplichtige. Dan zijn er dus twee mogelijkheden. Het grote probleem is dat door de tegenpartij het arbitraire karakter heel gemakkelijk kan worden aangetoond.

Derhalve stelt de BBI, uit een positieve insteek en gewoon ter overweging, discussie of reflectie, drie complementaire maatregelen voor. Ze moeten uiteraard binnen de wetgeving kaderen.

Ten eerste, het invoeren van een duidelijk wettelijk kader voor het actief zoekrecht, waarin duidelijk staat waar in welke omstandigheden welke activiteiten mogen worden verricht, uiteraard met respect voor de grondrechten en de fundamentele rechten van de belastingplichtige.

Ten tweede, de maatregel wordt gecombineerd met een andere dan een symbolische boete van 625 euro.

Ten derde, in geval van een ambtelijke aanslag zijn er, zoals ik u heb verteld, twee mogelijkheden: ofwel toont de tegenpartij aan welke de juiste belastbare massa is ofwel oppert hij dat de maatregel arbitrair is. Het zal u niet verwonderen dat altijd de tweede mogelijkheid wordt

weerhouden.

Het is vervelend dat juist omwille van de nalatige houding van de belastingplichtige hij of zij nadien de arbitraire taxatie zou kunnen invoeren. Naar onze mening zou een en ander veel positiever moeten zijn en zou een positief element door de betrokken belastingplichtige moeten worden aangereikt.

Aldus rond ik mijn exposé af.

Ik wil vóór het gedeelte achter gesloten deuren nog heel even iets zeggen over de uitbundige bundel van de heer Anthonissen, onder meer met betrekking tot de allerlaatste bijlage, zijnde bijlage 36.

Daarin staat dus een kader vermeld, een kader met eigenlijk een procentuele opdeling met betrekking tot de toegepaste sancties in het kader van de spontane rechtzettingen, de fiscale regularisaties. We hebben een heleboel EBA's gehad in dit land, eenmalige bevrijdende aangiften, we hebben de instructie gehad van de Bijzondere Belastinginspectie – ik ga de historiek niet herhalen – die dit vorig jaar vernietigd is door de Raad van State.

De waarheid heeft echter haar rechten. Ik heb onze centrale administratie deze morgen laten berekenen wat de percentages zijn van de diverse gewestelijke directies die toegepast zijn in de dossiers van de spontane rechtzettingen. Als u ermee akkoord gaat zal ik u dat tableau overhandigen. Concreet, Antwerpen 32 %, Brussel 31 %, Gent 28 %, Namen 30 %. Ik geef het gewoon mee ter informatie. Ik zie blijkbaar heel andere cijfers in de tabel op pagina 350.

Peter Dedecker (N-VA): (...)

Frank Philipsen: Neen, dat is op de taxatie uiteraard, de taxatie die verricht is, op het globaal pakket, op de samengestelde elementen, componenten.

Natuurlijk, ik heb niet de tijd gehad om dit met kennis van zaken te beoordelen. Ik spreek mij ook niet uit over de percentages die er staan van andere openbare organismen zoals het Centraal Contactpunt Regularisatie, zoals met betrekking EBAter, EBA bij KB Lux en andere dossiers. Maar ik vind het soms toch wel vreemd dat ik met zulke zaken geconfronteerd word zonder daar eigenlijk een tegensprekelijk debat over te kunnen hebben.

Nu, voor de rest, de volgende punten zou ik graag

8

21/10/2016

CRIV 54 0006

nog met u bespreken. Misschien kunnen we dat na de vraagstelling doen maar in gesloten zitting.

Ik dank u voor uw aandacht.

De **voorzitter**: Wensen de commissieleden onmiddellijk over te gaan tot de gesloten zitting of willen zij in de openbare zitting al een aantal vragen stellen, los daarvan?

Oké, we gaan nu de vragen laten stellen.

Peter Dedecker (N-VA): Allereerst bedankt voor uw uitvoerige uiteenzetting, specifiek ook omdat u naar dat laatste verwijst en die tabel zult overhandigen. Daarover heb ik een bijkomende vraag.

U hebt die percentages vermeld, dus de taxatie op wat men aangeeft. We kennen natuurlijk het citaat van Didier Reynders, die destijds stelde: "Men geeft aan wat men wenst aan te geven". Dan is de vaststelling natuurlijk dat men in Wallonië en ook in Brussel bijvoorbeeld systematisch uitsluitend de opbrengsten uit kapitalen aangeeft, terwijl men er in Gent, bij de heer Anthonissen, blijkbaar de mensen toe aanzet – ik weet niet of men hen daartoe aanzet dan wel of dat spontaan gebeurt – om ook effectief de kapitalen zelf aan te geven. De taxatie slaat daar dus niet alleen op de opbrengst uit het vermogen maar ook op het vermogen zelf.

In hoeverre verklaart u die discrepantie, die verschillen tussen de verschillende directies, met betrekking tot de behandeling van die kapitalen zelf? In hoeverre worden de personen die de opbrengsten uit die kapitalen aangeven er door alle directies toe aangezet om, als zij dan toch weet hebben van de opbrengsten uit dat vermogen, effectief ook dat vermogen zelf aan te geven? Als men een opbrengst uit een vermogen aangeeft, dan weet men natuurlijk dat er een vermogen achter zit. In hoeverre verklaart u daar die discrepantie tussen de houdingen van de verschillende gewestelijke directies? Hoe kunnen we daar beter mee omgaan?

Zuhal Demir (N-VA): Mijnheer Philipsen, ik heb een vraag om het dossier beter te begrijpen.

Als ik het goed begrijp, was er in januari 2012 de fiscale visitatie. Op 2 juni 2013 heeft de voorzitter van de rechtbank van Gent, de heer Stijn Ravyse – ik heb het vonnis even kort doorgenomen – het volgende gesteld. In het beschikkend gedeelte van het vonnis zegt hij dat de verzamelde gegevens onbruikbaar zijn en beveelt hij dat alle

verzamelde gegevens binnen drie werkdagen onmiddellijk worden teruggegeven aan Optima.

Als jurist vind ik dat een beetje raar omdat de rechter in mei 2012 in een gelijkaardige zaak – als ik mij niet vergis is de fiscus toen bij Banksys binnengevallen, waarbij ook klantgegevens werden meegenomen – had geoordeeld dat de klantgegevens niet mochten worden gebruikt tegen de klanten in. Vanuit mijn ervaring als advocaat vind ik het raar dat twee rechters op zo'n korte tijd zulke aparte uitspraken doen. Nadat de rechtbank van Gent de visitatie nietig had verklaard, is er dan ook een dading gesloten. Dat is natuurlijk altijd goed voor de klant, maar niet voor de gemeenschap.

Ik wil eigenlijk weten waarom de rechter in een gelijkaardig dossier beslist dat de verzamelde gegevens niet mogen worden gebruikt tegen de klanten, terwijl hier de voorzitter van de rechtbank van Gent, Stijn Ravyse, duidelijk zegt dat de gegevens onbruikbaar zijn en dat zij onmiddellijk binnen drie werkdagen moeten worden teruggegeven.

(...) dat men dan inderdaad ook niet in beroep gaat.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat wij iedereen de kans geven in de eerste ronde.

Mevrouw Almaci, u hebt het woord.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer Philipsen, ik zou meer uitleg willen vragen bij het moment dat u in de presentatie hebt toegelicht over het visitatierecht, namelijk dat de huidige wetgeving het voor u, als de belastingplichtige niet meewerkt, onmogelijk maakt om op een goede manier uw werk te doen.

Ik vraag heel specifiek om daar iets meer verduidelijking over te geven omdat, als wij de informatie van de heer Anthonissen krijgen en als wij gewoon het dossier krijgen – los van verdere analyses of appreciaties –, wij merken dat er bijzonder veel ijver achter de oefening zit die bij Optima is gebeurd, namelijk de manier waarop men heeft gewerkt aan de oefening rond de opsporing van witwaspraktijken.

U hebt zelf gezegd dat men daar wel heeft meegewerkt, want anders had u ook niet zo ver kunnen gaan. Dat zijn de twee elementen uit uw presentatie die ik heb onthouden. Men is daar geweest en heeft bijzonder veel ijver getoond bij het opzoeken van witwaspraktijken. Optima heeft

CRIV 54 O006

21/10/2016

9

daar eigenlijk aan meegewerkt. De afloop is de afloop. Dat weten wij. Wij weten ook wat het vonnis uiteindelijk is.

Ik heb daar twee vragen bij. Hoe staat het dan met de interpretatie van de cijfers die wij straks ter beschikking van u zullen krijgen en die wij ter beschikking hebben? In hoeverre hangt dat samen met een algemene richtlijn over hoe moet worden omgegaan met de opsporing van bijvoorbeeld een vermoeden van witwaspraktijken enzovoort?

In hoeverre hangt het samen met – op deze vraag wil ik echt een antwoord – hoe de wetgeving is opgesteld? Hoe groot is de marge daartussen? Is het misschien een verschil tussen diensten die zich aan de strikte interpretatie van de wet houden en andere diensten die zich houden aan de geest van het parlementaire debat?

Collega Dedecker vraagt bijvoorbeeld in hoeverre er is gekeken naar het rentebedrag dan wel het onderliggende vermogen, maar de wetgever laat eigenlijk stricto sensu niet toe dat er naar het onderliggende vermogen wordt gekeken. Heeft het te maken met de cultuur of is er daadwerkelijk een verschil in richtlijnen? Hangt dat dan samen met hoe de wet is opgesteld? Hangt het dan samen met hoe het debat in het Parlement is gevoerd? Daar zou ik graag iets meer uitleg over willen, mocht dat op dit moment kunnen, want ik kan mij voorstellen dat u daarop niet *stante pede* kunt antwoorden.

Ik herhaal dat ik graag uw kijk hierop verneem, zeker in combinatie met de opmerking die u zelf maakte dat de huidige wetgeving het moeilijk maakt om een constructief proces af te leggen met de belastingplichtige die niet wil meewerken én in combinatie met de vaststelling dat Optima op het moment van de visitatie zelf blijkbaar wel constructief was. Dat is dan toch de conclusie van de analyse van de visitatie.

Veli Yüksel (CD&V): Mijnheer Philipsen, ten eerste, u hebt zopas het verschil uitgelegd tussen een huiszoeking en een visitatie. De uitspraak van de rechtbank van eerste aanleg van Gent is uiteraard wat ze is. U hebt die vergelijking en de appreciatie achteraf natuurlijk niet zomaar gegeven. Heeft de BBI daarin correct gehandeld?

Frank Philipsen: (...)

Veli Yüksel (CD&V): Ja?

Ten tweede, na de inval in 2012 werd gezegd dat

de fiscus in 98 % van gelijkaardige gevallen in beroep gaat. Dat is hier niet gebeurd. Het beroep gaat niet over de zaak ten gronde. Het is een procedureel beroep en dat is hier niet gebeurd. Er werd toen door uw gewestelijke directeur, de heer Anthonissen, gezegd dat er druk was vanuit Brussel. Kunt u dat bevestigen of ontkennen? Wat is uw reactie daarop? Als er Brussel gezegd wordt, gaat het dan over de nationale directie van de BBI of andere diensten? Brussel is groot natuurlijk.

Ten derde, hebt u, vanuit de toezichthouder of vanuit Luxemburg, informatie gekregen over de tak 23-producten en over andere mogelijke misdrijven? Als u informatie daarover gekregen hebt, wat hebt u er dan concreet mee gedaan?

Dirk Van der Maelen (sp.a): Mijnheer de voorzitter, ik geef, ten eerste, al meteen mee dat ik het volledig eens ben met de heer Philipsen. Het is als wetgever onze plicht om veel duidelijkere wetgeving te produceren, welke belet dat wij in de toekomst herhalingen krijgen van nietigverklaringen.

Vanzelfsprekend – dit zal het politieke debat zijn – ben ik voorstander van een actief zoekrecht. Er zijn nu al verschillende wetsvoorstellen in de Kamer ingediend die mijn goedkeuring niet zullen krijgen.

Het is duidelijk dat er, ook internationaal, een algemene maatschappelijke trend is, om veel meer inspanningen te leveren dan in het verleden het geval was, om tot rechtvaardige belastingheffing te komen.

Sommige leden hebben het hier al over gehad, maar ik heb ter zake nog een heel korte vraag. Hebt u op een of ander moment druk op of inmenging in de werkzaamheden van de BBI gevoeld? Wil u die vraag in openbare vergadering beantwoorden, dan is dat voor mij goed. Indien u ze graag achter gesloten deuren wil beantwoorden, dan is dat ook goed voor mij.

Tenslotte, zou u voor mij nog eens kort het volgende kunnen samenvatten? Ik neem aan dat de BBI een evaluatie heeft gemaakt van het debacle van Optima. Wat is er volgens u juist fout gelopen? Kunt u aangeven welke conclusies door de BBI uit die evaluatie zijn getrokken, teneinde in afwachting van veel betere en duidelijkere wetgeving herhalingen te voorkomen? Het maken van die wetgeving kan met de huidige meerderheid nog een tijdje duren. Welke maatregelen zijn er, in afwachting dat die

10

21/10/2016

CRIV 54 0006

duidelijkere wetgeving er komt, genomen, om herhalingen te voorkomen?

Luk Van Biesen (Open Vld): Mijnheer Philipsen, de visitatie is dus nietig verklaard. Dat ging over het specifieke onderzoek van de BBI naar zoveel klanten als dusdanig, maar toen stond toch reeds vast voor de BBI dat Optima ook zelf die fraude organiseerde. Aangezien een en ander nietig is verklaard, is er dan geen onderzoek nodig geacht naar de werking zelf van Optima en niet naar de dossiers die bij de visitatie waren vastgesteld? Waarom heeft de BBI zelf niet het fiscale dossier van Optima onderzocht?

Of vond u dat, aangezien een en ander nietig was verklaard, aangezien bepaalde instellingen in dit land u gevraagd hadden om het dossier-Optima zo goed als te klasseren, bijvoorbeeld omdat zij op dat ogenblik reeds door de Nationale Bank of door een ander orgaan onder andere een bijzondere commissaris gekregen hadden, en aangezien een en ander in afwikkeling was, het geen zin had om een extra fiscaal dossier bij te maken? Met andere woorden, is er op een bepaald ogenblik samspraak geweest met andere instellingen in dit land om uiteindelijk Optima zelf te vervolgen?

Voorts heb ik een vraag over de periode dat Optima haar licentie kreeg. Wij hebben uit de gesprekken met de Nationale Bank kunnen begrijpen dat een groot deel van de overnameprijs gefinancierd werd door fiscale verliezen die men kon gebruiken in andere entiteiten van de Optima Groep. Dat is een systeem dat alleen maar door een overeenkomst van de fiscus tot stand kan komen en eigenlijk niet meer of niet minder dan een *ruling* is. Is de BBI ooit op de hoogte gesteld daarvan? Op welke wijze? Als zo'n *ruling* of een bepaalde vorm van overeenkomst wordt afgesproken, wordt u dan als instelling, daarvan op de hoogte gebracht?

Heeft dat concrete consequenties? Ik denk dat als men fiscale verliezen van een entiteit die niet tot de zijne behoort, mag aftrekken in een andere entiteit, het vrij logisch is dat de BBI toch als een van de eerste op de hoogte zou zijn van dergelijke afspraken. Bent u bij de oprichting op de hoogte gesteld van de recuperatie van de fiscale verliezen van de Ethias Groep?

Johan Klaps (N-VA): Mijnheer de voorzitter, ik heb twee korte vragen.

Mijnheer Philipsen, de dading van 2013 is misconfidentieel, dus inhoudelijk kunnen wij het daar misschien straks over hebben. In deze openbare

vergadering kan misschien wel het volgende worden uitgeklaard, en anders spreekt u mij maar tegen. Waarom is de dading geheim? Is dat op basis van een wetgeving? Is dat verplicht, is dat een courant gebruik, of is dat in het nu voorliggend geval toevallig toegepast en in andere gevallen niet? Dat is mij niet duidelijk.

In de Panamacommissie heeft de heer Anthonissen verklaard dat hij na het Optimadossier een andere financiële planner had willen onderzoeken, maar dat hij dat niet heeft gedaan omdat hij onder druk werd gezet om het niet te doen. Hebt u weet van dat dossier? Klopt die verklaring? Zo ja, waar kwam die druk dan vandaan?

De **voorzitter**: Ik zou eerst het volgende willen zeggen.

Ik heb een brief gekregen van de heer Anthonissen.

Zuhal Demir (N-VA): (...)

De **voorzitter**: Jawel, ik krijg ook soms brieven. Het gaat niet om liefdesbrieven, maar om onschuldige brieven. U brengt mij in de war, mevrouw Demir.

Ik heb een brief gekregen waarin de heer Anthonissen zijn bekommernis uitdrukt. Hij zegt dat het zijn wens is dat er zoveel mogelijk zwart geld spontaan wordt geregulariseerd aan een ernstig tarief. Voor de Gentse rechtbank heeft hij die bekommernis uitdrukkelijk verklaard. Hij zegt daarover: "Dat hebben zij niet geapprecieerd. Een jaar later vond de rechter in eerste aanleg ook dat een dergelijk appel aan de spaarders niet het doel mag zijn van fiscale controle." Een appel voor een spontane regularisatie kan dus niet de bedoeling zijn van een fiscale controle.

In zijn brief zegt de heer Anthonissen: "Bij de BBI van Gent maakt het Optimadossier deel uit van een ruimer thema dat wij al sinds 2009 omschrijven als de omzeiling van de spaarrichtlijn. Dat thema is volgens het operationeel plan van de BBI tot op heden het voornaamste aandachtspunt in Gent. In woord en daad proberen wij de bezitters van verborgen zwarte spaarrekeningen op te sporen en te bewegen tot een of andere rechtzetting, regularisatie of minnelijke schikking."

"Ook nu is onze boodschap opnieuw dat de vele bezitters van een zwarte spaarrekening, en zeker niet alleen bij Optima, zich best in regel stellen. Ik denk daarbij ook aan de tienduizenden die vroeger

CRIV 54 O006

21/10/2016

11

slechts een gedeeltelijke rechtzetting hebben gedaan. Ook zij zouden opnieuw moeten langskomen met hun verjaard kapitaal. Het tarief daarop is nu 36 % en in de toekomst komt er elk jaar een procentje bij. Wachten kost dus geld, ...”

Dan zegt hij – ik zal de ganse brief niet lezen: “Dit thema heeft veel te weinig aandacht.” Impliciet zegt hij ook dat de nationale directie van de BBI hier onvoldoende aandacht aan besteedt om het zwart geld te laten regulariseren.

Dan zegt hij ook in zijn documenten die hij gisteravond heeft bezorgd aan de leden van de commissie dat de Optima Bank zich heeft schuldig gemaakt aan witwaspraktijken. “De bank zou zelfstandig fondsen van klanten hebben belegd in tak 23-producten in Luxemburg. Op deze producten moet geen roerende voorheffing worden geheven. Zij vallen ook niet onder de toepassingsgebieden van de Europese spaarrichtlijnen waardoor deze contacten en saldi niet moeten gerapporteerd worden. Deze fondsen bleven dan acht jaar staan op een rekening in Luxemburg. Ze brachten geld op en werden nadien gerepatrieerd naar België. Op deze manier werd zwart geld witgewassen.”

In geval van Optima is de vraag aan de BBI dan of zij de nodige informatie kreeg van de financiële toezichthouder voor wat betreft de naleving van de antimoneylaundryprocedures ter vermindering van de witwaspraktijken. Indien niet, waarom dan? Indien ja, kan de BBI deze informatie dan verifiëren met haar eigen data en wat waren de conclusies daarbij.

Het is ook zo dat de Nationale Bank – we hebben dat kunnen nagaan in de *data room* – uitvoering ingaat op de vertrouwensbreuk die is ontstaan met Optima. Daarbij stellen zij dat zij vermoedens hadden dat er strafrechtelijke inbreuken hadden plaatsgevonden. Zij hebben de instanties daarvan in kennis gesteld. Geen klacht, wel het in kennis stellen van vermoedens en dat bepaalde feiten zich hebben voorgedaan. Dit heeft ook mede te maken met de tak 23-producten die onderliggend toch wel ernstige fiscale fraude met zich brengen.

De heer Anthonissen verwijt eigenlijk dat men daar onvoldoende... Mijnheer Philipsen, dat soort verwijten geeft de indruk dat men wel wil doorgaan, maar dat men niet mag of kan. Ook wel dat er onvoldoende uitwisseling is van informatie tussen de instanties die verantwoordelijk zijn voor de bestrijding van de witwaspraktijken en de BBI.

Dit zijn een aantal bijkomende vragen.

Frank Philipsen: Mijnheer de voorzitter, ik stel voor dat ik antwoord met *facts and figures* en niet met sfeerschepping, niet met ambiance en niet met loze beweringen. Daarom is het belangrijk dat ik hier aan bod kan komen.

De vraag van de heer Dedecker over het percentage.

Ik heb gisteren die tabel ontdekt in het kader van de lijvige bundel. Hoe komen wij aan de berekening in de buurt van 30 %? Dat is heel eenvoudig. Het totaalbedrag van de verhoging van de belastbare basis in het kader van het onderzoek van de spontane rechtzettingen – ik kom daar straks op terug – is exact 529 047 047,23 euro. Daarop hebben wij in totaal ingecohierd, een bedrag van 156 916 505,45 euro. Dat stemt overeen met 30 % en is gelijklopend voor de vier gewestelijke directies, want de vijfde directie is bij dit onderzoek niet betrokken geweest.

Het gaat hier, om het heel duidelijk te zeggen, om het onderzoek in het kader van de fameuze instructie van januari 2015 waarbij het mijn uitdrukkelijke bedoeling was om in samenspraak met de vijf gewestelijke directeurs een gelijkschakeling te krijgen om die shopping te vermijden tussen alle plaatselijke kantoren waar de belastingplichtigen zich spontaan aanmeldden om te zeggen: wij zijn vergeten in het verleden bepaalde feiten aan te geven. U kent die instructie ongetwijfeld, ik ben die hier zelfs komen toelichten op dezelfde locatie. Dat zijn twee pagina's. U kent die ongetwijfeld van buiten. Daarin staat uitdrukkelijk: als de betrokkene zijn beginsaldo niet kan verantwoorden, wordt dit mee opgenomen in de taxatie.

Ik zeg nog eens, afgerond 529 miljoen euro verhoging belastbare basis, 156 miljoen euro in te cohieren, sancties inbegrepen, afgerond 30 %.

Straks komt Karel Anthonissen. Misschien heeft hij een andere verklaring voor dat verschillend percentage.

Hij heeft ook nagekeken hoe het bij het centraal contactpunt is toegepast. Hij heeft ook verwezen in die tabel naar de eerste, de tweede en de derde EBA. Ik denk dat dit meer waard is dan alleen een ampele discussie, 's avonds om 22u40 tot de volgende dag, in een commissie.

Wij zijn bereid om daarover objectief na te denken en te kijken welke parameters daarvoor in acht

12

21/10/2016

CRIV 54 O006

genomen zijn.

U moet weten dat de instructie voor de spontane rechtzettingen, ik ga dat heel eerlijk zeggen, hier een virulente kritiek naar boven heeft gehaald. Blijkbaar was het de eerste keer in de wereld dat de fiscale administraties een instructie toepassen om een gelijkmatige toepassing te krijgen van de fiscale dossiers.

Ik herinner aan het dossier-KB Lux. In september of oktober 1999 is er een instructie uitgekomen waarin uitdrukkelijk gesteld werd: we moeten ertoe komen de belastingplichtige over de streep te trekken om akkoorden af te sluiten. De fiscale administratie sluit veel akkoorden af, ook de Bijzondere Belastinginspectie, het moge duidelijk zijn. In die instructies van eind 1999 stond heel duidelijk: in geval van medewerking van de belastingplichtige moet niet het tarief van 50 % worden toegepast. Verder stond er zelfs niet bij hoe laag die drempel mocht zijn. Onze instructie, ook al is ze vernietigd, had tenminste de verdienste uitdrukkelijk te zeggen in welke omstandigheden welk percentage van verhoging moest worden toegepast.

Nu is er de permanente fiscale regularisatie. Concreet, wanneer mensen zich bij ons aanbieden voor een spontane regularisatie, begeleiden we hen sinds 1 augustus 2016 vriendelijk en heel beleefd naar het centraal contactpunt. Ik vind het belangrijk om dat te benadrukken.

Ik antwoord nu op de volgende vragen.

Mevrouw Demir, als advocaat weet u veel beter dan ik dat rechtbanken autonoom zijn. Wij stellen ook vast dat er soms uiteenlopende rechtspraak is in welbepaalde gevallen. We hebben ooit een zaak gehad waarin er over twee kasgeldvennootschappen op dezelfde dag werd gepleit voor het hof van beroep van Antwerpen, met een totaal andere redenering en uitkomst. Dan is de vraag altijd naar de motivering. Hoe komt de rechter ertoe? De fiscale administratie moet, onder voorbehoud van de mogelijkheid om in hoger beroep of cassatie te gaan, zich daar soms bij neerleggen. Zoals ik daarnet al heb gezegd, stellen wij ook wel vast dat alle bestaande rechtspraak over de visitatie niet altijd gelijklopend is, in eerste aanleg noch tot de fase van het hof van beroep.

Wat de dading betreft, wil ik dat liever achter gesloten deuren met u bespreken omdat daarin uitdrukkelijk staat dat beide partijen

confidentialiteit zijn overeengekomen. Gebeurt dat vaker? Ja, het gebeurt vaker dat er een minnelijke schikking wordt getroffen, dat er een dading wordt afgesproken, omdat de tegenpartij beducht is voor reputatieschade of wat dan ook. Dan wordt daarin duidelijk opgenomen dat beide partijen zich van enige publicatie en enige reclame hieromtrent onthouden.

Wanneer een dading met kennis van zaken wordt afgesproken, moet dat inderdaad worden gerespecteerd. Dat is de reden. Is dat wettelijk verplicht? Neen. Dat is een kwestie van een akkoord dat is gesloten tussen beide partijen.

Mevrouw Almaci, de opdracht van de fiscale administratie is de toepassing van de fiscale wetgeving nagaan.

Wij zijn gebonden aan de fiscale wetboeken, maar dat komt uiteraard ook in aanraking met de vennootschapswetgeving, de boekhoudwetgeving, de preventieve witwaswetgeving, de repressieve witwaswetgeving en talloze andere wetgevingen. Het is onze taak om na te gaan of de fiscale aangifte overeenstemt met de fiscale realiteit. Wanneer wij bepaalde zaken vaststellen die niet koosjer zijn, bestaat er zoiets als artikel 29, 1^e en 2^e lid van het Wetboek van Strafvordering. Met andere woorden, dan zijn wij verplicht om hierover kennis te doen bij het gerecht, bij de diverse parketten.

De vraagstelling met betrekking tot het onderliggend vermogen heb ik daarnet beantwoord in het eerste antwoord.

Vanaf het moment dat, in het kader van onze instructie en ook fiscale rechtvaardigheid, niet kan worden aangetoond dat dit gewettigd is, dan namen wij dat op in onze taxatie onder diverse inkomsten met betrekking tot spontane rechtzettingen, als dusdanig opgenomen tegen het tarief van 36 % in de nieuwe regularisatiewetgeving.

Fiscale wetgeving is uiteraard ook gebonden aan verjaringstermijnen die voor een groot stuk gelijkgeschakeld zijn tussen inkomstenbelastingen en btw. Een witwasmisdrijf verjaart nooit. Dat is natuurlijk terecht de grote frustratie van een wakkere controleur wanneer hij vaststelt dat er ergens iets verkeerd is gelopen x aantal jaren geleden op witwasgebied. Die melding aan het parket moet verplicht gebeuren.

De wisselwerking met de FSMA en de Nationale Bank van België is er eigenlijk niet. Is er een

CRIV 54 O006

21/10/2016

13

wisselwerking met de witwascel? Ja. De wet van 11 januari 1993 regelt die wisselwerking. Van zodra de witwascel een dossier van grootschalige fiscale fraude naar het parket doorstuurt, worden wij daarvan automatisch in kennis gebracht. Dat is conform de wetgeving. Voor ons zijn dat natuurlijk zeer interessante elementen om een onderzoek op te starten, inzage in het dossier te vragen en dies meer. Daardoor is die bocht voor een groot stuk afgesneden.

Het probleem blijft nog altijd de tegenwerking van de belastingplichtige. Politie mensen kunnen uiteraard een rogatoire commissie doen. Wij hebben gesproken, in het kader van de parketmagistraat, over huiszoekingen. Dat zijn elementen waarmee wij worden geconfronteerd maar die wij niet kunnen uitvoeren. Dan komt het erop aan om te komen tot een geïntegreerde aanpak van de grootschalige fiscale fraude waarbij op elk platform de juiste prioriteiten worden gelegd.

Mijnheer Van der Maelen, en nog iemand anders, u hebt mij gevraagd over druk vanuit Brussel op Gent.

Het is misschien best dat ik reageer met duidelijke feiten. Ik verwijs naar een krantenartikel van 21 juni 2016. De auteur is de heer Lars Bové. Daarin zegt hij – ik citeer: “Karel Anthonissen benadrukt dat John Crombez noch Frank Philipsen, de grote baas van de BBI, hem stokken in de wielen hebben gestoken om zijn onderzoek te voeren.” Uiteraard! Hoe gek zou ik of de staatssecretaris zijn om opdracht te geven om een onderzoek niet te verrichten. Dit is werkelijk van de pot gerukt. Ik ga verder met zijn citaat: “Ik heb nooit een rechtstreeks verbod of signaal in die zin opgevangen.” Daarna maakt hij allusie op het bezoek van de voormalige staatssecretaris aan de lokalen van Optima.

Zijn wij daar tevreden mee? Ja, dat is natuurlijk wat u noemt een persoonlijke opvatting, wat er gebeurt. U stelt de vraag of ik tevreden ben met wat ik af en toe lees in de pers, in de kranten. Ik ben ooit geconfronteerd met een artikel in *Humo*, met een dubbelinterview van staatssecretaris Crombez en Karel Anthonissen als gewestelijk directeur. De ene noch de andere had mij daar op voorhand van in kennis gesteld. Ik moet daar dus akte van nemen, persvrijheid ongetwijfeld. Alleszins zeg ik heel uitdrukkelijk dat ik van John Crombez noch van om het even welke andere staatssecretaris of minister, ooit enige aanduiding gekregen heb om tussenbeide te komen in welbepaalde dossiers. Ik denk dat ik gewerkt heb

voor staatssecretarissen van vijf verschillende partijen. Ik kan ze nog allemaal opsommen, van MR, van FDF, van CD&V, van sp.a en van N-VA. Nooit is er wat dat betreft op mijn kantoor – dat zou ook niet aanvaard worden – enige tussenkomst geweest. Ik citeer eigenlijk – ik kan niet beter citeren dan de bron – wat Karel Anthonissen verklaard heeft in de pers op 21 juni 2016. Dan hoop ik dat voor eens en altijd ook die kwakkel de wereld uit geholpen is want ik vind het vreselijk om altijd opnieuw tegen zulke kwakkels te moeten optreden. *Facts and figures*, ik vind dat wel heel belangrijk.

De discussie omtrent het beroep zou ik graag achter gesloten deuren behandelen.

Dus geen druk vanuit de politiek, geen druk vanuit de ivoren toren centrale administratie van de BBI. Ik zeg nog altijd heel duidelijk, de selectie van de dossiers gebeurt op instigatie van de betrokken bevoegde gewestelijk directeur. Wat er eigenlijk concreet gebeurd is die dagen zelf kunt u ongetwijfeld aan de beste getuige ter plekke vragen. Dat is de heer Anthonissen die deze middag langskomt want hij heeft de visitatie geleid en het onderzoek en de besprekingen gevoerd met de familie Piqueur en de naamloze vennootschap Optima.

Welke informatie hebben wij inzake tak 23 vanuit het buitenland gekregen?

Ik denk geen. Ik kom er eerlijk voor uit. Internationale informatie-uitwisseling gebeurt op grond van richtlijnen, van verordeningen, van dubbelbelastingverdragen en dies meer, maar altijd met betrekking tot inderdaad eigenlijk fiscale materie. Dat er mechanismen van fiscale ontwijking naar voren geschoven worden, zoals de omzeiling van de spaarrichtlijn, is nogal vrij duidelijk. Op Europees niveau tracht men altijd die richtlijnen wat dat betreft fraudebestendiger te maken. Wat die zaken betreft leven wij dus op hoop.

Mijnheer Van Biesen, ik kan eigenlijk ook niets vertellen met betrekking tot de fiscale voorwaarden bij de overname van het verlies.

Allicht kan de dossierbeheerder daar iets meer over vertellen straks. Dus ik weet dat niet op mijn niveau, het spijt mij geweldig. Wij behandelen ongeveer 1 500 dossiers per jaar, met een gemiddelde van 300 documenten. Ik zou ze graag allemaal op voorhand lezen en paraferen maar dat is echt onmogelijk. Dat begrijpt u wellicht ook.

14

21/10/2016

CRIV 54 O006

Ik kom dan tot het onderzoek over de werking van de BBI en de lessen die we daaruit geleerd hebben.

Wij leren lessen uit elk vonnis, zoals de tegenpartij ook lessen leert uit elke confrontatie met ons. Wat hebben wij, naar mijn bescheiden mening, vooral geleerd over het vonnis van Optima? Men mag ook mijn mening toetsen aan die van Karel Anthonissen, dat spreekt voor zich. Het principe van de visitatie is niet in vraag gesteld, maar wel de onvoldoende motivering, de onvoldoende finaliteit en de doelgebondenheid en proportionaliteit. Dat is hetgeen op grond van de eerste korte debatten die werden gevoerd, door de rechtbank van eerste aanleg naar voren is geschoven.

Luk Van Biesen (Open Vld): Wie moet die motivering maken?

Frank Philippen: Dat is de bevoegde gewestelijke directie, onder zijn hoede.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Ik vind dat wel heel relevant wat u daar aangeeft. Ik heb het vonnis ook gezien. Men zou zich kunnen voorstellen dat men in een situatie terecht komt waarbij men eigenlijk heel goed aanvoelt, als gewestelijk directeur of als ambtenaar dat daar iets niet koosjer is, dat men daar onderzoek naar doen en dat men bij wijze van spreken met open armen ontvangen wordt, alles laat kopiëren, alles laat meenemen, om dan achteraf te zeggen dat dit disproportioneel was. Dan creëert men ter plekke een situatie waarbij men zegt: doet u maar, wij hebben niks te verbergen, u mag alles meenemen.

Ik weet niet of en wil zeker niet de indruk wekken dat het in dit geval zo is. Ik heb geen idee hoe het gelopen is. Ik kan alleen maar vaststellen hoe de verslaggeving is en wat het vonnis uiteindelijk is geworden. Het is evenwel niet ondenkbeeldig dat naast de situatie die u eerder hebt geschetst waarbij mensen niet meewerken, mensen heel expliciet meewerken met als doelstelling om achteraf te zeggen dat het disproportioneel was en dat het wordt aangevochten. Het vriendelijke gezicht op de vloer, om achteraf keihard met juristen terug te slaan en te vragen te stellen bij de handelwijze. U wordt dan, bij wijze van spreken, in de val wordt gelokt door iemand die zeer goed meewerkt en zegt niks te verbergen hebben en dat alles mag meegenomen worden, om dat dan achteraf te kunnen gebruiken in een verhaal van disproportionaliteit.

Gebeurt dat? Gebeurt dat niet? Zijn zo'n dingen gangbaar, of is dat te veel gezegd? Komen zo'n dingen voor? Opnieuw, ik wil het los hebben van dit dossier, waarbij men eigenlijk de indruk heeft dat de belastingplichtige goed meewerkt, terwijl hij een doelstelling heeft die eigenlijk veel minder fraai is.

Frank Philippen: Mevrouw Almaci, eigenlijk is in de fiscaliteit, net zoals in de maatschappij, alles mogelijk. Wij hebben al gevallen gekend waarin er een akkoord wordt getekend en waarbij, op het moment dat de betaling moet worden uitgevoerd, de betrokkene terugkomt op het akkoord, omdat hij beweert dat hij op het verkeerde been is gezet, ofwel door zijn raadgever, waarna hij van raadgever verandert, ofwel door de fiscale ambtenaar.

Ik kan alleen maar zeggen dat in het vonnis van deze zaak nergens staat dat er geen medewerking is geweest ter plekke op het moment zelf van de medewerkers van de desbetreffende bank. Dat bewijst ook dat het dossier goed was voorbereid en dat onze heren en dames zich zeer beleefd en kordaat hebben gedragen. Wat essentieel is in zulke zaak, is dat er een optimale – misschien het juiste woord hier – voorbereiding is, zodat wij weten voor welke valkuilen wij zouden kunnen worden geplaatst. Dat is ons ganse probleem. Daarvoor hebben wij natuurlijk in onze directies juridische cellen met heel begaafde juristen.

Er was een vraag over Optima bis.

Dat heb ik ook gelezen in het document hier. Daar is ook ooit al een en ander over geschreven. Ik dacht dat Karel Anthonissen dat al aan bod had gebracht tijdens zijn hoorzitting in de commissie voor de Panama Papers. Onder voorbehoud – u mag het mij straks beter vragen – dat daarover een vooronderzoek is gevoerd, denk ik niet dat daarvan een spoor is op het niveau van de centrale administratie. Er wordt dan inderdaad een naam geciteerd. Die staat trouwens in het document. Die kent iedereen, maar ik kan echt niet meer vertellen over Optima bis. Er zijn ook ooit andere namen geciteerd, tussen haakjes. Het is wel een probleem wanneer veel namen worden geciteerd, want dan wordt het iets moeilijker om het ene van het andere te onderscheiden.

Mijnheer de voorzitter, de vraag over de uitgebreide brief van collega Anthonissen over de omzeiling van de spaarrichtlijn. Wij vertrekken altijd van de beheersovereenkomst met onze minister. Wij hebben een strategisch plan 2012-

CRIV 54 O006

21/10/2016

15

2018 opgemaakt. Elk jaar is er een operationeel plan dat altijd wordt opgevolgd qua resultaten, KPI's en dies meer. Elk jaar houden wij daarvoor – ik zeg het uitdrukkelijk – strategische seminaries en elke gewestelijke directeur mag dan vrank en vrij een eigen mechanisme naar voren brengen waarvan hij vindt dat dit aan bijzondere aandacht moet worden onderworpen. Dat wordt na goedkeuring en validatie in een globaal operationeel plan gegoten.

Welnu, de aanpak van het verborgen spaarvermogen in het buitenland figureert reeds sinds 2011 – ik zeg het van buiten, maar ik ben niet verkeerd – onder verschillende benamingen in onze operationele plannen. De voorbije vijf jaar stond dat altijd prominent in ons operationeel plan. Als u mij niet gelooft – hopelijk wel – dan kunt u het gewoon terugvinden op internet. Ons operationeel plan bevat onder meer de thematische acties. Er zijn natuurlijk ook andere acties, maar zij worden er altijd uitdrukkelijk in opgenomen.

Trouwens, mochten wij daaraan op het niveau van de centrale administratie geen bijzondere aandacht besteden, dan zouden wij nooit de kwestieuze instructie van januari 2015 hebben opgesteld en uitgewerkt.

U had een vraag over de naleving van de valutawetgeving.

Ik heb daarop al geantwoord. Uiteraard, vanaf het moment waarop wij zaken vaststellen die strafrechtelijk vervolgbaar zijn, doen wij, vroeger meer dan nu, omdat er volgens artikel 29, 3^e lid, nu una-viaoverleg is, kennisgeving aan de parketten. Van de antiwitwascel krijgen wij regelmatig ook vragen om inlichtingen. Die kan dat doen op basis van de wetgeving van 11 januari 1993, wanneer zij een dossier doorstuurt dat in onze *saisine* valt, naar de parketten, zodat wij automatisch worden verwittigd, wat een behoorlijke tijdswinst veroorzaakt.

Regularisatie en spontane rechtzettingen zijn ook bij ons binnen de BBI nu al een hele tijd een duidelijk signaal. Wij beperken ons inderdaad niet tot een rechtzetting van de intresten van de voorbije zeven jaar. Dat is een discussie of debat met de belastingplichtige. Dat spreekt voor zich. Dat is onder andere het geval in de dossiers van de Panama Papers. Wij vragen, wanneer de inlichtingen vertrokken zijn, de weg af te sluiten in de richting van het centrale contactpunt van de regularisatie. Wij hebben een heel duidelijke,

globale tactiek of strategie met de vijf gewestelijke directeurs en met de centrale administratie afgesproken.

Wat gebeurt er dan? Er gebeurt dan regelmatige opvolging, om te weten om hoeveel dossiers het gaat, welke argumenten worden aangereikt en waarop wij moeten letten. Op het moment waarop wij vaststellen dat het onmogelijk is een akkoord te bereiken of dat er tegenwerking is, belanden wij opnieuw in de sfeer van *una via* of van de klacht bij het gerecht.

Dat wou ik u meegeven.

Hopelijk heb ik alle vragen beantwoord.

De **voorzitter**: Indien er nog bijkomende vragen zijn, zullen wij ze in een vergadering achter gesloten deuren stellen.

Zuhail Demir (N-VA): Mijnheer Philipsen, ik heb nog een vraag. U hebt immers niet geantwoord op mijn vraag.

Ik blijf erbij dat de BBI heel wat gegevens verzamelt, die volgens mij voor een grote doorbraak in het dossier hadden kunnen zorgen. De rechter in kwestie velt een vonnis, waartegen naar mijn mening een mens met gezond boerenverstand zeker beroep aantekent, zeker wanneer ik, met alle respect, de inhoud van de dading ken. Wij zullen er straks nader op ingaan tijdens de vergadering achter gesloten deuren.

Mij valt echter op dat het vonnis wordt geveeld. Dat is allemaal goed en wel, ook voor de rechter in kwestie. Drie maanden later wordt die rechter echter tot raadsheer voor het hof van beroep gepromoveerd.

Mijnheer Philipsen, u kunt er misschien mee lachen. Ik hoop echter dat u straks tijdens de vergadering achter gesloten deuren – ik meen dit ook – het volgende toelicht. Men hoeft geen jurist te zijn, om te weten dat op basis van een dergelijk vonnis geen dading kan worden gesloten waarin niks staat.

Frank Philipsen: Mevrouw Demir, ik dacht dat ik heel duidelijk gezegd had dat ik de fase van het beroep achter gesloten deuren zou behandelen. Daar zal ik uw vraag beantwoorden.

Ik lach daar niet mee, maar ik heb als fiscaal ambtenaar eerlijk gezegd niet de minste insteek in de eigen promotiepolitiek van rechters en magistraten. Dat is het antwoord.

16

21/10/2016

CRIV 54 0006

Zuhail Demir (N-VA): (...) Het valt mij gewoon op, maar u hebt daar natuurlijk niets mee te maken. Het valt mij gewoon op.

De **voorzitter**: Mag ik aan de pers en aan de mensen die de eed niet hebben afgelegd, vragen om de vergadering te verlaten, zodat wij over een aantal punten van gedachten kunnen wisselen in een gesloten vergadering?

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 12.22 uur.

La réunion publique de commission est levée à 12.22 heures.

CRIV 54 0010

03/02/2017

1

ONDERZOEKSCOMMISSIE
'OPTIMA'

van

VRIJDAG 03 FEBRUARI 2017

Namiddag

COMMISSION D'ENQUÊTE
'OPTIMA'

du

VENDREDI 03 FÉVRIER 2017

Après-midi

De openbare commissievergadering wordt geopend om 14.08 uur en voorgezeten door de heer Eric Van Rompuy.

La réunion publique de commission est ouverte à 14.08 heures et présidée par M. Eric Van Rompuy.

Hoorzitting met vertegenwoordigers van het Beroepsinstituut van vastgoedmakelaars

- de heer Filip Van der Veken, penningmeester;
- de heer Roland Timmermans, plaatsvervangend rechtskundig assessor;
- de heer Jurgen Vansteene, directeur van het juridisch departement.

Audition de représentants de l'Institut professionnel des agents immobiliers

- M. Filip Van der Veken, trésorier;
- M. Roland Timmermans, assesseur juridique suppléant;
- M. Jurgen Vansteene, directeur du département juridique.

De **voorzitter**: Wij verwelkomen de vertegenwoordigers van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars.

De heer Filip Van der Veken is penningmeester. De heer Roland Timmermans is plaatsvervangend rechtskundig assessor en de heer Jurgen Vansteene is de directeur van het juridische departement.

Aangezien dit een onderzoekscommissie is, verhoren wij ook getuigen onder eed.

Ik herinner u eraan dat conform artikel 4, § 1, van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek, gewijzigd bij wet van 30 juni 1996, de onderzoekscommissie alle in het Wetboek van Strafvordering omschreven onderzoeksmaatregelen kan nemen. Ze kan onder meer getuigen onder eed horen.

Alvorens u te vragen de eed af te leggen, wens ik

de aandacht te vestigen op het laatste lid van artikel 8 van bovenvermelde wet, volgens hetwelk iedere getuige kan aanvoeren dat hij, door naar waarheid een verklaring af te leggen, zich zou kunnen blootstellen aan strafvervolging en derhalve getuigenis weigeren (zie ook artikel 14, 3, g van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, bekrachtigd bij wet van 15 mei 1981).

Dat betekent dat u het recht heeft om te zwijgen wanneer u meent dat uw publieke verklaring later tegen u zou kunnen worden gebruikt in een strafvordering.

Ik wil er vervolgens nog de nadruk op leggen dat u, krachtens artikel 9 van dezelfde wet, voor valse getuigenis kan worden gestraft met een gevangenisstraf van twee maanden tot drie jaar en u voor een termijn van ten minste vijf ten hoogste tien jaar kunt worden ontzet uit het recht om te kiezen of verkozen te worden.

Ten slotte wijs ik u erop dat ingevolge artikel 3 van voornoemde wet de geheimhouding van uw verklaringen niet is gewaarborgd tenzij het gaat om verklaringen afgelegd tijdens een vergadering met gesloten deuren en waarvoor de commissie zich uitdrukkelijk heeft verbonden de geheimhouding in acht te nemen. Bovendien is ieder stuk dat u aan de commissie zou overleggen vatbaar voor openbaarmaking.

Na deze verduidelijking vraag ik u de eed af te leggen door de hand op te heffen en de volgende woorden te herhalen: "Ik zweer de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen."

De heren Filip Van der Veken, Roland Timmermans en Jurgen Vansteene leggen de eed af.

Wij kunnen onze werkzaamheden aanvangen.

U weet dat Optima Bank via de groep een belangrijke poot had in de vastgoedsector, de *real estate*. Er zijn daar heel wat problemen gerezen, er is uiteindelijk een afsplitsing gebeurd van de bank van de *real estate*. In die context zijn er ook heel wat zaken gebeurd.

Het Optimadossier is een punctueel dossier. Wij hebben voor u, als leden van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars, een paar vragen over onder meer het statuut van de makelaars — dat zij geen statuut hadden enzovoort, maar daar komen wij later op terug — en over de relatie tussen de vastgoedsector en de banken, omdat sommige banken bijna vehikels geworden zijn van vastgoedbedrijven enzovoort.

U hebt eraan gehouden om voor deze commissie een aantal *slides* te maken over het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars. Wij kunnen u het woord geven voor uw toelichting. Als er specifiek over Optima vragen zijn, dan zullen de commissieleden die zeker stellen. In de mate dat u daarop kunt antwoorden, kunt u onze werkzaamheden vooruithelpen.

Mijnheer Van der Veken, ik geef u het woord voor uw toelichting en om wat meer inzicht te krijgen in het Beroepsinstituut van de Vastgoedmakelaars, de vastgoedsector en de relatie met de banken.

Filip Van der Veken: Mijnheer de voorzitter, ik ben hier in de plaats van de heer Luc Machon, eerste ondervoorzitter van het Instituut, die door griep geveld is, zoals vele landgenoten momenteel.

Ik zal een korte inleiding geven met betrekking tot de structuur van het BIV. Daarna gaan wij over naar de twee zaken die betrekking hebben op de heer Piqueur: enerzijds, deontologisch, anderzijds, een opsporingsdossier. Mijn collega's zullen die zaak van mij overnemen.

Dames en heren, het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars is opgericht op 6 september 1993. Wij zijn een publiekrechtelijke instelling met rechtspersoonlijkheid. Wij zijn nog altijd federaal gestructureerd, u zult dat een aantal keren zien terugkeren in de paritaire verdeling tussen Franstaligen en Nederlandstaligen. Onze voorgedijminister is de heer Willy Borsus. Ieder zelfstandig makelaar moet zich aansluiten bij dit instituut.

Destijds, bij de oprichting van het instituut, is ervoor geopteerd zowel de titel van

vastgoedmakelaar als een aantal activiteiten te beschermen. Wie op zelfstandige basis deze activiteiten wenst uit te voeren, weze het bemiddelen bij de verkoop, de verhuur of het beheer van vastgoed, het voeren van syndicativiteiten of het overdragen van handelsfondsen, is verplicht een registratienummer te hebben bij het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars.

Ik kom nu tot de structuur.

Het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars bestaat uit drie organen. Er is de Nationale Raad, laat ik die vergelijken met een parlement. Binnen de Nationale Raad is er het uitvoerend orgaan, het Bureau. Daarnaast zijn er de Uitvoerende Kamer en de Kamer van Beroep, de twee tuchtkamers, respectievelijk in eerste graad en in graad van beroep.

De Nationale Raad bestaat uit verkozenen onder de BIV-leden die ingeschreven zijn op het tableau. De Nationale Raad bestaat uit 18 leden plus 18 plaatsvervangende leden, netjes verdeeld tussen Franstaligen en Nederlandstaligen. Er zijn dus telkens 9 Franstaligen en 9 Nederlandstaligen leden. Op 9 december 2016 hebben wij verkiezingen gehouden. Ik behoor tot volgende week, 8 februari 2017 nog tot het Bureau, en vanaf 9 februari 2017 zal het nieuwe Bureau geïnstalleerd worden. Ik neem dan afscheid en zal opnieuw behoren tot de normale gilde van vastgoedmakelaars. De Nationale Raad wordt bijgestaan door de regeringscommissaris, die in dit geval uit de administratie van de FOD Economie komt.

De Nationale Raad heeft vier kerntaken; er zijn er nog andere, maar wij zullen proberen de details weg te laten.

Om te beginnen is de Nationale Raad gemachtigd om de deontologie op te stellen. Sinds de oprichting van het BIV hebben wij gestreefd naar het opmaken van de deontologie. Het was ook een verplichting van de oprichtingswet om een plichtenleer samen te stellen. Die plichtenleer is ondertussen een paar keer gewijzigd. Op heden bestaat onze plichtenleer uit 86 artikelen. U kunt dat rustig nalezen op de website. De deontologie regelt eigenlijk alles wat geldt tussen de makelaars en eventueel ook malversaties tussen een vastgoedmakelaar en een consument bijvoorbeeld.

Op de tweede plaats is de Nationale Raad ook bevoegd voor het stagereglement. De tijd waarin u

CRIV 54 O010

03/02/2017

3

een bordje van vastgoedmakelaar kocht en dat aan de muur bevestigde, is sinds 6 september 1993 gelukkig voorbij. Wij hebben een structuur die erin bestaat dat iemand die vastgoedmakelaar wenst te worden, eerst en vooral de nodige opleiding en diploma's dient te hebben, maar ook een stage doorloopt van minimaal 200 werkdagen of één jaar bij een stagemeester. Pas dan kan de aanvraag gebeuren om te worden ingeschreven als een erkend vastgoedmakelaar. Daar hangen ook nog wat testen aan vast. Op het eind van de stage moet u dan ook nog een bekwaamheidsproef ondergaan.

Een belangrijk, derde, onderdeel van de Nationale Raad is dat wij ook de controle uitoefenen op de onwettige uitoefening van de makelaardij. Het is een element waarvoor u ons hebt uitgenodigd en waar de heer Vansteene straks dieper op ingaat – ik scroll even naar beneden in de PowerPoint – omdat dit beter uitkwam. Wij voeren al jarenlang de strijd tegen illegale makelaars. Ik denk dat wij gemiddeld om de tien dagen een illegale makelaar uit de markt halen.

Wat is een illegale makelaar? Dat is, om te beginnen, iemand die geen BIV-erkenning heeft, maar het gaat natuurlijk veel verder dan het feit dat er geen erkenningsnummertje is. Iemand die illegaal op de markt zit op zelfstandige wijze, is ook niet verzekerd. Sinds vorig jaar hebben wij een collectieve verzekeringspolis voor onze 9 887 makelaars. Met zoveel waren wij op 31 december 2016. Die collectieve verzekering geldt zowel voor onze beroepsaansprakelijkheid als voor onze borgstelling derden-gelden. Meester Timmermans komt daar straks nog op terug. Heel belangrijk is ook dat een illegale makelaar geen derdenrekening heeft. Dat betekent dat zijn eigen actief over het algemeen wel eens wat kan versmelten met het actief van zijn klanten. Hij heeft ook geen opleiding genoten, dus uiteraard is er ook een vormingsprobleem.

Sinds een aantal jaren werken wij via een vast stramien om die mensen uit de markt te halen, volgens een al vaak gevolgde rechtsspraak. Over het algemeen voeren wij procedures tegen illegale makelaars via de rechtbank van koophandel, waarbij wij de staking van de activiteiten vragen. Wij winnen niet honderd procent van de zaken, maar in slechts bijzonder weinig procedures volgt de rechtbank ons niet, dus ik kan stellen dat wij die rechtsspraak steevast winnen.

Ik zal u ook uiteenzetten hoe wij die illegale makelaars vinden. Binnen het Instituut hebben wij

een aparte dienst Opsporing, die wij in de wandelgangen dikwijls de *dépi-stage* noemen. In die aparte dienst staan er ons twee detectives ter beschikking, een aan Nederlandstalige en een aan Franstalige kant. Het betekent steeds wat zoekwerk, want wij proberen te velde een illegale makelaar echt aan het werk te krijgen. Op het ogenblik dat wij de illegale makelaar in zijn activiteit als bemiddelaar vast kunnen krijgen, kunnen de feiten via de detective en via een gerechtsdeurwaarder worden vastgesteld. Op die manier moeten wij dat werk uitvoeren. Dergelijke illegale dossiers worden veelal door collega-makelaars of via de pers aangebracht. Er is geen echt vormvoorschrift voor de wijze waarop wij aan de weet kunnen komen dat een of ander bedrijf met illegale makelaardij bezig is.

Sta me toe om enkele cijfers te vernoemen. In 2016 hebben wij 117 dossiers geopend inzake illegale makelaardij. De rechtbank van koophandel sprak 46 vonnissen uit en in 43 van die vonnissen werden wij volledig in het gelijk gesteld, met de nodige oplegging van dwangsommen, die hoog kunnen oplopen.

Daarmee heb ik even uitgeweid inzake de controle op de onwettige uitoefening.

Ten vierde, de laatste taak die van belang is, wij staan ook in voor de vorming van onze leden. Vorming is belangrijk. Het is de bedoeling dat er minimale vorming wordt gegeven. De wetgeving bepaalt dat elke makelaar, het weze als syndicus of als bemiddelaar, minstens tien uur vorming op jaarbasis dient te volgen, wat ons ook een minimum lijkt te zijn.

Binnen die Nationale Raad wordt dan eigenlijk ook een Bureau verkozen. Er zijn vier Bureauleden, een voorzitter, twee ondervoorzitters en een penningmeester. De voorzitter, dat is een alternerende taalrol. Vanaf 9 februari, volgende week, zal de voorzitter van het BIV een Nederlandstalige zijn en dan is de eerste ondervoorzitter Franstalig, tweede ondervoorzitter Nederlands en de penningmeester in dat geval dan een Franstalige.

Het Bureau staat in voor het dagelijks beheer, zorgt eigenlijk dat het instituut kan functioneren, dat daar alle activiteiten kunnen gebeuren die noodzakelijk zijn. Het bereidt ook de nationale raden voor. Dus u moet zich voorstellen dat de Nationale Raad gemiddeld tussen de acht à tien keer per jaar samenkomt. Dus die dagordes worden voorbereid. Uiteraard belangrijk, wij staan ook in voor het personeelsbeleid. Het BIV heeft

4

03/02/2017

CRIV 54 0010

gemiddeld een dertigtal fulltime equivalenten in dienst en die worden ook begeleid.

Dan zijn er dus nog twee kamers.

Eenzijds, is er de Uitvoerende Kamer.

De uitvoerende kamer is eigenlijk de kamer in eerste aanleg. Daar zetelen ook een groot deel vastgoedmakelaars in. In totaal zetelen daar negen vastgoedmakelaars in, drie effectieve leden en zes plaatsvervangende leden en er is ook een voorzitter. De voorzitter was vroeger een vastgoedmakelaar. Een aantal jaar geleden is dat gewijzigd en de voorzitter van de Uitvoerende Kamer is ofwel een magistraat, ofwel een advocaat aan de balie met minstens tien jaar ervaring. Deze Uitvoerende Kamer wordt dan ook nog bijgestaan door een juridisch assessor. Meester Timmermans die naast mij zit is juridisch assessor in de Uitvoerende Kamer en zal het straks dan van mij overnemen om de verdere gedetailleerde procedure uit te leggen, hoe een klacht wordt behandeld en wat de workflow is om uiteindelijk te komen tot een beslissing.

Wat zijn de drie taken van de Uitvoerende Kamer?

Vooreerst houden zij de ledenlijst bij, dus de stagiaires die wensen ingeschreven te worden op de lijst van de stagiaires moeten de Uitvoerende Kamer passeren en op het einde van de rit passeren zij daar nog eens om dan uiteindelijk op de lijst te worden ingeschreven, al dan niet van de erkende vastgoedmakelaars. Wij noemen dat dan de inschrijving op tableau. Dat is eigenlijk een administratieve taak die ook bij de Uitvoerende Kamer zit.

Vervolgens, dit is eigenlijk de hoofdbrok, is er de tuchtrechtelijke bevoegdheid. De Uitvoerende Kamer spreekt tucht uit tussen makelaars, spreekt tucht uit indien een bepaalde activiteit niet is zoals het hoort ten aanzien van de consument.

Ten slotte is er nog een derde taak, het betreft eventuele arbitrage-erelonen. Ik moet zeggen dat dit een taak is die niet zo heel veel wordt gebruikt. De twee makelaars zouden eventueel kunnen in arbitrage gaan en zeggen dat ze hebben samengewerkt zonder een akkoord over de verdeling van het ereloon. Dat is dan eigenlijk ook een taak voor de Uitvoerende Kamer, indien men verzoekt om daarin tussenbeide te komen.

Wat de Kamer van Beroep betreft, indien u als makelaar, of als het BIV via de juridische assessor, vindt dat een strafmaat niet correct is

dan kunt u dit nog in beroep aankaarten. De Kamer van Beroep bestaat uit een voorzitter en twee leden, die gekozen zijn uit de vastgoedmakelaars, en zes plaatsvervangende leden. Er is eventueel nog een cassatiemogelijkheid, maar ik veronderstel dat meester Timmermans u die uitleg straks zal geven.

Ik denk dat dit, wat mij betreft, tenzij u nog vragen hebt, in een *nutshell* de basisconfiguratie is van het BIV.

Ik geef nu graag het woord aan meester Timmermans om de werking van de kamers in detail met u te bespreken en dan te landen bij het Optimadossier.

Na meester Timmermans zal Jurgen Vansteene nog een element aankaarten, het dossier van de opsporing dat ook een raakpunt heeft met de heer Piqueur.

Roland Timmermans: Mijnheer de voorzitter, dames en heren van de commissie, ik zal toelichting geven bij het tuchtonderzoek dat in het dossier Optima Global Estate is gevoerd.

Toch eerst even een toelichting.

In het algemeen is het de vraag op welke manier een tuchtonderzoek wordt gestart tegen een vastgoedmakelaar. De regel is zeer eenvoudig: er moet een klacht worden ingediend door een partij die daar een belang bij heeft. Wie is dat? Dat is zeer breed. Dat gaat aan de ene kant over de cliënt van de makelaar, die bijvoorbeeld denkt dat de commissie die gevraagd wordt veel te hoog ligt. Dat kan gaan over een tegenpartij die een pand heeft gekocht en voorhoudt dat de makelaar bijvoorbeeld stedenbouwkundige overtredingen heeft verzwegen. Dat kan een huurder zijn die met een makelaar een huurovereenkomst heeft gesloten en die zegt dat de woning niet beantwoordt aan de elementaire vereisten van veiligheid, maar dat ook eender welke beroepsvereniging zijn – huurdersverenigingen, eigenaarsverenigingen –, of zelfs OCMW's, het Centrum voor Gelijkheid van Kansen, dat een aantal klachten heeft neergelegd, en ook bepaalde politici wanneer zij op de hoogte worden gebracht van tekortkomingen.

Dat heeft ertoe geleid dat sinds de installatie van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars op 1 maart 1995 aan Nederlandstalige kant 8 800 tuchtdossiers en aan Franstalige kant 6 734 werden geopend. Voor die hele periode gaat het

CRIV 54 O010

03/02/2017

5

dus om meer dan 15 000 tuchtdossiers. (nvdr ! oprichting in 1993, installatie in 1995).

Wat ook opvalt in de praktijk is dat wanneer in de pers of in de vakpers de aandacht wordt gevestigd op een bepaalde nieuwe reglementering in verband met vastgoed, de consument vrij alert reageert. Ik geef het voorbeeld van de wet van 18 juni 2009, waarbij de federale wetgever heeft verboden dat een vastgoedmakelaar nog commissie kan ontvangen van de huurder. Aansluitend op de publicatie van de wet en de publiciteit daarrond zijn er tientallen klachten bij het BIV binnengekomen, waarbij huurders wezen op die verplichting en vroegen dat de makelaar zou worden gesanctioneerd.

Wat is het bijzondere in verband met het Optimadossier waaraan in de pers heel veel aandacht is besteed?

Het valt op dat er in de verdachte periode geen enkele tuchtklacht is binnengekomen tegen Optima Global Estate. Blijkbaar was er niets aan de hand, maar daarin is verandering gekomen na nieuwe persberichten, wat mij betreft in het bijzonder na een artikel in *De Tijd* van 8 juni 2016, waarin werd gewezen op het risico dat de ontwikkelingen bij de Optima Bank gevolgen zouden kunnen hebben voor Optima Global Estate.

Ik kan als rechtskundig assessor ambtshalve een tuchtdossier openen, wat ik ook heb gedaan. Op 9 juni 2016 was er ook een tuchtklacht van een collega-vastgoedmakelaar, die blijkbaar ook *De Tijd* had gelezen en die de vraag stelde of men de zaak van Optima niet zou moeten onderzoeken.

Ik heb dan op 10 juni 2016 de heer Piqueur aangeschreven met de vraag zijn toelichting te geven bij de commentaren die in de krant over hem werden geschreven. Ik moet zeggen dat het wel een veertiental dagen heeft geduurd eer hij daarop heeft geantwoord. Het dossier werd dan soms overruled door externe nieuwe gebeurtenissen, bijvoorbeeld het feit dat op 15 juni 2016 de Optima Bank door de rechtbank van koophandel van Gent failliet wordt verklaard.

Ik heb ter aanvulling van het nieuws dat er een faillissement is geweest op 23 juni 2016 aan de heer Piqueur om bijkomende inlichtingen gevraagd en mij zou toelichten welke compromissen door zijn vastgoedbedrijf werden gesloten, welke voorschotten werden ontvangen en wat het lot was van de voorschotten die werden

geïncasseerd.

Bij brief van 24 juni 2016 antwoordt de heer Piqueur dat er bij Optima Global Estate niets aan de hand is en dat het een gezond bedrijf is dat werkt met een gezond management.

Daarbij moet ik aanstippen dat ik pas met vertraging kennis krijg van het feit dat er vanaf 24 juni 2016 bewarende beslagen zijn gelegd op de derdenrekening van Optima. Op 24 juni 2016 was er een bewarend beslag, dat pas is opgeheven op 9 augustus 2016. Er was een bewarend beslag op 1 juli 2016 dat werd opgeheven op 9 augustus 2016. Er was een bewarend beslag op 13 september 2016, dat pas op 22 september 2016 is opgeheven.

Ik heb in deze context ook bijkomende verduidelijkingen gevraagd, weerom naar aanleiding van een persbericht waarin gezegd werd dat Optima Global Estate zich voor 20 miljoen euro borg zou hebben gesteld voor de Optima Bank. Ik heb dat bericht willen verifiëren. De heer Piqueur heeft dat ten stelligste ontkend in zijn repliek daarover.

Op 5 juli 2016 ontvang ik een tuchtklacht van een notaris uit Gent die zegt dat er problemen zijn met de verkoop van residentie Het Volk in Gent. Daarbij wordt aangestipt dat de voorschotten die in het kader van die koop zijn betaald, geblokkeerd zijn.

Op 13 juli 2016 heb ik van de heer Piqueur een eerste overzicht ontvangen van bemiddelingsopdrachten voor nieuwe projecten en bestaande projecten met telkens aanduidingen van de voorschotten die werden ontvangen. De heer Piqueur gaf wel toe dat in het Fenixproject een bewarend beslag was gelegd op een rekening die gehouden werd bij de KBC, maar dat er een akkoord was om dat beslag te lichten.

Bij brief van 19 juli 2016 heb ik aan de heer Piqueur bijkomende informatie gevraagd over dat beslag betreffende dat gebouw in Gent.

Op 25 augustus 2016 laat de heer Piqueur weten dat het beslag effectief was gelegd, dat ondertussen een regeling was gevonden en de voorschotten werden gedeblokkeerd en dat—dit is belangrijk wat hem betreft— in de toekomst geen voorschotten meer zouden aanvaarden en dat bij de compromissen, die werden gesloten en waarbij voorschotten werden betaald, de voorschotten rechtstreeks aan de betrokken notarissen zouden worden overgemaakt.

6

03/02/2017

CRIV 54 0010

Ik heb hem daarop gevraagd om te confirmeren dat het probleem werd opgelost ten aanzien van de notaris die een klacht had neergelegd. Ik kan u bevestigen dat het probleem naderhand is opgelost.

In de pers verschijnt dan opnieuw een bericht dat de curator van de Optima Bank op Global Real Estate een vordering van zeven miljoen euro zou hebben. Over dat bericht heb ik aan de heer Piqueur verduidelijking gevraagd. Ik heb hem gevraagd wat eventueel de grondslag van die vordering zou kunnen zijn. Hij heeft mij vooral opnieuw toelichting gegeven bij de derdenrekeningen die bij de vennootschap werden aangehouden.

Het is pas op die manier dat ik op 8 november 2016 een globaal overzicht heb gekregen van de transacties bij de voorschotten die werden ontvangen en van de commissies die werden ingehouden. Ik heb dat op een kaart laten aanbrengen, en dat is interessant. In dat overzicht zult u zien dat het hier over 100 transacties gaat, waarbij, wanneer ik de optelling maak, door de vennootschap 10 216 000 euro voorschotten werden ontvangen. Daarvan werd 626 000 euro commissie doorgestort, met het voorbehoud dat in die voorschotten ook voorschotten zitten voor nieuwbouwprojecten die nog moeten worden gerealiseerd. Dat toont aan dat er een knelpunt is met de derdenrekeningen, die in beslag waren genomen en waarop zeer aanzienlijke bedragen werden gestort.

In het verdere verloop van het tuchtonderzoek is het van belang aan te stippen dat de vennootschap inmiddels het voordeel van de gerechtelijke reorganisatie heeft gevraagd. Op 3 oktober 2016 wordt door de rechtbank van koophandel te Brussel de opschorting onder collectief akkoord uitgesproken. Sindsdien zit de controle op dat dossier bij de rechtbank van koophandel in Brussel.

Daarbij kan ik aanstippen dat het voordeel van de gerechtelijke organisatie is verlengd en dat die verlenging afloopt, ik meen volgende week. Dat is wat in een relatief korte periode is onderzocht, waarbij ik kan vaststellen dat heel veel informatie ook vanuit de buitenwereld moest komen, in zonderheid de pers.

Welke conclusie kunnen wij op dit ogenblik, in de huidige stand van het tuchtonderzoek, trekken?

Ten eerste, dat de heer Piqueur toch wel

bereidwillig aan het onderzoek heeft meegewerkt, in tegenstelling tot sommige andere tuchtonderzoeken waar men vaststelt dat wanneer een vastgoedmakelaar betrappt wordt in dergelijke situaties, hij soms niet meewerkt, of veinst, of ziek is, of wat dan ook.

Ten tweede, dat aan de oorspronkelijke klacht van juni van een vastgoedmakelaar geen verder gevolg is gegeven, in die zin dat er geen nieuwe elementen zijn aangedragen. Ook de klacht van de notaris die aanvankelijk is neergelegd, is blijkbaar opgelost. Wat heel bijzonder is, vind ik, is dat er ondertussen nog altijd geen nieuwe klachten zijn binnengekomen. Het geeft dus het gevoel dat de cliënten die gehandeld hebben met Optima Global Estate, op zich geen klachten hebben of geen schade hebben geleden. Er is wat dat betreft één voorbehoud. Ik heb ook aan de heer Piqueur, naar aanleiding van de gerechtelijke reorganisatie, een stand van zaken gevraagd. Ik heb deze stand van zaken gekregen. Dat is weerom op zo'n overzichtfiche. Dat is een voorlopige stand op 19 januari 2017, en daaruit blijkt dat het aantal schuldvorderingen is opgelopen tot 23 999 000 euro, waarvan er 1.266.000 euro in betwisting is. Dus de vraag is...

De **voorzitter**: (...)

Roland Timmermans: De schuldvorderingen bedroegen 23 959 681,94 euro, waarvan een deel betwist is. Daar zitten natuurlijk ook leveranciers allerhande bij De raadsman van de heer Piqueur ging dat nog detailleren, maar ik heb die informatie nog niet ontvangen.

Dat is de huidige stand van zaken.

Het onderzoek is niet afgesloten, het is aangehouden. De voorlopige conclusie is dat er elementen *à décharge* van de heer Piqueur zijn, in deze zin dat er eigenlijk geen particuliere klachten zijn. Er lijken zodoende geen particuliere slachtoffers te zijn. Dat is de voorlopige conclusie, onder voorbehoud van wat zal volgen uit de gerechtelijke reorganisatie.

Op grond van de onderzochte elementen heb ik een aantal suggesties voor uw commissie. U doet ermee wat u wilt, maar ik ben toch op een aantal treffende elementen gestoten.

Ten eerste, ik heb reeds aangehaald dat er op de derdenrekening van de vastgoedmakelaars bewarende beslagen zijn gelegd. Wat is daarbij het uitgangspunt? In artikel 18 van de gedragscode van vastgoedmakelaars is voorzien

CRIV 54 O010

03/02/2017

7

dat elke erkende vastgoedmakelaar een derdenrekening moet aanhouden. In artikel 3 van de deontologische richtlijn is bepaald dat die derdenrekening nooit een debetsaldo mag vertonen, dat op die rekening geen enkele vorm van krediet is toegestaan en dat die rekening onder geen enkel beding als waarborg mag dienen.

Vanuit deontologisch oogpunt is de consument dus beschermd, maar er is een groot probleem gerezen door het cassatiearrest van 27 januari 2011, waarin het Hof van Cassatie heeft geoordeeld dat het beslag op een derdenrekening van een advocaat niet wegneemt dat die derdenrekening vermengd kan worden met het privévermogen van die advocaat. Er is dus geen separatistenpositie van die derdenrekening volgens het Hof van Cassatie.

Het Parlement heeft nadien gezorgd voor een reparatiewet, namelijk de wet van 22 november 2013, waarbij een zakenrechtelijke bescherming is gegeven voor de notarissen, gerechtsdeurwaarders en de advocaten, ingevolge twee speciale wetten. Dat betekent dat er *hic et nunc* een numerus clausus is van rechtsbescherming of van beroepen die aanspraak kunnen maken op bescherming van de derdenrekeningen, maar de vastgoedmakelaars vallen daar voorlopig buiten.

De feiten in dit dossier, de drie bewarende beslagen op de derdenrekening en vooral het volume — er werd meer dan 10 miljoen euro gestort op de derdenrekening van de makelaar — van de transacties, tonen aan dat voor die derdenrekening een juridische oplossing gevonden zou moeten worden. Ik meen dat men kan voortbouwen op de kaderwet van 22 november 2013 om die oplossing uit te werken voor de vastgoedmakelaars. Dat is in het belang van de consument.

Ik heb ook een tweede suggestie.

Tijdens het tuchtonderzoek stuit men op informatieproblemen, in deze zin: ik weet pas met vertraging wanneer een vonnis van faillissement is uitgesproken van een vastgoedmakelaar. Ik weet dat ook pas met vertraging als er een gerechtelijke reorganisatie wordt toegekend. In een aantal tuchtdossiers is het al gebeurd dat wij ofwel niet weten dat er een faillissement is, ofwel dat we het weten met grote vertraging. Dat is eigenlijk jammer omdat zoals hier zojuist werd aangestipt het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars beschikt over een collectieve

verzekeringpolis Beroepsaansprakelijkheid en Waarborg derdengelden.

Als er dus een faillissement is en een koper die gedupeerd is door een vastgoedmakelaar een schade heeft, dan kan hij die schade eigenlijk indienen bij het BIV, d.w.z. bij de betrokken verzekeraar. Op dit ogenblik treedt Axa als verzekeraar op. De verzekeraar stelt slechts drie voorwaarden: de schuldvordering moet ontstaan zijn na de datum van het in voege treden van de financiële waarborg en voor het stopzetten ervan, ten tweede de schuldvordering moet betrekking hebben op een geldelijke schuldvordering die onweerlegbaar is en opeisbaar op het ogenblik dat er tussenkomst is van de borgsteller en, ten derde, de vastgoedmakelaar moet onvermogen zijn. Daarmee worden gelijkgesteld falend, gerechtelijke organisatie of afgifte van een bevel tot betaling op grond van een gerechtelijke uitvoerbare titel dat zonder gevolg bleef. het BIV kan dus via zijn collectieve polis Beroepsaansprakelijkheid en Waarborg derdengelden aan de consument een belangrijke waarborg geven.

Daarom een tweede suggestie, namelijk dat eventueel erin zou worden voorzien dat de griffies van de rechtbank van koophandel in geval van faillissement of van gerechtelijke reorganisatie ambtshalve het BIV in kennis zouden stellen van dit evenement. Dan kunnen wij onmiddellijk de curator contacteren, informatie vragen en ook de gedupeerde cliënten van een vastgoedmakelaar behulpzaam zijn en zeggen hoe zij aangifte moeten doen bij de verzekeraar.

Een derde suggestie, of alleszins aandachtspunt, is dat in het onderzoek opvalt dat men eigenlijk voor een soort octopusstructuur staat. Aan de ene kant is er de financiële planner, Optima Bank, en aan de andere kant is er de vastgoedtak. Binnen die vastgoedtak zijn er diverse afdelingen. Er is niet alleen bemiddeling, maar ook bouwpromotie, rentmeesterschap en beheer van appartementsgebouwen.

Dit is eigenlijk een vreemde constructie. Als ik naar een financieel planner stap, moet ik normaal het beste advies krijgen: wat is de beste belegging van het moment? Wat stelt men hier vast? Dat men bijna automatisch verzeilt in een vastgoedinvestering. Dit wil zeggen: het zweert dat de planner levert, druppelt voort naar de verbonden vastgoedvennootschappen.

Om het eenvoudig te zeggen: wanneer ik bij de planner binnenstap, kom ik naar buiten met een

8

03/02/2017

CRIV 54 0010

appartement. Dat is een structuur die in de startfase positieve gevolgen heeft gehad, in die zin dat de planner zijn commissie op het advies kon vragen. De vastgoedmakelaar kon zijn commissie vragen op de bemiddeling. De vastgoedmakelaarentmeester kon eventueel een vergoeding vragen voor het rentmeesterschap, of voor het beheer van de vereniging van mede-eigenaars. Men kan zo dus veel geld genereren, maar als het slecht gaat krijgt men een domino-effect. Optima Bank is failliet verklaard en men moet zich nu vragen stellen naar de gevolgen voor Optima Global Estate. Kijk naar het bedrag van het passief dat wordt gevorderd bij de gerechtelijke reorganisatie. Ik heb het daarnet genoemd: bijna 24 miljoen euro. De vraag is hoe dit ooit rechtgezet zal worden.

Ik meen dat het interessant zou zijn dat uw commissie hier een onderzoek aan zou besteden. De vraag is vooral wie het toezicht moet uitoefenen.

Ik ben op een artikel van de wet van 25 april 2014 gestoten. In artikel 22, § 2, ten vijfde wordt gezegd: "In afwijking van § 1 is het een onafhankelijk financieel planner verboden de volgende activiteiten uit te oefenen." En dan zegt men: "Ten vijfde, zijn statuut van onafhankelijk financieel planner cumuleren met een statuut van vastgoedmakelaar als bedoeld in artikel 2, ten vierde van de wet van 11 februari 2013, houdende de organisatie van het beroep van vastgoedmakelaar."

De vraag is of hier de wet niet werd omzeild. Heeft men niet door aanwezig te zijn in de aandeelhoudersstructuur van de vennootschap onrechtstreeks een ontwijking gedaan op deze wettelijke verplichting van onverenigbaarheid van functies? Daarover moet worden nagedacht.

De **voorzitter**: Over welke wet gaat het?

Roland Timmermans: De wet van 25 april 2014. Het gaat om artikel 22, § 2, ten vijfde. Die wet is nog niet zo oud. Die wet omschrijft een cumulverbod.

Voor ons luidt vooral de vraag wie daarop toezicht moet uitoefenen. Wij werken immers op het tweede echelon. Wij zijn ook niet bevoegd voor financieel toezicht. Zou de financiële toezichthouder niet op een of andere manier een mechanisme moeten uitwerken, bijvoorbeeld door de aanmelding van een drempel, de aanmelding van zijn aanwezigheid in verbonden vennootschappen? Zo kan het ontstaan van

domino-effecten vermeden worden.

Mijnheer de voorzitter, ziedaar mijn verslag inzake het tuchtonderzoek en concludeer als volgt.

Voorlopig is er geen *perte totale*. Ik stuit ook niet meteen op malversaties. Volgens mij was het bedrijf zelf goed gestructureerd, het was een draaiende machine. Nu speelt echter het domino-effect. We zullen de uitslag moeten bekijken na de gerechtelijke reorganisatie. Ik zou u echter willen vragen om rekening te houden met de aanbevelingen, die van nut kunnen zijn voor de consument, want daar is het hem bij het beroepsinstituut om te doen.

Dank u wel.

De **voorzitter**: Bedankt, mijnheer Timmermans.

U hebt een heel klare uiteenzetting gebracht, die in de commissie natuurlijk vragen oproept.

Mijnheer Vansteene, u krijgt nu het woord om nog enkele dingen toe te voegen die nog niet aan bod gekomen zijn.

Jurgen Vansteene: Mijnheer de voorzitter, dames en heren van de commissie, het belangrijkste onderdeel heeft onze rechtskundige assessor, meester Timmermans, uiteengezet inzake het tuchtdossier.

Naast de tuchtrechtelijke bevoegdheid hebben wij binnen het instituut ook de bevoegdheid om onwettige uitoefening op te sporen.

Waar ligt het verband met de heer Piqueur? Wij spreken altijd over de heer Piqueur, omdat de erkenning altijd op naam van natuurlijke personen staat, dus niet op naam van een vennootschap, in dit geval dus niet op naam van de vennootschap Optima Global Estate, maar wel op naam van Jeroen Piqueur. Dat kwam eigenlijk ook voor een deel door persartikelen aanwaaien. Een gewezen medewerker van Optima Global Estate kwam immers zijn beklag doen bij het instituut. Hij verklaarde voor het bedrijf Optima Global Estate te hebben gewerkt als handelsagent, als zelfstandig verkoper, maar zijn facturen werden niet betaald. De heer Piqueur antwoordde hem dat hij zijn beroep onwettig uitoefende, aangezien zijn vennootschap of hijzelf niet erkend was, waardoor hij ook niet uitbetaald kon worden. Die erkenning staat altijd op naam van een natuurlijke persoon.

Naar aanleiding van die mededeling, waarbij eigenlijk de man zichzelf beschuldigt want hij komt

CRIV 54 O010

03/02/2017

9

aankloppen zeggende dat hij het beroep onwettig uitoefent, hebben wij een onderzoek gevoerd.

Optima Global Estate, zoals u weet, is op 4 november 2016 van naam veranderd en heet nu Your Estate Solution. Het oefent naast daden van vastgoedmakelaar ook daden van vastgoedhandelaar uit, het ontwikkelt nieuwbouwprojecten, waarvoor geen erkenning nodig is, die heeft men alleen voor de makelaarsactiviteiten nodig. Bij Optima Global Estate is de heer Jeroen Piqueur gedelegeerd bestuurder. Binnen die vennootschap kan hij de makelaarsactiviteiten stellen, alsook zijn personeel, het is te zeggen zijn bedienden. Die bedienden moeten zelf geen erkenning hebben bij het instituut, voor zover zij onder het toezicht van de heer Piqueur vallen. De heer Piqueur is reeds lid van het instituut sinds 1995. Hij heeft zich destijds ingeschreven via de gemeentelijke lijsten. Sindsdien is hij onafgebroken lid van het beroepsinstituut.

Uiteindelijk, naar aanleiding van de melding van die gewezen medewerker, richten wij een schrijven vanuit de dienst Opsporing aan de heer Piqueur met het verzoek om het statuut van zijn permanente en occasionele medewerkers te kennen. Het antwoord gebeurt hier via zijn advocaten. Wij ontvangen een lijst van het sociaal secretariaat met de vermelding van de bedienden, 40 à 50 personen, dus uitgebreid, alsook van enkele personen met wie zij samenwerken op zelfstandige basis, alsook de overeenkomsten betreffende de zelfstandige medewerkers. Daaruit blijkt dat deze instaan voor het opleiden van het personeel, coaching en ook vastgoedmakelaarsactiviteiten.

Uit heel dat onderzoek vinden wij geen stukken dat er andere personen geweest zijn die makelaarsactiviteiten hebben uitgeoefend dan de heer Piqueur. Wij hebben geen stukken, behalve van de bedienden, maar die mogen dat, van de zelfstandige medewerkers hebben wij voor de rest geen stukken, behalve die initiële brief van die ene man.

Tot midden 2016 maken deel uit van het bestuur naast Jeroen Piqueur: Ruben Piqueur, Luc Van den Bossche en Jo Viaene. Dat wordt nadien gewijzigd, vandaag gaat het om: Ruben Piqueur, Kristof Serlet en Jeroen Piqueur als gedelegeerd bestuurder.

Zolang de heer Piqueur deel uitmaakt van die vennootschap, mogen die bedienden daar actief zijn. Andere personen die werkzaam zijn in

hoedanigheid van zelfstandige of onder zelfstandigenstatuut moeten zelf een eigen erkenningsnummer hebben en kunnen zich niet beroepen op de erkenning van het heer Piqueur, de bedienden wel.

Vermits wij via de pers vernemen dat de heer Piqueur onder persoonlijke curatele staat en als dusdanig zelf geen activiteiten meer mag stellen als zaakvoerder, hebben wij de persoon opnieuw aangeschreven. Wij hebben het schrijven ook gericht aan het parket van Oost-Vlaanderen op 13 juli 2016 met de vraag om te bevestigen of de heer Piqueur al dan niet onder persoonlijke curatele stond.

Het antwoord mochten wij dan ontvangen na de zomer, op 23 september. Daarbij bevestigden zij dat er een korte periode was waarin de heer Piqueur onder curatele werd geplaatst, maar die duurde slechts tot 30 juni 2016. Vermits die korte periode ondertussen voorbij was en er ook geen verdere bewijzen zijn geweest dat er in die korte periode makelaarsactiviteiten werden ontplooid – daar hebben wij geen stukken van –, zit het dossier wat de dienst Opsporing betreft *on hold*. Het is dus afgesloten, maar kan altijd worden heropend indien zou blijken dat er stukken zouden voorliggen. Dat is echter het randfenomeen. Het belangrijkste verhaal is wat meester Timmermans, de deskundige assessor, heeft uiteengezet inzake de tucht. Dit is eigenlijk het dossier over de mogelijke onwettige uitoefening, waarbij wij dus geen vaststelling hebben kunnen doen, maar wij volgen het wel op.

Dat was mijn bijdrage wat het dossier betreft vanuit de dienst Opsporing.

De **voorzitter**: Ik dank u, heren.

Het was een uitstekende toelichting van een problematiek waarmee wij niet direct vertrouwd zijn in de commissie voor de Financiën.

Collega's, zijn er vragen of bedenkingen? Iedereen heeft nu de kans om vragen te stellen. Wij zullen misschien eerst alle vragen stellen en daarna de antwoorden vernemen, tenzij de collega's vinden dat er onmiddellijk moet worden geantwoord.

Peter Dedecker (N-VA): Ik dank u, heren, voor uw uitgebreide uiteenzetting, toelichting en vooral ook voor de suggesties, die mij zeer interessant lijken.

Misschien wel een bedenking bij de suggesties: u

10

03/02/2017

CRIV 54 0010

hebt gewezen op de wet van 2004 op de onafhankelijke financiële planners. Het is natuurlijk niet omdat men financieel planner is, dat men ook onafhankelijk financieel planner is. Dat is natuurlijk de nuance die moet worden gelegd. Bij mijn weten was het bij Optima van in het begin trouwens zo dat zij een contract had met een Luxemburgse verzekeraar om tak-23-producten te verkopen. Onafhankelijk waren zij in geen enkele zin van het woord, als ik het zo mag zeggen.

Ik heb ook nog een vraagje over de wet van 2013.

In de wet van 2013 staat dat elke bestuurder van een vennootschap die aan vastgoedmakelaarij doet, ook een erkenning moet hebben van het BIV. Elke bestuurder van Optima Global Estate zou die moeten hebben, als ik de wet zo lees, tenzij ik ze verkeerd lees. Ik heb het dan over artikel 10, §1, punt 1: "Alle zaakvoerders, besturende leden van het directiecomité en meer algemeen alle zelfstandigen..." Die hebt u genoemd uiteraard, maar ik heb het natuurlijk over de bestuurders en de leden van het directiecomité. Zij zouden dus een erkenning als vastgoedmakelaar moeten hebben.

Jurgen Vansteene: Er zijn twee mogelijkheden. Dat is een optie, de wet geeft de keuze.

De erkenning is altijd verplicht voor natuurlijke personen. Rechtspersonen hebben de vrije keuze. Die rechtspersonen – de wetgever, of de minister, heeft een copy/paste gedaan van de vennootschapperkenning van architecten, landmeters/experten en boekhouders waar dit geen optie is, maar bij ons wel. Indien men de vennootschap wil laten erkennen, moet men aan die voorwaarden voldoen. Alle bestuurders, zaakvoerders en zelfstandigen moeten persoonlijk een erkenning hebben en de stille vennoten moeten beperkt zijn tot 40 % van de aandelen. Maar dit is enkel indien men de vennootschap wil laten erkennen en dat is optioneel. Indien men de vennootschap niet wil laten erkennen, dan geldt dat niet.

Als men met gemengde activiteiten zit, dat gebeurt nogal eens in die sector, bijvoorbeeld vastgoedmakelaar en verzekeringsmakelaar, dan kan men met een vennootschap beide activiteiten uitoefenen. De bestuurder/zaakvoerder/werkende vennoten/zelfstandige medewerkers die makelaarsactiviteiten uitoefenen binnen die vennootschap moeten allemaal een erkenning hebben. Personen die zich uitsluitend bezighouden met verzekeringsactiviteiten moeten geen BIV-erkenning hebben.

Het belang om de vennootschap te laten erkennen – er zijn er vandaag bijzonder weinig, ik denk dat een tien- à twaalfal vennootschappen in België die erkenning hebben aangevraagd...

Peter Dedecker (N-VA): Optima Global Estate al zeker niet?

Jurgen Vansteene: Nee, Optima zeker niet.

Zij hebben dat niet aangevraagd, de erkenning van de vennootschap is om de aansprakelijkheid te beperken tot de vennootschap. Voor de vennootschappen die de erkenning niet hebben aangevraagd, zoals Optima Global Estate, wil dit zeggen dat, indien er schadegevallen zouden zijn, de slachtoffers niet alleen het vermogen van de vennootschap kunnen aanspreken, maar ook het privévermogen van de heer Piqueur. Vennootschappen die zich laten erkennen, doen dit om dat te vermijden en de persoonlijke verantwoordelijkheid veilig te stellen zodat ze niet persoonlijk of hun privévermogen wordt aangesproken.

Roland Timmermans: Ik kan dit misschien verduidelijken? (*Instemming*)

De erkenning van de vastgoedmakelaardij is bij KB van 6 september 1993 vastgelegd en die reglementering is blijven bestaan tot 2013. De bepaling die u voorleest, houdt in dat, als een makelaar niet in eigen naam actief is maar een werkvennootschap gebruikt, bijvoorbeeld Immo Brussel, de zaakvoerder moet voldoen aan de erkenningsvoorwaarden.

Zoals hier in het geval van Optima Global Estate is er maar een erkenning, en alle andere personen kunnen onder arbeidsovereenkomst werken. In de wet van 2013 heeft men de professionele vennootschap eraan toegevoegd, vertrekkend van de regeling van de architectuur. In de architectuur waren architecten vroeger onbeperkt aansprakelijk. Men heeft de beperkte aansprakelijkheid willen mogelijk maken voor architecten. Voor hen was dat een trauma.

Wat betreft makelaars, zie ik eerlijk gezegd het nut niet in van die zuiver erkende professionele vennootschap. Als men ze toepast, dan moet men aan de volgende voorwaarden voldoen. Een erkende zaakvoerder moet effectief een erkenning hebben en binnen de vennootschap moet minstens 60 % van het kapitaal in handen van vastgoedmakelaars zijn. Er zijn echter praktisch geen erkende professionele vastgoed-

CRIV 54 O010

03/02/2017

11

vennootschappen.

Peter Dedecker (N-VA): Ik dank u voor die verduidelijking.

Daarbij aansluitend, u hebt heel terecht gewezen op wat men van een financieel planner verwacht. Men komt inderdaad met een advies, zijnde beleg in dat pand of in die tak 23. Dat was de standaardpraktijk bij Optima natuurlijk.

Ik zie daar ook dat de volgende handelingen vallen onder de vastgoedmakelaarsactiviteiten: klanten of panden aanbrengen en informatie geven over een onroerend goed dat niet uw eigendom is. Ik neem aan dat dit ook voor een stuk gebeurde door de mensen die werkten voor Optima Financial Planners of zelfs voor Optima Bank. In hoeverre moeten zij dan ook over die vergunning beschikken? In hoeverre zijn daarop controles gebeurd?

U hebt daarnet gezegd dat er geen klachten zijn geweest. U hebt het niet zo gezegd, maar men zou dat kunnen interpreteren alsof er weinig reden tot optreden is wanneer er weinig klachten zijn of schade is. Ik neem aan dat de beroepseer van de bonafide vastgoedmakelaar een belangrijke reden is om streng op te treden als instituut.

U weet dat Optima het imago had van niet nauw te kijken waar het geld vandaan kwam en dat men daar ook met minder wit geld naartoe kon gaan — ik heb geen enkel argument om dat tegen te spreken. Wel, als men met zwart geld in een pand zit, gaat men natuurlijk ook geen klacht indienen tegen Optima. Op dat vlak is het voor alle makelaars belangrijk dat men niet wacht op een klacht om op te treden.

Vandaar de vraag in hoeverre men is nagegaan of de mensen van Financial Planners en van Optima Bank ook niet aan makelaarsactiviteiten deden en daar dus ook niet onder moesten vallen.

Roland Timmermans: Dat kunnen wij niet controleren.

Ik heb u gezegd dat de meeste klachten worden neergelegd door een belanghebbende partij. Het feit dat ik ambtshalve een tuchtdossier heb geopend, is heel uitzonderlijk. Ik moet altijd voortgaan op wat in de pers verschijnt. Zo stond twee jaar geleden in een Antwerpse krant dat een vastgoedmakelaar in Antwerpen met geld verdwenen was. Dan wordt ambtshalve een tuchtonderzoek geopend, maar statistisch gezien starten bijna alle tuchtonderzoeken na een klacht.

Zelf zijn we niet bevoegd om toezicht uit te oefenen op financiële planning. Onze bevoegdheid is strikt gelimiteerd tot wat het koninklijk besluit zegt. Wij kunnen daar niet buiten gaan.

Het is juist volgens mij de omgekeerde versie. De wet van 25 april 2014 zegt dat het de planner verboden is zijn onafhankelijk statuut — u alludeert op afhankelijk of niet — te cumuleren met een statuut van vastgoedmakelaar.

Maar wij kunnen alleen maar worden gevat voor vastgoedmakelaars en voor wat zij fout hebben gedaan.

Peter Dedecker (N-VA): Zij moeten hun activiteit ook uitoefenen onder licentie, natuurlijk.

Roland Timmermans: Vandaar mijn suggestie. Wie moet het toezicht uitoefenen, bij een geïntegreerde werking? Wij zien dat niet; dat geschiedt allemaal achter de schermen. Mijn suggestie is dat het beter wordt opgevolgd.

Peter Dedecker (N-VA): U zei dat eigenlijk ook de lokale politie daarvoor deels bevoegd was.

Roland Timmermans: Ja.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijnheer de voorzitter, ik heb een aantal punctuele vragen.

Uit wat wij ondertussen hebben gezien, blijkt duidelijk dat de verwevenheid tussen de vastgoedtak en de bank erg groot is. Vanaf het moment waarop de bank is overgenomen, zien wij dat er daar, door familiale banden en omwille van verrichtingen, een enorm nauwe verstrengeling is gebeurd.

Mijnheer Timmermans, u merkt hier terecht op — ik kan u daarin deels volgen — dat het voor u onmogelijk is om die verstrengeling te zien en dat u alleen maar het aspect vastgoed kunt beoordelen.

De volgende vraag is een vraag tot verduidelijking. U duidde de stand van zaken met betrekking tot de tuchtprocedure die u, indien ik het goed heb begrepen, louter heb opgestart op basis van wat in de pers was verschenen over de bank en de verwickelingen van de heer Piqueur.

Roland Timmermans: Misschien moet ik u een heel concreet voorbeeld geven. Ik heb nog een artikeltje bij.

12

03/02/2017

CRIV 54 0010

Na het eerste bericht in *De Tijd* is er in *De Tijd* van donderdag 16 juni 2016 een heel groot artikel verschenen over de manier waarop de bank wordt leeggemolken en waarin staat: "Uitkijken voor het domino-effect van de bijbouwpoet."

Ik herhaal wat ik daarnet al zei: wij moeten erachteraan lopen. Wij hebben geen klachten van particulieren — wij kunnen er toch moeilijk fantaseren. Maar dit is verontrustend. Dus, het is juist en heel positief dat de pers daarin een spilloot heeft gespeeld, dat zij de zaken uitvlooit. Maar misschien met meer mogelijkheden en middelen. De verwevenheid wordt echter ook in dat artikel aangekaart. Daarom heb ik heel kort op de bal gespeeld, door aan de heer Piqueur de nodige vragen te stellen en te vragen dat hij heel snel de antwoorden zou geven. Het duurt echter soms vooraleer men weet wat er allemaal juist aan de hand is.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): U zegt dat u de informatie via publieke kanalen hebt vernomen en dus niet via de toezichthouders, die op dat moment met de afwikkeling van bank bezig waren.

Roland Timmermans: Nee, helemaal niet.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): U hebt dus nooit via de Nationale Bank van België of via andere spelers signalen gekregen met betrekking tot de grote verstrengeling of de problemen die met de groep waren ontstaan.

Roland Timmermans: Nee.

Het is zo dat ik zelf het initiatief heb moeten nemen, om, nadat ik had gehoord dat er een faillissement was, de curator aan te schrijven. Daarom is mijn suggestie dat de griffie ambtshalve informatie zou moeten geven. Ik heb altijd zelf achter de informatie moeten aanlopen.

Tegelijkertijd komen er geen klachten binnen, op twee uitzonderingen na, zijnde, ten eerste, een vastgoedmakelaar die blijkbaar ook op een persbericht voortgaat en, ten tweede, een notaris die wordt geconfronteerd met de blokkering van een authentieke akte, omdat de voorschotten het voorwerp van een beslag zijn en niet kunnen worden gepasseerd. Dat zijn de enige twee signalen die concreet van gedupeerden zouden kunnen komen. Dat is alles.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Mijn eerste vraag was hoe u die informatie hebt bekomen, maar er zijn dus geen wettelijke proactieve kanalen

waarlangs u die informatie kreeg en u dus tot actie kon overgaan.

Eigenlijk is de tuchtprocedure nog niet afgelopen. Hoe rijmt u dat met het feit dat de erkenning tot vastgoedmakelaar een persoonlijke erkenning is? De heer Piqueur heeft begin december, op 13 december stond dat ook in de pers, ontslag genomen als bestuurder van Optima Global Estate.

Roland Timmermans: Er is nog altijd een erkenning. Dit moet verduidelijkt worden: het is voldoende dat in een vennootschap een erkende makelaar is. Hij kan desnoods met 20 bedienden werken. Dat ziet men vaak aan de kust. Er kunnen 20 mensen in het kantoor zitten, maar slechts één erkende makelaar, en dat is voldoende.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Wat is dan nu het statuut van de heer Piqueur?

Roland Timmermans: Nog altijd gedelegeerd bestuurder.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Het persartikel waarin stond dat hij zijn ontslag had gegeven, klopt dus niet?

Roland Timmermans: De heer Piqueur heeft nog altijd het erkenningsnummer 204 626. Er is nog geen enkele schrapping of tuchtsanctie. Hij is nog altijd erkend. Dit is voldoende.

Ik moet erbij zeggen dat dit ook een probleem is voor de *dépistage* van het BIV, omdat men in de praktijk vaststelt dat veel mensen die niet aan een erkenning raken, dus zonder diploma, toch proberen gebruik of misbruik te maken van een erkende vastgoedmakelaar. Daarvoor dient de *dépistage*. Daarin zijn al meer dan 3 000 dossiers opgesteld. Dat wordt zeer intens gevolgd. In dit dossier heeft de heer Piqueur de erkenning en is er geen enkel probleem.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Zijn eigen communicatie in de pers waarin hij aangaf dat hij ontslag zou nemen als gedelegeerd bestuurder en bestuurder van Optima Global Estate, klopt niet?

Roland Timmermans: Naar aanleiding van wat u in de krant hebt gelezen, heb ik hem ook onmiddellijk aangeschreven om te vragen wat er aan de hand was. Ik denk dat het afschrikkende effect misschien was dat, als de erkenning wegvalt, de vennootschap niet meer kan werken en alles als een kaartenhuisje in elkaar valt. Piqueur heeft alleszins niet de weglating gevraagd. De weglating

CRIV 54 O010

03/02/2017

13

is een administratieve procedure bij de Uitvoerende Kamer. Om weggelaten te worden moet men een administratieve dossier indienen. De Uitvoerende Kamer oordeelt over de weglating. Er is dus door Piqueur geen weglating gevraagd. Dat is duidelijk.

Jurgen Vansteene: Volgens de gegevens van Graydon, waar de dienst Opsporing zich ook op baseert, is de heer Jeroen Piqueur gedelegeerd bestuurder vanaf 24 oktober 2016 tot de algemene vergadering van het jaar 2017. Wanneer die algemene vergadering zal plaatsvinden, zie ik hier niet onmiddellijk. Dat is verschenen in het *Belgisch Staatsblad* van 5 december 2016.

Dus op vandaag tot de algemene vergadering van het jaar 2017, sowieso, wat er dan zal gebeuren daar heb ik geen zicht op, is Jeroen Piqueur gedelegeerd bestuurder. Ik kijk op de basis van Graydon, ik heb daar het *Belgisch Staatsblad* niet bijgehaald.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Dat is in ieder geval al heel verhelderend. Dat was mijn derde vraag. Dan zal ik de rest voor een volgende ronde houden.

U geeft op een bepaald moment aan dat Optima Global Estate voor 20 miljoen euro borg zou staan voor Optima Bank en dat de heer Piqueur dat ontkende. Dus dat u die informatie had en dat de heer Piqueur dat op dat moment ontkende. Op dat moment was al duidelijk dat er een aantal zaken gaande waren binnen de groep, met de bank, met het geheel, ook met de heer Piqueur. Ik weet dat het nogal ongewoon is, maar het is een terminologie die na de bankencrisis in de financiële sector heel wat opgeld heeft gemaakt wegens helaas al te noodzakelijk. Is er op een bepaald moment een onderzoek gedaan naar wat dan heet in financiële termen *fit and proper*, namelijk het gedrag van de heer Piqueur zelf, om te kijken: goed, welk effect heeft wat hier gebeurt eventueel op de rol van de heer Piqueur en op het afstralen op ons als beroepsinstantie? Of is dat op geen enkele manier een element?

Roland Timmermans: Die borgstelling van 20 miljoen euro is weerom een persbericht, dus ik heb het zekere voor het onzekere genomen, Piqueur aangeschreven en gevraagd wat er aan de hand is. Hij heeft dat ontkend. Nadien zijn er, denk ik, andere krantenberichten gekomen volgens dewelke de vrouw van Piqueur naar de rechter is gestapt enzovoort. Hetgeen u vraagt is financieel onderzoek. In het tuchtdossier zit wel de

laatste beschikbare jaarbalans, waar ook het verslag van de bedrijfsrevisor op staat en waar geen enkele opmerking is gemaakt. Wij hebben gewoon geen capaciteit of geen mogelijkheden of geen deskundigen om een financieel onderzoek te doen op het punt waarnaar u vraagt. Onze bevoegdheid is duidelijk bepaald, wat kan er niet kan. Verder kunnen wij niet gaan.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Maar het is niet zozeer een financieel onderzoek, dan wel een onderzoek naar eigenlijk de bestuurskunde van de heer Piqueur, het *fit-and-proper*gehalte, zijn gedrag, zijn reputatie, zijn deskundigheid.

Roland Timmermans: Ik heb daarjuist gezegd dat het bedrijf nog altijd een zeer goede en solide indruk gaf. Ik heb daar geen negatieve punten uit kunnen halen. Men heeft altijd correct gereageerd. Wanneer er derdenbeslag is geweest op de rekeningen, dan is toch binnen relatief korte tijd dat beslag ingetrokken. Ik zou zeggen, datgene wat de heer Piqueur heeft gezegd of aangekondigd, heeft zich ook in de feiten bevestigd.

Het gaat te ver om te zeggen dat wij daar nog veel verder in moeten zoeken, zowel in persberichten, als in zaken waarvoor wij niet bevoegd zijn.

De **voorzitter:** Wat de borgstelling van 20 miljoen betreft, wij hebben in de Nationale Bank een *data room* waarin wij hele briefwisselingen konden zien. Wij hebben ook een gesprek gezien – het is opgenomen op video – tussen Piqueur, Van den Bossche, wijlen Luc Coene en Jan Smets. Daarin is sprake van de kredietlijn van een bank, zonder bezwaring van activa, en de borgstelling van Piqueur. Hij ontkent dat hij die borgstelling van 20 miljoen heeft gedaan, maar wie is Piqueur? Gaat het over de functie die hij had in de bank, als hoofdaandeelhouder, of is het in de functie van gedelegeerd bestuurder van Global Real Estate? Dat is voor ons niet duidelijk.

U zegt dat de Nationale Bank dat heeft ontkend, maar de Nationale Bank heeft toch in alle duidelijkheid gezegd... Achteraf is er nog een achtergestelde lening gekomen van 10 miljoen. Hoe komt het dat Piqueur is weggekomen met een gewone verklaring aan jullie? Hebben jullie bij de Nationale Bank niet gecheckt wat die borgstelling inhield?

Roland Timmermans: In het algemeen is er natuurlijk een onderscheid tussen de vennootschap waarvan Piqueur de erkende vastgoedmakelaar is en de persoon. Ik ben

14

03/02/2017

CRIV 54 0010

voortgegaan op persberichten. Ik zou dezelfde vraag kunnen stellen die u stelt, maar ik ga voort op wat men daar zegt. Ik weet het niet. Ik stel hem de vraag, maar er zijn geen documenten te vinden waaruit zou blijken dat die borgstelling er geweest is. Ik heb daarvoor geen aanwijzingen. Hij heeft het ontkend. Het zou kunnen dat ik volledigheidshalve naar de curator heb geschreven. Er is namelijk altijd een meersporenbeleid. Wij stellen hun vragen, maar ik heb geen tegenindicaties dat die borgstelling verleend zou zijn. Als ik kijk naar het overzicht van Your Real Estate Solution, in het kader van de gerechtelijke reorganisatie, dan zie ik die daar ook niet in staan.

De **voorzitter**: U zegt dus dat Piqueur zegt dat hij nooit een borgstelling heeft gedaan?

Roland Timmermans: Dat zegt hij, maar ik heb daarjuist herhaald dat het onderzoek loopt. Het gaat traag. Wij moeten veel zaken vernomen uit de derde hand. Het punt is dat er nu een gerechtelijke reorganisatie is. De rechtbank van koophandel in Brussel heeft toezicht daarop. Wat alle financiële informatie betreft, is er ook een rechter-commissaris die toeziet. Men kan perfect deskundigen aanstellen om die te traceren.

Ik had voor de zitting van vandaag aan de raadsman van Piqueur gevraagd om mij detailinformatie te bezorgen maar er werd mij gezegd dat zo een grote *listing* tijd vraagt. Ik heb die tot vandaag niet binnengekregen. Dus dat is nog allemaal in onderzoek maar dat gaat zeer traag. In het begin heeft Piqueur mij bijvoorbeeld ook geantwoord: ik heb u niet onmiddellijk geantwoord want ik was op vakantie. Dan verlies ik dus bijna een maand. Dan moet ik een rappel sturen. Dan komt er een bericht dat het verzoek is gedaan voor gerechtelijke reorganisatie. Ik krijg geen informatie van diegene die daarbij betrokken is. Dus dat is ook de moeilijkheid van het onderzoek, dat we altijd uit tweede en derde hand geïnformeerd worden. Maar het onderzoek loopt. Het is niet afgesloten.

Johan Klaps (N-VA): Ik wou nog even terugkomen op wat u daarstraks zei in verband met de financiële planners zelf.

U zegt dat mensen daar binnengaan voor een financieel plan en dat ze buitenkomen met een appartement. Dus dat waren allemaal zelfstandigen, die mensen. Hadden die volgens uw analyse dan eigenlijk een BIV-nummer nodig of niet? Dat is mij niet helemaal duidelijk. Het zijn zelfstandigen, zij gaven financieel advies maar op

basis van dat financieel advies zijn er appartementen verhandeld.

Roland Timmermans: Ik denk dat u dat separaat moet bekijken.

De financiële planner moet zijn erkenning hebben en de vastgoedmakelaar moet zijn erkenning hebben. Wat dit betreft heeft de vastgoedmakelaar zijn erkenning. Waarin zit volgens mij de mogelijke manipulatie? In het feit dat, zowel in de vennootschap die de financiële planning doet als in de vennootschap die bemiddelt, één en dezelfde aandeelhouder aanwezig is, eenzelfde meerderheidsaandeelhouder.

Ik geef een klassiek voorbeeld.

Er zijn soms vastgoedmakelaars die in hun stad een preferente cliëntenrelatie met een notaris hebben of omgekeerd. Hoe gebeurt dat? Op papier is dat onschuldig. Wij verwijzen naar iemand waarvan wij denken dat hij u de beste belegging zal geven. Als u natuurlijk aan de knoppen zit aan de twee kanten, kunt u in het eerste zeggen "u moet naar het tweede gaan en daar uw belegging doen". Dat is ook de teneur van wat hier in *De Tijd* gezegd wordt, namelijk: dat men koopt en dat men bijna vanzelf wordt verwezen naar de vastgoedtak. Er is hier in dat artikel sprake van de Confederatie van de Bouw die dan zegt dat de financiële planner uiteindelijk bijna altijd naar dezelfde vastgoedspelers verwijst. Dat is dus bijna een monopoliepositie die speelt.

Dat soort bindingen ontstaat door in de aandeelhoudersstructuur van beide vennootschappen aanwezig te zijn.

Johan Klaps (N-VA): Ik stel de vraag eigenlijk omdat ik vorig jaar aan minister Borsus vraag nr. 13646 heb gesteld over aanbrengrers bij vastgoedmakelaars.

Het gebeurt heel vaak dat een verzekeringsmakelaar of een bankagent die van zijn klant hoort dat hij zijn huis wil verkopen bij wijze van spreken zegt om bij X te gaan, omdat hij die kent en daar goede ervaringen mee heeft. Hij krijgt daar een kleine vergoeding voor. Volgens het standpunt van het BIV, dat ik toen via de minister heb gekregen, zouden zij zich bij u moeten inschrijven. Zij zouden een erkend nummer moeten hebben om dat te kunnen doen.

Dan vraag ik mij af waar het verschil is met die... Men moet een stapje lager op de ladder. Ik heb

CRIV 54 O010

03/02/2017

15

het niet over Global Estate en de bank als dusdanig, maar de mensen die ter plaatse bij de klanten hielpen een financieel plan op te stellen zijn zelfstandigen. Zij hadden allemaal een FSMA-nummer voor de beleggingen, maar geen erkenning bij u.

Roland Timmermans: Dat is juist.

In feite is het zo dat iedereen die de activiteiten van vastgoedmakelaar uitoefent, namelijk bemiddelen, rentmeester of syndicus zijn, door het BIV moet zijn erkend, maar – dat is juist de essentie – dat het BIV ook een *dépistage* heeft, want er zijn veel mensen die dat niet willen doen en er toch trachten geld aan te verdienen. Moeten zij erkend zijn? Ja, de *dépistage* moet dat opsporen. Daar is geen probleem.

Jurgen Vansteene: Op dat vlak, wij hebben ook die vragen gesteld naar aanleiding van die ene aanmelding. Het advocatenkantoor van de heer Piqueur heeft dat ook in kaart gebracht, waarbij zij ook hebben gezegd wie wat deed. Vermits wij geen andere zaken hebben binnengekregen... Wij spreken over de periode 2014-2015 en de eerste maanden van 2016.

Er was de heer Piqueur, die bijstand kreeg van zijn bedienden, van wie hij de namen geeft: Julie Lejeune, Laurence Demeulemeester, Eline Pardaen. Dat zijn dus mensen die als bediende tewerkgesteld zijn bij de heer Piqueur en zij mogen die activiteiten uitoefenen. Daarnaast zitten er ook andere erkende makelaars tussen: ene Jan Gillis, die erkend is als makelaar, ene Joris Vrielynck, die erkend is als makelaar. Die mensen zijn wel geen bestuurder of gedelegeerd bestuurder binnen Optima Global Estate, maar zij werken als zelfstandige en in dat geval hebben zij wel een erkenning.

Deels gaat het dus om mensen die als bediende ingeschreven zijn. Als ik het goed heb, gaat het om veertig tot vijftig personeelsleden. Daarnaast zijn er ook zelfstandige medewerkers. De namen die hij ons geeft, zijn namen van erkende personen.

Sinds 2016 worden er echter andere namen naar voren geschoven, omdat zelfstandige medewerkers blijkbaar nogal eens van job durven veranderen. Zo is er een Gregory Deweer, ook een erkend vastgoedmakelaar, die daar maar een korte periode heeft gewerkt, van 20 april 2016 tot 15 juli 2016. Dan is er nog een Angelique Anciaux werkzaam, ook BIV-erkend. Niet alleen de heer Piqueur was daar dus werkzaam. Ik veronderstel

in ieder geval dat hij niet zelf alle cliënten ontving.

De bedienden van wie de heer Piqueur werkgever is, vallen onder zijn erkenningsnummer. Daarnaast werkten er nog zelfstandige vastgoedmakelaars mee met een BIV-nummer. Het is mogelijk dat er nog andere zelfstandigen werkten zonder erkenningsnummer, maar wij hebben daaromtrent geen stukken gevonden. Onze diensten moeten daarnaar onderzoek uitvoeren, onder andere door daar detectives naar te laten zoeken. Als het slim gespeeld wordt, bijvoorbeeld door niet naam en toenaam op de website te zetten, dan moeten de zelfstandigen zonder erkenningsnummer op heterdaad betrapt worden. Dat gebeurt soms door onze dienst Opsporing, want er worden soms afspraken gemaakt, waarna er een identiteitscontrole plaatsvindt.

Op basis van de gegevens die wij ontvangen hebben, kan ik in ieder geval zeggen dat niet alleen de heer Piqueur een erkenning had binnen Optima Global Estate.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Op basis van de informatie in de *slide show* kreeg ik de indruk dat alleen de heer Piqueur een erkenningsnummer had. Die indruk klopt dus niet?

Jurgen Vansteene: De heer Piqueur is gedelegeerd bestuurder. Alle bestuurders, alle zaakvoerders en alle werkende vennoten die makelaarsactiviteiten uitvoeren, moeten over een persoonlijke erkenning beschikken. Een vennootschap kan echter ook een beroep doen op zelfstandige handelsagenten. Die handelsagenten zijn geen vennoot, geen bestuurder of geen zaakvoerder. Als bestuurder is de heer Piqueur lid. De zelfstandige agenten hebben een soort handelsagentovereenkomst afgesloten met Optima Global Estate.

De **voorzitter:** Sta me toe om daar nog even dieper op in te gaan.

De Nationale Bank heeft onderzoeken uitgevoerd, waaruit bleek dat Optima Bank vastgoedbemiddelingsactiviteiten uitvoerde zonder een BIV-erkenning. Daardoor bleek, volgens de Nationale Bank, 40 % van de inkomsten van Optima Bank onwettig te zijn. Optima Bank betwist die stelling van de Nationale Bank. Optima Bank was van mening dat de activiteiten niet als vastgoedbemiddeling beschouwd kunnen worden, vermits er geen bepalende bijstand werd verleend.

De vraag werd hier al voor een deel beantwoord,

16

03/02/2017

CRIV 54 0010

maar voor ons blijft het een element in de beoordeling van de relatie tussen het bankstatuut en het statuut van vastgoedmakelaar.

Roland Timmermans: Mijnheer de voorzitter, formeel heeft Piqueur alleszins nog altijd zijn erkenning. Zoals de heer Vansteene zei, zijn er nog enkele anderen met een erkenning, maar zij zijn geen bestuurder. Zij werken op zelfstandige basis. Alle anderen die voor rekening van een erkende vastgoedmakelaar werken, kunnen dat doen op grond van een arbeidsovereenkomst.

Wat de uitoefening betreft, is er geen onwettige uitoefening. Dat is formeel onjuist, want als er onwettelijke uitoefening zou zijn, dan kan men volgens het Hof van Cassatie geen commissies ontvangen, omdat dit ingaat tegen de openbare orde. Een beroepserkenning is van openbare orde. Onze controles leidden ertoe te zeggen dat er alleszins doorlopend een erkenning is geweest, zonder discussie.

Gautier Calomne (MR): Monsieur le président, je remercie les intervenants pour leur exposé.

Cela dit, je voudrais intervenir suite à l'intervention de M. Klaps. Ainsi, de manière plus générale, le *business model* d'Optima Bank et d'Optima Group repose, comme on l'a dit, sur la combinaison d'activités bancaires, d'opérations immobilières, mais aussi de planifications financières.

Les récents évènements qui justifient notre présence aujourd'hui, mais aussi la crise financière, la bulle immobilière nous poussent à réfléchir et à nous interroger sur un *business model* qui intègre et qui combine ces trois activités (bancaires, d'assurances, immobilières).

Je souhaiterais vous entendre sur le sujet, avoir votre avis sur cette question.

Avez-vous des recommandations à formuler à notre commission? Le manque d'indépendance entre la fonction bancaire et la fonction immobilière au sein d'un même groupe n'est-il pas source de conflits d'intérêts?

Roland Timmermans: Er werd de suggestie gedaan dat men effectief moet nadenken over de nauwe binding tussen aan de ene kant de financiële planning en aan de andere kant de vastgoedtak. Mijn oordeel is dat men daar tussenschotten zou moeten maken en dat men alleszins zou moeten vermijden dat daar een belangenverstremgeling optreedt. Een financieel

advies moet open zijn en moet niet gedirigeerd worden zodat het eenzijdig naar onroerend goed gaat. Voor het businessmodel zouden die zaken zeer strikt gescheiden moeten zijn. Dat is mijn opinie daarover.

Veli Yüksel (CD&V): Ik had eigenlijk nog een bijkomende vraag, aansluitend op het vorige punt.

Daarstraks had u het over verbonden partijen en hun cumulverbod. Artikel 11 van het Wetboek van Vennootschappen bepaalt dat als men twee vennootschappen heeft, deze dan verbonden partijen zijn. Er zijn, enerzijds, de bankactiviteiten en, anderzijds, de vastgoedactiviteiten. Als die takken allemaal samen zitten...

U zei dat de bestuurders dezelfde zijn, dan is er toch een mogelijkheid om te spreken van een cumulverbod in dit geval?

Roland Timmermans: Als ik vertrek van de wet van 25 april 2014 is er een cumulverbod vanuit de visie van de financiële planners en daar is onze stelling: wij kunnen toch niet in een tuchtonderzoek optreden tegen een instantie waar wij geen bevoegdheid voor hebben. Bij ons is dat gelimiteerd tot vastgoedmakelaardij.

Dat is mijn suggestie precies. De vraag is waar het toezicht moet gebeuren. Ik denk dat het toezicht op het niveau van de financiële planner moet zitten, want daar is een duidelijk cumulverbod. Dat is een wettelijk cumulverbod en daar zou het moeten starten. Misschien moet dat aangevuld worden met de suggestie dat elke financiële planner, op het ogenblik dat hij een participatie neemt in een verbonden vennootschap — bijvoorbeeld vastgoed — hij dit moet melden aan de financiële toezichthouder die dan een controle kan uitoefenen. Het wettelijke kader bestaat reeds, het kan misschien verrijkt worden.

Veli Yüksel (CD&V): (...)

Roland Timmermans: Als men het bekijkt vanuit de wet van 25 april 2014 bestaat daar toch een onverenigbaarheid. Men kan alleen het ene uitoefenen en niet het andere. Maar de controle of een verbod dat moet worden uitgesproken, zit bij de financiële controle-instantie en niet bij de makelaardij. Die wet is niet van toepassing op ons.

De **voorzitter:** Op dit punt. De Nationale Bank heeft op een bepaald moment gezegd dat men de vastgoedactiviteiten moest splitsen van Optima Bank. Een bankstatuut hebben én

CRIV 54 O010

03/02/2017

17

vastgoedmakelaar zijn, dat creëert inderdaad een *unique selling position*, in die zin dat men kan zeggen dat iemand moet beleggen in huizen en appartementen, of omgekeerd dat men leningen toestaat. Iemand kan iets kopen, maar moet de lening dan bij Optima aangaan. Dit is duidelijk een van de conclusies. De wetgeving van 2014 verbiedt dat de financiële planner ook de andere partij is. De vraag is hoe dat zover is kunnen komen? Is dat iets unieks dat u bij Optima hebt meegemaakt? Optima was gelinkt aan vastgoed en uiteindelijk heeft het dat afgestoten. Ik ken de geschiedenis van de grootbanken niet, maar bestond dat vroeger ook niet bij andere grote financiële instellingen? Het bankstatuut en het statuut van vastgoedmakelaar, u hebt daar jarenlange ervaring mee gehad, was dat bij Optima unie, of zijn er nog andere voorbeelden?

Roland Timmermans: Mijnheer de voorzitter, ik ben van bij de oprichting van het Instituut van Vastgoedmakelaars rechtskundig assessor en heb dus het gros van de tuchtdossiers meegemaakt. Volgens mij is dit een uniek model. Ik ken geen precedent.

U zegt dat de Nationale Bank heeft gezegd dat de vastgoedactiviteit moest worden afgestoten. Dan moet de Nationale Bank consequent zijn. Ik heb daarnet gezegd dat elke belanghebbende partij een klacht kan neerleggen bij het BIV, dus de Nationale Bank had ten minste een klacht kunnen neerleggen en zeggen dat er daar een probleem was.

Wij kunnen moeilijk ambtshalve optreden. A fortiori, wanneer ik niet weet wat de voorschriften van de Nationale Bank in een dergelijk dossier zijn, kan ik moeilijk iets uit mijn duim zulgen of ambtshalve optreden. Het eenvoudigste was geweest dat men een klacht had neergelegd om te signaleren dat er een probleem was. Dat is niet gebeurd.

Wij zijn in ons kader beperkt en gelimiteerd. Wij hebben niet zo'n reglementering als voor de financiële planners. Wij moeten blijven binnen het kader van het tuchtonderzoek en de mogelijkheden die dat met zich brengt. Ik zie daar veeleer als oplossing dat men dit op het niveau van de financiële planners gaat controleren en tussenschotten optrekt. Ik denk dat dit de oplossing is.

Om nogmaals, zeer duidelijk, op uw vraag te antwoorden: dit is een vrij unieke situatie.

De **voorzitter:** Mijnheer Yüksel, u bent klaar?

Dan is het de beurt aan de heer Dedecker en de heer Klaps.

Peter Dedecker (N-VA): Wij hebben het hier een hele tijd gehad over de wettelijke elementen, wat uiteraard zeer interessant en zeer belangrijk is, maar nu wij mensen met ervaring in de sector horen wil ik van de gelegenheid gebruikmaken om u ook een opinievrage te stellen.

Wanneer een vastgoedontwikkelaar een project ontwikkelt, hoopt hij daar winst op te nemen. Dat is evident. Maar natuurlijk wenst hij ook een risicopremie. Als het niet lukt en er zijn verliezen, hoort dat erbij, dat is *part of the game*.

Vrij opmerkelijk was de ontwikkeling van het stadionproject van Ghelamco in Gent, dat indertijd door Optima werd opgenomen. Optima kreeg dat project niet rond. Optima gaf het project uit handen en kreeg normaal gezien verlies te incasseren. Wat blijkt nu? Optima heeft daar geen euro verlies op geleden. Integendeel.

Wat vindt u hiervan, met uw kennis en ervaring in de vastgoedsector? Is zoiets normaal? Is zoiets gebruikelijk? In hoeverre komen zulke zaken voor? Ik zou verwachten dat als men een project niet rond krijgt en men moet het verkopen, dit aan een braderieprijs gebeurt; er moeten immers gegadigden zijn om het te kopen. In hoeverre was zoiets normaal, volgens u?

Roland Timmermans: Ik meen dat de vraag die u stelt een politieke vraag is en dat uw commissie veel wijzer is om daarop te antwoorden. Ik kan u daar geen suggesties over geven.

U hebt het over een concreet dossier, ik ken die gegevens niet.

Peter Dedecker (N-VA): Ik vraag u niet naar een concreet dossier.

Roland Timmermans: Ik kan niet oordelen zonder kennis van zaken. Wij moeten voortgaan op concrete feiten.

Peter Dedecker (N-VA): Merkt u dat dit regelmatig gebeurt, dat ontwikkelaars een project niet rond krijgen, het doorgeven aan een ander? Dat gebeurt meermaals, neem ik aan? Het zou mij echter verbazen mocht dat meermaals met winst, of zonder verlies, gebeuren. Daar hebt u geen zicht op?

Roland Timmermans: Ik moet u het antwoord

18

03/02/2017

CRIV 54 0010

schuldig blijven.

Jurgen Vansteene: Projectontwikkelaars en bouwpromotoren, vallen niet onder ons toezicht.

Wij hebben ook de vraag gekregen van de anti-witwascel, die verwonderd was omdat zij meende dat bouwpromotoren en projectontwikkelaars eveneens onder ons toezicht vallen. Dat is niet het geval. Enkel de bemiddelaar die verkoopt of verhuurt voor rekening van derden, en niet voor eigen projecten. Er zijn natuurlijk mensen die zowel vastgoedmakelaar als vastgoedpromotor en projectontwikkelaar zijn. Of die, zoals in dit geval, ook financieel planner zijn, en misschien nog aan verzekeringen doen.

De **voorzitter:** Zijn er nog vragen in dit stadium?

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Ik heb de tijd gebruikt om één en ander op te zoeken in het *Belgisch Staatsblad*. Ik heb het eindelijk gevonden.

Ik kan bevestigen wat u daarnet hebt gezegd, mijnheer Vansteene, dat er een herbenoeming is geweest van Jeroen Piqueur tot gedelegeerd bestuurder tot aan de algemene jaarvergadering over het boekjaar 2016 die plaatsvindt in 2017.

Nu, aangezien u zich eerder hebt gebaseerd op wat er in de pers is verschenen om het onderzoek op te starten, aangezien de heer Piqueur in september zeer duidelijk had aangegeven in de pers dat hij zijn ontslag zou geven, aangezien de verderzetting van Optima Global Estate dat nu YES heet (Your Estate Solutions) eigenlijk staat of valt met de aanwezigheid van een erkend vastgoedmakelaar onder de bestuurders en dat klaarblijkelijk, voor zover ik nu kan vaststellen, Jeroen Piqueur – niet CEO Ruben Piqueur – als enige die erkenning heeft als natuurlijke persoon en al de rest zelfstandige agenten zijn... Ik ben een beetje de samenvatting aan het maken van wat ik hier tot nu toe heb gehoord.

Als op de vergadering in 2017, ik vermoed dat dit de vergadering is die in februari zal plaatsvinden, effectief de heer Piqueur zijn ontslag zou geven, dan is het wat dat betreft gedaan met de vastgoedpoot.

Jurgen Vansteene: Voor zover dat ze niemand anders gaan aanstellen. In de briefwisseling voelde het immers aan alsof zij al mensen aan het klaarstomen zijn die al erkend zijn, die ze op die functie of op één van die functies gaan plaatsen, hetzij als bestuurder, als zaakvoerder of als

werkend vennoot.

Roland Timmermans: Op 20 september 2016 heb ik de heer Piqueur aangeschreven, voortbouwend op het persbericht dat u daarjuist aanhaalt, met de vraag dat hij zou terugtreden als gedelegeerd bestuurder, zodat Optima Global Estate zonder een erkende vastgoedmakelaar zou werken. Dat is dan nadien weerlegd, want dan heeft hij op 24 oktober 2016 laten weten dat hij herbenoemd is tot gedelegeerd bestuurder. Dus voorlopig is de vennootschap gedekt, maar natuurlijk zal de uitkomst van de gerechtelijke organisatie van belang zijn. Als het dan afgelopen is, kan het definitief afgelopen zijn.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Maar u moet zich voorstellen: wij zien u vandaag, wij zien de communicaties die de heer Piqueur doet in de pers, een communicatie van in september, wat ook belangrijk is voor klanten overigens, waarin hij zegt: "Ik zal mijn activiteiten op dat vlak stopzetten."

Eigenlijk vernemen wij hier vandaag van u dat hij dat nog niet heeft gedaan en dat hij minstens zes maanden tijd heeft gekocht om een en ander in overdracht mee te geven. Nu, in het dossier als het gaat over de bank hebben wij gezien dat er verschillende klanten zijn die zeggen: "Hadden wij geweten in wat voor situatie één en ander zich bevond, dan hadden wij daar op voorhand onze conclusies uit kunnen trekken."

Het is toch wel opmerkelijk dat iemand met veel bombarie in de pers aankondigt terug te zullen treden als vastgoedmakelaar. Wij zullen zien of dit eind februari zal gebeuren of niet. Er zijn wel meer elementen in deze dossiers geweest, zeker als het gaat over de bank, dat er engagementen worden aangegaan die dan steeds in de tijd opschuiven met alle gevolgen van dien voor klanten die niet op de hoogte zijn en voor nieuwe engagementen.

Dat is geen erg vertrouwenswekkende manier van werken. Enerzijds, zegt men in de pers dat men zal weggaan, anderzijds, moet u samen met mij vaststellen dat de heer Piqueur op dit moment nog altijd titelvoerend en feitelijk erkend makelaar is. Dat is niet van die aard om veel vertrouwen te wekken in het hele dossier.

Roland Timmermans: Twee zaken.

Ten eerste, ik heb aangehaald dat er geen particuliere klachten zijn, dus er is geen schade geleden. Dat nuanceert toch een beetje wat u zegt.

CRIV 54 O010

03/02/2017

19

Ten tweede, het is perfect mogelijk dat de heer Piqueur zegt: "Ik treed terug", en hij dat van plan was, maar dan is de vraag: wat zijn de consequenties? Het kaartenhuisje stort in elkaar.

Er is nu een procedure gerechtelijke reorganisatie. Er zijn voor bijna 24 miljoen euro schuldeisers. Wat gaat er gebeuren? Het onderzoek loopt. Ik houd mijn hart vast. Is dit een sterfhuisconstructie of niet? Ik weet het niet. Er is toezicht van de rechtbank van koophandel, er is bijstand van advocaten, er is toezicht van de bewindvoerder. Het is nu toch in de handen van gerechtelijke instanties die hun job doen. Ik denk dat de erkenning een sleutelement is om niet ineens alles te laten ontploffen. Als er een gecontroleerde exit is waar partijen de schade kunnen beperken, is dat op zich een goede zaak.

Ik denk dat de advocaten van de heer Piqueur misschien de raad hebben gegeven om die deur niet dicht te slaan.

Meyrem Almaci (Ecolo-Groen): Daarin ben ik het met u eens, maar dan vind ik de communicatie in de pers van begin september vreemd.

Roland Timmermans: In feite zou hij een persattaché moeten hebben om beter te verwoorden wat er moet worden gezegd.

De **voorzitter**: Dat zouden politici soms ook moeten hebben.

Ik ben absoluut geen specialist in faillissementen en rechtbanken van koophandel, maar u zegt dat er voor 24 miljoen euro schuldeisers zijn. U zegt dat er geen klachten zijn. Optima Global Estate heeft zijn verplichtingen kunnen nakomen, als ik het goed begrijp.

Wat wordt bedoeld met die 24 miljoen euro schuldeisers? Wil dat zeggen dat op het moment dat de schuldeisers de schuld willen invorderen, men op een moment komt, zoals ook met de bank het geval was, dat die nieuwe DS ook failliet kan worden verklaard?

Wat is eigenlijk het statuut van die 24 miljoen euro? Wie gaat die ooit terugbetalen?

Roland Timmermans: Mijnheer de voorzitter, dat is een terechte vraag.

Vroeger was er het gerechtelijk akkoord, dat door de WCO-wet of de wet gerechtelijke reorganisatie is vervangen. De bedoeling is dat aan een

onderneming die overlevingskansen heeft, die kansen ook worden gegeven. Dat is gerechtelijke reorganisatie, waarbij normaal wordt verwacht dat de schuldeisers een concessie doen. Het bedrijf kan niet alle schulden terugbetalen, maar men tracht een afbetalingsplan op te stellen of door voort te werken, de schade te beperken.

Het bedrag dat hier verschijnt, is natuurlijk erg groot. Daarin staan allerlei zaken. Net zo goed een levering van bijvoorbeeld Coca Cola Belgium als alles wat aan het bedrijf in de brede zin van het woord is geleverd, staat daarop.

Het is aan de begeleider van de gerechtelijke reorganisatie om eventueel tot een akkoord te komen, waarbij alle schuldeisers instemmen met een verminderde betaling van de schulden. Als er geen akkoord is, volgt gewoon het faillissement.

Het cijfer op zich kondigt echter niet veel goeds aan, dat is duidelijk. De periode is tot eind volgende week verlengd. Daarna zullen wij de beslissing vernemen. Die beslissing is echter de bevoegdheid van de rechtbank.

De **voorzitter**: De rechtbank kan dus volgende week, gelet op de gegevens, tot een bepaalde uitspraak komen over de verdere ontwikkelingen van Global Real Estate. Het is dus niet uitgesloten dat op de ene of de andere manier er ook daar helemaal een einde aan de activiteiten komt.

Roland Timmermans: Dat zou kunnen. In een van de persartikelen wordt immers de vraag gesteld wie nog als klant overblijft, wanneer men door de Optima Bank, die failliet is, wordt gevoed en het vertrouwen bij de consument weg is. De omzetsdaling is dus enorm en bovendien staat die lage omzet tegenover een enorme schuld.

Ik weet niet of er onroerend goed in eigendom is. Er zijn ook verschillende appartementsgebouwen in ontwikkeling, waarvan ik niet weet of de grondeigendom bij de vastgoedtak ligt. Dat weet ik niet, dat moet allemaal worden nagezien.

Indien er een faillissement volgt, is het mogelijk dat kopers toch gedupeerd zijn. Het onderzoek ter zake is aangehouden. Het is mogelijk dat een faillissement volgt.

De **voorzitter**: Is er nog omzet geweest? Het faillissement dateert van midden 2016. Wij zijn nu januari 2017. Is er nog omzet geweest? U merkt zelf op dat het vertrouwen wellicht geschokt is. Wie zal nog instappen in de activiteiten van Global Real Estate, wanneer men weet dat die tak aan

20

03/02/2017

CRIV 54 0010

haar bestaande verplichtingen niet kan voldoen?

Roland Timmermans: Die cijfers zou men eigenlijk via de rechtbank van koophandel moeten opvragen. De persoon die zich met de gerechtelijke reorganisatie bezighoudt, moet aangeven hoeveel inkomsten er nog te verwachten zijn en hoeveel nog kan worden gerealiseerd en moet ook inschatten wat de slaagkansen zijn.

Ik heb, vooraleer ik naar hier kwam, aan de raadsman van Piqueur gevraagd mij te documenteren. Ik heb de informatie echter niet gekregen. Ik moet u het antwoord dus schuldig blijven.

In ieder geval hangen er veel donkere wolken boven het dossier.

De **voorzitter:** Mag ik ook besluiten dat het toezicht op de financiële planning voor een stuk gefaald heeft de laatste jaren, dat zij veel sneller hadden moeten reageren?

Er is het feit dat die bankactiviteiten gelinkt waren aan die vastgoedactiviteiten. Dat is de bevoegdheid van de FSMA en niet van de Nationale Bank, als het over producten gaat. Men had de keuze tussen een huis verkopen of een tak 23 of een lening. Mag ik besluiten dat er in die structuur iets fundamenteel verkeerd zat?

De Nationale Bank heeft in 2014 wel gezegd dat het genoeg was geweest, dat men een aantal dingen moest doen. Er is het idee van 2011 om Optima Bank op te richten, wetende dat het een financiële planner is, dat er ook een sterke vastgoedactiviteit was, waar de inkomsten van de bank na verloop van tijd minder belangrijk waren dan de inkomsten uit vastgoed.

Is uw ervaring als sector ook dat de Optimazaak als een katalysator moet dienen, dat er een heel duidelijke afsplitsing moet komen. U zegt zelf dat u niet de toezichthouder bent op de financiële planners. Had men vroeger signalen moeten geven dat dit slecht zou aflopen?

Roland Timmermans: Ik kijk naar de start van mijn onderzoek, op 10 juni 2016. Ik ben ambtshalve gestart, het zijn niet de consumenten die een klacht hebben ingediend. Ik heb dus gedurfd om in dit dossier zo snel mogelijk de schade te beperken, rekeninghoudend met de persberichten.

U zegt dat de Nationale Bank in 2014 reeds bezig

was met een dossier. Ik heb u daarnet gewezen op de wetwijziging van 25 april 2014, die zegt dat de planner niet mag cumuleren. Men had op dat niveau veel drastischer moeten ingrijpen, want er was een wettelijke onderbouwing om eventueel de planner te verbieden ook activiteiten te ontwikkelen. Wij kunnen daar echter niet tussenbeide komen, ik heb die wettelijke basis niet.

Onze tussenkomst is er pas midden 2016 gekomen. Voor al hetgeen voordien gebeurd is, hebben wij geen aanwijzing van consumenten dat er disfuncties of malversaties zijn geweest. Alleen op het niveau van het financiële toezicht had men de instrumenten om op te treden. Dat is mijn conclusie.

De **voorzitter:** Ik wil nog één bevestiging vragen voor het verslag.

Die 20 miljoen euro borg van Piqueur, hij betwist dat maar in welke functie, want dat is een persoonlijke borgstelling, in functie van de vennootschap of in functie van zijn persoon? Wij krijgen daarover nu voor de eerste keer informatie.

Roland Timmermans: (...) spreekt hij in naam van Global Estate of in eigen naam, maar ik heb uiteraard het tuchtonderzoek alleen naar de vennootschap gevoerd, waarin hij een erkende makelaar is. Het samenvallen van Piqueur en de vennootschap, daar moet een onderscheid gemaakt worden: het is de vennootschap die steeds contractueel tussenbeide is gekomen, niet de privé persoon.

Mijn zorg was eerder, als er op de derdenrekening veel gelden geparkeerd staan en men heeft als gedelegeerd bestuurder de handtekenbevoegdheid, dat men dan met een pennentrek een borg zou kunnen geven met de gelden van de derdenrekening. Dat was mijn zorg. Maar hij heeft dat ontkend en dat is ook niet gebeurd. Dus ik heb van het misbruik van de derdenrekening geen enkele objectieve indicatie. Het onderzoek is overigens gevoerd tegen de vennootschap als zodanig waar hij gedelegeerd bestuurder van is.

Weerom, ik heb mij gebaseerd op wat er in de pers verschenen is en heb dat getoetst aan zijn standpunt. Maar ik heb geen aanwijzingen dat daar misbruik van gemaakt is of wat dan ook of dat het gegeven is gebaseerd op derdengelden. Dat was mijn bekommernis.

De **voorzitter:** Dank u heren.

CRIV 54 0010

03/02/2017

21

Ik meen dat we klaarder zien in het dossier maar dat er toch nog heel veel vragen moeten worden gesteld. Bedankt voor die openheid, voor de informatie, voor de feitelijke gegevens. Ik zou zeggen, voor ons allemaal, *affaire à suivre*. Ik dank u voor de openheid, de toelichting en de *slides*.

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 15.55 uur.

La réunion publique de commission est levée à 15.55 heures.

Na lezing, volhardt en tekent,

.....
Voornaam – Naam getuige
Filip Van der Veken

Na lezing, volhardt en tekent,

.....
Voornaam – Naam getuige
Roland Timmermans

Na lezing, volhardt en tekent,

.....
Voornaam – Naam getuige
Jurgen Vansteene